فتاوی عثمانی

په قندهاری پښتو

تالیف:

حضرت مولانا مفتی محمد تقی عثمانی صاحب مدظلہ

پښتو مترجم

استاد المولوی القاری عبد الاحد الحقانی

ناشر

مکتبة العلوم الدینیة

کانسی روډ کوئٹه

(د کتاب لړ)

2

تمت الفهرست

عرضِ مرتب

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَكَفٰى وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصطَفٰى

امابعد:

داستاد محترم حضرت مولانامفتی محمد تقي عثمانی صاحب دامت برکاتهم العالیه ذات گرامی د تعریف محتاج نه دی، الله تعالی چه دوی دعلم او فضل تقویٰ اوطهارت په کم رنګ مقام سره نازولي دی، په عصر حاضر کی د دی مثال نه پیداکیږی، په جدید اوقدیم علومو کی مهارت چی چیری دوی لره د اکابرو د پاره قابل صدرشك شخصیت جوړ کړی دی هلته علم، تواضع او سادګی، حسین امتزاج دوی د عوامو د پاره هرعزیز اوپُرکشش علمی او روحانی شخصیت جوړ کړی دی، دوی په تصوف او دعوت او ارشاد کې د حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تهانوي رحمه الله اوعارف بالله حضرت ډاکټر عبدالحیٔ عارفی رحمه الله د علومو او معارفو ترجمان او په علم فقه، تفسیر اوعلوم القرآن کې د خپل عظیم اوجلیل القدر والد ماجد مفتي اعظم پا سرېتان حضرت مولانا مفتي محمد شفیع صاحب رحمه الله جانشین اوپه علم حدیث کې د محدث العصر علامه ظفر احمد عثماني رحمه الله او د شیخ الاسلام علامه شبیر احمد عثماني رحمه الله دعلمي روایاتو حامل او امین دی، د نورو علومو او فنونو په شان په فقه او د فتویٰ په میدان کې هم الله تعالی د دوی څخه ډیرلوی کار اخستی دی پدې سلسله کې تکمله فتح اعلم، فقهی مباحث، بُحوث قضایا فقهیه معاصر فقهی مقالات احکام الاوراق النقدیه، عدالتي فیصلې، د مځکې د ملکیت تجدید، وغیره، په فقهی میدان کې د دوی نهایت اهم اوګران قدرعلی او تحقیق کتابونه دی، په جدیدو مسائلو کې د دوی رایه په عالم اسلام کې انتهایی مستند ګڼل کیږی او په فقهی مجالسو او محاضراتو کې د دوی رایی صرف په پاك اوهند کی نه بلکی عرب دنیا کې هم

خصوصي وزن محسوس کولی سي، د معاشیاتو په هغه یوڅو د شمیر شخصیاتو کې سرفهرست دی چې هغه په وجه نن الحمدالله په دنیا کې یو اسلامی بینکنګ بلاك وجود کې راروان دی چه په هغه کې د الله تعالی په فضل سره مسلسل ترقی اوپیشرفت کیږي، په فقهی میدان کې د دوی د خدماتو لویه حصه دزراوو په تعداد کې د دوی لیکل سوی فتویٰ ده چې دوی تیرو پنځه څلویښتو کالو کې لیکلی ده، مګر د حضرت والا د اعظیم الشان علمی، تحقیقی او فقهی خدمت څخه شائع کیدلو د وجی د نظرونو څخه پټ دی، او تراوسه پوری په منظر عام باندی، نه دی راغلی، اګر که دوی د خپل اعلی علمی صلاحیت په وجه د طالبی د زمانی څخه فتوٰی لیکل شروع کړی دی، چه په هغه کې په رمضان د نفل جماعت سره متعلق مفصل یوه تحقیقی فتویٰ هغه ده چه دوی صرف د شپاړلسو {۱۶} کالو په عمر کې لیکلی وه، هرکله چه دوی لا تراوسه د ضابطی موافق فارغ التحصیل سوی هم نه وو، بلکی موقف علیه کې سبق ویلو} مګر درجه تخصیص او د هغه څخه د فراغت څخه وروسته دوی د خپل والد ماجد په زیرنګرانی کې باقعده فتویٰ لیکل شروع کړل} او د هغه وخت څخه تراوسه پوری بحمده تعالی داسلسله چلیږی، د دی ټولې مودي تقریبًا ټولې فتاوٰی د دار الا فتاء د دارالعلوم کراچی د نقل فتاوٰی په قدیم اوجدید رجسټرو کې محفوظ دی. مګر بالکل په ابتداء کې په دار الافتاء کې د فتاواوو د محفوظ ساتلو باقاعده او منظم انتظام نه وو، د دی وجې څخه د دارالافتاء د نورو او فتاوٰو په شان د حضرت دامت برکاتُهم د شروع فتوٰی هم محفوظ پاته نه سوه.

په هرحال د دی باوجود د حضرت په زرګونو خود نوشته فتاوٰی د نقل فتاوٰی په مختلفو رجسټرو کې خوری دی.

د بنده په زړه کې د حضرت د فتاوٰو د جمع کولو او ترتیب ورکولو خیال داسی پیداسو چې په یوڅو اهم عنواناتو باندی مشتمل داسی فتوٰی چه مفصل او مدلل دی او د هغه نشاندهی د دار الافتاء د نوی نظام مطابق د تبویب په رجسټرو کې سوی دی، یووار احقر دایو څو فتوٰی جمع کړی او د حضرت په خدمت کې پیش کړی، که دا شائع سی نو مناسب به وی، حضرت والا دافتوی وکتلی، او وی فرمایل که ټولی فتوٰی جمع سی نوبنه به وی، احقر هم په هغه وخت د حضرت په مخکی په زړه کې داعزم وکی چه انشاء الله بنده داخدمت ضرور کوی، نو د نن څخه څلور کاله مخکی میٰ د الله نوم اخستلو سره داکار شروع کی، کله چه می د رجسټر څخه دافتوٰی جمع کول شروع کړل نو ډیر

مشکلات پیښن سول مګر د دې سره سره خوندوره خبره دا وسوه چه د دې فتوی جمع کولو داعیه هم مضبوطی وه ابتدایی طور باندی خو مشکلات پیښن سول. څلویښت کاله مخکی بعضی رجسټر دومره زاړه سوی وه چې د هغه یوه یوه صفحه اړول کتل او بیاد هغه څخه فوټو اخستل تقریبًا ناممکن معلومیدل. جلدونو باندی وینه لګیدلی وه، په مینځ کې یې څوڅو صفحات شلیدلی وی او بعضی بالکل غائبی وی، پاته کم مواد چه د زمانی دست برد څخه محفوظ پاته وو هغه ډیر زاړه سوی وه داسی خراب رجسټر به بنده پخپله د فوټوسټیټ والا خواته وړل او په ګینټو ګینټو په دکان کې ولاړ وه، اوپه ډیر احتیاط سره یوه یوه صفحه اړول او فوټو سټیټ به می که وی خودی خبری سره چه کومه حیرت انګیز خبره مخ ته راغله هغه دا چې همدغه خرابو او زړو رجسټرو کې د حضرت امت برکاتهم داسی مفصل فتوی موجود وه چه په خپله موضوع باندی جامع کیدو سره سره ډیری محقق اومدللی دی اوپه یوڅو داسی موضوعاتو باندی هم د حضرت تحقیقی فتوی مخ ته راغله چې په هغه باندی دارالافتاء دارالعلوم کراچی څو ملګرو فتوی لیکلو وخت کې ورته د تحقیق ضرورت پیښن سو او هغه ملګر په هفتو بلکی په میاشتو په دې سلسله کې پریشانه وه هرکله چه د حضرت امت برکاتهم په دی ذخیره کې په دی موضوعاتو باندی د مخکی څخه تیاری سوی محقق فتوی موجود وی خو د خطاء په پرده کې د کیدلو د وجی هغه څخه استفاده ممکن نه وه. کله چې دارنګه څو فتوی وخت په وخت راغلی نوپه زړه کې دا داعیه شدید تر سوه چه دا اهم فقهی ذخیره پوره طور په منظر عام راوتل پکار دی، لهٰذا حتی المقدور زر د {سنه ۱۳۸۲} هـ څخه تراوسه پوره فتوی جمع کړی او صرف هم هغه فتوی موجمع کړی چې حضرت دامت برکاتهم خپله لیکل سوی دی ورنه هغه فتوی چې په هغه باندی د حضرت تصدیق دستخط دی هغه د دی مجموعی څخه څوچنده زیاتی دی.

د حضرت دامت برکاتهم دفتوو اقسام:

په اصل کې د حضرت امت برکاتهم فتوی په لاندی څلور قسمونو باندی تقسیم کیږی چه په هغه کې اولنی دری{۳} قسمه فتوی په دی مجموعه کې شامل سوی دی:

{۱} یو هغه فتوی چه د دارالعلوم کراچی د ذارالا فتا څخه باقعده جاری سوی وی او د دارالافتاء په نقل فتوی رجسټر کې د هغه فتوو اندراج دی.

{۲} د سنه ۱۳۸۷هـ په زمانه کې البلاغ کې د حضرت دامت برکاتهم یوه خوندوره علی سلسله ستاسو سوال په عنوان سره چلېد لی وه چې په هغه کې به ډیرو خلګو البلاغ په

معرفت دوی ته به یې سوالات رالیږل او حضرت به په «البلاغ» کې د هغه جوابونه ورکول. په هغه کې بعضي ډیر مفصل او محقق جوابونه هم دي. د « البلاغ » هغه ټولي فتوٰی به دی مجموعه کې شامل سوی دي او چونکه د دې فتوٰو. دار الافتاء په رجستر کې باقاعده اندراج نه وو سوی ځکه چې د دی فتوٰو څه نمبرو موجود نه وو چه لیکل سوی وی بیا هم په حاشیه کې د داسې فتوٰو نشاندهی سوی ده.

{۳} په حُسن اتفاق سره د دی فتوٰو د جمع او ترتیب په دوران کې حضرت امت برکاتهم ته یوه ورځ د خپل کور څخه د درجې تخصیص په زمانه کې د « تمرین افتاء » کاپی ورکول سوه چې حضرت هغه احقرته ورکړله په دی کاپی کې د حضرت تحریر فرموده ټولي فتوٰی د دوی د والد ماجد حضرت مولاناتقی محمّد شفیع صاحب رحمه الله څخه تصحیح او تصدیق سوی دي په دی کې بعضي مفصل اومدلل فتوٰی هم دي. مثلاً په دی مخکی جلدکې د اشیاوو د تطیر د طریقو تعداد او تفصیل په عنوان کومه فتوٰی ده هغه هم دی کاپی څخه اخستل سوی ده دغه شان په دوهم جلد کې « حج ضرورہ » سره متعلق یوه تفصیلي فتوٰی راتلونکې ده د دی کاپی ټولی فتوٰی هم په دی مجموعه کې شاملی دي.

{۴} حضرت دخپلو ګڼو متعلقینو د هغوی د خطونو جوابونه هم د حسابو فقهی سوالونو ځوابونه ورکړی دی خو د حضرت د ذاتی نوعیت د خطونو اندراج په دار الا فتا کې نه کیږی لهذا داسي فتوٰی په دی مجموعه کې شامله نسوه مذکوره څلورو قسمونو کې ظاهره ده چه حساب تعداد د اولنی قسم فتوٰو دی چې د دارالافتاء څخه جاری کړی دی داټولی په دی مجموعه کې د شاملولو څخه وروسته هم دا حساب به صحیح نه وی چې دا د حضرت ټولی فتوٰی دی، ځکه چې د رجسترو څخه دافتوٰی جمع کولو په دوران یوه افسوز ناکه خبره دامخ ته راغله چې سنه ۱۳۸۴ھ او سنه ۱۳۸۵ھ زمانه چه د حضرت دفتوٰو د عروج دور دوره اوپه هغه وخت کې دارالا فتاء دار العلوم کې د فتوٰو د نقل انتظام هم موجود وو. مګر د دی با وجود بعضي ناقلینو د فتوٰو په ځوغات رجسترو کې د فتوٰی نقل کولو په وخت د فتوٰی په آخره کې د مجیب نوم د سره څخه لیکلی نه دی، عجیبه خبره خو داده چه د هر سوال څخه وروسته سائل اومستفتی نوم یې بالا التزام لیکلی دی مګر د فتوٰی په آخره کې د مجیب نوم په دی رجسترو کې خوطویل اومفصل محقق فتوی موجو دی خو د مجیب تعین او تمیز نه کیدلو وجی اوس دانسی معلومیدلی چې په دی کې کومه فتوی د کم شخصیت ده؟ د دی فتوٰو د

مجیب د تعین او تمیز هیڅ لاره هم نسته، حضرت دامت برکاتهم د پاره د خپل بی پناه علمي خدماتو د مصروفیت په بناه باندی د دی رجسترو یوه یوه صفحه کتل تقریبًا ناممکن ده او د فتوو نقل کونکو متخصصینو مقالی هم وکتل سوی دی حضراتو هم دمجیب د تعین څخه بغیر په دی باندی کار کړی دی. لهذا مجبوراً په داسی رجسترو کې ډیری نامعلومی فتوی هم په دی مجموعه کې شاملی نه اوس چې کله د دارالعلوم د دارلافتاء ټولی فتوی شائع سی، نوشاید چې په هغه کې دافتوی هم شائع سی او مخته ته راسه، لهذا بعضي فتوی په شروع کې د نقل انتظام نه کیدلو په وجه او بعضي دمذکوره صورتحال په وجه په دی مجموعه کې شامل نه کړی، څکه په داحساب صحیح نه وی چې دا د حضرت دامت برکاتهم ټولی فتوی دی.

دکارطریقه: په اوله مرحله کې د حضرت د دستیاب ټولی فتوی جمع سوی په دوهمه مرحله کې داټولی فتوی د هغه د موضوعاتو په اعتبار سره بیلی بیلی د فقهی بابونو په ترتیب موافق کښیښنول سوی او په دی کې چه کومه فتوی کې صرف یو سوال او ځواب دی هغه خو متعلقه موضوع او باب کې ایښول آسان وو خودیرشی فتوی داسی دی چې په هغه کې مستفتی ځان ته ځان ته موضوعاتو باندی مختلف سوالونه کړی دی او په هغه کې د هر سوال ځواب باب او موضع جلاده چونکه په یو کاغذ باندی د کیدو د وجی دا جلا جلا ایښول ممکن نه وو، لهذا داسی ډیری فتوی په لاس سره جلا ولیکل سوی او د جمع او ترتیب څخه وروسته په دریمه مرحله کې د دی خبری ضرورت محسوس سو چې په دی فتوو کې د موجودو حوالو تخریج وسی څکه چې د سنه ۱۳۸۷ھ وغیره په زمانه کې د فتاوی شامیه څه استنبولی نسخه رائج وه او نن سبا. ایچ. ایم سعید. نسخه متداول ده. لهذا د همدی نسخی مطابق د شامی د عبارتونو تخریج وسو نو په هغه ځایونو کې ایچ ایم سعید پوره لفظ اوچیری صرف «سعید» لفظ لیکل سوی دی چې د هغه څخه هم د امراد دی، دغه شان د تفسیر حدیث او د فقه دنورو کتابونو هم دا مامله ده، لهذا د هغه کتابونو د دی نسخو مطابق تخریج سوی دی، چې که می نسخی زموږ په علاقه کې رائج او متداول دی، چنانچه د هر عبارت په شروع یا په آخر کې د کتاب د نوم سره سره د مطبع وغیره هم نښانه سوی ده ورسره د علمي فائدی پیش نظر د دی په تائید کې مزید حوالجات هم لګول سوی دی کم ځای کې عبارتونه اوکم ځای کې صرف د نورو فقهی کتابونه د صفحی نمبر وغیره نښانه سوی دی.

په څلورمه مرحله کې داکار سوی دی چې چیری په فتوی کې کومه حواله موجوده نه وه، هلته په حاشیه کې د هغه فتوی حوالی ولیکل سوی او د تخریج او تعلیق او اضافه حوالجاتو داټول کار د متعلقه فتوی لاندی حاشیی کې وسو، او ترتیب مو دا اینښی دی چه د ټولو څخه اول سوال، بیا خواب او خواب کې چې چیری ضرورت وو هلته حاشیه نمبر ورکولی سو، بیا د دی فتوی لاندی کرښه کو سره حاشیه کې حوالی او عبارتونه درج کړی دی، او د هری فتوی په آخر کې تاریخ هم درج سوی دی اوپه کومه فتوی باندی چې په اکابرو کې د چا دستخط وو هلته د هغه حضراتو نوم هم درج سوی دی، او د مصدق دستخط هم چې عموماً په هغه تاریخ یا د هغه څخه یوه نیمه ورخ وروسته وی، لهذا د مصدق د نوم د لاندی د تاریخ لیکلو ضرورت نه وو، د دی وجې څخه صرف د حضرت دامت برکاتهم د نوم د لاندی تاریخ درج وسو، بیاهم داټولی فتوی د پخوانیو رجسترونه فوټو سټیټ سوی دی او د فوټو سټیټ په وخت اصل توجه په فتوی ده او تاریخ په بعضي اوقات د صفحی یوطرفته رسته او یاچپه حصه کې به درج وو، د دی وجی څخه د بعضو فتوی په فوټو سټیټ کې تاریخ پاته سو، لهذا په داسې فتوو کې په اندازی سره تاریخ لیکل سوی دی لیکن د داسی فتوو تعداد ډیرکم دی د هری فتوی په آخر کې د تاریخ څخه لاندی لیکل سوی دی، لیکن د داسې فتوو تعداد ډیرکم دی د هری فتوی په آخر کې د تاریخ څخه لاندی «د فتوی نمبر» هم لیکل سوی دی د دی فتوی د نمبر څخه د دار الافتاء دار العلوم کراچی د نقل فتوو رجسترو نبر مراد دی او د دی نمبر د لیکل غرض دادی، که کله د دار الفتاء ملګری اصل طرف ته مراجعت کول غواړی نو د ضرورت په وخت دا مراجعت ممکن وی بیاهم د بعضو فتوو په فوټو سټیټ کې « فتوی نمبر » نه راتلی په وجه د داسې فتوو په آخر کې د فتوی نه دی ورکول سوی خو د داسې فتوو تعداد ډیر کم دی.

خصوصیات: چونکه حضرت د خپل مزاج اومذاق په بناء باندی حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تهانوی، علامه شبیر احمد عثمانی، مولانا ظفر احمد عثمانی حضرت مولانا محمد شفیع رحمه الله د علمی روایاتو امین دی، لهذا د دی حضراتو په شان د حضرت د فتوی هم د ټولو څخه لوی خصوصیت دادی حضراتو په شان د حضرت او اعتدال وصف ښکاره دی.

په دې مجموعه کې په جديدو مسائلو باندې هم ځو فتوې ستړه په مخکې جلد کې نسبتاً کمې دي، په وروستنی جلدونو کې «خاصتاً فقه المعاملات» چې په هغه باندې حضرت ته خصوصي دسترس حاصل دی په دې سره متعلق ځو جدید فتوي دي

همسې خو د عوامو وخواصو په نز د حضرت رانه ډيره محققه او مدلله حساب کيږي او د يوې فتوې د مستند کيدلو د پاره د حضرت تصديق کافي حساب کيږي خو د دې فتاوو بوزاند خصوصيت دادی چې په دې کې په ډيرو فتاوو باندې د مفتی اعظم پا سرې نان حضرت مولانا محمد شفيع صاحب رحمه الله حضرت مولانا عاشق الهی صاحب رحمه الله حضرت مولانا مفتی سبحان محمود صاحب رحمه الله حضرت مولانا مفتی محمد رفيع عثمانی صاحب دامت برکاتهم العاليه تصديق د دستخط موجود دی.

چې په دې سره د دې فتوو په درجه استناد کې مزيد تقويت پيدا کيږي.

په فتوی کې د حضرت دامت برکاتهم العاليه ليکل سوی حوالجات او د دې سره سره چې حواشی کې ذکر سوی عبارتونه او د حوالو په وجه د عوامو څخه علاوه اهل علم او خصوصاً د اهل فتوی د پاره هم د دې ذخيرې څخه ښه علمي او محققی استفاده اسانه سوه

داحق د سوچ او اندازې مطابق داکار ډير مخکې په منظر عام باندې راتلل پکار وو د دې د ترتيب تخريج او اضافه حوالجاتو کار به هم ډير مخکې سوی وو، خو په کمپوزنګ کې دغلطيانو کثرت او دبار بار تصحيح وغيره په بناء باندې داکار موخر کيدو بالآخره ډيره موده خپله د کمپوزر سره کښی نستم تصحيح مې تقريباً دوه کاله په تأخير سره په منظر عام باندې راځي.

د دې با وجود په دې کې چېرې د نفس مضمون چېرې د حوالی او عبارت او چېرې د کمپوزنګ د غلطيانو امکان موجود دی دغه شان د ټولو غلطيانو ذمه واری په احقر باندې ده. د حضرت امت برکاتهم ذات د دې څخه بری دی ويونکی ته درخواست دی چې په داسې غلطيانو احقر خبر کی چې راروانو اډيشنونو کې د دې تصحيح وکړی

دعاء ده چې الله تعالی حضرت دامت برکا تهم ته د هغو په مقاصدحسنه کې
کامیابی وکړی او هغو ته عافیت سره اوږد عمر ورکړی. د هغو سایې دی نر د بره
وخته پوره په موږ باندی قائم وی. آمین
آخره کې احقر وادینو او استادانو د پاره د دعاء ګانو درخواست دی چې الله
تعالی دی موږ ته د دارینو عافیت راته وکی. او الله تعالی دی داکتاب په خپل
دربار کې د شرف قبولیت سره او نوازی او زموږ د پاره دا د آخرت ذخیره جوړه
کړی آمین. انه علی مایشآءُ قدیر وبالاجابة جدیر
۲۷۱۱۰۱۱۴۲۵

احقر محمد زبیرحقنواز
استاد ورفیق دار الا فتاء جامعه دار العلوم کراچی

زموږ اداره: اسلامي کمپیوترز کوټه
زموږ درک: ۰۳۲۱۸۰۰۰۶۷۱

«سريزه»

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ وَالصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِهِ الْکَرِیْمِ وَعَلٰی اٰلِهِ وَاَصْحَابِهِ اَجْمَعِیْنَ اَمَّا بَعْدُ:

کله چې مې سترګې وغوړيدې والد ماجد حضرت مولانا مفتي شفيع صاحب قدس سره د فيض څخه مې په کور کې د فتوىٰ او استفتاء چيرې چې وليدله او د همدې نتيجه وه چې ډيرې فقهي مسائل د کور د دې تذکرو په بناء ياد سول ليکن چاته مسئله ښولو ياليکلو سره ورکولو څخه مې هميشه زړه بيريدو او په مدرسه کې د ويلو په زمانه کې چيرې داخيال هم راته نه وو راغلى چې په کم وخت به د ليکلو ذمه وارى په سرباندې راتلونکې ده «۱۳۷۷هـ کې کله چې ماپه دارالعلوم کراچې کې هدايه اولين وغيره ويله او زماعمر په «قمرى حساب سره» پنځه لس ۱۵ کاله وو. د شعبان او رمضان د تعطيلاتو په زمانه کې استاد مکرم حضرت مولانا مفتي ولي حسن صاحب رحمه الله په روزانه زموږ کورته تشريف راوړلو او د فتوو کار به يې کوى. زه به د هغه سره ډير زيات کښې ښستم او د هغو ليکلوسوى فتوىٰ به مې ويلې، يوه ورځ حضرت يوه استفتاء ماته راکړله چې ووايه! د دې سوال ځواب به څه وي؟ مسئله د طلاق وه او سيده ساده وه ما صحيح ځواب ورکى حضرت وفرمايل چې بس همدا ځواب اوس په دې استفتاء وليکه، کله چې د نوم ليکلو وخت رالى نو زما زړه وبيريدلو ليکن حضرت استاد همت راکى، ما ځواب او دستخط ځاى مې پريښوولو حضرت د دې تحريمى ځواب تصويب وکى او پخپله يې دستخط وکى.

دې څخه وروسته «سنه ۱۳۷۹هـ مطابق سنه ۱۹۵۸ء» کې د حضرت مولانا مفتي رشيد احمد صاحب قدس سره سره مې مسکاة شريف ويل شروع کړل نو حضرت ترغيب راکى چې زه او زما مکرم ورور حضرت مولانا محمد رفيع صاحب مدظلهم د کتابونو څخه د مسائلو ځوابونه را وکښل مشق اوعمرونو په همدغه زمانه کې به حضرت چې څه سوالونه راکول او د فهمي د کتابونو څخه د دې ځوابونه د راکښلو حکم به يې کوى. موږ د کتابونو څخه ځوابونه تلاش کولو. سره اکثره زباني او کله تحريري طور باندې به مو د حضرت په حضور کې پيش کول او هغه به د هغه تصويب يا اصلاح کوله، په همدې کال د شعبان او رمضان کې د تهجد او د جماعت په جواز او عدم جواز متعلق

یوه استفتاء راغلی وه، او حضرت والد صاحب په تفصیل سره جواب لیکلی غوښتی هغو ماته حکم وکی چې د دی مسئلې په باره کی د فقهی کتابونوته مراجعت وکم او متعلقه عبارتونه جمع کم ماداعبارتونه جمع کړل او حضرت ته می عرض وکی، که اجازت وی نو د دی عبارتونو په رڼاکی چې کومه کومه مسئله په پوهه کی راځی هغه د تعویز په طور ولیکم بیابه تاسی د هغه اصلاح وکی، حضرت اجازت راکی او ما د خپل بساط مطابق خواب ولیکی او د حضرت په خدمت کی می پیش کی چې په هغه باندی حضرت د معمولی ترمیم او اصلاح څخه وروسته تصدیق وکی او دامخکی باقاعده فتوٰی وه، چې بنده ولیکله او وروسته بیا شانع هم سوه.

د دوره حدیث په کال هم حضرت مفتی رشید احمد صاحب قدس سره خواته د مسائلو د استخراج مشق جاری وو تردی چې ددوره حدیث څخه وروسته باقاعده تخصیص فی الافتاء کی د حضرت والد صاحب وروسته خواته د فتوٰی نویسی مشق شروع کو په هغه وخت راته دا اندازه هم وسوه، چې د فتوٰی کار صرف جزئیات یادول یا دکتابونو د مراجعت نوم نه دی، بلکی په دی کی نور اصول هم د نظر لاندی ساتل وی او په دی کی ډیری خبری داسی دی چې هغه د قواعدو څخه علاوه د مفتی پخپله ملکه فقیه او د هغه د مزاج او مذاق سره تعلق ساتی چې صرف د کتابونو ویلو سره نه حاصلیږی بلکی د دی د پاره د کم ماهر مفتی د طویل صحبت هم ضرورت دی.

د تخصص څخه وروسته په دار العلوم کی تدریسی خدماتوسره تقریبًا روزانه څه وخت په دارالافتاء کی د فتوٰی نویسی د پاره مخصوص وو دغه شان د الله تعالی په فضل سره د حضرت والد صاحب په نګرانی اوسرپستی کی سنه ۱۳۹۲ھ پوری د فتوٰی د خدمت داسلسله دغه شان جاری وه چې د دارالافتاء مستقله ذمه داری خو نورو مفتیانوته حواله وه لیکن څه وخت به می خپل هم لګیدو او کله چې به ډاك زیات جمع سو، او یابه د فتوٰی د لیکلو والاو کم وه، نو حضرت والد صاحب قدس سره به بنده د څه وخت د پاره د تدریس څخه علاوه څه کارونه په نی راباندی پریښول او د فتوٰی په خدمت کی به نی ولګولم، د حضرت والد صاحب قدس سره د وفات څخه وروسته حضرت مولانامحمد عاشق الهی صاحب مدینی منوری ته هجرت وکی او ورور مکرم حضرت مولانا مفتی محمد رفیع صاحب عثمانی مدظلهم باندی د دارالعلوم د انتظام امورو ذمه داریانی رالی او د دارالافتاء بعضی نور ملګری هم د خپلو مجبوریانو د وجی مستعفی سول په دی اوږده موده کی د دارالافتاء او درجه تخصیص د نګرانی کار

بنده ته حواله سو او خپله فتوی لیکلو څخه علاوه درجه تخصیص د طالبانو لیکل سوو فتوو باندی د نظر ثانی او اصلاح سلسله هم جاری وه.
دغه شان په مختلفو زمانو کی د بنده لیکل سوی فتوی د دارلعلوم نقل فتاوی په ډیرو رجسترو کی خپری دی زما کله هم دا خیال نه وو چی زه دی فتوی څه مجموعه مرتب کولوسره شائع کم. خیال می دا وو چی د دار العلوم کراچی څخه جاری کیدونکی د فتاوی مجموعه چی د ترتیب لاندی ده هم په هغه کی به دافتاوی هم راسی لیکن عزیز گرامی مولانا زبیر حق نواز صاحب د دارالعلوم کراچی فاضل او متخصص او اوس ماشاء الله استاد او د دارالافتاء رفیق دی د خپل طرف څخه زما لیکل سوی فتوی د مختلیفو رجسترونه جمع کول شروع کړل او د دی کار یو معتد به حصّہ مکمل کولو څخه وروسته یی بنده خبرکی، مادا د الله تعالی له طرفه گڼلوسره هغه ته د کار د تکمیل کولو اجازت ورکی.
ماشاء الله مولانا زبیر صاحب پخپله یوذی استعداد عالم دی او هغوی په ډیر محنت سره د دارالعلوم کراچی د زړو رجسترونه چی په هغه کی بعضی ډیری زړی سوی وی فتوی را وکښلی او نه یی صرف د دی انتخاب کولو سره هغه په بابونو کی مرتب کړی ده بلکی د هغه د حوالو د تخریج کار یی هم په ډیره خواری اوسلیقی سره وکی چی په هغه سره د دی مجموعی احادیث ډیر زیات سو. د زړه می دعاء ده چی الله تعالی دی د عزیز موصوف د دی محنت ته پخپل دربار کی شرف قبولیت عطاء کړی او د هغوی په عمر او عمل کی دی برکت عطاً کړی او دوی ته دی د مزید علمی او دینی خدماتو د پاره موافق وفرمایی. امین.
ماته د خپلو موجوده مصروفیاتو او اسفارو کثرت په وجه ډیر دقت سره په دی فتوو باندی د نظر ثانی موقع پیدا نه سوه لیکن د دی اکثرت حصه ما په سرسری نظر سره کتلی ده، او د الله تعالی د رحمت څخه امید لرم چی انشاء الله د دی اشاعت به د فاندی څخه خالی نه وی، د خپلو مشانخو د هدایت مطابق د فتوی لیکلو په وخت د دی ذمه داری د پاکی اوسنگینی احساس راته دی او د خپل بساط مطابق می د احتیاط کوشش هم وی لیکن دا ذمه داری هم داسی ده، چی هروخت راته بیره وی چی څه غلطی د گرفت قابل ونسی د الله تعالی څخه دعاده که د دی ذمه داری په پوره کولو کی څه غلطی را څخه سوی وی نو په خپل فضل او کرم سره دی راته معافی وکی او دی

خدمت ته دی پخپل بارګاه کی شرف قبولیت عطاء کی او دا دی د ویلو د پاره نافع وګرځوی آمین

د اهل علمو څخه هم درخواست دی چی کومه غلطی مخ ته راسی نوبنده دی پری خبردار کړی. انشاء الله د حق واضح کیدو څخه وروسته د هغه په قبلولو کی به تامل نه وی البته د فقه نصوص په تعبیر او تشریح کی اختلاف رایی جلا شان دی چی په هر دور کی وی. په داسی مواقعو باندی د الله تعالی په فضل سره خپل ذهن لره د قوت دلیل قبلولو دپاره هروخت تیار پیداکوم. او دا دعاء کم چی: اَللّٰهُمَّ اَرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَّارْزُقْنَا اتِّبَاعَهٗ وَاَرِنَا الْبَاطِلَ بَاطِلاً وَّارْزُقْنَا اِجْتِنَابَهٗ، اٰمین.

بنده محمد تقی عثمانی عفی عنه

جامعه دارالعلوم کراچی

ژباړن

قاری مولوي عبدالاحد حقانی

کتاب الايمان والعقائد

{د ايمان او عقائدو بيان}

كتاب الايمان والعقائد

د ايمان اوعقائدو بيان

فصل فی المتفرقات

«دايمان اوعقائدو سره د متعلق مسائلو بيان»

د حضورﷺ د څپلې مباركې نقش مچول د هغې پشان څپلې اچول او د هغه د احترام حكم:

سوال: محترم اومكرم جناب مفتي صاحب دامت بركاتهم السلام عليكم ورحمة الله وبركاته امابعد:

{۱} كم شان چې د سرور كاينات ﷺ د جسد اطهر سره متصل سو د هغه د بركاتو انكار به څوك جاهل ياملحد كوي، څوكه د هغه شان مثل په لاس سره تيار كولى سى نو آيا په هغه كې هم هغه بركت راځي؟ په نورو الفاظو سره د متبرك شان تصوير به هم متبرك وي؟

{۲} نن صبا د سرور كاينات د څپلو مباركه نقشه ډيره عامه سوې ده خلك دامچوي او د بركت د پاره يې په سرباندې ايږدي د دې څه حيثيت دی د دې نقشې دا حيثيت خو مسلم دی چې په دې سره د حضور ﷺ د نعل مبارك صورت معلوم سو په رواياتو كې په مذكوره نعل «نقش قدم» باندې پوهيدل آسان سول.

{۳} ايا د هغې نقشې مطابق نعل جوړول او استعمالول ئې جائز دي اوكه نه؟ هركله چې د سرور كائنات ﷺ هره اداء زموږ د پاره نمونه ده د حضور د لنګوټې په شان لنګوټه د قميص په شان قميص جوړول او اغوستل ټول د سعادت باعث دي او د محبت تقاضاده، آيا د حضورﷺ د څپلې په شان څپلې په پښو كول هم د محبت تقاضاده اوكه نه؟

{۴} داهم د معلومولو قابل خبره ده چه دانقشه هغه وخت عام مروجه وه يا د خصوص ﷺ سره خاص وه؟ د حضورﷺ نعل مبارك د اصحاب كرامو رضوان الله عليهم اجمعين په زمانه كې موجود وه؟ د نورو مستعمل كپړو او لوښو په شان په انبار كې كښې ښوول د كومو حضراتو سره چې داموجود نه وه د كم يو درروايت څخه ثابت ده چې هغه خلكو به په كاغذ باندې د دې صورت جوړولو اوبركت به يې ترې حاصلوي؟

کۀ ثابت نه دی نو دا د ثواب باعث ګڼل په سفر کی یی خان سره اېښول د برکت د پاره په دکانونو او کورونو باندی لګول به بدعت نه وی؟

{۵} د روضه اقدس صحیح تصویر یعنی فوټو د بیت الله صحیح تصویر هم د برکت باعث دی اوکه نه؟ اوس خلک په هغه کپړو او غالیوکی باندی لمونځ کول بی ادبی ده په کومو چی د روضه اقدس تصویر وی د دی څه حیثیت دی؟

{۶} اوس د خاتم نقش هم شائع سو. خلګو د دی تصویر دانورو او برکاتو باعث ګڼلی دی د دی څه شرعی حیثیت دی؟ ماته خطره ده چی د غالی خلګو له اړخه ډیر ژر د حضور ﷺ دا اوبنی، بغل او حمار مثل شائع کیدو سره د هغه احترام هم شروع نسی زما غیر مرتب الفاظ د خپل مرتب الفاظو څخه منتقل کولو سره سوال او ځواب خپله ماهنامه «البلاغ» کی شائع کړی نو زما په شان د ډیرو متحیرو خلګو راهنمائی به وسی والسلام. عبدالحمید غفرله، باب العلوم کهروړ پکا.

بخدمت اقدس مولانا عبدالمجید صاحب مدظلهم العالی السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته! امید دی چی مزاج ګرامی به په خیرسره وی ستاسو مفصل استفتاء د نعل مبارك د نقشی په باره کی ډیره موده مخکی پیداسوی وه هغه تر ډیر وخته د غور لاندی وه. په اٰخر کی د مشوری د پاره حضرت مولانا محمد تقی عثمانی مدظلهم العالی په خدمت ګران کی پیش کړه زموږ خوش قسمتی وه چی حضرت پخپله د ځواب لیکلو د پاره تیار سو نو دا ځواب د حضرت مولانا محمد تقی عثمانی مدظلهم العالی لیکل سوی دی والسلام.

{بنده عبدالرّؤف سکهروی. ۱۴۱۶\۷\۲۰}

مخدوم ګرامی قدر حضرت مولانا عبد المجید صاحب مدظلهم العالی السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته! ستاسی ګران نامه د مولانا مفتی عبدالروف په نامه راغلی ده. هغوی احقرته د مشوری د پاره را ولیږله احقرته چی څه په پوهه کی راغلل وی لیکل او ستاسی خدمت ته یی د دی د پاره را استوم که څه غلطی وی نو تاسی یری ما خبر دار کړی. والسلام. احقر محمد تقی عثمانی. «۱۴۱۶\۷\۲۰هـ»

ځواب: ۲،۱: شاید چی ستاسی په علم کی به وی چی حکیم الامت مولانا اشرف علی تهانوی صاحب رحمة الله علیه په خپله رساله زاد السعید. کی د حضور اقدس ﷺ د نعل مبارك نقشه شائع کړی دی او دایی په سرباندی اېښوولو سره د دعاء کولو هم فی الحجه ترغیب ورکړی وو او په دی سلسله کی یی یوه رساله هم لیکلی وه. وروسته بیا

حضرت مولانامفتي كفايت الله صاحب رحمه الله په دې موضوع باندې د حضرت سره خط او کتابت وکی چې کفایت المفتي د جلد ۲ ص ۲۱ څخه تر ص ۲۹ (۱) پوره او امداد الفتاوی جلد ۴ ص ۳۲۸ څخه تر (۲) ص ۳۳۴ پوره) کی مکمل شائع سوی دی. د دې خط او کتابت د مطالعې سره د مسئلې شرعي حد تر ډیره حده پوری حل کیږي او د هغه خلاصه داده چې نرڅو د حضور ﷺ د هغه اثار متبرکه تعلق دی چې د حضور ﷺ د استعمال لاندې پاته سوي دي يا د حضور ﷺ د جسم اطهر سره لګیدلي وي د هغه سره تبرك يا هغه مچول یاني په سرباندې ایښوول دا دګنو صحابه کرامو او د متقدمینو علماء وو څخه ثابت دي. لکه چې تاسې پخپله ذکر کړي دي هغه محل د اشكال نه دی البته که د حضور ﷺ د دې متبرکه اثارو تصویر څوك جوړ کړی یا د هغه څه نقشه څوك جوړه کړي نو هغه خوبه اگر چه د اصل اثارو مساوي نه وي ليكن د اصل سره مشابهت او مشاكلت د وجې بې مچ هم کړي يابي د سترګو سره لګوي. نو في نفسه د دې په ممانعت كې د څه دلیل نسته لهذا في نفسيه به داسې كول مباح وي. بلكې د کم محبت د داعيې د وجې چې داسې کیږي هغه محبت به انشاء الله دا جرمو جب هم وي په دې شرط چې د اخاص عمل بذاته عبادت ومې بوله څکه چې د عبادت د پاره شرعي ثبوت پکار وي. البته د جواز د پاره د مستقل دلیل ضرورت نسته څکه چې د دې د پاره د ممانعت دلیل نه کیدل هم کافي دي. او په دې تفصیل کې صورتونه شامل دي برابره خبره ده كه نقش د اصل سره يا بالكليه مطابق وي. یابلکلیه مطابق نه وي څکه چې د مشابهت د وجې في الجمله نسبت دواړوته حاصل دي. داخو د مسئلې اصل حقيقت وو. لیکن چونکه دا نازك حدودو باندې پوهيدل او د دې نزاكت ملحوظ ساتل عوامو د پاره مشکل معلوميږي او د دې خبرې خطره ده چې په دې کی د حدود څخه تجاوز ونسی مثلاً چه دا اعمال بذاته عبادت وګڼل سي یاد ادب او تعظیم د حدودو څخه تجاوز سره مشرکانو افعال یا اعتقادات ورسره شامل نسي. د دې وجې څخه مناسب داده چې د دې نقشونو حضرت حکیم الامة قدس الله سره د خپلې رسالې څخه نیل الشفاء بنعل المصطفی ﷺ) وروسته رجوع وکړل. خلاصه داده چې د تشهير

(۱) كفاية المفتي ج ۲ ص ۹۱ (طبع جدید دارالا شاعت)

(۲) امداد الفتاوی ج ۴. ص ۳۷۴ ص ۵۳۳ تر ص ۵۳۲ (طبع مکتبه دار العلوم کراچی)

همت افزائی کول پکارنه دی! لیکن که خوك په حدودو کی دننه دننه دا افعال کوی نو په هغه باندی نکیرهم درست نه دی

{۳} د حضور ﷺ د نعل شریف په شان نعل جوړول او د پښو کولو د جواز یاعدم جواز په باره کی د فقهاء کرامو هیڅ تصریح خومی نه ده کتلی البته داخبره په ذهن کی راځی چی دامعامله د ذوق ده او مذاق مختلف کیدی سی، یو مذاق دادی چی کم شان نه د حضور ﷺ په اثار متبرکه کی د یوشی سره مشابهت حاصل وی نو هغه خو په سر او سترګو باندی ایښوول سوی دی نه دا چی هغه په پښو کی استعمال سی لهذا که خوك سړی د دی مذاق د لاندی د اچولو څخه احتراز کوی خو دا د هغه مذاق تعظیم او محبت تقاضاء ده چی هغه باندی هغه د ملامتی قائل نه دی لکه چی د حضرت ګنګوهی رحمه الله په باره کی منقول دی چی شین رنګ څپلی به یی څکه نه اچولی چی د ګمبتی خضراء رنګ هم شین دی. او دوهم مذاق دادی چی انسان پخپل هر عمل او اداء کی حتی الامکان د حضور اقدس ﷺ د اداء ګانو نقل کول کوشش وکی او د حضور ﷺ د لباس په شان لباس غوندی او د دی نقطه نظر سره د حضور ﷺ د نعل مبارك په شان نعل جوړ کړی او په پښویی کړی او مقصود اتباع وی نو په ظاهره په دی باندی هم د ممانعت څه دلیل بلکی داهم د محبت تقاضا ده. چونکه د دی مقصود اتباع ده څکه به ظاهره په دی کی د اهانت څه اړخ نسته اصحابو او تابعینو څخه دا چیری هم منقول نه دی چی هغه د حضور ﷺ د څپلیو په شان څپلیو د پښو کولو څخه د احتراز اهتمام کړی وو بالخصوص چی په هغه درو کی د څپلیو په اوضاعو کی دومره تنوع هم نه وه لهذا څنګه چی عرض سوی دی دا د ذوق خبره ده او هیڅ ذوق د ملامت قابل نه دی

{۴} داخبره د ټولو باوجود پیدانه سو چی ایا دا نقشه عام مروج وه یا د حضور ﷺ سره خاص وه؟

۷،۵ د روضه اقدس یا د بیت الله د صحیح تصویر حکم هم نژدی هم داسی دی چی دی نه د اصل سره د تشابه یونسبت قویه حاصل دی او همدارنګه په دی لیدلو سره استحضار قوی کیږی لهذا د دی احترام کول پکار دی یعنی داکم د اهانت ځای کی استعمالول درست نه دی. نرکومی چی د دی د برکت باعث کیدو تعلق دی داخبره واضحه ده چی په کم ځای کی د دی د لګولو سره د دی شعائرو بار بار استحضار کیږی او د استحضار یقینا د برکت باعث دی په جاینمازونو باندی هیڅ قسمه نقش خوښ

سری نه دی خوکه په کم جاینماز بندی د حرمینو شریفینو یو تصویر داسی جوړ وی چی هغه د پښو لاندی نه راځی نوپه دی کی هم د اهانت څه اړخ نشته. البته د سجدی په ځای کی د بیت الله څخه سوا د یوبل شی تصویر بالخصوص د روضه اقدس په شبیه کی چونکه خلاف مقصود ابهام کیدی شی د دی وجی څخه د دی څخه احتراض مناسب معلومیږی

{۷} د ختم په نقش کی هم هغه تفصیل دی چی د نقش نعلین په باره کی می عرض کی شته څه هره د، چی د دی غیر ذی روح اشیاء په نقوشو باندی د ذی روح نقوش هیڅکله نشی قیاس کولی چی د ذی روح تصویر یانقش په هرصورت کی ممنوع دی.

{والله سبحانه اعلم}.

احقرمحمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب صحیح

۱۴۱۲\۲\۲۰ه

محمد رفیع عثمانی عفالله عنه «فتوی نمبر ۲۰۳\۱۰۰»

دارالافتاء دارالعلوم کراچی ۱۴۱۲\۷\۱۴۲۱ه

دکافرانو دنابلغه کوشنیانو څه حکم دی؟

سوال: یو ماشوم د کافر په کور کی پیداسو او په کونشی والی کی مړسو. آیا دا ماشوم به جنت ته ځی. او که نه؟

خواب: د کافرانو په کور کی پیدا کیدونکی ماشوم چی د هغه مور اوپلار دواړه کافران وی د دنیاوی احکامو په لحاظ سره هم د کافرانو په حکم کی وی لیکن د آخرت د احکامو په لحاظ سره به څه وی؟ جنت ته به ځی یا جهنم؟ په دی باره کی د عالمانو اختلاف دی. (۱) صحیح علم الله تعالی سره دی او په دی مسئلی باندی د دین څه علمی مسئله موقوف نه ده. لهذادی پسی لګیدل صحیح نه دی «منْ حسن اسلام المرء ترکه مالا یعنیه. (۲) والله اعلم ۱۳۹۲\۱۱\۱۱ه

{دسوشلیزم د حمایت کونکی حکم}

(۱) دتفصیل لپاره توګوره فتاوی شامیه. مطلب فی اطفال المشرکین. ج ۲ {طبع ایچ ایم سعید}.

(۲) جامع الترمذی ابواب الزاهد عن رسول الله ﷺ ج۲: ص۵۵. {طبع فاروقی کتب خانه}

سوال: د سو شلیزم حمایت کونکی {سو شلیزم معاشره چه د اسلام خلاف ده} د شریعت د مخه یی څه مقام دی؟

ځواب: که د سو شلیزم حمایت په دی وجه وسی چی د سو شلیزم معاشی پروګرام {معاذ الله} د اسلام د معاشی تعلیماتو څخه افضل دی، نو داصریح کفردی او که په دی لحاظ، سره وکی چی د اسلام احکام صرف د عباداتو وغیره سره متعلق دی او په معیشت کی د اسلام احکام واجب التعمیل نه دی نو داهم صریح کفر دی او که د دی غلط فهمی په وجه وسی چی د اسلام معاشی احکام {د سوشلیزم د معاشی احکامو {معاذ الله} موافق دی، نودا بیاسخته ګمراهی ده} داټول عقائد په هر صورت باطل او واجب الترك دی، د دی څخه توبه واجب ده.

{۲} د حضور ﷺ راوړل سوی دین او احکامو باندی قربانیدل د ډیر اجر او فضیلت موجب او لوی سعادت دی او د دی مخالفت کفر او بدترین شقاوت دی. {و الله سبحانه اعلم} « ۱۳۹۷/۱۲/۱۷هـ »

په اسماء الحسنیٰ کی کم اسماء د بنده ګانو د پاره استعمالولی سی؟

سوال: نن صبا عمومًا د باری تعالی اسماء الحسنی سره « د عبد» اضافی سره نوم اینبوولی سی خو عمومًا د غفلت د وجی مسمی بغیر {د عبد} څخه رابللی سی حالانکی بعضی اسماء باری تعالی لره مخصوص دی، مثلاً عبدالرزاق وغیره، په دی احوالو کی د خپل لتون مطابق د فیض الباری ج۴ ص۴۲۳ څخه اسماء حسنیٰ درج کم تحقیق وکړی چی کم اسماء باری تعالی سره مخصوص دی دابغیر د عبد څخه د مخلوق د پاره استعمالول لویه ګناه ده، که د دی څخه علاوه نور اسماء هم وی هغه هم درج کی سره د تحقیق څخه او همدارنګه د اسماء په شروع یا آخر کی «محمد» یا «احمد» یا الله اضافه څنګه ده؟ مثلاً محمد متکبّر، خالق احمد، محمد الله، احمد رزاق.

اللّٰه الرحمٰن الرَّحِیْمُ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَیْمِنُ الْعَزِیْزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ
الْمُصَوِّرُ الْغَفَّارُ الْقَهَّارُ الْوَهَّابُ الرَّزَّاقُ الْفَتَّاحُ الْعَلِیْمُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ الْخَافِضُ الرَّافِعُ الْمُعِزُّ
الْمُذِلُّ السَّمِیْعُ الْبَصِیْرُ الْحَكَمُ الْعَدْلُ اللَّطِیْفُ الْخَبِیْرُ الْحَلِیْمُ الْعَظِیْمُ الْغَفُوْرُ الشَّكُوْرُ الْعَلِیُّ
الْكَبِیْرُ الْحَفِیْظُ الْمُقِیْتُ الْحَسِیْبُ الْجَلِیْلُ الْكَرِیْمُ الرَّقِیْبُ الْمُجِیْبُ الْوَاسِعُ الْحَكِیْمُ الْوَدُوْدُ الْمَجِیْدُ
الْبَاعِثُ الشَّهِیْدُ الْحَقُّ الْوَكِیْلُ الْقَوِیُّ الْمَتِیْنُ الْوَلِیُّ الْحَمِیْدُ الْمُحْصِیُّ الْمُبْدِئُ الْمُعِیْدُ الْمُحْیِیُ
الْمُمِیْتُ الْحَیُّ الْقَیُّوْمُ الْوَاجِدُ الْمَاجِدُ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الصَّمَدُ الْقَادِرُ الْمُقْتَدِرُ الْمُقَدِّمُ الْمُؤَخِّرُ

الْأَوَّلُ الْآخِرُ الظَّاهِرُ الْبَاطِنُ الْوَالِيْ الْمُتَعَالِيْ الْبَرُّ التَّوَّابُ الْمُنْعِمُ الْمُنْتَقِمُ الْعَفُوُّ مَالِكُ الْمُلْكِ الرَّءُوْفُ ذُوالْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ الرَّبُّ الْمُقْسِطُ الْجَامِعُ الْغَنِيُّ الْمُغْنِيْ الْمُعْطِيْ الْمَانِعُ الضَّارُّ النَّافِعُ النُّوْرُ الْهَادِيْ الْبَدِيْعُ الْبَاقِيْ الْوَارِثُ الرَّشِيْدُ الصَّبُوْرُ الَّذِيْ لَيْسَ.

الحد، الصمد، الذی لم یلد، ولم یولد، ولم یکن لّه کُفواً احد.

ځواب: کوم کتاب کی خو داتفصیل د نظر څخه نه دی تیر سوی چی کوم کوم اسمایی حسنٰی صرف د الله تعالی د پاره مخصوص دی او د کومو اسماءٔ اطلاق په نورو باندی کیدی سی، لیکن لاندی درج سوی عبارتونو څخه یو اصل معلو میږی.

تفسیر روح المعانی علامه الوسی رحمه الله لیکی: وذکر غیر واحد من العلماء انّ هذاه الاسماء تنقسم قسمة اخرٰی الی مالا یجوز اطلاقه علی غیره سبحانه وتعالی کا لله والرحمٰن وما یجوز کالرحیم والکریم. {روح المعانی ج ۹: ص۱۲۳ طبع مکتب رشیدیه لاهور}.

اوپه درمختار کی دی: وجاز التسمية بعليّ ورشيد من الأسماء المشتركة ويراد في حقنا غير ما يُراد في حق الله تعالى، وفی ردالمختار: الذی فی تاتارخانية عن سراجية التسمية باسم يوجد فی کتاب الله تعالی: کالعلی، والکبير والرشيد والبديع جائزة .... الخ}. {شامی جلد۵. ص: ۲۲۸} ([1])

التَّسْمِيَةُ بِاسْمٍ لم يَذْكُرْهُ اللّٰهُ تَعَالَى في عِبَادِهِ وَلَا ذَكَرَهُ رسول اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم وَلَا اسْتَعْمَلَهُ الْمُسْلِمُونَ تَكَلَّمُوا فيه وَالْأَوْلَى أَنْ لَا يَفْعَلَ كَذَا في الْمُحِيطِ. {فتاوای عالمگیریه من: ۳۲۲حظر واباحت باب ۲۲}([2])

اوحضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب رحمه الله لیکی:

په اسماء حسنٰی کی بعضی نومان داسی هم دی چی هغه پخله قرآن اوحدیث کی د نورو خلکو د پاره استعمال سوی دی او بعضی هغه دی چی هغه د الله تعالی څخه ماسوا د بل چا د پاره استعمال یی د قرآن او حدیث څخه ثابت نه دی، نو د کومو نومو استعمال چی د قرآن او حدیث څخه ثابت دی هغه نوم خو د نور دپاره هم استعمالیدی سی لکه رحیم، رشید، علی، کریم، عزیز، وغیره او په اسماءٔ حسنٰی کی هغه نوم چی هغه د غیر الله د پاره استعمالول د قرآن او حدیث څخه ثابت نه دی، هغه صرف د الله تعالی د پاره

([1]) الدرالمختار مع ردّ المختار { الحظر الاباحة} ج۲. ص : ۴۱۷ {طبع سعید}

([2]) ج: ۵. ص: ۳۲۲ {طبع مکتبه رشیدیه کویټه}

مخصوص دی. هغه د غیر الله د پاره استعمالول په الحاد مذکور کی داخل او ناجائز اوحرام دی. {معارف القرآن ج:۴. ص: ۱۳۲. سورۀ اعراف: ۱۸۰}
ددی عبار تونو څخه په دی باره کی دا اصول استنباط کیږی.
نمبر{۱}: هغه اسمایی حسنٰی چی د باری تعالی اسم ذات وی. یاصرف د باری تعالی په صفات مخصوصه کی استعمالیږی، نو د هغه استعمال د غیرالله د پاره په هیڅ حال کی جائز نه دی. مثلا: الله، الرحمٰن، القدوس، الْجَبَّارُ ،الْمُتَكَبِّرُ، الْخَالِقُ، الْبَارِئُ، الْمُصَوِّرُ، الرّزاق، الغفار، القهار، التواب، اوهاب، الخلاق، الفتاح، القیوم، الرّب، المحیط، الملیك، الغفور، الاحد، الصمد، القادر، المحی.
{۲} هغه اسماء الحسنٰی چی د باری تعالی د خاصو صفاتو څخه علاوه په بله معنٰی کی هم استعمال لیږی او د بلی معنٰی په لحاظ سره د هغه اطلاق په غیرالله باندی کیدی سی، په هغه کی تفصیل دادی: که د قرآن او حدیث او تعامل امت یاعرف عام کی په دی اسماء سره د غیرالله نوم اینبودل ثابت وی نوپه داسی نوم اینبو ولوکی څخه خبره نسته، مثلاً: عزیز، علی، کریم، رحیم، عظیم، رشید، کبیر، بدیع، کفیل، هادی، واسع، حکیم، وغیره او د کمو اسماء الحُسنٰی سره چی نوم اینبول د قرآن اوحدیث څخه ثابت نه وی اونه په مسلمانانو کی معمول پاته سوی وی غیرالله ته د داسی نومِ ورکولو څخه پرهیز لازم دی.
{۳} د مذکوره دوو اصول پخپله را ووته چی د کمو اسماؤ په باره کی داتحقیق نه وی چی د قرآن او حدیث تعامل امت یاعرف کی هغه د غیرالله د پارهِ استعمال سوی دی او که نه؟ نو د داسی نوم اینبوولو څخه هم پرهیز لازم دی ځکه چی اصل په اسماء حسنٰی کی دادی چی په دی سره د غیرالله نوم اینبوول جائز نه دی د جواز د پاره یی د دلیل ضرورت دی په دغه اصولو دی په ټولو آسماء الحسنٰی باندی عمل وکی بیا همدا جواب چونکه د قواعدو څخه لیکل سوی دی او هر یو نوم په باره کی احقرته څه تصریح نه ده معلومه، ځکه که په دی کی د نورو اهل علمونه هم استصواب طلب کړی، نو بهتر به وی.

والله سبحانه اعلم.
{۱۳۹۷\۲\۲۷هـ}
{فتوٰی نمبر: ۲۸\۲۲۴ب}

د حضور ﷺ دپاره دیامحمّد الفاظ لیکل

سوال: څه فرمایي د دین عالمان او د شرعي مفتیان په دې مسئله کې چې یو جومات چې هغه د نن څخه پنځه ویشت کاله مخکې جوړ کړی دی د جوړولو په وخت په هغه کې د یا الله او یا محمّد الفاظ هم ولیکل سول او د پنځه ویشت کالو څخه مسلسل موجود وو. لیکن د بد اتفاق څخه یونوی امام هلته جومات ته رالی او هغه د یالفظ خراب کی. اوس ځواب: طلب امر دادی چې ایا په جومات کې لیکل سوی لفظ یا د جومات کومه حصّه خرابه ولی سی؟ ایا شرعا داسی کول جائز دی؟ که یا الله یا محمد الفاظ بعینه په خپل ځای پریښو ول سی په دې کې څه بدوالي موجود وو؟ د مهرباني د مخه د پورتني ذکر سوی استفتاء مستند او معتبر ځواب: راکې، ورسره ورسره په دې باره کې هم راته ووایاست چې د دې ناخوښه حرکت اوبی ادبی دد؟

ځواب: د حضور ﷺ دپاره د یا مُحمّد، الفاظ لیکل بی ادبی ده په دې نوم سره د حضور ﷺ په مخکې د بعضو کافرانو او مشرکانو څخه علاوه حضور ﷺ ته به یې ږغ نه کوی، او کافرانو به هم د حضور ﷺ داګستاخی نه برداشت کوله بلکې په کنیت سره به یې ورته آواز کوی د دې څخه علاوه په دې آواز کې د فاسدی عقیدی ایهام دی ځکه دالفظ داسی لیکل صحیح نه دی (۱) که کوم څوك د حضور ﷺ د تعظیم په خیال د هغه څخه د «یا» لفظ وران کی، نو دی ته د جومات بی ادبی یا ګستاخی نسی ویلی بلکې داخو د رسول الله ﷺ د تعظیم او محبت تقاضا ده چې هغه پوره کړله البته که د دې وجې څخه په جومات کې بدرنګی پیداسوه یا د مرمت ضرورت پیداسو نو هغه سړی ته پکار دی چې د جومات مرمت وکی؟ او که هغه تنګدسته وی نو نورو مسلمانانو ته په دې معامله کې د هغه مدد کول پکار دی.

{والله سبحانه وتعالی اعلم}

۱۳۸۸/۹/۲۸هـ

{دفتوی نمبر ۳۰۱/۲۵۸.}

که چا ته شپږ کلمې یادې نه وی نود هغه څه حُکم دی؟

---

(۱) لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا . الایه {سورة النور :۶۳} د تفصیل د پاره وګوری تفسیر معارف القرآن ج: ۲، ص ۴۵۵ {محمد زبیر حق نواز}

سوال: کله چی یوسړی کلمه توحید ووایی نو هغه مسلمان سو بیاعام طور چی مشهوره ده او لمونځ او وظائفو په کوشنیو کوشنیو رسالو کی چی که می شپږ کلمی لیکل سوی دی او عام طور ماشومانو باندی یادولی سی آیا دا کلمی هم د اسلام کی په فرق وی او که نه؟ او د پنځمی کلمی په الفاظو کی فرق دی په بعضو رسالو کی «استغفر الله ربّی من کلّ ذنب اذنبته..... الخ» او په بعضو کی «استغفرالله ربّی وانا عَبْدُکَ... الخ» دی، دوهم قسم الفاظ عام نه دی د دی وجی څخه د دوو ۲ سړیانو په مینځ کی جنګ دی مهربانی د دی وضاحت وکی؟

خواب: د اسلام بنیاد په اصل کی په هغه عقائدو باندی دی چی ایمان مفصل کی بیان سوی دی، لهذا په دی عقائدو باندی ایمان لرل خو د مسلمانیدو د پاره ضروری دی.

(۱) دغه شان کلمه توحید او کلمه شهادت چونکه د خپلو عقائدو اجمالی اعلان دی لهذا هرمسلمان ته یی یادول پکار دی باقی کم کلمات چی د لمونځ وغیره په کتابونو کی لیکلی دی هغه ماشومانوته د تعلیم د اسانتیا د پاره لیکل سوی دی کنی د دی په حقیقت کی هغه مقام نه دی کم مقام چی د کلمه توحید کلمه شهادت یا د ایمان مفصل دی که داکلمی چاته یادی نه وی نو په دی سره ایمان کی هیڅ خلل نه پیداکیږی خو چونکه د دی کلمو ویل ډیر د اجر او ثواب کار دی، او مسلمانانو ته د دی ورد ساتل پکار دی، نو ځکه ماشومانوته د دی کلمو زده کول پکار دی، اوپه کلمه استغفار کی د

---

(۱) {۲} د ایمان مجمل او ایمان مفصل ماخذ د قرآن کریم بعضی آیتونه او حدیث دی چی په هغه کی یو حدیث ترمذی ج ۲ص ۸۵ طبع مکته فاروقي، کی موجود دی: قالَ « أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ » الحدیث وکذا فی حدیث علی رضی الله عنه فی الترمذی. او د مشهورو شپږو کلمو د ماخذ لاندی درج د احادیثو کتابونه دی {۱} کلمه طیبه کنزالعمال فصل شهادتین رقم الحدیث ۱۷۴ ج:۱ ص ۵۵. {طبع مؤسسه الرسالة بیروت} ومشکوٰة المصابیح کتاب الایمان الفصل الاول ج ۱ ص۱۲ حدیث نمبر {قدیمی کتبخانه} دکلمی طیبی الفاظ متفرقاً په قرآنکریم کی هم راغلی دی د تفصیل د پاره فتاوی محمودیه ج۲ص ۴۳ وګوری. {۲} کلمه شهادت الصحیح البخاری. باب مایتخیر من من الدعاء بعد التشهد. ج۱ص ۱۱۵ {طبع قدیمی کتب خانه. ۳. کلمه تمجید: الصحیح المسلم باب فصل الهلیل والتسلیم والدعاء ج ۲: جب ۳۴۵. {۴} کلمه توحید: جامع قدیمی کتب خانه} {۲} ردکفر {مسند احمد ج ۵ ص ۴۵۱ {طبع المکتب الاسلامی بیروت} د دی څخه علاوه د دی کلمو الفاظ متفرقه طور په نورو بی شماره احادیثو کی راغلی دی د دی ترتیب اسماء او نمبر د اسانتیا د پاره دی په حقیقت کی د دی کلمو په معنی باندی ایمان راوړل ضروری او مطلوب دی.
{محمد زبیر}

اختلاف وجه داده چی په احادیثو کی د استغفار مختلفی صیغی راغلی دی په دی کی چی کومه صیغه هم ویلی مقصود حاصل دی خکه چی د معنٰی په لحاظ سره څه خاص فرق نسته او دا داسی دی لکه د درود شریف مختلفی صیغی د احادثو څخه ثابت دی. لهذا په دی باندی جنگ جگړی کول ډیره غلطه خبره ده، مسلمانانو ته د داسی قسم جگړو څخه پرهیز کول پکار دی.

{والله سبحانه اعلم}

{۱۳۹۶/۱۰/۱۱۱۷هـ}

فتوٰی نمبر ۲۷/۲۵۵۳و}

دکلمی طیبی سره ﷺ ویل

سوال: ایا د کلمی طیبی سره ﷺ ویل جائز دی یا کلمه طیبه صرف. لآ اِلٰهَ اِلاّ اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ، ده، بنده د کلمی سره زیاتی د وجی خلک د ﷺ څخه منع کوی، صرف په دی خدشه چی کلمی کی اضافه جائز نه ده ایا زما دامنع کول جائز دی او که ناجائز؟

خواب: کلمه خو(لآ اِلٰهَ اِلاّ اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ) ده، لیکن چونکی د حضور ﷺ نوم چی کله هم اخستلی سی نو په هغه سړی باندی د درود شریف ویل د احادیثو څخه ثابت دی د دی وجی څخه د کلمی طیبی څخه وروسته کی ﷺ او وایی نوڅه خبره نه ده، خو په دی کی دا احتیاط کول پکار دی چی په کلمی باندی د اضافی کولو شُبه نه وی.

{والله اعلم}

۱۳۹۷/۱۱/۱۳

{دفتوٰی نمبر ۲۸/۸۰ الف}

دشاعرانو په خپل کلام کی غیرالله ته خطاب کول

سوال: په یوځای کی دوه سړیان په خبره کی لګیاوه د یوسړی وینا وه چی شاعری برابره خبره ده که مجازی وی یا حقیقی د دی دواړو اثر د شاعر په عقائدو باندی کیږی لکه د نن صبا عام شاعران چی د هغو شاعری بالکل غیر سنجیده او د اخلاقو څخه پریوتلی ده تردی چی د شاعر خپله فرضی محبوبه د خدای ﷻ سره برابر ګرځول یا موسم یا نورو موضوعاتو باندی مبالغانه انداز کی خپل خیال پیش کول د شاعر عقائد

د هغه په زد کی راځی، په دی باندی ډیر لوی اثر پریوځی، تردی چی شاعر خپل خیال په غلط انداز کی د بیانولو د وجی ګناه او ډیر واره د لویی ګناه مرتکب کیږی داخبره ترکومی درسته ده؟

{۲} د دی برعکس د دوهم سړی وینا ده: چی شاعری که مجازی وی یاحقیقی محض تخیل دی او د تخیل د حقیقت سره بلا واسطه یا بالواسطه څه ربط نسته. مهربانی او ګرامی او د دی سوال خواب راکی چی مذکوره سړیانو کی څوك په غلطی باندی دی؟ او څوك صحیح دی؟ عام فهم، مدلل، جامع، مفصل او که چیری د عربی عبارت وی نو د هغه ځخه ورروسته ترجمی سره داسی زر ترزره ولیکی چی حجت تام سی عین عین نوازش به وی.

خواب: محترم اومکرمه! السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

ستاسی خط وصولی ځو میاشتی تیری سوی، لیکن ما مسلسل سفرونو او مصروفیاتو په وجه خواب درنکړل سو اوس می په مشکله دومره وخت کی کښلی دی چی جواب درکړو تاسی خاص د دوو صاحبانو خبری اتری نقل کړی دی په دی کی د یوه خبره هم علی الاطلاق صحیح نه ده بلکی په دی کی څه تفصیل دی او هغه دا که شاعر په خپل کلام کی داسی مجاز یا استعاری استعمالوی چی د هغه مثالونه په اهل زبان کی معروف او مشهور وی او د نورو قرائنو او شواهدو ځخه داهم معلوم وی چی شاعر داخبره د مجاز او استعاری په طور کړی ده حقیقت ګڼلو سره یی نه ده کړی نو بیا خوداسی مجاز او استعاره جائزده او د دی په بنیاد انسان ته بد عقیده نسی ویلی.

د دی په خلاف کی مجاز او استعاره د دی نوعیت ده چی په اهل زبان کی د دی مثالونه مشهور نه دی یا د نورو شواهدو او قرائنو ځخه معلومه ده چی شاعر داخبره د مجاز په طور نه ده کړی بلکی حقیقت ګڼلوسره یی کړی ده نو د دی په بنیاد داویلی سی چه د ده عقیده همداده.

مثلاً د حضرت حاجی امداد الله صاحب مهاجر مکی رحمة الله علیه طرف ته دا اشعار منسوب دی: چی، یارسوالله! انظر حالنا یارسوالله! اسمع قالنا! حالانکی داخبره د حضرت حاجی صاحب د حالاتو او د هغو د کتابونو ځخه معلومه ده چی هغو حضور ﷺ د الله تعالی په شان حاضر اوناظر نه ګڼل د دی وجی ځخه به دا ویل کیږی چی په دی اشعارو کی حضور ﷺ ته چی کم خطاب سوی دی، هغه مجاز سوی دی او دا یو معروف شاعرانه روایت دی چی شاعر ډیر غیرموجوده شانو ځخه په خیال کی موجود

فرض کولو سره هغه ته خطاب کوي، بلکې بعضې اوقات دریابونو ته غرونو او ښارونو ته هم خطاب کوي، ګوانګې د حضرت حاجي صاحب دامعجاز داسې دي چې د اهل زبان په کلام کې د دې مثالونه هم موجود دي، لهذا په دې سره د عقیدې فساد نه لازمیږي هوا که څوك داسې سړي داخبره وکړي چې د هغه په باره کې دامعلوم وي چې هغه د مجاز په طور داخبره نه کوي، بلکې د هغه په نیز حقیقي عقیده همداده نو بیا به فساد د عقیدې لازم سي. (۱)

د دې په خلاف بعضې مبالغې یامجاز داسې وي چې د اهل زبان کې د هغه معروف مثالونه نه دي، مثلاً کله یو مخلوق ته خالق سره تشبیه ورکول یا د یو مخلوق اوصاف زیاتولوسره هغه داخالق سره ملاوول دغه شان مبالغې او استعار چونکه مشهوری نه دي او د دین او مذهب خیال ساتونکي خلك دي لره همیشه بې ادبي اوغلط ګڼلي دي، ځکه د داسې مبالغو څخه او استعارو څخه دعقیدې د فساد شبه کیږي او هغه ناجائز ده.

چونکې په دې کې د مجاز او مبالغې احتمال وي ځکه محض د دې په وجه چاته کافر ویلو کې احتیاط کول پکار دي، ترڅو چه هغه د خپلې عقیدې پخپله وضاحت ونکړي.

هذا ماعندي والله سبحانه وتعالی اعلم

۱۳۲۴\۴\۱۵هـ

{فتوٰی نمبر ۱۳۸۹\۲۹ الف}

«په کیږوکې د انبیاء علیهم السلام تصو یر جوړول»

سوال: محترم جناب مفتي جسټس تقي عثماني صاحب {دار العلوم کورنګي کراچي جناب عالي! محمد فاروق ټي سرې ټائل ملز لمیټیډ کونګي کراچي کې یو ډیزائن کپړې باندې د چپهائي/ پرنټنګ د پاره د سپرز ټاولز پرائریټ لمیټیډ کراچي د طرفه راغلي او د سپرټاولز ډیزائن عین مطابق چهاپ کولو سره ور کول سو عام طور موږ د ټیکنیکل امورو څخه علاوه {مثلا کلر میچنګ} دپ ارتیانو د مطلوب ډیزاینز د نورو امورو سره واسطه نه لرو، او د څه غور او خوض څخه بغیر دا ورتکمیل کوو، نا دا نسته طور باندې د دې ډیزائن د چهاپ کیدلو څخه وروسته شکوك او شبهات

(۱) دمذکورې مسئلې دتفصیل دپاره وګورې فتاوٰی رشیدیه ص: ۱۰۴او امداد الفتاوٰی ج:۵ ص ۳۸۵

پیدا سول په هغه ډیزائن کی مرغان، کارغان د اوبو حیوان او د انسانانو کرتون په انداز کی د دوی انسانانو موشادی هم دی او په دی ډیزائن یی په انکلش کی لیکلی دی دا ډیزاین ستاسی په مخکی پیش کولو ځخه وروسته تاسی په دی فتوٰی صادره کړی که چیری توهین او گستاخی سوی ده نو چی څه هم کفاره وی چی ادا. کول سی او موږ په ښکاره د خپلی نادانسته غلطی د صدق دلنه اعتراف کولو سره د الله تعالی په بارگاه کی توبه وکاږو او عهد کوو چی آینده به هرممکن احتیاط سره کار کوو.

تابعدار محمد احمد علی خان {ډپتی ملز منیجر}

ځواب: د کم جاندار تصویر جوړول په خپل ذات کی یو ناجائز کار دی، بالخصوص د کوم پیغمبر خیالی تصویر جوړول خو ډیره زیاته بی ادبی ده چی د هغه ځخه هر مسلمان ته پناه غوښتل پکار دی او په داسی بی ادبی باندی مشتمل تصویرونه شائع کول او خلکو کی خپرول مزید دوبال سبب دی خو که تا واقعتًا داتصویرونه نادانستگی کی داسی چاپ کړل، چی تاته اندازه نه ده سوی چی په دی کی څه دی توبه تاباندی دالاندینی امور فوراً واجب دی:

{۱} د ټولو ځخه اول د زړه په اخلاص سره په دی عمل توبه او استغفار ووایه او آینده د پاره داسی قسم معاملاتو کی د بیداری مغزنه د کار کولو عهد او اهتمام وکړه.

{۲} د دی کپړی چی ځومره سټاك موجود وی د هغه سپلائی مه کوه د هغه ځخه تصویرونه خراب که او که خرابولی په نسی نو هغه وسوزه.

{۳} که کپړه هغه کمپنی ته رسیدلی وی، چه چی په تاباندی چهاپ کړی ده، نو هغه د داسی کپړی د سپلائی کولو ځخه د منع کولو د پاره پوره اثر او رسوخ استعمال که. که هغه د دی د سپلائی ځخه منع نسی نوته د هغه ځخه د برات اظهار او اعلان وکړه.

{۴}د دی کپړی د چپهائی ځومره اجرت چه تا اخستی دی هغه مکمل صدقه که

واللہ اعلم. « ۱۹۱۲/ ۱۴۱۴/ ۱۴هـ

« په شعر کی غیرالله ته خطاب کول »

سوال:

لے جلد خبر کہ ہاں ابھی تک — سینے میں ایک آگ سی دبی ہے

کشتی یہ بھنور میں آ پھنسی ہے — لے جلد خبر مریض غم کی

آب اس کا یہ سالس آخری ہے

زید وایي چې داسې کلمات د غیرالله دپاره نه دي استعمالول پکار چې د هغه څخه په عقائدو کې د خلل پیدا کیدلو بیره وي مذکوره اشعار هم داسې دي لیکن عمر د خپلو عقائدو په وجه دا اشعار درست ګڼلي ځکه چې عمر د خپل مرشد د مرګ څخه وروسته دا اشعار ویلي دي اوس په دې دواړو کې څوك په حق باندې دی؛ او د باطل د پاره شرعي حکم څه دی؟ برای مهرباني ځواب راکړئ؟

ځواب: په شعرکې په کثرت سره مجاز او استعاره استعمالیږي او شاعر ډیر واره هغه شانوته هم مخاطب کوي چې د اوریدلو او ځواب ورکولو اهلیت نه لري لکه سیند. غر وغیره، او دا خطاب تخیلي وي حقیقي نه وي، لهذا که کم سړی په دې انداز سره شعر کې غیر الله ته خطاب وکي او مقصد حقیقتً د هغه د مشکل کشایا د فریاد اوریدونکی عقیده نه وي بلکې تخیلي طور باندې مجازاً او استعارتاً خطاب کول وي نو په داسې شعرونو کې څه حرج نسته، خو که مشرکانه عقیدې سره داسې اشعار د دې په حقیقي معنٰی باندې اعتقاد ساتلو سره ووایي نو داحرام دي نو پورتنی مندرج اشعار که صحیح العقیده سړي ویلي وي، نو په دې کې څه حرج نسته دی او که فاسدې عقیدې سره یې ووایي نو حرام دي او په عوامو کې داسې اشعارو تشهیر منع دی، چې د عقیدې د فساد بیره. ([1])

سوال۲:

([1]) حکیم الامت حضرت مولانامحمد اشرف علی تهانوی رحمه الله لیکلي دي چې با اراده استعانت واستعانت باعتقاد حاضر او ناظر کیدو منهي عنه وي او د دې اعتقاد څخه محض شوقاً او استلذاذاً ماذون فیه وي چونکه د استعاره ویلو غرض محض د شوق اظهار او ستلذاذ وي ځکه په نقل کې وسعت وسو که په کم ځایې کې د دې خلاف و کتل سي نو منع به سي (وګوری امداد الفتاوی ج:۵ ص: ۳۸۵) او په فتاوی رشیدیه ص ۱۰۴ کې دي: یا رسول اللہ کبریا کہنا ...... یا محمد مصطفیٰ کہنا کہ داسې الفاظ په محبت او خلوت کې ووایي په دې خیال چې الله تعالی به د حضور ﷺ ذات خبرکړي نو محض د محبت د وجې بغیر د څه خیال څخه جائز دي او په عقیده د علم الغیب اوفریادرس کیدو شرك دي او په مجمو کې منع دي. ځکه چې د عوامو عقیدې خرابوي لهذا په داسې حالت کې به مکروه وي. الخ (محمد زبیر حق نواز)

یارسول کبریا فریاد ہے

یا محمد مصطفیٰ فریاد ہے

سخت مشکل میں پھنا ہوں آج کل

ای میری مشکل کشا فریاد ہے

زید دا اشعار درست ګڼي او عمر داشرك ګرځوي د چا قول درست دی؟ او د شعر ویونکي دپاره څه حکم دی؟

خواب: په دې اشعارو کې هم هغه تفصیل دی کم چې پورته بیان (۱) سو

{والله سبحانه وتعالی اعلم}

{۲۴ رمضان ۱۴۰۰}

{فتوی نمبر {۳۱۱۲۸۲و}}

«دقاد یانیانو عبادتګاه ته د جومات ویلو ممانعت»

سوال: د قادیاني جماعت په باره کې څه حکم دی؟ او آیا قادیانیان خپل جماعت جوړ ولی سی اوکه نه؟ او خپلې عبادتګاه ته جومات ویلی سی او که نه؟

قانونًا او شرعاً څه حکم دی او ایا دداسې فیصلو قانون جوړول صحیح دی چې په هغه کې قاد یانیان خپله عبادتګاه د جومات په نوم جوړولو اجازت ورکړل سو؟

{سائل امام مسجد سبیل نیو ټاون}

ځواب: د میرزا غلام احمد قادیاني پیرو کاران خواه که قاد یانیان وي او که لاهوریان دامت په اجماع سره د اسلام د دائرې څخه خارج دي، د دوی د دین اسلام سره هیڅ تعلق نسته، دا واقعي حقیقت ستمبر سنۂ ۱۹۷۴ھ کې اینې طور باندې تسلیم سوی دی او د دې غرض د پاره دپا سرېتان په دستور کې داسې ترمیم سوی دی چې په هغې باندې د ملك تمام مسلمانان متفق دي.

د دې ترمیم لازمي او منطقي نتیجه داده چې میرزایان دې د اسلام او مسلمانانو شعائر اختیارولو څخه منع سي، خاص طور د هر یو مذهب عبادت ګاه دې د هغه مذهب امتیاز نښه وي، چې په هغه سره د هغه مذهب په شناخت کې مدد پیداکیږي نو

(۱) ایضً

«جومات» د مسلمانانو د هغه عبادتګاه نوم دی چې صرف او صرف د مسلمانانو سره مخصوص دی د یوبل مذهب د پیرو کارانوته دا اجازت نسي ورکولی چې هغه خپلی عبادتګاه ته د جومات نوم ورکولو سره خلګ په مغالطه کې واچوی او د هغوی د ګمراهي باعث وی خاصکر د میرزایانو معامله داده چې د یوی ډیری مودی څخه خپل خان مسلمان ظاهرولوسره ناواقفه خلګوته دهوکه ورکوی په داسی حالاتو کې که هغه ته جومات په نوم سره د خپلی عبادتګاه تعمیر کولو یا په دی نوم برقرار پریښودولو اجازت ورکول سی نو د دی ښکاره نتیجه به د عام مسلمانانو د پاره په سخت دهوکه کې د مبتلا کیدو څخه ماسوا نور هیڅ نسی کیدلی او د پا سړیتان په شان اسلامی مملکت کی داسی دهوکه نسی برداشت کیدی، لهذا د احقر په رایه باندی هغه ټولی فیصلی چې په هغه کی قادینیانو یا دا لاهور یانو «جومات» په نوم سره د عبادتګاه جوړلو اجازت سوی دی، قرآن او سنت شریعت اسلامی او د مسلمانانو د مصلحتونو ي سړیر خلاف دی، احقر د دی تصدیق کوی.

{والله سبحانه اعلم}

محمد رفیع عثمانی عفا الله عنه
۱۳۹۹۱۱۹۱۱۸هـ

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
۱۳۹۹۱۱۰۱۱۸هـ

{فتوی نمبر ۳۰۱۱۷۳۳ر}

دانبیاء علیهم السلام ژوند او د حضرت عیسٰی ﷺ دژوند او دسماع موتی پحقله مختلف سوالونه

{۱} **سوال:** د انبیاء ﷺ د حیات پحقله صحیح احادیثو څه فرمایلی دی؟ ایا انبیاء په قبرونوکی په دی دنیوی حیات سره ژوندی دی او روح یی په مقام رفیق اعلی کی دی؟ یا د جسد سره د انبیاؤ په قبرونو کی لمونځ کول راغلی دی، آیا په دی جسد سره یی کوی یاپه جسد مثالی سره؟ همدارنګه د انبیاء ﷺ د ژوندمنکر په شریعت کی څه حکم لری؟

ځواب: ستا د سوالونو مختصر جوابونه (۱) لاندی درج دی، لیکن د دی مسائلو په دقیقاتو کی پریوتل صحیح نه وی، د دی سوالونو په جوابونو باندی د دین څه عملی حکم موقوف نه دی اونه یی نور د دی د تحقیق مکلف کړی یو لهذا خپل وختونه د هغه

---

۱) دامختلف سوالونه او د دی جوابونه مخکی را روان دی.

مسائلو په معلومولو کی لګول پکار دی چی د هغه براه راست تعلق د علمی ژوند سره دی، په حديث کی د حضور ﷺ ارشاد دی من حسن اسلام المرء ترکه مالا يعنيه (١) دی تمهيدنه وروسته مختصراً جوابونه ليکل کيږی خوپه دی سره دی د بحث او تمحيص دروازه خلاصه نه سی.

(۱):- د انبياء ﷺ حيات هغه برزخی (٢) ژوند دی خودا حيات برزخی د عامو مسلمانانو په مقابله کی زيات قوی دی، په دی کی د روح رشته د جسد سره دومره زياته قوی وی چی هغه ته دنيوی حيات سره ډير قرب دی د دی په وجه په دی باندی مطلقاً د احيا اعلان کول کيږی د دی وجی څخه خونه د انبيا کرامو ميراث تقسيميږی اونه د هغوی ازواجو سره څوک نکاح کولی سی اوس داقوت د کومی درجی دی؟ د دی صحيح علم الله ته دی ددی په حقيقت باندی پو هيدلو کوشش اوفضولو تحقيقاتو ضرورت نسته اود انبيا کرامو په قبر کی لمونځ کول په ظاهره داجسا دوسره دی (٣).

---

(١) جامع الترمذی ابواب الزهد من رسول الله ﷺ ج:٢ ص: ۵۵ (طبع فاروقی کتب خانه) .-

(٢) ايضاً.

(٣) وفی شفاء السقام للسبکی ص: ١٨٠ (طبع مکتبه نوريه رضويه) ولحياة الأنبياء بعد موتهم شواهد من الاحاديث الصحيحة وفی الصحيح للامام المسلم ج:٢ص: ٢٨٢ (طبع قديمی کتبخانه) عن انس بن مالك ان رسوالله ﷺ قال: اتيت وفی روايت هداب، مررت علی موسیٰ ليلة اسری بی عندالكثيب الاحمرو هوقائم يصلی فی قبره وفی قول البديع للسخاوی: السادسة رسوالله حی علی الدوام من: ١٢٧ (طبع مكتبه علميه مدينه منوره) يؤخذ من هذه الاحاديث انه ﷺ حیّ علی الدوام وذالك انه محال عاده ان يخلوا الوجود كله من واحد يسلم عليه فی الليل ونهار ونحن نؤمنُ ونتصدق بانه ﷺ حی يرزق فی قبره وان جسدُ الشريف لاتاكله الارض والاجماع علی هذا..... وقدجمع البيهقی جزأ فی حياة الأنبيا ﷺ فی قبورهم واستدل بغالب ماتقدم وبحديث انس ﷺ: الانبياء احياء فی قبورهم يصلون...الخ قال العلامة السبكی رحمه الله فی شفاء ص ١٩١ (طبع مكتبه نوريه رضويه) وهی ثابتة للروح بلا اشكال والجسد.... فان الصلوة تستدعی جسداً حياً وكذالك صفاة المذكورة فی الانبياء ليلة الاسرار كلها صفات الاجسام ولايلزم من كونها حياةً حقيقيَّة ان تكون الابدان معها كما كانت فی الدنيا مع الاحتياج الی الطعام والشراب .... وغير ذالك من صفات الاجسام التی نشاهد هابل قديكون لها حكم آخر فليس فی العقل مايمنع اثبات الحياة الحقيقية لهم، وكذافی احكام القران للعلامة تهانوی رحمه الله (ج ٣ ص ١٧٠) ورد المحتار ج۴، ص ١۵١)

{۲} **سوال**: دمعراج په شپه د حضور ﷺ ملاقات او د لمونځ د تخفیف په باره کی خبری اتری صرف دروح سره سوی وی یادروح مع الجسد سره؟

{۲} خواب: په احادیثو کی د دی تصریح نسته لیکن د اطلاقاتو څخه ظاهراً دا معلومیږی چی دجسد سره سوی دی.

{۳} **سوال**: دمعراج په شپه د حضور ﷺ د امامت معامله د ټولو انبیاؤ دپاره په مسجد اقصیٰ کی صرف دروحونو سوی وه یادروح مع الاجساد سره؟

خواب: ددی تصریح د دی تصریح عیسیٰ علیه السلام چی ژوندی دی ایا په ظاهره د اجسادوسره وه. {والله اعلم}.

{۴} **سوال**: حضرت عیسیٰ علیه السلام چی ژوندی دی ایا په دی لمونځ کی مع الجسد شریك سوی دی یایی صرف روح شریك کړی وو؟

خواب: دحضرت عیسیٰ علیه السلام دجسد او روح دواړو سره ژوندی کیدل په قرانکریم کی مفرح دی (۱) د دی وجی څخه د حضور ﷺ سره ملاقات روح مع الجسد سوی دی.

{۵} **سوال**: عام مسلمانان چی په قبر کی ښخکی دهغه څخه وروسته په هغه باندی فاتحه ویل کیږی آیا هغه اوری؟ دنفی په صورت کی به دهغه احادیثو څخه جواب وی چی په هغه کی ثبوت دی؟

خواب: اصل دادی چی په مړوکی د مرګ څخه وروسته د اوریدلو طاقت نسته لکه چی قرآنکریم کی تصریح ده (۲) لیکن په کم وخت کی چی الله تعالی د څه مصلحت دپاره په هغو څه آواز اورول غواړی نواوری یی ورته. (۳) په حدیث کی چی دخپلوانو د آواز

---

(۱) إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ} الایه {آلعمران: ۵۵} وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ الایه {النساء: ۱۵۷} د تفصیل دپاره وګوری معارف القرآن ج۲ ص۷۲}

(۲) قال الله تعالی: فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ الایه {سورة الروم: ۵۲}

(۳) ایضاً.

(۳) إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ {سورة فاطر: ۲۲} وفی احکام القران ج: ۳ص: ۱۲۳ فانه تعالی بقدرته یسمع الاموات اصواة الاحیاء اذا شاء ولیهدي من یشاء ویضل من یشاء الخ وفی الصحیح للبخاری باب المیت یسمع خفق النعال ج: ۱ ص: ۷۸ {طبع قدیمی کتبخانه} عن انس رضی الله عنه عن النبی ﷺ قال العبد اذا وضع فی قبره وتولی وذهب اصحابه حتی انه لیسمع قرع نعالهم اتاه ملکان الحدیث وفیه ایضاً ج:۱ ص ۱۸۳} طبع مذکور قال نافع ان ابن عمر اخبره قال: اطلع النبی

اوریدو ذکر دی (۴) هغه هم په دې باندې محمول دی چې الله تعالی دعبرت د پاره هغوی ته آواز اور وی.

{۶} **سوال:** دقبر څخه څه مراد دی؟ ایاهم خپل لحد یاشق چې په هغه کې میت ښخ سی یاڅه بل څه؟ عذاب قبر چیری وی؟ د ملکینو سوال او ځواب چیری وی؟

ځواب: د قبر څخه هم هغه قبر مراد دی چې په هغه کې مړی ښخولی سی، د ملکینو دسوال په وخت روح دوباره په جسد کې داخلول کیږی (۱) او پوره حقیقت د حال د الله تعالی څخه سوا بل څوک نسی پیژندی.

{۷} **سوال:** په سماع موتی کې د صحابه کرامو رضی الله عنهم اختلاف دی، د جمهورو صحابو رایه په اثبات کې ده یا په نفی کې؟ د امام ابو حنیفه رحمه الله رایه څه ده؟

ځواب: دامام ابو حنیفه رحمه الله رایی د صحیح قول مطابق هم هغه ده چې پنځم نمبر کې ولیکل سوه.

{۸} **سوال:** دعامو مسلمانانو په قبر باندې قرآن خوانی بغیر د معاوضې څخه جائزده او که نه؟ جائز کیدو په صورت کې د حضور ﷺ د صحابه کرامو رضی الله عنهم څه عمل چې دهغه ذکر په حدیث کې وی؟

ځواب: دایصال ثواب د پاره په قبر باندې قرآن خوانی جائز ده خو په دې شرط چې دروخی تخصیص پکې نه وی او نه ورباندې څه معاوضه طې کولی سی.

والله اعلم

متحه على اهل القليب فقال: وجدتم ما وعد ربك حقا؟ فقيل له تدعوا امواتاً؟ فقال: ماانتم باسمع منهم ولكن لايجيبون. وعن عايشة رضي الله عنها قالت: انما قال النبي ﷺ انهم ليعلمون الآن ان ماكنت اقول لهم حق. وقد قال الله تعالى: إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وفى احكام القرآن للعلامة التهانوى رحمه الله (ج: ۳، ص: ۱۲۳) قوله ان مسئله سماع الموتى وعدمه من المسائل التى وقع الخلاف فيها...

وفيه ايضاً (ج۳، ص ۱۲۵) قال العبد الضعيف (المفتى الاعظم باكستان قدس الله سره) والذى ذكره فى الروح من طوئف اهل العلم وذكر ابن عبدالبران الاكثرين على ذالك يعنى سماعهم فى الجملة هوالحق الحقيق بالقبول واليه يرشد صيغة القرآن وشان النزول وبه تتوافق الروايات من الصحابة والرسول ﷺ وهو مختار مشا نخنا دامت بركاتهم ماهبت الدبور والقبول... الخ.

(۱) وفيه ايضاً ج۳ ص ۱۸۱مذهب اهل السنت والجماعت ان ارواح الموتى تردفى بعض الاوقات من العليين اومن سجين الى اجسادهم فى قبورهم عند ارادة الله تعالى وخصوصاً ليلة الجمعة ويجلسون ويتحد ثون وينعم اهل النعيم ويعذب اهل العذاب (محمد زبير حقنواز)

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه.

احقر محمدتقی عثمانی عفی عنه

١٣٨٨\١١\٢٣

فتوی نمبر: ٤٩\١١٤٩\١١الف

«داسلامی سو شلزم څخه څه مراد دی؟ او د دی شرعی حیثیت»

سوال: اسلامی سوشلزم څه دی؟ او په موجوده حالاتو کی د دی قبلول زموږ دپاره درست دی؟ {قاضی نذیر احمد سونډ اضلع ټهټه}

ځواب: دڅه مودی څه زموږ په معاشره کی دا وبا چلیدلی ده چی د مغرب څخه راغلی هری صحیح یاغلطی نظریی سره صرف د «اسلامی» نوم په لګیدلو په خپل خیال کی اسلام سره مشرف کولی سی، بیا د دی تبلیغ شروع کولی سی. داسلام سو شلزم نعره هم همداسی ده، ورنه حقیقت دادی چی اسلام اوسو شلزم د ژوند دوه بالکل مختلف نظامونه دی چی په دی کی مطابقت نسته دی. سوشلزم په حقیقت کی دسرمایه دارانه نظام د هدایت د آخرنیو یوجذباتی ردعمل دی چی په خپل ځای باندی دومره مضر او خطرناك دی څومره چی سرمایه دارانه نظام او د سو شلزم بنیاد انفرادی ملکیت په انکار باندی دی، سرمایه دارانه نظام کی د غریبانانو د وینوچښلو کومه ظالمانه لوبه کولی سی، د هغه څخه متاثر کیدو سوشلزم علمبردارانو د انفرادی ملکیت د سره څخه انکار وکی، حالانکه د دی نتیجه د دی څخه سوا هیڅ ونه سوه چی لږ لږ سرمایه دار ختم سول او ددی ټولو په ځای یولوی سرمایه دار وجود ته راغلی چی پوره استبداد سره د دولت یوی لوی ذخیری سره لوبی کوی، پاته سو مزدور خوار نوهغه سوشلزم کی همدومره بی وسه دی څومره چی په سرمایه دارانه نظام کی دی. د اسلامی نقطه نظر کی د سرمایه داری د خرابیانو علاج د انفرادی ملکیت په خاتمه کی نه دی بلکي د انفرادی ملکیت خو د غرضی اوبی لګامی ختمول دی، چنانچه په اسلام کی انفرادی ملکیت تسلیم کول سوی دی خو د سود حرمت او زکوٰة، صدقات، نفقات، کفارت، عشر، خراج او وراثت نورو احکامو په ذریعه هغه د ملکیت د حدودو پابندی جوړکړی دی، اسلام هغه بنیاد نه منی،. د دی وجی څخه په دواړو کی نظریاتی مصالحت څه امکان نسته. اسلام سو شلزم نسی جوړیدی اسو شلزم ته اسلام نسی ویل کیدی. لهذا اسلامی سو شلزم، نعره یوه مهمله نعره ده، چی د دواړو معاش نظامونو یاکم ازکم د

اسلامی نظام معیشت څخه ناواقفیت باندی مبنی وي یا سړیتان کی زمور ضرورت اسلام دی سوشلزم نه دی. (والله اعلم) (١)

ایاجنت ته کافران داخلیدی سی؟

سوال: نن صبا د بعضو خلکو ذهن دی خبری منلوته تیارنه دی چی صرف مسلمان به جنت ته ځي. هغوی وایی چی هرڅوك چی د هرمذهب سره تعلق لری خو که ښه کار کوی نو د جنت مستحق دی. واضحه دی وی چی داخیالات زما په عقیده کی شامل نه دی زه صرف اسلام ریښتونی مذهب منم لیکن بهتره به وی چی د داسی قسم خلکو د شبهانو ازاله د «البلاغ» په ذریعه کولی سی.

خواب: ددی خلکو داشهبه په حقیقت کی یو بنیادی خبره په ذهن کی دنه اینښولو نتیجه ده دا چی په دی کائنات کی د انسان مقام څه دی؟ او د جنت او جهنم د تخلیق مقصدڅه دی؟ قرآنکریم تعلیم دادی چی دادنیا د امتحان یوکور دی جنت ددی امتحان کامیابی بدله ده دوزخ د ناکامی سزا ایمان په دی امتحان کی د کامیابی بنیادی شرط دی او هغه لازمی سوال دی چی د هغه د حل کولو څخه بغیر کم سړی کامیابیدی نسی ځکه د جنت حصول د ایمان څخه بغیر ممکن نه دی په دنیا کی هروخت چی کومو امتحانونو سره زمور مخ وی که په دی هم ته غور وکړی نو واضح طور سره په نظر کی راځي چی په هر امتحان کی څه سوالونه بنیادی حیثیت لری. او ممتحن دغه سوالونه د کامیابی مدار ګڼلی او په دی سوال سره څه داسی سوالونه نورهم وی چی د هغه د نه حل کولو له وجی د کامیابی په درجه کی کمی خو کیږی لیکن هغه دکامیابی او ناکامی د پاره فیصله کن نه وی اوس که څوك اول قسم سوالونه بالکل پریږدی یاهغه بالکل په غلطی طریقی سره حل کړی او دوهم قسم ضمنی سوالونه صحیح طریقی سره حل کړی نو ته پخپله سوچ وکړه چی هغه سړی به کامیاب وی اوکه ناکام؟ ظاهره ده چه څوك معقولیت پسند انسان داسی سړی کامیابی نسی ګرځولی. ځکه چی ده اصل او بنیادی سوالونه بالکل حل کړی نه دی. کم سړی چی د اسلام بنیادی عقائد: توحید رسالت. آخرت وغیره باندی ایمان نه لری او ورسره څه ښه کارونه هم کوی. د هغه مثال هم بالکل داشان دی په همدی خبره هم په بله طریقه ښه پوه سه. په دنیا کی ډیر شانو دخپل

(١) دافتوی د ماهنامه «ابلاغ» د شماری ذی قعده ١٣٨٧ هـ څخه اخستل سویده. (مرتب) ٢٠ اشوال ١٣٨٧ هـ.

ذات په لحاظ سره مصیدوی، خوځه بل خراب شان د هغه بنه شانو سره ملاوسی او د هغه په ټولو خوبیانو باندی اوبه تویی کړی، شیدی غوړی او کچ د خپل ذات په اعتبار سره څومره مقوی غذاګانی دی، خوکه په دی سره زهر ګډسی نوهمداشان مهلك جوړیږی، د انسان د اعمالو او افعالو همدا حال دی د یوغریب په روپی پیسی سره امداد څومره مستحسن کاردی خوکه په دی سره مقصد صرف ښوونه وی او نام نمودوی نو دانیکی د دنیا نقطه نظر سره هم ضائع کیږی.

د قرآنکریم همدا ارشاد دی چی «کفر» هغه زهردی چی د انسان ټول نیك اعمال برباده وی که دا اعمال خیر د ایمان سره وی نو دانسان په درجاتو کی دترقی سبب جوړیږی په دی سره د هغه آخرت ښه کیږی خوکه په دی سره کفر پیداسی نو هغه د همداسی بیکاره کوی لکه چی زهریی او غوړی. کوم سړی چی خدای یا د هغه د وحدانیت څخه منکېرت وایی د هغه ښو ول سوی د ژوند نظام څخه بالکل انکار کوی او د داسی سنګینو جرائمو څخه وروسته هغه څه نیك کار هم وکړی نو هغه لره د انعام په مستحق جوړولو کی څه معقولیت دی؟ فرض کړه یو ډیر خوش اخلاقه محنتی اوذهن سړی دی چی د خپل مبنی برانصاف حکومت خلاف د بغاوت سازش کوی د هغه دښمنانو سره په یو ځای کیدلو د هغو مدد کوی، د هغه د قانون په ښکاره توهین کوی نو ایا د ده خوش اخلاقی ده لره د دی خطر ناکو جرائمو څخه بری کولی سی؟ اوکه حکومت ده ته دمرګ سزا ورکوی نو آیا څوك انصاف پسند انسان د حکومت دی فیصلی ته ظلم ویلی سی؟ ظاهره ده چه نه دده جرم دومره خطرناك دی چه د دی په موجودګی کی دده د خوش اخلاقی هیڅ حیثیت نسته اوس ته پخپله سوچ وکړه چی کوم سړی د خدای او د هغه درسولانو او دهغه د کتابونو او د هغه دقوانینو باغی وی نو هغه لره محض د هغه دخوش اخلاقی په بناء باندی دجنت مستحق څنګه جوړ ولی سی؟ [1]

{والله سبحانه اعلم}

٢٢\شوال ١٣٨٧هـ [2]

«دوحدت الوجود مطلب»

سوال: دوحدت الوجود څه مطلب دی اوداعقیده ترکومه صحیح ده؟

---

[1] د تفصیل د پاره وګوری معارف القرآن ج۴ص: ١٣٧.

[2] دافتوی دماهنامه «البلاغ» شماره ذیقعده ١٣٨٧هـ نه اخستلی سویده.

ځواب: دوحدت الوجود صحیح مطلب دادی چې په دی کائنات کی حقیقی او مکمل وجود صرف د ذات باری تعالی دی د هغه څخه سوا هر وجود بی ثباته دی، فانی او نامکمل دی یو خو ځکه چې هغه به یوه څخه یوه ورځ فناسی، دوهم ځکه چې هریو شی په خپل وجود کی د ذات باری تعالی محتاج دی لهذا څومره اشیاء چې په دی کائنات کی موږته په نظر راځی، هغه ته که څه هم وجود حاصل دی لیکن د الله تعالی د وجود مخکی د هغه د وجود هیڅ حقیقت نسته ځکه هغه کالعدم دی ددی نظیر باندی داسی پوه سه لکه چې د ورځی په آسمان باندی د نور دوجی ستوری په نظرنه راځی، هغه اګر که موجود دی لیکن د نمبر وجود په هغه باندی دومره غالب وی چې د هغو وجود په نظر نه راځی هغه اګر که مو جود دی دغه شان چې الله تعالی چاته حقیقت شناسی سترګی ورکړی وی، هغه چه کله په دی کائنات کی د الله تعالی دوجود معرفت حاصلوی نوټول وجود هغه ته هیڅ ندی بلکی کالعدم ښکاری په قول د حضرت مجذوب رحمه الله علیه

جب مہر نمایاں ہوا سب چھپ گئے تارے
تو مجھ کو بھری بزم میں تنہا نظر آیا

«د» وحدت الوجود» دامطلب صفا او واضح او درست دی دی څخه مخکی چې د دی فلسفیانه تعبیرات سوی دی هغه ډیر خطرناك دی که په هغه کی غلا وسی، نو ددی سرحدونه کفر سره ملاویږی ځکه د یومسلمان د پاره سیده ساده داعقیده ساتل پکاردی چې په کائنات کی حقیقی او مکمل وجود دالله تعالی دی باقی هر وجود نامکمل اوفانی دی. (١)

{والله سبحانه اعلم}

١٢٠ جمادی الاولی ١٣٨٧ھ (٢)

«دانبیاء علیهم السلام دعصمت مسئله»

سوال: عصمت دانبیاء علیهم السلام د ذات دلوازمو څخه دی او که نه؟

(١) د تفصیل دپاره وګوری شریعت وطریقت ص ١٠ ١٢ مؤلف حکیم الامت حضرت تهانوی قدس سره.
(٢) دافتوی ماهنامهٔ البلاغه شماره جمادی الثانی ١٣٨٧ھ څخه اخستل سویده.

۲**سوال**: ایا انبیاء علیهم السلام ته دنبوت څخه مخکی هم هغه عصمت حاصل وی کم چی دنبی جوړیدو څخه وروسته وی؟

ځواب: عصمت د انبیاء ﷺ دپاره لازم دی او دوی څخه په هیڅ وخت کی داصفت جلا کیدلی نسی (١) د دوی چی د کومو خطاګانو ذکر په قرآنکریم کی راغلی دی هغه ټولی خلاف اولی خبری دی چی شرعاً معصیت نه دی خوانبیاء ﷺ ته د هغوی د جلالت قدر له وجی په هغه باندی تنبیه ورکړی. (٢)

۲ **ځواب**: صحیح داده چی دنبوت څخه مخکی هم دانبیاؤ څخه څه ګناه نه ده سوی (٣)

الجواب صحیح (بنده محمد شفیع عفی عنه)

احقر محمد عثمانی عفی عنه

١٣٨٨\١١\٢٣

{فتوی نمبر ١٩١٣٠٠ الف}

بغیر د تحقیق څخه مسئله بیانول

سوال: که یو سړی بغیر د تحقیق څخه مسئله بیان کړی اومسئله شرعیه نه منی او الله تعالی چی کومه حصه د وارثانو د پاره په قرآن مجید کی مقرر کړی ده هغه نه منی او وایی چی دا دنیا مسئله ده او یو عالم ته کافر وایی او د هغه عالم هرقسم بی عزتی کوی غیبت کوی او هغه سره دښمنی او بغض ساتی او په خاندان کی تفرقه اچوی اوپه قوم کی فرقه بندی کوی، اوپه جومات کی فساد کوی، فسق او فجور کویٔ د داسی سړی د پاره په شریعت کی څه حکم دی؟ او هغه جومات ته داخلیدی سی او څوک چی د چاحق تلفی کوی د داسی سړی څه حکم دی؟

(١) قال فی شرح فقه الاکبر ص: ٧٢. والمختار عند جمهور اهل السنة العصمة عنها ای عن الصغائر والکبائر غیر المنفردة خطأ او سهواً {الی} والحاصل ان احداً من اهل السنة لم یجوز ارتکاب المنهی منهم عن قصد ولکن بطریق السهو والنسیان ویُسمّی ذالك ذلة وفیه ایضًا ص: ٧١ وفی عصمتهم عن سائر الذنوب تفصیل وهو انهم معصومون عن الکفر قبل الوحی وبعده بالاجماع، وکذا عن تعمده الکبائر عند الجمهور. همدارنګه د تفصیل د پاره وګوری معارف القرآن ج: ١ ص: ١٩٥ مسئله عصمت انبیاء او امداد الفتاوی ج: ٥ ص: ٤٠٧. {محمد زبیر}

(٢) ایضًا

(٣) ایضًا

خواب: داسې سړی فاسق دی مسلمانانو ته پکاردي چې هغه په نرمی سره پوه کړی اوکه نه مني نو د هغه دی د بیزاری اظهار وکړی د قرآنضو په باره کې چې دا وایي: {دنوی مسئله ده} نو ددی په مطلب پوه نه سوم او د هغه جومات ته داخلیدل یانه داخلیدل د دی جملی په مطلب باندی موقوف دی.

{والله سبحانه اعلم}

الجواب صحیح
بنده محمد شفیع عفاالله عنه

احقرمحمد تقی عثماني عفی عنه
١٣٨٨\١١\٢١ هـ

دیو انجمن په رکنیت فارم کې دالله تعالی سره

د رسول الله ﷺ

«شاهد جوړولو حکم»

سوال: د یوانجمن دغریتوب فارم عبارت د مندرجه ذیل دی آیا په دی کې څه شق څخه پوره کیدو باندی په ممبر ګنهګار وی او که نه ؟ او ګناه به کومه یوه وی؟ صغیره یاکبیره؟ زه الله رب العزت او د هغه رسول مقبول ﷺ شاهد جوړولو سره اقرار کوم چې ماته دی بزم سره پوره پوره اتفاق دی او زه به د بزم فیس مستقل اداء کوم نورو ته به درکنیت ورکوم او دا بزم مستحکم جوړول به خپل فرض عین ګنم، درد‌رهاش دتبدیل څخه به دی خبروم الله تعالی دی ماته د دی عهد د پوره کولو توفیق راکی.

خواب: اول خوپه دی خان پوه کړه چې الله تعالی شاهد جوړول او څه عهد کول خو صحیح دی لیکن سرکار دو عالم ﷺ شاهد جوړول اوعهد کول صحیح نه دی، ځکه چې په هرځای کې حاضر او ناظر کیدل د الله تعالی صفت دی [1] او هیڅوک ولی یا نبی د الله تعالی شریك نه دی لهذا د پورتنی معاهدی په الفاظو کې ترمیم کول ضروری دی، د دی څخه وروسته څوك که دا معاهده کولوسره فارم ډك کړی په هغه باندی دعهد پابندی ترهغه وخته پوری لازمه ده ترڅو چې هغه د دی عهد څخه واضح طور باندی د دست برداره کیدو اعلان ونکړی په دی دوران کې که هغه په هغه کې د څه خبری خلاف

---

[1] وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ {الایه: الحدید:۴} مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَىٰ ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا... {المجادله:۷}

ورزی کوی نو دکبیره ګناه مرتکب به وی ځکه چی عهد کول او هغه نه پوره کول لویه ګناه ده. لقوله تعالی: یاأیها الذین آمنوا أوفوا بالعقود[1]

{والله سبحانه اعلم}

۱۳۹۶/۱۱/۱۵هـ

{فتوی نمبر ۲۳۵۴/ ۵۲۷}

آیاد قیامت په ورځ به د ځناورو هم محاسبه وی؟
ایاپه جنت کی به ښځو ته روئیت باری کیږی؟

سوال: دقیامت په ورځ کله چه انسانانو لره د حساب کتاب د پاره ولاړه ولی سی نو آیا د انس او جن څخه علاوه نور حیوان به هم ولاړولی سی؟ په حدیث کی د ښکر والا چېلۍ څخه د ګنجی بزی بدله اخستو ذکر راځی د یو ملګری خیال دی چی د قیامت په ورځ به ټولو حیوانانو لره د حساب کتاب وغیره دپاره ولاړه ولی سی یو ملګری چی عالم او فاضل دی وایی چی قرآن اوسنت ته صرف دانسان مکلف کیدل معلومیږی څکه ددوی څخه ښه دیو بل مخلوق دحساب اوکتاب دپاره د ولاړولو سوال نسی پیداکیدی او دا حدیث قابل د تاؤیل دی؟

ځواب: د حیوانانو د یوبل څخه بدله اخستل د بعضو احادیثو څخه ثابت دی اودا دغیر مکلف کیدو خلاف نه دی[2] بلکی صرف د مظالمو حساب به واخلی نو داهم لری نه ده

---

[1] {سورة المائده}

[2] وفی تفسیر روح المعانی {ج ۱۰. ص۵۱} وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ولا يحضر في القيامة غير الثقلين وقيل بعثت للقصاص فيحشر كل شيء حتى الذباب وروي ذلك عن ابن عباس أيضاً وعن قتادة وجماعة وفي رواية عن الحبر تحشر الوحوش حتى يقتص من بعضها لبعض فيقتص للجماء من القرناء ثم يقال لها :موتي: فتموت وقيل إذا قضى بينها ردت تراباً وفيه ايضاً بعد اسطر ج:۳{ص۵۲-۵۱} فقد اخرج مسلم والترمذی عن ابی هریره فی هذه الایة قال: قال رسول الله ﷺ: لَتودنّ الحقوق الی اهلها یوم القیامة حتی یقادللشاة الجماء من الشات القرناء. اومفتی اعظم پاکستان حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب قدس سره وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا آیت لاندی معارف القران ج:۸{ ص ۲۵۹. لیکی د حضرت عبدالله بن عمر ؓ څخه روایت دی چی دقیامت په روځ به ټوله مځکه سره برابره سی چی په هغه کی انسانان. جنات او مځکه لغری ګرځیدونکی حیوانان ټول به جمع سی اوکه په حیوانانو کی یوپربل ظلم کړی وی نو انتقام به تری اخستل سی تردی که چیری دښکرو والا بزه بغیر ښکرونو بزه وهلی وی نونن به د هغه بدله هم واخستل سی کله چی د دوی فراغت وسی

خو حقیقی علم الله تعالی ته دی او د دی مسئلی تعلق دانسان دعمل سره نه دی، نو ددی په بحث او تدقیق کی پریوتل فضول دی.

۲سوال: په جنت کی چه ښځکه سړوته رویت دباری تعالی کیږی نودغه شان به ښځوته هم کیږی؟ ددی په ضمن کی د یوصاحب رایی داده: چی خلک اوښځوته به یوځای رویت نصیب کیږی او د پردی حکم به هلته نه وی ځکه چی پرده صرف د دنیا دپاره ده، د دوهم صاحب رایه داده چی په جنة کی به هم پرده وی اوښځوته به رؤیت باري تعالی نه نصیب کیږی اوکه نصیب هم سی نو سړو سره به نه وی.

ځواب۲: د اکثرو حضراتو عقیده داده چی ښځوته به هم رویت وی [۱] لکه چی شیخ عبدالحق محدث دهلوی رحمه الله تصریح کړی ده نور د دی تفصیلات الله تعالی پیژنی دی قسم بحثونو کی د پریوتلو په ځای عملی مسائلو معلومولو کی وخت صرف کول پکار دی. فقط والله سبحانه اعلم

الجواب الصحیح — احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

بنده محمد شفیع عفاالله عنه — ۱۳۸۸\۵\۲۷ {فتوی نمبر ۱۹۱\۲۳۱ الف}

د حیاة النبی ﷺ عقیده

سوال: محترم مولانا محمد تقی عثمانی صاحب!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

مایوخط تاسی ته درلیږلی وو د ځواب: څخه محروم پاته یم په هغه خط کی دامذکور وه چه د قرآن دمطالعی څخه ماته داسی محسوس سوه چی مسلمان عام طور باندی په دینی معاملاتو کی د قرآن د احکامو خلاف عمل کوی داسی ولی دی؟ په دی پوه نه سوم، په قرآن کی واضحه ښولی دی چی هر سړی ته به مرګ راځی او بیابه هغه د قیامت په ورځ بیرته دوباره ولاړیږی حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه د حضور ﷺ دوفات په ورځ

نوتولو حیوانانو ته به حکم وسی چی خاوری سی نو هغه تول به خاوری سی په دغه وخت کی به کافر خلک تمنا کوی چی های کشکی موږ هم حیوانان وای او اوس خاوری سوی وای حساب کتاب او د جهنم د سزا څخه بچ سوی وای وکذافی روح المعانی ج:۳، ص: ۲۲.

(۱) دتفصیل دپاره وګوری: اعتقاد اهل السنة والجماعة للامام ابن الحسن منصور البری اللالکائی رحمه الله ص ۵۰۲ الی ۵۷۸}

ددی ښه وضاحت کړی وو، خوعام مسلمانان د حیاة النبی ﷺ او حیاة اولیا قائل دی او د هغوی د تصرفاتو عجیب او غریب واقعات بیانوی.
ځواب: مکرم او محترم! السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!
ستاسی مخکی خط ملاویدل ماته په یادنه دی لیکن ستاسی دسوال ځواب په لاندی ډول عرض دی:
انبیاء کرامو علیهم الصلوة والسلام سره ټولو مخلوقاتوته مرګ راځی، البته دمرګ څخه وروسته هرانسان ته دبرزخی ژوند سره واسطه پریوځی دبرزخی ژوند مطلب صرف دادی چی د انسان دروح دجسم سره څومره تعلق پاته کیږی داتعلق دعامو انسانانو سره هم وی خو دومره کم چی د هغه اثرات نه محسوسیږی، د شهداؤ د ارواحو تعلق د هغوی دجسم سره د عامو انسانانو په مقابله کی زیات وی ځکه قرآنکریم هغوی احیاء ثابت کړی دی. (١) او د انبیاء کرامو ﷺ درجه د شهیدانو څخه هم لوړه ده د دی وجی څخه د احادیثو مطابق د هغو د ارواحو تعلق د جسم سره د ټولو څخه زیات دی تردی چی د هغوی میراث هم نه تقسیمیږی او د هغوی د ازواجو نکاح هم د بله سره نسی کیدلی لکه چی په قرآنکریم کی دی (٢) څونکه د دوی د ارواحو تعلق د ټولو څخه زیات وی، ځکه دشهیدانو په شان یی دوی هم احیاء ګرځولی دی خو داحیات داشان نه دی چی دمرګ څخه مخکی ورته حاصل وو همدارنګه په قرآن اوسنتو کی د دی هم څه دلیل نسته چی په دی حالت کی انبیاء کرامو ﷺ ته په نورو باندی دتصرف څه اختیار حاصل دی که چاهم داسی واقعه لیدلی وی نو د هغه د الله تعالی د اړخه دهغوی صورت مثال کیدی سی چی دهغه هغوته علم کیدل ضرورنه دی.

والله اعلم ١٤٢٢\٨\١٤هـ

{فتوی نمبر ١١٠\٥٠٥}

«دشیخ احمد دمروجه وصیت نامی حکم»

سوال: کوم اشتهار چی خلګ کله کله شائع کوی یعنی هغه معروف وصیت نامه چی د حضور ﷺ دروضه اطهر خادم طرف ته منسوب وی په هغه کی چی څه لیکلی دی هغه صحیح دی اوکه نه؟ مثلاً څوک چی دا ووایی هغه دی شائع کړی که داسی ونکړی نو

(١) ولا تقولوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ ط بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ط {البقره: ١٥٤}
(٢) وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا {الاحزاب: ٥٣}

نقصان به پورته كوى انكار كوونكى به په سخت عذاب كى مبتلا كيږى څوك چى يى وواى اوشائع يى نكړى مسلمان نه پاته كيږى.

خواب: په منسلكه وصيتنامه كى بنيادى طور سره چى كومه خبره كول سوى ده مسلمان دى خپلو ګناهونو څخه توبه وكاږى او داسلامى احكامو مطابق دى ژوند تيروى هغه بالكل صحيح او درسته ده د دى چه څومره زيات څخه زيات اشاعت وكړى نو بهتره ده.
ليكن د ويونكى په ذمه خاص تعداد كى بعينه همدا وصيتنامه شايع كول لازمى ګرځول، اوڅوك چه ونه كولى سى د نقصان د مكى وركول، نوشرعًا د دى څه اصليت نسته.

{والله سبحانه اعلم}

{احقر محمد تقى عثمانى عفى عنه}

١٣٨٧١١٢١٣ﻫ

{فتوىٰ نمبر ١٣٩٠ ١٨١١ الف}

دا وصيتنامه دڅوكالو څخه شائع كيږى تقريبًا {٨٠} اتيا كاله يى وسول كوم سړى پخپله جوړه كړى ده، دروضه اطهر كم خادم شيخ احمد نعى اوس سته او نه هغه وخت كى وو دا وصيانَ وركول د دمكى څه پرواه مه كوى.

{محمد عاشق الهى بلند شهرى عفى عنه}

هر كله چى شيطان جنت ته نسى داخليدلى نوبيايى حضرت ادم ﷺ ته څنګه دوكه وركړه؟

سوال: جنت ته خو شيطان نسى تللى نو حضرت ادم ﷺ ته يى دوكه څنګه وركړله؟ او ايا دوكه يى حضرت ادم ﷺ ته وركړله اوكه حضرت ادم ﷺ او حوا ﷺ دواړوته يى وركړل؟ او اول يى چاته دوكه وركړله؟

خواب: په قرآ نكريم كى صراحت دى چى شيطان وسوسه واچوله (١) او ددى كار د پاره جنت ته تلل څه ضرورى وو؟

{والله اعلم}

١٣٩٧١٦١١٤ﻫ

---

(١) فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ .الايه { سورة الاعراف: ٢٠}

عه دا وصيت نامه لوى سټا نځ كول او دمكى وركول داوس وقت دعلماء ...
په تحقيق سره د دمكى خلاف ...

[فتوی نمبر ۳ ۰ ۷.۲۸ ب]

فصل فی کلمات الکفر وافعال الکفر ومایکون کفراً ومالا یکون کفراً

[د کفریه او غیره کفریه کلمات او افعال سره د متعلق مسئلو بیان]

«موسیقی اوریدونکی ته کفرویل»

سوال: ایا میراسی سندری ویونکی کافردی؟ [۲] که نه وی نو زموږ خوانه بو سړی هغه ته کافر وایي، ایا دا صحیح ده؟

خواب: دموسیقی په آلاتو کی مشغولیدل سخته گناه ده په احادیثو کی به دی باندی سخت عذاب راغلی دی. لهذا د هر مسلمان د پاره د دی څخه بچ کیدل پکار دی (۱) خو د دی گناه کبیره مرتکب کافر نه دی، ترڅو چی د هغه عقائد کفریه　　نه وی

[۲] کومو صاحبانو چه میراثیانو ته کافر ویلی دی، هغوی سخته غلطی کړی ده. هغوی ته توبه او استغفار کول پکار دی (۲)

[والله اعلم]

الجواب الصحیح　　احقر تقی عثمانی عفی عنه

محمد عاشق الهی عفی عنه　　۱۳۸۷.۱۲.۳۰

دیو کافر ملک ویزه حاصلولو دپاره دویزی په فارم کی خپل ځانته دقادیانی لیکلو حکم

سوال: الله تعالی دی وکړی چی حضرت په عافیت کامله وی به دی ورځو کی دا مسئله دغور لاندی ده چی بعضی مسلمانان دکوم کافر ملک ویزه په اسنین سره حاصلولو د پاره یا یوبل دنیوی مصلحت دپاره په پاسپورټ او د ویزی په فارم کی خپل

---

(۱) تفصیل دپاره وگوره دمفتی اعظم پاکستان حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب قدس سره کتاب اسلام او موسیقی.

(۲) وفی مشکوة المصابیح باحفظ اللسان والغیبة والشتم ج۲ ص۴۱۱ رقم الحدیث۴۸۱۴ [طبع قدیمی کتب خانه] سباب المسلم فسوق وقتاله کفر وفی جامع الترمذی ج ۲ ص۸۸ [فاروقی کتب خانه] عن ابن عمر عن النبی ﷺ قال: ایما رجل قال لا خیه کافر. فقد باءبها احدهما. هذا حدیث صحیح.

خان ته قادني لیکي، دومره خبره خوسمه سوی ده چې دا ډېر قبیح حرکت او لویه ګناه ده خو سوال دادی چې ددی سړی به څوك تکفیر کوی اوکه نه؟ دلته په دارالافتاء کی استفتاء هم راغلی ده په دی سلسله کی په غور کولو سره چې کمه نقطه نظر مخ ته راغلی ده دهغه خلاصه په خدمت کی پیش ده په اخره کی یو څو مستقل عبارتونه هم ذکر سوی دی تاسی ته درخواست دی چې دخپلی رایی ګرامی څخه موخبر کړی.

{۱}:- دیوی کلمی به موجب دکفر کیدو نه کیدو کی اختلاف وی نو احتیاط په عدم تکفیر کی وی .

{۲} کومه کلمه چې موجب د کفروی دهغه : تلفظ او تکلم څو صورتونه دی:

{۱}:- که ناسیًا یاخطاء تکلم وی په دی صورت کی په اتفاق سره تکفیر نسی کولی

{۲}:- که عامدا تکلم وی نو معلومیږی چې دعمد څخه مراد دادی چې دتکلم قصد یې هم وی د دی کلمی دموجب کفر کیدو علم هم ورته وی او د کفر اراده یې هم وی، په دی صورت کی په اتفاق سره تکفیرکولی سی

{۳}:- جهالت سره تکلم وی یعنی تکلم خوپه ارادی سره وی خوداورته معلوم نه وی چې په دی سره سړی کافر کیږی په دی صورت کی اختلاف دی : تکفیر او عدم تکفیر دواړه قولونه دی.

{۴}هازلاً تکلم وی یعنی تکلم خویی په ارادی سره وی او ددی موجب کفر هم ورته علم وو خو ایقاع حکم یعنی د کفر اراده یې نه وه په دی صورت کی به تکفیر کول کیږی.

{۵}:- لاعبًا تکلم وی یعنی د استهزاء په توګه د کفر کلمه وویلی سی دا استخفاف په ایمان کی دی او د ده به هم تکفیر کول کیږی.

د دی تفصیل تقاضاداده چې خپل خانته د قادیانی لیکلو په وخت کی علم وی چې داجماعت دکفردی خو اعتقاد دکفر نه وی نو دابه لاعبًا یا هازلاً کفر شمیرل کیږی په دی صورت کی به تکفیروی اوکه موجب کفر کیدو علم نه کمیدو د دی وجی یی و لیکل سول نو د اختلاف د وجی احتیاط په دی کی دی چې تکفیر ونه سی څو عبارتو نه دادی:

فی البحر: وفی فتح القدیر: ومن هزل بلفظ کفر ارتد وإن لم یعتقده للاستخفاف فهو ککفر العناد والالفاظ التي یکفر بها تعرف في الفتاوی اه {ج: ۵ ص ۱۲۰ طبع ایچ ایم سعید} وفی الفتاوی الخیریه: وفی الفتاوی اذا اطلق الرجل کلمة الکفر عمداً لکنه لم یعتقد الکفر قال بعض اصحابنا لایکفرلان الکفریتعلق بالضمیر ولم یعقد الضمیرعلی

الکفر وقال بعضهم: یکفر: وهوالصحیح عندی لانه استخفف بذنبه اهـ وفی الخلاصة: اذاکان فی المسئلة وجوه توجب التکفیر ووجه واحد یمنع التکفیر فعلی المفتی ان یمیل الی الوجه الذی یمنع التکفیر تحسینًا المظن بالمسلم: زاد فی البزایة الا اذا خرج بارادته موجب الکفر فلاینفعه التأویل حنئیذ وفي التاترخانیه لایکفر بالمحتمل لان الکفر نهایة فی العقوبة فیستدعی نهایة فی الجنایة، ومع الاحتمال لا نهایة اهـ قال فی البحر: والحاصل ان من تکلم بکلمة الکفر هازلاً او لاعبًا کفر عند الکل والاعتبار باعتقاده کما صرح به قاضی خان فی الفتاویٰ، ومن تکلم بها خطأً او مکرهًا لایکفر عندالکل ومن تکلم بها عامدا عالمًا کفر بها عند الکل ومن تکلم بها اختیاراً جاهلاً بانها کفر ففیه اختلاف والذی تحررانه لایفتی بتکفیر مسلم امکن حمل کلامه علی محمل حسن او کان فی کفره اختلاف ولو روایة ضعیفة فعلی هذا فاکثر الفاظ التکفیر المذکورة لایفتی بالتکفیر بها، ولقد الزمت نفسی ان لا افتی بشیء منها والله اعلم (الخیریه علی هامش الفتاوی تنقیح الحامدیة:۱ ص۱۷۷) (۱)

وفی احکام القرآن للجصاص: ولان الفرق بین الجّد والهزل ان الجاد قاصد الی اللفظ والی ایقاع حکمه والهازل قاصد الی اللفظ غیر مرید لایقاع حُکمه. ج: ۳ ص۱۹۳. (۲)

وفی التفسیرات الاحمدیه: وکذا غیر المکره اذا اجری علی لسانه کلمة الکفر استهزاء اوجهلاً یکون کافراً، فیکون الایة دلیلاً علی ان رکن الایمان التصدیق والاقرار جمیعاً ولکن التصدیق لایحتمل سقوط بحال والاقرار یحتمل سقوط بحال والاقرار یحتمله فی الحالة الاکراه {ص۱۵۰۱} (۳)

بیادوی خبری نوری هم قابل د غوردی چی دعامو خلکو دینی گرفت دومره کمزوری سوی دی چی دتکفیر دفتوی معلومیدلو باوجود هم ډیره دنیاوی مفادوته ترجیح ورکوی او داحرکت بےنه پریږدی او د تکفیر د فتوی دعلم کیدو څخه وروسته به دا جرئت په هر حال کفروی، نو د تکفیر د فتوی ورکولو په صورت کی داپه ظاهره مضائقه ده چی دکفر څخه دبچ کیدلو یوه لاره ده هغه به هم بنده سی.

---

(۱) طبع مکتبه رشیدیه الکویته.

(۲) طبع سهیل اکید می لاهور.

(۳) مطبع کریمی بمبئی.

ﷺ قال بعض اصحابنا: لایکفر لأن الکفر یتعلق بالضمیر ولم یعقد الضمیر علی الکفر وقال بعضهم الخ.

دوهمه خبره داده: که تکفیر ونکړی نوخطره ده چی تکفیر نه کول به دد ی حرکت حو صله افزائی باعث وی په دی دواړو خبرو باندی غور کولو سره دمصلحت تقاضا دامعلومیږی چی دمسئلی دښوولو اویا د لیکلو په وخت کی صفا تکفیر خودی و نکړی چی اول حرج لازم نسی، خو د مذمت او وعید الفاظ دی سخت ورته و ښو ول سی، خو دابه هلته صحیح وی چی فقهی طور باندی ددی گنجائش وی.

ځواب: دکوم کافر ملك د ویزی حاصلولو دپاره یادځه بل څه دنیوی مصلحت دپاره په پاسپورټ او ویزه فارم کی د مذهب په خانه کی دکوم مسلمان دیده دانسته خپل خانته قادیانی لیکلی صراحتاً د کافر مذهب په خانه طرفته خپل نسبت کول دی چی سراسر موجب د کفردی که څوك دآسی وکړی نوپه داسی سړی واجب دی چی فوراً دصدق دزړه سره توبه وکاږی او د ایمان تجدید وکړی او د بیا دپاره د داسی کولو څخه بالکل پرهیز وکړی، تاسی چی په خط کی کوم عبارتونه لیکلی وه د هغه مذکوره مسئلی سره تعلق نسته او د کم دنیوی غرض د پاره خپل خان غیر مسلم ظاهرولو په باره کی د ډیر تلاش باوجود څه واضح تصریح پیدانه سو البته درجه ذیل جزئیاتو سره دبیان سوی حکم تائید کیږی.

فی الهندیة: مُسْلِمٌ قال أنا مُلحِدٌ یَکفرُ ولَو قال ما عَلِمْت أنَّهُ کُفرٌ ولایُعذَرُ بهذا..... وفی الیتمة سألت والدی عن رَجل قال: انافرعون او ابلیس، فحینئذٍ یکفر کذا فی التاتار خانیة. ([1])

وفی الهندیة: مسلم رآی نصرانیة سمینة فتمنی ان یکون هو نصرانیا حتی یتزوجها یکفر. کذافی المحیط ج: ۲، ص۲۷۷ ([2])　　والله اعلم.

{بنده عبدالروف سکهروی}　　　　۱۴۱۴/۲/۲۱ھ

دا ځواب د احقر په هدایت باندی لیکل سوی دی په اصل کی کومه کلمه دکفر ویل بیله خبره ده، او خپل ځان د یو معروف کفر مذهب ته منسوب کول بیله خبره ده کم عبادتونه چی لیکل سوی دی هغه د اول الذکر صورت سره متعلق دی ثانی الذکر سره نه دی لهذا په داسی صورت کی د احقر رجحان دی طرفته دی چی پاسپورټ باندی د مذهب په خانه کی خپل ځانته د «مسلمان» په ځای قادیانی یا د یوبل مذهب پیروکار لیکل چی

([1]) الفتاوی الهندیه:ج:۲. ص ۲۷۹. {طبع مکتبه رشیدیه}

([2]) الفتاوی الهندیه. ج:۲. ص:۲۸۰. {طبع مکتبه رشیدیه}

یو مستقل حیثیت لري موجب د کفر دی چې دهغه څخه توبه او تجدید د ایمان ضروري دی. {والله اعلم}
احقرمحمد تقی عثمانی عفی عنه ۲۱\۱۴۱۴هـ {فتوی نمبر ۱۲۳،۲۵}

دقادیانیت څخه برائت او کوم یو مسلمان ته دقادیانی لیکلو حکم

سوال: السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته مسمّی بشیر احمد شاه ولد سید محمد اسماعیل شاه سکنه سمارو شهر ضلع نوپاکر سند: په لاندې ډول عقیده لرم، زه په الله تعالی او د هغه په ټولو فرشتو او د الله تعالی په ټولو کتابونو او د هغه په ټولو رسولانو او د قیامت په ورځ باندې او د تقدیر په ښه او بد باندې اود مرګ څخه وروسته دوباره ژوندي کیدو باندې کامل ایمان لرم. په ایمان مجمل او مفصل باندې ښه پوره یقین ساتم زه حلفیه اقرار کوم چې زه د خاتم النبیین حضرت محمد ﷺ په ختم نبوت باندې مکمل اوغیره مشروط طور باندې ایمان لرم او داچې زه داسې شخص پیروکر نه یم چې د حضرت محمد ﷺ څخه وروسته د دی لفظ د هرڅنګه مفهوم یا د هرڅنګه تشریح په لحاظ سره د پیغمبر کیدو دعویدار وی او نه داسی دعویدار پیغمبر یا مذهبی مصلح منم، نه د قادیانی ګروپ سره او نه د لاهوری ګروپ سره تعلق لرم یا خپل خانته احمدی وایم، که د حضور ﷺ کم سړی د هری معنی په لحاض یا اعتبار سره نبی یامذهبی مصلح کیدو دعویٰ کوی نو هغه او د هغه منونکی لره مرتد او کافر ګنم، دغه شان میرزا غلام احمد قادیانی او د هغه منونکی احمدی او لاهوری ګروپ په ټولو غیر مسلم او د اسلام څخه خارج کیدو باندې ایمان لرم، زما دابیان حلفیه دی اوزه د کلمه طیبه ویلو سره لَآ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ، او الله تعالی حاضر او ناظر ګڼلوسره بالکل صحیح او درست لیکم ستاسی څخه داخواست دی چې پورته ذکر سوی عقیده مدنظر ساتلو سره فتویٰ صادره کړی:

{۱} دعقیدی په اعتبار سره زه شریعت محمد مطابق مسلمان یم اوکه نه؟

{۲} ایا ماته قادیانی ویل درست دی؟

{۳} که کم سړی ماته قادیانی وایی نو په شریعت محمدیه کی د هغه د پاره څه حکم دی؟

ځواب: که ستاهم هغه عقائد وی چې په سوال کې مذکوردي او د دې څخه علاوه کومه فاسده عقیده نه لری نوته بغیر د شبهې څخه مسلمان یې.
{۲} مندرجه سوال د عقائد وحامل سړی قادیانی نسی کیدی اوده ته قادیانی ویل هیڅکله صحیح نه دی.
{۳}: یو مسلمان ته بغیر دڅه وجې قادیانی ویل سخته ګناه ده (۱) که نا واقفیت یابې احتیاطی د وجې ورته ویلې وی نو هغه غلط فهمی ده د لرې کولو کوشش کول پکاردی. والله سبحانه اعلم
۱۴۰۳/۸/۱۷هـ
{فتوی نمبر ۱۴۴۴/۳۴ح}

«علماوو ته دبدرد ویونکی حُکم»

سوال: یوسړی علمادین ته لوطی وایی او وایی چې دین خرخول ددوی پیشه ده، اوعلم دین ښولو سره خلک ګمراه کوی ددین عالمان بد معاش دی مدارس عربیه دګمراهی اډې دی. او جوماتونه اصطبل خانه وګرځوی او د مزید لغویاتو اوبې هوده خبرو ویل کوی په دې وخت کې مذکوره سړی پیشه جوړه سوی ده. او موصوف عاقل، بالغ او ذی فهم سړی دی اوس شرعًا د دې سړی څه حکم دی؟
ځواب: مذکوره کلمات سخت ګستاخانه دی او د تحقیق څخه بغیر دعلماوو پوره جماعت ته داشان قبیح او شنیع کلمات ویل نه صرف بد ترین فسق او ګمراهی ده. بلکې ددې کلماتو د کلمات کفر کیدو به اندیښنه وی. (۲) په ذکر سوی سړی بلکې هغه

(۱) وفی مشکوة المصابیح {باب حفظ اللسان والغیبة والشتم ج۲. ص۴۱۱. رقم الحدیث ۴۸۱۴ سباب المسلم فسوق وقتاله کفر. وفی الهدایه ج:۲. ص ۵۳۵ {طبع مکتبه شرکة العلمیه} وکذا اذا قذف مسلمابغیر زنا. فقال یافاسق یاکافر فوجب التعذیر
(۲) وفی خلاصة الفتاوی ج:۴. ص ۳۸۸ {مکتبه رشیدیه کویته} الفاظ الکفر من البُغض عالمًا بغیر سبب ظاهر خیف علیه الکفر: وراجع ایضًا شرح فقه الاکبر للملاعلی القاری ص ۴۷۰ {طبع دار الاشاعت الاسلامیه بیروت}.

نه احتیاطاً د ایمان تجدید او د نکاح تجدید کول هم پکاردي، او ترڅو چې هغه دخپل دې عمل څخه توبه ونه باسي نو د هغه سره دوستانه تعلقات مه ساتئ [١].

والله اعلم
١٤٠٠٠١٣٢٣هـ
{فتوی نمبره ٣١١٤٠٥ب}

«د حدیث ناقابل اعتبار کیدلو د جهنم دائمی نه کیدلو عقیده ساتل»

سوال: څه فرمایي علمایي دین او مفتیان دشرع مندرجه مسئلې کې چې:

{١} زموږ د علاقې د بعضو حضراتو عقیده ده چې په موجوده وخت کې د احادیثو کومه ذخیره ده هغه غیر معتبر او د سوزولو قابل ده {معاذ الله}

{٢}: یو بل داعقیده ساتي چې جنت دائمي او غیر فاني دی خوجهنم دائمي او ابدي نه دی یعني جهنم به ډیرې مدې څخه وروسته فاني او غیر ابدي وي او وایي چې ددې دانتها څخه وروسته انسانان ټول په ټوله یعني مشرك او كافر به {رحمت یعنې جنت. ته} ځي د دې حدیث څخه استدلال کوي: «ان رحمتي سبقت علی غضبي» او ورسره ورسره دمولانا شبلي نعماني رحمه الله كتاب سیرت النبي ځلورم کې د دوزخ د انتها مبحث خلکوته ښولو ښولو سره د خلکو ذهنونه خرابوي اوس تاسې ووایاست چې ددې خلکو عقیده شریعت محمدي مطابق ده او که نه؟

خواب: مذکوره عقائد سخت گمراهانه عقائد دي مخکنې عقیده چې د احدیثو ټوله ذخیره {معاذ الله} د اعتبار قابل نه ده، کفریه عقیده ده چې د دې څخه وروسته انسان داسلام ددائرې څخه خارجیږي [٢] او دویمه عقیده هم د کفر اندیښنه ده، د داسې

---

[١] دتفصیل دپاره وګورئ: فتاوی رشیدیه ص: ٦٨. او امداد الفتاوی. ج: ٥. ص ٣٩٣ او امداد الاحکام ا ص ١٢٥}

[٢] وفي البزایه علی هامش الهندیه ج: ٦. ص ٣٢٨ {طبع حقانیه پشاور} اذا استخف بسنة او حدیث من احادیثه ﷺ كفر وفی الهندیه. ج:٢ ص: ١٥:٢ {طبع مکتبه رشیدیه کویټه} {الباب التاسع احکام المرتدین} من انکر المتواتر فقد کفرو من انکر المشهور یکفر عند البعض، وقال عیسیٰ ابن ابان: یضلل ولایکفرو هو الصحیح ومن انکر خبر الواحد لایکفر غیرانه یاثم بترك القبول وفی شرح فقه الا کبر ص٤٧٣.
{طبع دارالبشائر الاسلامیة بیروت فصل فی العلم والعلماء} من قال الفقیه یذکر شیئامن العلم او یروی حدیثًا صحیحًا او ثابتًا لا موضوعًا. هذا لیس بشيء، كفر. الخ.

عقائدو سړی سره چې ترڅو هغه توبه ونه باسي دوستانه خصوصي تعلقات ساتل
پكارنه دي.
{والله اعلم}. ۱۴۰۰۱۹۱۲۴هـ. {فتوی نمبر ۳۱۱۱۲۷۲.}

«مسلمان ته د کافر ویونکی حُکم»

سوال: څه فرمايي علمایي دين چې مسمٰی مولانا ذاکر الله سواتي حال ساکن لوند خوړه اده په دې باره کې فتوی جاري کړی ده، د انجمن اشاعت التوحید والسنت ټول افراد کافر او د هغو د ښځوسره نکاح ناجائز ده، او محمد بن عبدالوهاب نجدي او ابن تیمیه او اسماعیل شهید او دیوبندیانو ته هم کافر وايي، ایامولانا موصوف ددې فتوی په رڼا کې کافر دی او که نه؟

ځواب: کم مسلمان ته کافر ویل سخته ګناه او څوک چې داسې وايي هغه فاسق (۱) دی خو د دې غلطي په وجه هغه ته مطلقًا کافر نسي ویلی (۲) ترڅو چې د هغه نورو بنيادي قعائد خراب نه وي، خو د کفر د خطري څخه خالي نه دی.

{والله سبحانه اعلم}

الجواب صحيح — احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
بنده محمد شفيع عفاالله عنه. — ۱۴۰۰۱۱۱۷۱۵هـ

«{که فلانی کار وکړم نو کافر دی سم ویلو حکم}»

---

(۱) وفی مشکوٰة المصابيح باب حفظ اللسان والغيبة والشتم ج: ۲، ص۴۱۱ رقم احدیث ۴۸۱۴ (طبع قديمی کتب خانه) سباب المسلم فسوق وقتاله کفر.

(۲) عن ابن عمرؓ عن النبی ﷺ قال: ایمارجل قال لا خیه: کافر: فقد باء بها احدهما هذا حدیث صحيح جمع الترمذی ج۲ ص ۸۸ {طبع فاروقی کتب خانه} وفی اللمعات والطيبی: انه محمول علی المستحل لذالك ..... او لانه فعل مثل فعل الكافر. {حواله مذكوره} وفی الدرالمختار ج:۴ ص ۲۲۹، ۲۳۰. واعلم انه لايفتى بكفر مسلم امكن حمل كلامه على محمل حسن اوكان فی كفره خلاف ولوكان ذالك رواية ضعيفة وقال الشامی تحت مطلب فی حکم من شتم دین مسلم {ج۴ ص۲۳۰} ثم ان مقتضی کلامهم ایضًا انه لا یکفر بشتم دین مسلم الا یحکم بکفره لامکان التاویل ثم رایته فی جامع الفصولين حيث قال بعد كلام اقول وعلى هذا ينبغى ان يكفرمن شتم دين مسلم ولكن يمكن التاويل بان مرادة اخلاقه اردينة ومعاملة القبيحة للحقيقة دين الاسلام فينبغى ان لايكفر حينئذٍ. {والله تعالى اعلم}

سوال: که ښځي خوواری وویل: اوس می هم لمونځ نه دی کړی نو ممن ترك الصلوة متعمداً فقد کفر» یاکه ښځي وویل: که فلانی کار وکم نو کافره دی سم او هغه کار یې وکړ یایی په هیره څه کفریه فقره وویله او د کفر حاصلولو یه غرض نه؛ نو آیا په دی صورت کی به هغه کافره سی؟

خواب: قصداً لمونځ پرینښول سخته شدیده ګناه ده لیکن په دی سره انسان نه کافر کیږی (۱) دغه شان که څوك دا ووایی: که زه فلانی کار وکم نو کافر دی سم. نو دومره ویلو سره هم نه کافر کیږی اوکه هغه کار هم وکی نو بیاهم نه کافر کیږی الا دا چی هغه پوهیږی چی په دی کار کولو سره به زه واقعی کافر سم، او بیاهم په کفر راضی کیدلو سره هغه کار وکړی.

لمافی الدرالمختار وان فعل کذافهو کافر. والاصح ان الحالف لم یکفر علقه بماض او آت ان کان عنده فی اعتقاده انه یمین. وان کان عنده انه یکفر فی الحلف یکفر فیهما؟ {شامي ج: ۳. ص: ۵۵} (۲) والله اعلم. ۱۳۹۷\۲\۱۲هـ {فتوی نمبر ۲۰۲، ۲۸ب}

{زه دی هندوځم دویلو حُکم}

سوال: د هغه سړی په باره کی څه حکم دی چی هغه ته وویل سی چی د رمضان میاشت ده دقرآن پاك تلاوت ولی نه کوی؟ او د دی خواب دا ورکړی، چی زه مسلمان نه یم زه خو هندو یا سك یم، ایا هغه مسلمان پاته کیږی؟ او آیا د هغه نکاح باقی پاته کیږی؟

خواب: دا کلمه چی هو زه مسلمان نه یم هندو یاسک یم د کفر کلمه ده او که ددی هم هغه مطلب مراد دی چی د الفاظو څخه په ذهن کی راځی نو انسان د دی کلماتو په ویلو سره

---

(۱) وفی درالمختار ج:۱. ص ۲۳۵ وتارکها عمداً مجانتاً ای تکاسلاً فاسق..... الخ وکذا فی شرح المسلم للنوی جلد ۱ ص ۲۱}

(۲) الدرالمختار ج: ۳ ص: ۷۱۷، ۷۱۸ وفی بزازیة علی هامش الهندیه ج: ۲ ص ۳۲۲ (طبع رشدیه کویته) ان فعل کذا فهو یهودی ثم اتی بالشرط وان کان عنده من اتیٰ بهذا الشرط لا یکفر کانت علیه کفارة الحلف. وان حلف بهذه اعنی بقوله هو یهودی اونصرانی او مجوسی ان کان فعل کذا وقد کان فعله هو عالم بفعله لایلزم الکفارة لانه غموس وقد اختلف الاجوبة فی کفره والمختار ماقال السرخی ویکفرانه ان کان کفراً عنده والخلف بهذا فهو کافر لانه رضی بکفر نفسه کفر والرضا بکفر نفسه کفر بلانزاع ...الخ

کافر کیږي (۱) داسی سړی ته دتوبې ځخه وروسته دایمان تجدید اود نکاح تجدید کول لازم دی اوکه مقصد یې څه بل څه وي نو هغه دی او لیکی او دوباره دی سوال وکی تجدید دایمان او نکاح په هر صورت کی کول پکار دی ځکه چی دا لویه خطرناکه او سنګینه جمله ده الله تعالی دی هر مسلمان دداسی خبری کولو ځخه اوساتي. امین.
والله اعلم. {۲۲- ۱۱۱۰ ۱۴۰ ھ {فتوی نمبر ۳۳۱۱۲۱۲ج}

{د اذان سره بی ادبی حکم}

سوال: یوسړی دمؤذن متعلق چی پنځه وخته په جامع مسجد کی اذان کوی پنځه شپږ واری یی زما په مخکی وویل: دامؤذن د سهار په وخت زیات بکواس کوی چی په هغه سره زماپه خوب کی خلل راځی دامنع کړی چی د سهار په وخت دی اذان نه کوی، یوبل سړی هغه سړی ته دیو ناجوړه ته دانجکشن لګولو وویل: نو هغه وویل چی ترڅو په موږ باندی اذان بند نه کړی، بیمارته به انجکشن نه وهم، ددی سړی شرعی حکم څه دی؟

خواب: کم سړی چی داذان فجر په باره کی داسی ګستاخانه کلمات ویلی دی هغه ډیر زیات بد عقیده معلومیږی داکلمات دکفر دی (۲) دی سړی ته پکاردی چی فوراً ددی کلماتو ځخه توبه وباسی دایمان تجدید وکړی ترڅو چی هغه داسی ونکړی مسلمانانو د هغه سره خصوصی تعلقات ساتل پکارنه دی. {والله سبحانه اعلم}
۱۳۹۷۱۹۱۱۸ھ {فتوی نمبر ۲۸۱۹۷۷ج}

زه دی کافر سم دکانړو عبادت به کوم الله تعالی ﷻ سره به جنګ کوم وغیره الفاظ ویلو حکم

---

(۱) وفی الهندیة ج۲ ۲: ۲۷۹ مسلم قال: انا ملحد یکفر ولو قال: ماعلمت انه کفر لایعذر بهذا..... وفی التیمة: سالت والدمی عن رجل قال: انافرعون وابلیس وحینئذ یکفر کذا فی تتار خانیة وفی جامع الفصولین ج۲ ص ۳۰۱ (طبع اسلامی کتب خانه) قال: هویهودیّهو نصرانی ..... کفر .... لانه رضا بالکفر وهو کفرو علیه الفتوی وفی الهندیة ج۲ ص ۲۵۷ {احکام المرتدین} ومن یرضی بکفر نفسه فقد کفر و کذافی تتار خانیه ج .۵ ص ۴۲۰

(۲) وفی الهندیه ج: ۲ ص: ۲۲۹ (مکتبه رشیدیه کویته) فی التخیر مؤذن آذن فقال رجل این بانك غوغا است یکفران قال علی وجه الا نکار. وفی الفصول ولوسمع الاذان فقال: هذا صوت الجرس یکفر کذافی التتارخانیه وراجع ایضًا البحر الرائق ج: ۵: ص ۱۲۲ احکام المرتدین {محمد زبیر عفی عنه}

سوال: يو سړى دځو سړيانو په مخکى دا الفاظ ويلى دي چې زه به كافرسم دكانو عبادت به كوم او الله تعالى سره به جنګ كوم ډيره به خريم كله چې يى خلګو ګرفت وکړى نوهغه دځو سړيانوپه مخکې کلمه ويلو سره دروغ وويل چې ماداسې نه دي ويلى هرکله چې دده ددغه قول دټولى محلى والا شاهد دى اود تصديق كولو څخه بغير هغه الزام تراشهُم کړى ده تصديق كولو باندى د محلى ځو سړيانو په مخکى دا اقرار وکړ چې زما څخه غلطى سويده اوس هغه معافى غواړي، د دې شرعى فتوىٰ څه ده او اوس هغه دخپل الفاظو كافر به سم څخه توبه وباسى نود دى دتوبى څه صورت اختيار سى ؟

جواب: په مسئوله صورت کى ذکرسوى سړى د دى الفاظو ويلوسره دسنګينى غلطى ارتكاب کړى دى هغه ته فوراً دزړه په اخلاص سره دالله تعالى څخه توبه او استغفار كول پكاردى د توبى صورت دادى چې د زړه په صدق سره دالله تعالى په دربارکى عرض وکړى چې ياالله ما ذكرسوى كلمات ويلوسره سخت د ګمراهى ارتكاب وکړى زه په هغى باندى بى حده پښيمانه او شرمنده يم د بيا دپاره د داسى كلماتو څخه او د هرقسمه كفريه كلماتو او اعمالو څخه دبرائت اظهار كوم، يا الله ماپه خپل فضل سره معاف کړى، په دى سره دى احتياطاً دايمان مفصل دشهادت او داسلام څخه سوا دهر دين څخه د خپل مكمل برائت اظهار او اعلان دى دخلګو په مخکى وکړى.

{والله اعلم} ۲۱/۲ / ۱۳۹۷هـ {فتوىٰ نمبر۲۸/۲۲۴ الف}

په قرانکريم کى دلفظى تحريف عقيده ساتلو او په استدلال کى دحضرت کشميرى عبارت پيش کول.

سوال: باسمه سبحانه وتعالى علمائى كرام حضرات او مفتيان عظام ! دلاندى مسئلى په باره کى څه فرمائى.(۱) زموږ دعلاقى يو مولوى صاحب په خپل بيان کى وائى چې په قرآن کى لفظى او معنوى دواړه قسمه تحريفونه موجود دى او هغه مولوى صاحب د خپل قول د تائيد د پاره لاندى عبارت نقل كوى او وايى چې داخبره علامه انورشاه كشميرى په خپل كتاب کى ليکلى دى، د كتاب نوم يى نه دى ښوولى عبارت لاندى دى:

واعلم ان فى التحريف ثلاثة مذاهب، ذهب جماعة الى ان التحريف فى الكتب السماويه قدوقع بكل نحو فى اللفظ والمعنى جميعاً، وهوالذى مال اليه ابن حزم؟...... وذهب جماعة انكار التحريف اللفظى رآساً فالتحريف عندهم كله معنوى قلت يلزم على هذا المذهب ان يكون القرآن ايضاً محرفاًفانّ التحريف المعنوى غير

سه فان التحريف

سه مرّ امثى هم كردم

قلیل فیه ایضاً، والذی تحقیق عندی ان الحریف فیه لفظی ایضاً محرفا فان التحریف المعنوی غیر قلیل فیه ایضاً، والذی تحقق عندی ان التحریف فیه لفظی ایضاً اما انه عن عمد منهم او لمغلطة. د دی عبارت څخه څه مطلب دی؟ {۲} دبیان کوونکی مولوی صاحب شرعی حکم څه دی؟ د امامت قابل دی او که نه؟ اود ده داعقیده دقرآن مجید آیت: إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ط.{الایه} څخه مخالف ده اوکه نه؟ او د داسي مصنف دکتاب حواله پیش کول ددي په باره کي څه حکم دی مسلمان دی یامرتد چي مدلل جواب راکړي مهرباني به مووی ورسره د کوم مصنف کتاب او حواله چي جواب راکړی او احسان مندمی کی.

﴿نوټ﴾ شیخ الحدیث حضرت مولانا محمد تقی عثمانی صاحب مدظلهم زمونږ دعلاقی علماء او عوامو ستاسی په فتوٰی اعتبار او یقین دی لهذا تاسی په خپل مبارك لاس سره جواب ولیکی عین نوازش به مووی بینوا توجروا (فضل جاوید حنفی باجوړی)

جواب: په قرانکریم کی د تحریف عقیده ساتل کفردی، حضرت علامه انور شاه کشمیری صاحب په مذکوره عبارت کی دا فرمایلی دی چي د وړاندی اسمانی کتابونو په باره کی، (یعنی د تورات، انجیل، زبور په باره کی) کوم خلگ دا وایی چي په هغه کی صرف تحریف معنوی کوشش کړی دی، لهذا حضرت (رح) فرمایی چي زما په نزد او په مخکی اسمانی کتابونو کی لفظی تحریف هم سوی دی د حضرت دا عبارت [1] د

---

[1] دحضرت علامه انورشاه کشمیری (رح) مذکوره عبارت د فیض الباری ج۲ ص۲۲۵دی حضرت کشمیری (رح) داعبارت د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه منقول دی د بخاری شریف ..باب لایسال اهل الشرك عن الشهادة وغیرها ج:۱ص ۳۶۹. (طبع قدیمی کتب خانه) د دی روایت په تشریح کی ذکر کړی دی : قال ﷺ عن عبد الله بن عباس (رض) قال یامعشر المسلمین ، کیف تسالون أهل الکتاب ، وکتابکم الذی أنزل علی نبیه صلی الله علیه وسلم - أحدث الأخبار بالله ، تقرءونه لم یشب وقد حدثکم الله أن أهل الکتاب بدلوا ماکتب الله وغیروا بأیدیهم الکتاب. فقالوا هو من عند الله لیشتروا به ثمنا قلیلا أفلا ینهاکم ما جاءکم من العلم عن مسئلتهم ولا والله مارأینا منهم رجلا قط یسألکم عن الذی أنزل علیکم ، په دی روایت کی د اهل کتابود تحریف ذکر دی او حضرت کشمیری (رح) هم په خپل مذکوره عبارت کی د اول اسمانی کتابونو کی د اهل کتاب دتحریف ذکر کړیدی لکه چي په دی عبارت کي: ان التحریف فی الکتاب السماویه. دالفاظو څخه واضح دی ددی څخه وروسته آخر کی ان التحریف فیه لفظی. د فیه ضمیر دابن عباس رضی الله عنه په حدیث، ماکتب الله. طرفته راجع دی قران

مخکنی اسمانی کتابونو متعلق دی (۱) لهذا د دی عبارت څخه د قرانکریم د تحریف لفظي قائل وی راویستل قطعي د ګمراهي خبره ده او کوم سړی چې په قرانکریم کی د تحریف لفظي قائل وی هغه مسلمان نه دی کافر، داسی سړی پسی لمونځ نه کیږی

(والله سبحانه اعلم)

۱۴۲۱/۳/۳ھ

(فتوٰی نمبر ۴۱۸/۷۳)

په یو طنزیه مضمون کی د الله تعالی په شان کی د نا مناسبو الفاظو استعمالولو حکم

سوال: دفتوی حاصلولو مقصد دادی چې یو مصنف په خپل مضمون کی دخدای ﷻ په شان کی ګستاخی کړی ده. هغه خلاف مقدمه چلول دی، مندرجه ذیل عبارتونه رساله «الف لیلی» دایجسټ په صفو ۹۳-۹۰۱) باندی لیکلی دی چې د هغه خلاصه داده: چې څو ورځی سوی وی ما په خوب کی ولیدل ماته داسی ولګیدل چې په خوب کی می را کښینوی، چې سرمی راپورته کی نو ګورمه چې یوه فرشته ده، وی ویل چې ښه جر ناسټ یی دخدای تعالی په دربار کی هنګامه ده اوته دلته پروت یی ماروته وویل: چې زما ډیر خو وائی چې صرف دوزیرانو او زراعتی ناخدایانو خواته څه خوته وایی چې ته نن خدای سره په هم ګوری دلته نسته چې د ده داقصه اخبار والا قبلوی اوکه نه؟ ښکه چې هغه زموږ د پارتی څخه دی، که ابلیس وی نو بیله خبره به وه. به هرحال ما خپله دانری اوکمیره را واخستله او روان سوم، هلته چې ورسیدم نو واقعی هنګامه وه. الله میاں په تخت باندی ناست دی د نورو روح پروره رڼاده څلور طرفونوته فرشتی په سجدو پرتی دی، وروسته منظر کی د حمد او ثناء موسیقی ده، لړ لړ د خوشبو چپی پورته کیږی، خو په مینځ کی څه مغربی ساینسدانان ولاړ ګستاخانه طریقی سره شور

طرفته ندی راجع ښکه چې حضرت شاصاحب وړاندینی آسمانی کتابونو کی اختلافی مذهبونه بیانوی او بیا والذی تحقیق عندی، سره مخکی کتابونه په تحریف کی په اختلافی مذهبو کی محقق قول ذکر کوی او ددی څخه مخکی عبارت . لانّ أنّ اما انه عن عمدمنهم . کی منهم ضمیر غائب مرجع هم په حدیث د ابن عباس کی اهل الکتاب کیدل وا ضح دی. (محمد زبیر عفی عنه) تصحیح وترجمه القاری عبدالاحد الحقانی عفاالله عنه

(۱) ایضاً.

کوی، هغه فرښتي راته په غوږ کی وویل چې د خدای څخه بغاوت کولوسره د خپلی خود مختاری نوټس ورکولو دپاره راغلی یی؟ ماچې په غور واوریدل نویو بوډا ساینسدان چغی وهی چې موږ ولی ومنو ستا خدای څه دی ستاسره چې موږ سره نسته؟ ستا د خدائی بنیاد صرف په دوو شیانو باندی دی یو تخریب چې قبر او عذاب جوړیدو سره راځی، او دوهم تخلیق زموږ سره هم دا دواړه شیان موجود دی زموږ اینټم ستا د دنیا په داسی انداز کی خاتمه کولی سی چې دومره په لویه پیمانه باندی به ترننه پوری تاهم تخریب نه وی کړی، تا دنیاته دقیامت دورځی حشر شروع کولو سره دهمکی ور کولو سره لاندی کړی دی، او هغوی دی دمذهب په زنجیرونو کی تړلی دی. هم هغه حشر موږ په خپلو یمونو سره کولی سی (الخ... تا ص ۹۳۔ از ناقل)

دټول صفحاتو د عبارتونو سره د الله تعالی تحقیر، توهین او تذلیل کیږی او که نه؟ دمسلمانانو په عقیده کی خلل پریوځی او که نه؟

نمبر۳:۲ ایا په دی عبارت سره کفر لازمیږی او که نه چې لوړ په (قوسینو) کی نقل سو؟ نمبر۴: ایا ماغلط وویل ای خدایه: ما جرأت کولو سره پوښتنه وکړه، الله میاں زماطرفته وکتل، او بیایی په تخلیق باندی شرم کولوسر ټیټ کی، نو عرقی میاں د مغرب ساینسدان د خپلو دصدیو ساینسی ترقی سره د خدای ﷻ سرکښته نه سو موږ مخکی یو او که نه؟

نمبر۷،۵: آیا داسی مسلمان چې په پاسږستان کی د رعایا په حیثیت سره مقیم وی دهغو دعام مسلمانانو زړه ازارول او دباری تعالی سره ددومره گستاخی په وجه که دملك پا سږستان ددستور په بنیاد باندی ضرب کاری لگی نو هغه د دستور اساسی منکر تصور کول پکار دی او که نه، او د ملك او د خدای دښمن د ملك دښمن گڼل پکار دی او که نه؟

جواب: اگر چې منسلکه مضمون یو طنزیه مضمون دی چې په هغه کی د الفاظو حقیقت مرادنه وی، خوپه طنزیه انداز کی هم د الله تعالی په شان کی داسی گستاخی کول او د هغه اړخ ته داسی فرضی خبری منسوب کول سخته گستاخی ده چې په هغه باندی د کفر خوف دی، لهذا داسی مضمون لیکونکی لره فوراً د زړه په صدق سره توبه کول پکار دی، د داسی مضامینو نشر او اشاعت بالکل ناجائز دی د الله تبارك وتعالی تخلیق او د هغه د قدرت کارخانه دطنز او مزاح موضوع جوړول ډیره خطرناکه گناه ده، که یوسړی داسی الفاظ حقیقت گڼلی یی نو د هغه په کفر کی څه شبه نسته لمانی

العالمگیریه: یکفر إذا وصف الله تعالی بما لایلیق به او سخر باسم من أسمائه أو بأمر من أوامره انکر وعده ووعیده أو جعل له شریکا أو ولدا أو زوجة أو نسبه إلی الجهل أو العجز أو النقص ویکفر بقوله یجوز أن یفعل الله تعالی فعلا لاحکمة فیه (عالمگیریه ج۲ص ۲۵۸) (۱) اوکه د الفاظو حقیقت یې مقصود نه وي، بلکې صرف په موجوده دور د انسانانو باندې طنز مقصود وي نو چونکه دمسلمان د تکفیر معامله یوه سنګینه معامله ده، نو د دې وجې څخه به د تکفیر څخه ژبه بنده سي (۲) خو د دې دسنګینې ګناه او سختې ګناه کیدوکې څه شك نسته، ددې مضمون مصنف او ناشر دواړو لره د آخرت د مؤاخذې فکر کولوسره فوراً توبه کول پکار دي، او حکومت ته د داسې مضامینو د اشاعت اجازه ورکول بالکل پکارنه دي.

(۳) والله سبحانه اعلم.

۱۳۹۷/۱۲/۱۷هـ

دقادنیانو دلاهوري ګروپ سره تعلق ساتونکې سړي يوڅو کفريه عقائدو حکم

سوال:- يوسړی ترڅو کالو پورې دلاهوري احمديانو ديوې تبليغي رسالې ايډيټر پاته کيږي: او د هغه عقائد دادي:

الف: يو غير عرب مسلمان (چې په عربي نه پوهيږي) په لمانځه کې پخپله مورنۍ ژبه کې دقرآن ترجمه چې لفظاوې ويلو اجازت ورکول سوی دی.

ب:- امام ابو حنيفه دافتوىٰ ورکړې وه چې يوغير عرب مسلمان چې په عربي نه پوهيږي په لمونځ کې دقرآن فارسي ترجمه ويلیٰ سي.

ج:- محنت کشه طبقه (زميندار مرزدور) دپاره روژه نيول ضروري نه ده او درمضان روژو دپاره دوخت او مياشتې پابندي هم لازم نه ده، ايا داسې سړی مسلمان شمارل پکاردي؟ او ايا داسې سړي ته ديوې اسلامي اداري نګراني ذمه واري سپارلی سي هرکله چې هغه د خپلو عقائدو تحريري او تقديري اظهار کوي؟

---

(۱) الباب التاسع فی احکام المرتدین (طبع مکتبه حقانیه پشاور)

(۲) وفی الدر المختار ج: ۴، ص:۲۲۹ (طبع ایچ ایم سعید) و اعلم انه لایفتی بکفر مسلم امکن حمل کلامه علی محمل حسن.

(۳) وګوری امداد الفتاوی ج: ۵، ص: ۳۹۳.

جواب:- که داصاحب اوس هم دلاهوری مرزایانو د عقاندو سره متفق دی، نوبیا خو د ده په کفر کی څه شك نسته او که د هغه عقاندو څخه توبه ګار سویدی بیاهم دده داعقیده چې دروژو دپاره دوخت او میاشتی پابندی لازم نه ده، یوه کفریه عقیده ده او غیر عربوته پخپله مورنی ژبه کی دلمونځ کولو اجازت هم ګمراهی ده امام ابوحنیفه رحمه الله ته چی هغه کوم خبره منسوب کړی ده هغه هم په دی اطلاق سره درسته نه ده داامام صاحب رحمه الله مطلب نور څه دی او داسی سړی د یوی اسلامی اداری ذمه وار سپارل هیڅکله درست نه دی (والله سبحانه اعلم) ۱۳۹۷/۱۰/۳ ه

فتوا نمبر ۱۰۰۸ (۲۸ج)

فصل فی الفرق والاحزاب الاسلامية والباطلة والاشخاص المتعلقين بها
دمختلیفو اسلامی او غیراسلامی فرقو او د هغه سره معلقه اشخاصو په بیان کی الهدی انټرنشنل د افکارو او عقایدو حکم

سوال:- حضرت جناب مفتی صاحب! زیدت معالیهم السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته! سوال کوونکی د اسلام اباد د یوی اداری {الهدی} انټرنشنل یوکال ډیپلومه کورس اِن اسلامك استډیز { oneyeay Diploma Cduysc in I.S کړی دی سانله اداری ته د علم په طلب کی تللی وه او د هغو حنفیه عقایدو څخه نا واقعه وه د یوکال کورس څخه وروسته د هغو عقائد راته څه صحیح معلوم نه سول نو سوچ می وکړي چې د علماء کرامو ته فتوئ طلب کول پکار دی چې د امت مسلمه لونو ته صحیحه او سمه عقیده ورسول سی او هغو د ګمراهی څخه وژغورل سی زموږ د استاد او د الهدی انټرنشنل د نګرانی محترمه ډاکټر فرحت هاشمی صاحب د نظریاتو خلاصه ستاسو په خدمت کی پیش دی.

۱- داجماع امت څخه اخواکیدوسره یوه نوی لاره اختیارول.
۲- دغیر مسلم او د اسلام څخه د بی زاره طاقتونو د نظریاتو سره هم خیال.
۳- د حق او باطل تلبیس.
۴- د فقهی اختلافاتو په ذریعه په دین کی شك او شبهات پیداکول.
۵- آسان دین.

۲. اداب او مستحبات نظر اندازکول اوس د دی بنیادی نکاتو څه تفصیل لاندی ډول سره درج دی

۱. د اجماع امت څخه اخواکیدو سره نوی لاره اختیارول:

او قضائی عمری د سنت څخه ثابت نه ده، صرف توبه کول پکار دی د قضا ادا، کولو ضرورت نسته.

۲: دري طلاقه یو شمیرل،

۳: په نفلي لمونځونو کی صلاة التسبیح، په رمضان کی په طاق شپو کی خصوصا (۲۷) شپه کی: اجتماعی عبادت اهتمام او د ښځو په جمع کیدو باندی زور ور کول

۲: غیر مسلم، د اسلام څخه بیزاره طاقتونو د خیالاتو هم خیالی کول:

(۱) مولیان (عالم) مدارس او عربي ژبی څخه لری دی

(۲) علماء دین ګرانه وی چي په خپل مینځ کی جنګیږی، عوام په فقهی بحثونو کی راګیر کول- بلکی په یوه موقعه و فرمایل: که تاته په یوی مسئلی کی صحیح حدیث ترلاسه نسی نو ضعیف واخله، خو د علماوو خبره مه اخله.

۳: په مداریسو کی ګرامر، ژبی زده کولو، او فقهی نظریات وربنوولو کی ډیر وخت صائع کیږی قوم ته د عربی ژبی زده کولو ضرورت نسته بلکی خلګو ته دی صرف قرآن په ترجمی سره وښوول سی، په یوه موقع کی یی وویل (چی په دی مدرسو کی ۷،۷ کاله یا ۸ اته، ۸ اته ۸ کاله کورس کول کیږی دا د دین روح څخه نه پیداکوی او خپله نقه د صحیح ثابتولو کوشش کوی) اشاره یی درس نظامی طرف ته ده

۴. د وحید الدین زمان کتابونه دطالبعلمانو ترتیب د یاره بهترین وی، په نصاب کی هم شامل دی اوپه ستایلز باندی هم ایښودل کیږی، ځا ورته احساس وکی چي د دوی په باره کی دعلماو څه رایه ده؟ نو وی وبل چي حکمت د هغو ورک سوی میراث دی

۳:- د حق او باطل تلبیس:

۱ تقلید شرك دی (خو کوم یو په حق دی او کوم وخت غلط دی دا کله هم نه دی ښو ولی)

۲. په ضعیف حدیث باندی عمل کول دا ګناه ګڼل دی (هرکله چي بخاری کی د صحیح ترین احادیثو مجموعه ده نوضعیف ولی قبول کیږی)

۴- دفقهی اختلافاتو په ذریعه په دین کی شکوک پیدا کول

۱: خپل پیغام، مقصد او متفق علیه خبرو باندی د زر څخه زیات د نورو مدارسو او علماء باندی طعن او تشنیع.

۲: ایمان لمونځ روژه زکوة، حج، بنیادی فرائض، سنتونو، مستحباتو او مکروهاتو بیرونو څخه زیات په اختلافی مسئلو کی ومنلول سوه (دا بروبراگنده ده چی مونږ د څه تعصب ښکار څخه یو اوصحیح احادیث خواره وو.

۳. د لمونځ اختلافی مسائل، رفع یدین، فاتحه خلف الامام، بو ونر، ښخوته جوماتونو ته د تللو ترغیب، د ښځو جماعت، په دی ټولو باندی د صحیح احادیثو په حوالی سره زور ورکول کیږی

۴ په زکوة کی غلطی مسئلی بیانول کیږی ښځوته د تعلیك هیڅ علم سسته

۵. اسان دین.

۱ دین مشکل نه دی مولیانو مشکل کړی دی، د دین مسئله د هر امام څخه اخستل اسی هم مونږ د دین په دائره کی پاته کیږو.

۲- حدیث کی راځی چی آسانی پیداکړی تنګی مه کوی، لهذا د کوم امام رایه چی آسانه معلومیږی هغه واخلی.

۳ روزانه یاسین شریف ویل د صحیح حدیث څخه ثابت نه دی، په نوافلو کی اصل ځانبت او تهجد دی او د اشراق او وابینو څه حیثیت نسته.

۴- دین اسانه دی دوربنستوکټ کولو څه ممانعت نسته چی امهات المؤمنین کی د سوه وربسته کپ سوی وو

۵ د دین د تعلیم سره سره یکنك، پارټیانی، ښه لباس، د زیورانو شوق، محبت مَنْ حَرَّمَ زینة الله.

۶- ښځی دی د دین خپرولو دپاره ضرور د کور څخه وزی

۷- د محترم خپل عملي د طالبیانو د پاره حجت دی، د محرم څخه بغیر په تبلغی دورو باندی تلل د قیام اللیل د پاره د شپی وتل د میډیا په ذریعه تبلیغ (ریډیو، تی وی اډیو)

۸- د ادابو مستحباتو رعایت نسته، ښځی دی دناپاکی په حالت کی هم قرآن ته لاس وروړی ایتونه دي وایی- دقرآن په کلاس کی دقرآن لاندی باندی کیدوڅه احساس نسته.

۹:۔ متفرقات:

۱۔ دقرآن ترجمه ورښو ولوسره په هره معامله کی خپله د اجتهاد ترغیب ورکول.
۲۔ دقرآن او حدیث د فهم دپاره په اکابرو علماء کرامو د کومو علومو زده کولو شرائط ایښی دی، هغه بیکاره جاهلانه خبری او سازش ګرځول.
۳۔ د فارغ التحصیل طالبی په مخکی د دین څه مسئله یاحکم کښیښوول سی نو د هغه سوال داوی چي د صحیح احادیث څخه ثابت دی اوکه نه؟ د دی ټولو خبرو نتیجه داده چي کوڅه په کوڅه، محله په محله د (الهدیٰ) برانچونه خلاص کړی دی او هرشان طالبه برابره خبره ده که د هغی تجوید هم صحیح نه وی، مخکی خلګوته سبق وایی، او خلک په مسائلو کی هم انښلوی، دکور د خلګو عمومًا تعلق دجومات سره دی (چي هلته د لمونځ طریقه د فقه حنفی مطابق ده) د کور ښځو د خلګو سره منښلی چي موږ ته د جوماتونو په مولیان هیڅ اعتبار نسته.

مطلوبه سوالونه:

۱۔ د مذکوره پورتنیو ټولو مسئلو شرعی نقطه نظر سره وضاحت وکړی او مشکور موکی،
۲۔ د محترم ډاکټر فرحت هاشمی د دی طریقه کار شرعی حیثیت او د محترمی دګلاسکو یونیورستی څخه دپی،ایچ، ډی، شرعی حیثیت څه دی؟
۳۔ د دوی په دی کورس کی شرکت کول، خلګوته د دی دعوت ورکول او د هغوی سره تعاون کول په شرعه نقطه نظرسره وضاحت وکړی: جزاکم الله خیراً احسن الجزاء،

(مستفتیه مسزسیما افتخار)

One yeav Diploma HoLgay Fyom
AL- Huda InteyniationaL
Islamabad.

جواب:۔ په سوال کی چي د کومو نظریاتو ذکر وکی، هغه چي د هرچا نظریات هم وی په هغه کی اکثره غلط دی، بعضی واضح طور باندی ګمراهانه دی مثلاً د امت اجماع لره اهمیت نه ورکول تقلیدلره علی الاطلاق شرک ګرځول چي د هغه مطلب دادی چي د خوارلس سوه کالو په تاریخ کی امت مسلمه اکثریت چي د ائمه مجتهدنیو کی دچاڅخه چاتقلید کولو هغو مشرك وو، یا داویل چي قضایی عمری فوت سوی لمونځو دقضا

راګرځولو ضرورت نشته (۱) او صرف توبه کافي ده. بعضی نظریات بیا د جمهور امت خلاف دی. مثلاً درې طلاقونه یو ګرځول بدعت دی. مثلاً د صلوٰة تسبیح جماعت یا د قیام اللیل د پاره د شبرو په اهتمام سره خلګو لره را وباسل یا پنځونه د جمعې سره دلمونځ کولو ترغیب ورکول. بعضی ډیر ګمراه کوونکی دی. مثلاً قرآنکریم صرف په ترجمه باندی ویل او وینکوته د اجتهاد دعوت یا په دی خبره باندی خلک اماده کول چي هغوی په کم مذهب کی اسانی پیداکی د خپلو خواهشانو مطابق دی هغه اختیار کړی یا د چا خپل عمل حجت ګرځول. او په دی کی بعضی نظریات فتنه انګیز دی. مثلاً د علماء او فقهاوو څخه بدظنه کول د دینی تعلیم اداری چي د اسلامی علومو وسیع او عمیق تعلیم فریضه اداء کوی، د دی اهمیت د ذهنونو څخه د قرآن او حدیث څخه ژور علم په بنیاد باندی مستنبط کړی دی. هغه لره باطل ګرځول او هغه دقرآن او حدیث خلاف ګرځول او په هغه باندی اصرارکول.

کوم سړی یا اداره چي پورته ذکر سوی نظریات ساتی او د دی تعلیم او تبلیغ کوی هغه نه چي صرف د ډیری ګمراهانه او ګمراه کن یافتنه انګیز نظریانو حاصل دی، بلکی د هغه څخه به دمسلمانانو په منځ کي د افتراق کی افتراق او انتشار پیداکیدلو قوی اندیښنه ده او که یو سړی د سهولتونو په لالچ کی په داسی قسم کوششونو سره دین ته نژدی هم راسی نو د ذکر سوو برنی نظریاتو په نتیجه کی به هغه دګمراهی ښکار کیږی، لهذا کومه اداره یاسړی چي د دی نظریاتو حامل مبلغ وی او خپلو درسونو کی داشان ذهن سازی کوی د هغه په دین کی شرکت کوی او د هغه دعوت ورکول د دی نظریاتو تائید دی چي هیڅ شان سره جائزنه دي که څه هم که د هغه سره هرشان ډګری وی او د ګلاسکو ډګری بذات خود د اسلامی علومو په لحاظ سره هیڅ قیمت نه لری بلکی د غیرمسلم ملکونو په یو نیورستیانو کی مستشرقینو د اسلامی تحقیق په نوم په اسلامی احکامو کی دشکوك او شبهاتو پیداکولو دپاره او د دین د تحریف په سلسله کی د ډیری مودی څخه شروع کړې ده. دغه غیر مسلمو مستشرقینو چي هغوی ته د ایمان پوری توفیق نه دی سوی دغه شان اکثره اداری په تحقیق کی په اسلامی کی تحریف کونکو افرادوته د تیارولو د پاره قائمی کړی دی او

---

(۱) دقضایی عمری متعلق د حضرت دامت برکاتهم العالیه تفصیلی فتوی مخکی کتاب الصلوٰة باب قضاء الفوایت کی ملاحظه کړی (محمد زبیر عفی عنه) نظر

د هغه نصاب او نظام يې په داسې اندازه سره مرتب کړی دی چې د هغه لاندې تعليم حاصلوونکي الا ماشاء الله اکثر او بيش دجل او فريب ښکاره کيدوسره په عالم اسلام کې فتنه پورته کوي لهذا دګلاسکو د يونيورستۍ څخه د اسلامي علومو هره يوه ډيګري څخه صرف داچې د بوسړي دمستند عالم کيدوځه دليل نه دی. بلکې په هغه سره د هغه په ديني فهم باره کې شکوک پيداکيدل هم بې ځايه نه دي.

بل اړخ ته هغه د الله تعالى بنده ګانو داسې هم دي چې هغوی دغه يو نيورستيانو ته ډګري هم حاصل کړي دي او د عقائدو فاسده د زهرو څخه محفوظ پاته دي. اګر چې د هغوی تعداد کم دی. لهذا دا ډګرۍ خونه د چا دمستند عالم کيدلو علامت دی اونه صرف په دی ډګرۍ سره څوک مطعون کولی سی په دی شرط چې د هغه عقائد او اعمال درست وی. پورتني ذکر سوی جواب په هغه نظرياتو باندي مبنى دی چې سائلې په خپله استفتاء کې ذکر کړي دي. اوس چې کوم سړی د دی نظرياتو ترکومه حده پوری قائل دی؟ د دی ذمه واری په جواب ورکونکی باندی نه ده.

والله سبحانه اعلم.

۱۴۲۲/۴/۲۱

(فتوى نمبر ۱/ ۴۸۲)

د بريلوی فرقې تعارف او حُکم عربي فتوی

سؤال: الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسوله الله واله وصحبه اجمعين. شيخي الكريم العلامة محمد تقى العثمانى حفظه الله!

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته!

كل عام وانتم بخير، وتقبل الله منكم الطاعات واعا دالله هذا العيد عليكم وعلينا وعلى المسلمين باليمن والبركات: ارجوا وان تكون واسرنك وجميع احبابك فى خيرو عافية كما ارجو المعذرة فى تآخر المراسلة فقد انشغلت بالدراسة والامور الاسره والله المستعان!

ارسلت اليك رسالة وبطاقة معايدة فى عيدالفطر، فهل وصلاك؟

فهمت اشارتك وارجو التوفيق، وهوشرف ان اقوم بترجمة كتاب لك لكنى مشغول بالاعداد للدكتوراه فى حقوق التاليف ومن اهم مراجعى كتابك (قضايا فقهية معاصرة) وساقوم ان شاء الله بترجمة بعض كلامك وارسل اليك ماترجمته فى حينه.

مایقول الشیخ ایده اللّٰہ فی الطریقة البریلویة، اذ لاتوجد هذه. الطریقة فی بلادنا، ولم اجد کتابًا بالعربیة یتحدث عنها سوی کتاب الاحد علماء نجد، وقدرایته غیر منصف مع غیر البریلویة فلم اثق فی حکمه او نقله. فالرجاء بیان حالهم، فالناس بین محب غال او مبغض- قال واللّٰہ الهادی للصواب- والسلام علیکم ورحمة اللّٰہ وبرکاته.

(محمد علی محمداحداش)

جواب: الی فضلیته الاخ الکریم العلامة محمد علی محمد احداش حفظه اللّٰہ تعالی ورعاه السلام علیکم ورحمة اللّٰہ وبرکاته وبعد!

فقد تسلمت بسرور رسالتك الکریمة ودعوت لك بالتوفیق والنجاح وان یوفقك اللّٰہ تعالی لاتمام عملك کمایحبه ویرضاه وقد سالتنی عن امرین (١):

الاول: بالنسبة للطریقة البریلویة وان هؤلاء یتمیزون عن جمهورالمسلمین فی بعض العقائد والاعمال المبتدعة. فمن عقائدهم ان رسول اللّٰہ ﷺ عالم للغیب ومطلع علی جمیع ماکان ومایکون وان روحه الشریفة متصرفة في الناس بالنفع والضرر، وان امامهم الشیخ احمد رضاخان البر یلوی نشر فتوی التکفیر ضد علماء دیوبند، حتی قال: من لم یکفرهم فهو کافر، وذالك لانهم نقدوا هذه العقائد وقالوا! ان علم الغیب صفة اللّٰہ سبحانه وتعالی لایشارکه احدفیها- ولکنه سبحانه وتعالی یطلع رسله علی مایشاءُ من انباء الغیب ومن اعمالهم المبتدعة انهم یحتلفون باعیاد لم تثبت من القرآن والسنة ومع ذالك یعتقد ونها مستحبة بل قد یعاملونها معاملة الواجبات من النکیر الشدید علی من لایشارکهم فیها وکذالك اخترعوا تقالید عندموت احد، مثل ان یقوم اهل میت بدعوة الناس فی الیوم الثالث والعاشر والاربعین بعد وفات مورثهم وان یصنع لهم طعامًا ومن لم یفعل ذالك فانه یلام اشد الملامة. وما الی ذالك من البدعات الکثیرة والحدیث عن هذه الطریقة بطول ولکن ماذکرته هو تصور جملی عن عقایدهم واعمالهم ویوجد فیه من یفرط فیها ویلغو ویتعصب ومن هو معتدل بالنسبة للاخرین.

واللّٰہ سبحانه اعلم

محمد تقي العثماني عفی عنه

۱۴۲۲/۱/۵ هـ

د غلام احمد پرویز د پیرو کارو حکم

---

(١) والسوال الثانی یتعلق بعقد الاجارة وسیجی فی بابه انشاء اللّٰہ (محمدزبیر)

سوال: استفتاء از علمائی شریعت محمد ﷺ په دی مسئله کی چی مشهور منکر حدیث غلام احمد پرویز چی هغه جمهور علماء امت کافر گرځولی دی د هغه پیرو کارهم عقیده هم مسلک بلکی دمسلك پرویز مبلغ مرسوی دی او جمهور علمائی امت د پرویز متبعین هم داسلام څخه خارج گرځولی دی په دغه پرویزی باندی د اهل السنت والجماعت دمسلمانانو یوپیش امام د جنازی لمونځ ورکړی د امام مذکور څه حکم دی؟ او د غلام احمد پرویز څه حکم دی؟ اوپه څه وجه په هغه باندی د کفر فتوی لگول سوی ده ؟ او آیا د دی امام اقتداء صحیح ده؟

جواب: په غلام احمد پرویز باندی د کفر فتوی د هغه د عقائدو اونظریاتو په بنیاد لگول سوی ده [1] لهذا کوم سړی چی د هغه د نظریاتو او عقائدو سره متفق وی هغه هم د هغه په حکم کی دی او د کافر کیدو له وجی په هغه باندی د جنازی لمونځ کول جائز نه دی که کوم امام صاحب د غلط فهمی یانا واقفیت له وجی د هغه د جنازی لمونځ کړی دی نوهغه ته پکار دی چی استغفار وکړی په داسی صورت کی نور مسلمانان په خپلو عامو لمونځونو کی د هغه اقتداء کولی سی لیکن که هغه میت پرویزی منلو باوجود په دی عمل د صحت اقرار کوی نو هغه پسی لمونځ کول صحیح نه دی . فقط والله سبحانه اعلم

الجواب صحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

محمد عاشق الهی عفی عنه . ۳. ۱۲۱ ۱ ۱۳۸۷ هـ (فتوی غبر ۳ ۱۸۱۱۴۲ الف) :

دفکر ولی اللهی دتحریک حکم

پس دسلام څخه عرض دی چی موږ په خیرت سره یو او دکریم خدای ﷻ څخه ستاسو خیریت نیك مطلوب غواړو.

پس دسلام څخه عرض دی چی مایوه عرض نامه مخکی هم درلیږلی وه خو دهغه خط جواب تراوسه پوری معلوم نسو عرض دادی چی موږ د تنظیم فکر ولی الهی په باره کی پوښتنه کول غواړو چی د دی فتوی حقیقت څه دی چی د دی خط لاندی ده ؟ اوموږ مولانا شیخ الحدیث معزالحق صاحب ته عریضه ولیکله هغوی داخبری موږته لیکلی راکړی موږ د دی خای مفتی رشید احمد صاحب ته وویل هغوی وویل چی علماء کرام

[1] تفصیل دپاره رساله دامت دعلماء متفقه فتوی پرویز کافردی (ملاحظه کړی).

مشاورت عظمی او د مفتیانو صاحبانو د مشورې څخه وروسته به درته وایو دا پوښتنه کول دي چې چونکه د دې تنظیم ګروه زموږ نوښار کې جومات در زیان دی او د هغه امام هم دلته مقرر سوی دی موږته وښیه چې هغې پسې لمونځ کیږي اوکه نه؟ اوداڅنګه خلک دی ؟ او د هغوی سره څنګه معامله کول پکاردي شکریه اهل مسجد درزیان.

مزاج ګرامی!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

عرض دادی چې په تیره سوی زمانه کې زموږ په مدرسه کې یوعالم مسمٰی په مولوی خالد محمود چې خپل ځان فکر ولی اللهی تنظیم طرف ته منسوب کوی او د شاه ولی الله صاحب ترجمان ځان معرفی کوی حسب ذیل نوعیت خبری کوی:

۱: اصل مقصود دخلافت قیام دی ترڅو چې د خلافت قیام نه وی نوترهغه وخته پوری ایمان اعمال عبادت ټول بیکاره دی.

۲: مقصود اصل اتباع د رسالت کی مقصود دټولو بعثت خصوصًا «هوالذی ارسل رسوله بالهدٰی ودین الحق لیظهره علی الدین کله ولوکره المشرکون» ایت: په موجب د سپر پاورز خاتمه ګڼل دی باقی انفرادی عاداتو اواطوارو او وضع قطع ناسته پاسته کی اتباع درسالت ښکاره ده د دی هیڅ فائده نسته.

۳: اعمال لمونځ روژه حج او زکوٰة سره مقصد د همه جهتی تربیت د فرد او د معاشری دی خوزیات زور په اجتماعی سیاسی او د حکومتی ذمه واریانو د سنبالولو په تربیت باندی دی که د دی اعمالو صرف روحانی حلقه اثر تسلیم کولی سی نو د نورو مذهبونو د عباداتو څخه به د اسلامی عباداتو توفیق څنګه ثابت کولی سی؟ څکه چې روحانی اثرات خو د یوګ (Mysticism) او د تصوف اوداحسان اوسلوك کی یوشان دی.

۴: دجزاء اوسزاء داتصور صرف د متوسطو اذهانو دپاره قابل دقبول دی داعلی اذهانو دپاره قابل قبول او د قبلولو لائق نه دی .

۵: قرآن د مولیانو دسلوک د وجی دماشومانو لوبه جوړه سوی وی، دالفاظ اومعانی دتعلیم څخه ماسیوا مخکی څه تعلیم اوتربیت نسته، ذهن سازی نسته، کله چې نظام اسلامی نه وی نو د الفاظو په رټاکولو څه فائده؟ دغه رقم د قرآن حفظ دوخت ضائع دی:

۶: د عصر علماء د وخت د تقاضو څخه ناواقف دی لهذا په قول د امام محمد (من لم یعرف احوال زمانه فهو جاهل) جاهل دی په مدرسو کی ددوی حلقه اثر واردات خولوی او وسیع دی لیکن د مدرسی څخه بغیر د بینك په یو چوکیدار او د بس په یو معمولی

غونډی دراڼيور باندی هم د دوی وس نه رسيږي دغه رقم د دی علماؤ په معاشره کی څه د قدر قابل کردار نسته دا علماؤ د معاشری معطل غړی دی

د جنت عام او معروف تصور دکم فهمی نتيجه ده اصل کی جنت ددنيا مستقبل دی دنيا ددی اساس ده نود کوم بوټی چی تخم کمزوری وی هغه بوټی طاقتور جوړيدلی نسی څوك چی په دنياكی په درد تكاليفو اومصائبو اوغربت کی پروت وی هغه ته په آخرت کی څنگه کامياب اوخوشحاله ويلی سی ؟

۸: د جنت متعلق عام احاديث صرف خوشفهمی ده کله چی بنده هيڅ ونکړی نوبيا به لازمًا هغه ته د جنت انتظار کول وی کافرته خود حوری اوبنگلی ورکول سی اومؤمن ته فقط دحورو وعدی.

۹: د امام مهدی تصور اوعقيده هم صرف دمړو قومونو تخيل دی.

۱۰: ياجوج اوماجوج چينی اوروسی عوام دی د هغوی په حقله معروف تصور ټيك نه دی

۱۱: ږيره د حضور ﷺ يوبشری عادت وو دومره اهميت ولی ورکول کيږی؟

۱۲: دعلمائی عصر پاسړيتانی تنظيمونه د امريكی دمفاداتو د تحفظ د پاره استعماليږي.

۱۳: دتبليغی جماعت د محنت په نتيجه کی چی کوم اسلام په دنيا کی راځی په هغه باندی امريكی چاپ او يورپی به وی اوداسی به مغربی دنيا ددی مدد اخستوسره خپل معاشی سياسی سامراجی اهداف په حاصل کړی.

۱۴: په جهاد افغانستان کی امريكی اوساده قسمه مولايانوته د جهاد فريب څخه ږکه دهوکه ورکولو سره ئی اسلام دخپلو مفاداتو دپاره استعمال کړی دی.

۱۵: موجوده اسلامی تصور د امريكی د خواهش زير اثر پمپ سوی دی که مسلمان دروس سره ملګرتيا وکړی نوروس به ددوی دپاره نسبتا زيات لری وو ليکن مسلمان هميشه جذباتی دی دمسلم جماعتونو ميدان امريكی ارخ ته دی.

۱۲: د تقدير موجود او معروف تصورهم غلط دی حضور ﷺ هم هغه په زور حالت باندی پرينبوولی دی ځکه چی دابتدائی مسلمانانو (اصحابو ﷺ) کی په هغه باندی د پوهيدو استعداد نه وو لهٰذا حضور ﷺ دامسئله د نه شړلو سره د عمل د طاقت په وجه باندی د انقلاب لاری هواری کړی.

۱۷: د تهانوی لاڼن علماء همیشه د حکومتی خواهشاتو د پاره استعمالیږي په نتیجه کی هغوی د سرکار د طرفه نازول کیږي او د مدنی لاین علماء د خپل حریت پسند جذباتو په وجه همیشه د قید اوبند صعوبتونه برداشت کوی

۱۸: اَمْوَالَکُمُ الَّتِیْ جَعَلَ اللّٰهُ لَکُمْ قِیٰمًا. اومِنَ الذنوب ذنوب لایکفرها الا الهم فی معیشة، په شان استدلالاتونه عموماً دا باور کول کیږی :ېی ترڅو معاشی مساوات نه وی، د معاشری اصلاح نسی کیدلی د قبض اوبسط تشریح هم په مختلف انداز سره کوی

۱۹: د ذاتی ملکیت نریوحده یوری جواز دی خو د انقلاب دلاری هوارولو په وخت ذاتی ملکیت نسی ثابت کیدی څکه چی په ابتداء کی د حضرت عثمان ﷛ اوعبد الرحمن بن عوف ﷛ مال او اسباب د خپل ذات څخه زیات د انقلاب په لاره کی خرڅ کیدل

۲۰: د خمینی انقلاب دامت مسلمه دپاره خوش ایند دی

۲۱: طالبان د افغانستان ساده قسمه خلک دی دا دحکومتی مزاج ته ناواقف دی او فرمایی چی د دی عقائدو حامل تحریك فکر ولی اللهی څه حکم دی؟

جواب: فکر ولی الهی خالص یوه دهوکه ده عام طور داخلګ د حضرت شاه صاحب دنوم په اړکی د اشتراکی نظام پر چار کوی.

والله اعلم

(فتوی نمبر ۳۱۹/۲۵):

ګروپ آف لبرل مسلمز تحریک په قیام باندی دحضرت دامت برکاتهم رایه

سوال: - السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

دعاء د صحت اوږد عمر لوړ ایمان سره د جناب والا په خدمت عالیه کی مودبانه عرض دی چی د وطن عزیز د قیام د مقاصدو تکمیل په دوو پنځوس کالوکی د نه کیدلو اصل سبب زموږ د قرآنی تعلیماتو څخه عدم توجهی اوغفلت اوکوتاهی ده اګر که هرسابق حکومت د اسلام په نوم باندی نی قوم ته دهوکه ورکړی ده خو د قرآنی تعلیماتو څخه نا آشنائی اوعدم توجهی زموږ د مذهبی راهنماګانو کوتاهی اوغفلت هم دی چی بنیادی حقیقت هم دی همدا زموږ پخپل مینځ کی دنفرتونو او اختلافاتو اصل سبب هم دی

الحمد لله نوجوان نسل کی مينه او د رغبت بيداره کولو اونفرتونه ورانولو او ورسره د وحدت اسلامی نيکو مقاصدو دتکميل دپاره دګروپ اف لبرل مسلم تحريك قيام به وجود کی راغلی دی زموږ مقصد داصلاح څخه سوا هيڅ نه دی يوه معتدله معاشره او اخوت اسلامی بيداره کولو او د قرآن کريم فهم د نوجوان نسل خاصکر مسلمانی حافظانی انجونی اوهلکانو ته د قرآن کريم معانی ايزده کولو دعوت او په هغه باندی د عمل ترغيب زموږ مقصد دی ځکه چی ذهن انقلاب او د اسلامی تعليماتو بيداری څخه بغير د اسلام عملی صورت په نظر نه راځی د مشن د کاميابی دپاره د دعاء درخواست دی په عقيدت او احترام سره به د جواب انتظار وی.

جواب: د کوم مقصد د پاره چی تاداتنظيم قايم کړی دی هغه مقصد لونی اومبارك دی تاته دالله تعالی دخپلی رضا مطابق دملك اوملت دخدمت توفيق درکړی آمين.

خويو ګذارش دادی چی تاپه خپل نوم کی لبرل (Liberal) کومه اضافه کړی ده د دی په باره کی داطی کول پکار دی چی د دی څه مقصد دی؟ کومو خلګو لره په دی لفظ سره (Exclude) خارج کول مقصود دی د دی سوال صحيح جواب متعين کولو څخه مخکی د يورپ دلبر ليزم د تاريخ مطالعه به هم مفيد وی چی د دغه لبر ليزم تحريك په وجود کی د راتلو څه اسباب وو؟ هغه اسباب زموږ خواته موجود دی؟ دوهم ددی لبر ليزم به څه نتائج راوځی؟ او آيا هغه نتائج به موږ ته مطلوب وی؟ اميد دی چی په دی سوالونو باندی به معروضی معاطلی په ذريعه غور اوفکر وکړی. والسلام

(احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه)

ازطياره براه لاهور)

(فتوی نمبر ٢٩ ٤٠٠)

(دا جواب په طياره کی ليکم ځکه می په بيل کاغذ ونه ليکی معذرت خواه يم)

روافضو لره علی الاطلاق د کافرنه ګرځولو وجه

سوال: مسئله داده چی (بينات) والو دوه نمبری د رافضو په باره کی شايع کړی دی په تانتل باندی يې ليکل دی د علماؤ په متفقه فيصله کی شيعيه کافر دی په هغه کی د هندو پاك د لويو لويو علماؤ دستخط موجود دی ستاسو دستخط د نظر څخه نه دی تيرسوی او زموږ د يودوست وينا ده چی مولانا محمد رفيع صاحب ته دشيعه روافضو

دتکفیر په باره کی ترد ددی برای مهربانی تاسو د خپلی رائی اظهار وکړی چی آیا واقعی داسی دی چی تاسو شیعه ګان کافرنه ګنی فقط والسلام.

ستاسو مخلص احقر حافظ مشتاق احمد

جواب: کوم شیعه چی کفری عقائد ساتی مثلاً په قرآن کریم کی د تحریف قایل وی یاداعقیده ساتی چی حضرت جبرایل ﷺ نه په وحی راوړلو کی غلطی سوی ده یاپه حضرت عائشه ﷺ باندی تهمت لګوی نو د هغوی په کفرکی شك نسته خو داخبره چی ټول شیعه ګان یاداشان کافرانه عقائد ساتی تحقیق سره ثابته نه ده او ډیر شیعه ګان دا وایی چی په الکافی یااصول الکافی وغیره کی چی څومره خبری لیکلی دی موږ هغه ټولی صحیح نه ګنو دوهم اړخ ته چاته کافر ګرځول ډیره سنګینه معامله ده د دی وجی څخه په دی کی بی حده احتیاط ضروری دی بالفرض که څوك تقیه هم وکړی نوهغه به دخپلو باطینی عقائدو له وجی به دخدای ﷻ په نزد کافروی خوفتوٰی به د هغه په ظاهری اقوالو باندی ورکول کیږي د دی وجی څخه خوارلس سوه کالو کی د علماء اهل سنت اکثریت شیعه ګانوته د علی الاطلاق کافر ویلو په خای دا وواپی اورا روان وی چی کوم شیعه داسی کافرانه عقائد لری هغه کافر دی او همدا طریقه د ډیرو اکابرو علماء دیوبند هم پای ده اوچونکه د جمهور علماء په دی طریقه کی د تبدیلی راوړلو د پاره کافی دلائل محقق سوی نه دی څکه دارالعلوم کراچی حضرت مفتی اعظم مولانا مفتی محمد شفیع صاحب قدس سره د وخت څخه د اکابرو هم ددی طریقی موافق فتوٰی ورکوی چی کوم شیعه ګان د دی کافرانه عقائد وقائل وی هغه کافردی خو علی الاطلاق هرشیعه خواه چی د هغه عقائد هرڅنګه وی د کافر ګرځولو څخه د جمهورو علماء امت دمسلك مطابق ئی احتیاط کړی دی خو د دی مطلب دانه دی چی د شیعه ګانو په ګمراهی کی څه شبه ده دکومو شیعه ګانو د کافر ګرځولو څخه چی احتیاط سوی دی بغیر د شبهی څخه هغوی هم په سخت ضلالت او ګمراهی کی دی الله تعالی دی د دی ګمراهو څخه هرمسلمان په حفاظت کی کړی امین والسلام.

دسر سید احمد خان نظریات او د تبلیغی جماعت په باره کی حکم

سوال:- زید اکثر دوستانو یاعام مجلسونوکی دسرسید تعریف کوی اودا وایی چی سرسید قوم بیداره کړو مسلمانانوته ازادی هم دهغوی دتعلیماتو څخه وسوه بکر وایی: چی شعور اوبیداری مسلمانانوته دقرآن اوسنت نبوی څخه کیدی سی اودا ازادی

خالص وجه دعلماء حق قربانیانی دی همدارنګه بکر داهم وایې چی سرسید د فرښتو اوجناتو دوجود څخه انکار کړی دی او داعقل صریح کفردی د سرسید به خای دعلماء حق چی ځومره تعریف هم وسی نوکم دی

د مسلمانانو زوال اوکمزورتیا د انګریزی تعلیم څخه محرومه کېدل دی او داهم وایې چی بکر د دی قائل نه دی د زوال وجه د حضور ﷺ په احادیثو باندی عمل نه کول دی ورسره زید تبلیغی جماعت ته ډیرسست وایې چی ددوی طریقه د سنتو خلاف ده اوبکر وایې چی تبلیغی جماعت په صحیح لاری باندی روان دی د دوی هرقول اوفعل د حضور ﷺ دطریقو مطابق دی همدا وجه ده چی په کثرت سره غیر مسلم په اسلام سره مشرف سوی دی همدارنګه دظاهری شکل اوصورت هم قائل نه دی مسلم ډیره اولباس وغیره فراډ دی لازمی نه ده، تاسو زموږ د ډیرو پاسرېتیانو راه نمائی وکړی (طالب الحق ریاض سعودی عرب)

جواب: د بکر خبری صحیح دی د سرسید احمد خان صاحب دینی نظریات چی هغوی په خپل تفسیر کی بیان کړی دی انتهایې ګمراهانه دی [1] او تبلیغی جماعت ماشاء الله ښه دینی خدمات ورکوی د دی د افرادو په څه عمل یاکار باندی تنقید کیدی سی لیکن په مجموعی توګه دی جماعت ته بدرد ویل ډیر بدکار دی [2] والله سبحانه اعلم (۲۸/ ۱۰/ ۱۴۰۱ هـ) (فتوی نمبر ۱۲۳۷/ ۳۲ ج)

---

(۱) دسرسید او دهغه دنظریاتو متعلق دتفصیلی حکم دپاره امداد الفتاوی ج ۲ ص ۲۲، تر ۵۸ پوری ملاحظه کړئ.

(۲) دتبلیغی جماعت دحضرت دامت برکاتهم تفصیلی فتوی هم په دی جلد کی فصل الدعوة والتبلیغ کی وګورئ؟ (محمد زبیر عفی عنه)

كتاب السنة والبدعة

(د سنت او بدعت سره د متعلق مسایلو بیان)

دفرض لمانځه څخه وروسته (اِنّ اللهَ وملٰئکتهٗ یصلّونَ علی النبیٰ) ویل

سوال: که د فرض لمونځ څخه وروسته (انّ الله وملٰئکتهٗ ... الخ) والا ایت وویل سی نو په شریعت کی ئې څه حکم دی؟ او ایا دابدعت حسنه هم کیدلی سی ؟

جواب: نن صبا چی څنګه د دی آیت د ویلو التزام کولی سی چی د دی په پریښودونکی باندی داسی بد رد ویلی سی لکه د فرائضو په پریښودلو چی کول کیږي نو دابدعت سیئه وی، حسنه نه وی د حضور ﷺ دقول له وجی [1] (کل بدعة ضلالة) (والله سبحانه اعلم) (۲۵/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ) (فتوی نمبر ۲۵۴/ ۲۸ ب)

د نیاز د فاتحی حکم

سوال:- که چاڅه پاخه کړل نیاز فاتحه یې ورکړله نوترڅوچی نیاز فاتحه ونه سی تقسیمول یې ممکن نه دی؟

جواب: د نیاز فاتحی مروجه طریقه د سره څخه دشریعت په رڼاکی صحیح نه ده هو! که دکوم بزرګ روح ته ایصال ثواب کول وی نوخوراك دی پوخ سی او صدقه دی سی او دا دعاء دی ووایی چی الله تعالی دی ددی صدقی ثواب فلانی ته ورسوی او داجائزه ده او په دی نیت کولو دپاره د نیاز فاتحی ضرورت نسته دی (والله اعلم ۲/ ۵/ ۱۳۸۸ هـ)

دکوم بزرګ په مزارباندی اجتماعی قرآن خوانی کول

---

[1] رواه احمد وابوداؤد والترمذی وابن ماجه راجع الی مشکوة المصابیح الاعتصام بالکتاب والسنه ج۱ ص ۳۰ (طبع قدیمی کتب خانه) وفی مرعاة المفاتیح لابی الحسن المبارکبوری الهندی ج ۱ ص ۲۲۴ (طبع بنارس هند) والمردا بالبدعة ماحدث في الدين مالا اصل له فی الشرعية يدل عليه واما ماكان له اصل من الشرع يدل عليه فليس ببدعة شرعا وان كان بدعةالغةٌ واما ماوقع فی کلام السلف من استحسان بعض البدع فانما ذالك فی البدع اللغویه لا الشرعية فالبدع الشرعية كلها مذمومة لانها موجبة للضلال والغواية وفی تعليق الصبيح علی مشکوة المصابیح للشیخ محمد ادریس الکاندهلوی ج :۱ ص ۸۸ (طبع دار الاحیاء التراث العربی بیروت) فالبدعة فی عرف الشرع مذمومة بخلاف اللغة فان كل شيئ احدث علی غير مثال یسمی بدعة سواء كان محمودا اومذموما الخ اوهمدارنګه وګوری فتاوی رشیدیه ص : ۱۳۷ (طبع اداره اسلامیات) (محمد زبیر حق نواز)

سوال:- دکوم بزرګ په مزار باندی په اجتماعی حيثيت سره په نيت د ايصال ثواب قرآن خوانی کيدی سی او که نه؟

جواب: ايصال ثواب جائز دی اوهغه هرځای او هروخت کيدی سی خو دچا په قبر باندی اجتماعی طور سره قران خوانی کول ايصال کولو د پاره دصحابه کرامو رضی الله عنهم څخه هيڅ ثبوت نسته لهذ د دی طريقی څخه اجتناب بهتر دی. والله سبحانه اعلم

الجواب صحيح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه بنده محمد شفيع عفا الله عنه ۲/ ۲/ ۱۳۸۸ھ

دقرآن دختم په موقع باندی څراغان لګول اوشيرينی تقسيمول

سوال:- درمضان په مياشت کی د قرآن په ختم باندی جومات ښايسته کول رڼا کول او دقرانت مقابله وغيره کولو څخه وروسته شيرينی تقسيمول جائزدی اوکه نه؟

جواب: په جومات کی څراغان لګول اسراف دی اوپه هيڅ حال کی جائز نه دی (۱) د قرانت مقابله که په ماشومانوکی د قرآن کريم د ترغيب په غرض سره وی نو د دی ګنجائش سته خونن صبانوم اونمود او د فخر په غرض سره چی کومی مقابلی کيږي د هغه څخه احتراز لازم دی څنګه چی دشيرينی دتقسيمولو خبره ده د دی مسئله داده چی دجومات په پيسو شيرينی بيشل جائز نه دی هو که څوك کوم سړی په خپله خوښه شيرينی تقسيموی اوهغه مسنون اولازم نه ګڼی نو ددی ګنجائش سته. والله سبحانه اعلم (۱۱۱۲۵/ ۱/ ۱۴۰۱ هـ) (فتوی نمبر ۱۲۰۰/ ۳۲ج)

سفر کولوسره د بزرګ د مزار زيارت کول

(۱) وقال العلامه الشاطبی فی العتصام ج ۲ص ۲۷۳ (طبع دارالمعرفة بيروت) ان النار ليس ايقاد ها فی المساجد من شان السلف الصالح ولاکانت مماتزين بها المساجد البتة ثم احدث التزين بها حتی صارت من جملة مايعظم به رمضان واعتقد العامة هذا..... وبعد اسطر.... ومثله ايقاد الشمع بعرفة اليلة الثامن ذكر النووی رحمه الله انها من البدع القبيحة وانها ضلالة فاحشة جمع فيها انواع من القبائح منها اضاعة المال فی غير وجهه و منها اظهار شعائر المجوس وقد ذكر الطرطوسی فی ايقاد المساجد فی رمضان بعض هذه الامور وذكر ايضاً فی قبائح سواها .(مرتب عفی عنه)

سوال:- زید کله کله اتیا ۸۰ نوی ۹۰ کیلو متره سفر کولوسره د کوم بزرگ قبرته ځي خیال یې داوی چې په دې مقام باندې الله تعالی دعاقبلوي په هغه مقبره کې بعضې مشرکانه افعال هم کیږي ایا داسې تلل جائزدي؟

جواب: که زید د شرك او بدعاتو د مسائلو څخه ښه واقف وي او هغه ته اعتماد وي چې هلته به شرك او بدعاتو کې نه مبتلاکیږم نو بیابه ده لره تګ جائز وي ورنه نه به وي.

قال ابن حجر فی فتاویه: ولاتترك (ای الزیارة) لما یحصل عندها من منکرات ومفاسد لان القربات لاتترك لمثل ذالك بل علی الانسان فعلها وانکار البدع وازالتها ان امکن. اهـ (شامی ج ۱ص : ۸۴۳) (۱) (والله سبحانه اعلم) (۱۲۰ ۱۱ ۱۳۸۷ هـ) (۲)

د فرض لمونځ او اخترونو څخه وروسته دمصافحې اومعانقې حکم

سوال: عموماً داخترونو (عید الفطر اوعید الاضحیٰ) دلمونځ څخه وروسته لمونځ گذاره په جومات کې دننه د خطبې اودعاء څخه وروسته یوبل ته د اختر مبارکی وایې مصافحه اومعانقه کوي څه خلګ داضروری ګڼي څه درسم دپوره کولو په غرض باندې او څه د سنت په غرض باندې مصافحه اومعانقه کوي په لمونځ گذارو کې څه حضرات بزرګان وي د هغوی متعلق د الله والا کیدو حسن ظن خلګ لري چې د دوی سره به په داسې کولوکې فیض حاصل سي اونیکیانوکې به مدد درکول سي هغوی څخه دارسم ګڼلو سره کوي اونه یې ضروري ګڼي بلکې د نیکو خلګو سره د عقیدې په وجه معانقه کوي ایا دا فعل د رسول ﷺ سنت څخه یاد اثار صحابه کرامو څخه ﷺ یا د ائمه اربعه د فتاوو څخه ثابت دي اوکه نه؟

جواب: د دوو مسلمانانو دیوخاکیدو په وخت کې مصافحه مسنون ده اوکه څوك دسفر څخه راسې نوهغه سره معانقه کول هم د سنت څخه ثابته ده د دې دوو مواقعو

---

(۱) شامی ج ۲ صـ ۲۴۲ (طبع ایچ ایم سعید)

(۲) دافتوی د البلاغ ذی قعدی کال ۱۳۸۷ هـ رسالې څخه اخستل سوی ده (مرتب).

څخه علاوه سنت نه ده خو که د سنت ګڼلو څخه بغیربې اتفاقا څوک وکړی نوګناه هم نه ده او که سنت ګڼلو سره یې کوی نوبیا بدعت دی زموږ په زمانه کې د فرض لمونځونو څخه وروسته مصافحه او د اخترونو وروسته معانقه سنت ګڼل کیږي حالانکه دا د حضور ﷺ څخه ثابت نه دی ځکه علماؤ دی ته بدعت ویلی دی او ددی څخه دبچ کیدو تاکیدیې فرمایلی دی خو که چیری د سنت دعقیدی داعلت نه وی نوبیا مباح ده .

فی رد المحتار قد یقال: ان المواظبة علیها بعد الصلوة خاصتًا قد یودی الجهلة الی اعتقاد سنیتها فی خصوص هذه المواضع وان لها خصوصیة زائدة علی غیرها مع ان ظاهر کلامهم انه لم یفعلها احد من السلف فی هذه المواضع ونقل فی تبیین المحارم عن الملتقط انه تکره المصافحة بعد اداء الصلوة ولانها من سنن الروافض اهـ ثم نقل عن ابن حجر عن الشافعیة انها بدعة مکروهة لا اصل لها فی الشرع وانه ینبه فاعلها اولا ویعزر ثانیًا الخ (رد المحتار باب الاستبراء وغیره من کتاب الحظر والاباحه) ([1])
ومثله فی عزیز الفتاوی ([2]) والله اعلم (۱۳۹۷\۱۱\۱۲ هـ) (فتوی نمبر ۷۰/ ۲۸ الف)

د لمانځه څخه وروسته یامیلمه سره د ملاقات په وخت مصافحه کول

سوال: د فرض لمونځ څخه وروسته خصوصًا اودمازیګر دلمونځ څخه وروسته ددعاء څخه فارغیدو سره مصافحه کول خپل مینځ کې یوبل سره لاس نیول او د امام صاحب په مصلی باندی دریدلوسره لاس نیول لازمی دی اوکه نه ؟ که کوم میلمه د لمونځ څخه وروسته مصافحه کول غواړی نو د هغه سره مصافحه کول صحیح دی اوکه نه؟

جواب: هیڅ کله لازم نه دی بلکی لازم یا ثواب اوسنت ګڼلو سره مصافحه کول بدعت دی او د دی پریښوول واجب دی ([3]) د میلمه سره په اول ملاقات کې مصافحه کول مسنون دی ([4]) په دی نیت سره مصافحه صحیح ده. (والله اعلم) ۱۳۹۷\۸\۱۲۹ هـ)

([1]) فتاوی شامیه ج۲ص ۳۸۱ همدارنګه وګوری امداد الفتاوی ج ۵ص ۲۲۰. امداد الاحکام ج ص: ۱۹۵

([2]) عزیز الفتاوی ص: ۱۲۸

([3]) وفی شامیه ج۲ص. ۳۸۱ (طبع سعید) ونقل فی تبیین المحارم عن الملتقط انه تکره المصافحة بعد اداء الصلوة بکل حال لان الصحابة رضی الله عنهم ماصافحوا بعد اداء الصلوة ولانها من سنن الروافض (الی ان قال) فیز جر فاعله لمااتی به من خلاف السنة همدارنګه وګوری امداد الفتاوی ج۵ ص ۲۲۰

([4]) وفی الشامیة ایضًا وموضع المصافحة فی الشرع انماهو عند لقاء المسلم لاخیه لافی ادبار الصلوة.

(فتوی نمبر ۲۸۱۸۸۴ ج)

دمړی سر ته کښینستل یا ادیری ته د وړلو په وخت کی کلمه ویل

سوال: دمړی د کټ خواته په ناسته یاپه ولاړه کلمه طیبه په لوړ آواز سره ویل یادمړی ادیری ته د وړلو په وخت کلمه طیبه ویل څنګه دی؟

جواب: په دواړو وختوکی کلمه طیبه ویل صحیح دی خودا لازم اوضروری ګڼل نه دی ښکار اوپه لوړ آواز سره دی ونه ویل سی (۱) والله سبحانه اعلم

الجواب الصحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

بنده محمد شفیع عفی الله عنه ۱۳۸۸۱۲۱۱۲ هـ) (فتوی نمبر ۱۸۱۲۴۸ الف)

په کفن باندی کلمه طیبه لیکل:

سوال: په کفن باندی کلمه طیبه لیکل ستاسو په خیال څنګه دی؟

جواب: جائز دی خو دصحابه کرامو ﷺ اوسلف صالحینو څخه منقول نه ده د دی وجی څخه نه لیکل بهتر دی. (۲) الجواب الصحیح محمدشفیع عفا الله عنه فقط والله سبحانه اعلم احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه ۱۳۸۸۱۲۱۱۲) (فتوی نمبر ۱۸۱۲۴۸ الف)

جشن میلاد النبی ﷺ شرعی حیثیت

سوال: څه فرمایي علمائی دین چی یوه جمعه په جومات کی د اعلان وکړی چی په فلانی تاریخ به جشن عید میلاد النبی ﷺ وی اوبیا وروسته د یوسړی په وینا فلانی

---

(۱) فی الدر المختار ج۲ صـ ۲۳۳ کره فیها رفع صوت بذکر اوقراءة فتح وفی الشامیة (قوله کماکره) قیل تحریما وقیل تنزیها کما فی البحر عن الغایه وفیه عنها وینبغی لمن تبع الجنازة ان یطیل الصمت وفیه عن الظهریة فان اراد ان یذکر الله تعالی یذکر في نفسه لقوله تعالی انه لایحب المعتدین ای الجاهرین بالدعاء وعن ابراهیم انه کان یکره ان یقول الرجل وهویمشی معها استغفروله غفرالله لکم قلت واذاکان هذا فی الدعاء والذکر فماظنك بالغناء الحادث فی هذا الزمان وفی الفتاوی الخانیة علی هامش الهندیة صـ ۱۹۰ (طبع مکتبه رشیدیه کویته) ویکره رفع الصوت بالذکر فان اراد ان یذکر الله یذکره في نفسه وعن ابراهیم کانوا یکرهون ان یقول الرجل وهو یمشی معها استغفرو اله غفرالله لکم . الخ

(۲) دمفصیل دپاره وګوری عزیز الفتاوی صـ ۹۹:

مولا هغه جومات ته د تقریر کولو د پاره رانسی ځکه چې هغه زما څخه خوابدی دی بیا یوځو سړیان هغه سره په یوځای کیدو جلسې د ملتوی کولو اعلان وکړی دباقي عوامو خیال ونه ساتی د شریعت په رڼاکې دمسئلې حل را واستوی. والسلام

جواب: د جشن عید میلاد په شریعت کې هیڅ اصل نسته (۱) البته د حضور ﷺ ذکر مبارك او د حضور ﷺ سیرت مبارك اوریدو او اورولو دپاره څه مجلس دڅه خاص ورځ یاتاریخ قید څخه بغیر که منعقد کړی نوصحیح ده په دی شرط چې ددی مقصد دحضور ﷺ دذکر مبارك څخه برکت حاصلول اوپه سیرت طیبه باندی د عمل کولو جذبه پیداکول وی دنوم اونمود مقصد نه وی په صورت مسؤله کې که محفل ددی غرض دپاره منعقد سوی وی نوصحیح دی.

خوکه د څه مصلحت له وجې هغه ملتوی سو نوپه دی کې هم څه شرعی قباحت نسته مثلاً ځوك عالم د سیرت دبیانولو دپاره موجود نه وی یادڅه فتنې اوفساد خطره وی هو که دڅه عذر څخه بغیر جلسه ملتوی سوه نوپه دیکې حاضرینوته خامخا دتکلیف رسولو گناه به وی (والله اعلم)

۱۳\۱۲\۱۴۰۰ هـ (فتوی نمبر ۳۱\۱۷۳۲ ج)

---

(۱) وفی الابداع فی مضار الابتداع صـ ۱۲۲ طبع مکتبه علمیة مدینة المنورة قیل اول من احدثها بالقاهرة الخلفاء الفاطمیون فی القرن الرابع فابتدعوا ستة موالد......... ثم اعیدت فی خلافت الحاکم بامرالله فی سنة اربع وعشرین وخمسمائة بعد ماکاد الناس ینسونها واول من احدث المولد النبی ﷺ بمدینة اربل الملك المظفر ابوسعید فی القرن السابع وقد استمر العمل بالموالد الی یومنا هذا یومنا هذا وتوسع الناس فیها وابتداعوا بکل ماتهواه انفسهم ویوحیه الهیم الشیطان دجشن میلاد النبی تاریخی شرعی حیثیت متعلق دمکمل تفصیلاتو دپاره لاندی کتابونه وګوری فتاوٰی میلاد شریف مجموعه افاضات حضرت مولانا احمد علی سهارنپوری حضرت ګنګوهی حضرت تهانوی ؒ رحمهم الله ۲ فیصله هفت مسئله حضرت حاجی امداد الله مهاجر مکی رحمت الله علیه . ۳ التحذیر من البدع عبد العزیز بن عبد الله بن باز رحمهم الله علیه .

۴ الانصاف فیماقیل فی المولد ابوبکر جابر الجزائری .

۵ جواهر الفقه (جلد ۱ ص : ۲۰۵) مفتی اعظم پاکستان حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب رحمه الله .

۶ راه سنت (ص : ۱۲۵ حضرت مولانا سرفراز خان صاحب صفدر دامت برکاتهم .

۷ تاریخ میلاد : حکیم مولاناعبد الشکور صاحب مرزاپوری. (محمد زبیر حق نواز)

دواده په موقعه باندی خلکو ته سپيني لنګوټی ورکول او دسنت (ختنه) په موقع خلک جمع کول .

سوال: زموږ خواته چی کله خلک دواده د کور څخه رخصت کيږي نوسپيني لنګوټی ورکوی دغه خلک دالنګوټی وتړی يابي په لاس کی ونيسی او خپلو کورونونه خی اودالويه د عزت خبره ګڼل کيږي ايا داطريقه جائزده اوکه رسم دی؟
۲ اود سنت (ختنه) په موقع خلک جمع کول سنت دی اوکه بدعت ؟

جواب: دارسم که دسنت ګڼلو سره ترسره کيږي نوبدعت او واجب الترک دی اوکه سنت نه ګڼل کيږي خو ددی داسی پابندی کيږي لکه د فرائضو او واجباتو چی کيږي اوکه ويې نه کړی نودا بد ګڼل کيږي نوبيا خودا ناجائزده اوکه ددی خبرو څخه پرهيز کولوسره دخوشدلی په خاطر بغير د دباؤ څخه ورکول سی او د خفګان هم څه توقع نه وی نوجائزدی.
۲ سنت ګڼلو سره جمع کول يا د دی د سنتو په شان پابندی کول اونه کوونکی لره بدګڼل بدعت او واجب الترک دی (۱) والله سبحانه اعلم ۱۸۰/ ۱/ ۱۴۱۲هـ (فتوی نمبر ۷۲/ ۵۸)

د لمانځه څخه وروسته دمصافحی کولو حکم

سوال: دلمونځ څخه وروسته چی خلک مصافحه کوی داجائزده اوکه نه ؟

جواب: دلمونځ څخه وروسته چی مصافحه څنګه لازمه اودلمونځ جزء ګڼل سوی ده هغه بدعت او واجب الترک ده (۲) هو! که دکوم سړی سره هم هغه وخت ملاقات وسو نو

---

(۱) وفی مسند احمد ج: ۴. ص: ۲۱۷. (طبع مؤسسه قرطبه مصر) عن الحسن قال دعی عثمان بن ابی العاص الی ختان فابی ان يجيب فقيل له : فقال انا کنا لانأتی الختان علی عهد رسول الله ﷺ ولاندعی له وکذافی المعجم الکبير للطبرانی رحمه الله رقم الحديث ۸۳۸۲ جلد ۹ ص ۵۷۱ (طبع مکتبه العلوم موصل) همدارنګه وګوری امداد المفتيين ص : (۲۰۱) .
(۲) وفی الشامية ج: ۷۲ ص: ۳۸۱ (طبع سعيد) ونقل فی تبيين المحارم عن الملتقط انه تکره المصافحة بعد اداء الصلوٰة بکل حال لان الصحابة رضی الله عنهم ماصافحوا بعد اداء الصلوٰة ولانها من سنن الروافض الی ان قال ويزجر فاعله لما اتی به من خلاف السنة . (دتفصيل دپاره وګوری امداد الفتاوی صـ ۲۲ عزيز الفتاوی : صـ ۱۲۸ امداد الاحکام ج ۱۹۵ وګوری .

د ملاقات د مصافحې په نيت سره مصافحه دی وکړی (١) د لمونځ څخه وروسته نيت سره نه. (والله سبحانه اعلم) ١/ ١٠/ ١٣٩٩ هـ (فتوى نمبر ٣٠١١٢٨٠)

د بزرګ يا پير د منبنتی او د ميت د مختلفو رسوماتو حکم

سوال: اکثره خلک وايي چی نن د فلانی پير يابزرګ منبنته ده ددی څه مطلب دی اودا جائزدی او که نه ؟

٢ ميت او د هغه سره دمختلفو رسوماتو چی زموږ خواته رائج دی په دی سلسله کی شرعی احکام څه دی؟

جواب: نن صباچی دمنبنتی په نوم کوم رسمونه رائج دی په قرآن او سنت او شريعت مطهره کی د هغه هيڅ ثبوت نسته دابدعات پرېښول واجب دی (٢) البته د کوم بزرګ د ايصال ثواب طريقه داده چی څومره توفيق وی نقدی روپی ياخوراک کپړه صدقه کول سره د هغه ثواب په خاموشی سره دی هغه بزرګ ته ورسول سی د دی غرض د پاره دا دعوتونه او اجتماعات کول شرعًا ناجائز او بدعت دی.

٢ په جنتی کالی او بهشتی ګوهر کی د جنازی او د ميت احکام په تفصيل سره موجود دی دهغه مطالعه وکړی (والله سبحانه اعلم) ١٧\ ١٢\ ١٤٠٠ هـ) (فتوى نمبر ١١٢٥٢\ ٣٨ هـ)

د عرس او کليزی شرعی حيثيت

سوال:- د عرس او کليزي په شريعت کی څه حيثيت دی ؟

---

(١) وفی الشامية : ج٢ صـ ٣٨١ (طبع سعيد) وموضع المصافحه فی الشرع انماهو عند لقاء المسلم لاخيه لافی ادبار الصلوة .

(٢) وفی الدر المختار ج: ٢ صـ ٤٣٩ (طبع سعيد) واعلم ان النذر يقع للاموات ومن اکثر العوام ومايوخذ من الداراهم والشمع والزيت ونحوها الی ضرائح الاولياء الکرام تقربًا اليهم فهو بالاجماع باطل وحرام مالم يقصد واصرفها للفقراء الانام وقد ابتلی الناس بذالك وکذا فی البحر الرائق ج: ٣ صـ ٢٩٨ (طبع سعيد) (محمد زبير حقنواز)

جواب: دعرس اوکلیزی په شريعت کی هیڅ حیثیت نسته داټول د انسانانو ایجاد شوی بدعتونه دی چی د هغه څخه پرهیز لازم دی (۱) (والله سبحانه اعلم ۱۴۰۱۱۱۱۱۵ د فتوی نمبر ۳۲۱۱۷۱۲ ج)

دجنازی لمونځ څخه وروسته لاس لوړولو سره دعا غوښتل

سوال:- حضور اکرم ﷺ د کوم صحابی د جنازی لمونځ کولو څخه وروسته لاس لوړولو سره دعاء غوښتی ده اوکه نه؟ دجنازی د لمونځ څخه وروسته لاس لوړولو سره دعا کول څنګه دی؟

جواب: دجنازی دلمونځ څخه وروسته لاس لوړولو سره دعا غوښتل نه د نبی ﷺ څخه ثابت دی اونه دنورو صحابه کرامو ﷺ لهذا نن صبا چی کوم رواج شروع دی اوداشان ضروری کنی او د دی په پرینښوولو باندی بد وايي هغه بدعت او واجب الترك دی (۲)

والله سبحانه اعلم

۱۲/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ (فتوی نمبر ۲۸۱۹۵۷ ج)

د نکاح په وخت دواده څلمی ته سهره تړل

سوال:- دنکاح څخه مخکی د څلمی په سرسهره تړل د کوم روایت څخه ثابت دی؟

جواب: سهره تړل د هندوانو رسم دی مسلمانانو لره ددی څخه پرهیز کول پکار دی.

والله سبحانه اعلم ۱۳۹۷۱۹۱۱۲ هـ (فتوی نمبر ۲۸۱۹۵۷ ج)

---

(۱) وفی التفسير المظهري سورة العمران ج (۲)، صـ ۶۵ (طبع بلو چستان بك ډپو) لايجوز مايفعله الجهال بقبور الاولياء والشهداء من السجود والطواف حولها واتخاذ السرج والمساجد عليها ومن الاجتماع بعد الحول كالا عياد ويسمونه عرسا همدارنګه فتاوی رشيديه صـ ۱۲۸ ۱۲۵ .

(۲) وفی مرقاة المفاتيح شرح مشكوة صـ ۲۴ (طبع مكتبه امداديه ملتان) ولايد عوا للميت بعد صلوة الجنازة لانه يشبه الزيادة فی صلوة الجنازة وفی بزازيه (علی الهنديه صـ ۸۰ لايقوم بالدعاء بعد صلوة الجنازة لانه دعامرة لان اكثرها دعاء وفی خلاصة الفتاوی صـ ۲۲۵ • طبع امجد اكيدمی لاهور) ولايقوم باالدعاء ففی قرائت القران لاجل الميت بعد صلوة الجنازة وقبلهاوفی البحر الرائق صـ ۱۸۳ (طبع سعيد) لايدعوا بعد التسليم . وفی الفتاوی سراجية علی قاضيخان صـ ۱۴۵ اذا فرغ من الصلوة لايقوم داعياله وفی جامع . جامع الرموز فصل في الجنائز ج ۱ ص ۱۷۲ (طبع ايچ ايم سعيد) لايقوم دا عياله وفي نفع المفتي والسائل ص ۳۴ طبع كتب خانه رحيميه ديوبنديوپي الدعاء بعد الجنازة مكروه د زياة تفصيل لپاره وګوری امداد لاحكام ج (۱) ص ۱۹۴ او امداد المفتين ص ۱۷۲ (محمد زبير)

د خوراک مخ ته ایښوولو سره فاتحه ویل

سوال:- خوراك مخ ته ایښوول لاس لوړول او فاتحه پر ویل دکوم حدیث یا روایت څخه ثابت دی او که نه؟ اوفاتحه لازمی ګڼل څنګه دی ؟ حضور اکرم ﷺ به د مرحوم د پاره ایصال ثواب څنګه کوی؟

جواب: د هیڅ روایت یاحدیث څخه ثابت نه دی او دا لازم ګڼل بدعت شنیعه دی د ایصال ثواب صحیح طریقه داده چی هر یونیك عمل په صدق او اخلاص سره د نام اولمدو څخه بچ کیدلو سره دا دعاء ووایاست چی یا الله ددی ثواب فلانکی ته ورکړی او ددی غرض د پاره خلک جمع کول یا په خاصو خاصو ورځوکی جمع کیدلو سره اجتماعی طور باندی تلاوت کول، خوراك کول وغیره داټول امور بدعت دی او د دی څخه پرهیز کول پکار دی. والله سبحانه اعلم

۱۳۹۷\۱۹\۱۲هـ (فتوی نمبر ۲۷\۱۹۵۷ ج)

په قبرکی د عهدنامی د ایښوولو حکم

سوال:- په قبرکی عهدنامه ایښوول څنګه دی ؟

جواب: دمړی سره په قبرکی دهیڅ قسمه عهدنامی ایښوولو په شریعت کی څه اصل نسته. والله سبحانه اعلم (۱۳۸۸\۲\۱۱هـ) (فتوی نمبر ۲۳۲\۱۹۱الف)

په قبر باندی د تلقین حکم

سوال:- په قبر باندی د تلقین څه کیفیت دی؟

جواب: په قبر باندی په شریعت کی د تلقین هیڅ اصل نسته. (۱)

والله سبحانه اعلم

۱\۱\۱۳۹۷هـ

په جوماتوکی په لوړ آواز سره درود اوسلام نعت اومیلاد منعقد کول

سوال : په جوماتو کی په لوړ آواز سره درود اوسلام اونعت ویل پکار دی اوکه نه؟ په جوماتو کی میلاد شریف پکار دی اوکه نه ؟

---

(۱) وګورئ فتاوی دار العلوم دیوبند (عزیز الفتاوی ص: ۹۹).
تفصیل دپاره وګوری امداد الاحکام ج۱ ص۲۱۱ وفتاوی رشیدیه ص ۲۳۳.

جواب: دلمونځ په وختونوکی کله چی خلک فرض سنت اونوافل کوی په جومات کی په لوړ آواز سره ذکریا وعظ اوخطبه کول درست نه دی (۱) البته کله چی خلک په لمونځ کی مشغول نه وی نوپه جهر ذکر او وعظ کول جائزدی البته درود شریف چی څنګه نن صبا په ولاړه باند اجتماعی شکل کی په لوړ اواز سره ویل لازم ګڼل سوی دی هغه بدعت دی اودحضور ﷺ د سیرت طیبه بیان ډیر دسعادت او د خیر اوبرکت مؤجب دی خو دا د یوی خاصی ورځی سره مخصوص کول صحیح نه دی اوپه دی کی د حاضری مقصد د سنتو د اتباع جذبه کیدل پکار دی نمود ونمایش نه. والله سبحانه اعلم

۱۲۱۱۲ ۱۳۹۸ه (فتوی نمبر ۱۲۱۹ ۲۹ ب)

په قبر باندی د آذان کولو حکم

سوال:- یو سړی مړسو دهغه جسم دبنځولو دپاره ادیری ته یوړلی سو او دبنځولو څخه وروسته د هغه په قبر باندی یو سړی اذان وکړی په قبر باندی اذان کول صحیح دی ؟

جواب: په قبر باندی مذکوری طریقی سره اذان کول بالکل بی اصله دی په قرآن اوحدیث کی د دی هیڅ ثبوت نسته ددی څخه اجتناب لازم دی. (۲)

---

(۱) وفی الفتاوی البزازیه علی الهندیة صـ ۳۷۸ وقد صح عن ابن مسعود رضی الله عنه انه سمع قومًا اجتمعوا فی المسجد یهللون ویصلون علیه. علیه الصلوة والسلام جهرًا فراح الیهم فقال: ماعهدنا ذالك علی عهده علیه السلام وما را کم الا مبتدعین فمازال یذکر ذالك حتی اخرجهم عن المسجد کذا فی ردالمحتار صـ ۳۹۸ وفی الشامیة ۳۴۹ (طبع سعید) وفی الملتقی وعن النبی ﷺ انه کره رفع الصوة عند قراءة القرآن والجنازة والذحف والتذکیر فماظنك به عند الغناء الذی یسمونه وجد اومحبة فانه مکروه لا اصل له فی الدین وفیها ص: ۳۹۸: فالاسرار افضل حیث خیف الریاء اوتأذی المصلین ... الخ.

(۲) وفی رد المحتار ج۲ صـ ۲۳۵ تنبیه فی الاقتصار علی ما ذکر من الوارد اشارة الی انه لایسن الاذان عند ادخال المیت فی قبره کماهو المعتاد الان وقد صرح ابن حجر فی فتاویه بانه بدعة وقال: ومن ظن انه سنت قیاسًا علی ندبهما للمولود الحاقا لخاتمة الامر بابتدآئه فلم یصب وفی حاشیة البحر الرائق باب الاذان ج۱ صـ ۲۵۲ (طبع مکتبة ماجدیة کویته قیل وعند انزال المیت القبر قیاسا علی اول خروجه للدنیا لکن رده ابن حجر فی شرح العباب الخ وفی رد البحار من بدع التی شاعت فی

والله سبحانه اعلم ۱۳۹۶\۱۱\۱۷هـ (فتوی نمبر ۲۷\۲۷۷۶و)

داذان څخه مخکې د صلوة وسلام ویلو حکم

سوال: د اذان څخه مخکې الصلوة والسلام ویل جائز دی اوکه نه؟ په کومو جوماتونوکې چې د دیر ۳۰ شو کالو څخه مخکي تراذان صلوة او سلام نه ویل کیدل اوس په ویلو او نه ویلو باندې په لمونځ ګذاروکې سخت اختلاف پیداکیږي د حدیث او فقه په رڼاکې په دلائلو سره ولیکئ؟

جواب: درود شریف ویل ډیر د فضلیت عمل دی کوم مسلمان ته چې الله تعالی څومره توفیق ورکړی نو درود دی ووایي او خپله عملنامه دی د نیکو څخه ډکه کړی ددی څه خاص وخت دشریعت له اړخه مقررنه دی انسان چې کوم وخت وغواړی په اخلاص سره دی د نمود اونمائش څخه بغیر درود شریف ویلی سی نوزموږ په زمانه کې په بعضو مقاماتو باندې اذان څخه مخکې څنګه چې اجتماع حیثیت سره په لوړ آواز باندې صلوة والسلام ویلو رواج سوی دی اوڅنګه چې دافرض یاواجب یاد اذان لازمي جزګڼل سوی دی دا درود شریف نه دی بلکې د هغه نمائش دی چې د هغه هیڅ ثبوت په قرآن او سنت یا د صحابه کرامو او تابعینو په عهد مبارك کې نه ورکول کیږي څکه دابدعت دی [1] مسلمانانوته پکاردی چې د دې طریقې په ځای په اخلاص او ادب سره د درود شریف د ویلو طریقه اختیار کړی. والله سبحانه اعلم ۱۳۹۸\۱۲\۲۷هـ (فتوی نمبر ۲۹\۸۵۸ب)

دلمانځه څخه وروسته په لوړ آواز سره دصلٰوة والسلام ویلو حکم

سوال: دلمانځه څخه وروسته الصلوة والسلام په لوړ آواز سره په هیبت اجتماعي ویل فرض یاواجب یامستحب یابدعت دی؟

بلاد الهند الاذان على القبر بعد الدفن بحواله فتاوی رشیدیه صـ ۱۳۲ د زیات تفصیل د پاره وګوری امداد الفتاوی ج۵ صـ ۳۰۱ اوعزیز الفتاوی صـ ۱۰۰ ج۱ ص.

(۱) وفی الفتاوی الکبری لابن حجر الهیتمی صـ ۱۲۹، ۱۳۰ (طبع مکتبه اسلامیه) وسئل هل الصلوة على نبی ﷺ مسنونة قبل الاذان کماهی بعده ؟ وهل ینهی عنه.

جواب: درود ویل ډیر ثواب دی لیکن ددی طریقه چی نن صبا کومه شروع سوی ده چی ودریږي په اجتماعی شکل یې ویل ضروری ګڼی اوخوک چی داسی نه کوی هغه بد ګڼی دابدعت دی. (١) والله اعلم

الجواب صحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه محمد عاشق الهی عفی عنه ٢٨ ١٣٨٨هـ (فتوی نمبر ١٩١١٢٢٣ الف):

دلمونځ اودرس څخه وروسته مصافحه کول

سوال: زموږ په جومات کی هره ورځ د سهار لمونځ څخه وروسته د قرآن درس کیږي ددرس قرآن څخه وروسته کله چی مولوی صاحب ودریږي نودمصافحی دپاره ورته خلک ودریږي په دی کی کله هم ناغه نه کیږي داشان پابندی بدعت نه ده ؟

جواب: که د سهار وی اوکه دماپښین څخه وروسته یاددرس قرآن څخه وروسته دثواب ګڼلوسره مصافحه کول بدعت دی که په دی باندی داشان پابندی وکړی چی

وعن الصلوة على النبى ﷺ قبل الاذان اولا ؟ (فاجاب) بعد اسطر... اما الصلوة والسلام على النبى ﷺ بعد الاذان والاقامة فانها مندوبان كماصرح به اصحابنا وماجاء بذالك خبر مسلم والاربعة الا ابن ماجة وفيه ايضًا ج ١: صـ ١٣١ فمن اتى.... معتقدا سنيته فى ذالك المحل المخصوص نهى عنه ومنع منه لانه تشريع بغير دليل ومن شرع بلادليل يزجر عن ذالك وينهى عنه فائده قد احدث المؤذنون الصلوة والسلام على رسول الله ﷺ عقب الاذان وكان ابتداء حدوث ذالك فى ايام السلطان الناصر صلاح الدين ابن ايوب وبامره فى مصر واعمالها ولقد استفتى مشائختا وغيرهم فى الصلوة والسلام عليه بعد الاذان على الكيفية التى يفعلها المؤذنون فافتوا بان الاصل سنة والكيفية بدعة وفى الابداع فى مضار الا بتداع صـ ٧٧، ٧٨ (طبع مكتبه علمية المدينة المنورة) لاكلام فى ان الصلاة والسلام على النبى ﷺ عقب الاذان مطلوبان شرعًا لورود الاحاديث الصحيحة انما الخلاف فى الجهر بهما على الكيفية المعروفة والصواب انها بدعة مذمومة بهذه الكيفية التى جرت بها عادة المؤذنين من رفع الصوت بهما كالاذان والتمطيط والتغنى فان ذالك احداث شعار دينى على خلاف ماعهد عن رسول الله ﷺ واصحابه والسلف الصالح من ائمة المسلمين وليس لاحد بعدهم ذالك ومن ثم قال العلامة ابن حجر فى فتاوية الكبرى من صل على النبى ﷺ قبل الاذان اوقال محمد رسول ﷺ بعده معتقدا سنية فى ذالك المحل ينهى ويمنع منه لانه تشريع بغير دليل ومن شرع بغير دليل يزجر ويمنع انتهى وهذا العلامة ابن حجر حكم على من صلى على النبي ﷺ قبل الاذان او قال محمدرسول الله ﷺ بعده بانه شرع فى دين الله تعالى وانه يمنع من ذالك ويزجرو ماذاك الا القبح مافعل الخ . وګوری صـ ١١٤ اول نمبر حاشيه).

خوك مصافحه ونكړي نو هغه بد ګني نو بیاهم بدعت دی (۱) خوکه دا دثواب ګڼلو غرض بغیر او خوك چی مصافحه ونکړي هغه بد ګڼلو څخه پرهیز وکړي نو څه خبره نسته.
والله اعلم ۱۳۸۸\۲\۱۳ هـ (فتوی نمبر ۱۹\۱۱۹۰ الف)

د امام صاحب د جنازي دلمانځه څخه وروسته دعا نه کول

سوال: دجنازي لمونځ کی دنکبیرونو څخه وروسته سلام ګرځولو سره امام مروجی طریقی باندی دعاء ونکړله او ولاړی څه خلکو اعتراض وکړي چی د دعاء څخه بغیر لمونځ مکمل نه دی څه خلکو وویل چی د جنازي لمونځ پخپله د مړی په حق کی دعاء ده لمونځ مکمل سو کوم عمل صحیح دی؟

جواب: د جنازي لمونځ پخپله دعاء ده او د دی څخه وروسته بیا لاس پورته او دعاء کول د سنت څخه ثابت نه دی (۲) لهذ د امام صاحب عمل صحیح دی کوم خلک چی د دده په دی عمل اعتراض کوی د هغوی اعتراض صحیح نه دی
والله سبحانه اعلم (۱۳۹۲\۱\۱۲۰ هـ) (فتوی نمبر ۲۷\۲۴۲۲ هـ)

د دفن څخه وروسته پر قبر باندی داذان کولو حکم

سوال: ددفن کولو څخه وروسته پرقبر باندی چی په ولاړه کوم اذان کیږي شریعت کی ددی څه اصل سته اوکه نه؟

جواب: دفن څخه وروسته داذان کولو څه حکم نسته د دی څخه احتراز کول لازم دی ځکه چی دابدعت دی (۳) والله اعلم
الجواب صحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه محمد عاشق الهی عفی عنه
۱۳۸۸\۹\۲ (فتوی نمبر ۲۳۰ ۱۹ الف)

---

(۱) وفی الشامیه صـ ۲۸۱ (طبع سعید) ونقل فی تبیین المحارم عن الملتقط انه تکره المصافحة بعد ادا الصلوة بکل حال لان الصحابة ماصافحو بعد اداء الصلوة وانها من سنن الروافض قال ابن الحاج من المالکیه فی المدخل انها من البدع وموضع المصافحه فی الشرع انماهو عند لقاء المسلم لاخیه لافی ادبار الصلوة فحیث وضعها الشارع یضعها فینهی عن ذالك ویزجر فاعله لما اتی به من خلاف السنة وکذافی الفتاوی رشیدیه صـ ۴۲۴ همدارنګه وګوری امداد الفتاوی ج۱ صـ ۲۲۰ عزیز الفتاوی صـ ۱۲۸ امداد الاحکام صـ ۱۹۵ ج (۱)
(۲) وګوری صـ ۱۰۸ حاشیة نمبر ۲
(۳) وګوری دصـ ۱۱۱ اول نمبر حاشیه

دعاء په آخر کی صلوا عليه وسلمو تسليما ويل په لوړ آواز سره د درود شريف دويلو حکم

سوال: نن صبا په بعضو جوماتونوکی د دعاء په اخرکی صلوا عليه وسلمو تسليما ويلو سره امام اومقتديان په زوره باندی درود شريف وايي که امام يې منع کړی نوفساد جوړيږي څه حکم يې دی ؟

جواب: مذکوره عمل په کوم اهتمام اوالتزام سره کيږي اوڅنګه چی ددی په پرينښوولو باندی بدرد ويل کيږي هغه بدعت دی (۱) ددی څخه پرهيز لازم دی کوم خلک چی په دی باندی عمل کونکی وی هغوی ته د اهل علم فتوی ښوولو سره په نرمی باندی پوهی يې کی خود دی وجی څخه فتنه اوفساد جوړول واقعًا صحيح نه دی.

والله سبحانه اعلم ۱۱۱ \ ۱۰ \ ۱۳۹۷هـ) (فتوى نمبر ۲۱ ۱۰ ۲۸ ج)

ماحکم قراءة الصلوة والسلام جهرا بعد صلوة الجمعة

دجمعی څخه وروسته په لوړ اواز سره دصلوة والسلام ويلو باندی په عربی کی مفصل فتوی

هل يجوز بکلام الله وسنة الرسول ﷺ ان تؤدى الصلوٰة والسلام جهرا بعد الصلوٰة الجمعة امام المنصة والمحراب للجامع اهتماما والتزما شرفونا بالجواب الصائب ماجورين عند الله مشکورين عند الناس.

الجواب : ليعلم اولاً ان الصحابة رضوان الله عليهم فمن بعدهم من التابعين واتباعهم کانو سباقين الى الخير حريصين فى کل ماهو خير فى نظر الشرعية الغراء اذ علموا

---

(۱) وفى الفتاوى البزازيه على الهنديه صـ ۳۷۸ (طبع رشيديه کويته وقدصح عن ابن مسعود رضي الله عنه انه سمع قومًا اجتمعوا فى مسجد يهللون ويصلون عليه عليه الصلوة والسلام جهر فراح اليهم فقال ماعهدنا ذالك على عهده عليه الصلوٰة والسلام وماراکم الامبتدعين فماذال يذکر ذالك حتى اخرجهم عن المسجد کذافى رد المحتار صـ ۳۹۸ وفى الشامية ج۲ صـ ۳۹۹ وفى الملتقى وعن النبى ﷺ انه کره رفع الصوت عند قرآت القران والجنازة والزحف والتذکير فماظنك به عند الغناء الذى يسمونه وجدا ومحبة فانه مکروه لااصل له فى الدين وفيها ج۲ صـ ۳۹۸ فالا سرار افضل حيث خيف الرياء اوتاذى المصلين الخ وفى المرقات شرح مشکوة ج۲ صـ ۳۵۷ قوله تعالى ولاتجهر بصلوتك الاية ويسّنالاسرار فى سائر الاذکار ايضا الا فى التلبية وراجع ايضًا الدرا المختار ج۱ صـ ۵۲۳،۵۱۰ :

عه و يسن الاسرار

بكلما رأوه سنة نبيهم الكريم ﷺ وبكلما كان حسنا شرعيا فدل على انه لم يبق بعدهم شيئ واجب ولامندوب الاما او جبه القرآن الكريم واحاديث رسول الله ﷺ احسن الصلوة والتسليم وان اخترع بعدهم فكر احد شيأ، يمكن ان يكون مباحا ولكنه لايجوز ان يهتم به اهتماما بليغاويدعى اليه الناس ويلام على من يتركه

فاذا بحثنا عن فعل الصحابة واتباعهم فى مسئلتنا هذه رأينا انهم كانو يباشرون الصلوة على النبى ﷺ ويتعبرونه عملاً مهما مثابا عليه غيران طريق مباشرتها عندهم غيره الطريق المذكور فى السوال، اذ كانوا يصلون منفردين خاشعين ولم يكونوا يؤدونها زرافات مجتمعين عند المناص والمحاريب. ولم يثبت فى شيئ من الروايات اجتماعهم لهذا المقصد واعلامهم به كما يعلمون الاذان.

فظهران الصلوة على النبى ﷺ حسن مثاب عليه والطريق المذكور غير مستحسن اذلوكان ذالك حسنا لفعله الصحابة بوجه احسن واهتمام بليغ.

ثم فى هذا الفصل مفاسد اخرى عديدة:

۱: ان الصلوة دعاء فى حضرة الحق جل وعلى مجده وقد تقرر فى موضعه ان الدعاء بالسر أولى قال الله تبارك وتعالى ﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً﴾ (١)

۲: انه يشبه الرياء ولاينبغى دخول مواضع التهم (٢)

۳: غاية مافى الباب انه مباح وسفهاء زماننا يلتزمون التزاما ولاكالتزامهم الجماعة ويهتمون به ويلومون على تاركيه حتى ان بعضهم يزعمه فرضا وقد تقرر فى الفقه ان التزام مالايلزم لايجوز فانه خلاف للاية الشرفيه ﴿اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِيْ﴾ (٣).

---

(١) سورة الاعراف : ۵۵

(٢) وفى كشف الخفاء للعجلونى ج: ۱ صـ ۴۵ رقم ۸۸ (طبع مؤسسة الرسالة بيروت) قول عمر من سلك مسالك الظن اتهم رواه الخرائطى فى مكارم الاخلاق مرفوعًا بلفظ من اقام نفسه مقام التهم فلا يلومن من اساء الظن به وراجع ايضا سنن الكبرى للبيهقى ج۴ صـ ۳۲۴ (طبع مكتبة دارالباز مكة المكرمة وفتح: البارى اجتناب مواضع التهم وكراهة الغ ج۲ صـ ۳۳۲ (طبع دارا المعرفة بيروت)

(٣) سورة المائدة : ۳ :

۴: بعضهم يباشره قائما ويعتقد ان الرسول ﷺ حاضرفی کل مکان ناظرالی کل شیئ وهذه العقيدة نخشى عليها الكفر كمالا يخفى على مسلم فان احاطة الاشياء كلها بالعلم ووجوده فی کل مکان من اخص صفات الله وسبحانه واشراک احد فيه شرك بالله تعالى نعوذ بالله منه .

وبالجملة فهذا الطريق لم يثبت فی القرون المشهود لها بالخير لاسيما اذا ضمت معها استطاع معها مفاسد ذكرناها كان فعلا قبيحا، وحق على كل مسلم ان لايفعله ويمنع فاعله معها استطاع (۱) والله سبحانه وتعالى اعلم الجواب صحيح الاحقر محمد تقی العثمانی العبد محمد شفيع عفاالله عنه ۱۳۷۹/۲/۱۳هـ (۲) :

دلمانځه څخه وروسته د درود شريف دویلو حکم

سوال:- لمونځ څخه وروسته د درود شريف په لوړ اواز سره ويل پکار دی اوکه نه ؟ یاپه مزه اواز سره ویل پکاردی ؟

جواب: په مزه ويل پكار دی زموږ په زمانه کی په لوړ اواز سره درود ويلو چی کوم رواج سوی دی او د دی دفرائضو په شان پابندی کیږي او څنګه چی د دی په خلاف باندی ملامت اونکیر کیږي هغه بدعت دی. (۳) والله سبحانه اعلم

۱۳۹۲/۱۱/۰۱۵هـ

(فتوی نمبر ۲۷/۲۳۴۲هـ)

دجنازی دلمانځه څخه وروسته لاس پورته کول اودعاء کول

سوال: دجنازی دلمانځه څخه وروسته لاس پورته کولو سره دعاء کول جائز دی اوکه نه؟

جواب: دجنازی لمونځ پخپله دعاء ده د دی څخه وروسته ددعاء دپاره اجتماعی اهتمام لکه چی نن صبا په بعضو خلکوکی مروج دی ددی دقرآن اوسنت اوبزرگان سلف دتعامل نه هیڅ ثبوت نسته اوداشان اهتمام اواصرار بدعت دی لهذ واجب الترك دی (۴). والله سبحانه اعلم ۱۳۹۷/۱۱/۲۰هـ (فتوی نمبر ۲۸/۱۱۲۵ الف)

---

(۱) وګوری سابقه حواله صـ ۱۱۴ حاشیه نمبر .

(۲) دافتوی حضرت والا دامت برکاتهم دتمرین افتاء دکاپی نه اخستل سوی دی . وګوری سابقه حواله حاشیه نمبر صفحه ۱۱۴:

(۳) ....

(۴) وګوری سابقه حواله صـ ۱۰۸ حاشیه نمبر ۲ :

د حیله اسقاط حکم

سوال: دحیله اسقاط په باره کی څه حکم دی؟

جواب: د حیله اسقاط مروجه روژی چی د میت په ذمه باندی پاته وی د هغه فدیه دی اداء کړی که میت وصیت کړی وی او د هغه د پاره یې مال هم پریښی وی نو وارثانو لره داسی کول واجب دی ورنه واجب نه دی خو بهتردی کذا فی عزیز الفتاوی (ج ۲ ص ۳۷۰ (۱). والله سبحانه اعلم ۲۰ \ ۱۱ \ ۱۳۹۷ھ (فتوی نمبر ۲۸\۱۱۲۵ الف)

د مړی سره تر ادیری پوری قرآن مجید وړل

سوال: مړی سره تر ادیری پوری قرآن مجید وړل څنګه دی ؟

جواب: ددی هیڅ اصل نسته. والله سبحانه اعلم ۲۰\۱۱ ۱۳۹۷ھ (فتوی نمبر ۲۸\۱۱۲۵ الف)

(۱) عزیز الفتاوی ص ۷۳ وفي الشامية ج۲ص۷۳وبه ظهر حاله وصايا اهل زماننا فان الواحد منهم يكون فی ذمة الصلوة كثيرة وغيرها من زكوة واضاح وايمان ويوصی لذالك بدارهم يسيرة ويجعل معظم وصيته لقرائة الختمات والتهاليل التی نص علماؤنا علی عدم الصحة الوصية بها وراجع ايضًا الی الرسالة منة الجليل ص ۲۲۵ من رسائل ابن عابدين رحمه الله وامداد الاحكام ج (۱) ص ۱۸۳ .

دجنازې دلمانځه ځخه وروسته دعا غوښتل .

سوال: دجنازې دلمانځه ځخه وروسته دعاء کول جائزدي او که نه؟

جواب: دجنازې لمونځ پخپله دعاء ده ددې ځخه وروسته ددعاء اهتمام دځه قسم حديث ياصحابه کرامو ﷺ اوتابعينو دعمل ځخه ثابت نه دي لهٰذانن صباچي په بعضو خلکو کې په کوم اهتمام سره داعمل کيږي هغه بدعت دي (کذافي عزيز الفتاوى ج ۱ صـ ۳۸۹) (۱) والله اعلم ۱۳۹۷۱۱۱۲۸۱۰ هـ (فتوى نمبر ۲۸۱۱۵۲ الف) :

دمړي دښخولو ځخه وروسته پرقبر باندې اذان کول .

سوال: اذان القبر- د مړي ښخولو ځخه وروسته دهغه سرته د دريدوسره اذان کول جائز او که نه ؟

جواب: ددې صحابه کرامو ﷺ اوتابعينو ځخه هيڅ ثبوت نسته لهذا دابدعت دي (۲) والله سبحانه اعلم .

۱۳۸۸۱۲۱۲ هـ (فتوى نمبر ۱۹۱۱۸۴ الف) :

دمروجه حيله اسقاط حکم سوال : حيله اسقاط چي نن صبا مشهوره ده اوخلک يې کوي ايا شريعت کې ددې ځه ثبوت سته او که نه ؟

جواب: د اسقاط مروجه حيله په شريعت کې هيڅ ثبوت نسته (۱) د مړي دګناه معاف کولو صحيح طريقه داده چي د هغه دپاره دمغفرت دعا وکړي اوکوم لمونځونه او روژې

---

(۱) فتاوى دارالعلوم ديوبندج۱ صـ ۲۸۹ مرقات المفاتيح ج۳ صـ ۲۴ (مکتبه امداديه ملتان) بزازيه مع الهندية ج (۴) صـ ۸۰ (رشيديه کتبخانه کويټه) خلاصة الفتاوى ج۱ صـ ۲۲۵ (امجد کيډمي لاهور) البحر الرائق ج۲ صـ ۱۸۳ جامع الرموز ج۱ صـ ۲۸۳ طبع سعيد نفع المفتي والسائل صـ ۱۴۳ طبع کتبخانه رحيميه ديوبند يوپي امداد الحکام ج۱ صـ ۹۴ امداد المفتين صـ ۱۷۲ عبارت سابقه صـ ۱۸۰ په حاشيه نمبر (۲) باندې وګورى .

(۲) تنبيه فى القتصار على ماذكر من الوارد اشاره الى انه لايسن الاذان عند ادخال الميت فى قبره كما هو المعتاد الان وقد صرح ابن حجر فى فتاويه بانه بدعة وقال من ظن انه سنة قياسًا على ندبهما للمولود الحاقًا لخاتمة الامر بابتدائه فلم يصب (ردالمحتار ج۲ صـ ۲۳۵ كتاب الجنائز وفى درالبحار من البدع التى شاعت فى البلاد الهند الاذان على قبر بعد الدفن بحواله فتاوى رشيديه صـ ۱۳۲ وامداد الفتاوى ج۵ صـ ۳۰۱ عزيز الفتاوى صـ ۱۰۰ ، صـ ۱۰۲ .

چې پرې پاته دي د هغې دې فدیه اداء کړي او مړي ته دې ایصال ثواب وکړي. والله اعلم
الجواب صحیح احقر محمد تقي عثماني عفي عنه
بنده محمد عاشق الهي بلند شهری ۱۳۸۸/۱۲/۲ھ (فتوی نمبر ۱۹۱/۱۸۴ الف).

درمضان په ۲۳ تاریخ د تراویحو څخه وروسته سورة روم او عنکبوت ویل

سوال: درمضان ۲۳ باندی دجومات امام د تراویحوڅخه وروسته سورة عنکبوت اوسورت روم وایی خلک يې اوري اونذراني پیش کوي داطریقه څنګه ده دفضائل قرآن دروایت حواله ورکوی داڅنګه دی؟ سائل (مولانا) محمدافضل خان شاپورکانا، سوات صوبه سرحد.

جواب: د قران کریم تلاوت باعث د اجر اوثواب دی خو په دی التزام سره ویل زموږ په علم کی بی اصل دی د کوم روایت چی هغه صاحب ذکرکوی دغه مفصل حواله ولیکه اورا ويې لیږه د هغه په باره کی څه ویلی سی. والله اعلم ۱۳۹۷/۱/۱۲ھ
(فتوی نمبر ۲۸/۲۷ الف)

د حیله اسقاط او مړی دپاره دری ورځی خیرات کولو حکم

سوال: دمړی په فدیه کی پیسی اوقرآن دور اسقاط ګرځوی داڅنګه دی ؟
د مړی دپاره اولی دری شپی خیرات کوی اودری سهاره د قرآن تلاوت په قبر باندی کوی هغه ته پیسی او دوډی ورکوی داڅنګه دی ؟ سائل مولانا افضل خان شاه پور کانا سوات صوبه سرحد.

جواب: دحیله اسقاط په شریعت کی بالکل اصل نسته ددی په ځای مشروع طریقه داده چی څومره لمونځونه او روژې چی د مړی سه په قضاء سویدی په هم هغه اندازه لمونځونه اوروژو فدیه دی غریبانانوته ورکړي اوڅومره چی کیدلی سی په مشروع طریقی دی هغه ته ایصال ثواب وکړی (۲).

(۱) وفی الشامیة ج: ۲ صـ ۳۷ وبه ظهر حال وصایااهل زماننا فان الواحد منهم یکون فی ذمته صلواة کثیرة وغیرها من زکوة واضاح وایمان ویوصی لذالك بدراهم یسیرة ویجعل معظم وصیته لقرائة الختمات والتهالیل التی نص علماؤنا علی عدم صحة الوصیة بها .
(۲) وګوری سابقه حواله صـ ۱۱۷ حاشیه .

۲: داقسم پابندیانی بدعت دی او د دی څخه اجتناب لازم دی هو د دی پابندیانو څخه بچ کیدوسره مړی ته چی څومره ایصال ثواب په اخلاص سره وکړی نو د خیر اوبرکت باعث دی. والله سبحانه اعلم ۱۳۹۷۱۱۱۲هـ (فتوی نمبر ۲۸۱۲۷ الف)

ادیری ته د قرآن مجیدوړل او ویل

سوال: ایا ادیری ته دقران شریف وړل او ویل جائزدی ؟ او ایا په جواز باندی یې ددی حدیث څخه استدلال کول چی نوروا قبور موتاکم بالقران صحیح دی یانه ؟ (عبد عبدالسلاچاټ گامی (جامعة العلوم اسلامیه بنوری ټاون)

جواب: اِدیری ته قران مجید وړل اوویل صحیح دی خونوروا قبور موتاکم بالقران الفاظ د څه روایت څخه موږته پیدانسوه دموضاعاتو په مجموعه کی هم ددی څه ذکر پیدانسو. والله اعلم الجواب الصحیح احقرمحمد تقی عثمانی عفی عنه

بنده محمدشفیع عفا الله عنه ۱۳۸۸۱۱۱۱۴ (فتوی نمبر ۱۹۱۵۲ الف)

د اهل قبور سره توسل نیول

سوال: ایا اهل قبور سره توسل نیول جائزدی ؟ او د دی د جواز د پاره داحدیث اذا تحیرتم فی الامور فاستعینوا باهل القبور په استدلال کی پیش کول څنګه دی ؟ والسلام مفتی عبد السلام چاټگامی سابق مفتی جامعة العلوم الاسلامیه بنوری ټاون.

جواب: توسل کیدی سی خوپخپله د هغوی څخه د حاجت طلب کول حرام دی استعینو باهل القبور د الفاظو څه حدیث پیدانسو. [1] والله اعلم الجواب الصحیح

---

[1] په سوال کی سائل موصوف مفتی عبد السلام چاټگامی صاحب زید مجده فاستعینو باهل القبور الفاظ لیکلی دی او په مجموعة الفتاوی علامه لکهنوی په یو سوال کی فاستفتوا باهل القبور الفاظ لکیلی دی چی دهغه په جواب کی علامه عبد الحی لکهنوی فرمایلی دی چی داحدیث نه دی دچامقوله مخکی علامه لکهنوی فاستفتو الفاظو سره د دی مفهوم داسی لیکلی دی چی کله تاسوته دیو شی دحرامیدو اوحلالیدو کی شبه وه نوپه خپل اجتهاد باندی دعمل کولو په ځای دهغی قد ذاوقدماؤ وکړی چی اوس په قبرونوکی بیده دی یایې دامعنی ده چی کله تاسوپه دنیوی امروکی پریشانه یې نواصحاب قبورو باندی نظر وکړی چی هغوئ دنیا پریښې ده او د آخرت سفر یې اختیار کړی دی او تاسوته هم داسفرکول دی اوکه داستعینو الفاظ وی نوبیایې مفهوم دادی چی داصحاب قبور په وسیله دالله تعالی څخه دعاء وغواړی دانه چی هغوی په مستقل طور باندی دمشکلاتو په حل کی اودعالم په تدبیرونوکی شریك وګڼی نودابنکاره شرك دی وګوری دعلامه عبد الحی لکهنوی

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه بنده محمدشفيع عفاالله عنه ۱۴ ۱۱\۱۳۸۸ه(فتوی نمبر ۱۹\۵۲ الف).

دجمعې څخه وروسته دامام سره مصافحه كول

سوال: دجمعې اودعاء كولوڅخه وروسته امام سره مصافحه كول پكاردي اوكه نه ؟

جواب: دلمانځه څخه وروسته دامام سره مصافحه بعضې خلک مسنون ګڼي ددې په شريعت كې هيڅ اصل نسته خاص طور باندې دلمانځه څخه وروسته مصافحه سنت ګڼل صحيح نه دي هو البته دامام صاحب سره كه ملاقات مقصودوی نومصافحه كې څه خبره نسته (۱) والله اعلم ۲۵.۱۲ ۱۱\۱۳۹۲ه (فتوی نمبر ۲۳۳۸\۲۷ه)

ددرس قرآن په شروع كې درود شريف ويل ددرس قرآن يا حديث شروع كولو څخه مخكې درود شريف ويل بدعت په چاباندې درود شريف ويل بدعت دی ؟ **جواب:** كه دالازم اوضروری اونه ګڼی اودواجباتو په شان التزام يې ونسی نوبدعت نه دی والله اعلم جواب الصحيح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه ۱۲۱۴\۱۳۸۷ه (فتوی نمبر ۱۳۹۲\۱۸\۱ الف).

په جوماتو كې دڅراغان لګولو حكم.

سوال: زموږ په جومات عزت الاسلام كې درمضان شورع كيدونه دوی ورځې مخكې دمحلې دوه دری سړيان راغلل او ويې ويل چې زموږ اراده ده چې په رمضان كې زموږ په خپله خرچه باندې تريوی مياشتې پوری دخپل جيب څخه جومات دبجلی په بل۲ونو

كتاب مجموعة الفتاوی اردو كتاب العلم والعلماء صـ ۱۵۹ (طبع مير محمد كتب خانه) (محمد زبير حق نواز).

(۱) وګوری سابقه ص: حاشيه نمبر ۲. ۳.

ښائسته کړو تقريبا توله مياشت کی به دوه زره روپی خرچه سی زيد وايې چی دا فضول خرچی ده چی الله تعالی ته ناخوښه ده ددی شرعی حکم وښايست چی څه دی

جواب : د جومات دچندی څخه ذيات تر ضرورت رڼاکول بالکل ناجائزدی خوکه خوک سړی د خپل ځان څخه خرڅ کولو سره رڼاکوی بیاهم به دی کی یوخو د اسراف ګناه ده دوهم تشبه بالکفارده دريم دادزيات ثواب کار ګڼل اوکول بدعت دی چی خوک چراغان لګوی هغوی ته ددی څخه اجتناب لازم دی (۱) والله اعلم ۱۳۹۷/۹/۲۲هـ (فتوی نمبر ۲۸/۱۹۹۵ج).

د کربلا دشهيدانو دمزارا توشبيه جوړول

سوال: د شهادت د ذکر په دوران کی یومولانا وفرمایل چی رائج الوخت تولی تعزیې ناجائز دی خوکه د سید الشهداء د روضی مبارکی شکل او نقل جوړ سی نوجائز دی ايا داويل صحيح دی اوکه نه ؟

جواب: د تعزيه داری هرصورت چی رائج دی بدعت دی د دی جوړول جائز نه دی (۲) د شهدای کربلا د مزاراتو شبيه ثواب ګڼلو سره جوړسی نوبدعت به وی

والله اعلم الجواب الصحيح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

محمد عاشق الهی عفی عنه ۱۳۸۸/۲/۱۱هـ) (فتوی نمبر ۱۹/۲۰۰ الف)

دتعزيه سازی سبيل لګولو تعزيه سوزولو وغيره حکم

سوال: آيا تعزيه جوړول جائز ده ؟ د دی څه وعيدونه دی ؟

جواب: تعزيه جوړول بدعت دی اوپه دی کی څوقسمه ګناهونه دی.

سوال: د سبيل متعلق دشريعت څه حکم دی ؟

جواب: دخلکو دپاره داوبو انتظام کول په لاروکی سبيل لګول دلوی ثواب کار دی خوداثواب صرف دمحرم مياشتی سره خاص کول اوپه دی مياشت کی سبيل لګول د زيات اجر اوثواب موجب ګڼل بدعت اوناجائز دی.

---

(۱) د۱۰۲ صفحی اول نمبر حاشيه وګوری

(۲) حاشيه نمبر په بله صفحه کی وګوری

سوال: خلک عام طور سره داوايي چې امام حسين رضي الله عنه نه داووم محرم څخه وروسته اوبه نه وې پيدا سوي آيا دا صحيح دی؟ ياهغوی نه ترآخره پوری اوبه ميسروی؟

جواب: د اووم تاريخ څخه وروسته حضرت امام حسين رضي الله عنه د دريابې فرات څخه د اوبو راوړلو څخه منع سوی وو داخبره د تاريخي رواياتو څخه ثابته ده (۱).

سوال: يو سری زير تعمير تعزيه موقع پيداکيدو سره وسوزوله په دی فعل باندی ستاسو څه رايه ده؟ **جواب:** دير سری د بدی څخه د منع کولو داطريقه صحيح نه ده په نرمی سره يې پوهه کړی که هغه نه منی نو دهغه په حق کی دعاء وکړی. والله سبحانه اعلم

الجواب صحيح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه بنده محمد شفيع عفی الله عنه

۱۱۱۱۷ ۱۳۸۸هـ (فتوی نمبر ۱۹۱۷۹ الف)

دماخستن دلمانځه څخه وروسته حلقه جوړول او درود پکښې ويل او په جوماتو کی دڅراغان لګولو لګول حکم

سوال: څه خلک دماخستن دلمانځه څخه وروسته حلقه جوړولو سره درود شريف وايي او د زيارت په ورځ شيرينی هم بيشی د مجوزينو اسراردی چې حلقه جوړولو سره درود شريف په لوړ آواز سره د ويلو اجازت پکار دی او هغه خلک داهم غواړی چې د ميلو په ورځو کی په جوماتونو کی څراغان کول هم پکاردی ايا داپورتنی ذکر سوی مسائل همداسی دی څنګه چې د مجوزينو خيال دی؟

جواب: په سرور کونين ﷺ درورد شريف ليږل ډير داجر اوفضليت شی دی خو درود او اسلام په يوهيئت سره خاص کول يايو داسی هيئت زيات ثواب ګڼل چې د اصحاب کرامو رضي الله عنهم څخه منقول نه وی او کم سری چې داهيئت اختيار نه کړی هغه بدګڼل دابدعت دی چې د دی څخه احتراز کول پکار دی او کله کله په اجتماعی طور حلقه جوړول او درود ويل اصلاً مباح دی خو داصحاب کرامو رضي الله عنهم څخه داطريقه منقوله نه ده

(۱) دليری صفحی ۲ حاشيه ۱.۲ تعزيه سازی وغيره بدعات د محرم متعلق دريات تفصيل دپاره وګوری فتاوی رشيديه ص ۷۵ امداد الفتاوی ج ۵ص ۲۸۲، ۲۸۷ امداد الاحکام ج ۱ ص ۱۸۱، ۱۸۲ فتاوی دارالعلوم ديوبند امداد المفتيين ص ۱۵۴ دتفصيل دپاره وګوری دمفتی اعظم پاکستان حضرت مولانا مفتی محمد شفيع صاحب رساله شهيد کربلا ص ۲۸، محمد زبير)

خکه د:نسی ویل کیدی چی په دی کی ثواب زیات دی او کم سړی چی په دی طریقه د:رود ونه وایې هغه دملامتی قابل نه دی نوکه په اجتماعی صورت کی زیات ثواب ګڼل اختیار سی اوکم سړی داهینت اختیار نه کړی هغه بدګڼلی کیږي نودابه بدعت وی اونن صبادا اجتماعی هیئت په دی نیت سره کول کیږي اوپه سوال کی هم ددی تصریح د، لهذا داطریقه ترک کول پکاردی (۱) د شیرینی د بیشلوهم داحال دی چی اصلاً مباح د، خودا د کومی ورځی په مخصوص کولو ثواب ګڼل او په تارك باندی نکیر انکار کول بدعت دی.

۲ **سوال:** د ماخستن د لمانځه څخه وروسته حلقه جوړول او درود شریف ویل اوپه جومات کی څراغان لګول څنګه دی ؟

۲**جواب:** په جومات کی دڅراغان کول بغیر دشك اوشبه څخه اسراف دی فقهائی کرامو د دی ذکری څخه منع کړی ده. (۲) فقط والله اعلم

الجواب صحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه بنده محمد شفیع عفاالله عنه ۱۳۸۸\۱۲\۱۴هـ (فتوی نمبر ۱۹\۲۵۱ الف)

۱: دتعزیې چپ کول د حجر اسود په چپ کولو باندی قیاس کول
۲: مختلفو مقاماتوکی دقمری تقویم د مختلف کیدو په بناء باندی دلیلة القدر په هرمقام باندی د خپل مطلع په لحاظ سره به وی

سوال: اوس اوس دلکهنو څخه راغلی یوشیعه عالم جناب ډاکټر کلب صادق صاحب د خطاب اوریدلو اتفاق وسو د خطاب په دوران کی هغوی د تعزیې علم او دغه شان دنورو مراسمو دجواز بیانولو سره یې وویل چی که لمونځ خلورو دیوالونو والا کعبی طرف ته مخ کولو سره وکړی نوداهم د غیر خدایې تعظیم وکړی که حجر اسود مچ سی د قران مجید تعظیم او توقیروی نوداهم عین خدای نه دی خو د دی ادب او احترام چپ کول اوتعظیم عین عبادت او د دین حصه ده صرف په دی وجه چی ددی نسبت دخدای ﷻ سره دی دغه شان.که تعزیه علم صریح او دغه شان د نورو شیانو ادب او احترام

---

(۱) وګوری (۱): ۱۰۳ حاشیه نمبر ۱.
(۲) وګوری سابقه حواله : ۱۴ حاشیه نمبر ،

کېږي نو داهم دالله تعالی او د رسول الله ﷺ په نسبت او تعلق سره کیږي نو بیا داشرك او ګناه څنګه کیدی سی؟ داهم عین دین دی او عبادت دی.

د دوی دی توجیه په دین کی یو اشکال پیداکړی دی په دی سلسله کی زموږ راهنمایي وکړی دوهم ګذارش د لیلة القدر په حوالی سره دی پا سړیتان کی د قمری تقویم په روی باندی د لیلة القدر شپه به بله وی او په سعودی عرب کی به بله وی او په یورپ او امریکاکی به داشپه مختلفه وی نو آیا په کال کی مختلف لیلة القدر کیدی سی؟ په دی حوالی سره خپل نقطه نظر بیان کړی.

جواب: محترمی او مکرمی!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

ستاسو خط راکول سو زما په پته اونوم وو خو د ننه خط د جاوید الغامدی صاحب په نوم باندی وو شاید چی تاسو سوال دوارِوته لیږلی وی اوخطونه بدل سوی وی په هرصورت جواب درج ذیل دی تعزیه علم اوصریح په بیت الله اوحجر اسود باندی قیاس کول څکه بداهةً غلط دی چی بیت الله ته مخ کولو او د حجر اسود دتقبیل حکم الله او د هغه رسول الله ﷺ صراحتاً ورکړی دی همدا وجه ده چی د کعبی بل کانی مچول جائزنه دی د تعزیه علم او صریح په باره کی کوم یونص دی؟ په نورو الفاظو سره په لمونځ کی مخ ګرځول یابنکلول اوبل څه تعظیمی عمل دعبادت مشابه وی کول اصلاً د غیر الله د پاره حرام دی خوکه چیری دنصوصو څخه د کم غیر الله د پاره ثابت وی نوصرف دهغه حده پوری به اجازت وی چیری چی نص نه دی هلته به داصل حرمت حکم را وګرځوی دلیلة القدر فضلیت په هرمقام باندی دهغه خای د خپل مطلع په لحاظ سره به حاصلیږي لهذا په بیلو بیلو شپوکی د دی فضلیت حصول ممکن دی. (۱) والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفي الله عنه ۲۰ رمضان المبارک ۱۴۱۹ هـ (فتوی نمبر ۱۱۳ ۳۴۲).

د غیرالله په نوم د نذر اومنتی حکم

(۱) د تفصیل د پاره وګوری امداد الفتاوی ج۲ صـ ۱۲۹ (طبع مکتبه دارالعلوم کراچی) اوتفسیر معارف القرآن صـ ۷۹۴ ج: ۸ سورة القدر ط.

سوال : په قرآن کی ددی خبری صراحت دی که په کم شی باندی داالله ﷻ څخه علاوه د بل چانوم واخستل سی نو هغه به حرام سی خو مسلمانان د نذر اومنښتی متهیاني اوخوراکونه متبرك گڼلو سره استعمالوی آیا دا د قرآن خلاف نه دی ؟

جواب: هغه نذر اومنښته چی د غیر الله په نوم باندی وی واقعاً د قرآن کریم خلاف دی. (۱) والله اعلم

۱۴۲۲۱۸۱۴ هـ (فتوی نمبر ۱۱۰ ۵۰۵)

د پنځلسم شعبان یا د معراج په موقعه په جومات کی دڅراغان حکم

سوال: پنځلسم شعبان په دوران یا دمعراج په موقعه باندی جوماتونوکی دڅراغان لگولو څه حکم دی ؟

۲ : بعضی جوماتونوکی پنځلسم شعبان یادمعراج په موقعه باندی کمیتی څراغان نه کوی بعضی خلک داوايي که څوك انفرادی طور باندی څراغان وکړی نوموړ اعتراض نسته ایاداسی څراغان کول جائز دی ؟

جواب: د څومره رڼا چی فی الواقعه په جومات کی ضرورت وی د هغه څخه زیات څراغان کول صحیح نه دی .

که یوسړی د خپل مال څخه څراغان کوی نوپه دی سره دجومات مال په غیر مصرف کی دخرڅ کولو گناه خوبه نه وی خود اسراف اوتشبیه بالکفاره گناه به بیاهم وی، لهذا دانا جائزده . (۲) والله اعلم

۱۳۹۷۱۸۱۲۹ هـ (فتوی نمبر ۸۸۲ ۲۸ ج) .

---

(۱) وگوری سابقه حواله صـ ۱۰۷ حاشیه نمبر ۴.

(۲) وگوری سابقه حواله ص: ۱۰۲ حاشیه نمبر .

د يوولسمى د ختم اومنښتى حكم

سوال: ديوولسمى ختم اودمنښتى څه حكم دى؟ اومړوته دايصال ثواب دپاره څه وسى؟

جواب: ديوولسمى اومنښتى وغيره شرعًا څه ثبوت نسته دى دابدعتونه دى چى دهغه داصل په شرع كى وجود نسته په دى كى شركت كول پكار نه دى مړوته د ايصال ثواب نيت صدقه خيرات هروخت كولى سى. والله اعلم

الجواب صحيح احقر محمد تقى عثمانى عفى عنه محمد رفيع عثمانى عفى عنه
۱۳۹۱۱۲۱۲۵ هـ (فتوى نمبر ۲۲۱۲۹۳ الف).

اسلامي كمپيوټرز كويټه

د هر قسم غلطيو څخه پاكه نسخه

[کتاب العلم والتاریخ والطب
(د علم تاریخ او د طب دمتفرقو مسائلو بیان)
فصل فی المتفرقات
دعلم تاریخ اوطب متعلق دمتفرقه مسائلو بیان
ایاکنعان دحضرت نوح ﷺ حقیقی څوی وو؟

سوال: کنعان نام فرزند حقیقی حضرت نوح ﷺ بود یاغیر حقیقی؟

جواب: پسر حضرت نوح که در طوفان غرق شده بود اسم اورا بعضی مؤرخین کنعان گفته اند. حافظ ابن کثیر در تاریخ خود مینویسد: وهذا الابن هو یام اخو سام وحام ویافث، وقیل اسمه کنعان وکان کافرا عمل عملاً غیرصالح (البدایه والنهایه جلد اول ص: ۱۱۳) (۱) واین پسر بود چنانکه ظاهر آیت دلالت میکند (وَنَادٰی نُوْحٌ ابْنَهُ) (۲) البته کنعان دیگری پسرحام پسر نوح ﷺ بود ومسکن او درشام باسم کنعان مشهور گشت. (کمافی الکامل لابن اثیر ج: ۱ ص: ۲۸) (۳)

والله سبحانه اعلم
۲۸/ ۲/ ۱۳۸۸ھ
(فتوٰی نمبر ۳۲۲/ ۱۹ الف)

د اجماع اوباب اجتهاد نوم کتاب حکم او ورسره داجماع حقیقت څه دی

سوال: اسلام کی داجتهاد دستور ضابطه اودائمه اربعه د اجتهاد دستوری پوزیشن محترم مفتی محمد شفیع صاحب دقرآن ایت النساء (۱۱۵:۴) او دحدیث لاتجتمع تفسیر کولو سره فرمایې چې د اجماع حق په مجموعی حیثیت سره ټول امت مسلمه ته حاصل دی نه دامت یوی خاصی طبقی یادلی ته د استدلال په طور

---

(۱) البدایه والنهایه قصة نوح ﷺ ج: ۱ ص: ۱۷۰ (طبع دار الفکر بیروت)

(۲) سورة هود: ۴۲.

(۳) وفی التاریخ الکامل لابن اثیر ج: ۱، ص: ۲۸ (طبع قدیم) واماالحام فولد له کوش ومصرایم وقوط وکنعان وامام الکنعانیون فالحق بعضهم بالشام ...... الخ

دا امر تسلیم کولی سی چی خواه مسئله زیر بحث هریوه وی که دامت سواد اعظم د فقهاؤ د اجماع مخالف وی نوهیڅ یوه اجماع په اصطلاحی معنوکی یا به تکمیل ته نسی رسیدی خودا امکان په ټول اسلامی تاریخ کی هیڅکله واقع سوی نه دی بلکی عملاً د دی وقوع ناممکن هم وی ځکه چی اجماع یواسلامی فن اوفقهی عمل دی چی دهغه دپاره به همیشه امت مسلمه په دی اهل علم باندی اعتماد کول وی چی په دی شعبه کی ضروری قابلیت او اختصاصی مهارت لری.

اجماع اوباب اجتهاد (مصنف کمال فاروقی) ترجمه مظهرالدین صدیقی ص ۱۵) تفسیر د تجزیې څخه لاندینی نتائج راوځی.

(۱) اصولی طورباندی د اجماع حق ټول امت مسلمه ته حاصل دی نه کومی خاص طبقی یاډلی ته.

(۲) خو اجتماع یوفنی (Technical) اوفقهی عمل دی لهٰذا داعمل دمسلم معاشری صرف فقهی اوعالم طبقه کولی سی چی د قرآن اوسنت اونورو ماخذونوڅخه فقهی اوقانونی تعبیرات داخذ کولو ماهردی.

(۳) چونکه مسلم معاشره په مجموعی حیثیت سره د دی فن ماهردی اونه داعمل کولی سی لهٰذا امت مسلمه دقانون سازی دافن دعلماؤ اوفقهاؤ طبقی ته (تفویض) کړی دی ددی (طبقه ماهرین) دانتخاب په نامردګی څه خصوصی طریقه په مسلم معاشره کی متعین اومروج نه دی زیات نه زیات دخلافت راشده د دور نظائر یومثال ضرور جوړیدی سی لیکن حجت نه.

(۴) لهٰذا د علماؤ اوفقهاؤ طبقی په تعبیراتو او اجماع باندی د مسلم معاشری اجماع ضروری (منطقی طور باندی) او واجب ده .

خوددی باوجودهم که بالفرض دامت سواد اعظم د فقهاؤ د طبقی برخلاف (یعنی د علماؤ داجماع برخلاف په کم تعبیر یافیصلی باندی متفق سی چی هغه ته دعلماؤ اوفقهاؤ تائید حاصل نه وی نوداجماع به هم منعقد اومکمل نه وی اوپه دواړو صورتونو کی به نمبره نمبره کی چونکه اجماع به منعقد یامکمل به نه وی نو لهٰذا حجت به هم نه وی، (۷) لهٰذا نمبر ۵ اونمبر ۲ د تجزیې څخه داظاهرسول چی دعلماؤ اوفقهاؤ طبقه او امت مسلمه دواړوته (قوت تنفیذ) حاصل دی یعنی هغوی ته دخپلی فیصلی د نفاذ حق حاصل کیدل ضروری دی (اګر چی داحق صرف هم په هغه صورت کی حاصلیږي چی هرکله دواړی طبقی علماء اوسوادا اعظم متفق وی) او د دواړو طبقو

حیثیت د مشاورتي کونسل هیڅکله نه دی چې د هغوی خونه امت منتخب کړی او نه یې نامزد کړي دي بلکې هغه یې صرف د سیاسي غلبې له وجې مجبوراً قبول کړي وي.

لهذا د قرآن او سنت دستوري تعبیر او دستوري اجماع هغه ده چې په هغه وخت کې منعقدوي د امت مسلمه منتخب یانامزد د طبقه علماء اوفقهاء موجود وي چې دهغوی تعبیر او رایې ته دامت تائید سره قوت نافذه هم حاصلوي (لکه چې موجوده لچستیوته حاصل وي).

۲. امت مسلمه نه دعلماؤ اوفقهاؤ دطبقې اجماع قبلول یامستردکول او د قبلولو په صورت کې دغه قبول سوی اجماع څخه نافذوو قوت هم حاصل وي.

۳. یعنې کم حکمران ته داحق حاصل نه دی چې د خپل یا د کم فرد واحد خواه که هغه پخپله امام ولی نه وی یادکومې ډلې فقهي رایې تعبیر لره دامت دمرضی خلاف په هغه باندې نافذه کړي

۴. لهذا دستوري اجماع به هم هغه وي چې په هغه کې مندرجه بالا دواړه شرطونه نمبر (۲.۱) پیداسي چې د هغه بهترین مثال د خلافت راشده د دور فیصلې او تعبیرات دي چې په هغه کې پورتنی دواړه صورتونه پیداکیږي اوس په داسې دورکې مثلاً بني امیه اوبني عباس دور او د پاسړی تان موجوده دورهم د هغه څخه مختلف نه دی:

الف: کله چې د امت دمرضی خلاف او د اسلام دسیاسي نظام قطعي طور خلاف محض په غلبه او د طاقت په بناء باندې یوفرد خاندان یاجماعت دملك په سیاسي نظام باندې په مکمل طور سره مسلط سوي وي (دلته مستفتي یوه حاشیه هم لیکلې ده چې لاندې دول سره یې ملاحظه کړی (۱) (محمد زبیر عفي عنه)

---

(۱) کله چې امام مالك دخلیفه منصور رایې مسترد کړی وه چې ټول عالم اسلام دی په یوامام او یوکتاب باندې جمع سي څکه چې ظاهر داجمع کول به د خلیفه دسیاسي قوت په بنا باندې وو. چې دامت په حق کې به قبول وو او د مسترد به یې سلب کولو چې هغه امام خوښ نه کړی امام صاحب د علماؤ او فقهاؤ دیوجماعت په تعاون سره او نورو ائمه وو په انفرادی اجتهاد سره د قرآن اوسنت چې کوم فقهي تعبیرات او فیصلې کړی وی د هغه پوزیشن هم دادی چې دا دیوجماعت یا یو فرد واحد ذاتي اجتهاد دی د امت منتخب سوی یا نامزد سوی علماؤ د طبقې اجتهاد نه دی په دی باندې پوره امت مسلمه بلکه دامت یولوی ګروپ اهل السنت والجماعت سه بلکه اهل سنت مختصر ډلو اجماع کړی په دی سلسه کې په اهل سنتو کې حنفیان په اکثرت کې دی او مالکي شافعي او جنبلی په اقلیت کې دی چې دلته سوال غلط یاصحیح اجتهاد قطعي نه دی دا دستوري اوغیر دستوري دی د اجتهادات اوتعبیرات د قرآن اوسنت اونورو اصول فقیه عین مطابق اوبالکل صحیح دی . اوکه د

طبقه دفقهاؤ اوعلماؤ موجوده نه وی یاکه موجودهم وی نو: اول دامامت منتخب شده یانامزد شده نه وی
(۲) که دخپل علمی حیثیت اودسیرت اوکردار په وجه امت کی یومقام هم لری بیاهم دهغه فیصلو اوتعبیراتونه دنفا دقوت حاصل نه دی.
(۳) یادحکمران جماعت اوخاندان حیثیت زیات وی اودهغه حیثیت صرف دمشاورتی کونسل وی چی دهغه دفیصلو اوتعبیراتو قبلولو یامسترد کولو اختیار حکمران فرد یاخاندان ته حاصل وی
اوامت مسلمه ته دځه فیصلی یااجماع قبلولو یامسترد کولو اونافذ کولو قوت حاصل نه وی
(ب) په پورتنی ذکر سوی صورت کی دعلماؤ اوفقهاؤ یوجماعت (چی دهغه علمی حیثیت سیرت اوکردار باندی باوجود دمسلم کیدو دامت غیر منتخب شده یاغیر نامزد شده دی یادفرد واحد ذاتی طور باندی اجتهاد کوی اودهغه په اجتهاد باندی سوا داعظم یادسوا داعظم مختصر ډله جمع کیږي
(ج) نوآیا دا اجماع داسلام دسیاسی نظام ددستوری ضابطی لحاظ سره چی دهغی مثال خلافت علی منها النبوت یعنی خلافت راشده دی دستوری دی، یعنی په دی کی د نکته نمبر (۸) دواړه شرطونه نمبر پیداکیږي
د: که دا دستوری نه ده نو د دی حیثیت عبوری دی اولکه چی د اسلام سیاسی نظام خلافت علی منهاج النبوت په بنیاد قائم وی چی په هغه کی هغه دواړه شرطونه پیدا کیږي چی نکته ۸ کی بیان سوی دی نودا تعبیر او اجتهاد به امت مسلمه اوطبقه دعلماؤ اوفقهاؤ باضابطه طور باندی به اختیاروی نودهغوی حیثیت به دستوری لحاظ سره مسلم وسی انشاء الله
(ر) خوکه نکات الف ب ج. دا نکته نمبر ۸ ټول نکات غلط دی یا د اسلام سیاسی نظام دپاره ضروری نه دی
(۱) گوانکی په اسلام کی د اجماع او اجتهاد هیڅ دستوری ضابطه متعینه نه ده، اوهرهغه اجتهاد اجماع حاصلوی چی په هغه باندی د امت کومه ډله جمع سی د اجماع

اسلام سیاسی نظام قایم وی بیابه هم هغه اجتهاد اوهم هغه تعبیربه امت همدغه شان قبلولو لکه چی اوس دی خودیو شی صحیح یاغلط کیدل بل شی دی اودستوری اوغیر دستوری کیدل خانته شی دلته هم سوال د دستوری اوغیر دستوری دی

او اجتهاد دپاره علماء او فقهاء او د امت قوت تنفیذ ضروری نه دی . په مسلم معاشره کی د اجماع او اجتهاد تاریخ او د قرآن او سنت فقهی تعبیرات دادی چی هراجتهاد او تعبیر دعلماؤ او فقهاؤ ذاتی اجتهاد دی چی په هغه باندی وروسته د امت یوه ډله یاطبقه جمع کیږي آیا پورتنی تجزیه صحیح ده ؟

جواب: السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته !

دټولوڅخه اول خو زه ددی مکتوب په جواب کی د تاخیر کیدو دزړه له کومی څخه معذرت غوارم خوزه چی په کومو مصروفیاتوکی همیشه گرفتاریم که هغه ته په خپلو سترگو وگوری نویقینًا معذور به می کړی تاسو چی کوم سوالونه راپورته کړی دی د هغه د تشریح د پاره کافی تفصیل پکاردی خوبیاهم یوڅو نکات عرض کوم خدای دی وکړی چی ستاسو څه په کار درسی

اجماع اوباب اجتهاد نوم کتاب چی د کمال فاروقی صاحب تصنیف دی څه معتبر کتاب نه دی اوپه دی کتاب کی د احقر دوالد ماجد حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب نقطه نظر بیانولوکی هم د احتیاط څخه کارنه دی اخستی لهٰذا د حضرت والد څه خبره نقل کولو دپاره د دی حواله مستندنه ده.

اجماع په باره کی د اکثرو مستندو فقهاؤ موقف دادی چی هغه د یوی زمانی ټول داجتهاد اهل علماؤ په یوه شرعی مسئلی باندی متفق کیدلو ته وایې یعنی اجماع په اصل کی د اهل اجتهاد علماؤ د اتفاق نوم دی د عوامو اختلاف او اتفاق په دی کی معتبرنه دی چنانچه صدر الشریعة او علامه تفتازانی لیکی چی: (وفی الاصطلاح اتفاق المجتهدین من امة محمد علیه الصلوٰة والسلام فی عصر علی حکم شرعی وقید بالمجتهدین اذلا عبرة باتفاق العوام) (ملاحظه کړی التلویح مع التوضیح ج: ۲، ص ۴۱ طبع مصر) (۱) اجماع اصطلاحی طور باندې د امت محمدیه علی صاحبها السلام دمجتهدینو په یوی زمانه کی په کوم شرعی حکم باندی د متفق کیدلو نوم دی اوپه دی تعریف کی د مجتهدینو قید څکه ولگول سو چی د عوامو د متفق کیدو هیڅ اعتبار نسته البته کومو حضراتو چی د اجماع په تعریف کی داهل اجتهاد قیدنه دی لگولی چی دهغه څخه په ظاهره دامعلومیږي چی د عام مسلمانانو رایه هم په اجتهاد کی موثره ده نوبه حقیقت کی د دی وجه داده چی دعوامو فریضه هم داده چی هغوی دمجتهدینو

---

(۱) توضیح التلویح ص: ۴۹۴، طبع نور محمد کتبخانه کراچی)

اتباع وکړی او عملاً کیږي همداچي کله د مجتهدینو په یوی مسئلی باندی اتفاق وسی نوهغوی هم د دوی په قول باندی عمل کوی چنانچه د اسلام په تاریخ کی هیڅکله داسی نه دی سوی چی عام مسلمانانو دامت دمجتهدینو دفیصلی سره اختلاف کړی وی لهٰذا کله چی مجتهدین په یوی مسئلی باندی اتفاق کوی نو د امت د ټولو افرادو پخپله اتفاق کیږي لهٰذا د عملی اعتبار سره هغه ته د ټولو مسلمانانو اجماع هم ویلی سی خو د دی مطلب دانه دی چی غیر اهل اجتهادته دمجتهدینو داجماع خلاف دڅه لاری اختیارولو حق حاصل دی.

۳: مجتهدین دامت تعین د اسلام په تاریخ کی هیڅکله هم نه دی سوی تردی چی دخلافت راشده په دورکی هم انتخاب اوپه نامزدگی په مروجه طریقو سره نه ده سوی بلکی په قبولیت عام سره د هغه فیصله سوی ده لکه په قدیم زمانه کی د طبیب کیدلو دپاره د کوم انتخاب یانامزدگی ضرورت نه وو بلکی د قبول عام په بنیاد به د هغه فیصله کیدله دغه شان د کوم مجتهدکیدلو فیصله هم په همدغه بنیاد باندی کیدله او په دی کی څه عملی مشکل نه وو که په کومی مسئلی کی د کوم عالم هم څه اختلاف نسته بیا خو د اجماع تحقق ثابت سو اوکه د چا اختلاف دی نوصرف د هغه په باره کی به دافیصله کیدله چی دا سړی د اجتهاد اهل دی اوکه نه؟ او د نورو مجتهدینو داکثریت فیصله په دی باره کی کافی وه مندرجه لوړ نکات چی په ذهن کی راسی نوپه هغه سره ستا د اکثرو سوالونو جوابونه فیصله راوخی خکه چی هغه په دی تصور مبنی دی چی د اهل اجتهاد د اجماع خلاف دعام مسلمانانو رایه هم مؤثر اومعتبره ده چی د هغه تردید احقر په نکته نمبر ۲ کی کړی دی که د دی دری نکاتو په بنیاد باندی څه ابهامی باقی وی نوهغه دوباره ولیکی اومعلوم یې کړی. والله سبحانه اعلم ۱۳۹۷/۲/۱۷هـ (فتوی نمبر ۲۸/۱۲۴۵ ب)

آیا د روژی حکمت هم هغه دی کوم چی د لمانځه دی

سوال: مندرجه ذیل الفاظ دیومضمون دی چی دسیرت اوکردار دسانچی په عنوان سره ورخپانړه حریت مؤرخه ۱۲ دسمبر ۱۹۷ په صفحه نمبر ۳ باندی شائع سوی دی دزکوٰة اوحج په شان روژه یومستقل بیل نوعیت لرونکی رکن نه دی بلکی په اصل کی ددی مزاج قریب قریب هم هغه دی چی کوم د رکن الصلوٰة دی او دا درکن الصلوٰة د مددگار اومعاون په حیثیت لگول سوی دی د دی کارهم هغه اثرات زیات تیزولی

او مستحکم کول دی چی په لمونځ سره په انسانی ژوند باندی مرتب کيږي د لمونځ روژی معمول نظام تربيت دی د لمونځ معمول د لږلږ وخت د پاره سړی خپل اثر کی اخلی او د تعليم او تربيت سپك غوندی خوراکونه ورکوی او پريږدی يې او روژه په ټول کال کی يوه مياشت غير معمولی نظام تربيت دی چی سړی لره تقريبًا (۷۲) ګينټو پوری په خپل مظبوط دسپلين په شکنجه کی تړلی ساتی د پاره ددی چی روزانه په معمولی تربيت کی چی کوم اثرات وو هغه سخت سی د دی څخه وروسته د روژی د اثراتو په عنوان سره نوی پيراګراف شروع کيږي د خپل طرف څخه د مفهوم په حقله څه ليکل بد ديانتی ګڼم خو په جواب کی تحرير سوی دی چی د عبارت مفهوم مجمل دی لهٰذا څه عرض کول ضرور ګڼم.

دعبارت ابتدايي جمله (نه ده) سره په ختميدو باندی د روژی مستقل جداګانه نوعيت چی مستقل رکن روژه څخه وګڼل سوه چی ددی مزاج د يو مستقل رکن په شان دی کنی حقيقت دادی چی دا دلمونځ د مددګار او معاون په حيث لګول سوی ده لفظ هم دا د روژی حيثيت محدود او معين کوی د عبارت باقی حصه د دی محدود حيثيت په ثبوت کی پيش سوی په هرحال په ابتداء کی قطعی نفی او د هغه څخه وروسته په وضاحت کی همدا لفظ کم ترکمه همدا ظاهروی.

جواب: په مذکوره عبارت کی د لمونځ او روژی دحکمت بيانولو سره دا ويل سوی دی چی د روژی حکمت نژدی هم هغه دی کوم چی د لمانځه وو د هغه په ذريعه سره هم انسان ته تربيت ورکول مقصود دی که څه هم داخبره فی نفسه محل نظرده چی روژه د حکمت په لحاظ سره دلمونځ تتمه جوړه کړه حقيقت دادی چی روژه بالکل مستقل حيثيت لری او ددی حکمتونه هم مستقل دی [1] اوترڅو چی د دی خبری تعلق دی چی لمونځ او روژه دواړه دبندګی مظاهردی نو په دی اعتبار سره ټول عبادات يو شان دی څکه په دی عبارت کی څه معقوليت په نظرنه راځی چونکه په دی کی تشريحی طور باندی د روژی د مستقل رکن کيدو انکار يې نه دی کړی څکه په دی به هغه احکام نه جاری کيږي کوم چی د مستقل رکن په انکار باندی جاری کيږي. فقط والله سبحانه اعلم

---

[1] تفصيل دپاره وګوری حکيم الامت حضرت مولنا اشرف علی تهانوی صاحب کتاب احکام اسلام دعقل په نظر کی ص: ۱۴۳. (طبع کتب خانه جميلی لاهور).

الجواب الصحيح احقر محمد تقي عثماني عفى عنه محمد عاشق الهى بلند شهري ١٣٨٧/١٢/١٤ هـ (فتوى نمبر ١١٨/١٤٢٢ الف)

د بعضو شرعي احكامو مصلحتونه

(دغير مسلمو د اړخه د يوڅو اعتراضاتو جواب پكار دى اميددى چې تاسو به جواب راوليږي عندالله به ماجورسى)

سوال : پا سريتان كى د ګنو ودونو (Polu Gamy) اجازت ولى دى؟ (Poly andry) او ولى ممنوع دى ؟ كه د بچو د شناخت مسئله وى نو داخو وينى په يوساده ټسټ سره حل كيږي كه ښځى د څلورو ودونو مطالبه وكړى نوڅه دلائل دى ؟

په اسلام كى خنزير ولى حرام دى ؟ ددى اخلاقى اوطبى وجوهات ارشاد وفرماياست او داثابته كړى چې د دى غوښه ولى مضره ده ؟

داسلام څخه مخكى شراب څنګل كيدل دا ولى ممنوع نه وه؟

كه څوك خپلى ښځى ته په درد كى غلط فهمى كى يا دسختى مجبورى په حالت كى طلاق وركړى او بيا ورسره واده كول غواړى نودسرى دى غلطى سزادى بيچاره بى ګناه مظلومى ښځى ته د حلالى په صورت كى ولى وركول كيږي كوى دى څوك ؟ اوسزادى څوك خورى ؟

په اسلام كى (معاذالله) ښځه كمتره مخلوق ولى تصور كيږي؟ مثلاً په جانداد كى نيمه حصه نيمه شاهدى په عقيقه كى نيمه قربانى د طلاق حق نه وركول كيدل كه خلع كوى يې نوخپل حق مهر نه به دستبرداره كيږي وغيره وغيره

جواب: ستا دسوالاتو دجواب څخه مخكى دوى اصولى خبرى عرض كوم د غير مسلمو سره چې كله د اسلام په باره كى د ګفتګو نوبت راسى نوګفتګو هميشه د اسلام په اصولو باندى مبنى كيدل پكار ده ترڅوچې انسان ددى اصولو قائل نه وى د جزوى احكامو حكمتونه صحيح په پوهه كى نسى راتلى او د يوه څخه وروسته په بل حكم باندى د اعتراض لايتناهى سلسله شروع كيږي د هرحكم مصلحت په پوهه كى راتلل ضرورى نه دى .

د الله تعالى هيڅ حكم دحكمتونو څخه خالى نه دى خو دا ضرورى نه ده چې د هرحكم مصلحت په كلى طور د انسان په پوهه كى راسى كه د هرحكم مصلحت د انسان په پوهه كى راتلى نو الله تعالى ته د وحى په ذريعه احكام عطاء كولو ضرورت نه ود

صرف دومره به ويل کيدی چې د مصلحت اوحکمت مطابق عقل څخه کار واخلی اوعمل کوی د شريعت احکام خوراخی عمومًا په هغه خای کی چې چيری داخطره وی.
که دامعامله صرف د انسان په عقل باندی حواله سوه نوهلته به تيندك خوری خطاء کيږي به لهٰذا که د کوم حکم پوره مصلحت په پوهه کی رانسی نو د هغه حکم څخه انکار به نسی کولی وګوری حضرت ابراهيم ؑ خليل الله ؑ ته حکم ورکول سو چې خپل ځوی ذبح کړه په ظاهره په دی حکم کی څه مصلحت نه وو خو حضرت ابراهيم ؑ د مصلحت پوښتنه ونکړه سمدستی د عمل کولو د پاره تيارسو کله چې يې د الله تعالی حکيم مطلق اوخپل پرور دګاريې ومنی نو د هغه لازمی تقاضاداده چې د هغه حکم به په خای راوړی او دمصلحت او د حکمت مطالبه ونسی که ته يونوکر وساتی اوکله ته هغه ته د کار حکم وکړی نو هغه به اول ستاڅخه د هغه د حکمت ښوولو مطالبه کوی نو ايا هغه نوکربه وفادار ګڼل کيږي يا دخوا کولو مستحق به وی ؟ کله چې د يونوکر داحال دی نود بنده معامله د خپل رب سره پخپله سوچ ورته وکړی لهٰذا اصل خودادی چې دشرعی احکامو مصلحتونو پسی زيات لګيدل پکارنه دی بياهم د ډير شرعی احکاماتو مصلحتونه د انسان په پوهه کی راخی د حضرت مولانا تهانوی رحمه الله کتاب (داسلام احکام دعقل په نظر کی) د همدی مصلحتونو د بيانولو د پاره ليکل سوی دی کله د هغه مطالعه کوی د تمهيدڅخه وروسته ستا د سوالونو مختصر جواب حاضر دی.

(۱) خلګوته دځلورو ودونو اجازت ولی دی؟
دايو حياتاتی حقيقت دی که يوسړی د ځلورو ښځو سره جماع وکړی نوځلور سره حامله جوړولی سی خوکه يوه ښځه د ځلورو خلګوسره جماع وکړی نوهغه به ديوڅخه حامله وی دا د دی خبری دليل دی چې د فطرت په لحاظ سره ښځه د يوخاوند دپاره پيدا سوی ده نه چې خلګو ددی څخه علاوه په سړی باندی داسی څه زمانه معمول نه راخی چې هغه د جنسی تعلق قابل نه وی خو په ښځی باندی د حيض او نفاس او حمل ورخوکی داسی دور قاعده راخی چې هغه د جنسی تعلق قابله نه پاته کيږي لهٰذا سړی ته د جنسی تعلق ضرورت زيات کيدی سی ښځی ته د دی ضرورت نسته.

(۲) خنزير ولی حرام دی ؟ د خنزير طبی نقصانات په سلونو طبيبانو اوډاکټرانو بيان کړی دی او اخلاقی نقصان دادی چې په دی سره په قوت بهيميه کی اضافه کيږي چې د هغی مشاهده ته پخپله شپه او ورځ په مغرب کی کوی.

۳: **شراب یودم ولی حرام نسول ؟**
د اسلام احکام په تدریج سره راغلی دی که یودم ټول احکام راغلی وی نو عمل به یې مشکل سوی وای نوځکه یې په مزه مزه دابدعادتونه پریښوول.
۴: **حلاله ولی؟** داخیال غلط دی چې حلاله څه تدبیردی چې په هغه باندی ښځه مجبوره کولی سی اصلی داده چې کوم سړی د الله تعالی مقرر سوی ټول حدود پامال کولو سره دری سره طلاقونه ورکړی نوهغه اوس د دی لائق نه دی چې یوه شریفه ښځه د هغه سره پاته سی لهٰذا حکم دادی چې اوس د ده سره نکاح مه کوه بل خاوند تلاش کړه هو! د هغه خاوند سره هم وخت نه تیریږی اوهغه پخپله طلاق ورکړی نوپه دی صورت کی امید دی چې مخکنی خاوند به څه سبق حاصل کړی وی نوکه اوس د هغه سره ښځه په نکاح کولو باندی رضامنده وی نو د دی اجازت ورکول سوی دی او داچې کوم محض د حیلی په طور حلاله کوی هغه دشریعت دمنشاء خلاف ده .
۵: آیا ښځه کمتر مخلوق دی ؟ ښځه هیڅکله کمتر مخلوق نه دی خو د سړی په مقابله کی کمزوری ضرور ده لکه چې مشاهده ده ځکه د سړی دکسب معاش ذمه واری په هغه باندی نه ده اچول سوی د دی د کمزوری او د بعضی نورو نفسیاتو د پیش نظر سړی یې د دی د سړی‌ب معاش ذمه وار ګرځولی دی اوکله چې هغه د سړی‌ب معاش واره نه ده نوپه جایداد کی هم د هغه نیمه حصه اود سړی دکسب معاش د ذمه دار پوره حصه ده (د اسلام څخه سوا په بل مذهب کی خو ورته نیمه حصه هم نسته) داټول موضوعات د تفصیل قابل دی او په یوخط کی ټولی خبری راغونډول ممکن نه دی ځکه تاسو (مسلمانه ښځه) د مولانا ابو الکلام ازاد رحمة الله علیه مطالعه وکړه. والله سبحانه وتعالی اعلم
۱۴۱۲/۵/۱۵ هـ (۱)

د الله تعالی دپاره لفظ شخص استعمالولو حکم او آیا د حضور ﷺ فضلات طاهر وه؟

سوال: څه وایې علماء د دین اومفتیان د شرع متین ددی مسئلی په باره کی چې د خدای ﷻ ذات په لفظ (سړی) سره رابللی سی ؟ ځکه چې د پنځلسمی سپاری په

(۱) دافتوی دالبلاغ رسالی شماره جمادی الثانیه ۱۴۱۲ هـ څخه اخستلی سوی ده از مرتب .

شروع کی د ایتونو داترجمه څه مترجمو حضراتو داسی کړی ده چې پاکی ده د هغه سړی د پاره چې خپل بنده لره یې بوتلو په دی ځای کی یې د خدای تعالی ذات ته سړی خطاب وکړی د مهربانی په خاطر د صرفی د بنی ادم دپاره دی یا د خدای تعالی د ذات ملائکو وغیره ته هم ویلی سی ؟ ورسره د سړی لغوی او اصطلاحی معنٰی هم ولیکی او زموږ رهنمایي وکړی د داسی تحریر قرآن پاك زموږ سره موجود دی که لفظ د سړی د حضرت جبرائیل ؑ طرف ته منسوب سی، نوبیا په دی کی قابل د اعتراض خبره داده چې حضور ﷺ خو د حضرت جبرائیل بنده نه دی ؟

۲: زید د حضور اقدس ﷺ د فضلاتو مبارکو په باره کی وایې چې داپاك نه دی ورسره داهم وایې چې د حضور ﷺ متیازی مبارکی د حضور ﷺ کوم خادم خادمي نه دی چښلی هغه وایې که دارشتیاوی نو د صحاح ستة حدیث دی پیش سی برای مهربانی تحریر وکړی چې د زید قول صحیح دی اوکه غلط ؟ او د زید د پاره څه حکم دی ؟ او ایا د صحاح ستة څخه علاوه باقی احادیث مبارکه قابل اعتبارنه دی ؟

جواب : دلفظ سړی لغوی معنٰی چې هرڅه وی خوعرفاً د دی اطلاق په انسانانو باندی کیږي لهٰذا د الله تعالی د پاره د دی لفظ استعمال درست نه دی د دی په ځای د ذات لفظ استعمالول پکاردی .

په دی مسئلی کی د فقهاؤ اومحدثینو اختلاف پاته سوی دی چې د یولوی جماعت په نزد راجح همداده چې د حضور ﷺ فضلات طاهر ور چې د هغه دلائل د هغوی سره موجود دی (۱) خو د دی مسئلی په تحقیق باندی نه خو د ایمان څه حصه مرقوفه ده اونه د عمل صالح په داسی قسمه بحثونو کی فضول نه دی پریوتل پکار ددی په ځای داسی مسائل معلوم کړی چې د هغه تعلق د عمل او آخرت د ښیګړی سره دی . والله سبحانه اعلم

۱۳۹۹/۹/۲۹ هـ

د حضرت آدم څخه واخله تر اوسه پوری څومره موده تیره سوی ده ؟

(۱) په دی باره کی دتفصیلی بحث دپاره لاندینی کتابونه وګوری (۱) الشفانی في حقوق المصطفی ﷺ ج:ا صـ ۱۲۱ ، علامه قاضی عیاض مالکی رحمه الله (۲) شرح الشفاء ملاعلی القاری ج ۱: ص۱۵۹ (۳) الدر المختار ج ۱: صـ ۳۱۸ ج: مطلب في طهارة بوله ﷺ .

سوال: گذارش دادی چی د حضرت آدم څخه راواخله تراوسه پوری څومره موده تیره سوی ده او د آثار قدیمه والا چی بحث کوی ددی د ثبوت په طور باندی هغوی هغه معلوم سوی دهانچه مخ ته راوړی د دی په باره کی ستاسو څه تحقیق دی ؟ او ورسره جنات د څه وخت څخه په دنیاکی اوسیږي ؟ په احادیث مبارکه کی دهغوی څه ذکر سته؟

محترمی اومکرمی! اسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

دقرآن کریم یا د کم صحیح احادیثو څخه داثابت نه دی چی دحضرت ادم ﷺ څخه را واخله تراوسه پوری څومره موده تیره سوی ده؟ لهٰذا ددی په تحقیق کی پریوتل دینی اعتبار سره نه ضروری دی او نه مفید ساینسی نظریات چی د مختلفو جماداتو او نباتاتو د عمر په باره کی مخ ته راځی د هغه حیثیت محض د اندازی دی دایقینی نه دی اوکومی دانچی چی پخوانی پیدا سوی دی د هغه حقیقت الله تعالی ښه پیژنی دومره خبره په هرحال د قرآن کریم څخه ثابته ده چی په دی مخکه باندی د انسانانو مخکی جنات اباد وه به هرحال په دی تحقیقاتو څه دینی مسئله موقوفه نه ده. لهٰذا زیات فکر دعملی مسئلو پکاردی. (۱) والله اعلم

۱۴۰۹/۵/۲۳هـ

(فتوی نمبر ۱۸۹۳/۴۰ج)

دأحد اوحراء متعلق د دوو واقعاتو دزمانی تعین او ایا علامه ابن تیمیه د حافظ مزی شاګرد وو ؟

سوال: ددی خط څخه مخکی زما اګر که تاسو سره تحریری یابالمشافه ملاقات نه دی سوی خوستاسو علمی تصانیف اوخصوصًا تکمله فتح الملهم اودرس ترمذی نه دبی حده استفاده کولو په بناء باندی د مخکی څخه په ذهنی طور سره تاسوته ډیر نژدی پاته

(۱) دلته دفتاوی دارالعلوم دیوبند (امداد المفتین) څخه یو سوال اوجواب بعینه نقل کولی سی سوال: (۱۳۲) دحضرت ادم ﷺ دپیدائش څخه تراوسه پوری څومره کلونه وسول ؟ دهغه پوره تاریخ جواب: حافظ حدیث ابن عساکر ددی په باره کی مختلف اقوال نقل کړی دی بعضی مؤر خینو دحضور ﷺ دولادت باسعادت او د حضرت ادم ﷺ په مینځ کی شپږ زره یوسل پنځه پنځوس کاله فاصله لیکلي ده امداد المفتین صـ ۲۲۱) مزید تحقیق دپاره وګوری المعارف لابن قتیبه مبداء الخلق ص: ۳۳. ۳۴. (طبع دارالکتب العلمیه بیروت) (محمد زبیر حق نواز)

یم که زه دا ووایم نو بې ځایه به نه وي چې د دې لوړو کتابونو د مطالعې کولو سره په ماکې د حدیث هغه ذوق پیدا سو چې نن زماشوق ته وزرو لګولو سره په ابن ماجه باندې د تحقیق کار حوصله پیدا سوې ده که د مولای کریم توفیق کامل پاته سو نو د ابن ماجه د شرحې دوخت اهم ضرورت به پوره کړي.

(۱) په دې وخت کې چې د کوم مقصد دپاره تاسو ته تکلیف درکوم هغه دیوحدیث په باره کې پوښتنه کول وو چې په هغې کې ډیر بد امښتې یم په بخاري مسلم ترمذي ابن ماجه مسند احمد اوتقریباً دحدیثو په ټولو کتابونو کې داواقعه موجود ده چې یو واري حضور ﷺ په احد باندې وختلو نوهغه وښوریدی حضور ﷺ ورته وفرمایل چې احد ودریږه لیس علیك الانبي اوصدیق اوشهید مخکې راوي تشریح کوي چې فلانکې فلانکې صحابي د حضور ﷺ سره وو دلته دوه مشکلات دحل طلب دي (الف) اول خوداچې په بخاري اومسلم کې د احد الفاظ دي او په بل کوم حدیث کې د غار حراء تصریح ده اوس دلته داسوال پیداکیږي چې دایوه واقعه ده که جدا جدا دوې واقعې دي؟ په دې سلسله کې مې دځپل موقف څخه خبر کړئ (ب) دوهم داچې د ابن ماجه په روایت کې دحضور ﷺ سره دسفینه بن زید او د حضرت سعد بن ابي وقاص تذکره ده، حالانکه هغه بالاتفاق شهیدنه دي نواوس به ددې څه تأویل وسي. دلته داهم باید عرض وکړم چې د دې لاندې د ټولو محدثینو تصریحات زما د نظر څخه تیر سوي دي او اوس زمارایه داده چې داهم یوه واقعه ده چې د احد متعلق ده خکه چې په مکه کې د نبوت څخه وروسته د حضور ﷺ حراته د تللو تذکره غالبًا نه پیداکیږي دامحض رایې ده چې د هغه زماسره څه دلیل نسته صرف د ذوق او وجدان په بناء داسې وایم فیصله به تاسو کوي.

(۲) دوهمه خبره داده چې اوس یوه میاشت مخکې ما جهاندیده وویلو په هغه کې تاسو د علامه مزي مصنف تهذیب الکمال په تعارف کې لیکلي دي چې علامه ابن تیمیه ددوی شاګرد وو تهذیب الکمال یوکال مخکې زما د نظر څخه تیرسوی وو، د هغه په ترجمه کې ماداویلي وه چې هغه د ابن تیمیه رحمة الله علیه څخه اګر که شپږ کاله مشر وو، او د هغوی څخه وروسته څوارلس ۱۴ کاله ژوندی وو خو هغه د شیخ الاسلام شاګرد وو استاد یې نه وو دا د یوکال مخکې اجمالي خاکه ده په دې وخت کې نه زماسره الکمال سته اونه نور امهات الکتب موجود دي چې د هغه طرف ته مراجعت کولو سره زه یقیني طور باندې وویل سم کیدی سي چې زما حافظه غلطي کوي تاسو تحقیق وکړي ماته هم

داسی یادیږي چی شیخ الاسلام د علامه مزی رحمه الله استاذ دی شاګرد یې نه دی ستاسو خواته اګر که دمسائلو رش دی خوماته ستاسو د شفقت او عنایت څخه امید دی چی تاسو به داحدیث حل کولو سره سره ماته به داهم دښوولو زحمت وکړی چی دکومو کتابونو په ذریعه خپل ذوق حدیث ته ترقی ورکړم د خصوصی دعاګانو درخواست دی.

جواب: الف د شراح حدیث د تصریحاتو اوترجیحاتو په بناء باندی درست موقف همدادی چی د احد اوحراء متعلق دا دواړه جدا جدا واقعی دی چی مختلفو وختونو کی پیښی سوی دی او هغه تصریحات لاندی دی:

فی فتح الباری ج: ۷ صـ ۳۲ (۱) واخرج مسلم من حدیث ابی هریرة مایؤید تعدد القصة فذکر انه کان علی حراء ومعه المذکورون وزاد معهم غیرهم الخ وفی عمدة القاری ج۱۲ صـ ۱۹۰ (۲) ولکن لاشك فی تعدد القصة فان احمد راوه من طریق بریدة بلفظ حراء واسناده صحیح وابایعلی رواه من حدیث سهیل بن سعد بلفظ احد واسناده صحیح واخرجه مسلم من حدیث ابی هریره فذکر انه کان علی حراء ومعه ابوبکر وعمر وعثمان وغیرهم فهذا کله یدل علی تعدد القصة الخ.

وفی المرقات صـ ۳۳۲ ج: (۱۱) (طبع مکتبه امدادیة ملتان) فاختلاف الرویات محمول علی تعدد القضیة فی الاوقات اهـ:

ب: ددی په باره کی دوه قسمه تاویل سوی دی یوداچی د حضور ﷺ ارشاد ګرامی په تغلیب باندی محمول دی چنانچه په دی حضراتو کی اکثره د شهادت په مرتبه فائز سوی دی او دوهم داچی شهادت عام دی یعنی شهادت حقیقه اوحکمیه دواړوته شامل دی لهٰذا بعضی حضراتو خو حقیقی شهادت پیداکی اوبعضوته حکمی شهادت ورکول سو په داسی طریقه چی انتقال یې د داسی بیماری له وجی وسو چی د شهادت په حکم کی ده.

فی حاشیه ابن ماجه ص: ۱۳ (۳) قال القاری رحمه الله وفی سعدبن ابی وقاص مشکل لان سعد امات فی قصره بالعقیق فتوجیه هذا ان یکون بالتغلیب اویقال کان موته با

---

(۱) فتح الباری کتاب فضائل الصحابة ج (۷) صـ ۱۸۸ (طبع دارنشر الکتب الاسلامیه لاهور)
(۲) عمدة القاری ج: ۱۲ ص: ۱۹۱ (طبع دارالفکر بیروت)
(۳): (طبع ایچ ایم سعید):

المرض يكون فى حكم الشهادة اهـ ومثله فى سعيدبن زيد فانه مات بالعقيق ايضاً فحمل الى المدينة سنة احدى وخمسين . (اكمال فى اسماء الرجال)
وفى المرقات فى هذه القصة ج: ۱۱، صـ ۳۳۲ (۱) واثبات الشهادة لبعضهم حقيقة وللباقيين حكماً والله اعلم .
۲: صحيح خبره هم هغه ده چې کومه په جهان دیده کی ده یعنی علامه ابن تیمیه حافظ مزی صاحب د تهذیب الکمال شاګرد دی استاذ یې نه دی چنانچه خپله کتاب تهذیب الکمال په فصل اول کی تصریح ده.
وقراء الثلاثة (اى ابن تيميه وغيره) على المزى واعترفوا باستاذيتة وافتخروابها ج: ۱ صـ ۱۸ (۲). والله اعلم عصمت الله عصمه الله. (۱۴۱۵\۲\۱۳ هـ)

---

(۱) (طبع مكتبه امداديه ملتان) .
(۲) طبع موسسه الرسالة بيروت).

محترمی و مکرمی السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته .
ستاسوخط موصول سو احقر دخپلو سفرونو اوشغلونو په وجه خپل یوعزیز دوست مامور کړی وو چی هغه د دغه امورو تحقیق وکړی هغوی چی کوم برنی جواب لیکلی دی د احقر په رایې کی صحیح دی که د احد اوحراء احادیث د یوصحابی څخه مروی وی نو د تعدد قصه به بعیده وه خو دا د مختلفو اصحابو څخه مروی دی کما حققه الحافظ فی الفتح لهذا متعدد واقعاتو باندی حمل کولو څخه بغیر څه لاره نسته.
والله اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
۱۴۱۵:۲:۱۷ هـ (فتوی نمبر ۱۴۵۱۴۲)

دښځو د پاره د میډیکل او د هوم اکنامسری تعلیم حاصلولو څنګه دی ؟

سوال: څه فرمایې علمایې دین د دی مسئلی په باره کی چی اینجنوته د قرآن یومعمولی خط اوکتابت د تعلیم ور کولو څخه سوا مزید تعلیم ورکول حرام دی که جائز؟ اوکه حرام دی نو د میډیکل حکمت اودهوم اکنامسری تعلیم د مسلمانانو ښځو د پاره په کومه زمره کی راځی ؟

جواب: که ښځې د میډیکل سائنس حکمت یاهوم اکنامسری تعلیم په دې غرض حاصل کړي چې داعلوم به په مشروع طریقې سره د ښځو د خدمت د پاره استعمالوم نو د دې علومو په تحصیل کې څه بذاته کم حرمت اوکراهیت نشته او د تحصیل څخه وروسته د دې په استعمال کې د پردې اونور شرعي احکامو پوره رعایت وسائل سي که کومه ښځه د دې ټولو احکامو رعایت ساتلو سره داعلوم حاصل کړي نوهیڅ کراهت پکښې نشته (۱) خونن صبا په دیکې د ډیرو علومو په تحصیل کې او استعمال کې د شریعت د احکامو پابندي د عنقاء په شان ده څکه د دې عام مشوره نسي ورکولی.

والله سبحانه اعلم

۱۱۰ لسم رمضان المبارك ۱۴۰۰ھ

(فتوی نمبر ۳۱۱۱۱۲۱۱۳و)

په خطونوکې بسم الله په ابجد اوهندسوکې د لیکلو شرعي حیثیت او د دې طریقې دایجاد تاریخ

سوال: څه فرمایي علمایې دین درج ذیل مسئلې په باره کې چې په خطونوکې په ابجدو سره بسم الله لیکل سوی وی دا د چا ایجاد دی ؟ او داسې کله سوی دی ؟ او په عدد سره د پوره بسم الله ثواب او برکت حاصلیږي اوکه نه ؟

جواب: د خطونو په ابتداء کې بسم الله لیکل مسنون دی (۲) او دا پخپله د قرآن کریم څخه ثابت دی چې په هغه کې د حضرت سلیمان ؑ خط د بسم الله څخه شروع کیږي داخبره په کوم مستند کتاب کې په نظرنه ده راغلې چې د بسم الله په ځای (۷۸۶) عدد د څه وخت څخه لیکل شروع سوی دی خو د دې وجه غالبًا داده د بسم الله لیکل سوی

---

(۱) فی البحر ج: ۸ صـ ۱۹۲ والطبیب انما یجوزله ذالك اذالم یوجد امراة طبیبة فلو وجدت فلا یجوزله لان نظر الجنس الی الجنس اخف وینبغی للطبیب ان یعلم امراة ان امکن وفی الشامیة ج:۶ص ۳۷۱ (قوله وینبغي) کذا اطلقه فی الهدایه والخانیة وقال فی الجوهرة اذاکان المرض فی سائر بدنها غیر الفرج یجوز النظر الیه عند الدواء لانه موضع ضرورة وان کان فی موضع الفرج فینبغی ان یعلم امراة تداویها فان لم توجد وخافوا علیها ان تهلك والظاهر ان ینبغی هنا للوجوب وکذا فی الهندیه صـ ۳۳۰ ج: ۵ وفی البدائع صـ ۱۲۴ ج: ۵).

(۲) وګورئ تفسیر معارف القرآن ج: ۶ص: ۵۷۸، ۵۷۹ .)

کاغذ به د بی حرمتی په ځای کی استعمال سی نو بیا به بی ادبی وی لهٰذا که کوم سړی په دی خیال ژبی سره بسم الله ویلو سره داعدد ولیکی نو سنت به اداء سی خو افضل همدا معلومیږي چی بسم الله صراحتًا ولیکل سی ځکه چی د حضرت سلیمان ﷺ خط هم کافرانو ته تللی وو او حضور ﷺ چی د کافرانو بادشاهانو ته کوم خطونه روان کړی وه په هغه کی هم بسم الله درج وه ښکاره ده چی د کافرانو خواته دبی حرمتی احتمال دمسلمانانو په مقابله کی زیات وو خو په دی وجه بسم الله ترک نکړی سوه.

والله اعلم بالصواب (محمد تقی عثمانی غفرله ۱۳۱۹\۵\۱۰ هـ)

(فتوی نمبر ۲۲\۲۰۳ب)

جواب صحیح دی خو د دی شرط دادی چی غالب گمان داوی چی د خط بی ادبی به نه کیږي چیری چی داشرط نه وی لکه عمومًا د خطونو داحال جاری دی هلته دی د بسم الله لیکلو ځخه پرهیز کول بهتردی صرف په ژبه ویلو باندی دی اکتفا وکړی یا ۷۸۶ یوعلامت د بسم الله کیدو په حیث دی ولیکی په مکاتیب نبوی او مکتوب سلیمان ﷺ کی داشرط موجود وو ځکه چی په عامه دنیاکی د بادشاهانو اولویو خلګو خطونه به احتیاط سره محفوظ ایښوول سول د کومو خطونو متعلق چی نن هم غالب گمان دادی نو په هغه کی بسم الله لیکل پکاردی. بنده محمد شفیع

دحدیث کنت کنزا مخفیًا تحقیق او د تخلیق عالم په سلسله کی د ځو وسوسو اوشبهاتو جوابونه

پس دسلام مسنون ځخه عرض دی چی بنده تاسو دتبحر علمی ذکاوت فهم او اعلی استعداد فقه قدردان او د زړه ځخه معترف دی ستا د پاره لاس په دعاء دی اسلام ته ستاسو په شان د عالمانو ډیر سخت ضرورت دی ستاسو د ډیرو کتابونو ځخه بنده استفاده کړی ده الله دی د قلم زور نورهم زیات کړی الله دی ستاسو فهم نورهم زیات کړی بنده نن صبا د یوځو وسوسو د وجی ځخه سخت پریشانه دی په هغه کی دری اشکاله هر وخت په ذهن کی ګرځی او زما او د خدای ترمینځ یوقسم حجاب جوړیږي ځکه چی د لمانځه او اذکارو وغیره ترمینځه دا وسوسی راتلو سره د بدمزګی سبب جوړیږي برای کرم فی سبیل الله زما مدد وکړی زه پوهیږم چی د حضرت تهانوی رَحِمَهُ اللهُ دفهم اوفراست ځخه تاسوته کافی حصه درکول سوی ده د داسی سوالونو جوابونه د مولانا تهانوی په خصوصیاتوکی شامل دی ماته معلومات دی چی د دین د

خدمت په سلسله کی ستاسو مصروفیات په ملك او د ملك څخه وتلی تصنیف اوتالیف اود دارالعلوم انتظامی امور اونورو شعبه جاتو کی ستاسو انهماك دومره زیات دی چی شاید د خپل ذات د پاره به هم تاسوته وخت ډیرکم پیداکیږی خوستاسو په شان عالم څخه پټه نه ده چی د تزکیة النفس کارهم څومره عظیم الشان دی چی پیغمبر دی د پاره مبعوث سوی وی او د وسوسو ازاله او شبهاتو او د اشکال مدلل جواب هم د دی په زمره کی راځی ستاسو د مصروفیت په وجه تاسو په دی کی ازاد یاست چی جواب په یوه ورخ کی یایوه میاشت کی راکړی یا د هریو اشکال په یوځای راکړی یابیل بیل څنګه چی تاسوته اسانه وی خو برایې کرم ضرور جواب راکړی الله تعالی دی تاسوته د خیر جزا درکړی.

سوال: الف : وَمَاخلقتُ الْجِنَّ وَالْاِنسَ اِلاَّ لِيَعْبُدُوْنَ. مفسرینو حضراتو د (لِيَعْبُدُوْنَ) تفسیر په لیعرفون سره کړی دی یعنی دتخلیق مقصد دادی چی خدای تعالی وپیژندل سی او یوحدیث هم دی (کنت کنزا مخفیا) یعنی زه پټه خزانه ووم ماوغوښتل چی وپیژندل سم (فخلقت الخلق) نوما مخلوق پیداکړو وسوسه داراځی چی الله تعالی چی د هغه یوصفت الرحمٰن الرحیم هم دی محض دخپل شناخت اوتعارف دپاره په کروړونو او اربونو انسانان یې پیداکړل او په یولوی امتحان کی یې مبتلا کړل د پیدائش د ابتداء څخه واخله ترنن پوری په کروړنو او اربونودی اوانسانان چی د هغوی جُثی داسی جوړی سوی دی چی که یوه ستن هم په بدن ولګی نوتکلیف به ورته وی په لوی مشکل سره د ظالمانو د جبر او بربریت اود اذیت ناك تشدد په سبب مړه سول په زرګونو لکهونو ځنګلی حیوانانو مار لړم د غذأ دپاره په لکهونو سړیان سمندری طوفانونو برفباری او د موسم د یخوالی له وجی مړه سول په لکهونو سړیان افات سماوی او ارضی طاعون او د چیچك او د نورو اذیت ناکو بیماریانو ګوله جوړه سول سول په لکهونو بی وسه سړیان په قحط کی د لوږی څخه مړه سول نن هم په لکهونو انسانان د غذا دکموالی ښکار دی د یو وخت ډوډی هم په مشکله سره پیداکیږي که د دوو وختو ډوډی پیدا نه سی نوڅومره تکلیف وی که څه زخم ولګی یاڅه بیماری سی د چا عزت نفس مجروح سی کوم بی ګناه قید سی څوك بی عزته سی د چا کور لوټ سی څوك اغوا سی داتکالیف برابر جاری دی او زیات ترد دی ښکار غریب اوبی وسیله خلګ دی او داسلسله به ترقیامته پوری جاری وی بنی نوع انسان باندی د داسی داسی مصیبتونو او تکلیفونو غرونه مات سوی وی چی د هغه اوریدو سره د کاڼی په شان زړه به هم موم

سی د نوع انسانی ابتدایې دور وګوری د یخنی شدت د ګرمی عذاب د هواګانو تیزی هم داسی ده لکه چی نن ده خوانسان سره نه توسان اونه کوربچی وی بدن به یې د درختو په پوښکو او د حیوانانو په څرمنو سره پټولی سو د کانی دور د اوسپنی دور د ژوندی پاته کېدلو د پاره به څنګه جدو جهد کول وو.

(ب) بیا دکوم شناخت د پاره الله تعالی (لقد خلقنا الانسان فی کبد) په حالت کې پیداکړی دی داشناخت هم په اویازره پردوکی داسی پټ کړی دی چی پوره عمر ریاضت او مجاهدات وکړی بیاهم په لاس څه نه راخی الا ما شاء الله د سلوك کتابونه او د صالحینو حالات په دی باندی شاهد دی.

(ج) بیاڅه د دنیا ژوند چی هرڅنګه تیرسی په لوړه کی بیماری کی د موسم په سختی کی د مظلومی په حالت کی نو اوس د آخرت د ژوند خوف د دی څخه زیات دی د هغه ځای عذاب د دنیا د عذاب څخه زر چنده لوی دی نوګوانکی چی یوروح ته یې د جسم ورکولو سره ابد الابد او د همیشه په تکلیف کی یې مبتلاکړو اوشناخت یې دومره مشکل جوړکړو چی څوك وایې د الله وجود نسته څوك وایې چی ټول الله دی څوك وایې چی د هغه اولاد دی څوك وایې چی هغه په فلانی جسم کی حلول کړی دی.

نوبیا د یوداسی شی یعنی شناخت (عرفان الهی) چی دومره مشکل اونایاب دی ددی دپاره په اربونو د غوښی پوستکی انسانانو سره په داسی لوی امتحان کی مبتلا کول په ظاهره د خدایې تعالی دصفت الرحمٰن الرحیم سره متضاد معلومیږي.

که په جواب کی څوك داوایې چی اسلام د الله تعالی د شناخت طریقه ښوولی دی نوبیشکه داصحیح ده خو په دی سره شناخت چیری کیږي په دی سره خوصرف علم حاصلیږي یعنی پوهیدل او پیژندل بل شی دی یاڅوك دا ووایې چی موږ ټول دالله تعالی مخلوق سو اومالك ته په خپل مملوك کی د هرقسمه تصرف حق حاصل دی د هغه څخه څوك سوال نسی کولی نوبیشکه چی داهم صحیح ده خوخدای تعالی انسانان منع کړی دی چی په خپل مملوك کی بی ځایه تصرف مه کوی اولاد د لوږی مه وژنی خپل حیوانان اوږی ساتل خپل دولت بی ځایه اسراف داټولی خبری خدای تعالی منع کړی دی نوکوم امر چی الله تعالی خپلو بنده ګانو لره نه خوښوی هغه پخپله هغه ولی وکړی؟

محترم: زه داسوال د پوره انسانست د یوفرد کیدو په حیثیت سره کوم چی په هغی کی دابتداء خلګ څخه واخله ترننه پوری ټول انسانان کافر مؤمن ټول شامل دی لهذا په جواب کی داحیثیت مدنظر وساتی چی دبنده علم ډیر محدود دی او دامعاملات

دتکويني امورو سره تعلق ساتي چي د هغه د حکمت احاطه محال ده او په آخرت کي به پوره کيږي وروسته ستاسوڅخه درخواست دی چي داسی معقول جواب راکړی چي په څه طريقه دا ازغی ووځی چي نن صبايې زه ډير پريشانه کړی يم عقيده خومی الحمد لله همداده چي الله تعالی هيڅ يوشی باطل نه دی پيداکړی خوپه بعضو امورو کی زړه راسره نه کيږي الله تعالی دی ما د دی منافقت څخه محفوظ وساتی نمبر۲ اشکال په ټوله دنياکی خلک په ډير افلاس او د غربت ښکار دی په افريقه کی په زرګونو خلک د لوږي څخه مری که موږ خپل صوبه سرحدته وګورو چي کوښني کوښني ماشومان ګند راغونډوی چي هغوی ته په مشکله کي شل روپی مزدوری وکول کيږي بل طرف هغه خلک چي د هغوی خواته د رزق دومره وسعت دی چي د هغوی سپی هم هغه غذا خوری چي غريبانانوته حاصل نه دی که داتفاوت د خدای کار وګڼو نودا د قرآن او د خدای تعالی د قول ﴿وَمَآ اَنَا بِظَلاَّمٍ لِّلْعَبِيْدِ﴾ خلاف ښي، د غور او فکر څخه وروسته دلته هم داخبره په پوهه کی راځی چي ﴿وَمَامِنْ دَآبَّةٍ فِي الارض اِلاَّ عَلَى اللهِ رِزْقُهَا﴾ مشروط دی د خپلی زمانی په اسباب معيشت اختيارولو باندی مشاهده داده چي يو ورور د دی زمانی په اسباب د معيشت اختيار کړی دی تعليم يې حاصل کړو د اعلی عقيدی مالك سو نوپه رزق کی يې وسعت وسو دوهم دور جاهل پاته سو په هر لحاظ سره محتاج دی د دی خلاف هم دی خوحکم په اکثريت باندی لګول کيږي د الله تعالی سره د چادښمنی نه ده چي هغه محتاج وساتی د قرآن آيت ﴿اِنَّ اللهَ لاَيُغَيِّرُ مَابِقَوْمٍ﴾ هم د دی تائيد کوی تاسو واياست چي داخبره صحيح ده او داعقيده حق ده اوکه نه ؟

۳ نمبر اشکال: زموږ عقيده ده چي کسب د بنده د اړخه دی او خلك د الله تعالی د اړخه که بنده د يونيك کار اراده وکړله الله تعالی د هغه عملی تخليق وکی داخبره خوپه پوهه کی راځی خوبنده د بوی بدی مثلاً ډاکی يا د قتل اراده وکړله نو د الله تعالی داړخه څخه ددی عمل په تخليق باندی دوه اشکال پيداکيږی اول خوداچي دالله تعالی دتخليق عمل دبنده دارادی تابع دی که څه هم کله داسی کيږي چي تخليق عمل نه وی خوداسی ډير کم وی اوحکم په اکثريت باندی لګی.

دوهم اشکال دادی چي د بدعمل تخليق په ظاهره ﴿وَلاَتَعَاوَنُوْا عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ خلاف معلوميږي بندګانوته حکم دی چي ﴿وَلاَتَعَاوَنُوْا﴾ چاڅوك بی ګناه او وژلو په هغه يې ظلم وکی الله تعالی دی عمل تخليق کولو سره د ظالم سره نعوذ بالله تعاون وکی د

دنیا عدالتونه چې جرم کې اعانت هم جرم ګڼي نو د الله تعالی د دې بدعمل دتخلیق څه توجیه به کوو؟

دوهم داچې په ایمان مفصل کې (وَالْقَدْرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللهِ تَعَالى) څخه مراد همدا تخليق فعل دی یاخه بل څه ؟ څکه چې د شر محض صدور د الله تعالی څخه محال دی.

جواب: محترمی اومکرمی ! السلام عليكم ورحمة الله وبرکاته !

ستاسو مفصل خط پیداسو تاسو چې احقرته کومې دعاګانې کړې دي په هغه باندې دزړه دکومې څخه شکر ګذاریم (جزا کم الله تعالی) ستا د اصل سوال په باره کې مخکنی خبره خو دا عرض کول دي چې (كُنْتَ كَنْزًا مخفيًا) کومه فقره د حدیث قدسي په عنوان سره مشهوره هغه دحضور ﷺ څخه په هیڅ صورت سره ثابت نه ده ؟

علامه سخاوی رحمه الله فرمايي:

كنت كنزًا لا اعرف فاحببت ان اعرف قال ابن تيميه انه ليس من كلام النبی ﷺ ولا يعرف له سند صحيح ولاضعيف وتبعه الزركشي وشيخنا. (المقاصد الحسنه للسخاوي رحمه الله . ص: ۳۲۷)

همدارنګه علامه عجلوني ښوولی دی چې صرف علامه ابن تیمیه رحمه الله څخه حافظ ابن حجر علامه زرکشی اوعلامه سیوطی رحمه الله هم داویلي دي چې د دې روایت هیڅ سند نسته نه صحيح او نه ضعيف (كشف الخفاء للعجلوني ج۲ ص۱۷۳) او په اوسنی المطالب کې لیکلي دي چې داحديث هغه صوفیاء تساهلاً د حدیث قدسي په طور باندې ذکر کوي. (ص: ۲۴۳) اوبس.

البته په آیت کریمه کې ضرور داوارد سوی ده چې (وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ) ([1]).

یعنی د جن او انسان د تخليق مقصد دادی چې هغوی د الله تعالی عبادت وکړي د دې څخه مخکې چې تاسو د تخليق عالم په باره کې د کومو وسوسو اوشبهاتو ذکر کړی دی د هغه اجمال جواب دادی چې دا وسوسې اوشبهات په حقیقت کې په هغه دائره کې دقدم ایښوولو له وجې پیداسوي دي چې دعقل انساني څخه ماوراء دي د تخليق کائنات څه حکمتونه دي ؟ الله تعالی د دې کائناتو نظام څنګه جوړ کړی دی ؟ او دلته دهرشي اوهری واقعي پسې څه څه مقاصد کار فرما دي ؟ که داټولي خبری د انسان په

---

[1] سورة الذاريات آيات : ۵۲.

عقل اوعلم کې راسی نو د دی مطلب به داوی چی انسان انسان پاته نسو عالم الغيب سو او داخبره فيصله سوی ده چی په هغه کی دوی رايې نسی کيدی ځکه چی د انسان عقل محدود دی او هغه د کائنات تخليق خولاڅه کوی پخپله د خپل وجود دهری حصی حکمت تخليق معلومولو باندی قادرنه دی تردی چی هغه د ماغ چی په هغه سره انسان سوچ کوی د هغه لويه حصه لاتراوسه پوری د انسان په پوهه کی نه ده راغلی چی د دی عمل څه دی ؟ کوم واقعات چی انسان د چا د تکليف يا دغم ګوری هغه صرف دهغه ظاهری اړخ دی د دی واقعاتو پسی حقائق د هغه په علم کی نه دی، زموږ په ژوند کی دير داسی واقعات اوحالات پيښيږي چی يوی مودی پوری موږ په هغه باندی افسوس کوو خوبيا په څه وخت کی د هغه حقيقت ښکاره سی نو معلوميږی چی دا افسوسناک واقعات عين حکمت مطابق وو که داحقيقت نه برسيرد کيدی نوموږ به هغه ظالم ګڼلی اوس په څه موقع چی داحقيقت ښکاره کيږي خو په اکثرو مواقعوکی نه ښکاره کيږي لهٰذا د دی معاملاتو پسی لګيدل چی د انسان د دائری او ادراک څخه بهردی خامخا خپل ځان په پريشانی کی اچول دی .

بل طرف ته که د الله تعالی په وجود باندی ايمان وی نو دهغه په الرحمٰن الرحيم کيدو باندی هم ايمان کيدل لازمی دی که د څه مخلوق تکليف ليدلوسره ترس راځی نو ايا رحمٰن او رحيم ته به نه راځی ؟ که هغه چی ستاڅخه زيات رحيم کيدو باوجود په هغه حالت باندی پريښووی نويقيناً د دی به څه وجه وی چی ستا د علم د دايری او ادراک څخه بهرده ته خو يو سړی په پهانسی زوړند ګوری خوتاته معلومات نسته چی ده څومره انسانان وژلی دی ته خويو ډاکټر د يوه عضو کټ کولو باندی وينی اوترس دی پری راځی خودا درته معلوم نه دی که دا اپريشن نه کيدی نو د ټولو اعضاؤ به څه جوړيدل؟ دا خو معمولی مثالونه دی د پوره کائنات په نظام کی د کوم سړی په حق کی څه بهتر دی ؟ د دی علم د خالق کائنات څخه ماسوا بل چاته نسی کيدی لهٰذا په دی پسی لګيدل خلاف اصل دی که دا اجمالی حقيقت ذهن ته پريوتی نو انشاء الله داسی قسم وسوسی اوشبهات به دی زيات نه پريشانه کوی اوکه کله غيری اختياری طور باندی راسی نو خپل ځان په څه کار باندی مصروف کړه او د هغه طرفته التفات مه کوه.

والسلام (والله سبحانه اعلم (۲۷؍۲؍۱۱؍۱۳۲۰ھ)

د فتویٰ د حوالو تخريج له مولانا عبد الله ميںؔ زئی مجده

(۱) کنت کنزا لا اعراف فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق فعرفتهم بی، فعرفونی قال ابن تیمیه رحمه الله انه لیس من کلام النبی ﷺ ولایعرف له سند صحیح ولاضعیف وتبعه الزرکشی وشیخنا (المقاصد الحسنه للسخاوی ص: ۳۲۷)

(۲) وفی کشف الخفاء بعد هذه العبارة:
و تبعه الزرکشی والحافظ ابن حجر فی اللالی والسیوطی وغیرهم وقال القاری ولکن معناه الصحیح مستفاد من قوله تعالی: "وَمَا خلقتُ الْجِنَّ وَالاِنْسَ اِلاَّ لِيَعْبُدُوْنَ" ای لیعرفونی کما فسره ابن عباس رضی الله عنه والمشهور علی الا لسنة کنت کنزاً مخفياً فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق فبی عرفونی، وهو واقع کثیر فی کلام الصوفیة واعتمدوه بنوا علیه اصولاً لهم کشف الخفاء للعجلونی ج: ۲، ص: ۱۷۳)

۳: وفی الموضوعات الکبیر مثل ذالك الی کما فسره ابن عباس رضی الله عنهما ص: ۹۳).

وفی اسنی المطالب وتبعه الزرکشی، وابن حجر وهذا یذکره المتصوفة فی الاحادیث القدسیة تساهلاً منهم (ص: ۲۴۳)

دقوم لوط چې کوم کلي چېه سوي وو د هغه په تعیین کې د رایې اختلاف

سوال: معارف القران دریم جلد سورة انعام ص: ۳۲۰ باندی لیکل سویدی چی د قوم لوط ټولی کلی چپه سو چی ترننه داردن په علاقه کی د یو عجیبه قسم اوبو په صورت کی موجود دی چی په هغه کی هیڅ حیوان او څنګوبنه ماهي وغیره ژوندی نسی پاته کیدی څکه هغه د بحر میت په نوم سره موسم کولی سی او د بحر لوط علیه السلام په نوم سره هم.

د پوره کلي د چپه کیدو واقعه چی په کوم ځای کی پیښه سوی ده هغه بالکل صفا میدان دی د عذاب والاځای د اوبو څخه تعبیر کول او دا ویل چی هیڅ حیوان پکښې ژوندی نسی پاته کیدی د تاریخ خلاف ده نن صبا خلګ د هغه ځای مشاهده کوی دعذآب الهی والاځای ته بحر میت ویل دروغ دی.

جواب: د حضرت لوط علیه السلام کوم کلي چی چپه سوی وو د هغه په تعین کی مختلفی رایي کیدی سی د احقر والد ماجد حضرت مولانا محمد شفیع اردن ته تشریف یوړو نو د هغه ځای اهل علمو خلکو د بحر میت په باره کی ورته هم دا وویل چی دا د لوط علیه السلام

د کلو خای دی او والد صاحب يې هلته بوتلی هم د دی په بنياد هغوی داخبره ليکلی ده چې که د کوم صاحب علم تحقيق د دی خلاف وی نوکيدی سی داخه داسی مسئله نه ده چې په هغه باندی د شريعت دار ومدار وی چې تاريخی ياجغرافيايي مسئله ده اوپه ډير تاريخی ياجغرافيايي مسائلوکی د اهل علم رايې بامشاهدات مختلف وی په دی کی کوم راجع کوم ته

مرجوح خو ونيلی سی خو کوم ته دروغ ويل د ډيری زياتی خبره ده. والسلام

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۹/۲/۱۵هـ

(فتوی نمبر ۱۰۴۴ ۳۰ج)

د نبوت او وحی څه حقيقت دی ؟

سوال: براپې کرم په عقلی اعتبار سره می په دی پوه کړه چې نبوت او وحی څه شی دی؟ او د نبی او خدای ترمينځ کومه رشته وی ؟ د هغه مورِ څه ادراک کولی سو؟

جواب: دايو مفصل اوطويل بحث دی چې مختصر طور باندی په پوهه کی نه راځی په دی موضوع داحقر کتاب علوم القران کی مفصل بحث موجود دی داکتاب مکتبه دار العلوم کراچی ۱۴ شائع کړی دی د دی مطالعه وکړی که بياهم څه شبه پاته سی نو پوښتنه وکړی. والله اعلم

۱۳۹۲/۱۱/۱۳هـ

(فتوی نمبر ۲۷/۱۲۵۰۹ هـ)

آيا موجوده سائنسی تحقيقات د قرآن او حديث سره متعارض دی؟

سوال: د سپوږمی نور اوستورو په باره کی موجوده ساينس چې کوم تحقيق دی اياهغه دقران کريم د رُو څخه صحيح دی ؟ دلته بعضی حضرات وايي چې په ساينس قرآن او حديث کی هيڅ تعارض نسته، لهٰذا د ساينس هره خبره صحيح ده اوبعضی وايي چې د ساننس نظريات د قرآن سره تکراوېږي براى کرم په دی معامله کی د خپلی جامع رايي څخه مو خبر کړی؟

جواب: ستاسو سوال د خپل جواب د پاره په حقيقت کی د يوی مضبوطی مقالی وسعت غواړی بياهم په اصولی طور باندی يو څو ضروری خبری پيش خدمت دی اميد

دی چې هغه به ستاسو پريشانی لری کولو کی به مددګار ثابت سی. د ټولو څخه اول په دی خبره پوه سه چې د ساينس بنيادی مقصدهغه قوتونو معلومول دی چې الله تعالی په دی کائنات کی ايښی دی که د دی قوتونو د انسانيت په فلاح او بهبود کی د استعمالولو کوشش وسی نو دا د اسلام په نظرکی صرف جائز نه بلکی مستحسن دی اسلام د دی کوششونو په لاره کی د څه رکاوټ او درولو په ځای همت افزايي کوی په دی سلسله کی د اسلام مطالبه صرف دومره ده چې داقوت نه د هغه مقاصدو دپاره استعمال سی چې د اسلام په نظرکی جائز اومفيد دی په نورو الفاظو کی د سائنس کار دادی چې هغه د کائنات پټ قوتونه معلوم کړی خو د دی قوتونو صحيح مصرف مذهب ښايي هم هغه د دی اکتشافی کوششونو د پاره صحيح رخ اوبهتره فضاء مهياکوی ساينس اوټکنالوجی هم په هغه وخت د انسانيت د پاره مفيد کيدی سی کله چې هغه د اسلام ښوولی سوی اصولو مطابق استعمال سی ورنه شايد چې د دی څخه به چاته انکارنه وی چې ساينس څنګه د انسانيت د پاره د مادی فلاح او بهبود باعث جوړيدی سی دغه شان که د دی غلط استعمال وسی نو هغه زموږ د پاره تباه کن هم ثابت کيدی سی مثال زموږ په مخکی دی چې په ماضی کی ساينس چيری چې انسانيت ته د راحت او اسائش اسباب مهيا کړی دی هلته د دی د غلط استعمال پوره دنيا د بد امنی اوبی آرامی جهنم هم جوړ کړی دی همدی ساينس د سفر تيز رفتار ذرايع هم ايجاد کړی اوهم دی ايټهم بم اوهايدروجن به هم جوړ کړل لهٰذا د ساينس صحيح فائده په هغه وخت کی حاصلولی سی چې هغه دالله تعالی دښوول سوی اصولو مطابق استعمال سی.

دوهمه خبره دا د پوهيدلو ده چې د ساينس تحقيقات په دوه قسمه باندی دی يوهغه چې په صريح مشاهدی باندی مبنی دی داسی تحقيقات نه خو د قرآن اوسنت سره تصادم سوی دی او نه کيدی سی بلکې مشاهده خوداده چې داسی تحقيقاتوَ هميشه د قرآن اوسنت تصديق کړی دی او د قرآن اوسنت ډيری هغه خبری چې لږ موده مخکی د خلګو پوه کی په مشکله باندی راتلی د ساينس دی تحقيقاتو په هغه باندی پوهيدل آسان کړی دی مثلاً د معراج په موقع باندی د قرآن د کوم تيز رفتاری ذکر په صحيح احاديثو کی راغلی دی په دی زمانه کی نام نهاد عقل پرستو دا د قياس څخه بعيد ګڼل او ليکن ايا نن داساينس ثابت نکړل چې تيز رفتار يوداسی حد دی چې هغه په څه حدکی محدود کولی نسی.

دوهم قسم ساينټيفيك نظريات هغه دي چې د مشاهدې او يقين په ځاى په ظن اوتخمين باندې او په کم علمى باندې مبنى وي .او په دې سلسله کې ساينس دان تراوسه څه يقينى نتيجې ته نه دي رسيدلى داسې تحقيقات بعضې اوقات د قرآن او سنت تصريحاتو سره ټکراوېږي په داسې مواقعو باندې سيده او صفا لاره داده چې د قرآن اوسنت په تصريحاتوکې داتاويل کولو څخه بغير په هغه باندې ايمان وساتل سي او د ساينس چې کوم تحقيقات دې سره ټکراوېږي د هغه په باره کې دايقين وساتل سي چې ساينس لاتراوسه د خپلې کم علمى په وجه اصل حقيقت ته نه دي رسيدلى څومره چې د انسان په ساينسي معلوماتو کې اضافه کېږي د قران اوسنت بيان سوي حقائق به واضح کېږي مثلاً د بعضې ساينسدانانو خيال دي چې د اسمان هيڅ وجود نسته ظاهره ده چې د دوى داخيال په دې بناء قائم سوى نه دي چې دوى ته د اسمان په نه موجود کيدو باندې څه قطعي دليل راکول سوى دي بلکې د هغوى د استدلال حاصل صرف دادى چې موږته د اسمان د وجود علم نه دى سوى څکه موږ د دې وجود نه تسليموو په نورو الفاظو کې داخيال علم عدم په ځاى په عدم علم باندې مبنى دى لهٰذا موږ چې د قرآن او سنت په قطعيت باندې ايمان لرو په پوره شوق او اعتماد سره دا ويلى سو چې د دې ساينسدانانو دارايې قطعي غلطه ده صحيح خبره داده چې دقرآن اوسنت دتصريح مطابق آسمان موجود دى خوساينس دخپلى کم علمى په وجه هغه معلوم نکړى سو او که د انسان په ساينسي معلوماتوکې مسلسل اضافه کېږي نوعين ممکن ده چې ساينسدانانوته د خپلې دې غلطى احساس وسي او هغوى همدارنګه د آسمان وجود تسليم کړي لکه چې ډير هغه شيان يې منلى دي چې مخکې د هغه څخه انکار کيدى.

مشکل دادى چې زموږ خواته هرشې د هغه په ځاى باندې د اينبوولو ذهنيت ختميږي کله د څه شي اهميت په ذهن باندې سورسي نو ډير وار په هغه کې د حدودو څخه تجاوز کېږي په دې کې څه شك نسته چې ساينس او ټکنالوجي ډير مفيد او ضروري فنون دي او په حاضر دور کې خو د مسلمانانو د پاره بې حده ضروري دي چې دې فنونو طرفته توجه ورکولو سره په دې کې ډير زيات کوشش وکړي د دې څخه بغير په موجوده دنياکې د هغوى د پاره خپل جائز مقام حاصلول ممکن نه دي خو د دې مطلب دا څيکله نه دى چې هر يو ساينسدان د خپل ظن او تخمين څخه دکومې نظريې اعلان وکړي هغه د وحى په شان صحيح تسليم سي او د هغه په وجه په قران اوسنت کې د تاويل او ترميم دروازه خلاصه سي يا د هغه په وجه په قرآن اوسنت کې شکوك او شبهات پيداسي

خاص طور چې کله دا د شپې او د ورځې مشاهده چې د ساینس دا قسم نظریات ورځ په ورځ بدلیږي .
۳: یاد لری چې د اسلام معامله دعیسائیت څخه ډیره مختلفه ده په عیسایي مذهب کې دومره روح نسته چې هغه د زمانی نوی ضروریات او د انسان زیاتیدونکی ساینټفك معلوماتو مقابله وسی لهذا ساینس د هغه د پاره یوه لویه خطره جوړیدو سره راغلی دی د دی دپاره ضروری وو چې هغه دکلیاوقار دسلامت پاته کولو د پاره یاخو د ساینس مخالفت وکړی او یا په خپل مذهب کی رد اوبدل وکړی په شروع کی رومن کهتو لیك چرچ مخکنی لاره اختیار کړله او چونکې په عوامو د هغه اقتدار قائم وو څکه دګلیلیو په شان ساینسدانانوته بی شماره خندونوته مخ کول پریوتل خوکله چې دکلیسا اقتدار سست سو نواوس د هغه د پاره سوا د دی څخه څه لاره پاته نسوه چې هغه په خپل مذهب کی ترمیم کولو سره د دی نوی تشریح او تعبیر وکړی چنانچه د اهل تجدد (Modevnism) د مکتب فکر دالاره اختیار کړی ده خودا هرڅه څکه وسول چې عیسایي مذهب انتهايي غیر فطری اوغیر معقول بنیادونو باندی درول سوی وو د اسلام معامله د دی څخه بالکل مختلف ده هغه د فطرت دین دی او د عقل کوم دلیل دانسی چیلنج کولی په دی کی د زمانی د هر ضرورت د پوره کولو او د هر دور د تحقیقاتو سره سترګی ملاو ولو پوره صلاحیت دی نه خو موږته د اسلام د وقار سلامت ساتلو د پاره د ساینس د مخالفت ضرورت او نه د اسلام بدلولو څکه چې زموږ دا ایمان دی چې ساینس څومره هم ترقی کوی او د انسان په ساینسی معلوماتوکی چې څومره اضافه کیږي نو د اسلام حقانیت به نورهم واضح کیږي په دی شرط چې د انسان نقطه نظر په صحیح معانوکی سایتیفك پاته وی او هغه محض او تخمین سره د یقین او مشاهدی درجه ورنکړل سی .
بس داده هغه خبره چې علمايي دین یې کوی د دی حاصل د دی څخه ماسوا هیڅ هم نه دی چې هریوشی د هغه په صحیح مقام باندی ایښوول پکار دی د جذباتی نعرو په روکی راتلو سره دحدودو څخه تجاوز کول د هوښیارتیا تقاضانه ده خیرنه دی چې حیرت دی چې د دی معتدل او سوفیصد معقولی خبری له وجی بعضی حضرات مسلسل داتشهیر کوی چې علماء د ساینس اوټیکنالوجی مخالف دی او په دی میدان کی ترقی نه برداشت کوی د دی الزام په جواب کی موږ د دی دعاء کولو څخه بغیر څه ویلی سو چې الله تعالی دی دغه حضراتو له فکر سلیم ورکړی. (والله سبحانه اعلم)

(آخر جمادي الاولی ۱۳۸۷هـ) (۱).

د اهرام دفوائدو او اثراتو شرعي حيثيت

سوال: په اهرام کی د خوراك ځيناك شيان خرابيږي نه بلکی هغه کره او ټينګيږی مثلاً:

که شيدی پکښی کښيښول سی نو هغه مستي ياپنير کی بدليږي.

که غوښه پکښی کښيښولی سی نو هغه نه خرابيږی بلکی نه وچيږی.

دچای ياتمباکو اېښوولو سره دهغه تريخوالی ختميږي.

که په اهرام کی اوبه کښيښوولی سی نوکه وروسته هغه اهرامی اوبه بوټوته واچوال سی نو د هغوی په نشونما اوجسامت کی اضافه کيږي.

که د سر په ويښتوکی ولګول سی نو ويښته غورځيدل به بندسی او په پيدائش کی اضافه کيږي.

که په يخ کی په ځرمن ولګول سی نو ځيری سوی ځرمن صحيح کيږي.

که په مخ يې ولګوی ګونجيوالی ختميږي.

که د شرابو په عادی سړی باندی وڅښل سی نو د شراب طلب ختميږي.

که د ماهيانو په کوزکی يې واچوی نو د ماهيانو به بيدائش کی اضافه کيږي که حيوانانوته اهرامی اوعام اوبه کښيښوول سی نوهغوی اهرامی اوبه ځښی که په اهرام کی دواکښيښوول سی نو د هغه تاثير زياتيږي.

که په اهرام کی دميوو اوترکاريانو تخم کښيښوول سی نو د دی تخمونو ځخه طاقتوره ميوه زياتی ميوی اوګلونو والا درختی او سبزيانی بيداکيږي.

که د ګلاب او د نورو درختو قلمونه په اوبوکی غوټه سی (اوبيا اهرام کی کښيښوول سی نو د دی قلمونوځخه جوړی ډير زر راوخی.

که استعمال سوی بلنډ اهرام کی کښيښودل سو نوهغه نورهم تيره کيږي په زخمونو او دردونو چی اهرام کښيښوول سی نوهغه ډير زربنه کيږي ساينسدانانو د بيماريانو جراثيم چی کله په اهرام کی کښيښوول نو هغوی دی ليدلو سره حيران سول چی جراثيم ياخو مکمل طور باندی ختم سول يا د هغه په بيدائش کی حيرانوونکی کمی راغلی مختلف بيماران په اهرام کی کيټولونه مخکی اوکښينولو ځخه پس د هغوی دوينی تجزيه وسوه ډاکټران حيران سول چی اهرامی قوت په نيمه کينته کی د وينی په اجزاؤ

---

(۱) دافتوی البلاغ په شماره جمادی الثانی صـ ۱۳۸۷هـ نه اخستلی سوی ده (مرتب عفی عنه):

کې کومې تبدیلیانې کړې دي اوس تاسو وفرمایاست چې (۱) اهرام چې هغه ته په انګریزۍ کې پائي رامډ (Pyv amid) وايي د دې شرعي حیثیت څه دی ؟
(۲) د دنیا په مختلفو علاقو کې آباد اهرامونه خصوصاً د مصر اهرام چې په هغه کې په بره کې د فرعون لاس موجود دی چونکه د حضور ﷺ د زمانې څخه مخکې دي نو ایا د اهرامو متعلق د حضور ﷺ احادیث پیدا کیږي او که نه ؟ ورسره په قرآن کې هم د اهرام متعلق څه مضمون بیان سوی دی او که نه ؟
(۳) د حضور ﷺ او د صحابه کرامو ﷺ په دورکې اهرام استعمالیدلو؟ اوپه اهرامي شکل کې مکانات د جوړولو رواج موجود وه او که نه ؟
(۴) د اهرام فوائد چې تیره صفحه کې بیان سوي د هغه شرعي حیثیت څه دی ؟ که د دې شرعي حیثیت هیڅ هم نه دی نو بیا د اهرام پراسرار قوت راز څه دی ؟ آیا د دې د ندو حصلیدل له کوم جادو وغیره سره تعلق ساتي؟ یا دا د کوم دنیاوي علومو نتیجه ده ؟
(۵) د دې د ندو حصلولو د پاره د اهرام څخه استفاده شرعاً جائز ده؟ (۶) چونکه د اهرام سره د دوو شیانو خاص تعلق دی چې په هغه کې د شمال اوجنوب تعین کول ایا د دې هم څه شرعي حیثیت سته یا د دې تعلق د کومو دنیاوي علومو سره دی ؟
(۷) ویل کیږي چې اکثراً اهرام خیالاتو اوخواهشاتو ته مادي شکل ورکوي څه خلکو د یو عمل خواهشاتو لیکلو سره اهرام کې یې کښېښوول څه موده وروسته د هغوی خواهشات پخبه پوره سول ایا داسې کیدل شرعاً ممکن دی ؟
(۸) په تجربو او د مشاهدو سره دا خبره مخ ته راغلې ده چې د مکمل سپوږمۍ او په بعضو وختونو کې د سیارو او مخکې د ګردش د وجې څخه د اهرام په بعضو اوقاتوکې واضح ثبوت کوم کړی دی مثلاً پوره سپوږمۍ باندې جنون لیونتوب مراقي کیفیت خودکشي قتل او د جرائمو په واردااتوکې اضافه کیږي ترڅو چې د ښځو د حیض ورځې هم د سپوږمۍ په ګردش سره متاثره کیږي او د دې خبرې هم خلکوته عملي تجربه ده چې په پوره سپوږمۍ باندې د سمندر سپوږ وي آیا د سپوږمۍ او سیارو د اثراتوڅه شرعي حیثیت سته او که نه ؟ که د دې هیڅ شرعي حیثیت نسته نوبیا د دې ټولو خبرو تشریح څه وجوهات دي ؟ او په دې باندې یقین ساتل څنګه دی ؟
جواب: د اهرام حقیقت او خواص او اثارو په باره کې قرآن اوسنت څه خبره ارشاد نه ده فرمایلې د دې تعلق خاص د تجربې اومشاهدې سره دی اهرام د تجربې او مشاهدې

سره که چيری د احرام شکل څه خواص يا فوائد ثابت سی نو هغه ته د شريعت خلاف نسی ويل کيدی نه هغه خواصو لره د ظاهری اسبابو په درجه می تسليمولو سره په کومه اسلامی عقيده کی څه نقص واقع کيږي په دی شرط چی هغه د ظاهری سبب په درجه کی وساتل سی موثر حقيقي بايد په هرشي کی الله تعالی وګڼل سی

والله سبحانه اعلم

۱۴۱۱/۲/۱۱۸هـ

(فتوى نمبر ۵۷/۱۹)

د اجتهاد شرطونه او په موجوده دور کی څوک مجتهد ګرځول

سوال: پنځلس ورځی قافله کی يومضمون ديوبندی اوبريلوی اختلاف پس منظر اصلاحی تحريك د صاحبزاده خور شيد احمد ګيلانی می د نظر څخه تيرسو څه امور د حضرت سيد احمد بريلوی او د هغه درفقاؤ د طرف څخه منسوب سوی دی هغه د صحيح او غلط ملغوبه محسوسيږي او د ذهنی پريشانی باعث جوړيږي چونکه داناچيزه ته د ديوبندی مسلك او د تهانوی مشرب حاصل دی ځکه په هغه کی د يوځو تحريرونو نشاندهی کولوسره د حقيقت حال څخه د نقاب اخوا کولو طالب دی د دی مضمون اولنی خط په رساله کی شائع سوی دی لهذا مضمون تراوسه پوری جاری دی ماته اجازت راکړی چی د سوال او ستاسو جواب په پنځلس ورځی قافله کی د اشاعت د پاره پيش کړم چی عامة المسلمين د غلط فهمی سره غلط عقائد د علمايي حق طرفته منسوب ګڼلو سره د اهل حق د مستفيد کيدلو څخه محروم پاته نسی په فضل د الله تعالی په هغه کی يوه خبره داليکلی ده چی اجتهاد دا يوداسی حق دی چی هرصاحب علم او بصيرت مسلمان ته حاصل دی د اجتهاد دڅه خاص شخصيت او خاص زمانی پوری محدود نه دی بلکی ترقيامته پوری به جاری وی دوهابی تحريك هم خياله د تقليد په حاميانو باندی نکته چينی کوی د دی مطلب قطعاً دانه دی چی هغوی دائمه اربعه امام اعظم رحمة الله عليه امام شافعی رحمة الله عليه امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه اوامام مالك رحمة الله عليه احترام نه کوی او د هغوی په اجتهاد باندی هغوی ته اعتماد نسته ځکه چی اصل دوهابی تحريك مؤسس اول شيخ محمد بن عبد الوهاب پخپله حنبلی مسلك لرلو اومقلديي وو.

جواب: د اجتهاد حقیقت دادی چی هغه بیشکه په دی لحاظ سره دهیڅ زمانی سره خاص نه دی چی د هغه څخه وروسته په کومه زمانه کی موجود کیدل عقلاً ناممکن وی بلکی هغه یوه ملکه ده چی د هغه د موجود کیدلو د پاره د علم څه خاص شرطونه دی چی د اصول فقه په کتابونوکی مفصل مذکور دی داشرطونه په پخوا زمانه کی په کثرت سره پیداکیدل او اوس عام طور سره د هغه شرطونه سړی ته ورکول کیږی څکه په دی دورکی چالره مجتهد مطلق نه دی ګرځول سوی خو د اجتهاد خاص اقسام دی مثلاً د اجتهاد فی المسائل د پاره څه شرائط نسبتاً نرم دی او په آخری زمانوکی د دی حامل علماء دی مسئله د تفصیل طلب ده که ضرورت وی نو د حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تهانوی رحمه الله رساله الاقتصاد فی التقلد و الاجتهاد او د احقر رساله دتقلید شرعی حیثیت ملاحظه کړئ.

والله اعلم

۱۱۰۱۱۹۹ ۱۳۹ھ

(فتوی نمبر ۳۰۱۱۲۸۱ د)

د جنګ جمل او جنګ صفین ه واقعاتو څخه انکار کول

سوال: دمشاجراتو په مسئله کی کوم چی د حضرت علی رضی الله عنه او حضرت امیر معاویه رضی الله عنه په مینځ کی وسول په جنګ صفین کی او جنګ جمل کی صحابه کرام مقتول سول زید د دی واقعی سخت تردید کوی او وایی چی (رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ) د صحابه کرامو رضی الله عنهم صفت دی داځنګه ممکنه ده چی هغوی دی په خپل مینځ کی قتل اوقتال وکړی نعوذ بالله دا په صحابه کرامو رضی الله عنهم باندی لوی بهتان دی د زید انکار صحیح دی اوکه نه ؟

جواب: که د جنګ جمل او جنګ صفبن وقوع صرف د یوتاریخی روایت څخه ثابت وی نوبیا خوبه د زید استدلال صحیح وی خو د دی جنګونو وقوع د تواتر څخه ثابته ده (۱) نو څکه د دی څخه انکار درست نه دی (رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ) (۲) مطلب دانه دی چی کله به د یوبل سره څه اختلاف یاخفګان نه پیداکیږي لهذا د اجتهادی اختلاف رایې په وجه چی څه مشاجره پیداسی نو د دی منافی به نه وی.

(۱) وګوری تاریخ الطبری ج۳ صـ۵۴ (طبع دارالکتب العلمیة بیروت) الاستیعاب ج۳ صـ ۱۳۷۵ (طبع دارالجیل بیروت) الاصابة ج۲ صـ ۲۸.

(۲) سورة الفتح : ۲۹.

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۷/۹/۱۱ھ
(فتوی نمبر ۲۸/۱۹۲۳ ج)

د ضرورت په اندازه د علم دین زده کولو د پاره دیو مطالعاتی نصاب خاکه

سؤال: گذارش دی چی د علماء حضراتو څخه اورو چی ددین بنیادی او د ضروری خبرو علم حاصلول په هرمسلمان سړی او ښځه باندی فرض دی لکه چی حدیث شریف کې دی طلب العلم فریضة علی کل مسلم ومسلمة خو د دین د بنیادی او ضروری خبرو تعین زموږ په شان عامو مسلمانانوته معلوم نه دی دوهمه خبره داده څنګه چی تاسو په دینی مدارسوکی د ویونکو علماء کرامو د پاره یونصاب مقرر کړی دی دغه شان دعام مسلمانانو دپاره په اندازه د ضرورت د علم دین زده کولو د پاره څه نصاب مقررنه دی اگر چی علماء کرامو د دین اسلام تعلیمات د عام کولو د پاره په اردو ژبه کی ډیرکتابونه او رسالی لیکلی دی تاسوته درخواست دی چی په اردو ژبه کی دلیکل سوی کتابونو څخه داسی مجموعه تجویز کړی چی د عام مسلمانانو د پاره دعلم دین زده کولو نصاب درجه لری دغه نصاب ویلو څخه وروسته سړی ته د دین د بنیادی او ضروری خبرو علم حاصل سی او د حضور پاک ﷺ محوله پورتنی حدیث شریف منشاء هم پوره سی (بینو اوتؤجروا)

جواب: ستاسو خط راکول سو تاسو ډیر اهم سوال کړی دی په قدر د ضرورت ددین علم حاصلول واقعاً په هرمسلمان باندی فرض دی د احقر په رایې کی د دی مطالعی دوی حصی پکار دی اولنی حصه په ابتدایي ضروری معلوماتو باندی مشتمل وی چی د هغه څخه بغیر د یوربنتونی مسلمان په شان ژوند تیرول ممکن نه وی او دوهمه حصه د اولنی حصی د تکمیل څخه وروسته په داسی مطالعی باندی مشتمل وی چی په هغه سره دینی معلوماتوکی دومره وسعت او استحکام پیداسی چی انسان د گمراه کوونکو له وجی گمراه نسی په اولنی حصه کی د احقر په نظر کی د لاندینی کتابونو مطالعه ضروری ده.

۱: حیاة المسلمین دحکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تهانوی قدس سره.

۲: فروع الایمان د حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی صاحب تهانوی قدس سره.

۳: تعلیم الدین د حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی صاحب تهانوی قدس سره .
۴: د سرو دپاره بهشتی گوهر او ښځو د پاره بهشتی زیور جنتی کالی دحکیم الامت .
۵: جزاء الاعمال د حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تهانوی صاحب قدس سره .
۶: سیرة خاتم الانبیاء د حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب رحمة الله علیه .
۷: حکایات صحابه د حضرت شیخ الحدیث حضرت مولانا محمد زکریا صاحب سهانپوری مد ظلهم.
۸: تاریخ اسلام کامل د حضرت مولانا محمد میان صاحب رحمة الله علیه.
۹: اسوه رسول اکرم ﷺ د حضرت مولانا ډاکټر عبد الحی صاحب عارفی رحمة الله علیه.

په دوهمه حصه کی لاندینی کتابونه شاملیدل پکاردی

۱: معارف القران د حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب رحمة الله علیه .
یاتفسیر عثمانی د شیخ الاسلام حضرت علامه شبیر احمد صاحب عثمانی رحمة الله علیه .
۲: معارف الحدیث کامل دحضرت مولانا محمد منظور نعمانی صاحب مدظلهم .
۳: د بهشتی زیور مسائل دحکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تهانوی صاحب رحمة الله علیه.
یا علم الفقه د حضرت مولانا عبد الشکور صاحب لکهنوی رحمة الله علیه .
۴: عقاید اسلام د حضرت مولانا محمد ادریس صاحب کاندهلوی رحمة الله علیه .
۵: شریعت وطریقت د حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تهانوی صاحب رحمة الله علیه.
انشاء الله د دی کتابونو د مطالعی څخه به د دین دومره ضروری معلومات حاصل سی چی د دی څخه وروسته به خپل ژوند هم صحیح سی او د څه باطلی نظریې له وجی به گمراه کیږي هم نه والسلام .
اخر جمادی الثانی ۱۴۰۲هـ (۱)

په کلمه طیبه کی په لفظ محمد باندی رفعه او اذان کی په دی باندی د نصب وجه

سوال: په کلمه طیبه کی په لفظ محمد باندی د ضمی سره او اذان کی په فتحی سره ولی دواړو کی څه فرق دی ؟

(۱) دافتوی البلاغ شماره رجب المرجب صـ ۱۴۰۲ هـ څخه اخستل سوی ده (مرتب عفی عنه)

جواب: دا د عربی ژبی د قواعدو له وجی. والله اعلم

الجواب صحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
محمد عاشق الهی عفی عنه

۱۳۸۸/۱۲/۸ھ

(فتوی نمبر ۱۹۱/۲۲۳ الف)

میډیکل کالج کی د ډاکټری ملحوظ تعلیم او د انسان د پټو غړو د معائنی متعلق متعدد مسائل

سوال: څه فرمایي علماء او مفتیان دین متین د لاندینیو مسائلو په باره کی د مهربانی د مخه د جواب لیکلو څخه مخکی یو وار ټول مسائل ووایه چی ټول نکات مخ ته راسی د هغه څخه وروسته فرداً فرداً جواب ولیکی خصوصاً لاندی کرښه وواياست موږ په میډیکل کالج کی سبق وایو زموږ د تعلیم د پوره کولو تقریباًیو کال باقي دی لاندی ټول سوالونه وواياست دمکمل تحقیق څخه وروسته مفصل اومدلل جواب ولیکی د هری یوی مسئلی د پاره یې ولیکی او د جواز آخری حد څه دی؟

۲: د جواز آخری شرط د کومو شرائطو سره تړلی دی؟

(۳) افضل اوبهتر څه دی ؟ جزاك الله! اول دا ووایه دلته چی په میډیکل کالج کی څومره هم دېرږو والا طلباء دی هغوی ته مولیان ویل کیږي د ټولو مولیانو په باره کی مشهوره داده چی دا ډیر نالایق وی اوموږ د خلکو طعن اورو که کله کوم مولا د څه جواب ورکړی نو استاد صاحب وایي چی نن خوکمال وسو څه معجزه وسوه چی مولاصاحب جواب راکړی استاذان او اکثره ملګری موږ په دی الفاظو سره پوه کوی چی مولیانو د پاره زیات ویل پکار دی څکه چی په دی کي د دین عزت نه ویلو سره مولیان د دین بدناموی او ټول خلک داخیال کوی چی څوك په دین باندی چلیږي هغه د هیڅ کارنه وی لهذا ستاسو له وجی دین بدنامه کیږي موږ مولیان هیڅکله نالایقه نه یو بلکی د شرعی مجبوریانو د وجی سبق او معائنه وغیره ته دکم نه کم توجه ورکوو او خلک او اساتذه موږ ته پیغور راکوی چی تاسونه کومی پارټی کی راځی نه تاسو سبق وایي اخرتاسو خلک کوی څه ؟ یوطرفته د دین حکم هم دی چی د خپل ځان څخه خلک مه بدظنه کوی او د دین او خپل عزت خیال ساتی بعضی اوقات استاذان داسی خبره هم وکړی چی صریح کفر وی تر اوسه څلور کاله تیر سوی دی او موږ ته هیڅ هم نه راځی

ددی وجه داده چی موږ د شرعی مجبوریانو له وجی سبق او معاینی وغیره ته توجه‌نه ورکوو داخبره زموږ په مخکی ده چی زموږ څخه لوی مولیان یعنی هغه مولیان صاحبان چی زموږ څخه مخکی دلته نه تعلیم مکمل کولو سره فارغ سوی دی څوك د هغوی خواته تلل نه خوښوی او نه د هغوی کلینیك چلیږي وجه هم هغه ده چی هغوی يې په معاینه وغیره کی تجربه نه ده حاصله کړی نو د هغوی تشخیص صحیح نه دی او د مریض حق نه اداء کولو ګناه جلا ده او داحدیث جلا دی چی د نا اهله قاضی اونا اهله طبیب ټیکانه د جهنم څخه سوا هیڅ هم نه ده وجه هم هغه ده چی هغوی د مریضانو متعلق ویلی نه دی خپل لاس باندی يې کتلی نه دی معاننه کولو سره يې لیدلی نه دی داټولی خبری ملحوظ ساتلو سره د لاندینیو مسئلو جواب راکړی په میډیکل کالج کی ملحوظ نظام تعلیم دی هلکان انجونی یوځای سبق وایې ښوونکی اکثره سړی دی بعضی اوقات ښځی استاذانی هم ښوولو د پاره راځی او بی پرده وی زموږ د معلوماتو مطابق پوره پاکستان کی د سړو د پاره خانته میډیکل کالج نسته په لاهورکی د انجونو د پاره فاطمه جناح کالج دی چی هلته ملحوظ نظام تعلیم نسته خوهلته په استاذانو کی ښځو سره سړی هم شامل وی په هرحال زموږ په میډیکل کالج کی مکمل بی پرده ګی ده بعضی انجونی داسی کپړی اغوندی چی د حدیث مطابق د کپړی اغوستلو سره هم لڅی وی او د کپړو د ننه يې د څرمن رنګ صفا ښکاری که کپړه نری نه وی نوبعضی انجونی تنګ لباس اغوندی چی په هغه سره د هغوی د جسم لوړ اوجوړ واضحه کیږي ټولی انجونی داسی نه دی بعضی انجونو په څادر سره مخ پټوی خو سترګی اوخو اوښا څرمن يې ښکاری هلکان اکثره تنګ پتلون اچوی چی هغه سره د هغوی کوناټی واضح کیږي کوم هلکان چی قمیص پرتوك اچوی په هغه کی هم بعضی کالی اوکف استعمالوی ۹۹ فیصد هلکانو ګیتی پټوی او د اکثرو انجونو ګیتی ښکاره وی د انجونو آواز هم اوریدل سی بعضی انجونی او هلکان ښکاره خبری کویٰ مذاق او خنداکوی اساتذه که ښځی وی یاسړی هغوی هم خندا مذاق کوی دلته د سړو هیڅ تمیز نسته بعضی استاذان خوترډی وایې چی زموږ د پاره هیڅ هلك یا انجیلی نسته زموږ د پاره ټول طالبان او عالمان دی اوبس د ښځو استاذانو آواز هم اوریدل وی د مکمل طور احتیاط باوجود نظر په محرم باندی پریوځی ورنه کم ازکم آواز خو مکمل اوریدلی سی د دی ټول تفصیل ښوولو مقصد دادی چی دلته مکمله بی دینی او دبدی د ماحول دی تاسو پوهیږي چی قاعده داده که په کوم ځای کی د تلو څخه مخکی معلوم سی چی

هلته به د گناه کار کيږي نوهلته تلل حرام دی اوکه هلته ولاړسی او معلومه سی نو د هغه څخه ولاړيدل واجب دی ورسره د گناه طرف ته تلل هم گناه ده کوم کار چی په حرامو کی د ابتلاء سبب جوړيږي هغه هم حرام دی پورتنی تفصيل کی تقريباً ټول په ټوله کبيره گناهونه دی د دی ټول تفصيل ملحوظ نظر ساتلو سره د لاندينی مسئلو جواب راکړی.

مسئله ۱: ۱/۱ : په دی نظام تعليم کی د ښځو د پاره علم حاصلول څنگه دی ؟

۲/۱۱: په دی نظام تعليم کی د خلکو د پاره علم حاصلول څنگه دی ؟

۳/۱۱: د لاهور په فاطمه جناح کالج کی د ښځو علم حاصلول څنگه دی ؟ (هلته استاذان خلگ او ښځی دواړه وی خوسبق ويونکي صرف انجونی وی ؟

۱/ ۴: که دانظام تعليم صحيح نه وی نوآيا د سړی یاښځی د پاره علم حاصلول جائز نه دی؟

۵/۱۱: د حکومت کار دی چی هغه د انجونو او هلکانو د پاره جلا کالجونه جوړ کړی او حکومت د دی ټول اختيارات اوسهوليات په لاس کی لری خوترڅو چی حکومت داکار ونکړی نو آيا ترهغه وخته پوری څه جواز نسته چی موږ خلگ علم حاصل کړو؟ تاسو پوهيږي چی د باقی دنيوی علومو په مقابله کی علم طب افضل دی او د دی څخه بغير څه لار نسته که موږ علم حاصل نکړو نو د خلکو او ښځو علاج به څوك کوی ؟ آخر په دی صورت کی خوبه څه ناڅه متبادل صورت وی ؟

۶/۱۱: که ښځی استاذانی سبق ښوولو د پاره راسی نوخلکو د پاره څه حکم دی ؟

۷/۱۱ : که خلگ استاذان سبق ښوولو دپاره راسی نو د ښځو د پاره څه حکم دی ؟

مسئله نمبر ۲

زموږ خواته چی څومره کتابونه د ويلو د پاره ويل کيږي هغه ټول په ټوله د نورو ملکونو دی په دغه کتابونو کی د انسانی تصويرونه په کثرت سره وی او اکثره تصويرونه لغ صرف هغه حصه نه وی چی ښوول يې مقصود وی بلکی پوره انسان لغ وی لغ تصوير وی او په هغه کی د خلکو هيڅ خيال نسی ساتلی د هغوی په باره کی څوقاعدی دادي: چی په وخت د ضرورت کتل جائز دی يعنی د تصوير کتلو څخه بغير د پوهيدلو څه صورت نه وی نوصرف دی هغه تصوير وگوری اوصرف دی دومره وگوری څومره چی ضروری دی خو د دی فيصله به څوك کوی چی په وخت د ضرورت اوپه قدر د ضرورت گوری اوکه نه ؟ موږ دلته خوانان يو بلکی د خوانی سرته رسيدلی يو په دی

صورت کې په وخت د ضرورت تعين نور زيات مشکل دى که د تصوير کتلو په ځاى د ويلو په غرض موکتاب خلاص کې نوبياهم په تصوير باندى نظر پريوځى لڅ تصويرونه ليدلو سره شهوت اميز خيالات هم راځى بعضى مضامين کتاب کې داسى هم دى چې د هغه په ويلو سره شهوت راپورته کيږي که څه هم دا د علم حاصلولو د پاره وى خو پوښتنه داکول دى چې داسى مضامين يادا سى کتاب ويل او ښوول اوزده کول کتل اونورو ملګرو ته د غرض د پاره ښوول وغيره جائزدى اوکه نه ؟ په دى کى هم وليکى چې افضل څه دى ؟ د جواز آخرى حد څه دى ؟ او د جواز آخرى حدپه کومو شرائطو باندى دى ؟

څيرل په ميډيکل کالج کى پنځه کاله وى اوپه اول او دوهم کال مى د مړو انسانى جسم څيرل وغيره ورباندى کوى د دى متبادل خو موجود دى چې د پلاستيك په جوړسوى اعضاؤ باندى دى وروښوول سى د دريم کال څخه ترپنځم کال پورى موږ هسپتال او وارډونو ته ليږي خصوصاً په پنځم کال خو د شپى هم تلل وى هلته موږته صرف په مريضانو باندى سبق راښوول کيږي د ويلو طريقه داوى چې استاذ د يومريض په باره کى وايي چې د ده څخه پوښتنه وکړه چې ده ته څه تکليف دى ؟ او د هغه څخه وروسته د ده معائنه وکړه نظام تعليم ملحوظ دى لهذا هلکان انجونى يوځاى وى کله چې طالبان اوعالمان خپل کار پوره کړى نواستاذ صاحب تشريف راوړى په طالبانو اوطالباتوکى يوتن د مريض تکليف او معائينى په باره کى ورته ووايي استاذ صاحب په هغه کى غلطيانى راوباسى او پوه کوى وغيره.

دلته دى داخبره ياده وى چې هره بيمارى په ښځه او سړى دواړو کى نه وى بعضى بيماريانى صرف په خلګو کى اوبعضى صرف په ښځو کى، او ورسره هيڅ حيوان داسى نه دى چې مکمل طور باندى د انسان مشابه وى ورسره د معائينى په دوران کى مختلف د ټټو حرکت د زړه د حرکت مختلف اوازونه په مختلفو بيماريانوکى د ساه مختلف آوازونه وغيره صرف د انسان په جسم کى ليدلى سى نه چې د پلاستيك په اعضاؤ کى اګرکه بعضى شيان په کمپيوټر باندى داسى راغلى دى چې په هغه باندى آواز اوريدى سى هو هرشى په پاکستان کى نه پيداکيږي او هر طالب عالم کمپيوټر نسى اخستلى او ميډيکل کالج کى هم داسهولت نسته د ټولوڅخه اول د مريض څخه اجازت اخستل که مريض (سړى ياښځه) اجازت ورنکړى نودهغه معائنه وغيره طالب عالم ته دکولو اجازت نه وى د معائينى څلور حصى وى : ۱ کتل ۲ لاسونو سره دباوول

اوچیك كول ۳ په ګوته باندی وهل او کتل ۴ دغوږونو په آلي سره (stethoscope) د هغه حصي آواز اوریدل .

۱: کتل د دی د پاره ضروری دی چی کومه حصه کتل وی نو هغه حصه او د هغه خوا وشاته کافي حصه لځه سی مثلاً قاعده داده که سینه کتل وی نوکم ازکم ترنامه پوری قمیص وربانیدی کښته سی او که خیټه کتل وی نو د سینی څخه واخله ترځنګنونو پوری سره د شرمګاه نه سی لځه اګر چی د کتابونو مطابق صحیح طریقه هم داده خو پاکستان کی شرمګاه د ټولوڅخه وروسته لځه کیږي بلکی خانته کمره کی پردی کی برسیره کیږي په دی کی د سړی د شرمګاه زیات خیال نسی ساتلي خو د ښځی شرمګاه هم ښځه برسیره کوی وګوری سړوته اجازت نسته په هرحال کی که مریض سړی وی یاښځه دا ورته کول وی سړی خو د خاص شرمګاه حصي څخه علاوه باقی جسم لغ کول پشمول د ورنو وغیره څه بدنه ګڼل کیږي د ښځی مریض په صورت کی لوپټه کښته کولی سی او د خیټی ملا وغیره قمیص هم اخوا کولی سی په عام طور باندی د دی څخه زیات نسی کولی.

۲: د دباؤ کولو سره لاس وړل او کتل په دی کی مریض ته چی په کومه حصه کی تکلیف وی هغه ته لاس ور وړل اودباوول یې چی ورته معلوم سی چی د ده ځرمن او د ځرمن څخه لاندی نور اعضاء او پټی د عام صحتمند سړی په شان دی یاسختی دی یانرمی دی یالاس لګولو سره مریض ته درد کیږی او که نه وغیره دلته هم دسړی اوښځی (که مریض وی یاطالب علم) څه تخصیص نسته.

۳: په ګوتی باندی وهل او کتل په دی کی د لاس او ګوتی په مدد سره د مریض د جسم مختلفی حصی خصوصاًسینه اوخیټه په ګوتی باندی وهلو سره ګوری او د آواز موازنه د عام صحتمند انسان سره کول کیږي .

-د غوږونو والا آلي سره اوریدل په دی کی اګر چی عموماً مریض سره لاس نه لګیږی خو په کوم ځای چی آله لګول کیږي هغه څخه کپړه اخوا کول کیږي آپریشن تهیټر:

د شعبه جراحت د سبق په دوران کی طلباء او طالباتوته د جراحی عمل (اپریشن) ښوول کیږی په دی کی طالب عالم ته د لاس لګولو اجازت نه وی خوهغه ته ښوول کیږي دلته هم استاد شاګرد مریض کی د سړی او ښځی څه خاص خیال نسی ساتلي.

آوټ ډور (O- P- D).

په دی کی د مریضانو معاننه استاد کوی او ښایې چی په دی کی د فلانی بیماری فلانی فلانی نښه ښکاره ده چنانچه طالبان او طالباتی د بیماری هغه نښی په هغه کی فرداً فرداً گوری او معاننه یې کوی په ټولو میډیکل کالجونوکی همدا د تعلیم طریقه ده او هم د دی امتحان اخستل کیږي د دی ټول تفصیل څخه وروسته د جواب طلب امور په لاندی ډول دی په دی کی ولیکی چی افضل څه دی ؟ د جواز آخری حد څه دی ؟ او د جواز حد د کومو شرائطو سره دی ؟ یا د دی وی چی د ټولو څخه اول د مریض څخه اجازت اخستل کیږي که (مریض سړی او ښځه) اجازت ورنکړی نو د هغه معاننه وغیره طالب عالم ته دکولو اجازت نه وی.

دریمه مسئله

۳/ ۱: سړی طالب عالم ته مریض (سړی او ښځی) سره د خبرو کولو څه حکم دی ؟

۳/ ۲: ښځی طالب عالم ته مریض (سړی اوښځی) سره د خبروکولو څه حکم دی ؟

۳/ ۳ ښځی طالب علم ته د مریض (سړی اوښځی) دمعاننه کولو څه حکم دی ؟

۳/ ۴: ښځی طالب عالم ته مریض (سړی او ښځی) د معاننه کولوڅه حکم دی ؟

۳/ ۵: که جوازنه وی نو د استاد په وینا یاحکم کولو څخه وروسته به د جواز څه حکم وی ؟

هرکله چی دا د فتنی دور دی او د طالب عالم په انکار باندی د هغه سره په کلنی امتحان کی فیل کولی سی .

۳/ ٦: تاسوته معلومه ده چی د جراحي عمل د مهارت کار دی اومهارت په خپل لاس کار کولو سره حاصلیږي کالج خوعموماً په لاس سره کار کول خونه پرېږدی خوعمل د جراحی ورته ښوول کیږي د دی څه حکم دی ؟

۳/ ۷: که د هرطرف څخه بچ سی نو د امتحان په دوران کی خو دهر طالب عالم څانته امتحان اخستل کیږي وروسته د امتحان په دوران کی څه حکم دی ؟

(افضل مع او جواز سره د شرائط)

۳/ ۸: د تعلیم په دوران کی سړی او ښځی او طالبانو اوطالباتوته ویل کیږي چی د مریض یامریضی مقعد یا اندام نهانی (شرمگاه) کی لاس او گوتی وغیره دننه کولو سره وگوری د دی حجم وگوری او د ننه یې دباؤ کړی او وگوری وغیره دننه کول څنگه دی ؟ مریض او طالب علم کی سړی او ښځه یوکیدی سی که جواز نه دی نو د استاذ په

وینا یاحکم کولو څخه وروسته د جواز څه حکم دی هرکله چی دا د فتنی دور دی او طالب علم په انکار باندی هغه په سالانه امتحان کی فیل کولی هم سی.

خلورمه مسئله

شعبه حادثات یعنی ایمر جنسی وارډ کی عموماً هغه مریض راځي چی د هغوی حالت نازك وی لهذا هلته بعضو اوقاتوکی په یومریض دوه دوه دری دری ډاکټران لګیاوی بعضی اوقات که ډاکټران کم وی یامریضان زیات وی نوطالب علم هم شاملولی سی چی د زیات څخه زیات مریضان د بچ کولو کوشش وسی په دی حالت کی بوتل هم لګول کیږي د بوتل لګولو د پاره عام طور د مریض د مټ د وینی په ورتید باندی ستنه لګول کیږي که هلته پیدا نسی نو د جسم په نورو حصو باندی ورید تلاش کولی سی بعضی اوقات هیڅ ځای هم پیدا نسی نو د شرمګاه سره په ورون باندی پیدا کیږي مریض ډاکټر اوطالب عالم (سړی اوښځه) هرڅوك کیدی سی که دلته د مریض حالت ډیر خطرناك وی نود پردی زیات خیال نه ساتل کیږی بلکی د هغه ځان بچ کولوته زیاته توجه ورکول کیږي په داسی حال کی د ډاکټر اوطالب عالم (سړی او ښځی) د پاره څه حکم دی ؟ بعد جواز مع شرائط افضل څه دی ؟ ولیکی.

پنځمه مسئله

په کالج کی د تعلیم په دوران کی طلباء اوطالباتو دپاره ضروری دی چی په کالج اوهسپتال کی ټوله حاضری کی ۷۵\ فیصد حاضریدل او ۷۵\ فیصد سبقونه د استاذ څخه ویل ضروری دی ورنه هغه ته په امتحان کی د ناستی اجازت نه وی بعضی اوقات دکال ضائع کیدو احتمال هم وی لهذا ۷۵\ فیصد حاضری پوره کولو دپاره کالج اوهسپتال ته تلل مجبوراً ضروری ده ددی څخه زیات تلل یا نه تلل په خپل اختیار کی دی داخبره په ذهن کی ساتلو سره دا راته ووایي ۱\۵ په داسی حالت کی آیا داضروری دی چی د ۷۵\ څخه وروسته طالب عالم کالج ته ولاړنسی په دی سلسله کی لیکل نه دی چی افضل څه دی ؟ که جواز وی نوڅه دی ؟ اوپه کومو شرائطو باندی دی ؟

۲\۵ کالج ته زیات خلګ ځکه ځی چی ۷۵\ حاضری ضروری ده که داضروری نه وی نواکثره خلګ به نه ځی بعضی اوقات که یې دسبق ویلو زړه نه وی یاپه سبق نه پوهیږي یازنانه استاذه راسی نوبعضی طالب علم دینی کتابونه مواعظ اوبعضی ناول وغیره دسبق په دوران کی وایی د دی څه حکم دی ؟ او آیا داصحیح دی ؟

۳۱۵ دلته په کالج کی د ابو الاعلی مودودی جماعت هم دی چی د هغوی په نزد ږیره دومره ساتل کافی ده چی د لری څخه په نظر راسی ځه هلکان د هغوی د اثرته اوځه د فیشن په طور کوښنی غوندی ږیره ساتی او ګڼی چی واجب پوره سو کله چی موږ هغوی ته وایو چی ږیره پوره وساتی نو وایې چی آیا داږیره نه ده ؟ موږ ورته وایو چی دا صحیح نه ده نوهغوی وایې که صحیح نه وی نوآیاموږ چی څومره ږیره پرېښی ده هغه کټ کړو ؟ موږ هغوی ته څه جواب ورکړو ؟ یومولانا صاحب ویلی وه چی هغوی ته بیشکه ووایې چی د دی ږیری هیڅ فائده نسته لهٰذا بیشکه یې کټ کړی راته ووایې چی بیشکه موږ هغوی ته څه جواب ورکړو د هغوی د پوره ږیری ساتلو هیڅ اراده نسته او هغوی همدا سنت او واجب ګڼلی دی.

۴۱۵ د طالبانو کالج ته د تلو زړه نه کیږي ورسره د دی د پاره سهار کی ولاړیدل غواړی لهٰذا بعضی طالبان نوروته وایې چی موږ نه څو زموږ حاضری ولګوی آیا دا جائز دی چی طالب عالم ولاړنسی اوبل ورته حاضری ولګوی ؟ بعضی استاذان اجازت ورکوی خو اکثره ناراضه کیږي.

شپږمه مسئله

دلته په میډیکل کالج کی چی څومره هم د ږیرو والا طالبان دی هغوی ته ملا ویل کیږي او د مولیانو په باره کی مشهوره ده چی دا ډیر نالانقه وی او موږ پیغورونه اورو که کله کوم مولا دکوم سوال جواب ورکړی نو استاد صاحب فرمایې نن خوکمال وسو څه معجزه وسوه چی مولوی صاحب هم جواب راکړی خو استاذان اودوستان موږ اکثره په دی الفاظو سره پوه کوی چی مولیانوته زیات ویل پکار دی ځکه چی په دی کی د دین عزت دی نه ویلو سره مولیان دین بدنامه کوی اوټول خلګ داخیال کوی چی څوک په دین باندی روان وی هغه د هیڅ کار نه پاته کیږي لهٰذا ستاسو د وجی دین بدنامه کیږي موږ مولیان قطعاً نالانقه نه یو بلکی د شرعی مجبوریانو له وجی سبق اومعاینی ته کمه توجه ورکوو خلګ او استاذان موږ ته پیغورونه راکوی چی تاسوله په هیڅ پارټی وغیره کی نه راځی نه تاسو سبق وایې آخرتاسو خلګ کوی څه ؟

یوطرفته د دین حکم دی چی د خپل ځان څخه خلګ مه بدظنه کوی او وسره ددین اوخپل عزت خیال وساتئ بعضی اوقات خو د استاذان داسی خبره وکړی چی صریح کفر وی تراوسه څلور کاله تیر سول موږته هیڅ هم نه راځی ځنګه چی موږ دلته راتلو څخه مخکی خالی وو هم هغه شان اوس هم خالی یو یقیناً هیڅ نه راځی د دی وجه داده چی

موږ د شرعي مجبوریانو د وجې سبق او معاینې ته توجه نه ورکوو داخیره زموږ په مخکې ده چې زموږ څخه لوی مولیان یعنې هغه مولیان صاحبان چې زموږ څخه مخکې دلته نه د تعلیم مکمل کولو سره فارغ سوي دي خوک د هغوی خواته تلل نه خوښوي نه د هغوی کلینیك چلیږي وجه هم هغه ده چې هغوی په معائنه وغیره کې تجربه نه ده حاصل کړې لهذا د هغوی تشخیص صحیح نه وي د مریض حق نه اداء کولو گناه بیله ده داحدیث بیل دی چې د نا اهله قاضي اونا اهله طبیب ټیکانه د جهنم څخه ما.وا هیڅ نه ده وجه هم داده چې هغوی د مریضانو په حقله څه ویلې نه دي خپل لاس ورلو سره یې څه لیدلي نه دي. معائنه کولو سره یې څه لیدلي نه دي د دې ټولو خبرو ملحوظ ساتلو سره د لاندینیو مسائلو جواب راکړی؟ ۱۱۲ د دې پیرې په رڼاکې د دیندار طالب عالم او طالبانو د پاره د جواز آخري حد څه دی؟ اوپه کومو شرطونو باندې دې ورسره داهم راته وښایې چې افضل څه دی؟ آیا زموږ د پاره څه جواز نسته چې موږ علم حاصل کړو؟ یا موږ سبق پریږدو؟ که موږ سبق پریږدو نوزموږ مور اوپلار دوستان او خپلوان به سختې خبرې راته کوي تاسو پوهیږئ چې نن صبا د خلکو ایمان څومره کمزوري دی؟ موږته یقین دی چې زموږ د کالج په پرینښولو باندې به خپل پردی داسې خبرې راته کوي چې کافران به سو.

۲۱۲ ایا موږ ټول طلباء چې دلته سبق وایو موږ دگناه کبیره مرتکب اوفاسق یو اوکه نه؟

مسئله نمبر ۷

زموږ کالج هسپتال اودار الاقامة نژدې زیات اوکم شپږ جوماتونه دي زموږ کالج کې یوډاکټر سبق ښایې ډاکټر صاحب د شکل صورت او لباس په لحاظ سره ماشاء الله دیندار دی ماشاء الله د قرآن حافظ هم دی آوازیې هم ښه دی خوپه مخلوط تعلیم کې سبق ښایې حالانکه ډاکټر دی خپل کلینیك هم خلاسه ولې سې داصاحب په لیبارټری کې کار کوي غالبًا خپله ذاتي لیبارټری یې هم ده د امور ملحوظ خاطر ساتلو سره وفرمایې.

۱۱۷ آیا په مخلوط تعلیم کې د ښوولو له وجې داصاحب فاسق دی اوکه نه؟ ۲۱۵ د دوی په امامت کې د لمونځ څه حکم دی؟

۷۱۳ د دوی په امامت کې د تراویحو د لمونځ څه حکم دی؟ هرکله چې په دې خواکې نور جوماتونه هم دي؟

۴۱۷ که نژدې نور جوماتونه نه وي نو د دوی په امامت کې د فرض لمونځ او تراویحو څه حکم دی ؟ که افضل اوحد د جواز وي نو سره د شرائطو یې بیان کړه، برای مهربانی د مکمل تحقیق څخه وروسته جواب راکړی جزاك الله والله تعالی هو الموفق وهو المستعان ولاحول ولاقوة الابه.

سید فاتح عظمت الله، فرحان شهزاد، محمد عمران، محمد هارون محمود
کمره نمبر ۱۲۹ جوهر حال.
طلبه قاید اعظم میډیکل کالج بهاولپور
۱۲۳ صفر ۱۴۲۳ هجری

جواب:

مسئله نمبر اول

د شریعت اصل حکم خودادی چې د سړو اوښځو اختلاط څخه دی پرهیز وسی خاص طور باندی داسی مستقله مشغله اختیارول چې په هغه کې د نامحرمو ښځو سره لیدل وی بغیر د ضرورت څخه جائز نه دی لهٰذا د حکومت او مسلمی معاشری شرعی ذمه واری ده چې هغه د مخلوط نظام تعلیم په ځای د هلکانو د پاره جلا او انجونو د پاره جلا تعلیمی اداری قائمی کړی خو چې ترڅو داسی نظام نه وی نو چونکه د میډیکل تعلیم حاصلول یو اهم ضرورت دی او په دی میدان کې د متدین افرادو کمی ده چې د هغه د لری کولو همدا لاره ده چې متدین افراد د میډیکل تعلیم حاصل کړی (۱) نو که د دی تعلیم د حصول هغه لاره نه وی چې لوړ بیان سوه نو په دی شرط سره د تعلیم حاصلولو ګنجایش معلومیږي چې حتی الامکان خپل ځان د بی پرده نامحرومو ښځو څخه لری وساتی او چې چیری همداسی ښځو سره مخ سی نوسترګی دی لاندی وساتی او د خپل نظر او د زړه حفاظت دی کوی دښځو دپاره دمیډیکل تعلیم په دی شرط جائز دی (۲) چې هغوی د پردی مکمل اهتمام وکړی او د سړو خواته نه کښینی ښځو دپاره د

---

(۱) الی .
(۲) وفی مقدمة رد المحتار ج ۱: صـ ۴۲ (طبع سعید) قال فی تبین المحرام واما فرض الکفایة من العلم فهو کل علم لایستغنی عنه فی قوام آمور الدنیا کالطب والحساب ... الخ همدارنګه وګوری صـ ۱۴۳ فتوی)

تعلیم په غرض سرونه د کتلو گنجائش نسته خودا گنجائش د ضرورت ترحده پورې محدود پاته کیدل پکار دي (۱)

مسئله نمبر ۲ جواب

کله چې دکتاب اصل مقصود تعلیم دی اوبه دې کې تصویر ضمني طور باندې راغلی دی نوداسې کتابونه په دې شرط ساتل او ویل جائز دي چې: تصویرونو چې د هغه د کومو حصوته د تعلیم ضرورت نه وي هغه خویا وران سي یا دې په څه کاغذ باندې پټ سي خاصکر داسې تصویر چې شهوت رایورته کوي هغه دې داسې بدل سي چې صرف هغه حصه باقي پاته سي چې د تعلیم په غرض ضروري ده د ضرورت تعین د هغه موضوع څخه کیدی سي د کومي موضوع د هغه تصویر سره تعلیم ورکیدی سي.

جواب مسئله نمبر ۳

(۱. ۲. ۵. ۶. ۷. په دې ټولو کارونوکې چې کوم کار د طب د تعلیم حاصلولو دپاره ضروري دي هغه په قدر د ضرورت د کولو گنجایش سته خو په هرکار کې دې د دې خبرې گنجائش وساتل سي چې دمریض دستر دومره حصه ښکاره سي څومره چې د معاینې د پاره ضروري وي که د عملي کوم فرد په دې کې بې احتیاطي کوي نوهغه ته تاکید کول پکار دي چې د ضرورت څخه زیات نه ښکاره کوي (۲).

جواب مسئله نمبر ۴

کله چې د انسان بچ کولو د پاره بوتل یاانجکشن لگول ضروري وي او د جسم په ظاهري حصو باندې رگ پیدا نسي نو د ستر والاحصه باندې د رگ تلاش کولو گنجائش سته په دې کې د ډاکټر او طالب عالم په مینځ کې څه فرق نسته بیاهم په دې کې داضروري ده چې حتی الامکان د نارینه مریضانو سره دا عمل نارینه ډاکټر یاطالبان کوي او زنانه او ښځو سره دې داعمل زنانه ډاکټر یاطالبات کوي (۳).

---

(۱) او د صـ ۱۴۴ ددې حاشیه نمبر ۱.

(۲) ایضاً.

(۳) وفي الدرالمختار ج:۶ صـ ۳۷۰ (طبع سعید) ینظر الطبیب الی موضع مرضها بقدر الضرورة اذا الضرورات تتقدر بقدرها وکذا نظر قابلة وختان ینبغی ان یعلم امراة تداویها لان نظر الجنس الی الجنس اخف وفي الشامیة تحته فی الجوهرة اذاکان المرض فی سائر بدنها غیر الفرج یجوز النظر الیه عند الدواء لانه موضع ضرورة وانکان فی موضع الفرج فینبغی ان یعلم امراة تداویها فان لم توجدو خافو علیها ان تهلك اویصیبها وجع لاتحتمله یستروا منها کل شیئ الا موضع العلة ثم یداویها الرجل ویغض بصره ما استطاع الامن موضع الجرح.

جواب مسئله نمبر ۵

۱، ۲، ٪۷۵ حاضرى د كم نه كم مقدار ده ورنه د تعليم د تكميل د پاره سل فيصد حاضرى ضرورى ده لهٰذا د ۷۵ څخه وروسته هم د حاضرى اهتمام كول پكار دى اوحاضريدلو سره خپل تعليم ته متوجه كيدل پكار دى بيادى هم هغه احتياطونه ملحوظ وساتى چې پورته بيان سول .

۳: د ږيرى شرعى مقدار يوموټ دى ږيره د يوموټ څخه لوړه كټ كول جائز نه دى [1] او كمو سريانو چې ږيره د يوموټ څخه كمه ساتلى ده كه هغوى دا وايې چې څومره مو پريښوولى ده آيا هغه موږ كټ كړو نوجواب دانه دى چې هوكټ يې كړى بلكى جواب دادى چې ږيره پوره پريږده او داخبره صحيح ده چې ږيره كمه ساتل بالكل دخريلو څخه بهتره ده.

۴: دبل طالب علم حاضرى لګول دهوكه ده اوبالكل ناجائز ده .

مسئله نمبر ۲

په دى سوال كې چې تاكومى خبرى ليكلى دى اكثر اوبيشتر په مبالغه باندى مبنى دى كه واقعًا ته د تعليم څخه خالى يې نو د دى وجه ديندارە كيدل نه دى بلكى د تعليم طرفته د توجه نه وركول دى او داهم غلطه ده چې كومو خلكو د ميډيكل تعليم حاصلولو سره فارغ سوى دى د هغوى كلينيك نه چليږي نو د ملك په هره خطه كې دمتدينو ډاكترانو كمى نسته چې په خپل فنى مهارت كې مشهور دى لهٰذا ددى احساس كمترى نه راځى او خپله بې عملى دخپل دين دارى سره مه تړى كه واقعى تاسو داسى كوى نومتدين خلګ به بدناميږي د جواز حدود وروسته بيان سوى دى كه په هغه حدودو كې پاته كيدو سره په محنت تعليم حاصل سى نوهيڅ وجه نه ده چې مهارت حاصل نسى.

مسئله نمبر (۷)

محض په مخلوط تعليم كې د ښوولو له وجې هغه صاحب ته فاسق نسى ويل كيدى عين ممكن ده چې هغه د نظر او زړه حفاظت كولوسره سبق ښايې لهٰذا دهغه په امامت

---

[1] وفى الدرمختار كتاب الحظر والاباحة فصل البيع ج: ۲ ص ۴۰۷ (طبع سعيد) والسنة فيها القبضة ... ولذا يحرم على الرجل قطع اللحية .... الخ وفى البحر الرائق ج: ۲ ص ۲۸۰ (طبع رشيديه كويټه) واما لاخذ منها وهى دون ذالك كما يفعل المغاربة والمخنثه من الرجال فلم يبحه احد ..... الخ.

کی لمونځ هم جائز دی او که خواکی بل جومات وی نو د شبهی څخه بچ کیدو دپاره بیاهغه جومات ته ولاړسی ورنه هغه پسی لمونځ کوی .

والله سبحانه اعلم

۱۴۲۳۱۴۱۲۹هـ

(فتوٰی نمبر ۵۹۵۱۱۲)

(بنوهاشم، بنوامیه، جنګ جمل جنګ صفین حضرت حسین حضرت معاویه رضي الله عنه

.او د یزید متعلق متعدد سوالونه او جوابونه آیا بنوهاشمو د ټولوڅخه زیات خپل ځان د خلافت مستحق ګڼلو؟

سوال: ۱ ایا بنوهاشمو خپل ځان د ټولوڅخه زیات خپل ځان د خلامت مستحق ګڼلو ؟ بلکی چی مولانا ابو الکلام ازاد په خپل کتاب شهادت حسین کی لیکلی دی ؟

داسلام قبلولوڅخه وروسته د بنوهاشم او بنوامیه خاندان داختلافاتو کیفیت

سوال ۲ : ایا د اسلام قبلولوڅخه وروسته هم بنو هاشمو او بنوامیه داسلام څخه وړاندی خاندانی اختلافات ختم کړی نه وو ؟ لکه چی دواقعه کربلا په وروسته منظر کی ثابتیږي حالانکه قرآن پاك د مسلمان کیدو څخه وروسته خصوصًا په اصحاب کرامو رضي الله عنهم کی د مؤدت قلبی ذکر کړی دی او د اثبات په صورت کی د دی تاثر د حامل کامل الایمان ثابت کیدی نسی.

آیا حضرت علی رضي الله عنه د خلافت د پاره د پخوانیو خلفاؤ د اتباع د شرط څخه انکار کړی وو؟

سوال۳: په څه تواریخوکی راځی چی د حضرت عمر رضي الله عنه د وفات څخه وروسته انتخابی شورٰی د حضرت عثمان رضي الله عنه او حضرت علی رضي الله عنه په د خدای اورسول داطاعت سره د خلفایي اول اوثانی د اتباع شرط هم ایښی وو حضرت عثمان رضي الله عنه خوقبول کی خو حضرت علی رضي الله عنه د خلفایي سابقه د اتباع شرط قبول نه کی نو د حضرت عثمان رضي الله عنه او حضرت علی رضي الله عنه انتخاب په عمل کی ورغلی ایا داصحیح دی او آیا د خدای اورسول ﷺ د اطاعت څخه وروسته دخلفای سابقینو اتباع د منتخب خلیفه دپاره یولازمی امر وو ؟

دقصاص عثمان رضي الله عنه مطالبه کوونکو حقیقي مقصد دعثمان رضي الله عنه قصاص وو یاحضرت علي رضي الله عنه لره دخلافت څخه ګرزول ؟

سوال:۴ د عامو تاریخونو څخه داتاثر پیداکیږي چې د عثمان قصاص یوه بهانه وه ورنه اصل مقصدیې خلافت حضرت علي رضي الله عنه څخه مرتب کیدل غوښتل که داتاثر قبول سي نو په دې کې د حضرت عائشه رضي الله عنها څخه واخله د حضرت معاویه رضي الله عنه پورې او د حضرت طلحه رضي الله عنه او زبیر رضي الله عنه څخه واخله ترعمرو ابن العاص او ابو موسی اشعري پورې ملوث دي او د دوی څخه علاوه ډیر داسې صحابه رضي الله عنهم هم ملوث دي چې هغوی په اکابرو کې شمیرل کیږي او چې د هغوی په ذریعه د دین یوه لویه حصه موږته رارسیدلې ده مذهب اهل السنت به د کوم شي څخه انکار کوي؟ د فساد ایمان څخه د بچ کیدلو د پاره د سکوت اختیارولو حکم ضرور سوی دی خوداسکوت په فرار سره تعبیر کولی سی .

د حضرت معاویه د کردار تاریخي اوشرعي جائزه

سوال ۵ : په تاریخونوکې د حضرت معاویه رضي الله عنه دکردار د مطالعه کولو څخه وروسته دوی خبرې لازمي طور باندې پیداکیږي یاخوتاریخونه غلط یا د حضرت معاویه رضي الله عنه ایمان د مصلحت وخت تقاضاوه په دوهم صورت کې لکه چې اهل السنة هغوی په اکابروکې شمار کوي د نبي تربیت اوذات محل د نظر پاته کیږي .

ایاحضرت معاویه رضي الله عنه په خپل ژوندکې په زور دولي عهدي بیعت اخستی وو؟

سوال ۷: د حضرت معاویه رضي الله عنه په خپل ژوند کې په زور دولي عهدي بیعت اخستل یوه سیاسي مسئله ده یامذهبي ؟ که سیاسي مسئله ده او حضرت معاویه په خلفایې راشدینوکې نه شمارل کیږي نو اعتراض د کوم شي پاته کیږي په دې سلسله کې دوه ضمني سوالونه پیښیږي الف آیاولي د نفس ولیعهدي بیعت اخستل صحیح نه دی؟

ب: خلګو لره د خپل ځان څخه وروسته چالره د ولیعهد جوړولو وصیت کولو بلکې جواب.خاصلولو اوبیعت اخستلو کې څه فرق دی ؟ حضرت ابوبکر رضي الله عنه په خپل آخري وخت کې نه صرف حضرت عمر رضي الله عنه یې ولیعهد نامزد کړی وو بلکې د خلګو څخه یې د هغه د اطاعت اقرار هم اخستی وو او حضرت علي رضي الله عنه هم په خپل آخري وخت کې حضرت حسن رضي الله عنه خپل جانشین نامزد کړی وو .

د یزید د پلاره د ولایت عهد بیعت اخستلو شرعی حکم

سوال ۷: یزید فاسق اوفاجر وو او د داسې خوی د پاره د ولایت عهد بیعت خستل جائزوو اوکه ناجائز؟ ناجائز کار کول معصیت خداوندی دی اوکه نه؟

د حضرت معاویه په عهد کې په یزید باندې شرعی حد ولې جاری نه شو؟

سوال ۸: د تاریخونو څخه داخبره واضحه کیږي چې د حضرت معاویه د خلافت په زمانه کې شرعی عدالتونه موجود وه چې د خدای تعالی د فرمانونو د قبل تعذیر جرائمو په ارتکاب کوونکو باندې به یې حدود جاری کول په یزید باندې حد ولې جاری نه شو؟ هرکله چې د هغه شرابی زانی کیدل دومره مشهور وو چې د بیعت ولیعهد په دوران کې د دې په زوره اظهار وکړی شو دامسئله مخ ته ایښودلو سره د حضرت معاویه د پاره داریمار سری نسی قائمولی

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ

دیزید حکم؟ او ایا د حضرت معاویه په عهد کې د غناء مجالس عام وو؟

سوال ۹: په تاریخونوکې اجمالی طور د یزید د فسق او فجور ذکر خو راغلی دی خو د کومې خاص واقعې ذکر کم ترکمه د اردو په ترجمو کې نه دی راغلی آیا کوم عربی تاریخ د حضرت معاویه رضی الله عنه په عهد کې د داسې قسم واقعاتو ذکر کړی دی؟ شنیه چې ابن خلدون د مجالس غناء ذکر کړی دی آیا داشان مجالس د غناء چې خلاف د شرع وی د حضرت معاویه په دورکې عام وو؟

د حضرت حسین په نوم د کوفیانو په خطونوکې څه خبره درج وه؟

سوال ۱۰: په تاریخونوکې د حضرت معاویه رضی الله عنه د وفات څخه وروسته حضرت حسین رضی الله عنه سره د کوفیانو خط اوکتابت چې کومه تذکره په اردوکې منتقله سوی ده د هغه مطابق د حضرت معاویه رضی الله عنه په وفات باندې حضرت حسین رضی الله عنه ته مبارکی او د خپل حق اخستلو ترغیب دی په هغه خط او کتابت کې یوفاسق اوفاجر خلیفه داخو کولو جدو جهد طرف ته اشاره نه ورکول کیږي براه کرم که په عربی تاریخونو کې داسې څه واقعه وی نوخبر می کړی د مختلفو روایتونو مطابق دری سوه خطونه یا په بل روایت

دری بوری خطونو د راتلوڅخه وروسته او د وفدونو د راتلوڅخه وروسته حضرت حسین رضی الله عنه مکه مکرمه پرېښووله

د فاسق حکمران په خلاف د حضرت حسین رضی الله عنه خروج او د جهاد شرعی حیثیت

سوال۱۱: د واقعه کربلا تحقیق ښوولو سره په هرتحریر اوتقریر کی د خبرې په وضاحت سره راغلی ده چی دیوفاسق اوفاجر حکمران سره دجهاد په غرض حضرت حسین رضی الله عنه دمکی څخه روان سوی وو دامقصد واجب وو یامستحب؟ که واجب وو نونورونه ترغیب ورکول ضروری وه آیا حضرت حسین رضی الله عنه په دی سلسله کی نورو ته ترغیب ورکړی وو؟ او که مستحب وو نو د نتائجو اندازه کولو سره حضرت حسین رضی الله عنه ته پرېښوول پکار وه په هرصورت کی بهتروو چی حضرت حسین رضی الله عنه څه خبره پیداکړی وو بیابه یې نظریاتي یاعملی دباؤ اچولو سره حالات بهتر جوړ کړی وای ولکه داخیال یې وو چی دیرش زره (۳۰۰۰۰) کوفیان تیار وه لکه چی تاریخونه نیکی اومسلم اطلاع ورکړی وه او بغیر د څه مشوری څخه حضرت حسین رضی الله عنه هغوی ته رسیدل غوښتل نوبیاهم پوره خاندان او اسباب اخستلو سره راوتیدل منصب نه وه یواخی او یا د یو دوو ملګرو اخستلو سره په کومه غیر معروفه لار پټه توګه تللو سره به دکوفی خلکو سره ملاؤ سوی وی بلکی تاریخونو کی چی څنګه راغلی چی د کوفی والاؤ په ښکاره د یزید خلاف د بغاوت بیرغ پورته کړی وو او د مسلم په لاس یې بیعت کړی وو اوحکومت ته د هغوی رحجاناتو علم وو لهذا د حکومت له طرفه مزاحمت متوقع وو نو د حضرت حسین رضی الله عنه په داسی حالاتوکی خپل خاندان او لا څخنو سره وتل خپل خان ته او خپلی سلامتی ته د نقصان رسولو مترادف وو په دی نحوه سره حضرت حسین رضی الله عنه په خپل دی مشن کی مخلص منلو کی تامل پیداکیږي په دې دامقصدنه وو؟

آیا یزید په خپل مملکت کی غیر اسلامی دستور جاری کړی وو؟

سوال ۱۲: ویل کیږي چی یزید د شریعت قانون بدلول غوښتل حلال یې حرامول اوحرام یې حلالول آیا د تاریخ اوسوا نحو په ذریعه داچیری په نظر راغلی چی د خپل خلاف کیدونکی جدو جهد خلاف د ختمولو څخه وروسته هغه په خپل مملکت کی غیر

اسلامی دستور رائج کړی وو ؟ حالانکه د دی څخه وروسته هغه ته د هيڅ قسم مزاحمت توقع نه وه ؟

د يزيد په خلاف جدو جهد کی نور صحابه کرام ولی شريک نه سول ؟

سوال ۱۳ ديزيد په خلاف جدو جهد کی دهغه دور د بقيه صحابه کرامو رضي الله عنهم عدم شرکت په څه خبره محمول سی ؟ حالانکه د حضرت حسين رضي الله عنه په مقابله کی ادنی درجی صحابی هم نه بلکی يوفاسق فاجر حکمران او آيا دآل علی رضي الله عنه څخه ماسوا په بل چاباندی دافرض نه عائد کيدل ؟ د تاريخونو څخه معلوميږي چی ابن عباس رضي الله عنه او نورو صحابه کرامو رضي الله عنهم هغه لره د منع کولو کوشش هم کړی وو ؟

د حضرت حسين رضي الله عنه له طرفه جهاد او د مقابلی د فيصلی وجه

سوال ۱۴ مرثيه لوستونکو ذاکرانو په شان اوريدل سوی وعظ ليکلو ليکلو سره استاد وايي : او وايي چی حضرت حسين رضي الله عنه په هيڅ صورت کی د يزيد په شان د فاسق او فاجر خلافت په خپل ژوند کی د برداشت کولو د پاره تيارنه وو خان يې ورکی خو د يزيد خلافت يې تسليم نه کی حالانکه د واقعاتو په اعتبار سره نه خو حضرت حسين رضي الله عنه د مکی مکرمی څخه د يزيد د بيعت د بيری وتلی وو نه په هغه باندی په مکه مکرمه کی چا جبر کړی وو بلکی د کوفيانو په خط اوکتابت او وتلو اوکله چی په لاره کی ورته معلوم سول چی کوفيان بدعهده سوی دی نو دواپس کيدلو اراده يې وکړله خو د مسلم په شهادت باندی مشتمل داعزه او اقاربو د ضد له وجی يې نه ارادی ملګرتيا وکړله او آخره پوری يې دری شرطونه پيش کړل نو بيايې مقصد څه وو ؟ په پوهه کی نه راځی

د اسلامی تاريخ د رواياتو په تحقيق سره د سر څخه مرتب کولو ضرورت

سوال ۱۵: په آخره کی يو اهم سوال په خدمت کی عرض دی د قديم اسلامی تاريخ ذخيره د يوی عجوبی څخه کمه نه ده چيری يوه فرشته ده او بل خای کی شيطان جوړيږي د بدقسمتی څخه د ترجمو په سلسله کی هم څه احتياط نه دی سوی علمايې کرامو رحمهم الله دی طرف نه توجه نه ده ورکړی چی د قرآن او سنت او د اثار سلف ماهرو علماء يوپورږ مقررولو سره يې د رواياتو په اختلاف تحقيق کړی وی او کم ترکمه اهل سنت نه ابتدايي تاريخ داسی پيدا سوی وی چی په هغه کی اکابر صحابو او د قرون خير

پوښنه او متفق عليه تصوير وی اوس وخت تيرنه دی آيا تاسو په دی سلسله کی څه کولی سی ؟ ورنه کيدی سی چی آينده راتلونکی نسلونه نور مذاهب نه بلکی سياسی اوملکی راهنماؤ تاريخونه لره بی عيب او متفق عليه پيداکيدلو او د اسلامی تاريخ پوره ذخيری قتل او وينی بهولو څخه ډکه پيداکړه نو د اسلام خلاف مشيزي پروپيګندی کی راتلو سره دمحمد عربی ﷺ ذات ګرامی او دهغوی خلاف بيکاره ژبه وينا باندی رانسی اعوذ بالله من شر ذالك.

محترمی اومکرمی! السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته!

جواب : ډير شرمنده يم چی تر اوسه ستاسو د سوالونو جواب د ليکلو موقع ملاؤنه سوه په اصل کی انتظار کی وم چی څه د اطمينان وخت پيداسی نومفصل جواب به وليکم خواندازه راته داوسوه چی د اطمينان وخت ملاويدل ډيرمشکل دی اوس چی لږ ډير فرصت راته پيدا دی په دی کی د اختصار سره ستاسو د سوالونو جواب عرض کول زيات مناسب دی که په کوم جواب کی بياڅه اشکال پاته سی نوبراه کرم تاسو دوباره رجوع وکړی د خپل ناقص علم ترحده پوری به زه انشاء الله جواب عرض کړم د ټولو څخه به اول اصولی خبره عرض کړم او هغه داچی موږ سره په علم تاريخ کی چی کومه ذخيره موجوده ده په هغه کی د يوی واقعی متعلق څوڅوروايتونه پيداکيږی او په تاريخ کی د روايت هغه چان بين اوجرح وتنقيد هغه طريقه اختيار سوی نه ده چی په حديث کی حضرات محدثينو اختيار کړی ده د دی نتيجه داده چی د تاريخ په کتابونوکی هرقسم روايتونه درج سوی دی صحيح هم اوغلط هم که د يوی معاملی حقيقت پسندانه تحقيق کول وی نو داضروری ده چی د رطب او يابس په دی مجموعه کی صرف په هغو رواياتو اعتماد وسی چی د روايت او د روايت په اصولو باندی پوره وی که څوك داسی عالم چی هغه ته د جرح او تعديل د اصولو څخه واقفيت وی دغه رواياتولره هم د هغه اصولو مطابق تلی نو د شکوکو اوشبهاتو يوه لويه حصه به هم هلته ختمه سی وجه داده چی د حضرت عثمان ﷛ په آخری زمانه کی د عبدالله بن سباسازش چی کوم تحريك شروع کړی وو د هغه دوه لوی مقاصد وه، يوخو د اصحاب کرامو ﷢ عظمت مجروح کول دی او دوهم د روغ روايتونه خورول وو .چنانچه هغوی بی شماره غلط سلط روايتونه او حکايتونه په معاشره کی د خورولو کوشش کړی دی محدثينو حضراتو په ډيری تيزی او خواری څخه بعد د رسول ﷺ احاديث خو د دی سبايي تحريك داثراتو څخه محنت کولوسره شيدی په شيدو او اوبه په اوبو بيل کړل خو

په علم تاريخ کی اهتمام ونکړل سو او هغه روایتونه په کتابونوکی درج کیدل چی . خالص د سبايي پروپیګنډی پیداوار وو.

هو! محتاط مؤرخینو دومره ضرور کړی دی چی د هر روایت سندیې لیکلی دی اوس د حق تحقیق کوونکو د پاره دالاره خلاصه ده چی اسماء الرجال د علم په مدد سره هغوی د روایتونو تحقیق وکړی او د کومو روایتونو په باره کی چی داثابت سی چی هغه دکوم د سبايي تحریک دفرد بیان سوی دی په هغه باندی دی د صحابه کرامو رضی الله عنهم په باره کی دی اعتمادنه کوی ځکه چی د صحابه رضی الله عنهم کرامو فضائل اومناقب او د هغوی د الله تعالی په نزد د انبیاء علیهم السلام څخه وروسته محبوب ترین امت کیدل د قرآن کریم او د سنت رسول صلی الله علیه وسلم د ناقابل انکار دلائلو څخه ثابت دی لهذا په دی سبايي پروپیګنډی باندی غوږ ګرولوسره د قرآن اوسنت واضح ارشادات دریاب ورونکی نسی کیدی د اهل سنت چی کومه عقیده ده چی د مشاجرات صحابه کرامو په تحقیق کی پریوتل صحیح نه دی بلکی په دی معامله کی دی سکوت اختیار سی داخه د ترخو حقائقو څخه تیښته نه ده بلکی د دی وجه هم داده چی په تاریخی روایاتوکی صحیح او غلط د رښتیا او دروغو امتیاز ډیر آسان کار نه دی ځکه کوم سړی چی د جرح او تعدیل د اصولوڅخه ناواقف پاته کیدلو سره دا روایت وایی هغه هیڅکله صحیح نتیجی ته نسی رسیدلی په صحیحو روایاتو کی د مشاجرات صحابه کرامو متعلق کوم مواد راغلی دی هغه مخ ته ایښوولو سره د اهل سنت تمام مرکزی علماؤ متفقه طور باندی داعقیده اختیار کړی ده چی اګر که د صفین او جمل په جنګونوکی حق د حضرت علی رضی الله عنه سره وو خو د هغوی په مقابل کی حضرت عائشه رضی الله عنها حضرت طلحه رضی الله عنها حضرت زبیر رضی الله عنه دحضرت معاویه رضی الله عنه وغیره موقف هم سراسر بی بنیاده نه وو دی حضراتو هم خپل ځان سره شرعی دلائل لرل او د هغوی څخه چی کومه غلط فهمی صادره سوی ده هغه خالص د اجتهادی نوعیت وه د دی تمهید څخه وروسته ستا د سوالونو جواب په لاندی ډول دی.

۱: د مولانا ابوالکلام مرحوم کتاب مانه دی ویلی ځکه د هغه په باره کی څه نسی ویل کیدی خوداخیال غلط دی چی بنوهاشمو خپل ځان دخلافت د ټولوڅخه زیات مستحق ګڼلو د هغه واضح دلیل دادی چی د حضرت عثمان رضی الله عنه د خلافت پوری د بنوهاشمو هیڅ یوفرد د خلافت دعوی ونه کړه صرف د حضرت علی رضی الله عنه په باره کی دامنقول دی چی هغوی ابتداءً د حضرت ابوبکر صدیق په لاس بیعت نه وو کړی خوبیا پخپله هغه

داوجه بیان کړله چي زما د خفګان اصل سبب داوو چي موږ د خلافت په مشوره کي شریك نه سو چنانچه وروسته بیا هغوی برسرعام د حضرت ابوبکر ﷛ په لاس باندی بیعت وکی او نه صرف حضرات شیخین بلکی د حضرت عثمان د خلافت سره یې هم پوره تعاون وکی.

۲: د اسلام څخه وروسته د بنوهاشم اوبنوامیه کورنی خفګانونه هم ختم سوی وه د هغه څخه وروسته لږ ډیرخفګان ظاهرسوی دی چي د هغه سبب خاندانی رقابت نه وو بلکی څه نور امور وه د هغه واضح دلیل دادی چي د دی خفګانونو باوجود د دواړو خاندانونو یوبل سره خپلول کیدل.

۳: داغلطه ده چي حضرت علی ﷛ د انتخابی شوری د شرائطو رد کړی وو چي هغه به د خلفایې سابقینو اباع کوی علامه طبری د حضرت عمر ﷛ د وفات وروسته د شوری واقعه په تفصیل سره نقل کړی ده او په هغه کي یې صحیح اوغلط هرقسم روایات جمع کړی دی خوپه هغه کي داهم موجود دی چي د حضرت عبدالرحمن ﷛ د متفقه شوری نمینده د حضرت علی ﷛ څخه یې پوښتنه وکړه علیك عهد الله ومیثاقه لتعلمن بکتاب الله وسنت رسوله وسیرة الخلیفتین من بعده په تاباندی به د الله تعالی له طرفه عهد وی چي ته به د کتاب او سنت او د حضور ﷺ څخه وروسته او د راتلونکی دوو خلفاء په سیرت عمل کوی د دی په جواب کی حضرت علی ﷛ وفرمایل ماته امید دی چي زه به د خپل علم او د خپل طاقت ترحده پوری په دی باندی عمل کوم وګوری تاریخ طبری ج۳، ص۲۹۷ (مطبعه الاستقامة قاهره ۱۳۵۷هـ) داشان الفاظ په یوبل روایت کی هم دی چي د مذکوره تاریخ په صـ ۳۰۱ باندی منقول دی: چي د هغه حاصل دادی چي حضرت علی ﷛ د خپل طاقت ترحده پوری د اتباع وعده کړی وه.

۴: عام تاریخونوکی دا تاثر پیداکوونکی هم د هغه عبد الله بن سبا افراد دی ورنه حقیقت دادی د حضرت عثمان ﷛ د قصاص مطالبه کوونکی صحابه کرامو په پوره دیانتداری سره همداګمل چي که د حضرت عثمان ﷛ قصاص په همدی موقعه باندی وانخستل سو یوطرف ته به د دین یواهم رکن چي په هغه باندی د قرآن کریم څو آیتونه نازل سوی دی هغه به مجروح سی دوهم طرفته به د فتنی خورو ونکو جراءت زیات سی او هغوی چي د کوم خلیفه سره وغواړی همداسی معامله به کوی جنګ جمل کی خو داخبره ښکاره مخ ته راغلی وه چي د فریقینو ترمینځ جنګ صرف سبایې فتنه

جوړونکو کړی وه حضرت عائشه رضی الله عنها او حضرت علی رضی الله عنه خوپه صلح باندی
متفق سوی وه د شپې په وخت د سبایي فتنه جوړونکو خپل مینځ کی مشوره وکړله او
وی ویل رأی الناس فینا والله واحد: ان یصطلحوا وعلی فعلی دمائنا (۱) زموږ په باره
کی د دی ټولو خلکو رایه یوه ده که اوس په موږ او دوی کی صلح وسوه نوهغه به زموږ
په وینه باندی وی (عبد الله بن سباد داتجویز پیش کی) اذا التقی الناس غداً فانشبوا
القتال ولاتفرغوهم للنظر (۲) کله چی سبا داخلک پیداسی نوجنګ شروع کړی او دوی
ته د سوچ کولو مهلت مه ورکوی چنانچه همداسی وسول او هغوی جنګ شروع کی د
دی په نتیجه کی جنګ شروع سو (ملاحظه کړی تاریخ طبری ص ۴۸۸ ، ج: ۳، ۴۸۸
۴۹۴، ۵۰۵، ۵۰۵ (۳) اوکامل ابن اثیر ج۳ ص ۲۳۳ ص ۲۳۲ ص ۲۴۱ ص ۲۴۲ (۴) او
البدایه والنهایه ج: ۷ ص ۲۳۴ الی ۲۳۷) (۵).

پاته سوه د حضرت معاویه معامله کوم وخت چی ابوالدرداء رضی الله عنه او حضرت ابو امامه
دحضرت معاویه سره دخبرو اترو دپاره تشریف وړلو هم په هغه وخت حضرت معاویه
رضی الله عنه په صفا الفاظو وفرمایل چی حضرت علی رضی الله عنه زما څخه افضل اوبهتردی زما د
هغه سره اختلاف صرف د حضرت عثمان رضی الله عنه د قصاص په معامله کی دی هغه که د
حضرت عثمان رضی الله عنه قصاص واخلی نو په اهل شام کی به د ټولوڅخه مخکی بیعت
کوونکی زه یم (البدایه والنهایه) ج۷، ص ۲۵۸، ۲۵۹ ج: ۸، ص ۱۲۹. د دی څخه
وروسته که کوم سړی دا ووایي چی حضرت معاویه به صرف دابهانه جوړه کړی وه نو د
هغه د اطمینان د پاره شاید چی څه بله خبره هم کافی نه وی.

۵: ستاسو خیال تردیره حده پوری صحیح دی او واقعه داده چی په تاریخ کی په حضرت
معاویه باندی کوم الزمات عائد سوی دی هغه به غلط سلط اوموضوعی روایتو باندی
مبنی دی که صرف په صحیح روایاتو باندی باور کولو سره د حضرت معاویه د سیرت

---

(۱) تاریخ طبری ج۳ ص ۵۰۷ (مطبعة الاستقامة قاهره)
(۲) تاریخ طبری ج۳ ص ۵۰۸ مطبعة الاستقامة قاهره.
(۳) تاریخ طبری ص ۵۰۷ ج: ۳ (مطبعة الاستقامة قاهره).
(۴) التاریخ الکامل لابن اثیر تحت الذکر مسیر علی الی البصرة الواقعة ج۳ ص ۹۲ ص ۹۳.
(۵) ذکر مسیر امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب من المدینة الی البصرة (طبع مطبعة السعادة بجواز محافظة مصر.
اوهمدارنګه وګوری البدایه والنهایه (طبع دار الفکر بیروت) ج: ۵ ص ۲۳۴ (محمد زبیر)

مطالعه وسی نو صورت حال بالکل مختلف کیږي ما په خپل مضمون سیرت معاویه کي دانفصیل بیان کړی دی مضمون د سیرت معاویه په اضافي سره عنقریب په کتابي شکل کي راسی ان شاء الله تعالیٰ.

۶: د یزید د ولی عهدی په مسئله باندی ما په خپله مقابله کي مضمون گفتگو کړی ده که تاسو د هغه مطالعه وکړی نو امید دی چي په هغه کي تاسو ته د ټولو سوالو جواب درکول سی.

۷: په دی مسئله باندی ما په خپل مضمون کي رڼا اچولی ده

۸: د یزید شراب چښل یازنا کول د هیڅ قابل اعتماد روایت څخه ثبت نه دی د زنا روایت خوما په هیڅ تاریخ کي نه دی کتلی د کوم چي شیعه راوی دی د یزید شراب چښل وغیره یې بیان کړی دی خو په کوم مستند روایت کي د دی ذکر نسته که یزید بنکاره شرابی وی نو د صحابه کرامو دومره لوی جماعت به د هغه سره د قسطنطنیي د جهاد د پاره نه تلل د هغه دور حالات لیدلو سره غالب گمان همدادی چي یزیدکم ترکمه د حضرت معاویه په عهد کي شراب نه چښل او شرعی حد به هغه وخت کي قائمیږي چي دوه شاهدان یې په چښلو باندی او وینی داسی هیڅ واقعه د کوم شیعه په روایت کي هم موجود نه ده.

۹: ابن خلدون صرف دومره لیکلی دی چي د حضرت معاویه د وفات څخه وروسته د یزید فتنه ظاهره سوه په هغه کي غالبًا د مجلس غناء تذکره هم ده.

۱۰: په هغه زمانه کي د مکتوب نگاری اسلوب به ډیر مختصروو، ته به د هغه دور د هیڅ داسی مکتوب مثال پیدانه کي چي په هغه کي د تفصیل او اطناب څخه کار اخستل سوی وی او په مختصرو خطونوکی د ټولو خبرو رعایت ممکن نه دی بیا د کوفي اوسیدونکي حضرت حسین رضی الله عنه د څه مقصد د پاره غوښتلو د حضرت حسین رضی الله عنه خپل موقف داوو چي یوسلطان متغلب چي د هغوی داغلبه ایساروَل د هغوی ترمخه وو او د همدی مقصد دپاره هغوی روان سوی وه. دغه اړخ می هم په خپل مضمون کي واضحه کړی دی.

۱۱: د حضرت حسین رضی الله عنه د خروج شرعی حیثیت زما په مضمون کي موجود دی امید دی چي تاسوبه کتلی وی داویل مشکل دی چي دوی د پوره خندان اخستلو سره په کومه وجه مناسب گڼلی وو ؟ لیکن که بالفرض حضرت حسین رضی الله عنه غیر مخلص گرخول سوی وی بیاهم داسوال باقی پاته کیږي چي په حقیقت کي د حضرت حسین رضی الله عنه

خلوص د شك او شبهې څه بالاتردى هغوى چې څه كړى وه هغه يې د الله تعالى د پاره كړى وه. اوس څوارلس سوو ۱۴۰۰ كاله وروسته د هغوى يويو جزوى اقدام صحيح صحيح حكمت او مصلحت معلومول نه زموږ د پاره ممكن ده او نه ضرورى.

۱۲: د يزيد په باره كې صحيح خبره هغه ده چې ما ليكلې ده د قانون الهى د بدلولو څه ثبوت كم تركمه ماته را نه كول سو.

۱۳: كله چې ما په خپل مضمون كې عرض كړى وو چې يزيد يومتغلب سلطان وو شرعًا د هغه حكم دادى كه هغه پوره كنټرول حاصل كړى وى نو د هغه څان دى خروج ونسى او كه د هغه غلبه منع كول ممكن وو نو د منع كولو كوشش دى وسى حضرت حسين رضی الله عنه پوهيدلو چې د هغه غلبه منع كول ممكن دى څكه هغه روان سو او د نورو حضراتو صحابه كرامو رضی الله عنهم خيال وو چې اوس د هغه غلبه ايسارول كه په وس نه ده او د هغه په ايسارولوكى د زياتى وينې توئيدلو خطره ده څكه هغه پخپله هم خاموشه پاته سو او حضرت حسين رضی الله عنه ته يې هم د خپلې ارادى څخه دمنع كيدلو مشوره وركړله .

۱۴: هيڅ نقطه نظرنه دى حضرت حسين رضی الله عنه په شروع كې داګنل چې د سلطان متغلب ايسارول ممكن دى څكه خوروان سو او په اهل كوفه باندى يې اعتماد وكى خوچې كله دعبد الله بن زياد دلښكر سره مقابله وسوه نودكوفيانو دبدعهدى ورته اندازه وسوه چې هغه وخت دهغه بالكل يقين پيداسو چې اهل كوفه بالكل غلط تصوير پيش كړى دى په حقيقت كې د يزيد غلبه ايسارول اوس دوس څخه بهرده څكه هغوى د يزيد خواته ورتلو سره د بيعت كولو اراده هم ظاهره كړله خو عبد الله بن زياد په غير مشروط طور باندى هغوى ګرفتار كول وغوښتل په هغه كې هغوى ته د مسلم بن عقيل پشان د خپلې بې وسى او شهيد كيدلو خطره وه څكه د هغه سره د مقابلې څخه سوا بله لاره نه وه.

۱۵: په دى كې څه شك نسته چې تاريخ د غه شان جهان بين كولو سره مرتب كول ډير ضرورى دى ليكن نن چې موږ د كوم دور څخه تيريږو نو په هغه كې كار بې شماره دى او سړى كم يو سړى به كوم كوم كار كوى ؟ نن صبا يو مفصل كتاب زما د قلم څخه لاندى دى په بل څه كار كې لګيدل مشكل دى خو بيابه هم كوشش كوم چې احباب دى طرف ته متوجه كړم زه دوباره معذرت خواه يم چې ستاسو په جواب كې ډير تاخير وسو خو د هجوم مشاغلو دا علم دى چې داخط مى هم په څو ورځوكى او په څو نشستونوكى پوره كړى دى خداى دى وكړى چې دا د اطمنان باعث سى زه د الله تعالى شكر اداء كوم چې ماته په اصل عربى تواريخو كې د مشاجرات صحابه كرامو رضی الله عنهم د

زمانی د واقعاتو ویلو موقع ملاوده او شاید د تاریخ هیڅ کتاب چی نن صبا پیدا کیږي
مانه دی پریښی خو الحمد لله زما زړه اودماغ دصحابه کرامو له طرف ښخه بالکل
مطمئن دی اول که به ما د اهلسنت د عقائدو تقلیداً اتباع کوله او اوس الحمد لله
تحقیقاً د هغه متبع یم او په تمامو صحیح اوسقیمو روایاتو کتلو ښخه وروسته د الله
تعالی په فضل په دی عقیدی باندی نوره زیاته شرح صدر سوی ده په دی موضوع
باندی د والد ماجد مفتی محمد شفیع صاحب مد ظلهم یوه مقاله د مقام صحابه
په نوم سره لیکلی ده چی انشاء الله په یوه دوو میاشتو کی به منظر عام ته راسی که
موقع درته وی نو د هغه هم مطالعه وکړی؟
والسلام محمد تقی عثمانی عفی عنه ۱۹ ربیع الاول ۱۳۹۱هـ (فتوی نمبر ۲۲\۱۴۰۴ الف)

کوم قسم غلطی به اجتهادی غلطی ګرځولی سی ؟

سوال : مکرمی او محترمی مولانا محمد تقی عثمانی ایډیټر البلاغ کراچی السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته وروسته عرض دادی چی د ذوالحجی خصوصی ایډیشن البلاغ می د نظر ښخه تیرسو ویلو سره می زړه مطمئن سو خو په یوعبارت باندی می یوڅو شکونه په ذهن کی پیدا سول دغه شکونه د ختمولو د پاره تاسوته خط لیکم چی ستاسو منشاء د دغه عبارت ښخه معلومه سوه عبارت په لاندی ډول دی خو چونکی که حضرت عائشه وی او که حضرت معاویه د دواړو ښخه داعمل د حضرت علی رضی الله عنه د عداوت یا د بغض د وجی ښخه نه بلکی د شبهی او تاویل په وجه صادر سوی وو او په هرحال هغه هم د خپل خان سره دلائل لرل چی په غلط فهمی باندی مبنی خو د یانت دارانه وو ځکه د اخروی احکامو په اعتبار سره د هغوی داعمل د اجتهادی غلطی لاندی راځي خکه په هغه باندی طعن جائز نه دی د دی مثال داسی دی چی په ذبیحه باندی قصداً عمداً بسم الله پریښوول هغه ذبح کول او بیا هغه خوړل د دلائل قطعیه په بناء باندی لویه ګناه ده خو امام شافعی په خپل اجتهاد سره داجائز ګنلی دی ځکه که څوک شافعی المسلك انسان هغه وخوری نو د هغه داعمل د دلائل شرعیه په رڼاکی ګناه کبیره او فسق دی خوهغه د دیانتدار ښخه د اجتهاد په بناء باندی صادر سول نوځکه به هغه سړی ته فاسق نسی ویل کیدی (البلاغ : ۱۳۹ ص: ۷۲)

زماپه دی عبارت باندی د ټولو ښخه لوی اعتراض دادی که کوم یو سړی د قرآن کریم د آیتونو انکار کوی نوتاسوبه هغه ته د دیانتدارانه اجتهاد وایې او د هغه نیت ته به

ګوری حالانکی الله تعالی د زړه په خبرو پوهیږي نوتاسو څنګه دعوی کوی؟ که میرزایان د قرآن مجید د آیتونو تلاوت کوی او دا ووایې چی زمونږ نیت صحیح دی او مونږ دیانتداری سره کوو نو آیا هغوی ستاسو په نزد صحیح به وی ؟ که څوک دا ووایې چی مولانا مودودی اجتهادی غلطی کړی ده نوتاسو به هغه ته څه جواب ورکوی ؟ اشکوك زما په ذهن کی پیداسول خکه د دی شکوکو د ختمولو د پاره ستاسو طرف ته متوجه کیږم مهربانی وکړی او زما شبهات ختم کړی .

د خدای تعالی خوانه د اجر عظیم مستحق وګرځی .

جواب: محترم ومکرم السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ستاسو خط ملاوسو د کوم سړی غلطی سره اجتهاد غلطی ګرځولو د پاره چی کوم دوه شرطونه ماعرض کړی دی غالبًا هغه ستا د نظرونو څخه پټ پاته سوی دی د هغه له وجی داشبهه پیداسوه ماعرض کړی وو چی کوم سړی د اجتهاد د اهل دی یعنی به هغه سړی کی علمی او عملی صلاحیت پیداکیږي چی ټول امت د اجتهاد د پاره ضروری ګرځولی دی او د خپل مسلك په بنیاد چی په څه شرعی دلیل باندی بې لری خواه که هغه دلیل مونږته کمزوری معلومیږي نو د هغه دی عمل ته به اجتهاد وایې اوکه په هغه کی څه غلطی وی نودهغه به داجتهادی غلطی وی امام شافعی رحمه الله دحضرت عائشی رضي الله عنها د یوحدیث په وجه دامسلك اختیار کی چی بغیر د بسم الله ویلو هم ذبیحه درسته ده [1] او د قرآن کریم آیت یې ﴿مَا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللهِ﴾ باندی محمول کړی دی ټول امت د اجتهادی غلطی ګرځولی ده چی په هغه کی د اجتهاد شرائط پوره پیدا کیدل او دامسلك په هرحال په یوشرعی دلیل باندی مبنی دی چی کمزوری صحیح خو د اجتهاد په حدودوکی داخل دی تاسو سوال ډیرښه کړی دی چی بباخوبه نن صبا نور خلګ هم د اجتهاد بانه جوړولو سره په قرآن اوسنت کی غلطیانی کوی نوهغه نه به څه ویلی سی ؟ خو د دی جواب دادی چی که کوم سړی د اجتهاد د شرائطو حامل وی نو د هغه غلطی ته به اجتهادی غلطی وایو خو چی د کومو خلګو تا مثال ورکړی دی په هغوی کی د اجتهاد شرائط مفقود دی نوځکه به د هغوی غلطی ته د اجتهادی غلطی نسو ویلی دلته داسوال

---

[1] وفی المجموع شرح المهذب باب الاضحیه ج۹ ص ۴۵۲ (طبع جدید دارالکتب العلمیة بیروت) فرع فی مذاهب العلماء فی التسمیة علی ذبح الاضحیة وغیرها من الذبائح مذهبنا انها سنة فی جمیع ذالك فان ترکها سهوا اوعمداً حلت الذبیحة ولااثم علیه اوهمدارنګه وګوری روضة الطالبین ج۳ ص ۲۰۵ (طبع المکتب الاسلامی):

پیدا کیدی سی چی که یو غلطی مجتهد وکړی نو باعث د ثواب او که غیر مجتهد غلطی وکړی نو باعث د ملامتی دا بې انصافي ولی ده ؟ د دی جواب دادی چی د دی مثال بالکل همداسی دی که یو سند یافته ډاکټر مریض ته د څه غلطی په وجه غلط دوا ورکړی او هغه مریض پری مړسی نو که داثابته سی چی هغه د خپلی پیشی حق اداء کولو سره په دیانتداری سره هغه دوا ورکړی وه نو د دنیا یو قانون هم هغه مجرم نه ګرځوی د دی په خلاف که هم هغه دوایې غیر سند یافته عطائي کوم مریض ته ورکړی او په هغه سره د هغه مرګ واقع سی نو د دنیا هرقانون په هغه ګرفت کوی دافرق ځکه دی چی د غلطی څخه د دنیا هیڅ یوانسان محفوظ نه دی البته د هغه په ذمه داضروری ده چی دغلطی څخه دبچ کیدو څومره اسباب او وسائل کیدی سی هغه پوره اختیار کړی کوم کي چی ډاکټر جوړیږی دهغه دپاره اسباب داوی چی هغه د طب فن د ماهرو استاذانو څخه حاصل کړی او د هغوی څخه سند واخلی که د دی څخه وروسته دهغه څخه څه غلطی کیږي نوبیاداسی غلطی ده چی د هغه څخه هیڅ انسان د محفوظ پاته کیدو سند نسی ورکولی.

دغه شان د یوعالم د پاره ظاهری وسائل دادی چی د قرآن اوسنت پوره علم باضابطه حاصل کړی د ماهرو استاذانو څخه د هغه تربیت واخلی که د دی څخه وروسته هغه غلطی کوی نو دابه د یوماهر ډاکټر د غلطی په شان قابل د ملامت نه وی د دی په خلاف چی په کوم سړی کی د اجتهاد اهلیت نسته د هغه مثال د عطایې په شان دی د هغه غلطی قابل د ملامت اوموجب دګرفت ده د یادولو له وجی شکر ګذاریم او د دعا درخواست دی. والسلام

۱۳۹۱۱۱۱۵۰هـ

(فتوی نمبر ۲۲۱۳۴۲الف)

فصل في تعليم القرآن وتعظيمه وتلاوته :

دقرآن کریم دتعلیم تعظیم تلاوت د ادابوسره متعلق د مسائلو په بیان کی

د قصص القرآن د فلم جوړولو شرعی حکم

سوال: څه فرمایې علمایې دین د لاندینی مسئلی په باره کی چی یوفلم د قصص القران په نوم باندی جاری سوی دی چی په هغه کی مختلف قرآنی واقعات د فلم په طور باندی پیش سوی دی مثلاً د بنی اسرائیلو د ذبح واقعه د فرعون د غرقیدو واقعه

او د بني اسرائیلو دوتلو واقعه په فلم کی یې د موسٰی ﷺ شبیه نه دی ښوولی بلکی د یوبل سړی په ژبه یې احکام بنی اسرائیلو ته رسولی دی د داشان فلم کتل او ښوولو څه حکم دی؟ برایې کرم مدلل بیان کړی عین نوازش به وی.

جواب: د قران کریم د واقعاتو مصور فلم جوړول او کتل او ښوول هیڅکله جائز نه دی بلکی د قران کریم د بی حرمتی په وجه په دی عمل کی د سختی سزا خطره ده ددی ډیر وجوهات دی چی په هغه کی یوڅو دادی.

۱: د قران کریم مضامین چی د کوم عظمت او جلال حامل دی د هغه تقاضا داده چی هغه مضامین د قران کریم په الفاظو کی پوره ادب او احترام سره وویل سی یا واو ریدلی سی د دی په برعکس پیشه ور اداء کارانو او هیروګانو لره مقدس قرآن د شخصیاتو په مصنوعی شکل کی پیش کول په هغوی باندی د قران کریم بیان سوی واقعاتو مصنوعی نقال کول قرانی آیتونو سره لوبی او تماشا جوړولو مترادف دی چی د قران په نص سره حرام دی، آیت دی.

﴿وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهِ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ﴾ سورة انعام: ۷۰.

۲: هیڅ یوفلم د جاندارو د تصویرونوڅخه خالی نه وی او د جاندارو تصویر جوړول اوکتل او ښوول شرعا جائز نه دی لهٰذا قرآنی مضامینو لره داسی ذرائعو سره پیش کول چی د رجنونو احادیثو په رڼاکی ناجائز دی نه صرف حرام بلکی د قرآن کریم د توهین مترادف دی.

۳: د واقعاتو فلم ترهغه وخته پوری نه مکمل کیږي ترڅو چی په هغه کی د ښځو کردارنه وی چنانچه مذکوره فلم کی هم کردار موجود دی او د ښځو بی حجابه د سړو مخ ته راتلل یا د هغوی تصویرونه بلا ضرور ته نامحرمو خلګوته ښوول د قرآن او حدیث په رڼاکی بالکل ناجائز دی او ناجائزه کار د قرآن کریم د مضامینو بیانولو د پاره ذریعه جوړول هم نه صرف حرام بلکی معاذ الله د قران کریم توهین مترادف دی.

۴: کله چی یوی ریښتونی واقعی ته هم د فلم شکل ورکول سی نو په هغه کی د فلم ساز فرضی تخیلاتو ګډون ناممکن دی د دی څخه بغیر عموماً هیڅ یوفلم نسی تیاریدی دی فلم سازه لره د یومربرط فلم جوړولو دپاره خامخا دواقعاتو خلاء په خپل فرضی خیالاتو سره ډکول وی که نور هیڅ هم نه وی نو د متعلقه اشخاصو شکل او شباهت، د هغوی

تعداد د هغوي د ناستي پاستي انداز د هغوی د خوا اوشا ماحول وروسته منظور او د هغوی عبادات اوفضائل لازمًا د قیاسي مفروضاتو په بنیاد باندی پیش کول به وی او په فلم کی داټولی خبری دقران کریم څخه نسی ممناز کیدی لهٰذا داټول قیاسات به دقران کریم طرف ته/منسوب کیږي چی د قران کریم د معنوی تحریف مشابه دی د بحث لاندی فلم په باره کی هم ذمه دار فلم کتونکو دارا ښوولی دی چی په دی کی د قران کریم د بیان سوی.واقعاتو سره ډیر اسرائیلی روایات اوفرضی تخیلات هم دقرآنی واقعاتوسره شامل سوی دی اوچی دکومو ناواقفه خلکو سره د قصص القران دواقف کولو دپاره په موهوم شوق کی دافلم ښوول کیږي د هغوي د پاره په قرآن اوغیر قرآن کی د امتیاز کولوځه لاره نسته هغه دغه ټوله مجموعه دقرآن مضامین ګني او هغوی د قرآن په باره کی په دی سنګینی غلط فهمی کی مبتلاء کیږي او ددی ذمه واری به په هغه خلکو وی چی د دی فلم جوړولو یا د ښوولو ذمه وار دی.

۵: د قران کریم په بیان سوی واقعاتو کی په ډیروځایونوکی داسی الفاظ استعمال سوی دی چی د هغه ډیو څخه زیات تشریح ممکن ده او په هغه کی یوی تشریح سره یقیني اوقطعی طور باندی د بل څه احتمال څخه بغیر د قرآن کریم حقیقی مراد ګرځول جائزنه دی مفسرین چی کله د داسی آیتونو تشریح کوی نوعام طور سره ممکنه احتمالات ذکر کوی ورنه کم ترکمه په څه ناځه صورت کی دا واضح کوی چی دومره خبره د قرآن کریم ده او دومره دتفسیر چی د قرآن اوغیر قرآن سره ملتبس کیدل لازم نسی داصورت په فلم کی هیڅ ډول سره ممکن نه دی بلکی د فلم جوړونکی په ذهن کی د مذکوره آیت یاواقعی چی کوم تفسیر دی نو لازمًا به صرف هم هغه د قرانی مضمون په شکل کی داشان پیش سی چی په هغه کی به بل احتمال نه وی او د فلم په زور باندي هم دهغه تفسیر نقش به په ذهن باندی قائم سی چی ګوانکی په دی فلم کی بیان سوی تصویر عین قرآن دی داصورت هم د قرآن او غیر قرآن په مینځ کی د الناس پیداکولو موجب دی ځکه دا فلم هم بالکل ناجائز دی.

۶: د فلم اصلی منشاء تعلیم او تبلیغ نه وی بلکی د طبیعت د تفریح او د خولی اوتماشی نه لذت حاصلوی لهٰذا دی فلم لره کتونکی په اصل کی دطبیعت دتفریح په غرض به فلم ګوری نه چی دعلم عبرت یانصیحت حاصلولوبه غرض چی دهغه واضح دلیل دادی که همدغه مضامین په خپل اصلی صورت کی دوعظ اوتذکیر دپاره بیانیدل نوداخلک به په هغه کی دشریکیدو دپاره نه تیاریدل اوقرآنی مضامین

داورسدلو او اورولو مقصد اصل لوبی اوتفریح جوړول ناجائزدی بلکی ددی اصلی مقصد عبرت اندوزی ده ددی په ضمن کی تنشیط اوتفریح هم حاصله سی نوبیله خبره ده خولوبه اوتصریح اصل گرځول اوهمدا اصلی مقصد جوړول هیڅکله جائزنه وی د پورتنی ذکرسوی وجوهاتو په بناء باندی ورسره د نورو متعددو مفاسدو پیش نظرداسی فلم جوړول کتل او ښوول ټول ناجائزدی مسلمانانو له ددی څخه په سختی سره پرهیز کول پکاردی او د حکومت هم فرض دی چی صرف دانه چی د داسی فلمونو د ښوولو څخه منع سی بلکی آینده د داسی قسم فلمونو د نمائش مکمل طور باندی سد باب وکړی.

والله سبحانه اعلم احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

۱۴۰۴|۹|۱۸ھ

(فتوی نمبر ۳۵|۱۵۹۹و)

الجواب صحیح محمد رفیع عثمانی عفی عنه دارالافتاء دار العلوم کراچی ۱۴

الجواب صحیح بنده عبد الرؤف سکهروی ۱۴۰۴|۹|۱۸ ھ

الجواب صحیح اصغر علی ربانی ۱۴۰۴|۹|۱۸ھ

د حیض په حالت کی تلاوت کلمه او د رود ویلو حکم

سوال: ایا د حیض په ورځوکی ښځه سورت یاکلمه او درود وغیره ویلی سی؟

جواب د قرآن کریم تلاوت خوبالکل نسی کولی کلمه درود وغیره ویلو کی څه خبره نسته. (۱)

والله اعلم

الجواب صحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه ۱۳۸۸|۷|۱۲ھ

(فتوی نمبر ۱۹|۷۲۲ الف)

د قرآنی آیتونو والا اخبارونو بی حرمتی کول

---

(۱) وفی الدرمختار باب الحیض ج۱ صـ ۲۹۳ (طبع ایچ ایم سعید) ویمنع قراة قرآن ولاباس للحائض وجنب بقراة ادعیة ومسها وحملها وذکر الله تعالی وتسبیح دمزید حواله جاتو د پاره درا روانی صفحی په حاشیه نمبر ۲ کی وگوری د تفصیل او دلائلو د پاره د را روانی صفحی ۱۹۴ نمبر فتوی او د هغی حاشیه وگوری.

سوال: حضرت مولانا احتشام الحق صاحب چی د جمعی په ورځ اخبار کی ایتونه چهاپ کوی هغه د کاندار په کچره کي غورځوی ایا دا صحیح دی ؟

جواب: په کومو کاغذونوباندی چی د الله تعالی او د رسول نوم یاقرآنی ایت او احادیث لیکل سوی یاچهاپ سوی وی هغه د بی حرمتی په خای کی غورځول صحیح نه دی . والله اعلم

الجواب صحیح بنده محمد عاشق الهی احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه ۱۳۸۸/۷/۱۵هـ

په کومو کتابونو چی قرآنی آیتونه هم وی هغه د حیض په حالت کی ویل اولاس ورته وړل او د حیض په حالت کی اذکار جائز دی او که نه ؟

سوال: ښځی دپاره په داسی حالت کی داسی کتابونوته لاس وړل او ویل چی په هغه کی یوځو د کلام پاك آیتونه لیکلی وی جائز دی او که نه ؟ دا آیتونه پریښوول اوصرف ترجمه تفسیر او مطلب وویل سی ؟

۲: په داسی زمانه کی زبانی کلام پاك کلمه جات او درود شریف ویل جائز دی او که نه؟

جواب: په دی زمانه کی اصول دادی که د کتاب اکثره یانیمه حصه په قرآنی ایتونو باندی مشتمل ده نو د حیض نفاس او د جنابت په حالت کی هغه ته لاس لګول جائزنه دی او که د کتاب اکثره حصه غیر قرآنی ده نو هغه ته هغه مقام ته لاس وړل جائزدی چی چیری آیت نه وی لکیل سوی.

قال الشامی ان کان التفسیر اکثر لایکره وان کان القران اکثر یکره والاولی الحاق المساوات بالثانی وهذا التفصیل ربما یشیر الیه ماذکرناه عن النهر وبه یحصل التوفیق بین القولیین . (شامی ج:۱ صـ ۱۷۴ طبع استنبول) [۱]

د قران کریم تلاوت خوبالکل ناجائزدی البته دعاګانی او اذکار او اوراد او احادیث وغیره ویلی سی . [۲] والله اعلم

---

[۱] شامی ج ۱: صـ ۱۷۷ (طبع ایچ ایم سعید) .

[۲] فی اعلاء السنن ج۱ صـ ۲۲۲ (طبع ادارة القرآن) عن ابن عمر عن النبی ﷺ لاتقرا الحائض ولا الجنب شیآ من القرآن اخرجه الترمذی ج:۱صـ ۱۹ (طبع فاروقی کتبخانه) وفی الدرمختارج۱ صـ ۲۹۳ یمنع حل دخول المسجد الی قوله وقراة قرآن بقصده ومسه الابغلافه وفی الهندیة ج۱: صـ ۳۸ (طبع مکتبه رشیدیه کویته) ومنها حرمة قراة القرآن لاتقرأ الحائض والنفساء والجنب شیئا من القرآن

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه الجواب صحيح محمد عاشق الهی

۲۲ ۱۳۸/۱ ۵هـ ج

(فتوی نمبر ۱۳۸۸/۱۸ الف)

دشبينی په محفلونوکی په لاوډ سپيکر باندی تلاوت په هغه باندی اجرت او د سجده تلاوت وغيره متعلق ديوڅو سوالونو جوابونه

د څوک نوڅخه د سهنت په ښارنو کی د شبينی په نوم يونوی شان مجلسونه قائميږي چی عموماً د ماښام څخه تر نمر ختلو پوری يوه دوی کينتی روستو پوری باقی وی د حاضرينو تعداد د ومره که وی چی هلته د مائيکروفون ضرورت هيڅکله هم نه وی خو بيا چی بومجلس په داسی هم نه وی چی د مايکروفون څخه خالي وی د مجلس حاضرين اکثر بيده وی څوك خرهاږي څوك پوکی وهی اوخوب سره بيده وی څوك د بندی سگرټ څکه يی او د هغه په بويې مجلس پوری راځي د کور دخلکو حالت داوی چی ډيرکه خنگ داسی وی چی همه تن متوجه کيدلو سره د کلام پاك تلاوت اوری اکثره خلک د خپل کور په کارونو کی مشغول وی د کور د بيده خلکو دپاره د اواز لويې حرج وی واعظين حضرات د قرآن د تلاوت کيدو په وخت کی هم چای چنبی پان خوری کله کله خپل مينځ کی خبری اتری هم کوی څوك بيده وی څوك ناست وی دمجلس د بانی له اړخه هغوی ته روپی ورکول کيږي د کمی په صورت کی خفگان ښکاره کوی اوکله دمخکنی څخه د روپو فيصله کوی اکثره واعظين د مدرسو مدرسين وی او د دی مجلسونو سلسله عموماً د کتك د مياشت څخه واخله دبيساکه ترمياشتی پوری جاری وی نو واعظ صاحب د دی تقريب له وجی څخه د مدرسي څخه د غير حاضری د ورځو تنخواه هم اخلی د دی څخه علاوه اوږدو مياشتو کی وقتاً فوقتاً د شپی بيداری له وجی دمدرسی د کتابونو مطالعه نسی کولی بعضی ديوی مدرسی دري څلور استاذان بهروی په دی سره چی د مدرسی کوم تعليمی نقصان کيږي د بيانولو څخه بهرندی.

والآية وما دونها سواء فی التحريم علی الاصح الا ان لايقصد بمادون الاية القراة مثل ان يقول الحمد لله يريد الشكر اوبسم الله عند الاكل وغيره فانه لاباس به وفی درالمختار مع ردالمختار باب الحيض ج۱ ص ۲۹۳ (طبع سعيد)، ولاباس لحائض وجنب بقراة ادعية ومسها وحملها وذكر الله تعالی وتسبيح

سوال: په داسی مجلس کی مایکروفون راوړل او دهغه کرایه ورکولوته بی خایه خرچه وېلی سی اوکه نه؟

جواب: کله چی د مجلس حاضرینوته بغیر د لاوډسپیکر ښخه اواز رسیږي نو د لاوډسپیکر لګول غیر ضروری بلکی مضردی لهذا دا په اسراف کی داخل دی؟

سوال: په داسی مجلس کی په مایکروفون کی به د کلام پاك تلاوت جائز وی اوکه نه؟

جواب: که د دی آواز هغه خلګوته رسی چی په مجلس کی حاضرنه وی او د هغوی په خوب غیره کی خلل راځی یاپه دی سره د کلام پاك د تلاوت دبی حرمتی امکان وی نوبه مانکروفون کی تلاوت کول جائزنه دی.

قال فی ردالمحتار وعلی هذا لوقراء علی السطح والناس نیام یأثم (شامی ج: ۱ ص ۵۰۹)[1]

سوال: د داسی مجلس په مایکروفون کی د سجدی آیتونه د تلاوت کولو له وجی د مجلس ښخه بغیر د کور د خلګو اوریدو له وجی به په هغوی باندی سجده کول واجب وی اوکه نه؟ په اول صورت کی که هغه خلګ سجده ونکړی نو د تلاوت کوونکی یا دمجلس په باقی به ګناه عاید کیږي اوکه نه؟

جواب: ۳ سجده واجب کیږي اوکه هغوی سجده ونکړی نوهغه سره لاوډسپیکر لګوونکی به هم دګناه ښخه خالی نه وی؟

سوال: ۴ وایي چی د تلاوت اداب د تلاوت دمجلس پوری محدود وی اوکله چی په مایکروفون کی تلاوت کیږي نو د مجلس په تعریف کی به نوره توسیع وی اوکه نه؟

جواب: یا: مجلس تلاوت به هم هغه ځای ته ویلی سی چیری چی حقیقتًا تلاوت کیږي لهذا بلا ضرورته په مایکروفون باندی تلاوت وسی نوغیر اوریدونکی عدم استماع وغیره کی به معذور وی او د دی ګناه به په تلاوت کوونکو باندی وی یجب علی القاری احترامه بان لایقراه فی الاسواق ومواضع الاشتغال فاذا قراه فیها کان هو المضیع لحرمته فیکون الاثم علیه دون اهل الاشتغال ردالمحتار ج: ۱ ص: ۵۱۰ ([2])

---

[1] شامی فروع فی القراة خارج الصلوٰة ج: ۱ ص: ۵۴۲ (طبع ایچ ایم سعید)

[2] شامی مطلب الاستماع للقرآن فرض کفایة ج: ۷ ص: ۵۴۲ (طبع سعید)

سوال: نمبر ۵: د قرآن پاك دتلاوت په وخت کی سامع ته چای چنبل پان خوړل یاخبری اتری کول اوپه مجلس کی پریوتل څنګه دی ؟

جواب: که د قرآن تلاوت د شرائطو په رعایت سره کیږي نو د سامعینو چای چنبل پان خوړل پریوتل یابل یوداسی کارکول چی د هغه سره د تلاوت څخه د بی توجهی اظهار وی نو د کراهت څخه خالی نه دی .

سوال: مدرس واعظ ته د صاحب مجلس له اړخه عطیه یا دوعظ اجرت اخستلو څخه وروسته دمدرسی څخه د غیر حاضری د ورځو تنخواه اخستل به څنګه وی .

جواب: که د مدرسی څخه یې باضابطه طور رخصت اخستی وی نو واعظ اخستو باندی څه معاهده دمدرسی دمنظمینو سره نه وی سوی نوجائز دی.

سوال: دکوم مدرس صاحب داسی مجلسونو ته همیشه همیشه تلل دمدرسی څخه بغیر حاضر پاته کیدل او اکثر اوقات بغیر د مطالعی څخه درس ورکول مدرسی یاطلبانوته نقصان رسول داڅنګه دی ؟

جواب: که مجلس په هغه منکراتو باندی مشتمل نه وی چی د هغه ذکر په سوال کی وسو نوکله کله هغه ته په تلوکی څه حرج نسته خوداشان روزانه معمول جوړول او داسی مشغله جوړول چي د مطالعی فرصت درته ملاؤ نسی چی په هغه سره مدرسی ته نقصان وی درست نه دی په دی صورت کی به د هغه تنخواه حلال اوطیب نه پاته کیږي .

سوال: واعظ صاحب ته عطیه یا د وعظ اجرت اخستلوڅخه وروسته (۱) د اخروی ثواب امید باقی پاته کیږي اوکه نه .

جواب: که وعظ یې د اجرت اخستلو په غرض نه وی کړی نو د الله تعالی څخه امید ساتل پکار دی برابره خبره ده که هغه واعظ ته منظمین څه عطیه ورکړی او که نه.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه الجواب صحیح بنده محمدشفیع عفاالله عنه

۱۳۸۸۱۱۱۱۹هـ

(فتوی نمبر ۱۹۱۱۷۰ الف)

---

(۱) وګوری صـ ۱۹۴ فتوی اودهغه حاشیه.

د قرآني آیتونو والا اخباری ټکړو بی حرمتی کول

سوال: کوم خلک چی قرآني آیتونه په اخبارونوکی درج کوی آیا داجائزدی اوپه دې سره به دقرآن بی حرمتی نه کیږي.

جواب: په کوم کاغذ چی د قرآن الفاظ لیکل سوی وی د هغه بی حرمتی کول جائز نه دی اخباراتو کی بهتره همداده چی صرف ترجمه ولیکل سی.

والله سبحانه اعلم

الجواب صحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

۱۳۸۸۱۳۱۱۳هـ

بنده محمد شفیع عفا الله عنه

(فتوی نمبر ۱۹۱۲۳۱ الف)

دحفص څخه علاوه په یوبل قراءت کی د تلاوت حکم

سوال: نن صبا د قاریانو یوجماعت دی چی قسم قسم قرآن وایي کله د اعراب والاحرف بغیر داعراب څخه وایي اوکله دوی جملی ځانته وایي دبعضو خلکو څخه می پوښتنه وکړه نو وی ویل چی د اعراب د غلطی له وجی لمونځ نه کیږي.

جواب: داقاریان صاحبان به غالبًا د حفص څخه علاوه په بل قرآت کی قرآن وایی خو زموږ په ملك کی په لمنځونوکی او په عوامی محفلونوکی د حفص څخه علاوه په بل قرآت کی ویل فقهاء منع کړی دی چی عوام په تشویش کی ونه غورځویږي څکه هغوی ته نه دی ویل پکار.

والله اعلم

الجواب صحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه بنده محمد شفیع عفی الله عنه

۱۳۸۸۱۲۱۱۳هـ

(فتوی نمبر ۱۹۱۲۳۱الف)

د اوو ۷ قرآتونو مطابق د قرآن د تلاوت حکم

سوال: دقرآن ويلو څومره طريقې دي په رمضان کې د يوقاري صاحب د قرات څخه مستفيد سوم د قرأت طريقه يې ډيره جلاوه مثلاً ولاړ زور به يې د زير په شان کښه وی مثلاً (ملكِ يومِ الدّينِ) به يې. مَلكَ يومِ الدّينِ وايه، او شايد چې مِلكِ يومِ الدّينِ يې هم وايه مثلاً: مغضوب عليهم به يې هم داشان ويلو يعنی عَلَيهِمُ معلوم کولو باندی وفرمايل چې تقريباً (۷يا۱۰) طريقې دي دکلام الله د تلاوت داشان تلاوت د حضرت قاری فتح محمد صاحب پانی پتی مدظلهم به هم اکثر کوی.

جواب: د قرآن کريم په اوو حرفونو باندی نازليدل د بخاری اومسلم دصحيح احاديثو څخه ثابت دی (۱) چې معنی متواتر دی د دی اوو حرفونو مطابق د قران کريم د تلاوت متعد دی طريقې دی او په هغه ټولو طريقو د قرآن تلاوت جائز دی (مٰلكِ يومِ الدّينِ) کی يوقراءت (مَلكَ يومِ الدّينِ) قرأت هم دی (مِلكِ يومِ الدّينِ) قرأت هيڅ نسته، دغه شان د (عَلَيهِمْ په ځای) (عَلَيهِمُ) ويل په بعضو قرأتونوکی درست دی د دی مسئلی د مکمل تحقيق د پاره د احقر کتاب علوم القران طرف ته رجوع وکړی.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۷۱۱۰۱۱۵هـ

(فتوی نمبر ۲۸۱۱۰۱۲ج)

د قران کريم د مچولو حکم

سوال: د قرآن کريم مچول جائز دی اوکه نه؟

جواب: هو! جائز دی (۲). والله اعلم. ۱۳۹۹۱۹۱۱۵هـ

په ټيپ ريکارډ باندی د تلاوت اوريدلو حکم

---

(۱) وفی صحيح البخاری صـ ۷۴۲ باب انزل القرآن على سبعة احرف ان ابن عباس حدثه ان رسول ﷺ قال اقرانی جبرائيل على حرف فراجعته فلم ازل استزيده ويزيدنی حتى انتهى الى سبعة احرف وفيه ايضاً قال رسول الله ﷺ كذالك انزلت ان هذا القران انزل على سبعة احرف فاقرو ماتيسرمنه.

(۲) وفی الدرمختار ج۲: صـ ۳۸۴ تقبيل المصحف قيل بدعة ولكن روی عن عمر رضي الله عنه انه ياخذ المصحف كل غداة ويقبله ويقول عهد ربی ومنشور ربی عز وجل، وكان عثمان رضي الله عنه يقبل المصحف ويمسحه على وجهه (مرتب عفی عنه)

سوال: حضرت جی! عرض دادی چی بنده د تبلیغی جماعت سره وابسته دی او په نورو اعمالو کی د شریك کیدو کوشش کوی او الحمد الله د علمایې حق د یوبند خدمت گذار دی مؤرخه ۲۰۰۱/۸/۱۷ د علاقائی جوړ په سلسله کی مرکز رابې وندته حاضری وسوه هلته یومبلغ په خپل بیان کی وویل چی د تیپ ریکارډ په کیسټ کی قرآن اوریدل داسی دی لکه چی د ډمی سندره اوری او مزیدیې ورسره وویل چی دافتوی حضرت مفتی محمد تقی عثمانی صاحب ورکړی ده د دی خط په ذریعه عرض اداکول دی که تاسو داشان فتوی ورکړی وی نو د هغه فوټو کاپی را ولیږی جوابی لفافه ورسره ده په بل صورت کی ددی پوره مسئلی شرعی نقطه نګاه واضح کړئ. جزاکم الله خیراً .

جواب محترم مکرم السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته !

استغفرالله بنده داسی فتوی نه ده ورکړی اونه داخبره صحیح ده کوم صاحب چی داخبره کړی ده هغوی غیر ذمه واری سره زماطرف ته غلطه خبره منسوب کړی ده هغه ته زما داخط ووایه او ورته وایه د بیا د پاره د چاطرف ته خبره منسوب کولو څخه مخکی تحقیق کوه په کیسټ کی قرآن کریم اوریدل بالکل جائز دی اودی ته د سندری سره تشبیه ورکول زماپه نزد سخته گستاخی ده. والسلام

احقرمحمدتقی عثمانی عفی عنه ۱۴۲۲/۶/۲۸ هـ)

د تلاوت په موقع باندی خوب راتلل

سوال: کله چی هم موږ د قرآن د تلاوت دپاره کښېنو نو موږته خوب راځی د دی متعلق څه وفرمایې ؟

جواب: که داسی کله نا کله کیږي دخوب راتلو باندی تلاوت پریږده خوکه همیشه داسی کیږي نو د خوب تښتولو دپاره دکوم طبیب سره مشوره وکړه اوتدبیر اختیار کړه.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۸/۲/۸ هـ

(فتوی نمبر ۲۹/۱۵۰ الف)

د قرآنی آیتونو والا اخباراتو اوکاغذاتو د بی حرمتی حکم

سوال: په اخباراتو او اشتهاراتو کی قرآنی عبارتونه او احادیث چاپ کول او د هغه بی حرمتی کول څنګه دی ؟ او د هغه مخنیوی څنګه وسی ؟

جواب : په کوم کاغذونو چی د الله تعالی او د رسول ﷺ اسم گرامی لیکلی یاچاپ سوی وی هغه د بی حرمتی په خاي باندې اینبوول یاغورځول بالکل جائزنه دی (۱)
انسان ته پکار دی چی پخپله هم د دی څخه پرهیز وکړی او تر کومه حده چی کیدی سی نو نورخلک دی هم له دی څخه منع کړی که هریو سړی خپله ذمه واری محسوسولو سره د دی خبری اهتمام وکړی نو د دی ناجائز فعل شائع کیدل به تر ډیره حده پوری بندسی.
والله اعلم
الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفاالله عنه احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
(۱۲۸۰ / ۱۱ / ۱۳۸۷ هـ)
(۱۲۹۰ / ۱۱ / ۱۳۸۷ هـ)

دقرآن کریم دزړو پاڼو حکم

سوال: د قرآن پاك داسی نسخی چی زړی سوی وی او د تلاوت د پاره نه استعمالیږي او دغه شان زړی شلیدلي سپاری او د هغه منتشری پاڼی اسلامی رسالی اوکتابچی چی په هغه کی د قرآن پاك آیتونه او د حضور ﷺ احادیث وی هغه په دی نیت چی چیری د دی بی حرمتی او توهین ونسی سوزول او دهغه ایره په محفوظ مقام کی دفن یاسمندرته یې غورځول جائزدی اوکه نه ؟
هرکله چی اصح الکتب بعد کتاب الله صحیح البخاری جلد ۲، صـ ۷۲۴ باب فضائل القرآن باندی حدیث دی چی حضرت عثمان ﷛ د قران کریم د سوزولو حکم کړی وو شرعی حکم د قرآن اوحدیث او د فقه حنفی په رڼاکی جواب راکړی.
جواب: د احنافو فقهاؤ ترجیح دی ته ورکړی ده چی دقران کریم زړی پاڼی د سوزولو په ځای دی یاخو په کوم محفوظ ځای کی دفن سی او یاکه هغه پاڼی مینځل کیدی سی نوحروف دی ځینی ومینځی اودهغه اوبه دی چیری په کوهی یاتېنکی وغیره کی شاملی سی او د دفن کولو دپاره بهترینه طریقه داده چی هغه پاڼي دی په کومه کپړه کی ونغښتلی سی او دفن دی سی که دا دواړه کارونه مشکل وی نوهغه پاڼی دی په کوم سیند سمندر یاکوهی کی واچول سی .
فی الدرمختار الکتب التی لاینتفع بها یمحی عنها اسم الله وملائکته ورسله ویحرق الباقی ولاباس بان تلقی فی ماء جار کماهی اوتدفن وهو احسن کمافی الانبیاء وفی

---
(۱) وگوری راتلونکی فتوی او د هغه حاشیه.

الشامية تحته المصحف اذا صار خلقا تعذر القراة منه لايحرق بالنار اليه اشار محمد وبه ناخذ. ولايكره دفنه و ينبغى ان يلف بخرقه طاهره ويلحدله لانه لوشق ودفن يحتاج الى اهالة التراب عليه (شامی حضرو اباحت واخر فصل البيع) (۱).

او بعضو علماء وحضرت عثمان رضي الله عنه د عمل څخه استدلال کولو سره دقرآن کريم د زړو پاڼو د سوزولو حکم اجازت کم ورکړی دی خونورو علماء دا توجيه کړی ده چې هغوی يې کوری مصاحف سوزولي وو هغه تمامتر قرآن کريم څخه وو په هغوی کې تفسير اضافي هم موجود وی که هغه خالص قرآن کريم وی نوهغوی به نه وی سوزولی چنانچه ملا علی قاری ليکی

قال ابن حجر وفعل عثمان يرجع الاحراق وحرقه بقصد صيانته لاامتهان فيه بوجه..... والقياس على فعل عثمان لايجوز لان صنيعه كان بما ثبت انه ليس من القرآن اومما اختلط به اختلاطا لايقبل الانفكاك وانما اختار الاحراق لانه يزيل الشك فى كونه ترك بعض القرآن اذ لوكان قرانًا لم يجوز مسلم ان يحرقه ويدل عليه انه لم يؤمر بحفظ رماده من الوقوع فى النجاسة. (مرقاة المفاتيح ج: ۵ ص ۲۹) (۲)

خلاصه داچې داسې پاڼې دی د سوزولو په ځای دفن سې خوهغه علماؤ د سوزولو اجازت هم ورکړی دی او د هغه ماخذ هم سته نوکه څوك يې وسوزوی نوهغه ته حرام ويل هم مشکل دی. (والله سبحانه اعلم ۱۰/۱۱/۱۳۹۷ھ)

د تلاوت په اوريدلو کې د قاری خوش آوازی طرفته متوجه کيدل او په يوه ساه څو ايتونه ويل د فضليت وجه کنل

(۱) الدرمختار مع ردالمحتار ج: ۲ ص ۴۲۲ (طبه ايچ ايم سعيد) وفى بريقة محمودية ج: ۴ ص ۱۹۸ الكتب التى يستغنى عنها وفيها اسم الله تعالى تلقى فى الماء الكثير الجارى اوتدفن فى ارض طيبة ولاتحرق بالنار و فى التاتار خانيه المصحف الذى خلق وتعذر الانتفاع به لايحرق بل يلف بخرقة طاهرة ويحفر حفيرة يلحد بلاشق او يجعل سقفا ويدفن او يوضع بمكان طاهر لايصل اليه الغبار والاقذار وفى السراجية يدفن اويحرق اهـ مخلصا وكذا عن منية المفتى وعن المجتبى الدفن افضل من الالقاء فى الجارى كالانبياء. وكذا جميع الكتب وفى التاتارخانيه افضل ان يغسلها وياخذ القراطيس واقول الراجع هو الدفن والغسل لا الا حراق..... وكذا فى الهنديه اوهمدارنګه وګوری امداد الفتاوى ج: ۴ ص ۱۵۴ كفايت المفتى ج۱ ص: ۷ (۱) ۹ امداد المفتين ص ۲۳۸ اوامداد الاحكام ج: ۱ ص ۱۳۷. ۱۵۷ (محمد زبير عفى عنه)

(۲) طبع مکتبه امداديه ملتان.

سوال: نن صبا په کراچۍ کې د قرات محفلونه کیږي چې په هغه کې د بهر ملکونو نه قاریان صاحبان راځي اوکلام پاک واوري چې په هغه باندې زیږ. داشان تبصره کوي چې نن صبا په کراچۍ کې د قرات محفلونه منعقد کیږي دهغه شکل بالکل د مشاعره په شان دی لکه چې یوشاعر د خپل کلام اورولو سره د تحسین ادا حاصلولو بیابیل راځي نودغه شان داسلسله چلیږي د کوم شاعر په کلام چې زیات داد ملاویږي هغه دخوشحالۍ څخه په جامو کې نه ځائیږي او د چا په کلام چې واه واه ونسی نو ړوند خله یې نیولی وی روان وی او ډیر خفه وی آیا قرآن پاک چې د الله تعالی کلام دی هغه دی دې حدته را کښته سی چې خلک پرې د خپل فن مظاهره وکړي مانیاک نه رانسی او د خپلې خوش اوازۍ مظاهره وکړي او هغه قاري چې د هغه آواز ښه وي په هغه خلک رخوزیږي او څوک ساده ووایي په هغه باندې خلک خله ورانه کړي او هغه ته توجه نه ورکوي ایا دا قران بې حرمتي نه ده ؟ که داسې شوق وی نو د جمعې په ورځ جوماتونوکې کوم قاري ته موقع ورسی اوخلک دې تری واوری داشان به د قرآن اوقاری احترام باقي پاته سی خوپه داشان مقابلو کې خلک د مسلمان کیدو په حیثیت سره براه راست خوقران ته هیڅ نه وایي خود هغوی د تاثراتو سره د قرآن عظمت ته نقصان رسی چې دیومسلمان حساس زړه د پاره تکلیف ورکوونکی دی .

په داشان تبصرې باندې په مجلس کې ډیر خلک خراب سول وي ویل چې د دې رایه څه حقیقت نسته او داټول جهالت دی په دې سره دمحفل قرائت مخلفت کیږي وغیره شرعي حکم څه دی ؟

جواب: د قرآن کریم تلاوت او دهغه اوریدل د ثواب کاردی البته په دې کې صرف دقاری په خوش اوازۍ کې نظر ساتل درست نه دی اونه په یوه ساه باندې څو آیتونه د فضلیت وجه ګڼل درست دی اصل نظر ساتل د قران کریم په مضامینو باندې پکار دی اوڅوک چې نه پوهیږي هغوی دې دې طرف ته خیال کوی چې د قرآن کریم صحیح تلفظ څنګه کیږي ؟

والله اعلم (احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه)

۱۳۸۷/۱۲/۱۴هـ

بلاشبه دا د اخستلو اوتعریف د پاره تلاوت کول سخت منع دی په دې نیت د تلاوت کوونکو په باره کې رسول ﷺ فرمایلي دي چې د هغوی زړونه به په فتنو پراته وی .

فقال علیه الصلاة والسلام : سیجی اقوام یقیمونه کما یقام القدح یتعجلونه ولایتا جلونه وفی روایة وسیجی بعدی قوم یرجعون بالقران ترجیع الغناء والنوح لایجاوز حنا جرهم مفتونة قلوبهم وقلوب الذین یعجبهم شانهم (رواه البیهقی فی شعب الایمان) مشکوة صـ ۱۹۱ (طبع قدیمی کتبخانه) (۱) .

او قرآن شریف د غوږونو نمائش ذریعه جوړول بی ادبی ده نیتونه الله تعالی بنه پیژنی تول دی د خپل خپل نیت جائزه واخلی .

کتبه العبد الحقیر محمد عاشق الهی بلند شهری عفی عنه ۱۳۸۷/۱۱/۲/۱۴هـ .

قرآن کریم ته بغیر د اودس ښخه لاس وړلو حکم

سوال: که په کوم عدالت کی مخالف پارتی او د هغوی سره راغلی سړی د افسر په مخکی په قرآن شریف باندی لاس ایښوولو سره په نمبر نمبر دابیان ورکړی دا زموږ په دین کی جائز دی اوکه ناجائز هرکله چی دهغوی اودس نه وی ؟ آیا په قرآن شریف باندی بیان ورکول اوقرآن شریف ته بغیر د اودس ښخه لاس ور وړل جائز دی ؟

جواب: په قرآن شریف باندی بغیر د اودس ښخه لاس لګول بالکل نا جائزدی . (۲)

اوقسم وریاندی کول او د بیان ورکولو په باره کی چی د کومو خبرو پوښتنه سوی ده ترڅوچی د معاملی پوره تفصیل معلوم نه وی د هغه حکم نه سی ښوول کیدی .

والله اعلم

۱۳۹۷/۱۲/۲۲هـ

---

(۱) وفی المرقات شرح المشکوة ج: ۵ صـ ۱۲، ۱۳ اقرؤ القرآن بلحون العرب واصواتها ...... بلاتکلف النعماة من المدات والسکنات فی الحرکات والسکنات بحکم الطبیعة الساذجة عن التکلفات و ایاکم ولحون اهل العشق ای اصحاب الفسق (ولحون اهل الکتابین) ای ارباب الکفر من الیهود والنصارٰی فان من تشبه بقوم فهو منهم قال الطیبی اللحون جمع لحن وهو التطریب وترجیع الصوت قال صاحب جامع الاصول ویشبه ان یکون مایفعله القرآء زماننا بین یدی الوعاظ من اللحون العجمیه فی القرآن مانهی عنه رسول ﷺ وسیجئ بعدی قوم یرجعون بالقرآن ترجیع الغناء والنوح والمراد تردیداً مخرجاًلها عن موضوعها اذلم یتات تلحینهم علی اصول النغات . (لایجاوز حنا جرهم) کنایة عن عدم القبول الخ.

(۲) (لَایَمَسُّهٗ اِلاَّ الْمُطَهَّرُوْنَ) (سورة الواقعه : ۷۹) عن ابن عمر ؓ ان رسول ﷺ قال : لایمس القرآن الاطاهر . اعلاء السنن ج:۱ ص: ۲۲۸ طبع ادارة القران اوهمدارنګه وګوری فتاوی رشیدیه ص: ۲۲۱. او تفسیر معارف القرآن ج: ۸. ص: ۲۸۷).

(فتوی نمبر ۲۸\۱۲۷۱ الف)

۱: دروژې سره متعلق دقرآن مبارک آیتونه
۲: درمضان په میاشت کې پیښیدونکې اهم واقعات
۳: دحضور ﷺ دحضرت جبرائیل ﷺ سره د قرآن دوره کول

سوال: ای د ایمان خاوندانو په تاسو روژه فرض سوی ده لکه چې په مخکنی امتونو فرض سوی وه د دی متعلق د قرآن کوم یوآیت دی ؟

۲: د رمضان المبارك په میاشت کی ډیری واقعات ظاهری سوی دی په هغه کی یوڅو واقعات ولیکی ؟

۳: په رمضان شریف کی د حضرت جبرائیل ﷺ تشریف راوړل د حضور ﷺ په خدمت کی به هره ورځ وو، د دی مقصد څه وو؟

جواب ۱: هغه آیت دادی (یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا کُتِبَ عَلَیْکُمُ الصِّیَامُ کَمَا کُتِبَ عَلَی الَّذِینَ مِنْ قَبْلِکُمْ لَعَلَّکُمْ تَتَّقُونَ) .

۲: غزوه بدر، فتح مکه، د قرآن کریم دنزول ابتداء، دا اهم واقعات په رمضان المبارك کی سوی دی د نورو ډیرو واقعاتو د پاره د تاریخ کتابونه وګوری.

۳: دحضور ﷺ سره به یې دقرآن کریم دور کولو. [1]

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۷\۹\۱۸ هـ

(فتوی نمبر ۲۸\۹۷۳ج)

چاپی قرآن نه وی ویلی دهغه دپاره صرف په الحمد الله باندی

---

[1] وفی صحیح البخاری ج: ۲ص: ۷۴۷ (طبع قدیمی کتب خانه) باب کان جبریل یعرض القرآن علی النبی ﷺ وقال مسروق عن عائشه رضی الله عنها عن فاطمه رضی الله عنها اسرالی النبی ﷺ ان جبرایل یعارضنی بالقرآن کل سنة وانه عارضنی العام مرتین ولاأرآه الاحضر اجلی حدثنا یحیی بن قزعه قال حدثنا ابراهیم بن سعد عن الزهری عن عبید الله بن عبد الله عن ابن عباس قال : کان النبی ﷺ اجود الناس بالخیر واجود مایکون فی شهر رمضان کان یلقاه فی کل لیلة فی شهر رمضان حتی ینسلخ یعرض علیه رسول الله ﷺ القرآن فاذا لقیه جبریل کان اجود بالخیر من الریح المرسلة. (محمد زبیر حقنوان

د ګوتی ګرځولو حکم

سوال: زموږ صوبه پنجاب علاقه بهاولپور کی یومولوی واعظ صاحب د خپل تقریر په دوران کی وفرمایل چی کومو خلګوته وخت نه ورکول کیږي لکه زمینداران عوام الناس دهقانان، تاجر یاسوداګریا مزدور پیشه خلګ چی وی هغوی دی سهار وختی اودس سره دی قرآن مجید خلاص کړی یوه یادوی سپاری داول څخه ترآخره پوری دی پری ګوته وګرځوی اوداشان دی قرآن مجید ختم کړی د دی ثواب چی څومره قاری اوعالم ته وی دهغه دوچنده به دی امی جاهل ته ثواب ورکول کیږي داحدیث شریف د احادیثو په ټولو کتابونوکی درج دی په کوم حدیث کی چی ګوری داحدیث به ملاویږي اوس غضب دادی چی زموږ په علاقه کی دارواج دومره زیات سو چی اکثرو ښځو اوسړو د قران مجید ویل پریښوول او دومره سخت تکلیف به څوک لوږوی ؟ اول به په لګهونوکی یوسړی نیم د کلونوڅخه وروسته د تلاوت د فضلیت او د قرآن د ختم ثواب حاصلولی سو اوس نوماشاء الله واعظ مولوی صاحب د الله رحمت او فیض عام کی څوک چټ جاهل هغه ګوتی اینوولو سره دقاری عالم څخه دوچنده ثواب حاصلوی داسی حدیث په کتاب کی سته اوکه نه ؟

جواب: دی واعظ صاحب داخبره په غلط انداز سره بیان کړی ده کوم خلګ چی د قرآن تلاوت کولی سی هغوی دپاره د قرآن کریم په حروفو باندی ګوته ګرځول کافی نه ده اونه څه داسی حدیث زموږ په علم کی سته البته کوم انپړه چی قرآن شریف نسی ویلی په هغوی باندی لازم دی چی د قرآن کریم د ناظری تعلیم حاصل کړی هوا ترڅو پوری چی قرآن شریف زده نه کړی ترهغه وخته پوری که هغه قرآن کریم خلاص کی اوکښینی اوپه حروفو باندی ګوته ګرځوی نوانشاء الله د تلاوت د ثواب څخه به نه محرومه کیږي د دی څخه خو دامطلب دی چی کوم خلګ د قرآن کریم تلاوت کولی سی هغوی دی هم داکار شروع کړی اونه داویل درست دی چی د دی عمل ثواب به دتلاوت والا څخه دوچنده وی.

والله سبحانه اعلم

(۱۳۹۷/۷/۱۳هـ)

(فتوی نمبر ۲۸۱۷۳۸ب)

د دینیات کتابونو ته بغیر د اودس څخه دلاس وروړلو حکم د قرآنی

ایتونو کثرت والا کتاب ته بغیر د اودس نه لاس وروړل جائزنه دی

سوال ۱: نن صبا په مدرسو کی دینیاتو اونورو کتابونوته بغیر د اودس څخه لاس وروړل جائزدی اوکه نه ؟

۲: د هغه کتابونو په موجودگی کی استاذ په کرسی باندی کښېني نستی سی هرکله چی کتابونه دهلکانو سره لاندی وی ؟

جواب ۱: که په کتاب کی د لیکل سوو الفاظو اکثریت په قرآنی آیتونو باندی مشتمل وی نوهغه ته بغیر د اودس څخه لاس ور وړل نه دی پکار او که قرآنی آیتونه پکی کم وی اونور عبارتونه پکی زیات تحریروی نوبغیر د اودس څخه لاس کی اخستل یې جائز دی [۱].

۲: په کومو کتابونو کی چی د الله تعالی او د رسول ﷺ نوم یاقرآنی آیتونوڅخه لیکل سوی وی د هغه څخه لوړ اودریدل یاکښېني نستل د هغه د ادب خلاف دی ځکه په ناسته کی د دی اهتمام کول پکار دی چی د ابی ادبی ونه سی بیاهم د ضرورت په موقع باندی گنجائش سته.

واللہ اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه الجواب صحیح بنده محمد شفیع ۱۳۹۱\۴\۲۶ھ

فتوی نمبر ۲۲\۵۶۲ الف

د قرآن کریم د حفظ کولو څخه وروسته د هیروونکی حکم

سوال: احقر قرآن حفظ کړی وو خو د تی بی له وجی څخه یې دهغه د ورجاری ونه ساتل سو اوس د صحت صورت په نظر نه راځی که په داسی صورت کی مرگ راسی نو آیا د قیامت په ورځ به ړوند را ولاړیږی ؟

جواب: په دی سلسله کی چی کوم حدیث وارد سوی دی د هغه په الفاظوکی چی مامن امرئ یقراء القرآن ثم ینساه الا لقی الله یوم القیامة اجزم : [۲]

---

[۱] ولی الشامیة ج۱: صـ ۱۷۷ ان کان التفسیر اکثر لایکره وان کان القرآن اکثر یکره.

[۲] مشکات المصابیح ج: ۵ ص: ۱۹۱ طبع قدیمی کتابخانه.

يعنې کوم سړي چې قرآن ووايې بيا هغه هير کړي هغه به د قيامت په ورځ د الله تعالى سره د جزام په حالت کې ملاويږي، ملاّ علي قاري د (ثم ينسه) تشريح کولو سره فرمايي ان بالنظر عندنا وبالغيب عند الشافعي او المعنى ثم يترك قرائته نسي اومانسي، (مرقاة المفاتيح ج:۲، ص: ۱۵۲ کتاب فضائل القرآن) (۱) د دې څخه معلومه سوه چې د امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد باندې دا وعيد د هغه د پاره دې چې د ناظرې ويلو اهليت هم د خپلې لاپرواهي په وجه باندې ختم کړي لهٰذا ته داعزم وساته چې صحتمند کيدو سره به قرآن مکمل طور باندې ياد ساتم او د دې دور جاري ساتلو کې چې کومه کوتاهي سوې ده په هغه باندې دالله څخه توبه او استغفار غواړه اميد دې چې انشاء الله د دې وعيد څخه به دې الله تعالى وساتي.

والله اعلم

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفى عنه احقر محمد تقى عثمانى عفى عنه

۱۳۹۱/۱۱/۵ هـ

متيازو سره سورة فاتحه ليکل سخت حرام دي

سوال: مکرم مفتي محمد تقي عثماني صاحب السلا عليکم ورحمة الله وبرکاته بعضې حضرات خاى په خاى داسې پمفلټ تقسيموي چې په هغه کې دامذکور دي چې تاسو د علاج په غرض په متيازو باندې د سورة فاتحه ليکلو د جائز کيدو فتوى ورکړې ده او تاسو داجائز ګڼئ براه کرم د دې په باره کې وضاحت وکړي چې آيا تاسو داسې فتوى ورکړې ده؟ ابراهيم ۱۹ رجب ۱۴۲۰هـ)

جواب: ماداسې هيڅ فتوى نه ده ورکړې د متيازو يابل څه نجاست سره د قرآن هيڅ يو آيت ليکل بالکل حرام دي او زه د دې د جائز کيدو تصور هم نسم کولى کومو خلکو چې زما طرفته دافتوى منسوب کړې ده د هغوى ترديد ماکړى دى چې د روزنامه اسلام ګست ۲۰۰۴هـ په اشاعت کې شائع سوى دى زما د کوم کتاب حواله چې ماطرف ...منسوب کولو سره ورکول کيږي د هغه د حقيقت هم ما پخپل نزد کې واضح کړې دی د دې باوجود چې کوم خلک هغه فتوى ماطرفته منسوب کوي هغوى ته د الله تعالى او په چاباندې د بهتان لګولو څخه بيريدل پکاردي.

والله سبحانه اعلم

۱۹ رجب ۱۴۲۵هـ (فتوى نمبر ۷۳۰۱۴۷)

---

(۱) مرقات المفاتيح ج: ۵ ص: ۹ (طبع مکتبه امداديه ملتان).

كتاب التفسير ومايتعلق بالقرآن

د قرآن کريم د ترجمې او تفسير متعلق د مسائلو بيان

د. (أُوْتُوْا نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتٰبِ) د مفهوم اومعنی تحقيق

سوال: د سورة آل عمران آيت ۲۳ کی دی آلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِيْنَ اُوْتُوْا نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتٰبِ يُدْعَوْنَ إِلٰى كِتَابِ اللهِ.

اشکال دادی چی دلته د اوتو الكتب په ځای اوتو نصيبًا من الكتب يې ولی وفرمائيل؟ (الکتاب) او کتاب الله څخه څه مراد دی ايا نصيبًا فرمائيلو وجه داده چی د دوی سره د تحريفاتو څخه وروسته د کتاب په ځای نصيبًا من الكتب پاته وو ؟ يا داچی الكتب خو صرف قرآن دی اوباقی اهل کتابوته د دی څه حصه عطاء سوی وه ؟ د حضرت څخه د بيان مفصل درخواست دی، دی ناچيز په تسهيل کی داسی وليکل کتاب الهی خويودی الكتب باندی الف لام د جنس دی د دی يوه حصه د تورات په شکل کی يهودوته دوهمه حصه يې د انجيل په شکل کی نصاری ته اومکمل کتاب د قرآن په شکل کی مسلمانانوته عطاء سو آيا داتفسير صحيح دی؟

محتاج دعاء محمد اسلم شيخ پوری.

جواب: مکرمی جناب مولانا محمد اسلم شيخپوری صاحب السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته ستاسو خط راکول سو د دی آيت کريمه معروف تفسيرونه دوه دی يوداچی دنصيبًا من الكتب کی من بيانيه دی [1] چی د هغه حاصل دادی چی د اوتونصيبًا معنی داده چی دوی ته دنعمتونو يوه لويه حصه ورکړل سوی ده بياکتاب د دی حصی بيان دی چی د هغه څخه مراد تورات دی دوهم تفسير دادی چی من تبعيضيه دی [2] او د الكتب

---

[1] وفی تفسير روح المعانی ج:۳ صـ ۱۱۰)

[2] طبع مکتبه رشيديه لاهور ومن اما للتبعيض واماالبيان علی معنی نصيبًا هو الكتب او نصيبًا منه لان الوصول الی کنه کلامه تعالی متعذر فان جعل بيانا کان المرد) انزال الكتب عليهم وان جعل تبعيضًا کان المردا هدايتهم فهم مافيه وعلی التقديرين الام فی الكتب للعهد والمراد به التوراة وهو المروی عن کثير من السلف والتنوين للتكثير وجوز ان يکون الام فی الكتب للعهد والمرادبه اللوح وان يکون للجنس الخ وراجع ايضًا التفسير المظهری ج:۲، ص:۲۷ (طبع بلوچستان بك ډپو) (محمد زبير حقنواز)

عبدالوحيد

ځخه مراد تورات دی خو د ایتاء ځخه مراد د هغه فهم عطاء کول دی او د کتاب الهی مکمل فهم د نوم انسان د پاره ممکن نه ده ځکه که دایې په نصیباً من الکتٰب سره تعبیر سو یعنی د فهم یوه حصه عطاء سوه خو د من تبعیضیه اخستو په صورت کی د الکتٰب ځخه مراد بعضی حضراتو لوح محفوظ هم اخستی دی اوبعضی حضراتو جنس کتاب که جنس کتاب مراد واخستل سی نو که څه هم په دی کی به د ټولی دنیا کتابونه شامل وی خوسیاق د الله تعالی د کتابونو دی تاسو چی کوم تعبیر اختیار کړی دی چی کتاب الهی خو یودی د دی یوه حصه د تورات په شکل کی بنی اسرائیلوته عطاء سوی داتعبیر هم صحیح کیدی سی البته دا وئیل چی هغوی په کتاب کی تحریفات کړی وو ځکه د کتاب په ځای نصیب من الکتٰب وویل سول علاوه د دی ځخه می چیری منقول نه دی لیدلی اوفی نفسه هم صحیح نه معلومیږي ځکه چی (ایتاء) خو د غیر محرف تورات سوی وه وروسته تحریف د هغوی خپل عمل وو او د آیت کریمه په ټوله حصه کی دابیان د الله تعالی د انعام دی د هغوی د خپل فعل نه دی د هغوی خپل فعل وروسته ثم یتولی سره مذکور دی.

والله سبحانه اعلم

حضرت مولانامحمد تقی عثمانی مدظلهم به قلم عبد الله میمن

۱۴۲۲\۲\۱۲ھ

(فتوی نمبر ۴۹۲\۳۵)

د عالم دین تفسیر اوریدل

سوال: دمحقق عالم تفسیر اورول او اوریدل صحیح دی اوکه نه ؟

جواب: بغیر د شك اوشبهی ځخه جائز دی.

فقط والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه الجواب الصحیح محمد عاشق الهی عفی عنه

(۱۳۸۸\۲\۱۲ھ)

(فتوی نمبر ۱۹\۲۳۶ الف)

د قیامت دوخت د تعیین متعلق د قرآن په یوآیت سوال جواب

سوال: دالله تعالی ارشاد دی چی داخلگ (منکرین) ستاسو ځخه د قیامت متعلق سوال کوی تاسو ورته وواياست چی د دی خبر خو بس الله تعالی سره دی د دی مطلب

داسو چې حضور ﷺ ته د قیامت متعلق څخه وروسته ښوول سوی نو دا سوال پیداکیږي چې د قرب قیامت علامات د حضور ﷺ څخه مروی دی او د دین عالمانو هم د قیامت متعلق ډیر کتابونه لیکلی دی او د آیت څخه ظاهریږی چې رسول اکرم ﷺ ته په دې باره کې علم نه وو نو د قیامت علامات څنګه ولیکل سول ؟

جواب: د مذکوره آیت مطلب دادی چې د قیامت صحیح صحیح وخت چې هغه به کله او په کومه ورځ راځي د الله تعالی څخه سوا څوک نه پیژني خو د قرب قیامت علامتونه پخپله قرآن کریم کې ښوول سوی دی او د وحی په ذریعه سره په خبریدلو حضور ﷺ هم ښوولی دی چنانچه د صحیحینو (۱) په مشهور حدیث کې مروی دی چې حضرت جبرائیل ﷺ یو وار د حضور ﷺ خواته د یوانسان په شکل کې راغلو څه سوالونه یې وکړل چې هغه کې یو سوال داوو چې تاسو ماته دقیامت په باره کې وښایې (چې هغه به کله راځي) ددی په جواب کې حضور ﷺ ارشاد وفرمایل چې ددی په باره کې پخپله دسوال کوونکی څخه زیات پیژني بیاحضرت جبرائیل ﷺ پوښتنه وکړه چې ښه دی د قیامت څه علامات راته وښایه نوپه دی باندی حضور ﷺ د قیامت څوعلامتونه ور و ښوول.

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۷/۱۰/۱۱۰

(فتوی نمبر ۲۸/۱۱/۰۳۳ج)

د پکتهال د انګریزی ترجمی حکم

سوال: څه فرمایي علمایې دین د لاندیني انګریزی د قرآن کریم د ترجمې د مطالعې پحقله چې هغه اداره معارف اسلامی اسلامی یونیورسټی اسلام آباد چهاپ کړی ده چې د هغه مترجم د اندو نیشیایونوی مسلمان دی د هغوی نوم په لاندې ډول دی (Muhammad Marmaduk Pickthall) ددوی دانګریزی ترجمې متعلق شرعًا څه حکم دی ؟

جواب: د پکتهال په انګریزی ترجمه کې په مختلفو مقاماتو کې غلطیانی دی خو په مجموعی طور هغه استعمال کیدی سی البته تر اوسه پوری شائع سوی انګریزی ترجمه

---

(۱) صحیح البخاری کتاب الایمان باب سوال جبریل النبی ﷺ عن الایمان والاسلام والاحسان وعلم الساعه الخ ج:۱ صـ ۱۲ (طبع قدیمی کتبخانه):

کی د لعل محمد چاوله ترجمه نسبتاً د ټولوښخه بهتره ده چې د اسلامک پبلی کیشنز لاهور شایع کړی ده ورسره د ټولوښخه بهتره ترجمه هغه ده چې معارف القرآن انګریزی سره شائع کیږي خو تراوسه هغه د تکمیل لاندې ده.

والله اعلم

۱۴۲۱۱۲۱۷ھ

(فتوی نمبر ۴۳۵۱۱۷)

تفسیر معارف القرآن کی (اِلاَّ کُنَّا عَلَیکُم شُهُودًا) الایة د ترجمې تحقیق

سوال: څه فرمايي علمايې دين او مفتيان كرام د لاندينى مسئلى په باره كى چې په دې وخت معارف القرآن جلد څلورم د نظر په مخکی دی د سورة یونس رکوع نمبر (۷) اولنی آیت (اِلاَّ كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُوْدًا)

ترجمه: چې موږ نه يو حاضر ستاسو خواته په پوهه كى نه راځى په ناقص فهم كى هم داراځى كه لفظ (نه) وى نو ترجمه به صفا اوبى غباره سى لكه چې د حضرت تهانوى رحمه الله په بيان القرآن كى مثبته ترجمه كړى ده موږته د ټولو خبر وى.

چونكه معارف القرآن ترجمه د حضرت شيخ الهند ده، نو احقر تفسير عثمانى مطبعه سعودى عرب وكتى نوپه هغه كى هم هغه د معارف القرآن والا ترجمه ده د مهربانى د لارى وضاحت وكړى نو ډير زيات عنايت به وى.

جواب: (وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا)

ترجمه حضرت شيخ الهند: اونه يې ته په كوم حال كى اونه وايې په هغه كى څه قرآن او نه كوى تاسو څه كار چې موږ نه يوحاضر ستاسو خواته [1].

ترجمه حضرت تهانوى رحمه الله اوتاسو چې خواه په هرحال كى وى اوتاسو چې د چيرى څخه قرآن واياست او تاسو چې څه كار هم كوى موږ ته د ټولو خبروى [2].

د حضرت شيخ الهند په ترجمه كى ګوانكى د موجوده محاورى په اعتبار سره څه اغلاق دى خو ترجمه په هرحال صحيح ده ځكه چې په عربى كى په استغراق باندى دلالت كولو يو اسلوب (طريقه) داهم ده چې اول عام نفى راوړلى سى (چې عموماً نكيره تحت النفى په صورت كى وى) بيا استثناء راوړل سى لكه چې دابنوول وى چې (هرنبى معصوم

---

[1] ترجمه شيخ الهند تفسير عثمانى (طبع دارالاشاعت) ج:۱ ص ۲۱۰).

[2] بيان القرآن ج:۵ ص ۲۰ (طبع ايچ ايم سعيد كمپنى) :

دی) داسی به وایې مامن نبی الا وهو معصوم د داسی تعبیراتو ترجمه عموماً په اردو　14
کی په دوه قسمه کیږي یوداچی داستغراق والا مشتبه جمله ذکر سی لکه د ذکر سوی
مثال ترجمه داسی وسی چی څوك هم نبی وی هغه معصوم وی دوهم داچی د استثناء
څخه مخکی والا جملی ترجمه نفی سره وسی د استثناء څخه وروسته والا جملی په
صورت د نفی د هغه صفت جوړ سی لکه کوم نبی داسی نه دی چی معصوم نه وی د
حضرت تهانوی رحمه الله ترجمه د اولنی طریقی مطابق ده او د حضرت شیخ الهند د
دوهمی طریقی په دی کی اغلاق وجه حرف نفی نه ده بلکی وجه داده چی په دی ترجمه
کی د موصوف اوصفت لفظ چی سره مربوط سوی دی خونن صبا عموماً دا ربط له جو:
او: جس غیره په ذریعه کیږي .
«وَمَاتَعْلَمُوْنَ مِنْ عَمَلٍ اِلاَّ كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُوْدًا» ترجمه کی لفظ د «که» پر ځای (جس پر)
وغیره په چاباندی وغیره که کنبینبوول سی نو انشاء الله خبره به واضحه سی باقی که
موږ نه حاضرېږو نه حرف نفی حذف سی نو د احقر د ناقص فهم مطابق به ترجمه غلطه
سی دابه داسی وی لکه د پورتنی مثال ترجمه داسی وسی چی هیڅ نبی داسی نه دی
چی نامعصوم وی دغه شان حرف دلته په حذف کولوسره به د ترجمی حاصل داراووځی
چی تاسوڅه عمل داسی نه کوی چی په هغه موږ حاضر یو.
والله اعلم بالصواب (محمد زاهد فیصل آباد)

حال وارد دارالعلوم کراچی ۱۴

دا جواب د احقر په هدایت باندی لیکل سوی دی او د احقر په نظر کی صحیح دی.
والله اعلم
احقر محمد تقی عثمانی عفا الله عنه

۱۴۱۴/۱۱/۲/۱۴هـ

(فتوی نمبر ۱۴۲/۱۱)

دمعوذتینو د قرآن کریم حصه کیدو متعلق د حضرت عبد الله د عقیدی مفصل تحقیق

سوال: دقرآن کریم یومشهور تفسیر کی د معوذتینو (سورة فلق والناس) د قرانیت
متعلق بحث زما ذهن کافی حده پوری پریشانه اوګنده کړی دی د دی خبری سخته خطره
ده چی دقرآن غیر محرف کیدو ایمان متزلزل نسی په هغه تفسیر کی یې بی شماره

روايتونو او احاديثو په حواله سره ثابت سوی دی چې حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ، په معذوتين د قرآن سورتونه نه منل نوځکه هغه دخپل مصحف څخه ساقط کړی وو په بعضی روايتونوکی اضافه ده چې هغوی به داسورتونه په لمانځه کی هم نه ويل مفسر محترم دا روايات صحيح ګرځولی دی خو ورسره يې داهم ويلی دی چې دارايه صرف د حضرت عبد الله بن مسعود ده چې اجتهادی غلطی وه لهٰذا د دوی رايه د باقی صحابه کرامو ﷺ د اجماع په مقابله کی رد کيدی سی د دی بحث څخه کم ترکمه زه معلمئن نه سوم ځکه دلاندينيو سوالونو د جوابونو طالب يم.

۱: د قرآن کريم د کوم آيت انکار کولو سره ايا څوك سړی مسلمان پاته کيدی سی ؟ په داسی حالت کی چې د انکار څومره معصوميت سره وسی ؟ که نسی نو د حضرت عبد الله ﷺ متعلق ستاسو او نورو محقيقنو څه رايه ده ؟

۲: حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ آخر ولی ددی سورتونو څخه انکار وکی؟ دلته دانسی ويل کيدی چې کيدی سی چې ابن مسعود ﷺ ته ددی خبر نه دی رسيدلی ځکه چې ابن حجر رحمه الله صحيح ويلی دی چې داسورتونه د دور اول څخه متواتر وو اونازل هم په مکی دورکی وو دومره مودی پوری ابن مسعود بی خبره نسی پاته کيدی د هغه دور د مسلمانانو داهم طريقه وه چې هغوی ته وحی د خبر متواتر په ذريعه ورسی او هغه په دی بحث کی ومنبلی چې ماته معلوم نه وه لهٰذا داقرآن نه دی اوبيا دا امر هم معلوم دی چې د حضرت عثمان ﷺ په عهد مبارك کی ددی صورتونو خبر متواتر کيدل پټ نسی پاته کيدی او دموجوده قرآن شريف په صحت خو دصحابه کرامو ﷺ اجماع هم سوی ده په دی حالاتوکی ابن مسعود ﷺ ناواقفه نسی پاته کيدی نو بيا هغوی ددی سورتونو څخه ولی انکار وکړی؟

۳: عاصم حمزه اوکسايي اوخلف چې دمشهور قاريانو څخه دی ددوی په سند باندی دټول امت اتفاق دی دی څلور واړوهم ددی قرآن سند چې هغه موږ اوس وايو اوچې په هغه کی معوذتين هم شامل دی ابن مسعود ﷺ پوری رسولی دی خودابن مسعود ﷺ ته منسوب رواياتونه معلوميږي چې داسلسله داسنادو غلطه ده ځکه چې په دی قرآن کی معوذتين شامل دی اوهغه ددی څخه منکر وو، ددی څخه هم دانتيجه راوځی چې په موجوده قرآن کی داسورتونه الحاق دی د ابن مسعود ﷺ شاګردانو خوکم ترکمه يو وار په هغه دروغ تړلی دی د باقی قرآن متعلق الله تعالی ته علم دی چې څومره حصه به الحاق سوی وی اوڅومره هغه حصه ده چې په حضور ﷺ باندی نازل سوی وه ددی احاديثو

څخه د قرآن قطعیت نه متاثره کیږي .

جواب: محترمی اومکرمی السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

ستاسو خط ماته لس ورځی مخکی را رسیدلی وو په جواب کی تاخیر څکه وسو چی ستاسو جواب لږ د تفصیل طالب وو اوماته د مصروفیانو په هجوم کی دومره وخت پیدانه سو چی فوراً جواب ولیکم په هرکیف اوس ستاسو د سوالونو جواب پیش خدمت دی خدای دی وکړی چی دا جواب ستاسو تسلی وکړی واقعه داده چی حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ هم د ټول امت په شان معوذتین د قرآن جزء منل او په کومو روایتونوکی چی دابیان سوی دی چی حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ هغه د قرآن جزء نه منل هغه صحیح نه دی د حضرت عبد الله بن مسعود څخه چی کوم متواتر قرأتونه منقول دی په هغه کی معوذتین شامل دی قرائت عشره کی دعاصم قرائت حضرت ابو عبد الرحمن سلمٰی حضرت زربن حبیش اودحضرت ابو عمر والشیبانی رحمهم الله څخه منقول دی اودا دری سره هغه دحضرت عبد الله بن مسعود څخه نقل کوی . (وګوری النشر فی القرائت العشر لابن الجوزی ج:۱ ص ۱۵۲) [۱] دغه شان د حمزه قرائت علقمه اسود ابن وهب د عبد الله بن مسعود څخه روایت کوی (ایضاً ج:۱ ص ۱۲۲) [۲] د دی څخه علاوه په قرائت عشره کی دکسائی اوخلف قرآنتونه هم په اخره کی په عبد الله بن مسعود باندی ختمیږي څکه چی کسايي دحمزه رحمه الله شاګرد دی اوخلف دهغوی دشاګرد شاګرد دی اوپه دی خبره باندی دامت اجماع ده چی دقراءاتِ عشره سندونه په ټوله دنیاکی دټولو څخه زیات قوی اوصحیح سندونه دی اونسلاً بعد نسل په تواتر سره نقل را روان دی (فیض الباري ج: ۴ ص ۲۲۲) [۳] څکه که کوم خبر واحد ددی متواتر قرآتونو خلاف وی نوهغه یقیناً قابل درد دی اوهغه به نسی قبلولی په دی وجه محقق علماؤ اومحدثینو اکثریت ددغه روایاتوڅخه ضعیف موضوع اوکم ترکمه یې ناقابل

---

[۱] النشر فی القراءات العشر لابن الجزری ج:۱ ص ۱۵۵ (مطبعه مصطفی محمد مصر) .

[۲] ج:۱ ص ۱۲۵ \مطبعه مصطفی محمد مصر .

[۳] وفی فیض الباری قبیل کتاب فضائل القران ج: ۴، ص: ۲۲۲ طبع مکتبه حقانیه پشارو) واعلم ان سند الکسائی ینتهی الی ابن المسعود لانه قراء علی حمزة ومثله ینتهی سند خلف الذی من العشرة الی ابن مسعود ﷺ فانه قراء علی سلیم وهو علیٰ حمزة واستاد القراء العشرة اصح الاسانید باجماع الامة وتلقی الامة له بقبولها :

قبول ګرځولی دی کوم چې دحضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه طرفته داباطل مذهب منسوب کوی لاندې څو اقوال پيش خدمت دی :

۱: شيخ الاسلام علامه نووی رحمه الله دجليل القدر محدثينوڅخه دی په شرح مهذب کې ليکی اجمع المسلون على ان المعوذتين والفاتحة من القرآن وان من جحد منها شيًا كفر ومانقل عن ابن مسعود رضي الله عنه باطل ليس بصحيح (بحواله الاتقان : ج:۱ ص: ۸۱)

([1]) د مسلمانانو په دی باندې اجماع ده چې معوذتين اوفاتحه دقرآن جزء دی اوکه کوم سړی په دی کې دڅه څخه هم انکار وکړی هغه به کافر سی اوپه دی سلسله کې چې څه دحضرت ابن مسعود رضي الله عنه څخه منقول دی هغه صحيح نه دی ([2]).

۲: علامه ابن حزم رحمه الله ليکی:

وكل ماروى عن ابن مسعود من ان المعوذتين وام القرآن لم تكن فى مصحفه فكذب موضوع لايصح وانما صحت عنه قرائت عاصم عن زر بن حبيش عن ابن مسعود وفيها ام القرآن والمعوذتان (المحلى لابن حزم ج:۱ صـ ۱۳ طبع دمشق ومصر) هغه ټول روايات چې په هغه کې ويل سوی دی چې معوذتين اوسورة فاتحه د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه په مصحف کې نه وو هغه دروغژن اومنګهړت دی بلکه د هغوی څخه د عاصم قراءة ثابت دی چې زربن حبيش څخه منقول دی او په هغه کې معوذتين هم دی اوفاتحه هم .

۳: امام فخر الدين رازی اوقاضی ابوبکر عربی هم دا روايت د صحيح منلونه انکار کړی دی المحلی لابن حزم ج:۱ ص: ۱۳ مطبعه دمشق سنه ۱۳۴۷هـ

۴: علامه بحر العلوم ليکی:

. فنسبة انكار كونها من القرآن اليه غلط فاحش ومن اسند الانكار الى ابن مسعود فلا . يعبأ بسنده عند معارضة هذه الاسانيد الصحيحه بالاجماع والملتقاة بالقبول عند علماء الكرام بل والامة كلها كافة فظهران نسبة الانكار الى ابن المسعود باطل حضرت عبد الله بن مسعود لره د معوذتينو د قرآن کريم د جزء کيدوڅخه منکر نبوول .

([1]) وګوری الاتقان فی علوم القرآن ج:۱ ص: ۲۷۲ (طبع مکتبه نزار مصطفى الباز مكة المكرمه) وكذا فی فيض الباری ج: ۴ ص ۲۲۲ (طبع مکتبه حقانيه پشاور)

([2]) وګوری اردوترجمه الاتقان فی علوم القرآن ج:۱ ص: ۲۱۲ (طبع ادارة اسلاميات ۱۴۰۲ مطابق ۱۹۸۲ ع).

ډيره فحش غلطي ده اوچاچې د دې انکار نسبت دهغوی طرفته کړی دی دهغه سند دهغه سندونوپه مقابله کې داعتبارقابل نه دی چې اجتماعي طورباندې صحيح دی اوهغه علمايې کرامو بلکه ټول امت قبول کړی دی ددې څخه واضحه سول چې حضرت ابن مسعود رضي الله عنه طرف ته د انکار نسبت باطل دی .

بحر العلوم شرح سلم الثبوت ج:۲ ص:۱۲) (۱) .

۵: دمصر دمتاخرينو علماؤ سرخيل علامه زاهد الکوثري ليکي چې:

ومن زعم انه لم يکن في مصحفه الفاتحة والمعوذتان او انه کان يحك المعوذتين فکاذب قصداً او واهم من غير قصد والمعوذتان موجودتان في قرأة ابن مسعود رضي الله عنه المتواترة عنه بطريق اصحابه وکذالك الفاتحة وقرآته هي قراءة عاصم المتواترة التي يسمعها المسلمون في مشارق الارض ومغاربها في کل حين وفي کل الطبقات واني يناهض خبر الاحاد الرواية المتواترة وقد اجاد ابن حزم الرد على تقولات المتقولين في هذا الصدد في کثير من مؤلفاته.

او د کوم سړي چې داخيال دی چې د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه په مصحف کې فاتحه اومعوذتين نه وو ياهغه به معوذتين دمصحف څخه ورانول نوهغه سړی خوباقصدا عمداً دروغ وايي ياغير شعوري طور باندې په وهم کې مبتلاء دی څکه چې معوذتين او دغه شان سورة فاتحه دحضرت ابن مسعود رضي الله عنه په هغه قراة کې موجود دی چې د هغه د شاګردانو په سند سره متواتراً منقول دی او د هغوی قراءة دعاصم هغه مشهور قراءة دی چې دهغه دمشرق اومغرب په هره زمانه اوهره طبقه کې اوری راروان دی اود اخبار احاد دهغه متواتر قرآت څنګه مقابله کولی سی ؟ اوعلامه ابن حزم رحمه الله په خپلو کتابونوکې داشان اقوالو ډيرښه ترديد کړی دی (مقالات الکوثري ص:۱۲) (۲) .

دايوځو اقوال صرف دنمونې دپاره پيش سول ورنه د دې څخه علاوه نورهم ډير محققو عالمانو دې رواياتولره د صحيح منلوڅخه انکار کړی دی پدې باندې دا شبه کيدی سی چې حافظ ابن حجر رحمه الله اوعلامه نور الدين هيثمي تصريح کړې ده چې د دې روايتونو ټول راويان ثقه دي . (فتح الباري ج: ۸ ص: ۲۰۳ صـ ۳ مجمع الزوائد ج:۷ صـ ۱۴۹) (۳)

---

(۱) فواتح الرحموت ج:۲ . ص:۱۳ (طبع دارالاحياء التراث العربي بيروت لبنان .

(۲) مطبعه ايچ ايم سعيد فتح الباري ج۸ ص۷۴۳ (مطبعه دارالنشر الکتب الاسلاميه لاهور)

(۳) فتح الملهم ج:۱ . ص: ۱۴۲ (طبع مکتبة دارالعلوم کراچي)

بیادي روایتونو ته ځکه غیر صحیح ویل کیدی سی کوم حضرات چی د احادیثو څخه واقف دي د هغوی څخه داخبره پټه نه ده چی صرف د راویاتو ثقه کیدل دکوم روایت د صحیح کیدلو د پاره کافی نه دی بلکه داهم ضروری دی چی په دی کی څه علت یا شذوذ بیانه سی پیداکیدی تولو محدثینو د حدیث صحیح په تعریف کی داخبره لیکلی ده چی هغه روایت د هرقسم علت اوشذوذ څخه خالي وی چنانچه که په کوم روایت کی څه علت یاشذوذ پیداکیږی نو د روایاتو دثقه کیدو باوجود هغه صحیح نسی ګرځولی حافظ ابن السلاح په خپله مقدمه کی لیکی:

فالحديث المعلل هو الحديث الذى اطلع فيه على علة تقدح فى صحة مع ان الظاهر السلامة منها ويتطرق ذالك الى الاسناد الذى رجاله ثقاة لجامع شروط الصحة من حيث الظاهر ويستعان على ادراكها بتفرد الراوى وبمخالفة غيره له مع قرائن تنضم الى ذالك تنبه العارف بهذا الشان . (بحواله مقدمه فتح الملهم (ج:۱ ص: ۵۴) (۱) .

وروسته حدیث معلل هغه دی چی په هغه کی څه داسی علت معلوم سوی وی چی ددغه حدیث صحت مجروح کوی) باوجود ددی څخه چی په ظاهری نظر کی هغه حدیث صحیح معلومیږي اوداعلت په دغه سندکی هم واقع کیږي چی دهغه راوایان ثقه وی اوپه هغه کی په ظاهره دصحت ټول شرطونه موجودوی اوددی علت ادراك هم حدیث کی بصیرت لرونکوته په مختلفو طریقو سره کیږي کله راوی په منفرد لیدو سرخ وتله ددی لیدلو سره چی هغه راوی دکوم بل راوی مخالفت کوی اوددی سره کله نور قرائن هم ملاویږي دحدیث یوقسم شاذدی دهغه راوی ثقه هم وی خوهغوی دخپل خان نه دزیات ثقه راویانو مخالفت کوی ځکه دهغوی حدیث نه قبلیږي .

لهذا په کومو روایتونوکی چی حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ طرف ته چی داقول منسوب سوی دی چی هغه به معوذتین دقرآن کریم جزء نه منل علامه نووی رحمه الله اوابن حزم وغیره هغه لره دراویانو دثقه کیدو باوجود د لاندی د دریوو وجوهاتو له وجی قابل قبول نه دی ګڼلی.

۱: داروایتو څخه معلول دی اوددی دټولو څخه لوی علت دادی چی هغه د حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ د هغه قرائتونو خلاف دی چی د هغوی څخه د تواتر په طریقی سره منقول دی .

---

(۱) فتح الملهم ج:۱ ص: ۱۴۲ (طبع مکتبه دارالعلوم کراچی) :

۲: د مسند احمد هغه روايت په کوم کې چې د حضرت عبد الله بن مسعود ﷜ داصريح قول نقل سوی دی چې: انهما ليستا من كتاب الله چې معوذتين د الله تعالی د کتاب جزء نه دی صرف دعبد الرحمٰن بن يزيد نخعی څخه منقول دی اوصراحتًا دهغوی داجمله هيچانه ده نقل کړی وګوری مجمع الزوائد للهيثمی ج:۷، ص۱۴۹) (۱) والفتح الربانی ج: ۱۸ ج: ۳۵۱، ۳۵۲) (۲).

او د متواتراتو د خلاف کيدو له کبله داجمله يقينًا شاذ ده او د محدثينو د اصولو مطابق حديث شاذ مقبول نه وی.

که بالفرض دغه روايتونه صحيح هم ومنل سی بياهم په هرحال د اخبار احاد دی اوپه دی خبره باندی د امت اجماع ده چې کوم خبر والا د متواتراتو اوقطعياتو خلاف وی هغه مقبول نه وی د حضرت عبد الله بن مسعود ﷜ چې کوم قرآتونه په تواتر سره ثابت دی د هغه صحت قطعی دی لهٰذا د هغه په مقابله کی د اخبار احاد يقينًا واجب الرد وی.

اوس صرف يوسوال پاته کيږي او هغه دادی چې که داروايتونه صحيح نه وی نو دی ثقه راويانو داسی بی اصله خبره ولی روايت کړی ده ؟ د دی جواب دادی چې د دی روايتونو حقيقت داکيدی سی چې حضرت عبد الله بن مسعود ﷜ معوذتين د قرآن کريم جزء خومنل خو د څه وجی څخه هغوی په خپل مصحف کی نه دی ليکل دی واقعی لره روايت کولوسره کوم راوی ته داوهم وسو اوهغه داسی روايت وکړی چې ګوانکی هغه د سره څخه د قرآن جزء نه منی حالانکه حقيقت صرف دومره وو چې هغوی د معوذتين د قرآن جزء منی باوجود هغوی پخپل مصحف کی هغه ونه ليکل او د نه ليکلو ډيری وجی کيدی سی مثلاً علامه زاهد الکوثری فرمايلی دی چې هغوی معوذتين ځکه ونه ليکل چې د هغه د هيريدو خطره نه وه ځکه چې هر مسلمان ته ياد وی (مقالات الکوثری ص: ۱۲) (۳)

د دی تائيد ددی خبری څخه کيدی سی چې حضرت عبد الله بن مسعود ﷜ پخپل مصحف کی سورت فاتحه هم نه وه ليکله او امام ابوبکر الانباری پخپل مسند سره روايت کړی دی چې د هغوی څخه پوښتنه وسوه نوهغوی وفرمايل :

---

(۱)مطبعه دارالکتاب العربی بيروت لبنان :
(۲)ناشر احمد عبد الرحمٰن البنا الساعاتی :
(۳)مطبع ايچ ايم سعيد):

لوکتبتها لکتبتها مع کل سورة (که ماسورة فاتحه لیکله نوهغه به می د هر صورت سره لیکله) امام ابوبکر فرمايي چې د دی مطلب دادی چې په لمانځه کی د هرصورت څخه مخکی سورة فاتحه ویل کیږي څکه د هرصورت افتتاح دفاتحی څخه کیدل پکارډی لهذا حضرت ابن مسعود وفرمایل چې مادانه لیکلو سره د اختصار څخه کار اخستلو او د مسلمانانو په حفظ می اعتماد وکی. (١)

په هرصورت که حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ په خپل مصحف کی سورة فاتحه اومعوذتین نه دی لیکلی نو د دی ډیر معقول جوهات کیدی سی اودهغه څخه دا پوهیدل هیڅکله صحیح نه دی چې هغه داد قرآن کریم جزء نه منل هرکله چې د هغوی څخه په تواتر سره پوره قران ثابت دی ددی تحقیق څخه وروسته د ټولو سوالونو جواب کیږي لکه چې هغه دا قصه صحیح ګرځولو باندی مبنی دی دامکتوب احقر حضرت والد صاحب مدظلهم ته هم واورولو هغوی هم د دی د تائیدولو تصدیق وکی.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۳/۷/۲۰هـ

(فتوی نمبر ۲۴/۷۹۱و)

(اِنَّکَ مَیِّتٌ وَاِنَّهُم مَیِّتُونَ) تفسیر

سوال: محترم جناب مفتی صاحب: مهربانی وکړی د دی آیت خلاصه د تفسیر ولیکی (اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَ)؟

جواب: ددی آیت لفظی ترجمه داده چې ای نبی ﷺ تاسوته هم مرګ راتلونکی دی او دوی ته هم د آیت سیاق اوسباق دادی چې د مشرکینو د شرکی عقیدی ابطال کولو سره ارشاد فرمایل سوی دی چې تاسو او دوی مشرکینو کی کوم اختلاف دی د هغه فیصله د دواړو د مرګ څخه وروسته به یقینی طور باندی وسی کله چې به مؤمن اوکافر ټول په بار ګاه الهی کی راغونډ وی نو دی مشرکینو ته به پخپله معلومه سی چې هغوی خومره په غلطی سره وه. (٢)

---

(١) تفسیر القرطبی ج:١ ص ١١٤، ص ١١٥ مطبعه دار الکتب العربی للمطباعة والنشر ١٣٨٧هـ ١٩٦٨ع انتشارات ناصر خسرو ایران.

(٢) وګوری د معارف القرآن د تفسیر خلاصة ج:٧ .ص: ٥٥٥.

د: د دی ايت خلاصه تفسير دی د ايت د حياة انبياء د عقيدی خلاف نه دی ځکه چی
دانبياؤ اوعامو انسانانو په مرګ کی دافرق وی چی دانبياء کرامو د روحونو تعلق
دهغوی دجسمونو سره د عام مسلمانانو په مقابله کی زيات باقي وی ځکه د هغوی
ميراث نه تقسيمېږی او نه د هغوی د ازواجو مطهراتو سره دهغوی څخه وروسته
دچانکاح رواکيږي ځکه په دی ايت کی د دواړو مرګ بيل بيل ذکر سوی دی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه الجواب صحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه
۱۳۹۱۱۱۰۱۵ هـ

(فتوی نمبر ۱۸۱۴۰۱۴ الف)

د تفهيم القران مطالعه بغير د تنقيد څخه کول

سوال: دمولانا مودودی تفسير تفهيم القرآن بغير د تنقيد څخه ويل او ښوول څنګه دی؟

جواب: په تفهيم القران کی ډيری خبری د جمهورو مُسلماتو او اقوالو خلاف دی ځکه هغه په قول د سائل بغير د تنقيد څخه ويل او ښوول صحيح نه دی درس قرآن د پاره د حضرت تهانوی رحمه الله يا علامه عثمانی د مستند تفسيرونو څخه دی استفاده وکړی.

والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه الجواب صحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه ۱۱ ذی قعدة الحرام ۱۳۸۷ هـ) (فتوی نمبر ۱۸۱۱۴۰۴ الف)

د ټولو څخه مخکنی تفسير کوم يودی؟

سوال: يوصاحب په البلاغ کی ليکلی دی چی حضرت ابی بن کعب د ټولو څخه مخکنی د قرآن پاک تفسير ليکلی دی ما په يوکتاب کی ليدلی دی د علامه ذهبی رحمه الله د بيان مطابق په فن تفسير کی د ټولوڅخه اولنی حضرت سعيد بن جبير رضي الله عنه کتاب ليکلی دی او د مؤرخ ابن خلکان رحمه الله د بيان مطابق ابن جريح متوفی سنه هـ ۹۲۸ د ټولوڅخه مخکی تفسير ليکلی دی حضرت عبد الله بن عباس متوفی سنه هـ هم يوتفسير ليکلی وو د جناب ګذارش دی چی په دی سلسله کی د خپلی تحقيق حوالی سره تحرير وفرمايې؟

جواب: ترڅو چې زموږ معلومات راهنمايي کوي هم حضرت ابی بن کعب د ټولو څخه اول صاحب تصنيف مفسردی صحابه کرامو ﷺ کي ډيرو حضراتو به د تفسير درس ورکوی ليکن د چاتفسير هم په کتابی شکل کی مدون کيدل ثابت نه دی او د حضرت ابی بن کعب ﷺ په باره کی علامه جلال الدين سيوطی ليکی .

واما ابی بن کعب فعنه نسخة کبيرة يرويها ابوجعفر الرازی عن الربيع بن انس عن ابی العالية عنه وهٰذا اسناد صحيح وقد اخرج ابن جرير وابن ابی حاتم منها کثيراً وکذا الحاکم فی مستدرکه واحمد فی مسنده .

الاتقان ج:۲ صـ ۱۸۹ حجازی قاهرة سنة ۱۳۲۸هـ) (۱) .

ترجمه : پاته سو حضرت ابی بن کعب چی دهغه څخه يوه لويه نسخه منقول ده چی هغه ابو جعفر رازی د حضرت ربيع بن انس عن ابی العاليه په واسطه روايت کوی او داسند صحيح دی ابن جرير او ابن ابی حاتم د دی نسخی څخه ډير روايات اخستی دی دغه شان حاکم په مستدرك کی او امام احمد په مسند کی هم . (۲)

پاته سو حضرت عبد الله بن عباس ﷺ نو اګر که هغه په اتفاق سره د مفسرينو امام دی خو اول د هغه تفسير په کتابی شکل کی د کوم صحيح سندڅخه ثابت نه دی نن صبا تنوير المقباس په نوم کومه نسخه چی د حضرت عبد الله بن عباس ﷺ طرف ته منسوب ده د هغه سند ډير ضعيف دی ځکه چی دانسخه د محمد بن مروان السدی الصغير عن الکلبی عن ابی صالح په سند سره ده او داسلسله سند محدثينو سلسلة الکذب ګرځولی ده . (۳)

اوکه بالفرض دحضرت ابن عباس ﷺ دتفاسيرو څه کتابی مجموعه ثابت هم وی بياهم هغه د علم تفسير ړومبنی کتاب نسی ګرځول کيدی ځکه چی حضرت ابی ابن کعب دهغوی څخه متقدم دی دحضرت ابن عباس ﷺ وفات په طائف کی سنه هـ ۶۸ کی (

(۱) الاتقان فی علوم القران ج:۴ ص: ۱۲۱۸ (طبع مکتبه نزار مصطفٰی الباز مکة المکرمة) .

(۲) داردو ترجمی د پاره وګوری الاتقان ج:۲ ص۴۲۵، (طبع اداره اسلاميات لاهور) .

(۳) وفی مقدمة التفسير المراغی ج:۱ ص۲، ۷ (مطبعه مصطفٰی مصر) طريق ابی النصر محمد بن السائب الکلبی المتوفی سنه هـ ۱۴۲، وهی اوهی الطريق ولاسيما اذا وافقتها طريق محمد بن مروان السدی الصغير المتوفی سنه هـ ۱۸۲ وقد طبع تفسير ينسب الی ابن عباس برواية الفيروز آبادی صاحب للقاموس سماه تنوير القياس من تفسير ابن عباس ﷺ.

په سنه ځخه هـ ۲۸ لکه چې سایل لیکلی دی) سویدی اوحضرت ابی بن کعب سنه هـ ۲۰ هـ کی وفات سوی دی .

مقدمه تفسیر مراغی ص: (۱) دعلامه ذهبی اوقاضی ابن خلکان اقوال زموږ دنظر ځخه نه دی تیر سوی داپخپل خای درست دی دحضرت سعید بن جبیر او ابن جریج تفسیرونه هم کتابی شکل کی مدون سوی وو خو داحضرت په تابعینو کی دی او د حضرت ابی ابن کعب تفسیر دیر مخکی لیکل سوی دی ځکه د اولیت شرف هغه د حضرت ابی بن کعب تفسیر ته حاصل دی.

والله سبحانه اعلم

۱۲۴ محرم ۱۳۸۷ هـ) (۲) .

دجناب مودودی صاحب دحضرت داؤد په قصه کی داوریا د ښځی واقعه ذکر کول

سوال: مودودی صاحب لیکی چې ددی اصلیت صرف دومره قدری وو چې حضرت داؤد دخپل عهد اسرائیل سوسائتی عام رواج ځخه متاثر کیدی داوریاء ځخه بې دطلاق درخواست کړی وو الخ په دی عبارت باندی اعتراض دادی چې آیا د خدای ﷺ نبی د خرابی سوسائتی ځخه متاثر کیدی سی ؟ دوهم عرض دادی چې مفسرینو حضراتو داواقعه نقل کړی ده خو آیا کوم مفسر دالیکلی دی چې زموږ په نزد د باقی نورو تولو تاویلاتو ځخه داتاویل مرجع دی .

عصمت د انبیاء علیهم السلام دلوازم ذات نه دی اوکه نه ؟

ایا انبیاء علیهم السلام ته دنبوت ځخه مخکی هم هغه عصمت حاصل وی کوم چې دنبی کیدو ځخه وروسته ورته حاصل وی .

جواب: اصل داده چې محققو مفسرینو د حضرت داؤد علیه السلام په دی واقعه کی داوریاء دښځی قصه نه ده اختیار کړی حافظ ابن کثیر لیکی چې :

اکثره ماخوذ من الاسرائیلیات ولم یثبت فیها عن المعصوم حدیث یجب اتباعه لکن روی ابن ابی حاتم ههنا حدیثًا لایصح سنده لانه من روایت یزید الرقاشی عن انس ویزید وان کان من الصالحین لکنه ضعیف الحدیث عند الائمة (۱).

---

(۱) مطبع مصطفی مصر .

(۲) دافتوی البلاغ په شماره صفر ۱۳۸۷ هـ نه اخستی سویده .

داوریاء دا قصه په حقیقت کی د کتاب سمویل څخه ماخوذ ده، چی د هغه د مصد...
ترننه پورې معلومه نه ده لګیدلی لهذا ډیرو محققینو صحیح هغه ګرځولی ده چی په
اصل کی حضرت داؤد عليه السلام د ظالم په ځای مظلوم ته خطاب وکړی چی د هغه څخه
طرفداری متوهم کیدل او هغه یې خلاف عدل ګڼلو سره یې استغفار وکړی
(بيان القران ج: ۱۰ ص: ۸)

امام رازی رحمه الله داشان نور توجيهات هم نقل کړی دی (۲) لهذا د ايت بی غباره او
محقق تفاسير خوهم هغه دی چی امام الرازی رحمه الله یاحضرت تهانوی اوعلامه
الوسی وغيره نقل کړی دی

البته بعضو مفسرينو داهم اختيار کړی دی چی د حضرت داؤد عليه السلام په زمانه کی به کوم
سړی د هغه ښځی ته طلاق ورکولو درخواست کول د مروت خلاف نه ګڼل کيدل او
قانونی قباحت خو په دی کی نن هم نه دی ځکه حضرت داؤد عليه السلام د اوریاء څخه داشان
مطالبه وکړه فقيل انه عليه السلام رای امراة رجل فساله ان يطلقها فاستحی ان يرده ففعل
فتزوجها وهی ام سليمان وکان ذالك جائزاً فی شريعته معتاداً فيما بين امته غير مخل
بالمروءة روح المعانی ج: ۲۳ ص: ۱۸۵. (۳)

لهذا دا تفسير چی په سوال کی نقل سوی دی بی اصله خونه دی خو اول خومرجوح دی
دوهم: سوسايټی د رواج څخه متاثر کيدو دالفظ لږ د احتياط خلاف دی د دی په ځای
دسوسايټی دعام او رواج مطابق لفظ که وی نومناسب وو خو په دی سره دانه لازميږی
چی نبی په کوم بدکار کی د سوسايټی درواج څخه متاثرسو ځکه چی داکار خونه
ناجائزوو. او نه د مروت خلاف هو، د نبی د لوړ مقام پيش نظر د عصمت د پاره لازم
دی چی د هغوی څخه په هيڅ وخت کی دا صفت څخه جلا کيږي د هغوی د خطاګانو
ذکر په قرآن کريم وغيره کی راغلی دی هغه ټولی خلاف اولی خبری وی چی شرعاً
معصيت نه وی خو انبيا عليهم السلام ته د هغوی دجلالت
قدر له وجی په هغه باندی هم تنبيه وسوه.

۳: صحيح داده چی د نبوت څخه مخکی هم د انبياء عليهم السلام څخه څه ګناه نه ده سوی.

---

(۱) تفسير ابن کثير ج: ۳ ص: ۳۵۷ سورة ص:
(۲) بيان القران ج: ۱۰ ص: ۲ (طبع سعيد) همدارنګه د تفصيل د پاره وګوری معارف القران حضرت
کاندهلوی ج: ۲ ص: ۲۱ ۳. (طبع مکتبه عثمانيه لاهور)
(۳) وګوری تفسير کبير ج: ۱۲ ص: ۱۹۰ تا ۱۹۹. (طبع مکتبه رشيديه لاهور)

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفي عنه

۱۳۸۸۱۲۱۲۳هـ

(فتوی نمبر ۱۹۱۳۰۰ الف)

وَالقٰنِتِينَ وَالقٰنِتٰتِ ...... الخ کی د قنوت معنی په قرائت سره کول

سوال: سورة الاحزاب سپاره ۲۲ دوهمه رکوع کی اول ایت داسی شروع کیږي (اِنَّ المُسلِمِينَ وَالمُسلِمٰتِ وَالمُؤمِنِينَ وَالمُؤمِنَاتِ وَالقٰنِتِينَ وَالقٰنِتٰتِ ......) معنی حضرت شاه رفیع الدین قرآن ویونکی او قران ویونکی ښځی کړی ده د دی ترجمه شیخ الهند عاجزی کوونکی سړی او عاجزی کوونکی ښځی کړی ده دلته سوال دادی چی د قنوت معنی د قرآن ویلو سره نه راځی سائل یوطالب علم دی وغواړی چی عقل اونقل سره د دی ترجمی توجیه باندی پوهـ سی اوس خوپه هغه داشک کیدی سی چی د کاتب وغیره څخه غلطی سوی وی .

جواب: د قنوت لغوی معنی ډیری دی په هغه کی یوه معنی قرآت هم ده د حضرت شاه رفیع الدین صاحب ترجمه دهغه معنی مطابق ده. (١)

والله اعلم احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

قرآن کریم د رسم عثمانی څخه علاوه په بل رسم الخط کي لیکل

سوال: خلکوته د قرآن کریم د ښوولو د پاره درسم الخط عثمانی څخه علاوه په بل رسم الخط کی لیکل جائز دی اوکه ناجائز ؟

جواب: (٢) قرآن کریم د رسم عثمانی څخه علاوه په بل رسم الخط کی لیکل په اجماع سره ناجائز دی .

---

(١) وفی لسان العرب ج:١١ ص: ٣١٣ ، ٣١۴ (قنوت) ویرد بمعنی متعددة کالطاعة والخشوع والصلوة والدعاء والعادة وطول القیام والسکوت فیصرف فی کل واحد من هذه المعانی الی مایحتمله لفظ الحدیث الوارد فیه وفیه ایضًا بعد اسطر القانت الذاکر لله تعالی کما قال الله تعالی (اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّیلِ ساجداً وقائماً) وکذافی منجد ص: ۰۴۸۱ همدارنګه دقنوت یوه معنی عاجزی کول هم دی وګوری اردو منجد ص: ٧۴٨١ اومصباح اللغات ص: ٧٠٩ (له مرتب څخه)

(٢) وفی الاتقان فی علوم القرآن النوع السادس والسبعون فی مرسوم الخط وآداب کتابته ج: ۴. ص: ١١۵٣ (طبع مکتبه نزار مصطفی الباز مکة المکرمة) قال اشهب سئل مالک هل یکتب المصحف

خلګوته دقرآن کریم دښوولو دپاره عربی رسم الخط دی وښوول سی په عجمی رسم الخط کی لیکل صحیح نه دی دتفصیل دپاره ملاحظه کړی جواهر الفقه جلد: ۱ ص: ۷۳. مؤلف حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب.

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۷/۲/۱۴۰ هـ

(فتوی نمبر: ۲۸/۲۳۰ ب)

دوحی متعلق دمعارف القرآن دمقدمی دیوعبارت وضاحت

سوال: حضرت مولانا د معارف القرآن په مقدمه کی چی چیری د وحی حقیقت بیان کړی دی هلته یومقامی ملګری یوی شبهی طرفته توجه وکړخوله دحضرت مولانا څخه مؤدبانه درخواست دی چی د هغه وضاحت وکړی هغه داده چی د راقم الحروف دخپل لنډ نظر سره داعبارت لیکلی پیداکړی چنانچه الله تعالی انسان پیداکولو سره سره دری ۳ شیان داسی پیداکړی دی چی د هغه په ذریعه هغه ته پورتنی علم حاصلیږي یو د انسان حواص یعنی سترګی غوږ خله پوزه لاس وغیره دوهم عقل او دریم وحی (ورسره د معارف القرآن په انګریزی ترجمی کی می (Has Crated) پاك پیداکول په دوهمه صفحه می دالیکلی وویل هغه لره خپل پیغمبر ګرځوی او په هغه باندی خپل کلام نازلوی دغه کلام ته وحی وایي چنانچه د راقم الحروف په ناقص فهم کی دا شبه ده چی چونکی د وحی لفظ عام دی وحی متلو او وحی غیر متلو دواړوته شامل دی لهذا په وحی متلو باندی اشکال کیږي نوراهنمايي وکړی.

(عبد الحفیظ خانډ والاکپنیا)

جواب: محترم ومکرم السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

علی ما احدثه الناس من الهجاء؟ فقال: لا الا علی الکتبت الاولی رواه الدانی فی المقنع ثم قال ولامخالف له من علماء الائمة وبعد اسطر وقال الامام الاحمد یحرم مخالفت مصحف الامام فی واو اویاء او الف اوغیر ذالك وفی خلاصة النصوص الجلیلة ص: ۲۵ (بحواله جواهر الفقه) اجمع المسلمون قاطبة علی وجوب اتباع رسم مصاحف عثمان ومنع مخالفته الخ وکذا فی الفوائد الحسان فی بیان رسم القرآن ۵۸ ۰ همدارنګه لاندینی کتابونه هم وګوری مناهل العرفان للزرقانی ص ۲۷۰ دلیل الحیران ص ۴۰، المقنع فی رسم مصاحف الامصار ص ۳۴ نثرالمرجان فی رسم نظر القرآن ج۱ ص . لطائف البیان فی رسم القرآن ص ۲۷ ج:۲ الجامع لما یحتاج الیه من رسم المصحف ج۱: ۵۲. ۲۰۷/۲

ستاسو خط پیداسو د وحی معنی ده دالله تعالی کوم بنده پیغمبر باندی خپل کلام نازلوی یا په کومه بله طریقه هغه ته خبر ورکول او به دی معنی کی وحی مخلوق حادث او غیر قدیم ده کوم شی جی قدیم او غیر مخلوق دی هغه د الله تعالی د کلام نفسی خو د وحی د هغه کلام نفسی سره متعلق کیدل حادث او مخلوق دی لهذا په دی عبارت کی هیڅ اشکال نشته

والله سبحانه اعلم ۱۴۲۲۱۴۱۱ هـ

(كتاب الحديث ومايتعلق به)

حديث او د هغه سره متعلق مسائلو بيان

د مرسل حديث د حجيت متعلق د احنافو موقف

سوال: د مرسل روايت متعلق د محدثينو (جمهورو) چې کوم مسلك دى هغه خو معلوم دى او د علمايي احنافو مسلك معلوم دى چې د دوى په نزد مرسل روايت مقبل اوحجت دى خو د معلومولو امر دادى چې د امرسل روايت مقبول كيدل د علمايي احنافو اكابرو په نزد على الاطلاق دى يا د دى څه صورتونه مستثنى دى يعنى مثلاً يومرسل روايت د كوم صحيح مستقل سندواله مرفوع مخالف دى او د هغه منافى دى نردى چې په هغه كى د تطبيق صورت هم نه وى يامثلاً ددى مرسل روايت نه څه عقيده ثابت وى يادكومى مسلمى عقيدى خلاف وى مثلاً روايت العرنيين يابيادى مرسل روايت څخه د كوم صحابى په ناموس وغيره ترديد ظاهر وى نو آيا د دى تولو صورتونو څخه او دا شان نور صورتونه هم د مرسل روايت مقبول دى؟ ياداصورتونه ددى قاعدى څخه مستثنى دى يعنى په داسى صورتونوكى به هغه مقبول نه وى كه په دى قسم صورتونوكى اكابر علماء حنفيه مرسل روايت نه قبلوى اوتاسوته داسى بنوالى معلوم وى ږى نومهربانى وكړى په خپل اول فرصت كى ما د هغه حوالى اوكتاب وغيره څخه خبر كړى ډير سخت ضرورت دى هو د متقدمينو اكابر حنفيه هيڅ قيد نسته خوكه په متقدمينوكى د چا حوالجات وى نو نورهم ښه ده ورنه د متاخرينو اكابرو حنفيه حوالجات به هم كافى وى تردى كه د معاصرينو جيد علماء حوالجات وى نوهغه هم وليكى والسلام (پير محب الله شاه) راشدى (حيدر آباد . سندھ)

جواب: د مرسل حديث په باره كى عرض دادى چې په دى باره كى عام طور سره د احنافو مسلك په صحيح دول نه دى پوه سى د أحنافو د محدثينو د اصطلاح مطابق مرسل على الاطلاق حجت نه منى بلكه كوم مرسل چې د احنافو په نزد حجت وى د هغه د پاره درى ۳ شرطونه دى:

۱: اول شرط دادى چې مرسل قرون ثلاثه مشهود لها بالخير كى وى.

۲ دوهم شرط دادى چې هغه پخپله د جرح او تعديل وغيره څخه باخبره امام اوثقه وى

۳: دریم شرط دادی چې هغه د حضور ﷺ څخه قول یافعل په صیغې دجزم سره مثلاً قال رسول الله ﷺ کذا روایت وکړی لهٰذا که عنعنی سره يې کوی نو ددی شرط دمفقد کیدو په وجه به حدیث حجت نه وی چنانچه محقق ابن همام تحریر کی د مرسل تعریف داکړی دی.

المرسل قول الامام الثقة : قال رسول الله ﷺ مع حذف من السند (۱) داتعریف چونکه د محدثینو د تعریف څخه مختلف دی څکه عام طور سره داګنل کیږي چې احناف هرهغه حدیث حجت ګنی چې د محدثینو د اصطلاح مطابق مرسل وی حالانکه صورتحال داسی نه دی په دی مسئلی باندی حضرت علامه شبیر احمد عثمانی قدس سره په مقدمه فتح الملهم د صـ ۸۰ څخه ترصـ ۸۲ پوری مفصل بحث کړی دی هغه وګوری نوانشاء الله اصلی موقف به مخ ته راسی په دی شرائطو سره چې کوم حدیث مرسل وی هغه بعضی اوقات د مسند څخه هم قوی کیدی سی لیکن کم ترکمه د هغه برابر خوبه ضرور وی لهٰذا که د کوم مسند موصول حدیث د داسی مرسل حدیث سره متعارض وی نوهم هغسی معامله به کولی سی چې د دوو موصول حدیثونو د تعارض په وخت کی به کول کیږي او که مرسل مذکور وی شرطونو څخه یوشرط هم مفقود وی نوهغه بیا د احنافو په نزد حجت نه وی څکه چې ښکاره ده چې حدیث موصول صحیح به په دی باندی راجح وی، هذا مافهمت من مذهب الحنفية.

والله اعلم

۱۴۰۴/۱/۱۲هـ

(فتوی نمبر ۳۵/۱۴۹ الف)

من جدّ د قبرًا ومثّل مثالاً ..... الخ حدیث دی اوکه نه ؟

سوال: زموږ په جومات کی سیکر تری اوکارکن د جماعت اسلامی دی د جومات چبوتره يې یوسری ته ورکړی وه زما دکان په کرایه باندی ورته مخامخ وو سهار چې به کله ما د قرآن کریم تلاوت کوی نو هغه سړی به په ریډیو فحش فحش سندری په لوړ اواز سره چلولی د جومات کارکنانوته می شکایت وکړی هغوی هیڅ وانه وریدل د

---

(۱) التقریر والتحبیر الامام الکمال ابن الهمام مسئله) مرسل ج:۲ صـ ۲۸۸ (طبع دارا الکتب العلمية بیروت) :

جماعت یوسړی وویل دانول ستا په ملاتړ کیږي د محرم په میاشت کی په هغوی کی داسی خلک راځي چی پخپله شیعه وی مایوحدیث روایه غالبا عربی الفاظ یې دادی
من جدد قبرا ومثل مثالا فهو زائر ليخرج الاسلام :
په دی اوریدلو سره هغه سړی زه ووهلم ایاداحدیث صحیح دی؟

جواب: په دی الفاظوسره هیڅ یوحدیث زموږ په علم کی نسته او د حدیث په کتابونوکی تلاش کولوسره هم پیدانسو تاسو چی په کوم کتاب کی کتلی دی د هغه مفصل حواله ولیکه او راویې لیږه بیاځه ویل کیدی سی.

والله سبحانه اعلم
۱۴۰۱/۱۱/۱۵هـ

دحدیث په سندکی د لفظ (نا) مطلب

سوال: په سندکی چی لفظ نا استعمالوی د دی څه مطلب دی ؟

جواب: په سندکی چی کوم لفظ (نا) وی هغه د حدثنا مخفف دی یعنی موږ ته یې داحدیث بیان کړی دی.

والله اعلم
۱۴۰۱/۱۱/۱۵ هـ
(فتوی نمبر ۳۲/۱۷۱۱ هـ

د هندوستان څخه فرحت ورکوونکی هوا راتلو متعلق د حدیث تحقیق

سوال: ایاڅه حدیث شریف دداسی مضمون سته چی حضور ﷺ دا فرمایلی وی چی د هندوستان څخه داسی فرحت ورکوونکی هوا راځي یا دامضمون وی چی زماسینه فراخیږی او ماته خوشحالی محسوسیږی یا داسی مضمون وی چی د هندوستان خلک به په ماګران وی څکه چی هغوی به زما د لیدلو څخه بغیر په ما ایمان راوړی ؟

جواب: د داسی مضمون هیڅ حدیث د احقر په علم کی نسته دی او د احادیثو په کتابونوکی هم په سرسری تلاش سره پیدا نسوه.

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۲/۱۱/۲۱هـ
(فتوی نمبر ۲۷/۱۲۸۰۵ و)

د مطالعی د پاره د احادیثو مستند کتابونه

سوال: د احادیثو مستند ترین کتابونه د مطالعی د پاره ارشاد وفرمایي؟

جواب: انوار الباری (مکتبه ناشر العلوم بخاره رود، بجنور، یوپی) الادب المفرد.
امام بخاری ریاض الصالحین امام نووی او د مشکوٰة المصابیح اردو ترجمی چهاپ
سوبدی خو د فقهی احکامو په باره کی صرف یوحدیث نیم کتل پخپله څه شرعی حکم
مه ورکوی ځکه چی د احادیثو څخه د فقهی احکامو د استنباط کولو د پاره د وسیع او
عمیق علم ضرورت دی ترڅوچی تول احادیث د نظر مخ ته نه وی د هغه څخه فقهی
احکام مستنبط کول صحیح نه دی.
والله سبحانه اعلم الجواب الصحیح بنده احقر محمد تقی عثمانی عفا الله عنه محمد
شفیع عفا الله عنه

۱۳۸۸/۱۲/۱۷ھ
(فتوی نمبر ۱۹/۱۲۹۲ الف)

د عمر د اوږدوالی په فضلیت کی یوحدیث

سوال: د عمر د اوږدوالی په فضلیت کی داسی څه حدیث سته اوکه نه؟ داشان څومره
چی عمر زیاتیږي هغه سره د لسو کالو د معاصی مغفرت کیږي؟

جواب: جواب د دی مضمون هیڅ حدیث چیری د نظرڅخه نه دی تیرسوی البته د لوپی
عمر په فضلیت کی داحدیث نسایي (۱) اوترمذی (۲) وغیره کی مروی دی من شاب
شیبة فی الاسلام کانت له نوراً یوم القیامة.
الجامع الصغیر ص: ۱۷۳ (۳) یعنی کوم سړی چی د اسلام په حالت کی بوډاسو
نوبوډاتوب سپین ږیروالی به د هغه د پاره د قیامت په ورځ نوروی او د ابو داؤد په
روایت کی الفاظ دادی (لاتنتفوا الشیب فانه نور المسلم من شاب شیبة فی الاسلام

---

(۱) سنن نسایي صـ ۲۷ (مکتب المطبوعات الاسلامیة، حلب)
(۲) جامع الترمذی باب ماجاء فی الفضل من شاب شیبة فی الغ ج:۴ صـ ۱۷۲ دارحیاء التراث العربی
وکذا فی صحیح ابن حبان ذکر اعطاء الله جل وعلا نوراً فی القیامة ج:۷ صـ ۲۵۱ . موسسة الرسالة
بیروت
(۳) الجامع الصغیر للسیوطی رقم الحدیث ۸۷۲۳ صـ ۱۷۵۴ مکتبة نزار مصطفی الباز مکة المکرمه
وکذافی المشکوة صـ ۳۸۲ باب الترجیل (قدیمی کتبخانه)

کتب الله له بها حسنة وکفر عنه بها خطیئة ورفعه بها درجة رواه ابوداؤد (مشکوة کتاب اللباس باب الترجل ص: ۳۸۲) (۱) یعني سپین.
وربښته مه وباسی ځکه چی هغه د مسلمان نور دی کوم سړی چی د اسلام په حالت کی بوداسو الله تعالی به د هغه د پاره په دی وجه یوه نیکی لیکی اویوه ګناه به یې معاف کوی اویوه درجه به ورلره زیاتوی والله اعلم.

۱۳۹۷/۱/۲۹

(فتوی نمبر ۲۸/۱۱۹۲ الف)

د صحابی اثر نقل کولو ځخه او کما قال ﷺ ویل دحضور ﷺ په نوم باندی اوږد درود ویل آیا د حدیث په ویلو باندی هم د تلاوت لفظ ویل کیدی سی

سوال: د حدیث نقل کولو ځخه وروسته کما قال ﷺ ویل کیږي دصحابی په اثر کی هم داحکم دی ؟
۲. دحدیث ویلو په وخت کله چی حضور ﷺ نوم راځی نو ﷺ ویل آیا داهم صحیح دی ﷺ ؟
د تلاوت لفظ کله چی عام طور د قرآن د پاره ویل کیږي یعنی کله چی ما د قرآن تلاوت وکړی نوپه حدیث باندی هم دالفظ ویل جائز دی اوکه نه ؟

جواب: د احادیثو او اثارو په نقل کولوکی چی ځومره د احتیاط ځخه کار واخستل سی نو بهتردی لهٰذا د اصحابو په آثارو کی هم ، اوکمال قال (ﷺ) ویلو کی ځه حرج نسته.
۲: بغیر د شك او شبهی ځخه جائز دی بلکه مستحسن دی، د احادیثو د پاره د تلاوت لفظ استعمالولوکی شرعًا هیڅ اشکال نسته خو د عرف او محاوری خلاف دی.

والله اعلم بالصواب

الجواب الصحیح احقر محمد عاشق الهی محمد تقی عثمانی عفی عنه

۱۳۸۷/۱۲/۱۴هـ

(فتوی نمبر ۱۳۹۲/۱۸۱ الف)

---

(۱) مشکوة المصابیح (قدیمی کتبخانه)

یو حدیث او که مقوله

سوال: براه کرم د دی حدیث په معنی باندی می پوهه کړئ. الا ان اولیاء الله لایموتون ..... الخ.

جواب: دا الفاظ د حدیث په کومه مجموعه کی موږته پیدانه سول تردی چی داموضوع د احادیثو په مجموعه کی اللالی المصنوعة فی الاحادیث الموضوعة (للحافظ السیوطی) او الاحادیث الموضوعة للشوکانی هم ددی څخه خالی دی داسی معلومیږي چی دا د چامقوله ده حدیث نه دی په هرحال کی د دی حدیث دامطلب واخستل سی چی اولیاء الله ته مرګ نه راځي نوغلطه ده د قرآن واضح ارشادی (کُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ)[1] یعنی هرتن د مرګ خوند څکونکی دی.

والله اعلم

۱۳۸۷/۳/۲۳۰ هـ [2].

په ظاهره دوو متعارض حدیثونو کي تطبیق فارسي

سوال: تطبیق ومطلب احادیث ذیل مطلوب است. امید تفصیلاً بزبان فارسی عام درقید تحریر براورده بنده را از موج خلجان رهانمائید جواب بزبان فارسی ضرورو نیست بلکه ام زبان که باشد.

عاصم ابن کلیب الجرمی عن ابیه قال حسبته من الانصار... انه کان مع رسول الله ﷺ فی جنازة فلقیه رسول امراة من قریش یدعوه الی طعام فجلسنا مجلس الغلمان من ابائهم ففطن اباؤنا للنبی ﷺ وفی یده اکلة قال ان هٰذه الشاه تخبرنی انها اخذت بغیر حلها فقالت یارسول الله لم یزل یعجبنی ان تاکل فی بیتی وانی ارسلت الی النقیع فلم توجد فیه شاة وکان اخی اشتری شاة بالامس فارسلت بها الی اهله بالثمن فقال اطعموها الاساری.

(مشکل الاثار للطحاوی ج۴ص۱۳۲) [1]

---

[1] سورة العمران: ۱۸۵:

[2] دافتوی درسالی البلاغ دربیع الثانی سنه هـ ۱۳۸۷ څخه اخستلی سوی ده (مرتب)

عرض اینکه این حدیث سند او متناً مضطرب است

سند ۱: درحدیث مشکل الاثار عاصم عن ابیه عن رجل احسبه من الانصار ابو حنیفه عاصم بن کلیب عن ابی بردة ابن ابی موسی عن ابی موسی الاشعری ابو حنیفة عاصم عن ابیه عن رجل من اصحاب النبی والحاکم والذی لم یذکرا عاصما بل خالفاه فی نماء السند.

متنا: از حدیث مشکل الاثار معلوم میشود نیز از مشکوة، که آنحضرت ﷺ بجنازه رفته بود وبعد از رجوع عن الجنازة داعی زن آمده بود، واز حدیث حضرت ابوحنیفة معلوم میشود که حضور اکرم ﷺ به ملاقات یك قوم رفته بود ایشان شات را ذبح کرد از بعقل مفهوم میشود که کسی از صحابه کرام ﷺ برای آنحضرت ﷺ شان تیار کرده بود دعوت دادند. واز حاکم معلوم میشود که حضور ﷺ واصحابی زنی مرور نمودند وآن برایشان شاة ذبح نمودند.

جواب: دراحادیث مذکور هیچ اضطرابی نیسته واقعه این است که آن حضرت ﷺ برای جنازه رفته بودند که بعد از فراغ زنی از انصار مردی را فرستاد وانحضرت ﷺ را دعوت طعام داد، آنحضرت ﷺ تشریف بردند، پس در روایت مشکل الاثار ومشکوة واقعه مکمل بیان کرده شده است، ودر روایت ثالثه که از امام ابوحنیفه مروی است قصه جنازه را حذف کرده، ومراد از قوم در زاد قوما من الانصار فی دارهم، همان زن است واین مراد نیست که آنحضرت ﷺ برای زیارت قوم انصار رفته بود که زن ایشان را دعوه کرد، واما در روایت رابعه که درآن (صنع رجل من اصحاب النبی ﷺ) امده است پس بظاهر نسبت صنع طعام بمردم مجاز است که مراد از ورسول زن داعی بود نه که داعی. واما روایت خامسه که درآن مرورنبي ﷺ برزن داعی مذکور است پس به روایات سابقه متعارض نیست زیرا ممکن است که وقت رفتن به جنازه آنحضرت ﷺ مرور برزن فرموده وزن ایشانرا دعوا داده پس بعد از فراغ آن زن دوباره مروی رافرستاد که آنحضرت ﷺ را بیا ورد خصوصاً وقتیکه بموجب روایت مشکوة زن داعی زن متوفی بوده

اما اختلافیکه درسند بنظرمی آید اضطراب نسیت بلکه تعدد طرق است. فقط والله سبحانه اعلم.

---

(۱) مشکل الاثار للطحاوی باب بیان مشکل ماروی عن رسول ﷺ مما یقضی بین المختلفین من الفقهاء فی الشاة المغصوبة اذا ذبحت وشویت الخ، رقم الحدیث ۳۰۰۵، ۳۰۰۲، ج۷ ص۴۵۵ (طبع مؤسسة الرسالة بیروت)

الجواب الصحیح محمد شفیع عفی عنه، احقر محمد تقي عثماني عفی عنه
۱۲/ ۱/ ۱۳۸۸

(فتویٰ نمبر ۲۲/ ۱۹ الف)

رای الحنیفة فی قبول الاحادیث الضعیفة فی فضائل الاعمال

داعمالو په فضائلو کي ضعیف احادیث قبلول، د احنافو د رایي متعلق عربي فتویٰ

الی الفضیلة الشیخ الفقیه البارع والمحدث المتقن مولانا محمد تقي العثماني حفظه الله ونفع به.

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته: احمد الیکم الله الذی لا اله الاهو ونصلی ونسلم علی المبعوث رحمة للعالمین وعلی اله وصحبه اجمعین.

امابعد: من یمن الایمان والحکمة من صنعاء ابعث الیکم بهٰذه الرسالة سائلا الله العلی القدیر ان یحفظکم وان یکثر فی الامة الاسلامیة من امثالکم ولکم حرصت علی لقائکم عند مازرت مدینتکم کراتشي، قبل عامین ولکن مع الأسف لم اجدکم فیها فقد کنتم حینها خارج بلادکم الباکستان، وکاتب هٰذه السطور هو محبکم فی الله عادل بن حسین امین الیمانی الندوی، وقد حدثنی عنکم عند ماکنت فی الهند مولانا العلم الشامخ الادیب العملاق العالم الربانی سماحة الشیخ ابی الحسن الندوی حفظه الله تعالی، وکذالک الاستاذ الفاضل سبحان الحسینی الندوی وصدق القائل، والاذن تعشق قبل العین احیانًا، واسئال الله ان یسرلی الاجتماع والاستفادة منکم وهو علی ذالک قدیر.

فضیلة الشیخ لقد اردت ان استفسرکم واوجه الیکم هذا السوٴال الهام، الا وهو ماذکره العلامة المحقق محمد عبد الحی اللکهنوي رحمه الله، وفی کتابه النفیس الاجوبة الفاضلة فی صفحة ۴۲، عند مانقل کلام الشمس الدین السخاوی فی القول البدیع فی الصلاة علی الحبیب الشفیع، وذکر کلام الحافظ ابن الحجر العسقلاني رحمه الله في جواز روایة الحدیث الضعیف فی فضائل الاعمال، وشروطه الثالثة المذکورة هنالک، وقد نقل العلائی الاتفاق علی الشرط الاول، واما الشرط الثاني، والثالث فقد نقلا عن العزبن عبد السلام وعن ابن دقیق العید.

والسؤال هنا هو، ماهو رای علماء الحديث من السادة الحنيفة فى هٰذه الشروط؟ هل يعتبرونها اصلاها مافى جواز رواية الحديث الضعيف فى فضائل الاعمال ام لا؟ وهل لهم اقوال فى هٰذه المسئلة، نرجوا منكم غاية الرجاء البسط الشافى الكافى فى الجواب ولكم بذالك عظيم الاجر والثواب من الله تعالى.

وانتهز هٰذه الفرصة لمعرفة وقتكم المناسب حتى تتكرموا بزيارت لنا الى اليمين الميمون. والاخص الى جامعة الايمان التى يتراسها فضيلة الشيخ عبد المجيد الزندانى. ويدرس فيها مجموعة طيبة من اهل العلم كالشيخ الدكتور عبد الكريم زيدان وغيره، والجامعه تحرص كثيرا على استقادم علماء من البلاد الاسلاميه، وقد زار الجامعة كثير منهم وتمنى ان تبدوا وتظهروا استعدادكم حتى يوجه الشيخنا الزندانى دعوة الى فضيلتكم وينفع الله بزيارتكم لهٰذه البلاد ورؤيته مافيها من الآثار والعبر ولاانسٰى ان اقول لكم، ان الاستاذ سلمان الحسنى الندوى قد زار الجامعة قبل ثلاثة اعوام، وحرض على اهمية الاتصال العلمى والثقافى بعلماء شبه القارة الهندية، وانتم يافضيلة الشيخ من اعلام علماء هٰذه القارة وعونى هٰذه لكم هى اصالة عن نفسى ونيابة عن الجامعة التى اعمل فيها ونامل منكم قبول هٰذه الدعوة الصادقة وعدم ردها، فهى مفتاح خير وبركة ان شاء الله.

فى الاخير ارجوا المعذرة من والاطالة، واطلب منكم صالح دعواتكم لكاتب هٰذه السطور المبتلى بالعجز والتقصير، كما يعلم الله ذالک، وبلغو اسلامى على محبيكم وتلامذتكم وانا فى انتظار جواب السوال وجواب الدعوة.

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته

وكتبه محبكم فى الله عادل بن حسن امين اليمانى الندوي

صنعاء جامعة الايمان، يمن

الاجابة: الى فضيلة الشيخ العادل بن حسن امين اليمانى المؤقر. حفظه الله تعالى ورعاه.

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته، فقد تسلمت رسالتكم الكريمة، وقد تشرفت بمطالعتها والتعرف عليكم فجزاكم الله تعالى خيرًا واجزل لكم مثوبة.

سالتم راى الحنيفة فى قول الاحاديث الضعيفة فى فضائل الاعمال، وماذكر الامام الكنوي رحمه الله من ثلاثة الشروط لقبول الحديث الضعيف فهو المختار عند جمع كبير من الحنيفة من اهم هٰذه الشروط ان الحديث الضعيف لايثبت به حكم جديد حتى الاستحباب على سبيل

الحتم، وانما معنى قبوله ان يتاكد به حكم ثبت سابقا بنص صحيح او حسن، او ان يعمل به على سبيل الاحتياط والاحتمال دون الحتم بالقول بسنيته او استحبابه، وهناک جمع من العلماء الحنفية يقبلون الحديث الضعيف حتى الاثباط حكم جديد فى الفضائل، وان مشائخى الذين شرفنى الله بالتلمذ عليهم كانوا يختارون الراى الاول، فمثلاً حديث صوم السابع والعشرين من رجب لم يثبت فى حديث الصحيح (۱)، ولذالک انكر الشيخ اشرف على التهانوى رحمه الله سنية هذا الصوم او استحبابه، ولكن اجاز ان يصوم احد على سبيل احتمال الاستحباب.

اما اذا تائيد الحديث الضعيف بتعامل العلماء فانه يمكن عند الحنفية ان يثبت له حكم جديد، وهذا مثل فضل صلاة التسبيح واحياء ليلة النصف من شعبان وامثلة ذالک كثيرة.

وانى اشكركم على ما دعوتمونى الى جامعة الايمان باليمن، وكم يسعدنى ان اتشرف بزيارة لعلماء وطلبة العلم هناک، وانى اقبل هذه الدعوة بكل اعتزاز وسرور ولكن الاشهر الثلاثة لقادمة مرهقة بالاسفار الاخرى فلعل ذالک انما يتيسر بعد الحج فى بداية شهر محرم الحرام ن شاء الله تعالى، وان وصلت الى الدعوة الرسمية فى خلال شهر ذى الحجه، فسوف احدد لتاريخ بالضبط انشاء الله تعالى.

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته

محمد تقي عثماني عفي عنه

من الرياض ۹ من شوال ۱۴۱۹هـ وعنواني الدائم، دار العلوم الكراتشى ۱۴

الزنر البريدى، ۷۵۱۸۰ باكستان

(فتوى نمبر ۲۴، ۳۴۷)

لن تجمع امتى على الضلالة څخه وروسته فان اجمعت امتى على الضلالة الخ الفاظ په حديث كي دي او كه نه؟

سوال: لن تجمع امتى على الضلالة څخه وروسته ، فان اجتمعت امتى الضلالة فانا برئ منهم الفاظ هم په حديث كي سته او كه نه؟

---

(۱) وفى عون المعبود ج۷ ص ۶۰، طبع دار الكتب العلمية بيروت، ولم يثبت فى صوم رجب نهى ولاندب ولانهى لعينه، ولكن اصل الصوم مندوب اليه.

جواب: د لن تجمع امتى على الضلالة (١) څخه وروسته فان اجمعت امتى على الضلالة فانا برئ منهم الفاظ په کوم مستند کتاب کي موږته پيدا نه سول.
والله اعلم بالصواب

الجواب الصحيح احقر محمد عاشق الٰهى رحمه الله محمد تقى عثمانى رحمه الله،
(۳۰، ۱۲، ۱۳۸۷هـ)

(فتوى نمبر ۱۹ الف)

د حديث بعثت الى الاسود والاحمر، تحقيق

سوال: د بعثت الى الاسود والاحمر، حديث په کوم کتاب او په کوم ځاى کي دى؟

جواب: په دې الفاظو سره هيڅ يو حديث د نظر څخه نه دى تيرسوى، او کتابونو ته د رجوع کولو راته وخت نسته، خو مضمون صحيح دى، او د صحيح احاديثو څخه ثابت دى، (٢)
فقط والله اعلم.

---

(١) وګورئ مجمع الزوايد للهيثمي ج۵ ص۲۱۸، (طبع دار الريان للتراث قاهرة ودار الكتب العربى بيروت، او ورسره د دې معنى والا نور حديثونه هم وګورئ. مشكوٰة المصابيح باب الاعتصام بالكتاب والسنة ج۱ ص۳۰، (طبع قديمي کتب خانه کراچي)

(٢) سائل په خپل سوال کي بعث آل الاسود والاحمر الفاظ ذکر کړي دي، خو د دې الفاظو په ځاى بعثت الى الاحمر والاسود الفاظ مختلف د حديثونو په کتابونو کي موجود دي، چنانچي مجمع الزوايد للهيثمي ج۸ ص۲۵۸، طبع دار الريان للتراث دار الكتاب القاهره بيروت کي دي، باب عموم بعثته ﷺ عن ابى موسىٰ قال قال رسول الله ﷺ اعطيت خمسًا بعثت الى الاسود والاحمر وجعلت الى الارض طهوراً او احلت الى الغنام ولم تحل لمن كان قبلى، ونصرت بالرعب شهراً واعطيت الشفاعة وليس من نبى الاوقد سائل شفاعة وانى اختبات شفاعتى ثم جعلتها لمن مات لاشريك بالله شيئًا. رواه احمد متصلاً ومرسلاً والطبرانى ورجاله رجال الصحيح، وعن ابن عباس ان رسول الله ﷺ قال اعطيت خمسًا لم يعطهن نبى قبلى ولا اقولن فخراً بعثت الى الاحمر والاسود ونصرت بالرعب الخ. د دې څخه علاوه بعضي نورو صحابه کرامو رضي الله عنهم څخه هم په نورو روايتونو کي دا الفاظ ثابت دي، چي په هغه کي بعضي طرق ضعيف او بعضي صحيخ دي، وګورئ صحيح ابن حبان ج۴ ص۳۷۵ (طبع مؤسسه الرسالة بيروت) رقم الحديث ۲۴۲۲ معجم الاوسط طبرانى ج۷ ص۲۵۷ (طبع دار الحرمين قاهره) موارد الظمان ج۱ ص۷۵، (طبع دار الكتب العليمه بيروت) سنن داري ج۲ ص۳۹۹، (طبع دار الكتاب العربى بيروت او مجمع الزائد ج۸ ص۳۲۹ (دار الكتب العربى بيروت) مصنف ابن ابى شيبه ج۲ ص۳۰۳، ص۳۰۴ (طبع مکتبة رشيد رياض مسند احمد ج۱، ص۲۵۰، طبع مؤسسه قرطبه. مولوي نوراحمد الحقاني.

الجواب الصحيح احقر بنده محمد شفيع عفی الله عنه محمد تقی عثمانی عفی عنه ،
۱۲، ۱، ۱۳۸۸ھ
(فتوی نمبر ۸۵، ۱۹، الف)

د عمامي يعني لنګوټي په فضيلت کي حديث مبارک

سوال: په يو حديث کي د عمامي لنګوټي خصوصي فضيلت موجود دی او که نه؟

جواب: لنګوټه د حضور ﷺ سنت ده، او همدا د دې فضيلت دی، د دې څخه ماسوی په يوحديث کي د حضور ﷺ ارشاد دی، چي د مسلمانانو او مشرکينو په مينځ کي يو امتيازي علامه داده، چي مسلمانان به په ټوپۍ باندې لنګوټه تړي، الفرق فی مابين المؤمنين والمشرکين العمامة علی القلانس(۱).

والله اعلم
۱۲، ۱۰، ۱۳۹۹ھ
(فتوی نمبر ۱۷۰۸، ۳۰)

(۱) وفی الترمذي باب العمائم علی القلانس رقم الحديث ۱۷۸۴ ج۴، ص۲۴۷، طبع دار الحياء التراث العربی بيروت قال رکانة سمعت رسول الله ﷺ يقول ثم ان فرق ماييننا وبين المشرکين العمائم علی القلانس، وکذا فی سنن ابی داؤد رقم الحديث ۴۰۷۸ ج۴، ص۵۵(طبع دار الفکر

كتاب مايتعلق بالدعوة والتبليغ

د دعوة او تبليغ مسئلې

د تبليغ او جهاد متعلق د فرضِ عين، او فرضِ كفايي تحقيق، او د مروجه تبليغي جماعت، او په هغه کې د وخت مصرفولو شرعي حيثيت

سوال: سيدي حضرت اقدس حضرت مولانا جستس مفتي محمد تقي عثماني صاحب دامت بركاتهم، السلام عليكم ورحمة الله وبركاته، مزاج ګرامي د زړه مې دعاده، چې خدای ﷻ دې تاسو ته همېشه صحې او عافيت سره د دين د خدمت توفيق درکړي. آمين.

حضرت د دې ناكاره په زړه كې چې د حضرت كوم محبت او عظمت دی، د هغه په اظهار کې به طوالت وي، مختصر عرض دادی چې د حضرت لپاره د زړه څخه او د زړه له کومې څخه دعاګانې وځي، حضرت مصروفيت خو واقعي وي، خو بيا هم په يوې مسئلې کې د حضرت رايه مطلوب ده، په بل ځای کې د حضرت په شان تسلي متوقع نه ده، اميد دی چې د جواب څخه به مې بهره مند کړي، حضرت د اکابرو د كتابونو څخه او د حضرت د يو مستقل وعظ څخه، د دين حقيقت تسليم او رضا، داخبره په زړه کې ناسته ده چې د نې د شوق پوره کولو نوم نه دی، بلکې په هغه وخت کې څه حکم او د وخت تقاضا وي، د هغه د پوره کولو نوم دين دی.

خو بل طرف ته نه پخپله د تبليغي جماعت مشرانو په نزد د دين حقيقت د قربانۍ په نوم سره پېش کولی سي، چې د هغه د وجې راته تردد کېږي، چې صحيح طرز عمل څه کول پکار دي، مثلاً زموږ پاکستان سابقه امير صاحب مدظله په کومه هفته چې سې روزه متعين ده، هم په هغه هفته د هغوئ خسر مړ سو، اوس هغه په فکر کې وو، چې څه وکړي؟ د تسليم او رضاء د پېش نظر خو سې روزه د هغه هفتې څخه مؤخر کېدی هم سوه، چې د غمجنې ښځې سره د خاوند د پاته کېدو په وجه تسلي ورته وسي، خو د پاکستان امير صاحب سې روزه مقدمه کړه، او ولاړی په يېرته راتګ باندې فکرمند سو، چې ښځه به مې ضرور خوابدې سوې وي، خو ښځه يې خلاف توقع په ډېر محبت ورسره پېداسوه، او عرض يې ورته وکی چې د شپې مې باباجي راته په خوب کې راغلی وو، هغوئ راته وويل چې راسئ نو د هغه څخه خوابدې کيږمه؟ د هغه د سې روزې له وجې خدای ﷻ زما مغفرت کړی دی، اوس که د تسليم او رضاء د لاندې دانه وتلی، نو دا د مغفرت بهانه به څنګه جوړېدله؟ اکثره د تبليغ مشرانو څخه اورو

چي د انتظامي چلو او کلونو سره خو به ثواب کيږي، خو کفر به نه ماتيږي، ځکه چي د دې لپاره قرباني شرط ده، چي په کورکي ښځه کوچنيان ناجوړي وي، په پټي کي فصل تيار دی، په جيب کي درسره پيسي نسته، حالات خراب دي، چي اوس وځي نو بيا به هدايت عام کيږي، اوس د تسليم او رضا پيش نظر، کله چي ښځه دي ناجوړه ده نو د هغي زړه ښه کول ضروري دي، اوس په دې کي تسليم او رضاء ته وکتل سي او که قرباني ته؟ غالباً په غزوه تبوک کي خورماوي بالکل پخي وي، خو د دين حقيقت د قرباني پيش نظر صحابه کرام رضي الله عنهم د خدای ﷻ په لارکي ووتل.

يو صاحب د يو عالم ځخه پوښتنه وکړه، چي يو سړی د خدای ﷻ په لارکي وتل غواړي، خو د هغه سپين ږيری پلار نابينا دی، ښځه يي ځوانه ده، او د شاوخوا ماحول يې هم صحيح نه دی، او د هغه کوشني کوشني ځامن دي، هغه عالم ورته وويل که په دې صورت مسؤله کي داسړی ځي نو لوی ظالم دی، هغه عالم ته وويل سوه چي د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه د کور هم دغه حالت وو، کله چي هغوئ د حضور ﷺ سره وتلي وه، اوس د تسليم او رضاء لاندي خو نه وتل په پوهه کي راځي، خو بزرگان وايي چي کله هم په داسي حالت کي وځي نو چي کله ورسره کفر ماتيږي هلته به ورسره د ده يقين هم جوړيږي، او د کور والا يقين به يي هم جوړيږي، چي حقيقي محافظ او رازق خدای ﷻ دی، د بعضو خلکو ځخه دا هم اورو چي د صحابه کرامو رضي الله عنهم په وخت اسلام نه وو رسيدلی، نو ځکه په هغوئ باندي دا ذمه زياته وه، اوس چي اسلام ورسېدی اوس هغه شان ذمه واري نسته، او تبليغيان وايي چي کله به بې ديني او د دين ځخه ليري والی د هغه دور په شان راغلی نو آيا هغه حکم به نه راګرځي؟ اکابر اهل علم په تبليغ کي وتل شرعي حيثيت فرض کفايي ښايي، د تبليغ مشران وايي چي د کفايي مطلب خو دا دی چي هغه د فرض په ادايګۍ کي کفايت هم وکوري، اوس په اربونو انسانان د دين ځخه ليري دي، نو آيا په سوونو او زرګونو سړيان وتل به د دې فرض په ادائيګۍ کي کفايت وکړي؟ د هغه ملګرو ځخه دا هم اورو چي په يو سفر کي خو حضور ﷺ په خلکو روژي ماتي کړي، خو تبليغي سفر يي موقوف نه کی، دغه شان حضرت حنظله رضي الله عنه ته د غسل جنابت حاجت وو، د وخت تقاضا خو د غسل وه، خو هغوئ د همدې ناپاکۍ په حالت کي د خدای ﷻ لاره مقدم ګڼله، حضرت اميد دی چي ما د خپل مشکل وضحات تردېره حده پوري کړی دی، زيات وږدېدل را ته مناسب نه ښکاري، حضرت د خپل فقهيانه بصيرت او خدای درکړی فهم لاندي

د دې خبرې څه قدر تفصيل سره وضاحت وکړئ، چې بعضي اوقات د دين تقاضا د تبليغ و
پيش کوي، نو په هغه وخت څه شرعي تقاضا هم پېښه سي نو د تسليم او رضاء لاندې هغ
تقاضا پوره سي، يا د صحابه کرامو ﷺ په شان قرباني کولو سره هغه تقاضا مؤخره سي.
حضرت د مذکوره اشکال سره به ضمنا يوه خبره عرض کړم، چې په هغه امورو کي د اهل عل
مشرانو او د تبليغ د مشرانو په زاويه نګاه کي فرق محسوسيږي، مثلاً عام اهل علم په تبلي
کي وتل فرض کفايي، او تبليغ والايي فرض عين بنايي، لکه چي د نن څخه نيمه صد
مخکي حضرت تهانوي ﷫ د اهل الله صحبت د فرض عين کېدو فتوی ورکړي ده، ځکه چي
د اهل الله د صحبت څخه بغير په هغه وخت کي اصلاح د ظاهر او باطن قريب قريب ناممکن
وه، اوس دا خبره هم مشاهده ده چي په وتلو سره نه صرف په عوامو کي بلکي د علماء کرامو په
ديني حالت کي چي کوم انقلاب راځي د هغه خپله مشاهده ده، او ناقابل انکار حقيقت دی. نو
که د مقدمة الواجب لاندې وتل فرض عين وبنوول سي نو د دې به شرعي حيثيت څه وي؟
(والسلام بنده محمد ارشد)

جواب: مکرم او محترم السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته! ستاسو خط راکول سو، ستاسو
د ناکاره احقر لپاره څنګه چي دعاګاني کوئ په هغه باندې په کومه ژبه شکر اداء کړم، خدای
ﷻ دي تاسو ته د دې بهترينه بدله په دنيا او آخرت کي درکړي. آمين.
تاسو چي د تبليغي جماعت متعلق د کومو خبرو پوښتنه کړي ده، د هغه په باره کي يو څو
اصولي خبري پيش کوم، خدای دي وکړي چي ستاسو د اطمينان باعث جوړي سي.
کله چي جهاد فرض عين سي، نو په هغه وخت کي يو ايمرجنسي حالت وي، په هغه وخت کي
نه تجارت جائز دی او نه د ښځي او کوچنيانو عام حقوق داسي باقي پاته کېږي لکه څنګه چي
د امن په حالت کي وي، او نه د جهاد څخه ماسوا داسي بل څه کار جائز وي، چي د جها
منافي يا د هغه په لاره کي خنډ جوړېدونکی وي، (۱) تاسو چي د صحابه کرامو ﷺ د عهد
مبارک څو مره مقالونه پيش کړي دي، هغه ټول د دې حالت سره متعلق دي، په غزوه تبوک کي
د جهاد فرض کېدو اعلان پخپله په قرآن کريم کي هم سوی دی، (۲) او آنحضرت ﷺ هم په دور

---

(۱) د تفصيل لپاره د حضرت دامت برکاتهم تصنيف. تکمله فتح الملهم کتاب الامارة مسئله فرضية الجهاد ج۳ ص۳۷۴ ملاحظه کړئ.
(۲) ما كان لأهل المدينة ومن حولهم من الأعراب أن يتخلفوا عن رسول الله ولا يرغبوا بأنفسهم عن نفسه. الآيه سورة التوبه ۱۲۰

ټکو الفاظو کې واضح کړی وو. لهذا پوخ فصل يا د کوروالاوو مسائل د دې فرض عين په ادائيګۍ کې مانع نه سول، د دې باوجود د حضرت محمد ﷺ د حضرت علي رضي الله عنه په شان جانباز صحابي رضي الله عنه ته حکم وکړ، چې په مدينه کې پاته سه، او د کمزورو خيال ساته د حضرت علي رضي الله عنه خواهش داوو، چې هغه د جهاد فضيلت حاصل کړي، خو د حضور ﷺ د حکم له وجې د تسليم او رضاء په خاطر په مدينه منوره کې پاته سو، او د کمزورو خيال يې ساتی. (۱) د حضرت حنظله رضي الله عنه واقعه هم د داسې وخت ده، کله چې دښمن حمله کړې وه، او جهاد فرض عين وو (۲) په حضرت صديق رضي الله عنه اکبر باندې هم د حضور ﷺ سره هجرت فرض سوی وو، او هغوئ يې هم دا فريضه اداء کړه، که نه وي نو عامو حالاتو کې حضور ﷺ د والدينو خدمت په جهاد باندې مقدم ګرځولی دی، او داسې صحابه کرام رضي الله عنهم يې بيرته استولي دي چې والدين يې په ژړا پريښي وه، او د جهاد لپاره راغلي وه (۳).

که سې روزه يا چله کې وتل هم په دې درجه کې فرض عين وګرځول سي، په کومه درجه کې چې جهاد د نفير عام په وخت کې فرض کېږي نو د دې مطلب به داوي چې تجارت، صنعت زراعت هيڅ هم جائز نه وي، بلکې هر انسان هر وخت بايد په تبليغي سفر کې وي، لکه چې د جهاد فرض عين کېدو په وخت کې دوهم څه کار جائز نه وي، سوا دادی که سې روزه يا چې فرض

---

(۱) وفی صحيح البخاري باب من حبسه العذر عن الغزو ج۱ ص۳۱۸. حدثنا احمد بن يونس حدثنا زهير ثنا حميد ان انس حدثهم قال رجعنا عن غزوة التبوك مع النبى ﷺ الخ وثنا سليمان بن حرب ثنا حماد هو ابن زيد عن حميد عن انس ان النبى ﷺ كان فى غزاة فقال ان اقواما بالمدينة خلفنا سلكنا شعبًا ولاواديًا الاوهم معنا فيه حبسهم العذر الخ، وكذا فى صحيح مسلم ج۲. ص۱۴۱ (طبع قديمي كتب خانه).

(۲) وفى المغنى لابن قدامة ج۹. ص۱۷۴ (طبع دار الفكر بيروت) مسئله قال وواجب على الناس اذاجاء العدو ينفرو المقل منهم والمكثر ولايخرجوا الى العدو الا باذن الامير الان يفجأهم عدو غالب يخافون كلبه ولايمكنهم ان ستاذنوه... ان النفير يعم جميع الناس ممن كان من اهل القتال حين الحاجة الى نفيرهم لمجئ العدو اليهم، ولايجوز لاحد التخلف الامن يحتاج الى لحفظ المكان والاهل والمال ومن يمنعه الامير.... وذالك لقول الله تعالى اِنْفِرُوا خِفَافًا وثِقَالًا. التوبه وقول النبى ﷺ اذا استنفرتم فانفرو وقال بعد اسطر... وقد نفر من اصحاب رسول الله ﷺ وهو جنب يعنى غسيل الملائكة حنظله بن الراهب الخ.

(۳) وګورئ الصحيح المسلم ج۲ ص۳۱۳. طبع قديمي كتب خانه. وجامع الترمذي ج۱ ص۲۰۰ (طبع فاروقي كتب خانه)

عين ده نو د دې حد څه دی؟ په څو مره سې ورځو او په څو مره چلو باندې به دا فرض عين ادا سي؟ او اول خو دا تعين په کوم بنياد باندې سوی دی؟ آيا د قرآن او حديث څه حکم د دې تعين کوي؟ دوهم: اچي د سي ورځي څخه وروسته کله چي سړی تو له مياشت تجارت يا زراعت کې مصروف وي، نو ايا په هغه وخت به تبليغي سفر فرض عين نه وي؟ که نه دی نو بيا چېري فرض عين پاته سو؟ او که وي نو تجارت او کسب معاش څنګه جائز سو؟

(۲) تاسو ليکلي دي چي حضور ﷺ په يوه سفر کي په خلکو باندې روژې ماتي کړي، خو تبليغي سفر يې موقوف نه کی، اول خو دا تبليغي سفر نه وو د فتح مکي د جهاد سفر وو (۱) دوهم د روژې د شديد مشقت له وجي په خلکو باندې ماتي سوي، (۲) د سفر موقوف کولو ئې وجه نه وه زيات نه زيات سخته ګرمي وه.

(۳) صرف په دومره خبره جهاد ترک کول ضروري نه وه، ځکه چي د دې مشقت زيات نه زيات اثر په خپل ځان باندې وو د چا حق يا مال نه تلف کېدی تاسو يې د فرض کفايي کوم مطلب ليکلی دی که د کفايي مطلب هم دا وي نو پوره د اسلام په تاريخ کي کله هم فرض کفايي کېدل نه وه پکار، ځکه چي د غير مسلمو تعداد د تاريخ په هر دور کي د مسلمانانو څخه هميشه ډېر چنده زيات پاته سوی دی، په کروړونو انسانان په هر دور کي د دين څخه لېري پاته دي، لهذا کله چي فقهاء امت جهاد فرض کفايي وګرځوی نو آيا په هغه وخت کي د دنيا اکثريت مسلمانان سوي وه؟ کله چي حضور ﷺ د دنيا څخه تشريف وي وړی، نو د صحابه کرامو ﷺ تعداد يو لک څلور ويشت زره بنوول کېږي، چي ښکاره ده چي د هغه وخت د دنيا د آبادۍ مختصره حصه وه خو آيا حضور ﷺ تبليغي سفر فرض عين ګرځولو سره کله صحابه او نورو ښارونو او ملکونو ته دي ولاړسي واقعه داده چي فرض کفايي مطلب صرف دومره قدر دی

---

(۱) ايضاً

(۲) وفی الترمذي ج۱ ص۸۹. طبع فاروقي کتب خانه. باب ما جاء فی کراهية الصوم فی السفر عن جابر بن عبد الله ان رسول الله ﷺ خرج الی مکة عام الفتح فصام حتی بلغ کراع الغميم، وصام الناس معه فقيل له ان الناس شق عليهم الصيام وان الناس ينظرون فيما فعلت فدعا بقدح من ماء بعد العصر فشرب والناس ينظرون اليه فافطر بعضهم وصام بعضهم الخ. وفی جامع الترمذي ابواب فضائل الجهاد باب فی الفطر عند القتال ج۱ ص۲۰۱، ۲۰۲. طبع مذکور. عن ابی سعيد الخدري ﷺ قال لما بلغ النبي ﷺ عام الفتح مر الظهر فآذننا بلقاء العدو فأمرنا بالفطر فافطرنا اجمعين. هذا حديث حسن صحيح: زياتو احاديثو او تفصيل لپاره وګورئ درس ترمذي، ج۲. ص۵۵۵.

که د مسلمانانو متعدد جماعت دا کار کوي نو د هغوئ دا عمل د نورو د فريضي د اداګئ لپاره هم کافي کېږي.

د تسليم او رضا او قرباني کي څه تعارض نسته، د خدای ﷻ د حکم اطاعت قرباني غواړي، کله دا قرباني د ځان وي کله د مال، کله د خواهشاتو کله چي حضور ﷺ حضرت علي رضي الله عنه د تبوک د تلو څخه منع کی، او هغوئ خبره هم ومنله نو دا تسليم او رضا ده، او د خواهش قرباني هم کله چي حضور ﷺ حذيفه بن يمان رضي الله عنه لره په جنګ بدر کي د شرکت څخه منع کی او هغوئ اطاعت وکی، نو دا هم د خواهش قرباني ده، کله چي جهاد فرض عين سي په هغه وخت کي د ځان مال او دنيوي خواهشاتو قرباني ورکول کېږي، او کله چي فرض کفايي وي او د انسان لپاره شرعًا تلل جائز وي، بيا هم هغه د دې شيانو قرباني پيش کوي خو ترڅو چي فرض عين نه وي، دا قرباني د خپل ذات ترحده محدود پاته کېږي، د نورو اصحابو د حقوقو قرباني نه کېږي هو که اصحاب حقوق خپل حقوق په خوشحالي باندې پرېږدي نو هغوئ لپاره به دا اجر باعث وي، او په دې صورت کي په جهاد يا دعوت په کار کي د شرکت باعث د اجر عظيم دي تاسو چي د کوم بزرګ مثال ورکړی دی، چي د هغوئ خسر مړسوی وو بيا هم هغه په سي روزي ولاړی د هغوئ په باره کي عرض دادی، که د هغوئ کور والاوو ته د هغوئ د تللو په وجه ناقابل برداشت تکليف نه دی سوی نو شرعًا د هغوئ د عمل نامه ناجائز نه وه، خو په افضل کېدو کي رايه مختلف کيدی سي، او خوب څه شرعي حجت نه دی چي د هغه څخه په شرعي حکم باندې استدلال وسي.

(۵) دا خبره د احقر د ناقص فهم څخه هم بالاتر ده، چي په تبليغ کي وتلو باندې همېشه د صحابه کرامو رضي الله عنهم د جهاد د واقعاتو څخه د استدلال کول کېږي، خو عملاً د جهاد په باره کي طرز عمل دادی چي ګوانکي جهاد څه شرعي فريضه نه ده، بلکي عملاً دا منسوخ ګڼل کېږي او په بعضي اوقاتو کي د جهاد مخالفت هم کول کېږي.

(۶) د پورتنيو ارشاداتو دا مطلب هيڅکله نه دی، چي زه د تبليغي جماعت مخالف يم، يا دا چي د تبليغ کار ته اهميت نه ورکوم، حقيقت دادی چي د تبليغ کار د ډېر اهميت حامل دی، خاص طور تبليغي جماعت د خدای ﷻ په فضل سره د ډېرلوی تعريف قابل کار کړی دی، او په دې سره امت مسلمه ته ډېره فائده رسيدلي ده، خو د کوم کار د اهميت د واضح کولو لپاره دا ضروري نه ده، چي هغه په هر قيمت سره فرض عين وګرځول سي، د وهم ترکومه چي د

تبليغي جماعت سره مرسته او مدد ضروري دی هلته د بعضي مبالغه اميز خبرو اصلاح هم ضروري ده، چې د بعضي نورو يا حدودو رعايت څخه ساتونکي حضراتو څخه کېږي، او اوس بعضي اوقات په احکام شريعت کې د تصرف حدته رسيږي، خدای ﷻ دې موږ ته د خپل دين صحيح فهم او په هغه باندې د عمل کولو توفيق راکړي، آمين والسلام.

والله اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

۲۸، ۳، ۱۴۱۸ھ

(فتوی نمبر ۱۴۵، ۲۲۶)

د ښځو لپاره تبليغي اجماع کې د شرعت حکم

سوال: څنګه چې سړي په جوماتو کې تبليغ کوي، دغه شان ښځې هم مبلغې وي، د محلې ښځو ته دعوت ورکوي، د هغوئ له طرفه سړي په جوماتو کې اعلان کوي، چې په فلاني ځای کې د ښځو اجتماع ده، تاسو حضرات خپلې مندې خوندي هلته وليږئ، د ښځو دا شان اجتماع لپاره د غير محرم کورته تلل جائز دي او که نه؟

جواب: که ښځې د پردې په اهتمام سره تبليغي اجتماع ته ولاړه سي نو جائز دي، بلکې موجوده حالاتو کې په داسې اجتماعاتو کې د ښځو شرکت ډېر مفيد دی.

والله سبحانه اعلم

۱۶، ۱۱، ۱۳۹۶ھ

(فتوی نمبر ۲۵۵۲، ۲۷ھ)

پخپله چې د دين پابنده نه وي آيا هغه تبليغ کولی سي

سوال: يو سړی خو پخپله د دين پابنده نه دی، خو هغه تبليغ کوي، نو آيا هغه داسې کولی سي؟

جواب: کولی سي (۱) خو پخپله هم د دين د پابندې پوره کوشش کول واجب دي.

والله سبحانه اعلم

(۱) د تفصيل لپاره معارف القرآن ج ۷ ص ۴۲۴، ۴۲۵ وګورئ.

۱۳۹۷،۱،۱۵۰ھ

(فتویٰ نمبر ۱۰۸، ۲۸، الف)

د حديث د وجي د تبليغ د پريښوولو حکم

سوال: کله چي تاسو وو ينئ چي د خرشحا طاعت کول کېږي، د نفس د خواهشاتو پيروي کول کېږي، او دنياته په آخرت ترجيح ورکول کېږي، او هرسړی خپله رايه ښه ګڼي، نو خپل فکر کوئ د عوامو فکر پرېږدئ، آيا د غه وخت اوس موجود دی؟ که موجود دی نو د عوامو فکر په دې کي کوم امور شامل دي؟ آيا تبليغ به پريښوول کېږي؟

جواب: په مذکوره حديث کي (۱) چي د کومي زماني ذکر دی، په ظاهره اوس هغه دور نه دی راغلی اوس لا د دين د تبليغ فريضه ساقطه سوې نه ده، په موجوده حالاتو کي تبليغ د فائدي څخه خالي نه دی.

والله سبحانه اعلم

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفی عنه احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه،

۱۳۸۸،۲،۲۸ھ

(فتویٰ نمبر ۳۲۹، ۱۹، الف)

د والدينو د اجازت څخه بغير تبليغ يا په بل څه سفر باندې د وتلو حکم

سوال: بنده تو به صحيح څنګه کېږي، يو ډېر معتبر عالم بيان وکی چي حضرت مفتي محمد شفيع صاحب په معارف القرآن کي دا فتویٰ ورکړې ده، چي د والدينو د اجازت څخه بغير تبليغي جماعت کي تلل جائز دي، خو په معارف القرآن کي د ډېر تلاش کولو څخه وروسته هم دا پيدا نه سول، غالبًا هغوئ ته د کتاب په نوم کي څه مغالطه سوې ده، ستاسو طرف ته د رجوع کولو هغوئ مشوره راکړې ده، په دې وجه ستاسو څخه درخواست دی، که مفتي محمد

---

(۱) وفی التفسير للطبري ج۷، ص۹۵ (طبع دار الكفر بيروت) عن ابی امية الشعبانی قال سألت اباثعلبة الخشنی كيف نصنع بهذه الاية (ايت) فقال ابو ثعلبة سالت عنها خبيرًا سالت عنها رسول الله ﷺ ائتمروا بالمعروف وتناهوا عن المنكر حتى اذا رايت شحًا مطاعًا وهوى متبعًا واعجاب كل ذی رای برأية فعليك بخويصة نفسك وذروهم فان وراءكم اياما اجر العامل فيها كاجر خمسين منكم الخ. او د مذکوره حديث اخري هم معنی کلمات عليك بامرخاصة نفسك ودع المر العامة جامع الترمذي د مشکوٰة په حواله کتاب الفتن ص۲۲۴، طبع قديمي کتب خانه کي هم موجود دی.

شفيع صاحب دا فتویٰ ليکلي وه، نو د هغه متن سره د استفتاء څخه وليکئ، او ورسره د کتاب نوم او د صفحي حواله هم وليکئ، ځکه چي تبليغي حضرات ډېر په زوره سره دا شی بيانوي، چي په دې وخت کي د دې حضراتو جماعتونو کي تلل تبليغ لپاره نه دی، بلکي په دې وخت کي د دوئ د کور څخه وتل د دې لپاره دی، چي د مسلمانانو څخه ورک دولت چي هغه ته دعوت الی الله وايي، دوباره پيدا سي او هر مسلمان د حضور ﷺ د زړه غم او جذبه خپل غم او جذبه جوړه کړی، او همدې شي ته دا حضرات د دين بنياد وايي چي د دې د نه کېدو په وجه نن ښکاره ، د خدای ﷻ احکام ماتول کېږي او سنتونه پامال کول کېږي، او دا هم وايي چي د حالاتو په وجه کوم سړي ته د والدينو او ښځي او کوچنيانو د حقوقو له وجي په کور کي کښېنستل ناجائز دي، او د خپلي خبري په حق کي دا دلائل پيش کوي چي هغه ټول صحابه کرام ؓ چي خپل والدين او ښځي او ځامن يي په افاقو کي په پرېښودلو سره د کورونو څخه وتلي وو، ايا هغوئ غلطي کړي وه؟ په دې سلسله کي بي شماره واقعات پيش کوي، او تردې وايي چي آيا نعوذ بالله حضور ﷺ هغوئ ته غلط حکم ورکړی وو؟ په دې سلسله کي د قرآن کريم آيتونه پيش کوي د مثال په ډول باندې (کُنتُم خَيرَ اُمَّةٍ اُخرِجَت لِلنَّاسِ..) الخ (اِنفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالاً...) قُل اِن كَانَ آبَاءُ كُم وَاَبنَاءُ كُم وَاِخوَانُكُم وغيره وغيره.

زما په شان حضرات د دوئ د اداري څخه دليل اوريدلو سره خاموشه کېږي، اوس مخکي ورځو کي يو صاحب بيان وکی، چي د مسلمان دعوت نه ورکول په ټول انسانيت ظلم دی، مطلب دا دی چي د کومو شيانو له وجي دا د دعوت ورکولو څخه منع کېږي، هغه ته به هم ظلم وايي، براه کرم د دې وضاحت سره که دا کار حق وي، د کومي وجي حق دی يعني نفلي عبادت په زمره کي دی، يا د سنت او که واجب؟ يا په موجوده حالت کي د ټولو فرائضو څخه زيات لوی فرض دی؟

جواب: د والد ماجد حضرت مولانا مفتي محمد شفيع صاحب هيڅ فتویٰ دي د اطلاق سره د احقر په علم کي نسته هسي خو مسئله داده که والدين تنگدسته وي، او د ځوی د څه سفر د تلو په صورت کي د هغوئ د خرڅ انتظام نه وي يا ضعيف او ناجوړي وي، او د هغوئ د خدمت او خبر گيری لپاره بل څوک موجود نه وي نو بيا خو د هغوئ د اجازت او مرضی خلاف هيڅ سفر کي تلل هم جائز نه دي، خواه که هغه سفر د تبليغ وي، يا د علم د تحصيل يا د حج وغيره وي خو که د هغوئ د خرڅ هم انتظام سته، او خبر اخستو والاهم موجود وي نو په داسي

صورت کي فقهاوو د سفر اجازت ورکړی دی، چي په هغه کي د یو هلاکت غالب ګمان نه وي، په دې حال کي که د والدینو د اجازت څخه بغیر هم یو د تبلیغ په سفر باندې ولاړسي نو انشاء الله ګناه به نه وي.

قال محمد فی السیر الکبیر اذا اراد الرجل ان یسافر الی غیر الجهاد لتجارة او حج او عمرة وکره ذالک ابواه فان کان یخاف الضیعة علیهما بان کانا معسرین ونفقتهما علیه وماله لایفی بالزاد والرحلة ونفقتهما فانه لایخرج بغیر اذنهما وان کان لایخاف الضیعة علیهما بان کانا مؤسرین لم تکن نفقتهما علیه.

ان کان سفرًا لایخاف علی الولد الهلاک فیه کان له ان یخرج بغیر اذانها وکذا فی الجواب فیما اذا خرج للفقه (عالمګیري ج۵، ص۳۶۵ کتاب الحظر والاباحة باب ۲۶) [1]

البته که دا سفر داسي خطرناک وي، چي په هغه کي د هلاکت اندیښنه وي، مثلاً جهاد په دې شرط چي نفیر عام نه وي یا په سخته ګرمي یا یخ کي پیدل په صحراګانو کي یا د غرونو سفر وي، نو په دې کي د والدینو اجازت ضروري وي شمس الائمه سرخسي فرمایي لان بر الوالدین وترک مایلحق الضرر والمشقة بهما فرض علیه عینا والجهاد فرض علی الکفایة اذا لم یقع النفیر عامًا فعلیه ان یقدم الاقوی وفی خروجه الضرر والمشقة بهما فان المجاهد علی خطر فی التمکن من الرجوع شرح السیر الکبیر ج۴ ص۲۸، [2] دی صورت کي علامه سرخسي دا حدیث هم نقل کړي دي، چي یو سړی د حضور ﷺ په مخکي حاضرسو او عرض یي وکی، چي زه ستاسو سره د جهاد کولو لپاره راغلی یم، او والدین مي په ژړا باندې پرېښي دي، او راغلی یم حضور ﷺ وفرمایل چي بیرته ولاړسه او څنګه چي دي هغوئ په ژړا باندې پرېښي راغلي یي اوس ولاړسه او هغوئ وخندوه (ایضًا ج۵ ص۱۲۸) [3]

---

[1] طبع مکتبه رشیدیه کویته. شرح سیر الکبیر رقم المسئله. ۲۱۲، ۱۲ ج۱. ص۱۹۲. ناشر مولانا نصر الله منصور. وفی الدر المختار کتاب الجهاد ج۴ ص۱۲۴، ۱۲۵. (طبع سعید) لایفرض علی صبی وبالغ له ابوان او احدهما لان طاعتهما فرض عین وقال ﷺ للعباس بن مرداس لما اراد الجهاد الزم امك فان الجنة تحت رجل امك سراج وفیه لا یحل سفر فیه خطر الاباذنهما ومالا خطر فیه یحل بلا اذن وفی الشامیه. (قوله فیه خطر کالجهاد وسفر البحر والخطر. الخ قوله ملاخطر کالسفر للتجارة والحج والعمرة یحل بلا اذن الا ان خیف علیهما الضیعة سرخسی

[2] ایضًا.

[3] شرح سیر الکبیر رقم المسئله. ۲۱۲، ۱۲ ج۱. ص۱۹۲. ناصَر مولانا نصر الله منصور. وفی الدر المختار کتاب الجهاد ج۴. ص۱۲۴، ۱۲۵ طبع سعید. لایفرض علی صبی وبالغ له ابوان او احدهما

کومو صحابه کرامو ﷺ چي به والدين پرېښودل او جهاد ته به تلل نو هغه خو به يا د نفير عام په وجه يا د حضور ﷺ په خصوصي حکم سره او يا به د والدينو په اجازت او رضا مندي سره تلل، او که عام سفر کي به تلل وه نو د هغوئ د خبر ګيرۍ پوره انتظام به يي کوی او تلی به. خلاصه داده چي نه خو علی الاطلاق دا ويل کېږي تبليغي سفر په هيڅ حال کي د والدينو د اجازت څخه بغير جائز نه دی، او نه ويل کېږي چي په هر حال کي جائز دی، بلکي د دې تفصيل هم هغه دی چي لوړ تېر سو، حکيم الامة حضرت مولانا اشرف علي تهانوي صاحب قدس سره هم په حقوق الوالدين (۱) کي هم دا تفصيل بيان کړی دی.

والله سبحانه اعلم

۱۷، ۶، ۱۳۹۷ھ

(فتوٰی نمبر ۶۲۲، ۲۸ الف)

په تبليغ کي وخت مصرفولو سره حقوق العباد اداء کول لازم دي

سوال: په تبليغي جماعت کي د وخت مصرفولو شرعي حيثيت څه دی؟ او د دې کار څنګه دی؟ او ورسره د دين د تبليغ شرائط څه دي؟ او د حقوق العباد د ادايګی څه حکم دی؟

جواب: د تبليغي جماعت کار مفيد دی، البته د دين د تبليغ شرائط د کوم عالم دين څخه معلوم سي او د هغه مطابق عمل وکړي، او د حقوق العباد د ادائيګی دي پوره اهتمام وسي.

والله سبحانه اعلم

الجواب صحيح بنده محمد شفيع عفٰی عنه احقر محمد تقی عثمانی عفٰی عنه،

۲، ۱۴، ۱۳۸۷ھ

(فتوٰی نمبر ۱۴۰۰، ۱۸ الف)

لان طاعتهما فرض عين وقال ﷺ للعباس بن مرداس لما اراد الجهاد الزم امك فان الجنة تحت رجل امك سراج، وفيه خطر الاباذنها ومالا خطر فيه يحل بلا اذن وفی الشامية قوله فيه خطر. كالجهاد وسفر البحر والخطر. الخ قوله مالاخطر كالسفر للتجارة والحج والعمرة يحل بلا اذن الا ان خيف عليهما الضيعة سرخسي.

(۱) وګورئ امداد الفتاوی ج۴، ص۴۸۵ طبع مکتبه دار العلوم کراچي،

د بعضي تبليغي واعظانو د طرفه غير محتاط خبرو په وجه تبليغي جماعت پرېښوول

سوال: تبليغ چې د خاکسار په نزد صحيح هم دی، په دې کې څه خلک واعظ د وعظ په مينځ کې د شرک خبرې کوي، چونکې په جماعت کې اکثره خلک انپړ وي، په داسې حالاتو کې د هغوئ سره تلل پکار دي او که نه؟

جواب: تبليغي جماعت سره دين ته مجموعي طور باندې لويه نفعه رسيږي، په دې کې شريک کېدل ښه دي، البته بعضي اوقات د جماعت امراء عالمان نه وي، ځکه د هغوئ د خولې څخه غير محتاطي خبرې وځي، په داسې موقع هغوئ په نرمۍ و محبت سره پوه کول پکار دي، او که هغوئ په خبره باندې پوه نسي، نو د جماعت مشرانو ته رجوع کولو سره د هغوئ په ذريعه دې پوه سي، خو په دې وجه د جماعت نه دې پرېښوول پکار.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۶.۱۱.۲۸ھ

(فتوىٰ نمبر ۲۷۵۵.۲۷و)

کتاب التصوف والکشف والالهام والرؤیا

د تصوف کشف، الهام او خوبونو متعلق د مسائلو بیان

شیطان په خوب کي د حضور ﷺ په صورت کي نه راتلل

سوال: شیطان د حضور ﷺ په شکل مبارک کي نسي راتلی. خو ایا شیطان په یو بل صورت کي راتلو سره د دې وینا طاقت لري چي نعوذ بالله دی وو ایي چي زه رسول یم، یا د دې وینا طاقت نه لري، د دې وضاحت وکړئ؟

جواب: شیطان د حضور ﷺ په صورت او حلیه مبارک نسي راتلی (۱) خو د بل چا په صورت کي راتلو سره دوکه ورکولی سي، یعني دا درواغجنه دعوه کولی سي، چي زه یا فلانی سړی رسول دی، ان الشیطان قد یاتی النائم فی صورت ما من معارف الرایي وغیرهم فیشیر له الی رجل الاخر هذا فلان النبی وهذا الملک الفلانی او من اشبه هؤلاء ممن لا یمثل الشیطان به فیوقع اللبس علی الرائی بذالک (الاعتصام للشاطبي ج۱، ص۲۱۲) (۲)

والله سبحانه اعلم

(۱۳، ۶، ۱۳۹۷)

(فتوی نمبر ۵۹۱، ۲۸ ب)

د بزرګ سړه د ملاقات په موقع خپله خپل لاس مچول

سوال: د یو عالم دین یا بزرګ سړه ملاقات کولو څخه وروسته پخپله خپل لاس مچول جائز دي او که نه؟

---

(۱) عن ابی هریره ﷺ ان رسول الله ﷺ قال من رانی فی المنام فقد رانی فان الشیطان لایتمثل بی، وفی روایة فی صورتی. متفق علیه مشکوٰة المصابیح ج۲ ص۳۹۴. وانظر فی جامع الترمذی باب ماجاء فی قول النبی ﷺ من رانی فی المنام فقد رانی ج۲. ص۵۲ طبع میر محمد کتب خانه. همدارنګه وګورئ امداد الفتاوی ج۵ ص۲۴۳، ۲۴۵،

(۲) الاعتصام للشاطبي ج۱. ص۲۲۳. طبع دار المعرفت بیروت.

جواب: فی الدر المختار وکذا مایفعله الجهال من تقبیل ید نفسه اذا القی غیره، فهو مکروه فلا رخصة فیه (شامی حظر واباحت ج۵ ص۳۳۵) (۱) د دې عبارت څخه معلومېږي چې د بل چا سره د ملاقات په وخت خپل لاس مچول مکروه تحریمي دي، البته د کوم بزرګ لاس کله کله د تبرک په قصد مچ سي، نو په دې مې څه خبره نسته. کما فی الدر (۲).

والله سبحانه اعلم

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفی عنه احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه،

۱۹، ۱، ۱۳۸۸ھ

(فتوی نمبر ۲۹، ۱۹الف)

د کشف قبور او انوارو او تجلیاتو د مشاهدې شرعي حیثیت

سوال: مولانا الله یار خان صاحب خپل خلیفه حافظ عبد الرزاق صاحب نوشکی ضلع چاغی ته یې لیږلی دی، دا د هغوئ زوړ مرید دی، د مولانا الله یار خان مسلک مختصرًا په لاندې ډول دی:

(۱) په تصوف کې نقشبندي او یسي سلسله.

(۲) کشف قبور دعوی سره فرمایي، په شپږو میاشتو کې د ننه هر څه موړ ورته ښایو، او روحاني طور باندې براه راست د حضور ﷺ سره ملاقات وغیره.

(۳) کشف قبور په دې وخت یو مرده سنت ګرځول سوی دی، څوک چې د دې د احیاء کوشش کوي، هغه ته به د سلو شهیدانو اجر ورکول کېږي، په دې طریقه کې شمولیت اختیارول څنګه دي؟ آیا روحاني تربیت د حضرت اویس قرنی رحمه الله څخه په شریعت مطهره کې جائز دی او که نه؟

جواب: کشف قبور او د بعضي انوارو او تجلیاتو مشاهده د خدای ﷻ طرف ته خپل کوم بنده ته وسي نو ممکنه هم ده، او په دې کې د شریعت خلاف څه خبره هم نسته، البته دا شیان په

---

(۱) الدر المختار حظر واباحت ج۲ ص۳۸۳. وفی مجمع الانهر شرح الملتقی الابحر ج۴ ص۲۰۵. طبع دار الکتب العلمیة بیروت. کتاب الکراهیة وتقبیل ید العالم فی الدر المنتقی تحیة ان لنیل الدنیا کره کتقبیل یدنفسه او ید صاحبه.

(۲) وفی درالمختار مع رد المحتار ج۲، ص۳۸۳ ولاباس بتقبیل ید، الرجل عالم، والمتورع علی سبیل التبرک الخ.

نعم الرجل

شریعت او طریقت کي مقصود نه دي. (۱) مقصود د سنتو او شریعت اتباع او د اعمالو او اخلاقو اصلاح ده. داشان کشف وغیره مقصود جوړول یا سنت ګرځول بدعت دی، او کوم خلک چي دا مقصود ګڼلو سره کوي. د هغوی د صحبت څخه پرهیز کول پکار دي، د هغوی په ځای داسي شیخ اختیار کړي، چي د سنتو متبع وي او د اعمالو او اخلاقو د اصلاح فکر کوي.

والله سبحانه اعلم

۱۴۱۰،۱۰،۲۶هـ

(فتوی نمبر ۱۶۱۱، ۳۲ج)

بغیر د عمل څخه د الله ﷻ څخه د مغفرت حسن ظن ساتل

سوال: د خدای ﷻ څخه د مغفرت حسن ظن بغیر د عمل څخه ویلو څه حکم دی؟ بالخصوص فرائض شرعیه مثلاً لمونځ چي په هغه هر انسان مکلف دی، په دې پرېښوولو سره حسن ظن ساتل صحیح دي او که نه؟ د داسي نظر د ساتلو والاسړی څه حکم دی؟

او هغه داهم وايي چي خدای ﷻ ته زموږ د عبادت ضرورت نسته، هغه به موهم داسي معاف کړي.

جواب: د خدای ﷻ د ذات څخه د مغفرت حسن ظن ساتل بنه خبره ده، خو د دې حق هغه سړي ته حاصل دی، چي د خدای ﷻ د احکامو پابندي کوي، (۲) په دې خیال فرائض شرعیه پرېښوول لویه ګناه ده (۳) خدای ﷻ د عبادت محتاج نه دی، خو انسان د خپل نجات او

(۱) د تفصیل لپاره وګوری شریعت وطریقت ص۲۷۷ شریعت او تصوف ص۲۷۱ کشف الحقیقت ۲۵. ص۱۱۰ تعلیم الدین ۷۰. ۸۵.

(۲) ایضاً.

(۳) وفی جامع الترمذی ج۴. ص۶۳۸. طبع دار الاحیاء التراث العربي بيروت. باب ۲۴۵۹. عن شداد بن اوس عن النبی ﷺ قال الکیس من دان نفسه وعمل لما بعد الموت والعاجز من اتبع نفسه هواها وتمنی علی الله قال هذا حدیث حسن. ومعنی قوله من دان نفسه یقول حاسب نفسه فی الدنیا قبل ان یحاسب یوم القیامة. وفی الترمذی ایضاً ج۲. ص۲۴. طبع ایج ایم سعید. باب ماجاء فی حسن الظن بالله تعالی عن ابی هریره ﷺ قال قال رسول الله ﷺ ان الله تعالی یقول انا عند ظن عبدی بی وانا معه اذا دعانی هذا حدیث حسن صحیح. وفی تحفة الاحوذی ج۴ ص۵۴. طبع دار الکتب العلیمه بیروت. ای انا اعامله علی حسب ظن وافعل به مایتوقعه من خیر او شر والمراد الحث علی تغلیب الرجاء علی الخوف وحسن الظن بحسن الظن بالله وقال القرطبی فی المفهم معنی ظن عبد بی ظن الاجابة. ثم

فائدي لپاره د هغه د عبادت محتاج دی، که صرف د احسن ظن کافي دی نو خدای ﷻ د قرآن او حدیث په ذریعه د دومره احکامو رالیږلو څه ضرورت وو؟ او حضور ﷺ د لمانځه دومره تاکید کولو، دغه سړي ته پکار دی چې د خپلو دي خیالاتو څخه توبه وکاږي.

والله سبحانه اعلم

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفی عنه احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه.

۱۳۸۷،۱۰،۲۶

(فتویٰ نمبر ۱۸ الف)

د شیخ طریقت لپاره څه شرائط دي؟

سوال: د شیخ طریقت څه شرائط دي، او د مجتهد څه شرائط دي؟

جواب: د شیخ طریقت لپاره ډیر شرائط دي، چې د هغه تفصیل دلته مشکل دی، مختصر داچې کوم کامل شیخ طریقت هغه ته د بیعت کولو اجازت ورکړی وي، د تفصیل لپاره وګوري قصد السبیل د حضرت تهانوي رحمه الله او اداب شیخ المرید د حضرت مولانا محمد شفیع صاحب، او د مجتهد لپاره هم ډېر شرائط دي، چې د هغه تفصیل د فقهي د اصولو په کتابونو کي به مذکور وي.

سوال: د شریعت طریقت او حقیقت او معرفت څه تعریف دی؟

جواب: د دې جواب هم تفصیل طلب دی، تعلیم الدین یا قصد السبیل یا شریعت او طریقت تهانوي صاحب تصانیف مطالعه کړي.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۶،۱۲،۲۳ھ

(فتویٰ نمبر ۲۸۲۶، ۲۷)

الدعاء وظن القبول. ثم التوبة وظن المغفرة. ثم الاستغفار وظن المجازات ثم فعل العبادة بشروطها تمسكا بصادق وعده. قال ويؤيده قوله في الحديث الاخر. ادعو الله تعالى وانتم موقنون بالاجابة قال لذالك ينبغي للمرآن يجتهد في القيام بماعليه موقنا بان الله يقبله ويغفرله لانه وعد بذالك وهو لايخلف الميعاد قال واماظن للمغفرة مع الاسرار بذالك محض الجهل والغرت وهو يجر الى مذهبا المرجئة.. الخ.

د خوب د وجې د قبر خلاص والی

سوال: زما لور چې د هغه نوم عظیمه عرف وه، چې هغه مې د لاندې ملي اریا په هدیره کې دفن کړې وه، هغې ته ډېر تکلیف وسو خیر داخو د خدای خوښه وه. د هغې عمر پنځه کاله و، زما سره یې ډېر محبت کوی. لس ورځې یې د مرګ سوې دي خو ماته په خوب کې مسلسل راځي. زما په غوږ کې د اواز شرینګیږي چې بابا زه ژوندی یم. ما د باندې را وباسئ نن مؤرخه ۲۱ شعبان ما د څه ملګرو سره د هغه د قبر د سرو الاکاني اخواته کړه، نو ومې لیدله چې هغه هم هغه شان پیده وه. زما څخه علاوه د هغې مخ چاهم نه دی کتلی. ایا د دې به کفاره څه ادا. کول وي؟

جواب: د دغه شان خوبونو د وجې د قبر خلاصول شرعًا بالکل جائز نه دی (۱) او داسې کولو سره تا د ګناه ارتکاب کړی دی. اوس د دې کفاره هم داده چې د زړه په اخلاص سره توبه او استغفار وکاږې.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۰۸۰۲۳

(فتوی نمبر ۱۶۶، ۲۸ج)

د خوب قسمونه او په خوب کې د شیطاني خیالاتو او اوهام، او د ریښتني خوب په مینځ کې د فرق تدبیر

سوال: انسان د خوب په عالم کې څه نظاري ګوري. د دوو حالو څخه خالي نه دي روحاني یا تخیلي، که اول شق دی نو کوم پردی یا پېژندګلو والا بزرګان کتل، او خبري کول کوم پردي مړي سره د قبر څخه یا پېژندګلو سره لین دین یا خوشحالی یا په غم کې لېدل خبري کول کومه پردی ښځه یا د پېژندګلو په اجنبي مقام یا مشهور ځای کې لېدل، خبر کول صحبت کول ورسره کوچنی ځوان بوډاکي خو فرق نسته. او ایا دا واقعتًا همداسې وي د معلومولو امر

(۱) وفی الاعتصام للشاطبی ج۱، ص۲۲۰، طبع دار المعرفت بیروت، ان الرؤیا من غیر الانبیاء لایحکم بها شرعًا علی حال الا ان تعرض علی مافی ایدینا من الاحکام الشرعیة فان سوغتها عمل بمقتضاها والا وجب ترکها والاعراض عنها . وانما فائدتها البشارة او النذارة خاصة واما استفادة الاحکام فلا الخ. همدارنګه وګورئ امداد الفتاوی ج۱ ص۵۴۰.

دا ئ ګه واقعي د روح خپل جسم نه وتلو سره چېري تلل درست وي، نو د روح په صحبت سره په جسم کي حرارت او لذت محسوسول څنګه دي؟ او آخري شق وی نو انسان چي په ويښه باندې څومره خپل خيال وځغلوي نو هغه ته د اجنبي ښځي اجنبي بزرګانو خيال راځي، او نه د څه شي خوړلو سره يا صحبت کولو سره حرارت او لذت محسوسيږي، که خوب د نبوت د څلويښتمي حصي څخه يوه حصه ده، نو په بعضي خوبونو کي د شيطانانو او د جناتو له طرفه هم وي، چي په دي کي دا فرق کولو څه معقول تدبير وليکئ؟

جواب: بعضي خوبونه د خدای ﷻ له طرفه وي، او دا ريښتني خوبونه وي، دې ته يې په حديث کي د نبوت شپږ څلويښتمه حصه ويلي ده (۱) او بعضي خوبونه د شيطانانو له طرفه وي، چي په هغه کي عمومًا فسق فجور يا ګندګياني په نظر راځي، او بعضي خاص خيالات وي (۲) او چونکي په دي دروسرو کي د فرق څه يقيني صورت موجود نه دی، ځکه په دين کي خوب حجت نه دی (۳) او په خوب کي د روح تعلق د جسم سره باقي وي، ځکه د روحاني لذت والا خوب اثر جسم هم محسوس کوي.

والله سبحانه اعلم

۲۵، ۶، ۱۳۹۷

---

(۱) وفی جامع الترمذی باب ان الرؤيا المؤمن جزء من ستة واربعين جزء من النبوة ج۲ ص۵۱. مير محمد کتب خانه. عن عبادة بن الصامت ان النبی ﷺ قال رؤيا المؤمن جزء من ستة واربعين جزء من النبوة.

(۲) او د خوب دا درې قسمونه يعني د رؤيايي صادقه . او د شيطان د طرف څخه راتلونکي خوبونه او خاص خيالات. ذکر په دې حديث کي راغلی دی. عن ابی هريره قال قال رسول ﷺ اذا اقترب الزمان لم تکد رؤيا المؤمن تکذب واصدقهم رؤيا اصدقهم حديثًا ورؤيا المسلم جزء من ستة واربعين جزء من النبوة والرؤيا ثلاث فالرؤيا الصالحه بشری من الله والرؤيا من تحزين الشيطان والرؤيا مما يحدث الرجل نفسه فاذاری احدکم مايکره فليقم و ليتفل ولايحدث به الناس قال واحب القيد فی النوم. وکره الغل القيد ثبات فی الدين هذا حديث صحيح جامع الترمذی باب ان الرويا المؤمن جزء من ستة واربعين جزء من النبوة ج۲ ص۵۱. طبع ميرمحمد کتب خانه.

(۳) وفی الاعتصام للشاطبی ج۱. ص۲۶۰ طبع دار المعرفت بيروت. ان الرؤيا من غير الانبياء. لايحکم بها شرعًا علی حال الا ان تعرض علی مافی ايدينا من الاحکام الشرعية فان سوغتها عمل بمقتضاها والا وجب ترکها والاعراض عنها وانما فائدتها البشارة . او النذارة خاصة واما استفادة الاحکام فلا الخ. همدارنګه وګورئ امداد الفتاوی ج۱ ص۵۴۰. سوال نمبر ۲۲.

(فتوی نمبر ۶۵۴، ۲۸ب)

آیا د بینک د ملازم کېدو باوجود شیخ کامل جوړیدی سي؟

سوال: یو سړی د کوم شیخ کامل سره منسلک دی، هغه په کوم بینک کي یې په قسم د بینک کي ملازمت کوونکو سره د خدای ﷻ مقرب بنده جوړېدی سي؟ او د هغه په ذمه بندې د حضور ﷺ د امت د رشد هدایت څه دیني خدمت حواله کېدی سي او که نه؟

جواب: د بینک ملازمت نا جائز دی (۱) کوم بل ملازمت دې تلاش کړي، او ترڅو چي بل ملازمت د کوشش باوجود پیدا نسي، نو د ملازمت دې بد ګڼي، او په دې کي دې نکیږ وسي او څنګه چي ورته بل ملازمت پیدا سي دا دې پرېږدي، په دې دوران کي څه دیني خدمت ورکولی سي، خو د مرشد او مربي منصب د ملازمت باقي ستو سره نسي حاصلیدی.

والله سبحانه اعلم

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفی عنه احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

۶، ۶، ۱۳۸۸ھ

(فتوی نمبر ۶۴۹، ۱۹الف)

د یو خوب حقیقت

سوال: څه وايي علماء دین په دې مسئله کي چي زه وایم، چي زما پلار ته په کثرت سره ربښتني خوبونه راځي، او زما د پلار د حضور ﷺ سره بې انتهاء محبت او عشق او تعلق دی، چي د هغه مثال به په عالم کي کم پیدا کېږي، والد صاحب ناجوړه سو نو خوب یې ولیدی، چي حضور ﷺ ورته وفرمایل چي ته ناجوړه کېږې خو زه هم ناجوړه سوم، ستا په سر چي درد وي نو زما په سر هم درد وي، اوس سوال دا دی چي آیا داسي سوال د یقین قابل دی؟ او دا خبره حضور ﷺ ته منسوب کول په شریعت کي څه حکم لري عند الله مي د دې جواب څخه خبردار کړئ، او د دې ذهني پریشانۍ څخه راته نجات راکړئ؟

جواب: نه د یقین کولو ضرورت دی، او نه د انکار کولو که کوم مسلمان ته داشان خوب راسي نو په دې کي څه بعد نسته، پاته سوه دا معامله چي آیا واقعتًا داشان خوب چلیدلی دی

(۱) د بینک د نوکرۍ اقسام او د هغه د حکم متعلق فتوی انشاء الله کتاب الاجارة کي به په خپل ځای راسي.

او که نه؟ د دې د معلومولو څه یقیني ذریعه بغیر د کتونکي د قابل اعتماد کېدو څخه نشته که قابل اعتماد وي نو تصدیق یې هم کولی سي. او داڅه داسي مسئله هم نه ده چي ایمان باندې را وړل واجب وي، ځکه که څوک باندې یقین ونکړي نو بیا هم هغه د ملامتیا هدف نسي جوړولی.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۹.۹.۲۹هـ

(فتوی نمبر ۱۶۵۹، ۳۰)

د قطب او ابدال حقیقت او آیا په مځکه باندې څلور قطبه وي

سوال: څه خلک وایي چي د مځکي څلور قطبه دی. چي د مځکي په څلورو حصو بآندې وسېږي او همدا سلسله چلېږي، داقطب د مځکي حفاظت کوي، ایا دا صحیح دی؟

جواب: اقطاب او ابدال د تکوینیانو اصطلاحات دي، چي د هغه حقیقت هم الله ته معلوم دی، په قرآن او حدیث کي هم د دې تفصیلات نسته، البته د صوفیایي کرامو او د دین د بزرګانو مکاشفات او تجربې دي (۱) چي د هغه تردید هم نسي کېدی، خو د دین په کومو مسئلو باندې عمل یا عقیده د دې اصطلاحاتو په پېژندلو یا تسلیم کولو باندې موقوف نه ده.

والله سبحانه اعلم

۲۸، ۱۲، ۱۳۹۶هـ

(فتوی نمبر ۲۷۵۵، ۲۷)

د سلسله قادریه په افرادو کي د شیخ عبد القادر جیلاني د روح د حلول عقیده

سوال: آیا د حضرت عبد القادر جیلاني روح د سلسله قادریه په سریانو کي حلول کولو سره خبري کولی سي؟ که نسي کولی نو د داسي ویونکي او عقیده ساتونکي څه حکم دی؟

جواب: د حلول دا عقیده د اسلامي قطعي طور باندې خلاف ده داسي عقیده ساتلو والا ګمراه دی.

والله سبحانه اعلم

۱۴، ۶، ۱۳۹۷هـ

(فتوی نمبر ۶۳۰، ۲۸ ب)

---

(۱) د قطب ابدال او نورو القابو متعلق تحقیق او تفصیل لپاره د علامه سیوطی رساله الخبر الدال علی وجود القطب والاوتاد والنجباء والابدال. او د حضرت امام رباني کتاب معارف لدنیه وګورئ.

كتاب الذكر والدعاء والتعويذات

د ذکر دعاء، او تعویذاتو په بیان کي

دعاء څه قسم عبادت ده

سوال: دعاء عبادت ده، او که دعاء عبادت وي نو د کوم قسم څخه ده، دعاء د ټولو عبادتونو مغز ښوول کېږي، د حدیث په رڼا کي د ټولو عبادتونو خلاصه ده، که په ناپوهۍ سره یو انسان د عبادتونو خلاصه ګڼلو سره د دعاء عبادت تصور نه کړي؟

جواب: دعاء عبادت هم دی (۱) او د عباداتو مغزهم (۲) لهٰذا داعبادت ګڼل درست دي، خو د دې مطلب دا نه دی چي نور عبادتونه ونسي، بلکي څومره عبادتونه چي دي خدای ﷻ او د هغه رسول ښوولي دي، په هغه ټولو حسب مراتب عمل پکار دی، چي د هغه څخه دعاء هم ده.

والله سبحانه اعلم

۶،۹، ۱۳۹۷هـ

(فتوی نمبر (فتوی نمبر ۴۰، ۲۸الف)

د عزت حاصلولو لپاره د یاعزیز وظیفه ویل

سوال: د مجموعه وظائف په صفحه ۱۵۵ باندي درج دي، الاسم الخاص عزیز یولاکه واره په توجه سره ووایه، یعني مطلب د دې په اصطلاح د تصوف کي دادی چي ای الله ما د خپل عزت په واسطه پخپل عزتمندو خلکو کي داخل کړي، د عزت والا کار ماته راکړي (۳)، ماته عزت راکړي د عزت مندو بندګانو په ډله کي مي داخل کړي، که یا سره یي وایي نو یاعزیز بغیر د تنوین څخه وایي برني وظیفه ویلی سم او که نه؟ که زه یي په یو وار یولاکه دفعي ونه ویلی سم، نو څه متبادل طریقه سته؟ د وظیفي ویلو په مینځ کي څه احتیاطي تدابیر اختیار سي؟

(۱) الدعاء هو العبادة صحيح ابن حبان ج۲. ص۱۲۴ طبع دار الكتب العلميه بيروت.

(۲) ومشكوة المصابيح ج۱. ص۱۹۴. طبع قديمي كتب خانه.

(۳) قال رسول الله ﷺ الدعاء مخ العبادة. رواه الترمذی مشكوة المصابيح كتاب الدعوات ج۱ ص۱۹۴

جواب: د پورتنیو مقاصدو لپاره د یا عزیز ونلیفه ویلو کي شرعًا څه حرج نسته. او شرعي اعتبار سره د دې څه خاص مقدار مقرر نه دی، د عملیاتو په نقطه نظر سره که یو لا که واره وویل سي نو څه خبره نه ده، او د دې د طریقي په باره کي کوم عامل سړي ته رجوع وکړه.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۷.۹.۶ھ

(فتوی نمبر ۲۸/۵۶۳ ب)

ذکر جهرًا افضل دی او که سرًا

سوال: د دیارلسم محرم الحرم په رساله خدام الدین لاهور کي دا لیکلي دي، چي ذکر جهري د مبتدیانو لپاره دی، او د دې ډېري فائدي دي، مثلًا زبه زړه دماغ متوجه کېږي، او خیال د غیر طرفته نه ځي، ځکه چي خدای ﷻ د لوبو کونکو ذکر نه قبلوي، او منتهي دوه قسمه ذکر کوي، خو د مبتدیانو لپاره هم دا یوه طریقه ده، ځکه چي په ابتداء کي یکسوئي نه حاصلیږي، او وروسته د تربیت کولو د وجي حاصلیږي، په دې باندې زما یو ملګري وویل چي دا بدعت دی، ما د لویو لویو علماوو ثبوت ورکی خو هغه وویل چي دا بدعت په پاکستان او هندوستان کي دی، د حضور ﷺ په زمانه کي دا شیان نه وه؟ آیا که جهرًا او سرًا دواړه جائز دي نو په دې کي افضل کوم یو دی؟

جواب: په دې مسئله کي د محققو علماء مسلک دا دی، چي ذکر دواړه قسم جائز دی، سرًا هم او جهرًا هم، بیا د مختلفو حالاتو او مواقفو په اعتبار سره افضلیت بدلیږي را بدلیږي، چېري په خوند سرًا ذکر کول افضل دي، او چېري جهرًا لهٰذا که کوم د شریعت پابنده شیخ کامل که د مرید د حالاتو پیش نظر جهري ذکر لپاره یي ورته وویل، نو هغه د جهري ذکر کول جائز دی، خو په دوو شرطونو سره اول دا چي د ده جهري ذکر د چا په خوب کي خلل یا د بل څه معنوي تکلیف موجب نه وي، دوهم دا چي جهرًا ذکر عبادت مقصود ونه ګڼي، بلکي دا د علاج په طور اختیار سي ستا د دوست جهري ذکر ته بدعت ویل درست نه دي، په قرآن او حدیث کي هم د جهري ذکر ثبوت پیدا کېږي، په قرآن کریم کي دي (وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَّنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ اَنْ يُّذْكَرَ فِيْهَا اسْمُه) سورة البقره ۱۱۴.

ښکاره ده چې د جهري ذکر څخه منع کول د ذکر د اطلاع څخه بغیر ممکن نه دي، د دې څخه علاوه په صحیح مسلم کې حضرت عبد الله بن زبیر ﷛ روایت کړی دی، چې حضور ﷺ د لمانځه څخه وروسته په لوړ اواز سره لآ اله الا الله وحده لاشریک له الملک وله الحمد وهو علی کل شئ قدیر (۱) ویل، د دغه شان د نورو ډیرو روایاتو څخه د جهري ذکر ثبوت پیدا کېږي، تفصیلي دلایل د حضرت مولانا اشرف علي تهانوي صاحب ﷫ په امداد الفتاوٰی ج۵ ص۱۵۹ مطبوعه کراچي، (۲) کې د کتاب السلوک لاندې بیان کړي دي.

والله سبحانه اعلم

الجواب صحیح احقر محمد تقی عثمانی عفٰی عنه

۲۹، ۱، ۱۳۸۸ھ

(فتوٰی نمبر ۱۷۵، ۱۹الف)

---

(۱) الصحیح للامام المسلم باب استحباب الذکر بعد الصلوٰة ج۱، ص۲۱۸ طبع قدیمي کتب خانه.

(۲) امداد الفتاوٰی ج۵ ص۵۱، ۵۵. او د دواړو قسم ذکر جواز او د ذکر متعلق څو فقهي عبارات دادي. وفی رد المحتار ج۲، ص۳۹۸ الحظر والاباحة. وقد حرر المسئلة فی الخیریة وحمل مافی القاضی علی الجهر المضر وقال ان هناک احادیث اقتضت طلب الجهر واحادیث طلب الاسرار والجمع بینهما بان ذالک یختلف باختلاف الاشخاص والاحوال فالاسرار افضل حیث خیف الریاء او تاذی المصلین او النیام، والجهر افضل حیث خلا مما ذکر لانه اکثر عملاً ولتعدی فائدته الی السامعین ویوقظ قلب الذاکر فیجمع همه الی الفکر ویصرف سمع الیه ویطرد النوم ویزید النشاط. وکذا فی الفتاوٰی الشامیة ج۱ ص۲۲۰، وفی الفتاوٰی الخیریة ج۲، ص۱۸۱، طبع بولاق مصر. والجمع بینهما بان ذالک یختلف باختلاف الاشخاص والاحوال کما جمع بین الاحادیث الطالبة للجهر بالقرائة والطالبة للاسرار بها ولایعارض ذالک خیر الذکر الخفی لانه حیث خیف الریا او تاذی المصلین او النیام والجهر ذکر بعض اهل العلم افضل حیث خلا مماذکر لانه اکثر عملاً ولتعدی فائدة الی السامعین الخ. وفی حاشیة للطحاوی علی مراقی الفلاح ج۱، ص۴۳۱، طبع مکتبه الاسد. دمشق وفی طبع قدیمي کتب خانه ۱۷۴، اختلف اهل الاسرار فی ذکر افضل؟ فقیل نعم الاحادیث کثیرة تدل علیه منها خیر الذکر الخفی وخیر الرزق مایکفی ولان الاسرار ابلغ فی الاخلاص واقرب فی الاخلاص واقرب الی الاجابة، وقیل الجهر افضل لاحادیث کثیرة منها مارواه ابن الزبیر کان رسول الله ﷺ اذا سلم من صلاته قال بصوته الاعلی، لآ اله الا الله وحده لاشریک له، وتقدم وقد کان ﷺ یامر من یقراء القرآن فی المسجد ان یسمع قرائته وکان ابن عمر ﷛ یامر من یقرأ علیه وعلی اصحابه وهم یستمعون ولانه اکثر عملاً وابلغ فی التدبر ونفعه متعد لایقاظ الغافلین، فمتٰی خاف الریاء او تاذی به احد کان الاسرار افضلاء. همدارنګه وګورئ امداد المفتین ص۲۴۵، ۲۴۷، او عزیز الفتاوٰی ص۱۵۰.

لَآ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَحدَهُ لَاشَرِيکَ لَهُ اَحَدً صَمَدًا والا. حديث صحيح دی او که نه؟

سوال: ايا دا حديث صحيح دی، (لآ اله الله وحده لاشريک له احدا صمدا لم يلد ولم يولد ولم يکن له کفوا احد او په کوم کتاب کي دي؟

جواب: پورتني ذکر سوي الفاظ حافظ عبد العظيم منذري په الترغيب والترهيب[1] کي د طبراني په حواله نقل کړی دی، حديث راوي حضرت عبد الله بن ابی اوفی دی، او په دې روايت کي دی چي دا لس دوولس واره ويلو باندي شل لکه نيکياني وركول کيږي خو حديث ضعيف دی[2]

والله سبحانه اعلم

۱۲. ۱۲. ۱۳۸۷ھ

يوه مهمله وظيفه

سوال: وظيفه ده جل ته، جلال ته، راغلی بلاليري کړه ته قدرت يي کمال ته. د نبي جوړي د ته کري په مينځ کي قرآن ته آيا دا جائز ده؟

---

[1] الترغيب والترهيب ج۲، ص۴۲۰، (طبع مصطفی البابی مصر)

[2] عن عبد الله بن ابی اوفی قال قال رسول الله ﷺ، من قال عشرة مرة لا اله الا الله وحده لاشريك له احداً صمداً ولم يولد ولم يكن له كفواً احد. كتب الله له الفی الف حسنة اخرجه ابن عساكر فی تاريخ دمشق فی ترجمة علی بن الحسين ابن عبد الرزاق ابی الحسن الشعرانی ج۴۱، ص۲۵۸. طبع دار الفكر. وقال فی المجمع ج۱۰ ص۸۵۰. طبع دار الكتاب بيروت. رواه الطبرانی دار الوطن وفيه فائد الورقاء وهومتروك وقال البوصيری فی اتحاف الخير المهرة ج۲. ص۴۱۲. طبع دار الوطن الرياض. رواه الطبرانی وعبد بن حميد وابو يعلی الموصلی. قلت مدار هذه الطرق علی ابی ورقاء واسمه فائد العطار وهو ضعيف. ضعفه احمد بن حنبل وابن معين وابو حاتم وابوزرعه وابن حبان والبخاری وابوداود والترمذی والنسائی والساجی والعقيلی والدار القطنی وغيرهم وقال الحاكم ابو عبد الله الحافظ روی عن ابن ابی اوفی احاديث موضوعة.

جواب: دا مهمل شان و نلیفه ده، د دې په ځای د خطرې په موقع اَللّٰهُمَّ اِنِّی اَعُوْذُبِکَ مِنْ شَرِّمَا اَجِدُ وَاحَاذِرُ (۱) ویل پکار دی.

وسیله اختیارولو سره دعاء کول څنګه دي؟

سوال: وهابیان د چا لپاره د مینځني واسطي د شفاعت قائل نه دي، که هغه د خدای ﷻ څومره مقبول ولي وي وايي چې څنګه په هر سړي باندې لازم دی، چې هغه د خدای ﷻ عبادت وکړي، او د چا د واسطې څخه بغیر یې وکی، د غه شان دي هغه خپل حاجات او مشکلات بغیر د واسطې څخه د خدای ﷻ په حضور کې وړاندې کړي، او د امداد طلب دې وکړي ایا په مینځ کې وسیله اختیارول صحیح دي او کنه؟

جواب: بېشکه د خدای ﷻ څخه بغیر د واسطې څخه دعاء غوښتل هم جائز دي، خو که یو سړی دا شان توصل وکړي، چې ای الله! ستا فلانی بنده ستا مقبول بنده دی، زما د هغه سره محبت دی، او د هغه محبت په وجه زه د هغه وسیله پیش کوم ستاسو څخه فلانی شی غوارم، نو په دې کې هم څه شرعي قباحت نشته، د دې په جواز باندې د قرآن کریم او سنت څخه دلائل موجود دي (۲).

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۹،۱۰،۱

---

(۱) وګورئ سنن ابی داود باب کیف الرقي ج۱، ص۱۸۷ طبع مکتبه حقانیه ملتان. وجامع الترمذی باب ماجاء فی الرقی اذا اشتکی.

(۲) وفی جامع الترمذی ج۲، ص۱۹۸ طبع سعید. عن عثمان بن حنیف ان رجل ضریر البصراتی النبی ﷺ یدعوا بهٰذا الدعاء انی اسئلك وتوجه الیك بنبیك محمد نبی الرحمة. وفی الشامیة ج۲، ص۳۹۷، طبع سعید یراد بالحق الحرمة والعظمة فیکون من باب الوسیلة وقد قال تعالی وَابْتَغُوا اِلَیْهِ الْوَسِیْلَةَ. وقد عد من اداب الدعاء التوسل علی مافی الحسن. وقال بعد اسطر نعم ذکر العلامة المناوی فی حدیث. اللهم انی اسئلك واتوجه الیك بنبیك نبی الرحمة عن العز بن عبد السلام انه ینبغی کونه مقصورا علی النبی ﷺ... وقال السبکی یحسن التوصل بالنبی الی ربه ولم ینکره احد من السلف ولا الخلف الا ابن تیمیة فابتدع مالم یقله عالم قبله اه. ونازع العلامة ابن امیر حاج فی دعوی الخصوصیة واطال الکلام علی ذالك. توسل بالانبیاء والصالحین. د مختلفو شرائطو او صورتونو متعلق تفصیلي بحث لپاره حضرت والادامت برکاتهم تصنیف تکمله فتح الملهم. مسئلة التوسل ج۵ ص۲۳۰ ووایي.

(فتوی نمبر ۱۶۸۱، ۳۰)

د فرض لمانځه څخه وروسته په سر باندې لاس ایښوول او د ویونکي د دعاء حکم

سوال: د فرض لمانځه څخه وروسته په سرباندې لاس ایښوولو سره چې کوم بِسمِ اللهِ الذی لا اله الا هو الرحمٰن الرحیم اللّٰهم اذهب عنی الهم والحزن وایي، آیا دا په کوم حدیث کې دي، یا مستحب دي یایي بزرګان وایي، په دې باندې بعضې خلک اعتراض هم کوي د دې حکم څه دی؟

جواب: ابن السنی د حضرت انس ﷛ څخه روایت کړی دی، هغه فرمایي کله چې به حضور ﷺ د لمانځه څخه فارغه کېدی نو خپل راسته لاس به یې په خپل تندي باندې مسح کوی. او دا الفاظ به یې ویل اشهد ان لا اله الا الله هو الرحمٰن الرحیم اللهم اذهب عنی الهم والحزن. کتاب الاذکار للنووی ﷬ ص۳۵. (۱)

والله سبحانه اعلم
۲۳،۵،۱۳۸۸

(فتوی نمبر ۱۹،۵۸۹الف)

د اسم اعظم څخه څه مراد دي؟
د سجدې په حالت کې د دعاء غوښتلو حکم

سوال: د اسم اعظم څخه څه مراد دي؟ په کومو آیاتونو کې چې د اسم اعظم غالب ګمان دی، که د هغه نشانی مو وکړله نو مهرباني به مو وي.
(۲) د سجدې په حالت کې دعاء غوښتل څنګه دي؟

(۱) ص۹۲، مطبعه مصطفی محمد مصر، وفی مسند البزار والاوسط للطبرانی کان ﷺ اذا صلی وفرغ من صلوته مسح بیمینه علی راسه، وقال بسم الله الذی لا اله الا هو الرحمٰن الرحیم، اللهم اذهب عنی الهم والحزن بحواله حصن حصین مع اردو ترجمه ص۲۲۳، طبع دار الاشاعت. وفی مجمع الزوائد ج۱۰ ص۱۱۰، طبع دار الکتاب بیروت، وفیه زید العمی وقد وثقه غیر واحد وضعفه الجمهور وبقیة رجال احد اسنادی الطبرانی ثقات، وفی بعضهم خلاف وراجع ایضًا کشف الاستار عن زوائد البزار ج۴ ص۲۲، طبع مؤسسة الرسالة بیروت. وکذا فی مجمع البحرین ج۸ ص۳۴، رقم الحدیث ص۴۲۲۳ وص۴۲۲۴ طبع مکتبة الرشید، ریاض.

جواب: اسم اعظم عام طور سره د خدای ﷻ هغه مبارک نوم ته وایي، چي د هغه په ذریعه دعاء کول د قبلېدو زیات امید وي، د دې مبارک نوم په تعین کي مختلف احادیث او روایتونه او د علماوو مختلف اقوال منقول دي، د حضرت انس ﷺ څخه منقول دي، چي یو صحابي د حضور ﷺ په موجودګی کي په دې الفاظو سره دعاء شروع کړه، اللهم انی اسئلک بان لک الحمد لا اله الا انت الحنان المنان بدیع السمٰوات والارض یا ذالجلال والاکرام یا حی یا قیوم اسئالک.

په دې باندي حضور ﷺ ارشاد وفرمایه، دعاء الله باسمه الاعظم الذی اذا دعی به اجاب واذا سال به اعطی (۱) دی، سړی د خدای ﷻ د هغه اسم اعظم سره دعاء غوښتي ده، چي د هغه په ذریعه کله هم دعا وغوښتل سي، نو خدای ﷻ یي قبلوي، او کله چي د دې په ذریعه څه شی وغوښتل سي، نو هغه ورکول کېږي، ورسره په بعضو روایاتو کي دي، چي اسم اعظم سورة بقره، آل عمران او سورة طٰه دی، د مشکوٰة په یو بل حدیث کي مروي دی، چي اسم اعظم په دې دوو ایتونو کي دي، وَاِلٰهُکُم اِلٰه واحد لآ اَلٰهَ الا هو الرحمٰن الرحیم، او الٓمٓ اللہ لآ اله الا هُوَ الحَیُّ القیوم، (۲) او د بعضو صحابه کرامو ﷺ څخه مروي دي، چي الحی القیوم، اسم اعظم دی، امام رازي رحمه الله او علامه نووي رحمه الله هم دا اختیار کړی دی، علامه جزري رحمه الله فرمایلي دي، چي زما په نزد اسم اعظم، لآ اله الا هو الحی القیوم دی، او بعضو حضراتو د لفظ رَبّ او بعضو حضراتو لفظ الله اسم اعظم ګرځولی دی، (۳) او بعضي علماوو فرمایلي دي چي اسم اعظم یو راز دی چي د هغه څخه هیڅوک واقف نه دی، محققینو علماوو په دې سلسله کي دا فرمایلي دي چي په حقیقت کي ټول آسماء د باري تعالی عظیم دي، او یو له په بل فضیلت حاصل نه دی، لهٰذا داسي اسم اعظم چي د هغه څخه زیات عظمت کوم د باري تعالی اسم نه

---

(۱) رواه الترمذي وابوداؤد والنسائی وابن ماجه، مشکوٰة المصابیح باب اسماء الله تعالی ج۱، ص۱۹۹، ص۲۰۰، طبع قدیمي کتب خانه.

(۲) وفی مشکوٰة المصابیح ج۱ ص ۲۰۰ ، عن اسماء بنت یزید ان النبی ﷺ قال اسم الله الاعظم فی هاتین الایتین، الهکم اله واحد لآ اله الا هو الرحمٰن الرحیم، وفاتحه آل عمران آلم الله لآ اله الا هو الحی القیوم، رواه الترمذي وابوداؤد وابن ماجه والدارمي.

(۳) امام رازي رحمه الله علامه نووي رحمه الله او علامه جزري رحمه الله او بعضي نورو حضراتو د پورتني ذکر سوي اقوالو لپاره وګورئ مرقاة المفاتیح ج۵، ص۱۰۲، طبع مکتبه امدادیه ملتان.

حاصل نه وي د مستندو روایاتو څخه ثابت نه دی، او د کومو کومو اسماوو په باره کي چي په احادیثو کي وارد دی، چي هغه اسم اعظم دی د هغه څخه مراد دادی چي داهم د باري تعالٰی د عظیمو اسماوو څخه دی، او د دې په ذریعه خاص طور سره دعاء قبلیږي، ځکه د دې په باره کي مختلف روایات مروي دي، او په متفقه طور باندې کوم یونوم ته علی الاطلاق اسم اعظم ویل مشکل دي.

ملاعلي قاري پورتني ذکر سوي ټول اقوال نقل کولو څخه وروسته د امام طبراني رحمه الله په حواله سره لیکي، وعندي ان الاقوال کلها صحیح اذلم یرد فی خبر منها انه الاسم الاعظم ولاشیئ اعظم منه (مرقاة المفاتیح ج۵ ص۱۰۲، باب اسماء الله تعالی طبع مکتبه امدادیه ملتان)

(۲) د فرض لمونځونو په رکوع او سجدو کي د اذکار مسنونه څخه ماسوا څه ویل نه دي پکار، البته د نوافلو په سجدو کي دعاء صحیح ده، خو چي دعاء ماثوره وي یا کم ترکمه په عربي ژبه کي وي، او د آخرت سره متعلق وي.

لما فی الدرالمختار، والدعاء بالعربیة وحرم بغیرها (۱) وفی ردالمحتار، ینبغی ان یدعو فی صلوته بدعاء محفوظ واما فی غیرها فینبغی ان یدعو بما یحضره، شامي ج۱، ص۳۵۰، ۳۵۲ (۲)، او د لمانځه څخه علاوه خاص د دعاء لپاره سجده کول او په هغه کي دعاء کول چیري منقول د نظر څخه تیر نه دي، خو ظاهرًا پکښي څه حرج هم نسته، ځکه چي صورت د تذلل دی، خو د عادت جوړول او سنت ګڼل درست نه دی، کذا فی امداد الفتاوٰی ج۱ ص۵۴۰ (۳)

والله سبحانه اعلم

۲۰، ۹، ۱۳۹۷ھ

(فتوٰی نمبر ۹۸۱، ۲۸ ج)

په جومات کي په لوړ آواز سره د فضائلو کتاب ویل

---

(۱) الدر المختار ج۱ ص۵۲۱ طبع سعید.

(۲) ردالمحتار تتمة تحت مطلب فی خلف الوعید وحکم الدعاء بالمغفرة للکافر ولجمیع المؤمنین ج۱، ص۵۲۳ طبع سعید.

(۳) وګورئ امداد الفتاوی ج۱ ص۵۵۲ سجده دعا.

د تلاوت په دوران کي د حضور ﷺ نوم راتلو باندې د درود ویلو حکم

سوال: د تبلیغ والا په جومات کي د فرضو څخه وروسته په لوړ آواز سره د فضائلو کتاب وايي یا تقریر کوي، په دغه وخت کي ډیر لمونځ گذاره لمونځ کوي، په لمونځ کوونکو کي داسي مسبوق هم وي چي سنت او نوافل هم اداء کوي، د دې څخه علاوه په تسبیح وغیره کي مشغول لمونځ گذارو له طرفه شکایت وي، چي د دې په وجه زموږ په تسبیحاتو کي خلل واقع کېږي، منع کولو سره هغوئ نه مني، بلکي تبلیغ والا چي ولاړسي په صحن کي تسبیح او نوافل پوره کړئ، شرعًا څه حکم دی؟

(۲) د قرآن کریم په تلاوت کي چي کله د حضور ﷺ نوم راسي نو په دغه وخت کي درود شریف ویل پکار دي او که نه؟ او یا د تلاوت ختمولو څخه وروسته وویل سي.

جواب: په جومات کي د فضائلو کتاب ویلو کي څه حرج نسته، بلکي مفید دی خو د دې خبري خیال ساتل پکار دی، چي په دې سره د لمونځ کونکي په لمانځه کي څه خلل واقع نسي. لهذا که لمونځ کونکی په لمانځه کي مشغول وي نو د هغوئ څخه په لیري کېدو سره دې کتاب وویل سي، یا دې د هغوئ د فارغیدو انتظار وسي، لمونځ گذارته په بل ځای کي د لمونځ کولو ویل صحیح نه دی، کما یفهم من عبارة الشامیة تحت قول الدر ورفع الصوة بالذکر الا للمتفقه، وفی حاشیة الحموی عن الامام الشعرانی اجمع العلماء سلفًا وخلفًا علی استحباب ذکر الجماعة فی المساجد وغیرها الا ان یشوش جهرهم علی نائم او مصل او قاري. (شامي ج۱ ص۴۴۴، احکام المساجد من الصلوٰة) (۱)

(۲) دتلاوت څخه وروسته ویل پکار دي. (۲)

---

(۱) شامی ج۱ ص۶۶۰، طبع ایچ ایم سعید، وفی الشامیة ج۲، ص۳۹۸، وفی المتلقی وعن النبی ﷺ انه کره رفع الصوت عند قراءة القرآن والجنازة والزحف والتذکیر. وفیها ... فالاسرار افضل حیث خیف الریاء او تاذی المصلین.... الخ. وفی المرقاة شرح مشکوٰة ج۲، ص۳۵۷، طبع مکتبه امدادیه ملتان، قوله تعالی وَلَاتَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ.... الخ. ویسن الاسرار فی سائر الاذکار ایضا الا فی التلبیة .... الخ. وراجع ایضًا الدر المختار ج۱ ص۵۱۹، ۵۲۳.

(۲) وفی الهندیة ج۵، ص۳۱۶، طبع مکتبه رشیدیه کویټه، ولوقراء القرآن فمر علی اسم النبی ﷺ واصحابه فقرائة القرآن علی تالیفه ونظمه افضل من الصلوٰة علی النبی ﷺ فی ذالك الوقت فان فرغ ففعل فهو افضل.... الخ.

والله سبحانه اعلم
۱۶۰، ۱۱، ۱۳۹۶ھ

(فتوٰی نمبر ۲۷، ۲۵۵۲)

د لمانځه څخه وروسته اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰئِكَتَهُ يُصَلُّونَ په لوړ اواز سره ويل

سوال: زموږ امام صاحب ترڅو ورو څو پوري دا آيت د لمانځه څخه وروسته وايه، اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ، څو ورځي وروسته هغوئ دا آيت پري ښووی، ما يوه ورځ د هغه وجه وپوښتله، نو جواب يي راکی چي په لمانځه کي خلل راځي، او ته به پوه سوی يي، د دې څخه وروسته روان سو، ما همدا خبره د جومات سکرتري ته وکړه چي يو شريف سړی دی، هغوئ به امام ته ويلي وي يا به يي نه وي ويلي، ماته د دې علم نسته، يوه ورځ د ماخستن د لمانځه څخه وروسته يي درس قرآن د همدې آيت څخه شروع کی، او څه چي د هغه په علم کي وه بيان يي کړل، او شايد چي ماته چغلخور وويل، او نور تنقيد ونه يي وکړل، اوس عرض دادی چي آيا د دې په باره کي زه د هغه تنقيد مستحق يم چي امام صاحب زما په باره کي بيان کړی دی؟

جواب: تاچي څو مره خبره ليکلي ده که واقعًا صرف دو مره ده، نو ستا څه قصور نسته، امام صاحب د چغلخوری الزام ښکاره په تا باندې نه دی لګولی، که د هغوئ په زړه کي ستاسو له اړخه په څه خبره قدرت پيدا سوی وي، نو هغه په ملاقات او په خپل مينځ کي په افهام او تفهيم سره ليري کړئ.

والله سبحانه اعلم

الجواب صحيح احقر محمد تقي عثماني عفي عنه احقر محمد عاشق الهی عفی عنه،
۱، ۲، ۱۳۸۸ھ

(فتوٰی نمبر ۱۷۲، ۱۹ الف)

د دې جواب څخه وروسته د سائل له اړخه هم د دې په باره کي دوباره سوال رالی، چي په لاندې ډول دی (مرتب)

سوال: عرض دوباره سوال دی، تاسو چي کوم جواب راکړی دی، هغه دا ثابتوي چي د مولانا سره لوی جنګ دی، جنګ هیڅ نسته چي د امام صاحب سره په ملاقات سره لیري سي، زه خو د شریعت په رڼا کي غوارم چي د برني اٰیت په ویلو سره په لمانځه کي خلل راځي او که نه؟
٢: که د دې آیت درس ورکول سي نو په دې کي د چغل خوری او ریاء ذکر دی؟ چي هغه ذکر کول پکار دي، په دې دواړو خبرو کي شرعي جواب غوارم.

جواب: د لمانځه څخه وروسته کله چي خلګ په لمانځه کي مشغول وي، په لوړ اواز سره د قرآن کریم یا تقریر کول نه دي پکار، (١) لهٰذا که دی امام صاحب په دې وجه دا اٰیت ویل پرېښي وي، نو هغه صحیح کار کړی دی په دې باندې چاته اعتراض کول پکار نه دي.
٢: په دې آیت کي د چغل خوری او ریاء کاری څه ذکر نسته، خو که دا اٰیت لاندي څه خبره راسي او دا مسئله بیان سي نو په دي کي هم څه حرج نسته.

والله سبحانه اعلم
٢٠، ۶، ١٣٨٨هـ

د جناتو د قید کولو یا سوزلو حکم

سوال: عاملین خلګ جنات په اور کي سوزوي، حالانکي دا عذاب د خدای ﷻ سره مخصوص دی، جنات په اور کي سوزول د شریعت مطهره د څلورو شیانو یعني قرآن کریم، سنت، قیاس او اجماع څخه نه دی ثابت سوی، ورسره عامل خلګ جنات په کټوی یا بوتل کي د مخصوص وخت لپاره قید کوي، بیا د آزادی په وخت کي جناتو ته وایي، چي تا چونکي یو مسلمان ته تکلیف رسولی وو، په دې وجه باندې قید سوي، او اوس ازادیږي، چي د حضرت سلیمان علیه السلام په دعا باندې په زړ راسي، که تا دوباره د خدای مخلوق تنګ کی نو بیا به دوباره بندسي، آیا شریعت مطهره د دې اجازت ورکوي؟ د فرق کولو کوم معقول تدبیر بیان کئ؟

جواب: د دې په باره کي قول فیصل دادی که د جناتو اثر د هغوئ د سوزولو څخه بغیر زائل کېدی سي، مثلاً د دم یا دعاء کولو، یا هغه په وهلو یا بیرولو سره نو بیا خو قتلول یاسوزول جائز نه دي، خو که هغه په مذکوره طریقو سره ولاړنسي، نو بیایي قید کول یا وژل یاسوزول

(١) د دلیل لپاره وروستنی صفحه ٢٧٩ اوله حاشیه ملاحظه کئ.

جائز دي، خو عامل ته پکار دی چي اول نرمه طریقه استعمال کړي، او کله چي د دې خبرې اطمینان وسي چي دا جن بغیر د سوزولو څخه نه ځي، بیا دي د سوزولو اقدام وکړي، علامه بدر الدین شبلي حنفي رحمه الله په دې مسئلې باندې بحث کولو لاَمه ابو العباس د دې قول تصدیق کوي. چي یجوز بل یستحب وقد یجب ان یذب عن المظلوم وان ینصر فان نصر المظلوم مامور به بحسب الامکان، واذا یری المصاب بالدعاء، والذکر وامر الجن ونهاهم وانتهارهم وسبهم ولعنهم ونحو ذالک من الکلام حصل المقصود، وان کان ذالک یتضمن طائفة من الجن او موتهم فهم الظالمون لانفسهم اذا کان الراقی الداعی المعالج لم یتعد علیهم کما یعدی عا کثیر من اهل العزائم فیا مرون بقتل من لایجوز قتله.

اکام المرجان فی غرائب الاخبار واحکام الجان ص۱۱۱ باب ۵۳ طبع نور محمد کارخانه.

مخکي علامه شبلي رحمه الله لیکي، فحاصل ذالک انه متی حصل المقصود بالاهون لایصار الی مافوقه ومتی احتیج الی الضرب وماهو اشد منه صیر الیه ومن قتل الصائل من الجن قتل عائشة الجنی الذی کان لایزال یطلع فی بیتها.

او هغوئ په ص ۲۰ باندې د شپږم باب لاندې سند سره نقل کړی دی، چي حضرت ابن عباس رضي الله عنه یو جن قتل کړی وو، او حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی صاحب تهانوي رحمه الله د جن سوزولو په باره کي لیکي چي که په هیڅ تدبیر دي مریض نه پریږدي، نو درست دی بنه دادی چي په هغه تعویذ کي دا عبارت ولیکی که نه ودي سوزي [1]

والله سبحانه اعلم

۲۶، ۶، ۱۳۷۷ھ

(فتوی نمبر ۶۵۴، ۲۸ب)

د پیري سره د انسان د نکاح حکم
او په انسانانو باندې د پیریانو د اثراتو شرعي حکم

سوال: البلاغ سنه ۱۳۹۷ھ مي وویل، نو څه نکات مي داسي پیدا کړه چي د هغه تشریح مطلوب ده، مثلا ص ۱۴ باندې، آیا د انسان نکاح د پیري ښځي سره کېدی سي؟ د عنوان په اوومه کرښه باندې مذکور دي، چي د مسلمان سړي سره د مسلماني پیري نکاح هم وسوه، او

[1] امداد الفتاوی ج ۴، ص ۸۸، ۸۹.

د هغه ځخه اولاد هم پيدا سو، په دې کې د شک او شبهې ګنجايش نسته، چې جنات د خداى ﷻ مخلوق دى او دا خبره د نص ځخه ثابته ده، خو کله چې جناتو ته ناري مخلوق ويل کېږي، او هغه په نظر هم نه راځي نو ځنګه د انسان سره د هغوئ تعلق او بيا د ښځي او خاوند ترحده پوري د هغوئ تعلق پاته کيدى سي؟ په جناتو کې د مسلم او غير مسلم مسئله واضحه ده، خو د ساينسي نقطه نظر سره نه صحيح بيا هم د غير مدلل تشريح ځخه دا خبره په ذهن کې نه راځي، که پيرى ښځه د تولد اهل هم وي، خو ځنګه د خاوري انسان سره د ښځي په حيثيت سره پاته کېدى سي؟ ځکه ستاسو ځخه ګذارش دى چې تاسو د جناتو په انسانانو باندې اثر عنوات تشريح وکئ، موږ په اخبارونو او رسالو کې وايو، او د عاملينو حضراتو قصې د ايجنتهانو ځخه اورو چې جنات.

الف: د غير خبري اوري، مثلاً د فلاني شي پټوونکى فلانى دى، او په فلاني ځاى کې اوسيږي وغيره وغيره.

ب: فلانى عامل جنات په کوزه کې بند کړى دى، لکه ځنګه چې د سمندر په کوزه کې د بندولو محاوره ده.

ج: فلانى پير د چله کشي ځخه وروسته په جناتو باندې کنټرول پيدا کړى دى، او جنات د هغه تابع دي، ګوانکې دو هم سليمان دى.

د: ډاکټرانو مريض لاعلاج وګرځوى، خو فلاني عامل مريض د جناتو زير اثر وښوولى، او علاج کولو سره يې شفاء ورکړه، ځه موده مخکې اخباراتو کې په دې مسئله باندې ډير ورکړه راکړه شروع سوې وه، به هرحال زه پوهېږم چې ځو پورتنيو ذکرسوو نکاتو تعلق دى هغه ځه داسې دى.

الف: ترځو چې د حضرت سليمان ﷺ امصاء چنجو خوړلي نه واى، او ترځو چې هغه نه واى لويدلى، نو جناتو مسلسل کار کوى، لهٰذا په غيب باندې د پوهېدلو سوال ځکه نه پيدا کېږي، بلکې انبياء هم د غيب علم ځخه واقف نه وه. (البلاغ هذا ۱۳)

ب: انګريز قوم ډېر لوى توهم پرست دى، په انګلينډ کې يو وخت په تېي وي باندې بدروحونه راوړل سول، د بدو روحونو سره د ملاقات شرف نصيب سو، د مداري توب ډيري لوبي مو وليدلي، د انساني ذهن تيزي، مسلسل مشق ګړى په ګړى محنت او کوشش، هغه کرتبونه پيش کړل، چې عقل حيران پاته سو، خو دا هرڅه د مداري د مهارت نتيجه وه، ابن خلدون په

دې باندې معرکة الاراء بحث کړی دی، چې صحیح دی او د هغه خلاصه هم هغه ده، چې لوړه مي لیکلي ده، یو مسلمان عالم خو لاڅه چې یو دهریه هم دا هرڅه کولی سي، چې زموږ خواته دبه پیر او عاملین یې کوي. معلومه نه ده چې داسپوتین د دنیا د ټولو څخه لوی بدکار، څه چې پیش ګوئي کوله، پوره کېدله به سنه ۱۹۳۳کي د کشمیر یو مسلمان چې نوم یې راته یاد نه دی، په انګلینډ کي په درو ځایونو کي په بلو سکروټو باندې لګي پېښي تللي دی او بنوولي، هرکله چې ډاکټرانو د هغه په جسم باندې داسي دوایاني استعمال کړي وي چې د هغه سره په جسم باندې لګول سوی د هري دوائي اثر به زائل کیدی، خو هغه کامیاب پاته سو، د هغه انټرویو وسوه، نو هغه وویل دا د هغه خدای په ذات باندې د کامل اعتماد معمولي جهلک دی، او دې اعتماد د هغه قوت ارادي ناقابل شکست جوړ کړی دی، غرض دا قسم واقعات نن هم لیدل کېږي، خو د عاملینو جنات په کوزوکي بندول څه شرعي حیثیت لري؟ هرکله چې داخبره په ذهن باندې د زور ورکولو څخه بغیر په ذهن کي راځي، چې خالد بن ولید زهر خوړلو سره ولی مړ نه سو؟ هرکله چې هغه زهر که پوکوهي کي واچول سي نو د یولوی لښکر مرګ باندې واقع کېدی سي، یا د حضرت عمر ﷺ د خطبي په دوران کي ساریه ته اواز ورکولو سره جبل طرف ته متوجه کول بغیر د تذبذب څخه په ذهن کي راتلی سي.

ج: که ساینس یې مني او که نه، عقل پوهېږي او که نه، خو زموږ ایمان دی چې د حضرت سلیمان ﷺ په جناتو او مرغانو او چرنده ګانو باندې غلبه وه، او د هغوئ د ژبي هم واقف وه، د هدهد واقعه په دې باندې دال ده، خو دا عاملین ولي سلیمان جوړ سوی دی؟ د دې په شرعي حیثیت باندې بحث وکړه.

د: د تشنج څو قِسمونه دي، یو داسي مریض چې د هغه عمر کم او وزن یې ۵۰، ۶۰ پونډه وي، د تشنج په حالت کي د دومره زور مظاهره کوي چې محسوسیږي، چې د پهلوان سره مو واسطه راسي، دپټو راکشولو د قوت د وجي داحالت پیدا کېږي، خو زموږ خواته عاملینو د اګي ګل سره د بلبل وزر ترلو سعادت دوئ حاصل کړی دی، چې په مریض باندې د جناتو غلبه ده او داټول د جناتو یا د یوجن نروي او که ښځه، ورنه په داسي کم عمر او کم وزن لرونکي مریض کي دومره زور نسي راتلی، وغیره ترڅو چې د ډاکټري علاج تعلق دی، هغه د ساینس یو اړخ دی او داخبره په تاسو ښکاره ده، چې ساینس څو ترکافي حده پوري ثبوت ورکوي، خو عقیده یې نسي ورکولی او فلسفه نه ثبوت ورکولی سي او نه عقیده، او مذهب هم ثبوت

ورکوي او عقیده هم، خو د اسلام لپاره د لفظ مذهب استعمال زه درست نه ګڼم، ځکه چې:
اسلام دین دی او مذهب یوه حصه لکه سترګه، غوږ، پوزه وغیره د یو جسم مختلفي حصې
دي، د ساینس تابع ډاکټري علم که یو مریض لاعلاجه کي، نو خبره په ذهن کي راتلی سي که
فلسفي پکښې مزید غوټې لګولي دي، نو بیاهم په ذهن کي راتلونکي خبره ده، خو که دین
صرف عاملینو ته دا اختیار ورکړی وي، چې هغوئ دي په جناتو باندې حکمراني کوي، او که
خوښه یې سي نو په جیب کي دي واچوي او ګرځوي دي، نو دا هرڅه په ذهن کي نه راځي، په
قرآن کریم او احادیثو کي په دوارو کي چې هریو وي د هغه اثر خو ښ:اره دی، د خدای ﷻ
کلام خو افضل ترین کلام دی، د دې اثر کېږي او وی به هم، خو عاملین یې چې څنګه ښایي
هغه دادی چې هغوئ ته د چله کشي په دوران کي د جناتو د منع کولو صلاحیت پیدا سو، او
هغوئ جنات منع کولی سي او د هغوئ په انساني جسم باندې اثر زائل کولی سي، ګوانکي د
عامل چله د بلا لیري کوونکي ده، نه چې کلام الله، تاسو دا واضح کئ چې په انساني جسم
باندې د جن اثر څنګه کیدی سي، که کېدلی سي نو ترکومه حده پوري؟ او بیا جنات په منع
راوستلو کي څنګه ثابت دي؟ زموږ مشاهده ده، چې قرآن، حدیث او نور علوم فقه، صرف،
نحوه وغیره په ځای موږ د خیلو اناګانو څخه د جناتو او شاپیریو قصې یه کوچنیوالي کي
اوریدلي دي، د دې قصو لازمي نتیجه نفسیاتي اثر وي چې لوئیدو لاشعوري کي موجود
وي، بیا د هسټریا یوې مریضې اصلي علاج په ځای هغه د عامل په کردار مخکې اچول کېږي
، او هغه یې ضمیر د غنمو، اوربشو خرځونکی د سلیمان ثاني کېدو مدعي د یو څوټکو په
لالچ کي د جناتو اثر ښوولو سره د یو انسان د ژوند خوشحالی لوټ کوي، زما د بیان سوي
څلورو نکاتو شرعي حیثیت څه دی؟

جواب: په جواب کي لږ تاخیر وسو، خو ستاسوال لږ تفصیل غوښتی چې د هغه فرصت د دې
څخه مخکې راته پیدا نسو، اوس تاسو د سوال جواب پیش خدمت دی.

۱: ترکومه چې د انسان او د پیري په مینځ کي د نکاح تعلق دی، په شریعت کي خو د دې
اجازت نسته، خو ترڅو چې د دې عقلي امکان دی په هغه کي څه غیر ممکن خبره نسته، علامه
بدر الدین شبلي رحمه الله معروف محقق عالم دی، هغوئ په خپل کتاب اکام المرجان فی غرائب
الاخبار واحکام الجان، په باب (۳۰) ص ۶۶ باندې په دې مسئلي باندې مفصل بحث کړی
دی، او تاسو چې کوم اعتراض کړی دی، چې د خاکي انسان نکاح ناري جن سره څنګه کېدی

سي چي: دې پې دا جواب ورکړی دی، چي انسان پښکه خاکي او جن پښکه ناري دی. خو چي څنګه: ټولو څخه اول انسان حضرت آدم ﷺ د خاوري څخه پیدا سو. خو د هغوئ څخه وروسته کله چي د تولد او تناسل سلسله شروع سوه، نو هر انسان براه راست د خاوري څخه پیدا نه سو، بلکي په هغه کي ټول عناصر کار کوی، دغه شان په جناتو کي د ټولو څخه مخکي جن چي: هغه قرآني نوم الجان دی، براه راست د اور څخه پیدا سوی وو، د هغه څخه وروسته ټول جنات په تولد او تناسل سره پیدا کېدل، او په هغوئ کي هم د انسانانو په شان نورو عناصر هم کار کوی، لهذا اوس چي جنات مطلقًا د اور یا حرارت پیکر مجسم نه وي، بلکي په هغوئ کي د حرارت او برودت اعتدال وي، په دې بناء باندې په عقلي طور سره د انسان او جن ترمینځ جنسي اختلاط ممکن دی (۱)

علامه شبلي رحمه الله، په دې باندې دا استدلال هم کړی دی، چي قرآن کریم د جنت د حورو په باره کي دا فرمایلي دي. لَمۡ يَطۡمِثۡهُنَّ إِنسٞ قَبۡلَهُمۡ وَلَا جَآنّٞ (۲)، یعني دوئ لره د جنتیانو څخه مخکي نه یو انسان لاس نګولی دی، او نه یو جن، که په جن او انس کي عقلاً اختلاط ناممکن وای نو دلته د جن د ذکر ضرورت نه وو.

خلاصه دا چي عقلاً نکاح کېدل غیر ممکن نه دی، او علامه شبلي رحمه الله په دې باندې د سند سره څه واقعات هم لیکلي دي، چي د جناتو او انسانانو په مینځ کي ودونه سوي دي، د دغه واقعاتو په باره کي په یقین سره څه ویل مشکل دی، خو هغه ته عقلاً ناممکن هم نسي ویلی، او په معارف القرآن کي هم صرف دومره خبره ویل سوې ده.

۲: د همه مسئله تاسو دا لوړه کړې ده، چي د جناتو په انسانانو باندې ختل او د انسانانو د هغوئ د تابع جوړولو شرعي حیثیت څه دی؟ په دې سلسله کي عرض دادی، چي دومره خبره د قرآن او حدیث د قطعي دلائلو څخه ثابته ده، چي جن د انسانانو څخه جلا مخلوق دی، هغه عام په نظر نه راځي، او په هغوئ کي مؤمن او کافر صالح او فاسق هر شان وي، لهذا په دومره خبره خو زموږ ایمان ساتل ضروري دی، پاته سوه دا چي هغوئ انسانانو لره پریشانه کولو لپاره په هغوئ ختږي او که نه؟ او ورسره چي عاملین د هغوئ د اخوا کولو کومه دعوی کوي

---

(۱): پېړي سره د انسان د نکاح متعلق د تفصیل لپاره وګورئ معارف القرآن ج۲ ص۵۲۷.

(۲) سورة الرحمن ۵۶، ۷۴.

هغه صحیح ده او که نه؟ نو دا د څه ایمانیاتو مسئله نه ده، چې په هغه ایمان ساتل ضروري وي، بلکې د واقعاتو مسئله ده او واقعه داده، چې په هره زمانه کې د جناتو د انسانانو پریشانه کولو واقعات دومره په کثرت سره کیږي چې د هغه څخه انکار مشکل دی (۱)، یوه واقعه خو پخپله حضور ﷺ اوریدلې ده، چې په شمائل ترمذي کې موجوده ده، حضور ﷺ ارشاد وفرمایله چې د بنو عذره قبیلې یو سړی چې د هغه نوم خرافه وو هغه جناتو ونیوی او بویې تلی، هغه تریوې مودې پورې په جنیاتو کې مقیم پاته سو، بیا هم هغه هغوئ انسانانو خواته پریښوو ی، د بیرته راتلو څخه وروسته به هغه عجیبه عجیبه قصې کولې، څکه به خلکو هر عجیبه جنرې ته د خرافه قصه ویل شروع کړل.

شمائل ترمذي ص۲۱ باب ماجاء فی کلام رسول الله ﷺ فی السحر.

او انحضرت ﷺ څخه د جن کښته کولو واقعات هم په بعضې روایاتو کې موجود دي، چنانچې په ابوداود، مسند احمد، معجم طبراني، وغیره کې دا حدیث مروي دې چې: عن ام ابان بنت الوازع عن ابیها ان جدها انطلق الی رسول الله ﷺ بابن له مجنون او ابن أخت له فقال، یارسول الله! ان معی ابنا لی او ابن أخت لی مجنون اتیتک به لتدعو الله تعالی له قال اتنی به، قال: فانطلقت به الیه وهو فی الرکاب فانطلقت عنه والقیت علیه ثیاب السفر والبسته ثوبین حسینین واخذت بیده حتی انتهیت الی رسول الله ﷺ فقال ادنه منیٔ واجعل ظهره مما یلیني، قال فاخذ مجامع ثوبه من اعلاه واسفله فجعل یضرب ظهره حتی رایت بیاض ابطیه ویقول اخرج عدو الله فاقبل ینظر نظر الصحیح لیس بنظر الاول.... الخ، (اکام المرجان ص۱۱۳ باب ۵۲)

ام ابان د خپل پلار څخه روایت کوي، چې د هغوئ نیکه د حضور ﷺ خواته خپل یو مجنون د دې معنی پاګل هم کېدی سي او پیریاني هم، څوی یا وراره بوتلی او عرض یې وکی، یارسول الله! ما د خپل څوی یا وراره چې مجنون دی د دعاء لپاره راوستلی دی، حضور ﷺ وفرمایل، چې دا ماته رانژدې کړه او د ده شاه زما طرفته کړه، چنانچې حضور ﷺ د هغه کپړې ونیولې هغه یې په شاه باندې وهل شروع کړل، تردې چې ماته د حضور ﷺ د بغلونو سپین والی

(۱) وفی کتاب الروح ص۴۲۵ ان تداخل الاجسام المحالل ان یتداخل جسمان کشیفان احداهما فی الاخرة بحیث یکون حیزهما واحداً واما ان یدخل لطیف فی کثیف یسری فیه فهذا لیس بمحال.

19 ښکاره سو، حضور ﷺ به وهی نو ویل به یې ای د خدای ﷻ دښمنه ووځه! هغه لړ په لړ ساعت کي د تندرستو په شان کتل شروع کړل..... الخ.

لهٰذا که په چاباندې د جن اثر وسي نو د هغه علاج د عملیاتو په ذریعه نه عقلاً ناممکن دی، او نه شرعًا ناجائز دی، په دې شرط چي په هغه کي څه خلاف شرع طریقه اختیار نکړل سي (۱) او که یو سړي ته د جناتو د لیري کولو طریقه راځي نو هغه ته به د خدای په قدرت کي دخل اندازي نسي ویل کیدی، لکه چي د ناجوړی د جراثیمو په ختمولو باندې انسان ته قدرت ورکول سوی دی، که خدای ﷻ چاته په جن اخوا کولو باندې هم قدرت ورکي، نو څه بعیده ده؟ البته جنات غلام جوړول، که څه هم عقلاً جوړول ممکن دي خو شرعًا څنګه چي آزاد سړی د اسباب شرعیه څخه بغیر غلام جوړول جائز نه دي، دغه شان آزاد جنات هم غلام جوړول درست نه دي (۲) البته یوه خو دا خبره یاده ساتئ چي د دې مسئلي تعلق د ایمانیاتو سره نه دی بلکي د واقعیاتو سره دی، دوهم دا چي کوم عامل دا دعوی کوي چي جنات هغه ته د مستقبل غیبي خبرونه ورکوي، هغه باطل دی دریم دا چي د جناتو د منع کولو لپاره ډیر سفلي اعمال جادوګران کوي، چي د هغه مقصد شیطانان خوشحالول وي، هغه په اجماع د امت سره حرام او ناجائز دي، څلورم دا چي د دې مقصد لپاره داسي منتر ویل چي د هغه معنٰی په ذهن کي نه راځي داهم ناجائز دی (۳).

والله سبحانه اعلم

۱۹، ۶، ۱۳۹۷هـ

(فتوٰی نمبر ۴۳۴، ۲۸ ب)

په بې پردې ښځي باندې د دم دُرها کولو حکم

---

(۱) وفی مشکاة المصابیح کتاب الطب والرقی ص۳۸۸ طبع قدیمي کتب خانه. عن عوف بن مالك الاشجعی. قال کنا نرقی فی الجاهلیة فقلنا. یارسول الله! کیف تری فی ذالك؟ فقال اعرضوا علی رقاکم لاباس بالرقی مالم یکن فیه شرك . رواه مسلم. وفی الشامیة ج۲ ص۳۲۳. ولاباس بالمعوذات اذا کتب فیها القرآن او اسماء الله تعالی الی قوله وانما تکره العوذة اذاکانت بغیر لسان العرب ولایدري ماهو ولعله یدخله سحر او کفر او غیر ذالك. واما ماکان من القرآن او شئ من الدعوات فلاباس به . د تفصیل لپاره تکمله فتح الملهم ج۴ ص۳۱۷ ملاحظه کړئ.

(۲) جناتو لره د تابع جوړولو د شرعي حکم متعلق د مزید تفصیل لپاره معارف القرآن ج۷ ص۲۲۵. ملاحظه کړئ.

(۳) وګورئ د همدې صفحي اول او دوهم نمبر حاشیه.

سوال: په لاندیني طریقې سره دم درها کول یا د دې څخه استفاده کول د شریعت د مخه جائز دي او که نه؟

د یوې غیر واده سوې بالغې ښځې چې هغوئ دا طریقه راباسلې ده، چې د هغه د اعلام مطابق د کوم ولي یاسائین بابا چې د هغه سوري په دې باندې راغلی دی، او هغه ولي یا سائین بابا دې ښځې ته حکم ورکړی دی، چې د هغه په حکم سره ته د انسانیت خدمت کوه، دا خبره ښکاره نه سوه چې دا سائین بابا ژوند دی او که مړ؟ بلکې کله چې هم د ښځې څخه د دې متعلق پوښتنه سوې ده نو وایي چې د دې د ښوولو اجازت راته نسته، د علاج طریقه داده چې دا ښځه ښه سم ځان جوړ کړي او د هر راتلونکي خوا که سړی وي یا ښځه د هغه د حال پوښتنه کوي، مریض ورته خپل حال وایي، د ښځې په مخکې د ګلونو امیل وي، چې د هغه متعلق د ښځې وینا ده، چې هغه وایي چې ولي یاسائین بابا د دې مخامخ ناست دی، چې هغه صرف دا ښځه لیدلی سي، کوم بل سړی د هغه ولي یاسائین بابا او از نسي اوریدلی، ښځه د مریض حال د هغه هر طرفته رخ کولو سره ګردان کوي، او لږ ساعت خاموشه کېږي منتظره اوسي، ګوانکي چې هغه ته څه خاموش پیغام ورکول کېږي، بیا مریض ته وایي چې سائین بابا ویلي دي چې ستا مسئله به حل سي، سائل ته دوې خبرې د شرعي د مخه غلطي محسو سي.

۱: اول دا چې په اسلام کې پرده بنیادي حکم دی، دا ښځه صرف بې پردې هم نه وي، بلکې ښه سم میکپ کولو سره په مجلس کې کښیني، او د هر سړي سره بې حجابانه خبرې کوي، مزید دا چې کله یې د پردې طرفته توجه وګرځول سي نو وایي چې سائین بابا ماته اجازت راکړی دی، بلکې د بې پردګۍ دا حال دی چې د هغې مکمل میکپ کې تصویرونه په اخباراتو او رسائلو کې چاپ کېږي.

۲: د مریضانو د سوال او جواب په مینځ کې دا ښوول چې سائین بابا دا فرمایلي دي، چې ستا مسئله به حل سي، ګوانکي براه راست د علم غیب دعوی ده، هر کله چې علم غیب صرف الله لره دی، ماته د فتوی ضرورت ځکه وسو چې زما ماشومه د کافي ورځو څخه ناجوړه ده، علاج جاري دی، مسنوني دعاګاني ویلو سره پرې دم کوم یا که د چا متعلق راته معلوم سي چې هغه جائز طریقې سره علاج کوي، نو د هغه خواته هم حاضرېږم، د مذکوره ښځې شهرت اوریدلو سره ماته مشکل پیښ سو، نو د مذکوره ښځې په باره کې شرعي فتوی څه ده؟ د ښځې د روحانیت دعوی یا و دا اعلان کول چې په هغه باندې د خدای ﷻ د کوم ولي یاسائین بابا

سوری سوی دی، او هغه د هغه په حکم سره د انسانیت خدمت کوي. او دوهم طرف ته يي طريقه غير شرعي ده، ورسره داچي کله د هغه څخه داسوال وسو چي داروحاني قوت یاسائين بابا داسوری په هغه باندې د څه خاص عملياتو ياریاضیت د وجي حاصل سوی دی؟ نو جواب په نفي کي پيداسو، د ښځي وينا ده چي هغه هيڅ عمل يا رياضيت نه دی کړی، برائي کرم جواب راکئ، چي د دې ښځي په باره کي شرعي حکم څه دی؟

جواب: د مذکوره ښځي څخه علاج کول او په دې غرض د هغي خواته تلل جائز نه دي، او د کومو دوو غلطو خبرو چي سائل ذکر کړي دي، هغه بلاشبه غلطي او گناه ده، د هغي د غيب ښوول سوو خبرو باندې په حيثيت د غيب يقين کول کفر دی، د مذکوره ښځي بي پرده گي او ځان جوړولو سره د سړو مخ ته کښيني نستل د شريعت بالکل خلاف دی، او په دې خلاف شريعت عمل باندې د سائين بابا د اړخه د اجازت ذکر د دې خبري دليل دی چي د دې دادعوٰی غلطه ده، يايي کوم شيطان خطاکوي، په داسي صورت کي د هغه په خبرو باندې يقين کولو سره په هغه باندې عمل کول جائز نه دي، او نه د داسي خلکو څخه علاج کول درست دی.

والله سبحانه اعلم

۱۳۸۵.۵.۲۷

(فتوٰی نمبر ۱۴۴۹، ۳۶)

د غل يا ورک سوي شي د معلومولو لپاره جادو ياټوټکی معتبر دی او که نه؟

سوال: د غل يا ورک سوي شي د معلومولو په باره کي بعضي ټوټکي او جادو او حيلي وغيره شرعًا درست دي او که نه او دامعتبر دي او که نه؟

جواب: داشان اعمال شرعًا حجت نه دی، او په دې باندې اعتماد کول پکار نه دی (۱)

والله سبحانه اعلم

الجواب صحيح بنده محمد شفيع عفى عنه احقر محمد تقى عثمانى عفى عنه،

۲۹، ۱۰، ۱۳۷۸ هـ

(۱) وګورئ فتاوی رشیدیه ص ۲۲۱. والقول الجميل مؤلف حضرت شاه ولى الله قدس سره بحواله مذکوره. او امداد الفتاوی ج ۴ ص ۸۸.

(فتوىٰ نمبر ۱۳۲۵، ۱۸، الف)

په هدیره کي مخ په قبله کېدو سره دعاء کول

سوال: د جنازي د لمانځه څخه وروسته مستقله دعاء ثابته نه ده، مسلم دی او دفن کولو څخه وروسته دعاء مسنونه ده، خو د وضاحت طلب امر دادی چي وروسته د دفن کولو څخه د سورة بقره اول او آخر ویلو څخه وروسته چي کومه دعاء کېږي، په هغه کي لاس لوړولو سره دعاء کول پکار دي، که په لاسونو پرېښودولو سره، د دې څخه وروسته د دعاء لپاره د لاس لوړول او دعاء کول، دا کول خو د حضرت مولانا خیر محمد صاحب مرحوم نماز حنفي مترجم مي د نظر څخه تیر سو، چي په هغه کي درج دي، چي د لاس لوړولو څخه بغیر دعاء کول پکار دي، او د هغه په مقابله کي حافظ ابن حجر رحمه الله ابي عوانه څخه د فتح الباري جلد ۱ ص ۱۲۲ کي.

حدیث: عن ابن مسعود رایت رسول الله ﷺ فی قبر عبد الله ذی الجبادین الحدیث، وفیه فلما فرغ من دفنه استقبل القبلة رافعًا یدیه، څخه ثابتیږي چي د لاس لوړولو سره یې دعاء کړي وه، کومه خبره چي سنت یا مستحب وي په حواله د کتابونو ارشاد وفرمایي، چي آیا وروسته د دفن څخه لاس لوړولو سره دعاء کول پکار دي، او که پرېښودولو سره؟

جواب: په هدیره کي د مخ په قبله کېدو په صورت کي لاس لوړولو سره دعاء کول د حضور ﷺ څخه جائز او ثابت دي، په صحیح مسلم کي د لیلة البراءة واقعه بیانولو سره حضرت عائشه رضي الله عنها فرمایي: حتّی جاء البقیع فقام فاطال القیام ثم رفع یدیه ثلاث مراة، ج ۱ ص ۳۱۳ قبیل کتاب الزکوة، (۱) د دې لاندې علامه نووي رحمه الله لیکي: ویکره عند القبر کلما لم یعهد من السنة والمعهود منها لیس الا زیارتها والدعاء عندها قائمًا کما کان یفعل ﷺ فی الخروج الی البقیع. (البحر الرائق) (۲)

او لوړ ذکر سول چي په بقیع کي د حضور ﷺ څخه رفع یدین ثابت دی، د دې څخه علاوه چي د صحیح ابو عوانه کوم حدیث چي تاسو نقل کړی دی، هغه د فتح الباري کتاب الاستیذان باب الدعاء مستقبل القبلة، لاندې حافظ نقل کړی دی، او په دې یې سکوت کړی دی، وروسته

(۱) طبع قدیمي کتب خانه.

(۲) بحر الرائق ج ۲، ص ۱۹۲ طبع سعید.

هغه هم د دې دلیل دی، حکیم الامت حضرت تهانوي رحمه الله په دې باندې فتوٰی ورکړې ده، چنانچې فرمايي فی ردالمحتار، اداب زیارت القبور، ثم یدعوا قائمًا طویلاً (۱)، د دې څخه وروسته د دعاء جائز کېدل ثابت سول، او د لاس لوړول مطلقًا اداب د دعاء دي وروسته دا هم صحیح سول. امداد الفتاوٰی (۲)

لهٰذا اصل مسئله خو همداده، چې رفع یدین جائز دی، البته د دیوبند د اکابرو معمول د ترک رفع یدین پاته سوی دی، چې د هغه وجه غالبًا همداده چې په هندوستان کې د قبر پرستو کثرت وو، چې د صاحب قبر څخه به يې دعاګاني غوښتلې د هغوئ سره د تشبیه راتلو څخه د پرهیز نیاره د لاس لوړولو سره څخه بغیر به يې دعاء کوله، خو چا رفع یدین ته ناجائز هم نه دي ویلي، بلکې بعضو مستندو علماء دیوبند احقر پخپله په لاس لوړولو سره دعاء باندې لیدلی دی، لهذا حضرت مولانا خیر محمد صاحب چې کومه خبره لیکلې ده هغه په احتیاط باندې مبني ده او د رفع یدین د ناجائز کېدو په وجه نه ده، هٰذا ماعندي.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۷،۳،۱۰

(فتوٰی نمبر ۳۱۶، ۲۸ب)

د تعویذ په ذریعه د علاج کولو حکم

سوال: زما کور والا د څوارلس کالو څخه په تکلیف کې ده، حالت يې بدلېږي رابدلېږي، د سردرد محسول چې او به پرېکېږي، په پښو کې درد محسوسول چې څوک يې پرېکوي، د جسم یخېدل او سوزېدل، د کور څخه د تښتېدو کوشش کول، کېږي شکول، په جسم باندې پړسوب کېدل، د جسم لطیف کېدل، په پوره جسم یا په ولو باندې د برېوج محسوسول، څه داسې حرکتونه محسوسول چې د هغه تذکره نسي کېدلی، او د مدینې طرف ته د تلو په وخت کې داسې غلطې خبرې ذهن ته راځي چې د سرې څخه ایمان ځي، او کله د لارې څخه د بیرته تلو ورته وايي، داشان مختلف حالتونه وي، بعضې اوقات بې ارادې داسې وي چې اخوادې خواتېنتې، د دې علاج مې د ډاکټرانو څخه ډېر وکی، خو د آرام په ځای د هغو د روایاتو په

---

(۱) شامیه ج۲ ص ۲۴۲.

(۲) امداد الفتاوی ج۱ ص ۵۰۰.

جسم باندې نور اثرات وسول، نو ډاکټرانو ویل، چې روحاني علاج یې وکړه د سنه ۱۹۷۸ء څخه د مختلفو خلګو څخه روحاني علاجونه وکړل، په دې علاج کې هغوئ د تعویذ تړلو، چینلو یا سوزولو لپاره به یې راکول، څوک داسې روحاني مشر راته پیدا نه سو، چې بغیر د تعویذونو څخه علاج وکړي، زما په ځامنو هم مختلف کیفیات وي، د هغوئ هم روحاني علاج سره څه ګذاره کېږي، دلته د انګریزي په اخبار کې د تعویذونو د استعمال په باره کې په استفتاء باندې داسې لیکلي دي، چې د هغه د وجې زه ډېر پریشانه سوی یم، د هغه مطابق د تعویذونو استعمال په اسلام کې ممنوع دی، زه تاسو ته ګذارش لرم چې تاسو په دې سلسله کې زما رهبري وکړئ، آیا زه د خپلې ښځې او کوچنیانو علاج د تعویذ په ذریعه کولی سم؟ که یې نسم کولی نو ماته څه بله لاره را وښایې، ځکه چې زه د خپلې ښځې او کوچنیانو د علاج ذمه واریم، سائل عبد الوحید جده، سعودي عرب.

جواب: د تعویذ په ذریعه علاج شرعًا جائز دی (۱) په دې شرط چې په تعویذ کې کوم کلمات ولیکل سي، د هغه معنٰی معلومه وي، (۲) په هغه کې څه خبره مشرکانه نه وي، مثلاً قرآني آیتونو باندې مشتمل تعویذ کې څه حرج نسته، (۳) د سعودي عرب بعضې علماء د تعویذونو په باره کې چې کوم احادیث پیش کوي د هغه څخه مراد داسې تعویذونه وي چې په هغه کې مشرکانه خبر وي، (۴) یا چې کوم د خدای ﷻ په ځای بذات خود شافي وګڼل سي

---

(۱) ایضًا.

(۲) ایضًا.

(۳) ایضًا.

(۴) وفی مشکوٰة المصابیح ج۲ ص۳۸۸، قدیمي کتب خانه، عن عوف بن مالك الاشجعی قال کنا نرقی فی الجاهلیة فقلنا. یارسول الله ﷺ، کیف ترٰی فی ذالك؟ فقال اعرضوا علی رقاکم، لاباس بالرقی مالم یکن فیه شرك، رواه مسلم ج۲ ص۲۲۴، طبع قدیمي کتب خانه، وکذا فی ابی داود ج۲، ص۱۸۲، طبع مکتبه حقانیه ملتان، وفی الشامیة ج۲ ص۳۲۳، طبع ایچ ایم سعید، ولاباس بالمعوذات اذا کتب فیها القرآن او اسماء الله تعالی... وانما تکره العوذة اذا کانت بغیر لسان العربه ولایدری ماهو ولعله یدخله سحر او غیر ذالك، واما ماکان من القرآن او شئ من الدعوات فلاباس به ... الخ، او همدارنګه د مکمل تفصیل لپاره د حضرت والا دامت برکاتهم تصنیف تکمله فتح الملهم ج۴ ص۳۱۷ ملاحظه کی.

او نه د قرآني آیتونو دم کولی د حضور ﷺ څخه او د تعویذ لیکل او چنبل یا زړه ول د حضرات صحابه کرامو ﷺ، او تابعینو څخه ثابت دي (۱).

والله سبحانه اعلم
۱۴۱۱،۷،۹ هـ
(فتوی نمبر ۴۷،۱۱۷)

د قرآن کریم د نقش څخه علاوه د بل تعویذ حکم

سوال: زما د ماما خوی وایي چي: قرآن کریم د نقش څخه علاوه د باقي نقوشو او تعویذونو د احادیثو څخه ثبوت نسته، ما ورته وویل د بزرګانو تجربي دي، د هغه څخه هم مخلوق ته فائده رسیږي خو هغه نه مني نو لهٰذا څه حکم دی؟

جواب: په کومو تعویذونو کي چي د شریعت خلاف خبره نه وي هغه جائز دی په تعویذونو کي صرف قرآني آیتونه لیکل ضروري نه وي (۲)

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۰،۹،۲۵ هـ

د ماهوارۍ په حالت کي د تلاوت او ذکر حکم

سوال: د حیض په ورځو کي ښځه سورة یا کلمه، درود وغیره ویلی سي؟

جواب: د قرآن کریم تلاوت خو بالکل نسي کولی او په درود ویلو کي څه خبره نسته (۳).

والله سبحانه اعلم

الجواب الصحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه، بنده محمد شفیع عفی عنه

---

(۱) مسلم شریف بعد کتاب الطب والمرض والرقی ج۲، ص۲۲۴، تکملة فتح الملهم، ج۴ ص۳۱۷، طبع مکتبه دار العلوم کراچي، فتاوی شامیه ج۲ ص ۳۲۳، ۳۲۴، عبارت د سابقه فتوی په حاشیه کي ملاحظه کئ.

(۲) ایضاً.

(۳) فی الهندیه ج۱ ص۳۸، ومنها حرمة قرائة القرآن لاتقرا، الحائض والنفساء والجنب شیئا من القرآن والآیه ومادونها سواء فی التحریم علی الاصح. وفیه ایضاً ج۱، ص۳۸ ویجوز للجنب والحائض الدعوات وجواب الاذان ونحو ذالك. وکذا فی الدرالمختار ج۱، ص۲۹۳، ولاباس لحائض وجنب بقراءة ادعیة ومسها وحملها وذکر الله تعالی وتسبیح بهشتی زیور ج۲ ص۱۸۳.

۲.۷.۱۳۸۸هـ

(فتوی نمبر ۱۹،۷۶۳ الف)

د اسم بدوح تحقیق

سوال: یا بدوح آیا دا د خدای ﷻ نوم دی، د تلاش کولو څخه وروسته هم راته معلوم نه سو.

جواب: یا بدوح په قرآن کریم کي خو دا نوم نسته، خو د بعضي اهل علم لیکلي دي چي دا په عبراني ژبه کي د خدای ﷻ نوم دی (۱).

والله سبحانه اعلم

الجواب صحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه، بنده محمد شفیع عفی عنه

۲.۷، ۱۳۸۸هـ

(فتوی نمبر ۱۹،۷۶۲ الف)

د اختلاف لیري کولو لپاره په خاوند باندې د تعویذ کولو حکم

سوال: د زید خور د لس دوولس کالو څخه د عمر په نکاح کي ده، او هرقسم فرمانبرداره ده، خو عمر هغه هروخت وهي ټکوي، او تکلیف او ازار ورته رسوي، زید او د هغه خور د صبر څخه کار اخلي خو په هغه ظالم هیڅ نه کیږي، د طلاق حاصلول په څو وجو باندې مشکل دی، په دې صورة کي د عملیاتو سره عمر مطیع کول یا ترتل جائز دي او که نه؟ او که کوم بل څه صورت وي راته یي وښایاست؟

جواب: د ټولو څخه ښه لار خو داده چي د عمر لپاره د خوش اخلاقي دعاء وکئ، او په نرمي او پوهولو سره یي په لار باندې د راوستلو کوشش وکئ، خو که داشیان کارګر ثابت نه سول نو د کوم دیندار او د شریعت پابند عالم او عامل څخه داسي تعویذ اخستلو سره څه حرج نسته (۲) چي په هغه سره د خاوند په زړه کي محبت پیدا سي، خو د تعویذاتو او عملیاتو په ذریعه هغه ته نقصان رسول هیڅکله جائز نه دي، او سخته ګناه ده.

---

(۱) لفظ بدوح د باء په فتحه او دال په تخفیف سره، د مزید تفصیل لپاره وګورئ فتاوی دار العلوم دیوبند امداد المفتیین ص۲۳۸، او فتاوی دار العلوم دیوبند. عزیز الفتاوی ص۱۴۹.

(۲) وګورئ سابقه حواله ص۲۷۸، او د هغه حاشیه.

والله سبحانه اعلم

الجواب الصحیح احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه، بنده محمد شفیع عفی عنه

۱۳۸۸،۱،۱۷ھ

(فتوٰی نمبر ۸، ۱۹ الف)

په رمضان کي د تراویحو څخه وروسته د وعظ کولو او څلویښت واره صلوٰة والسلام ویلو حکم

سوال: د څو کالو څخه زموږ په ښار ګلو سټر برطانیه کي دا دستور رارواڼ دی، چي هره ورځ د تراویحو څخه وروسته د لږ ساعت لپاره وعظ کېږي، چي د هغه څخه وروسته امام صاحب څلویښت واره صلوٰة والسلام په جهر سره وايي، او باقي حضرات يي اوري، د دې څخه وروسته دعاء کېږي، سوال دا دی چي د درود شریف د ویلو دا طریقه شرعًا جائزه ده؟

جواب: دا طریقه فی نفسه جائز ده، خو البته څلویښت صلوٰة وسلام جهرًا ویل داسي التزام او اهتمام جائز نه دی، چي د هغه څخه د داسي کولو مسنون یا ضروري کېدلو شبه وي، لهٰذا مناسب دا دی چي د دې پابندي دي ونسي کله چي يي کوي او کله يي پرېږدي ور سره ښه دا هم ده، چي درود شریف په خفیه طور وویل سي.

والله سبحانه اعلم

۱۴۲۰،۱۰،۲۶ھ

(فتوٰی نمبر ۵، ۴۰۰)

آیا د ظاهري اسباب نه کېدو په صورت کي د دعاء اثر وي؟

سوال: که سړي ته اسباب او وسائل میسر نه وي بیا هم د دعاء اثر وي او که نه؟

جواب: [illegible] هم [illegible] نورو وسائلو او اسبابو په شان یوه وسیله ده، او د نورو مادي وسائلو په [illegible] کي زیاته ښه ده.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۷،۹،۱۸ھ

(فتوٰی نمبر ۹۷۰، ۲۸ج)

د اسم اعظم څخه څه مراد دي؟

سوال: د اسم اعظم دعاګاني کومي دي؟ او د دې څخه څه مراد دي؟ د کتاب حواله ولیکئ.

جواب: اسم اعظم بعضي حضراتو یاحي یاقیوم، ته ویلی دی، او بعضو لآ اله الا هو الحي القیوم، او بعضو نورو حضراتو رب رب او بعضو الله او بعضو لا اله الا انت سبحانک اني کنت من الظالمین، ته او داتولي صیغي (۱) د دعاء د قبولیت لپاره مجربي دي، البته د اسم اعظم په باره کي د محققینو تحقیق دادی چي کوم یو اسم اعظم د باري تعالیٰ ته په معین طور اسم اعظم ویل مشکل دی (۲)

والله سبحانه اعلم
۱۸، ۹، ۱۳۹۷هـ
(فتوٰی نمبر ۹۷۰، ۲۸ج)

د روژه مات په وخت کي دعا زیاته قبلیږي

سوال: د دعاء د قبولیت متعلق مي اوریدلي دي، چي د روژه مات او روژه نیولو په وخت زیاته قبلیږي ایا دا درست دی؟

جواب: د روژه مات په وخت د دعاء د قبولیت امید د حدیث څخه ثابت (۳)

والله سبحانه اعلم

---

(۱) وفی مشکوٰة المصابیح ج۱، ص۱۹۹، عن انس ﷺ قال کنت جالساً مع النبی ﷺ فی المسجد ورجل یصلی فقال اللهم انی اسئلك بان لك الحمد لآ اله الا انت الحنان المنان بدیع السمٰوات والارض یا ذالجلال والاکرام یا حی یا قیوم اسئلك، فقال النبی ﷺ دعا الله باسمه الاعظم الذی اذا دعا به اجاب واذا سال به اعطی، رواه الترمذي وابوداود والنسائی وابن ماجه، وفیه ایضاً ج۱ ص۲۰۰، عن اسماء بنت یزید ان النبی ﷺ قال اسم الله الاعظم فی هاتین الآیتین الهکم اله واحد لا اله الا هو الرحمٰن الرحیم وفاتحة آل عمران آلم، الله لا اله الا هو الحی القیوم، رواه الترمذي وابوداود وابن ماجه والدارمي.

(۲) وفی المرقاة وقال ابوجعفر الطبرانی اختلفت الاثار فی تعیین الاسم الاعظم وعندی ان الاقوال کلها صحیحة اذ لم یرد فی خبر منها انه الاسم الاعظم ج۵ ص۱۲.

(۳) عن عبد الله بن عمرو بن العاص ﷺ یقول سمعت رسول الله ﷺ یقول ان للصائم عند فطره الدعوة ماترد کتاب الدعاء، ج۲، ص۱۲۲۹ فی اسناده اسحاق بن عبد الله مدنی وهو مقبول وبقیة رجاله حسن، وقال ابن حجر هذا حسن حسن الفتوحات الربانیة واخرجه ابن ماجه عن الهشام بن عمار مثلا فی الصیام باب فی صائم لاترد دعوته، وفی الزوائد اسناده صحیح.

۱۸، ۹، ۱۳۹۷ھ

(فتوی نمبر ۹۷۰، ۲۸ج)

په تعویذ کي که خلاف شرع خبره نه وي نو جائز دی

سوال: تعویذ جوړولکه څه هم د قرآن کریم آیتونه وي جائز دی او که نه؟

جواب: په تعویذ کي که څه خبره خلاف د شریعت نه وي نو د هغه جوړول او اېښوول جائز دي([1])

والله سبحانه اعلم

۲۸، ۱۱، ۱۳۸۲ھ

(فتوی نمبر ۲۷۵۵، ۲۷)

د عمل حاضرات شرعي حیثیت

سوال: د شریعت د مخه د عمل حاضرات شرعي حیثیت څه دی، جائز دی او که ناجائز؟

۲: د حاضراتو په ذریعه سوي فیصله قابل قبول کېدل پکار دي او که نه؟

جواب: د عمل حاضرات مفصل کیفیت او حقیقت تراوسه موږ ته د قابل اعتماد په ذریعه معلوم نه سو. خو دومره واضح کول ضروري دي، چي که د دې عمل په ذریعه سره جنات د انسان تابع یا مسخر کولی سي چي هغوئ د خپلي مرضي مختار پاته نسي، بلکي د عامل د مرضي مکمل تابع سي نو دا عمل بالکل ناجائز دی، ځکه چي جنات حر دي او د هغوئ غیر شرعي طریقي سره غلام جوړول بالکل حرام دي([2]) او که د دې حقیقت څه نور شی وي نو هغه مفصل ولیکه، او مسئله دي دوباره معلومه سي.

والله سبحانه اعلم

۲۷، ۱۱، ۱۳۹۸ھ

([1]) وګورئ سابقه حواله فتوی او د هغې حاشیه.

([2]) فی احکام القرآن ج۴ ص۴۴. نعم یشهد فعله ﷺ علی ان تسخیر الجن کان غیر مرضی عنده لکمال الادب فی شان سلیمان فغیره اولی به وهو الذی قلنا من جوازه اذاکان الجن یحل استعانتہٗ وتسخیره من الکفرة واما المسلم فلایحل استرقامة او تقییده من غیر وجه کما فی الانسان کما لایخفی. همدارنګه د جناتو د تسخیر کولو متعلق د تفصیل لپاره وګورئ معارف القرآن ج۷ ص۲۲۵، ۲۲۲.

بدیع العالم نوم ایښوول او صرف د اِلاّ الله ذکر کولو حکم

سوال: په خدمت بابرکت کي عرض دی چي د بنده په زړه کي د خپل نوم متعلق د ډیري مودې څخه یو اشکال دی او هغه دادی چي د بنده نوم بدیع العالم، ایښوول سوی دی، حالانکي د بدیع لفظ د باري تعالی په شان کي وارد سوی دی، ځکه د بنده په زړه کي خوف دی، چي چيري په دې نوم باندې مواخذه ونسي، لهٰذا آیا د دې لفظ څه داسي معنٰی سته، چي د هغه په وجه اشکال ختم سي، او دوهم عرض دادی چي صرف د الا الله ذکر څنګه دی؟ دا ذکر جائز دی او که نه؟ زموږ بعضي حضرات دانه خوښوي او وايي چي الا په معنٰی د غیر دی لهذا د الا الله ذکر په حقیقت کي د غیر الله ذکر دی.

عرض کونکی احقر بدیع العالم
سابق پرنسپل عالیه مدرسه
لکشام بنګله دیش

جواب: مکرم السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته! ستاسو خط د افتخار باعث سو.

بدیع په هغه اسماء الحسنٰی کي نه دي چي د هغه استعمال د غیر الله لپاره جائز نه دی، نو دا نوم خو ناجائز نه دی، خو د یوي دعوٰی اړخ پکښي ضرور دی، نو که په دې وجه یي بدلوي نو اختیار دی د الا الله ذکر د دوازده تسبیح یو جزء کېدو سره ځکه صحیح دی، چي د دې څخه مخکي د پوره کلمي لا اله الا الله، تسبیحات ویل سوي دي، ځکه د هر الا الله سره لا اله محذوف او ملحوظ وي، ورسره مشائخ داهم وايي چي د لا معبود الا الله او لا محبوب الا الله وغیره ورسره تصور وکړي، البته د دوازده تسبیح د جزء څخه بغیر یا د مذکوره تصور څخه بغیر الا الله ذکر واخلي نو نه منقول دي، او نه معقول، د دعاء درخواست دی.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقي عثماني عفٰی عنه
۱۲، ۲، ۱۴۲۴هـ

كتاب حقوق المعاشرة وآدابها

د معاشرت حقوق او د هغه اداب

د کورني اختلاف او د والد سخت مزاجي حل او د طلاق په معامله کي د والد اطاعت واجب دی او که نه؟

سوال: محترم جناب مفتي صاحب دار العلوم کورنګي کراچي السلام علیکم، مودبانه عرض دی زه د لاندیني مسئلي حل د قرآن او سنت په رڼا کي غواړم، او غواړم چي د دې مسئلي څخه د خدای ﷻ او د هغه د رسول ناراضګي اخستو څخه بغیر ووځم، زه د خپلو والدینو یوځوی یم، زما سره زما دوي خوندي هم دي په هغوئ کي یوه واده سوي ده، زه د دواړو خوندو څخه مشریم حتی الامکان د خپل پلار د فرمانبرداری کوشش کوم، او د خدای ﷻ شکر دی چي زه په خپل کوشش کي کامیاب یم، زما والد صاحب چي عمر یي تقریبًا شپیته کال دی ډیر سخت مزاجه سړی دی، ورسره هغه ډیر زیات اناپرست هم دی، او د خپلي خبري په مقابله کي نه د چاخبره اوري، او نه یي خوښوي زما والده تقریبًا د پنځوس کالو ده، او هغه مستقل ناجوړه وي، څه موده مخکي د هغه د رسولي اپریشن سوی وو، چي د هغي هغه په ذهن دومره اثر واخستی چي د هغي اعصاب ډېر خراب متاثر سول، د ډېر زیات علاج او د کور والاوو زما پلار او زما ښځه د خیال د وجي د هغوئ د هغي حالت خو بحال سو، خولاس پښو کي یي طاقت پاته نسو، چي د هغه په وجه د هغه د خیال هروخت ضرورت وي زما پلار زما واده زما د مرحوم ماما د لور سره وکئ، او د هغي څخه زما دري انجوني دي، زما د واده څخه وروسته تراوسه پوري زما په ژوند کي او زما ښځه د ژوند په معامله کي د والد صاحب مرضي چلیږي، او بعضي اوقات د دې له وجي څخه د خپلي ښځي او کوچنیانو حقوق صحیح طور باندي نسم اداء کولی، زه په نوي پرئیویټ اداري کي ملازم یم، او خپل ډیر فرائض په خپل ملازمت کي د مصروفیت د وجي څخه نسم اداء کولی زما د ښځي که څه هم زما پلار ډېر خیال ساتي، خو په بعضي مسئلو کي ډیر زیات ناراضه کېږي، او اکثره د ډېرو نازیبا الفاظو استعمال هم کوی، چي هغه زه او زما ښځه د والدینو په حق کښلو سره برداشت کوو، داسي موږ اووه کاله ډیر په مشکله سره د والدینو د خوشحالولو لپاره تیر کړل، او ډیري مسئلي

داسي هم راغلي چي کله زما پلار موږ ته د کور څخه د وتلو وويل، خو موږ د خپل عاقبت د خرابيدو د ډيرې د معافي تلافي کولو سره مو هغوئ خوشحاله کړل.
او س صورت حال داسي سو چي زما والد ډيری خبری او زموږ غلطياني چي هغه يې نظر انداز کولی سی، يا به هغه باندی اخوا ديخوا کولو سره معامله ختميدی سی چي په هغه هم ډيره سخته رويه اختياروی او معاملات تر آخره پوری ورانوی او په خبره خبره باندی موږ ته د وتلو وايي او کله کله زما د ښځي د طلاق ورکولو خبره هم کوی، کله چي هغه زموږ د کښلو خبره کوی نو داهم مانه وايي چي تا به د خپلي مور آخری ديدار کولو ته هم نه پريږدم. که نه مي د کور څخه ويستی بل طرف ته زما ښځه چي پخپله هم ډيره د ښه مزاج والا نه ده. خو زما به بو هغه کولو هغه ټولي خبری برداشت کوی، بعضي اوقات زما د مور په خدمت کي لا پرواهي هم کوی چي د هغه په وجه يې زه وترتم نو بيره سی. زياتره د خوش مزاجي مظاهره کوی، خو فطرة زياته خوش مزاجه نه ده. زما د خويندو حتی الامکان خيال ساتي کله کله معمولی اختلاف هم کيږی. د خپلو کوروالو بدياني به اوريدو سره د هغه مزاج خرابيږی. چي زما والد يې د ناراضګي په حالت کي ډيری کوی
ترخو چي زما تعلق دی نو زما کيفيت داسي دی لکه چي زه چا په مينځ باندی په توره نيم کړی يم. يعني زه د خپلو والدينو سره ډير محبت کوم په خاص طور د خپلي مور او خويندو سره. او د خپلي ښځي او بچيانو سره هم ډير محبت کوم او خپل روزګار يعني دفتری مسائلو سره سره دی کورني مسائلو څخه هم ډير پريشانه يم. ماته د خپلو انجونو د مستقبل هم ډير فکر دی. که زما کور خراب سو يعني که ماخپله ښځه د پلار د مرضي د وجي پريښووله. نو زما د بچو به څه کيږی ياکه ماخپل کور پريښووی او د کور والاوو يعني د خپل مور پلار خفګان مي واخستی، نو زما د والدينو خاصکر زما د مور خيال به څوک ساتي؟ دوهم طرفته به الله ﷻ هم ناراضه وی.
يعني زه د دنيا او آخرت دواړو ضانع کيدو په خوف کي اوسم، اوس څو ورځي مخکي همداشان مسئله سوی وه، او سول داسي چي زما ښځه د خپلي مور کره تللی وه، په دی دوران کي زما مور په بيت الخلاء کي وښويدله او ما هغه بوتله او ټانکی مي ورته ورلګولی څکه چي د هغه سر ځيری سوی وو او زخمي سوی وو.
زما ښځي ته زما پلار په دوهمه ورځ په فون باندی اطلاع ورکړله او ورته يي وويل: چي څومره ژر راتلی سی نوراسه، ما د خپل دفتر څخه فون وکی او ورته ومي ويل،

چې ژر څه خوبدحواسه کيږه مه. زما د ښځې څخه په کورته رسيدلو کې تأخير وسو او والد صاحب حسب مزاج ډير قهر من سو. په دې موقعه زما ښځې هم د څه غلط رد عمل اظهار وکی چې د هغه په وجه معاملات ډير خراب سول زما په يوه کولو باندې زمانښځې د والد صاحب څخه معافي وغوښتله.

دلته به زه اوس دا ووايم چې زما په ژوند کې دا مسئلې او مسائل ډير زيات سول او اوس حالات دې حد ته رسيدلی دي چې زما په ذهن کې بوه ورځ داخيال رالی چې زه دُبي ته ولاړسم او نوکري وکړم او ښځه او بچي هم هلته را وغواړم او والدين اکثره هلته راغواړم، يا زه پخپله د هغوی سره د ليدلو د پاره راځم. خو په دې کې هم د والدصاحب ناراضګی او د والد د خدمت څخه د محرومی خطره ده زما په ذهن کې څه نه راځي چې څه وکړم؟ ځکه چې په هر: فيصله کې د الله او د هغه د رسول ﷺ بيره وي چې د والدينو يا د ښځې او بچو په سلسله کې د قيامت په ورځ ګرفت ونسې.

د پورته ذکرسوی تفصيلاتو څخه وروسته زما ستاسو څخه ګذارش دی چې زما د مسئلې د قرآن او سنت په رڼا کې څه ممکنه حل بيان کړی چې زه د خپل دين په حدودو کې پاته کيدو سره دامسئله حل سم او ذهني سکونت پيدا کم.

زه به په دې سلسله کې ستاسو زيات احسانمنديم. او د الله ﷻ څخه دعاده چې تاسوته د دې اجر درکړي.

جواب: محترم او مکرم: السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته!

کوم حالات چې تاسو ليکلي دي په دې کې مناسب همدامعلوميږي چې تاسو په خوش اسلوبي سره خپل اوسيدل جداکړی او جلا اوسيدلو سره چې څومره د والدينو خدمت کولی سی وی کړی، تاسو په څه وخت کې که ممکن وي نو د خپلو والدينو سره په نرمي خبره وکړئ چې د مزاجونو د اختلاف د وجې يوځاي پاته کيدلو کې ستاسو حق تلفياني کيږي، او مسائل پيداکيږي لهذا څه داسې صورت پيداکول مناسب معلوميږي چې په هغه کې دامسائل نه پيداکيږي او ستاسو د خدمت احسن طريقې سره د کولو موقع پيداسې، که د دې خبرو اترو په نتيجه کې څه لاره پيداسې چې په هغه سره کور کې په پاته کيدو کې هم مسائل حل سي نو ښه ورنه جداني اختيار کړه، که په دې هم والد صاحب دې ناراضه کيږي نو انشآء الله په تابه ګناه نه وي، تاسو په هرممکن

طریقي سره د دوی خدمت او د دوی درضاني کوشش جاري ساته کی جاري سا[illegible] داخبره دی په ذهن کی وی کو بلا [illegible] درته د ښځي د طلاق حکم درکړی نو د دی حکم تعمیل شرعًا واجب نه دی [illegible] ښځه د طلاق ورکولو لانفقه نه وی. (۱)

والسلام

۲۰/ ۴/ ۱۴۲۳ هـ

(فتوی نمبر ۷۵/ ۵۵۰)

د خاوند د اجازت څخه بغیر د کور څخه د باندی تلل په جائز کار کی د خاوند اطاعت واجب دی

سوال: آیا مسلمانه ښځه د خاوند د اطلاع څخه بغیر او یا بغیر د اجازت څخه په محله کی قرآخوانی یامیرو یانژدی خپلوانو کره یا مارکیټ ته د څه سامان اخستلو د پاره تللی سی او هغه د دوو درو بچو مور هم ده.

۲: ایا شریعت خاوند ته د هغه د منکوحی مسلمانی ښځی باندی فوقیت یا افضلیت ورکړی دی؟ آیا ښځه د خاوند د هرحکم پابنده ده؟ او ایا د مخ اړولو په صورت کی به ګنهګاره وی؟

جواب: د خاوند د اجازت یامرضی خلاف په برنی مقاصدو کی د هیڅ مقصد د پاره د کور څخه د باندی تلل د ښځی د پاره جائز نه دی (۲).

جواب: په ښځی باندی د خاوند اطاعت واجب دی (۱) مګر داچی هغهٔ د څه داسی کار حکم وکړی چی هغه شرعًا ناجائز وی نو په داسی صورت کی د هغه مخالفت ضروری

---

(۱) د دی مسئلی مکمل تفصیل د پاره وګوریٔ امداد الفتاوی اورساله تعدیل حقوق الوالدین. ج: ۴ ص: ۴۸۵.

(۲) وفی الدر المختار ج: ۳ ص: ۱۴۵ (طبع سعید) فلاتخرج الا لحق لها او علیها او لزیارة ابویها کل جمعة مرة او المحارم کل سنة ولکونها قابلة او غاسلة لافیما عدا ذالك. وفی الشامیة (قوله فیما عدا ذالك) عبارة الفتح وماعدا ذالك من زیارة الاجانب وعیادتهم والولیمة لایأذن لها ولاتخرج .... الخ.

دی (۲) او په دی لحاظ سره خاوند ته په ښځي باندی فوقیت حاصل دی، لقوله تعالی: الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ (۳) ولقوله تعالی: وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ. (۴)

والله سبحانه اعلم

۲۹/ ۸/ ۱۳۹۷هـ

کور ته ټیلی ویژن راوړلو د پاره پلار د کور ښخه شړل د عالم پلار او وړونو خویندو سره قطع تعلق کول

سوال: په کومو کومو وجهو مسلمان د خپلو خپلوانو سره او خویندو وړونو سره قطع تعلق کولی سی؟ او د کومو وجهو ښخه منع دی؟

۲: یوهلك د واده خاوند دی د ثروت خاوند دی په کراچی کی یی دوه کورونه دی، یو یی په کرایه ورکړی دی، پلاریی موجود دی چی د هغه عمر اویا کاله دی د ترکانی کاریی کوی، د پلار سره د هغه هلك د کور ښخه علاوه څه د اوسیدلو ځای نسته. هلك د لوبو او تماشو عادی دی. ښځه یی په ریډیو باندی سندری اوری، ښځي خاوند ته شکایت وکی، د ښځي خاوند رایه د ټیلی ویژن د راوړلو سوه نو ښځي او خاوند په مشوره سره د والد تنګول شروع کړل، آخریی پلار تنګ سو او د کشری لور کره ولاړی، ټیلی ویژن هم راغلو او محلی والاته یی د کتلو دعوت هم ورکی، داشان د لوبو تماشو کتلو د پاره داشان بهانه جوړولو سره پلار د کور ښخه ایستل شرعًا څه حکم لری؟

---

(۱) وفی مشکوة المصابیح باب عشرة النساء ص: ۲۸۱ (طبع قدیمی کتبخانه) عن أبی هریره ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ لوکنت امرأ احدًا ان یسجد لاحد لامرت المرأة ان تسجد لزوجها. رواه الترمذی وفیه ایضًا ص: ۲۸۳ عن ابی هریرة ﷺ: قیل لرسول الله ﷺ: ای النسآء خیر؟ قال: التی تسره اذا نظر وتعطیه اذا امر ولاتخالفه فی نفسها ولامالها بمایکره، رواه النسائی والبیهقی فی شعب الایمان وفی البدیع منها وجوب اطاعة الزوج علی الزوجة. لقوله تعالی: وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ .... فیدل علی لزوم طاعتهن الازواج.

(۲) وفی الصحیح للامام المسلم رقم الحدیث ۱۸۳۹ ج: ۳ ص: ۱۴۲۹ (طبع دار احیاء التراث العربی) لاطاعة فی معصیة الله تعالی انما الطاعة فی المعروف. وفی مصنف ابن ابی شیبة رقم الحدیث: ۳۳۷۱۷ ج: ۲ ص: ۵۴۵، (طبع مکتبه الرشد ریاض) لاطاعة لمخلوق فی معصیة الخالق.

(۳) سورة النساء: ۳۴.

(۴) سورة البقرة: ۲۲۸ (محمد زبیر حقنوان)

۳: یوسړی خپل خوی د علم دین د پاره ولګوی. دیوبند خیال والادی هلك د دوو کې پوری درس نظامی حاصلوی او څلور کاله وروسته یې والد صاحب په نیوکراچی کې کورهم واخستی او واده یې وکې. دامولوی چې د دوو کالو وو نو والده یې مړه سوه پلار یې پرورش کړی وو. خو د واده څخه وروسته مولوی صاحب د خپل پلار او خویندو سره قطع تعلق کړی دی. د اغیاروسره ناسته پاسته کوی د دی شرعی حکم څه دی؟

جواب: د دی سوال په جواب کی ډیر تفصیل دی څه خاص صورت متعین کړه او وی لیکه نو د هغه حکم به درته وښوول سی.

۲: په صورت مسئوله کی د هلك عمل سراسر د شرع خلاف دی په کورکی تیلی ویږ ساتل پخپله یوه فتنه ده. بیا لاڅه چې د هغه د پاره پلار تنګولو سره د کور څخه ایستلو باندی مجبورول په دی کی خو ډیری ګناه جمع سوی. (۱)

۳: په صورت مسئوله کی د دی هلك عمل درست نه دی ځوك چې په صحیح معنی کی عالم دین وی هغه داسی نسی کولی هغه ته پکار دی چې هغه د خپل دی عمل څخه توبه وکاږی او د خپل پلار او خپلوانو حقوق اداء کړی (۲).

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۷/۱/۲ هـ

د غیبت د چرچوله وجی د همسایه ګانو د کور د تګ راتګ څخه منع کول

سوال: په هرکور کی نن صبا د فتنی او غیبت ډیر زور دی همسایه ګان وغیره د غیبت د چرچو څخه منع کړه نو ښځی نه منع کیږی، به هرحال د فتنی او غیبت د وجی د بیمار پوښتنی او تعزیت ماتم ته تلل نه دی پکار که ولاړسو نو په غیبت اونورو مفاسدو کی

---

(۱) ایضا.

(۲) وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُل لَّهُمَا أُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلاً كَرِيمًا (۲۳) وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ. الآیه (الاسراء ۲۳، ۲۴) وَآتِ ذَالْقُرْبَى حَقَّهُ. الآیه (الاسراء: ۲۶) همدارنګه وګوری جامع الترمذی ابواب البر والصلة. باب ماجآء فی عقوق الوالدین ج: ۲ ص: ۱۲ (طبع فاروقی کتبخانه)

مبتلاکيدل پريوځي. که ولاړه نسم نو همسايه ګان خوابدي کيږي او که به داسې صورت کې د مړي کور ولاړو نه دا وونيل سي چې زه ډيره زيانه مشغوله وم نو داخوبه په دروغو کې نه راځي؟

جواب: حقوق شرعيه مثلاً عيادت او تعزيت د پاره تلل پکار دي [1]، خو چې کله داخطره وي چې د غيبت يا په څه بل څه بدي کې به مشغول سم نو په دې صورت کې اهل ميت ته د خپل خان په مشغول ونيلو کې به دروغ هم انشاء الله نه وي، او نيت د خپل کور مشغولياتو يا ذکر الله کې د مشغول کيدو وکړه.

والله سبحانه اعلم
۱۲/ ۲/ ۱۳۹۸ هـ
(فتوی نمبر ۵۹۱/ ۲۹ ب)

په ناجائز امورو کې د پلار د اطاعت حکم

سوال: څه فرمائي د دين علماء په دې مسئله کې چې دلته يوسړی خپل ځوی د لمونځ کولو او جومات د تلو څخه، او د قرآن پاك د ويلو څخه منع کوي، خلګو به هغه ته کميونسټ وايه او بعضي ورته ميرزائي وايي د هغه په همسايه ګانو کې مړي وسو، نو د هغه په جنازه کې شريك نه سو او د يوميرزائي په جنازه کې شريك سو او په تولو رسوماتو کې يې شريك سو، د دې څخه وروسته د هغه ځوی محمد قاسم د پلار سره کار کول پريښوول چې زما پلا ميرزائي دی، اوس محمد قاسم وايي چې زما پلار ميرزائي دی ماته د هغه سره څه معامله کول پکار دي؟

جواب: د پلار اطاعت صرف په جائز کارونو کې واجب دی، لهٰذا که پلار د جائز کار حکم وکې، نو ځوی ته د هغه اطاعت کول پکار دي، او په دې سره حسن سلوك او د هغه په خدمت کې دې کوتاهي نه کوي، خو که هغه د کوم ناجائز کار حکم ورته وکې، يا د شرعي فرائضو د اداء کولو څخه يې منع کړي نو په دې صورت کې يې اطاعت کول

---

[1] وفي مشكوة المصابيح باب السلام ص: ۳۹۸ (طبع قديمي كتبخانه) عن علي قال: قال رسول الله ﷺ للمسلم على المسلم ست بالمعروف يسلم عليه اذا لقيه ويجيبه اذا دعاه ويشمته اذا عطس ويعوده اذا مرض ويتبع جنازته اذا مات ويحب له مايحب لنفسه. رواه الترمذي والدارمي.

واجب نه دی. لقوله تعالی: وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ. الآيه (۱)

والله سبحانه اعلم

۲۹/ ۱۱/ ۱۳۹۲ هـ

(فتوی نمبر ۲۷۳۹/ ۲۷ و)

د مور په حکم سره ښځې ته د طلاق ورکولو حکم

سوال: زما عمر ۳۲ کاله دی، د والد صاحب انتقال ۱۹۵۹ء کې سوی دی د هغه څخه وروسته ټوله ذمه واری په ماباندی راغلی ده، مور دری مشران وروڼه یو، او دوی خویندی، زه پکښې منځنی یم، کله چی په ماباندی ذمه واری راغلی ده، نو ما د خپلو دواړو خویندو او د مشر ورور واده کړی دی، د دی فرائضو د ادائیگی د وجی زما واده ونسو، والده می د دوه نیم دری کالو پوری درشتی په تلاش کې وه، چیری یې هم انجلۍ خوښه نه سوه او چیری د انجلۍ والا انکار وکی، د سرپرست نه کیدو د وجی می غلطه لاره اختیار کړله، یوه غریبه انجلۍ راته پیداسوه، مور دواړه د یوبل سره ولیده، بیا یو وخت زموږ څخه غلطی وسوه، او حمل پیداسو، موږ اسقاط وکی، دوهم وار هم داسې وسول ماتوبه ویسته خو په تعلق کې د کمی نه کیدو په وجه او د انجلۍ د دی ونیلو په سبب چې زه به اوس هیڅکله واده ونکړم څکه چې د هغه ژوند خراب سوی دی، په دی دوران کې زموږ څخه په دریم وار غلطی وسوه او حمل پیداسو (په دی دوران کې ما د خپلې مور د راضی کولو کوشش کوی چی واده وسی خو هغې نه منل که منلی یې وای نو شاید چې داغلطی به نه کیدله، په دریم وار د اسقاط کولو په حق کې نه یم، که څه هم راضی وه، د یوقاضی صاحب سره می خبره وکړله او باقاعده د یوڅو دوستانو په مخکې می نکاح وکړله، دوستانو ته هم دامعلومه نه وه چې زما نکاح کیږی، تاریخ مادوی میاشتی مخکې واچوی، اوس والدی، ورور، خویندو ته علم دی چی ماچیری واده کړی دی، خو والده سخته ناراضه ده، چونکې زه د هغې د ارمانونو

---

(۱) سورة لقمٰن: ۱۵- وفی الصحیح للامام مسلم رقم الحدیث ۱۸۳۹ ج: ۳ ص: ۱۴۲۹ (طبع دار الاحیاء الثراث العربی) لاطاعة فی معصیة الله، انما الطاعة فی المعروف ...... الخ. وفی مصنف ابن ابی شیبه رقم الحدیث: ۳۳۷۱۷ ج: ۲ ص: ۵۴۵ (طبع مکتبة الرشد ریاض) لاطاعة لمخلوق فی معصیة الخالق.

مرکز وم. اوس مور راته وایي چې دی انجلی ته طلاق ورکړه نو زه به دی معاف کړم شیدې به درو بخښم او که نه وی نو دی نه معاف کوم. زه پنځه وخته لمونځ گذار یم، د الله ﷻ څخه د گناهونو معافي غواړم، ماته د موږهم ضرورت دی، او د دی بدنصیبی ښځې هم. خو دا اور او اوبه به څنگه سره گډیږي؟ تاسو څه وظیفه راته ولیکئ چې په دنیا کې شرمندگی نه وی.

جواب: تا اوستا د ښځې څخه چې کومه گناه سوی ده په هغه باندې د زړه د اخلاص سره توبه او استغفار وکړه او د خپل ژوند د احکام الهی مطابق جوړولو په فکر کې لگیاسه انشاء الله که رښتنې توبه وی نو الله ﷻ به داگناه معاف کړي، اوس که ته د خپلې ښځې څخه مطمئین یې او د طلاق ورکولو څه وجه نسته، نو په تاباندې په دی مسئله کې د والدې د حکم تعمیل واجب نه دی (۱)، که چیری د والدې د راضي کولو د پاره هغه ته اصل حقیقت مناسب طریقې سره وښایه وسره د قران او حدیث هغه احکام هم ورته وښایه چې په هغه کې تصریح ده چې رښتنې توبې سره هره گناه معاف کیږي، حضور ﷺ هم د دی د معاف کولو حکم ورکړی دی که هغه راضي سی نو ډیره ښه ده، نو که نه یې په تاباندې په دی مسئله کې د هغې د حکم تعمیل واجب نه دی (۲) هغه په نورو طریقو د خوشحالولو کوشش کوه او خپلې ښځې ته هم هدایت وکړه چې هغه په خپل خدمت سره د هغې رضامندی حاصله کړي.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۷/۹/۱۴ هـ

(فتوی نمبر ۲۸/۹۴۲ ج)

د مرزائیانو سره تعلق ساتونکو خپلوانو سره د تعلق حکم

سوال: د زید نژدی خپلوان بکر مرزائی دی، زید د شرعي قانون مطابق د بکر سره هیڅ قسم تگ راتگ نسي کیدی خو د زید رشته دار د داسي کسانو کورته په خوشحالی یاغم کې ځي چې هلته د بکر تگ راتگ دی د داسې کسانو څخه مراد هم خپلوان دی

---

(۱) ایضا.

(۲) د دی مسئلې د مکمل تفصیل د پاره وگورئ حکیم الامت حضرت مولانا محمد اشرف علی تهانوی قدس الله سره رساله (تعدیل حقوق الوالدین) امداد الفتاوی ج: ۴ ص: ۴۸۰ تر ص: ۴۸۵ (طبع مکتبه دار العلوم کراچی).

چې د هغوی سره یې د خپلولی تعلقات دی، خو داخلگ باوجود د مسلمان کیدو وغیره باوجود د بکر سره تگ راتگ ساتي، اوس د هغه تعلق دارو په کور معاملات وغیره کې شریك ؤي او د بکر تل راتلل هلته وی نو آیا شرعًا داسې کورته تلل جائز دي؟ چې کوم خلگ داسې وی چې هغوی کره د مرزایانو تلل راتلل وی یا د هغوی خپلوانو کره د مرزایانو تگ راتگ وی د هغوی سره د تعلق په باره کې وضاحت وکړئ؟

جواب: په مسئوله صورت کې د زید د پاره د خپلو مسلمانو خپلوانو کره د تلو راتلو گنجائش سته، خو هغه ته پکار دی چې هغه خپل مسلمان خپلوان د مرزائیانو سره د قریبی تعلقاتو ساتلو څخه په حکمت سره منع کړي. (۱)

والله سبحانه اعلم

۵/ ۲/ ۱۳۹۸ هـ

(فتوی نمبر ۷۹۲/ ۲۹ ب)

استاذ ته د ښکنځلو کولو حکم

سوال: څه وایی علماء کرام په دې مسئله کې چې کوم شاگرد استاذ ته ښکنځل وکړي نو د دې حکم څه دی؟ عاق کیدی سي او که نه؟

جواب: یومسلمان ته ښکنځل کول حرام دي، سباب المسلم فسوق، (۲) الحدیث خاصکر استاذ ته ښکنځل کول لویه گناه ده په حدیث شریف کې د علماوو د تعظیم ذکر دی او څوك چې د علماوو توهین کوی هغه زمونږ څخه نه دی.

والله سبحانه اعلم

۳/ ۱۱/ ۱۳۸۷ هـ

(فتوی نمبر ۱۳۳۳/ ۱۸ الف)

---

(۱) وفی تکملة فتح الملهم ج: ۵ ص: ۳۵۲ قال ابن عبد البر .... اجمع العلماء على ان من خاف من مکالمة احد وصلته مایفسد علیه دینه او یدخل مضرة فی دنیاه، یجوز له مجانبته وبعده ورب صرم جمیل خیرمن مخالطة تؤذیه الخ.

(۲) وفی صحیح البخاری باب ماینهی عن السباب واللعن ج: ۲ ص: ۸۹۳ قال رسول الله ﷺ: سباب المسلم فسوق، وقتاله کفر، وفیه ایضًا ان النبی ﷺ یقول: لایرمی رجل رجلاً بالفسوق ولایرمیه بالکفر الا ارتدت علیه ان لم یکن صاحبه کذالك.

دوالدینو او استاذانو د پاره تعظیمًا د ریدلو شرعی حیثیت

سوال: د والدینو یا استاذانو د پاره تعظیم دریدل شرعًا جائز دی او که نه؟

جواب: والدینو، استاذانو، اهل علم یانورو قابل تعظیم افرادو د پاره دریدل د تعظیم په غرض جائز دی بلکی فقهاوو ورته مستحب لیکلی دی، درمختار کی دی: وفی الوهبانیة یجوز بل یندب القیام تعظیمًا للقادم کما یجوز القیام ولوللقاری بین یدی العالم وقال الشامی تحته ای ان کان ممن یستحق التعظیم قال فی القنیة قیام الجالس فی المسجد لمن دخل علیه تعظیمًا وقیامًا قاری القرآن لمن یجیئ تعظیمًا لایکره اذاکان ممن یستحق التعظیم. (شامی ج: ۵ ص: ۲۴۲ کتاب الحظر والاباحة قبیل فصل البیع) ([1])

والله سبحانه اعلم
۲۸/ ۱۱/ ۱۳۹۲ هـ
(فتوٰی نمبر ۲۷۵۵/ ۲۷ وروسته)

دوالدینو په ویناباندی بغیر د شرعی عذر ښځی ته د طلاق ورکولو حکم

سوال: عام طور مشهور دی چی صرف د والدینو په ویناباندی بغیر د شرعی عذر ښځی ته طلاق ورکول پکار دی آیا دادرست دی؟ په کورکی د جنګ د وجی ښځه والدین په دی باندی مجبوره کړی نو څه حکم دی؟

جواب: که خاوند د طلاق ورکولو په څه معقوله وجه باندی نه پوهیږی نو هغه د پاره خپل والدین په نرمی سره پوهول پکار دی چی طلاق بالکل اخری قدم دی، چی هغه بغیر د سختی مجبوری ښځه نسی اختیارولی په حدیث شریف کی د سرکار دوعالم

([1]) الدر المختار مع رد المختار ج: ۶ ص: ۳۸۴ (طبع سعید) وفی صحیح البخاری ج: ۲ ص: ۹۲۲ باب قول النبی ﷺ (قوموا الی سیدکم) عن ابن ابی سعید ان اهل القریظة نزلوا علی حکم سعد فارسل النبی ﷺ الیه، فجاد، فقال: قوموا الی سیدکم .... الخ وفی حاشیة البخاری وفیه استحباب القیام عند دخول الافضل وهو غیر القیام المنهی لان ذالك بمعنی الوقوف وهذا بمعنی النهوض .... الخ

ﷺ ارشاد منقول دی چې: ابغض المباح الی الله الطلاق (١)، یعنې په مباحاتو کې: الله ﷻ په نزد د ټولو څخه زیات مبغوض شی طلاق دی، امید دی چې نرمی او حکمت سره پوهیدنه وسی نو والدین به پوه سی، که بیاهم هغوی پوه نسی نو طلاق دی نه ورکوی (٢) او د راضی کولو کوشش دی کوی. والله اعلم

الجواب الصحیح محمد عاشق الی بلند شهری احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۲/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ

(فتوی نمبر ۱۴۲۴/ ۱۸ الف)

د ورونو خویندو څخه د ښځی په ملاقات باندی پابندی لګولو حکم

سوال: ایا کوم مسلمان خاوند ته اسلامی شریعت دا اختیار ورکړی دی چې هغه خپله ښځه د خپلو ذاتی وجوهاتو رنجش، عداوت، غرور، او تکبر د وجی د هغی د ورونو او خویندو سره په ملاقات کولو باندی پابندی ولګوی؟

جواب: د ورونو د ښځی په ملاویدلو باندی بغیر د څه وجی پابندی لګول د خاوند د پار: مناسب نه دی، البته که څه معقوله وجه وی، مثلاً د هغه سره په ملاویدلو کې د فساد خطره وی نو بیا جلا خبره ده.

والله سبحانه اعلم

۸/ ۱/ ۱۴۱۲ هـ

(فتوی نمبر ۱۳۹/ ۵۲

(١) سنن ابی داؤد ج: ١ ص: ٣٠٢ (طبع مکتبه امدادیه ملتان)

(٢) د تفصیل د پاره وګوری امداد الفتاوی ج: ۴ ص: ۴۸۰ تر ۴۸۵، او عزیز الفتاوی ص ۱۵۳.

کتاب السیر والمناقب

دانبیاء او مختلفو شخصیاتو حالات او مناقب

په قسطنطنیه باندی حملی کی د شرکت په وجه د یزید د جنتی کیدلو عقیده سائل

سوال: عن خالد بن معدان ان عمیر بن الاسود العنسی حدثه انه أتی عبادة بن الصامت وهو نازل فی ساحل حمص وهو فی بناء ومعه ام حرام قال عمیر فحدثتنا ام حرام انها سمعت النبی ﷺ یقول: اول جیش من امتی یغزون البحر قد اوجبوا. قالت ام حرام: یارسول الله ﷺ انا فیهم، قال: انت فیهم، قالت: ثم قال: اول جیش من امتی یغزون مدینة قیصر مغفورلهم. فقلت: انا فیهم یارسول الله قال: لا.
قسطلانی د بخاری شارح لیکلی دی چی. کان اول من غزامدینة قیصر یزید بن معاویة ومعه جماعة من سادات الصحابة کابن عمرو وابن عباس وابن الزبیر. ابی الانصاری وتوفی بها ابو ایوب سنة اثنین وخمسین من الهجرة. علامه ابن حجر د دی حدیث په شرح کی لیکی: قال المهلب فی هذا الحدیث منقبة لمعاویة لانه اول من غزا البحر ومنقبة لولده لانه اول من غزا مدینة قیصر، په دی پرچه کی د یزید متعلق د احادیثو څخه ظاهریږی چی هغه جنتی دی لکه چی د بخاری حواله ورکول سوه د حقیقت څخه موخبر کړئ.

جواب: کوم حدیث چی منسلکه پرچه کی نقل سوی دی، هغه په صحیح بخاری کی د سند سره موجود دی، بیا علماوو په دی کلام کړی دی، چی د دی لښکر څخه کوم لښکر مراد دی؟ ترڅو چی د مخکنی سمندری جهاد تعلق دی، د هغه په باره کی هیڅ اختلاف نسته چی هغه د حضرت عثمان رضی الله عنه په زمانه کی د حضرت معاویه په لاس سرته ورسیدی، البته په قسطنطنیه باندی مخکنی حمله کوونکی لښکر کوم یو وو؟ په دی باره کی اقوال مختلف دی، یوقول خو دادی: چی حضرت معاویه رضی الله عنه د سفیان بن عوف په مشری کی یولښکر قسطنطنیی ته لیږلی وو، چی په هغه کی حضرت ابن عباس رضی الله عنه، ابن زبیر رضی الله عنه او ابو ایوب انصاری رضی الله عنه موجود وو او په همدی کی د حضرت ابوایوب انصاری رضی الله عنه وفات سو، علامه عینی رحمه الله داقول زیاث راجح ګرځولی دی، قلت الاظهر ان هؤلاء السادات من الصحابة کانوا مع سفیان هذا ولم یکونوا مع یزید بن

معاویه لانه لم یکن اهلاً ان یکون هؤلاء السادات فی خد مته. دابنه ظاهره ده چی د اکابر صحابه رضی الله عنهم به د سفیان سره وی، د یزید بن معاویه سره نه. خکه چی هغه د دی بالکل اهل نه وو چی دا حضرات صحابه کرام رضی الله عنهم د هغه په خدمت کی پاته سی.
(عمدة القاری ج: ۱۴ ص: ۱۹۸، ۱۹۹، ادارة الطباعة المنیرة وکذا فی طبع دار الفکر)
خو په تاریخی طور باندی داقول زیات مشهوره دی، چی په قسطنطنیه باندی د مسلمانانو په مخکی حمله د یزید بن معاویه په مشری کی سوی ده. د دی څخه بعضی علماوو د یزید بن معاویه فضیلت اخذ کړی دی، خو حافظ ابن حجر، علامه بدر الدین عینی او نورو محققینو علماوو د دی تردید کولو سره دالیکلی دی چی په حدیث مذکوره کی یوعام حکم ورکول سوی دی، د کوم فرد تخصیص نسته. لهذا داکیدی سی چی یو سړی د نورو اسبابو په وجه د دی عام حکم څخه خارج وی. (فتح الباری ج: ۲ ص: ۷۸).
ګوانکي چي داداسی دی لکه چی حدیث شریف کی فرمائیل سوی دی: مَنْ قَالَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ) یعنی څوك چی لا اله الا الله ووایی: هغه به جنته ته داخلیږی، ښکاره خبره ده چی دایو عام حکم دی او د لا اله الا الله وئیلو تقاضا هم داده چی هغه جنت ته داخل سی، خو که د نورو ګناهونو ارتکاب وکړی یا وروسته مرتد سی، نو هغه به د دی عام حکم څخه خارج سی. صحیح خبره داده چی د دی حدیث اصل مقصد د جهاد قسطنطنیه ترغیب ورکول او په دی جهاد کی د شرکت د فضیلت اظهار دی، چاته چی دا فضیلت حاصل سی، د هغه انکار کول هم غلط دی، خو د دی فضیلت په وجه د نورو ناجائزو افعالو جواز نسی تلاش کیدی، یزید بن معاویه که په دی جهاد کی شرکت یاسربراهي وکړله نو بلاشبه د هغه داعمل نیك او باعث د اجر دی، خو د دی نیك عمل د وجی د هغه ناجائزو افعالو جواز نسی ثابت کیدی چی هغه په خپل عهد حکومت کی کړی وو، چنانچه د اهل السنت والجماعت مسلك په دی باره کی همدا دی چی هغه مسلمان وه څکه محقق علماوو په هغه باندی لعنت وئیل جائز کړی نه دی، او نه داوئیل صحیح دی چی په قیامت کی به د هغه بخښنه نه کیږی، هغه پخپل عهد کی بغیر د څه شبهی څخه بعضی ناجائز افعال کړی دی هغه افعال به ناجائز ګرځول کیږی او د هغه وروسته معامله د الله جل جلاله سره ده، که د هغه خوښه سی نو مغفرت به یی وکړی او که وغواړی نو سزابه ورکړی، زموږ سره ذریعه نسته چی د هغه په ذریعه په دنیا کی د هغه د مغفور له یا معذب کیدو فیصله وسوه د یزید په باره کی د اهل السنت د مسلك

بهربنه ترجماني علامه ابن تيميه په دی الفاظو سره کړی ده: «الناس في يزيد طرفان ووسط قوم، يعتقدون انه من الصحابة او من الخلفاء الراشدين مهدنيين او من الانبياء وهذا كله باطل، وقوم يعتقدون انه كافر منافق في الباطن .. وكلا القولين باطل يعلم بطلانه كل عاقل فان الرجل ملك من ملوك المسلمين وخليفه من خلفاء الملوك لاهذا ولا هذا «منها ج السنة علامه ابن تيميه ج. ۲ ص: ۳۲۱ «طبع مكتبة الرياض، الحديثة رياض» د دی څخه صفا ظاهره ده چی يزيد د خلفاني راشدينو څخه ګڼل هم غلط دی، او هغه کافر او منافق ګرځول هم صحيح نه دی، د اهل حق مسلك د دی افراط او تفريط ترمينځه دی، په دی اعتدال قائم کيدل پکار دی او دا شان فضول بحثونو او جنګونو يا په هغه کی خپل د عمر اوقات صرف کولو څخه اجتناب پکار دی. والله اعلم

الجواب الصحيح محمد شفيع عفي عنه　　احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۰/ ۱/ ۱۳۹۱ هـ

«فتوی نمبر ۴۳/ ۲۲ الف»

د جون د قبيلی د ښځی اُميمه بنت شراحبيل متعلق د شيعه ګانو منګهړت قصّه

سوال: داواقعه په بخاری شريف کی موجوده ده او که نه؟ د شيعه ګانو د کتاب څخه نقل سوی داواقعه په عدالت کی پيش کول دی، زما مخ ته چی کوم کتاب دی د دی په صفحه ۲۷ باندی دا واقعه داسی نقل سوی ده او زه هغه حرف په حرف نقل کوم، يوه جونيه ښځه حضور ﷺ (معاذ الله) په څه تدبير سره د کور څخه هغه را وغوښتله او د ښار څخه د باندی تللو سره د درختو د پانو په اړکی د هغی څخه خپل مطلب پوره کول وغوښتل. په دی باندی هغی چغی کړی او بد دعاء يی وکړه کله چی هيڅ طريقی سره راضي نسوه، معاملی طول ونيولو، د نيولو خوف پيداسو، د برسيره کيدو وخت نژدی سو، د ډيری زياتی رسوائی خطره پيداسوه، او حضور ﷺ د هغی څخه بالکل مايوسه سو، نو هغی ته د څه ورکولو سره بيرته واستوله،

دا ډيره زياته رسوا کوونکی واقعه هم د دی صحيح بخاری ج: ۲ ص: ۱۲۲ کی موجوده ده.

په دی ويلو سره نن په دنيا کی د حضور ﷺ د عفت او شرافت به څومره بدحال سوی وی؟

جواب: ستاسو خط راکول سو، د شیعه ګانو د کوم کتاب څخه چې تاسو کوم عبارت نقل کړی دی هغه : هغه خلګو : خپل عادت مطابق غلط طور باندی جوړولو سره بیان کړی دی، اصل واقعه چې صحیح بخاری کی مروی ده، د هغی خلاصه د نورو روایاتو په رڼا کی داده چې : جون قبیلې یوسردار مسلمانیدو سره د حضور ﷺ خواته راللی او هغه ذکر وکی چې زموږ په قبیله کی یوه ښځه میمه بنت شراحبیل کونده سوې ده او هغی ستاسو سره د نکاح رغبت ښکاره کړی دی حضور ﷺ د هغی : حالاتو معلومولو څخه وروسته د نکاح رضامندی ښکاره کړله، او نکاح یی ورسره وکړله هم، او د هغوی د وطن څخه یی مدینی طیبی ته را وغوښتله کوم سړی چې هغه راوستلی وه، هغه هغی ښځی لره د ښوساعده په کور کی ایساره کړله او حضور ﷺ ته یی اطلاع ورکړله، حضور ﷺ هلته تشریف وی وړی او د منکوحی کیدو په حیثیت سره یی د هغی کوټی ته داخل سو او کله چې یی د هغی سره څه خبره شروع کړله، نو هغوی داکلمه ووئیله: چې زه ستا څخه د الله پناه غوارم، حضور ﷺ په دی باندی وفرمائیل: چې تا د یوداسی ذات پناه غوښتی ده چې د پناه غوښتلو لائق دی، نو حضور ﷺ د دی څخه وروسته هغی ته طلاق ورکی، او هغی ته یی جوړی ورکړی او بیرته خپل کورته د لیږلو حکم یی وکی، داواقعه داخلاصه صحیح بخاری کتاب الاشربة حدیث نمبر ۵۲۳۴، صحیح مسلم کتاب الاشربة باب اباحة النبیذ او د طبقات ابن سعد ج: ۸ ص ۱۴۳ څخه ماخوذ ده [۱].

پاته سوه دا خبره چې هغی ښځی پناه ولی وغوښتله، د دی په باره کی په بعضو ضعیفو روایتونو کی دا وئیل سوی دی چې څه ازواج مطهراتو هغی ته داکلمه ښوولی وه چې (اعوذ بالله منك) کلمه حضور ﷺ ته خوښه ده او مقصد یی داوو چې حضور ﷺ د هغی څخه داکلمه واوری او هغی ته طلاق ورکړی خو دا روایتونه د واقدی او هشام بن الکلبی روایتونه دی چې په طبقات ابن سعد کی د هغوی په حواله سره بیان سوی دی او دا دواړه ناقابل اعتبار راویان دی چې په خپلو دروغو او رفض کی مشهور دی، لهذا په دی باور نسی کیدلی او نه د امهات المؤمنین څخه دا توقع کیدی سی.

---

(۱) صحیح بخاری ج: ۲ ص: ۸۴۲، صحیح مسلم ج: ۲ ص: ۱۲۸، ۱۲۹، او طبقات ابن سعد ج: ۸، ص: ۱۴۳، ۱۴۴.

احقر ټول متعلقه روایات مخ نه د ایښودلو څخه وروسته تکمله فتح الملهم (۱) کی داخیال ظاهر کړی دی، چی شاید دغه ښځه په دماغی اعتبار سره روغه نه وه. د هغی غه نوری جملی هم په صحیح بخاری کی مروی دی چی د هغه څخه د دی تائید کیږی. دا دی د واقعی مختصر حقیقت، دا د مذکوره کتاب عبارت سره وګوره چی په دواړو عبارتونو کی څومره تضاد دی؟ چی هغه ته د تحریف او د دیانتی څخه علاوه څه بل نوم نسی ورکولی. والسلام

۲۵/ ۱/ ۱۴۱۰ هـ

(فتوی نمبر ۱۴۴/ ۴۱ الف)

د بعضو تاریخی روایاتو په بنیاد باندی د صحابه کرامو رضی الله عنهم په حق کی بدګمانی کول

سوال: ایاخوک په دی الفاظو سره د صحابه کرامو رضی الله عنهم د توهین ارخ نقل کولی سی؟

۱: عمرو بن العاص امیر معاویه ته وونیل: چی اوس به زه یوداسی چال چلوم چی یاخوبه جنګ ختم سی او یابه د حضرت علی رضی الله عنه په فوج کی نفاق پیداسی، هغه د خپل فوج په متعدد ونیز وقرآن بندی پری وخیژوی

۲: حضرت ابوموسی اشعری او عمرو بن العاص رضی الله عنهما د خلوت یوی ګوشی ته کښی نستل او مشوره یی وکړه چی حضرت علی او حضرت معاویه دواړه د خپل منصب څخه معزول کړی، عمرو بن العاص دوکه وکړه چی حضرت ابوموسی اشعری په منبرباندی د فیصلی د پاره د درولو حضرت ابو موسی اشعری اعلان وکی چی موږ دواړه معزوله کوو، وروسته عمرو بن العاص د حضرت علی رضی الله عنه د معذوری اعلان وکی او د حضرت معاویه د معزولی نفی یی وکړله، ابو موسی اشعری د هغه په وینا باندی حق حیران پاته سو، او وی فرمائیل: چی دا اعلان صریح غداری او بی ایمانی ده

۳: امیر معاویه په زبردستی باندی د یزید د پاره بیعت اخستی وو، خو امام حسین رضی الله عنه متفق نسو. د خلفائی راشدینو خو داحال وو چی د خلافت معامله به یی په رایه باندی پریښووله خو امیر معاویه د قیصر او کسری د سنت مطابق د بادشاهت سلسله جاری کړله؟

---

(۱) کتاب الاشربة ج: ۳ ص: ۲۵۰.

جواب: په مذکوره عبارتونو کې چې کومې خبرې صحابه کرامو رضي الله عنهم طرف منسوب سوې دي هغه د تاریخ په بعضو کتابونو کې موجود دي، خو خاص طور مشاجرات صحابه رضي الله عنهم په بیان کې تاریخي روایات دومره مختلف دي چې ډیر متضاد دي، چې د هغه څخه د صحیح واقعاتو معلومول ډیر مشکل دي. لهٰذا د هغه په بنیاد باندې د صحابه کرامو رضي الله عنهم په حق کې بدګاني کول د هوښیارتیا خلاف دي، د هغوی معامله هم په هغوی باندې پرېږدی او د هغوی حرمت او عظمت په زړه کې ساتل پکار دي. تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ. (۱) فقط

والله سبحانه اعلم
۱۳۸۷/۱۱/۳
(فتوی نمبر ۱۳۳۵/۱۸ الف)

د حضرت فاطمی رضي الله عنها د نکاح تاریخ

سوال: څه فرمائي علمائي دین په دې مسئله کې چې د حضور ﷺ د لور حضرت فاطمی رضي الله عنها نکاح په کوم تاریخ سوې ده؟ او مهر یې څومره مقرر سوی وو؟

جواب: د حضرت فاطمی رضي الله عنها نکاح رمضان المبارك سنه۲ هـ کې وسوه او څلور سوه مثقاله سپین زر مهر مقرر سو، د نکاح د تاریخ په باره کې یوقول رجب سنه ۲ هـ هم سته. (اصابه (۲) واستیعاب (۳))

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۳۸۳/۴/۲۷ هـ

جواب صحیح دی څلور سوه مثقاله سپین زر زموږ د مروجه وزن په اعتبار سره یونیم سل تولې کیږي تقریباً. (محمد شفیع عفی عنه)

---

(۱) سورة البقرة ۱۳۴. ۱۴۱.

(۲) ج: ۴ ص: ۳۲۲ (مطبه مصطفی محمد مصر)

(۳) ج: ۴، ص: ۱۸۹۳، ۱۸۹۴ (طبع دار الجیل بیروت).

د حضرت خدیجې رضي الله عنها په مال باندې په تجارت کولو د حضور ﷺ د پاره څه کمیشن مقرر وو؟

سوال: حضور ﷺ چې به د حضرت خدیجې مال اخستلو سره تجارت د پاره تلې نو په ابتداء کې د حضور ﷺ د پاره څه کمیشن مقرر وو او که نه؟

جواب: حضرت علامه واقدي لیکلي دي چې حضرت خدیجة الکبری رضي الله عنها به کومو خلکو لره خپل مال سره د تجارت د پاره لیږل د هغوی سره به یې د مضاربت معامله کوله یعنې په منافع کې به یې یوه مناسبه حصه هغوی ته ورکوله او د حضور ﷺ د پاره یې د عامو خلکو څخه دوچنده حصه مقرره کړې وه. وانا اعطيك ضعف ما اعطي رجلاً من قومك ..... وكانت تستأجر الرجال وتدفع اليهم المال مضاربة (الزرقاني شرح المواهب ج: ۱ ص: ۱۹۸) [۱] والله اعلم

الجواب الصحیح محمد عاشق الٰهي بلند شهري   احقر محمد تقي عثماني عفي عنه

۱۴/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ

(فتوی نمبر ۱۴۳۹/ ۱۸ الف)

د حضرت معاویه رضي الله عنه په باره کې د کتاب (شهید کربلا) او د بعضو اکابرو د عبارتونو جواب

سوال: ګذارش دادی چې ستاسو تصنیف کړې کتاب (حضرت معاویه او تاریخي حقائق) مې وویل، ډیر خوشحاله سوم. کافي خلکو چې هغوی د خلافت د ملوکیت مطالعه کړې وه حضرت معاویه رضي الله عنه ته به یې د طعن او تشنیع په سترګه کتل. ستاسو د کتاب ویلو سره د کافي حده پورې د هغه خلکو د شبهاتو ازاله سوې ده. خو ستاسو د والد ماجد مفتي اعظم، کتاب (کربلا) د صفحه ۱۱ څخه واخله تر صفحه ۲۰ پورې د مطالعې څخه د مخالفینو شبهاتو ته تقویت رسي، ځکه چې حضرت معاویه رضي الله عنه ته په بغض او عناد سره وګوری (په کربلا) کې مفتي صاحب داهم لیکلي دي چې د خلافت سلسله چې کله حضرت معاویه رضي الله عنه ته رسي، نو په حکومت کې د خلافت راشده هغه رنګ نه پاته کیږي کوم چې د خلفائی راشدینو حکومت ته حاصل وو (ص: ۱۱)

---

[۱] (طبع دار المعرفت بیروت).

جناب من! که داخبره ومنل سي چې د حضرت معاویه رضی الله عنه خلافت په خلافت راشده کې شمار نکړل سي، بیاهم د حضرت معاویه رضی الله عنه څخه وروسته چې کوم امراء او سلاطین جوړ سوي دي، پخپله عمر بن عبد العزیز هم د هغه ټولو څخه د حضرت معاویه دور بهتر او افضل وو. دا اقرار او اعتراف پخپله ډاکټر اسرار احمد صاحب هم کوي چې هغه ته تاسو هم مزید وایاست، په ډیر افسوز سره ونیل کیږي چې د عمر بن عبد العزیز رحمه الله په دور حکومت کې کوم قلم کار دانه دي لیکلي چې د هغوی حکومت د خلافت راشده درنګ نه وو، بلکې څه خو هغه خلیفه راشد مني. د دې څخه علاوه د اهل سنت کتابونه کتلو سره شبهات څه پخیږي.

۱: هدایه جلد ثالث کې دي چې د سلطان جائر تقلید جائز دي لکه د معاویه رضی الله عنه

۲: د مومن میاشت او کال (مصنفه شیخ عبد الحق محدث دهلوی ص: ۳۵ کې دي) په همدې کال سنه ۴۳ هـ کې امیر معاویه رضی الله عنه زیاد بن امیه خپل نائب جوړکې همدا هغه مخکنی عمل دی چې د هغه په ذریعه د رسالت ماب صلی الله علیه وسلم د احکاماتو خلاف ورزی وسوه (ثعالبی وغیره) د خلافت او ملوکیت په صـ ۱۷۴ باندې نظر واچول سي. نو هغه هم دالیکلي دي چې معاویه د کتاب الله او د سنت رسول الله خلاف ورزی کړی ده براه کرم تاسو می د صحیح مسئلې څخه خبر دار کړئ.

جواب: ستاسو خط راکول سو. احقر په خپل کتاب (حضرت معاویه) کې مستقل یوباب په همدې موضوع باندې لیکلی دی چې د علمائی اهل سنت په نزد د حضرت معاویه د عهد حکومت صحیح حیثیت څه وو؟ هغه وګورئ د هغې خلاصه هم داده: چې د حضرت معاویه عهد ته خو د خلافت برابر نسی ونیل کیدی، خو حضرت معاویه یو امام عادل وو، لهذا که والد صاحب دالیکلي دي چې د حضرت معاویه رضی الله عنه په عهد کې د خلافت راشده مثال رنګ باقي نه وو پاته، نو په دې کې د علمائی اهل سنت د موقف خلاف څه خبره نسته او د دې مقابله د (خلافت او ملوکیت) هغه عبارتونو سره نسی کیدی چې په هغه باندې احقر تنقید کړی دی، ترڅو چې د حضرت عمر بن عبد العزیز د دور خبره ده، هغې لره په خلافت راشده ګرځولو باندې اتفاق نسته او حضرت معاویه بلاشبه په حضرت عمر بن عبد العزیز باندې د صحابیت په وجه څو درجې فوقیت لري، خو که څوك د حضرت عمر بن عبد العزیز عهد حکومت ته په مجموعی

حیثیت سره بهتر وایی نو په دی سره ظاهره اصول مسلمه نه متاثره کیږی. ترخو چی د صاحب هدایه تعلق دی. په هغه کی سلطان جائر د فقهی اصطلاح په طور باندی استعمال سوی دی. په فقه کی چی څوك د امام برحق په مقابله کی برسر جنګ وی هغه که هرڅومره متقی وی او هغه د خپل اجتهاد د وجی داسی کوی هغه ته اصطلاحًا. سلطان جائر وایی. خوصاحب هدایه احتیاط کړی دی چی حضرت معاویه ته دوی سلطان جائر ونه وایه (۱) بلکی دایی ونیلی دی چی د حضرت علی ﷺ سره وو، د دی باوجود صحابه کرامو ﷺ د هغوی څخه قضاء قبوله کړی ده. د دی څخه معلومیږی چی د امام برحق مد مقابل (چی هغه ته اصطلاحًا سلطان جائر وایی) تقلید جائز دی.

د حضرت شیخ عبد الحق محدث دهلوی (۲) چی کوم عبارت تاسو نقل کړی دی هغه په حقیقت کی په بعضی ضعیفو تاریخی روایاتو باندی مبنی دی. او احقر دا واضحه کړی ده چی هغه روایات د اعتماد قابل نه دی. حضرت شیخ عبد الحق صاحب ضمنی طور هغه ذکر کړی دی. شاید چی د تحقیق موقع نه وی ورکول سوی. او که د حضرت معاویه عذر د هغه مخ ته راغلی وی نو شاید چی د هغوی رایه به مختلفه وه د دی سره د هغوی عبارت او د خلافت ملوکیت د عبارت موازنه کولو سره وګوره! چی کوم یوعبارت توهین امیز دی؟ او اصولی طور باندی احقر داخبره هم لیکلی ده. چی په یوصحابی باندی د کوم ضعیف روایت په بنیاد د الزام عائد کولو څخه بهتر دادی چی د وروستنی کوم عالم په باره کی داتسلیم سی چی د هغه څخه تسامح سویده.

والسلام

۵/ ۱۱/ ۱۴۰۸ هـ

(فتوی نمبر ۲۲۸۳/ ۳۹ ن)

د حضرت عباس ﷺ اولاد په ساداتو کی شامل دی

سوال: یوسړی وایی چی د سید لوڼی امتونو ته جائز دي هغه ورسره داهم ونیل چی عباسی هم سید کیدی سی موږ د دی څخه ناواقف یو تاسو یی بیان کړئ.

---

(۱) هداية ثالث. كتاب ادب القاضي ص: ۱۳۳ (طبع مکتبه شرکت علمیه ملتان)

(۲) وګوری. د مومن میاشت او کال ص: ۳۰ (طبع دار الاشاعت)

جواب: د سوال خط کش سوی جمله په ذهن کی رانغله واضحه یی ولیکی، او سادات ټول بنوهاشم دی لهذا د حضرت ابن عباس اولاد هم په ساداتو کی شامل دی. (۱)

والله سبحانه اعلم

۲۱/ ۱/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوىٰ نمبر ۱۳۳/ ۱۸ الف)

د یزید په باره کی د جنتی کیدلو عقیده

سوال: قوم ته په دی وخت کی داسی مسائل پیښ دی چی د هغه د حل کولو طرفته د فکر ضرورت دی، خو څه خلکو د بخاری شریف د حدیث څخه په غلط استدلال کولو سره د یزید په شان فاسق او فاجر جنتی ثابت کړی دی، براه کرم تاسو د دی حدیث وضاحت وکړئ.

جواب: هرسړی ته د خپل ایمان او عمل صالح فکر کول پکار دی د یزید صالح یافاسق کیدو تحقیق شرعًا څه ضروری نه دی او نه به په آخرت کی د دی په باره کی سوال کیږی، د قرآن کریم ارشاد مبارک دی: تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ. (۲) او د حضور ﷺ ارشاد دی: مِنْ حُسْنِ اسلام المرء ترکه مالا یعنیه (۳) لهذا د دی فضول بحثونو څخه اجتناب کول پکار دی.

والله سبحانه اعلم

۸/ ۲/ ۱۳۹۸ هـ

(فتوىٰ نمبر ۱۴۲/ ۲۹ الف)

د یزید د نوم سره ﷺ لیکل

---

(۱) وفی رد المحتار ج: ۲ ص: ۳۵۰ (قوله ولا الی بنوهاشم) اعلم ان عبد مناف وهو الاب الرابع النبی ﷺ اعقب اربعة وهم: هاشم: والمطلب ونوفل وعبد الشمس، ثم هاشم اعقب اربعة انقطع نسل الكل الا عبد المطلب فانه اعقب اثنی عشر، تصرف الزكاة الی اولاد كل اذاكانوا مسلمين فقراء، الا اولاد عباس وحارث واولاد ابی طالب من علی وجعفر وعقیل ..... الخ

(۲) سورة البقره ۱۳۴ و ۱۴۱)

(۳) جامع الترمذی ابواب الزهد ج: ۲ ص: ۵۵ (طبع فاروقی کتب خانه ملتان).

سوال: یو کتاب په نوم د رشید بن رشید مصنفه ابو یزید محمد دین بټ د نظر څخه تیر سو چې په هغه کې یې یزید ته رحمة الله علیه لیکلي دي، په مذکوره کتاب کې د دیرو علمائی دیوبند رایه هم درج ده، ګذارش دی چې د دی مسئلی د حقیقت څخه می خبر کړئ.

جواب: یزید ته کافر وئیل درست نه دي، خو د هغه سره رحمة الله علیه یا رضی الله عنه لګول د دی کلماتو بی ادبي ده، د دی څخه پرهیز کول پکار دي، دا د امت مسلمه متفقه عقیده ده په دی عمل کول پکار دي او د دی څخه زیات فضول او بی مقصده بحثونو کی پریوتل صحیح نه دي.

الجواب الصحیح محمد عاشق الهی عفی عنه

والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۳/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوی نمبر ۱۸۹/ ۱۹ الف)

آیا د حضرت یوسف ﷺ د زلیخا سره نکاح سوی وه؟

سوال: آیا د حضرت یوسف ﷺ سره د هغه ښځی د نکاح عقد سوی وو چې هغی په دی ارادی سره د کور دروازی بندی کړی وی؟

جواب: په هغه تاریخي روایاتو کی داسی راغلی دي چې د حضرت یوسف ﷺ نکاح د زلیخا سره سوی وه (۱) خو قطعی طور باندی څه وئیل مشکل دي.

والله سبحانه اعلم

۸/ ۲/ ۱۳۸۸

(فتوی نمبر ۲۲۳/ ۱۹ الف)

آیا په یزید بن معاویه لعنت ویل ثواب دي؟

سوال: په زید بن معاویه باندی هره ورځ سل واره لعنت ویل د ثواب کار دی؟

---

(۱) (وګورئ تفسیر معارف القرآن ج: ۵، ص: ۷۹)

جواب: هیڅکله نه (۱) د یزید په باره کی داعقیده کافی ده چی هغه د حضرت حسین ﷺ سره کوم سلوك وکی هغه غلط وو خو په هغه باندی لعنت ویل د اهل سنت عقیده نه ده.

والله سبحانه اعلم
۸/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوی نمبر ۲۲۳/ ۱۹ الف)

د پاکو رحمونو او صلبونو څخه د حضور ﷺ د ولادت مطلب

سوال: د نبی ﷺ حدیث دی چی زما پیدائش د پاکو رحمونو څخه او پاکو صلبونو څخه دی، د حضرت عبد الله والد د حضور ﷺ منی د مائی آمنه په رحم کی څنګه ده؟ که په ذریعه د منی وی نو آیا د حضرت عبد الله منی پاك وه، که پاك وه نو پخپله د حضور ﷺ د منی متعلق د غسل احکام مینځل راغلی دی او که پلیته ده نو په حدیث باندی حرف راځی؟

جواب: د پاك رحمونو او پاك صلبونو څخه مراد صحیح النسب کیدل دی یعنی د حضور ﷺ تول پلرونه او نیکه ګان صحیح النسب وه د دی مطلب د منی د طهارت څخه نه دی. والله اعلم

الجواب الصحیح محمد شفیع عفی عنه   احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۲/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

د علامه ابن تیمیه په باره کی د جمهورو علماوو رایه

سوال: ناچیز د مولوی محمد عمر صاحب یوکتاب ویلی دی په هغه کی یی لیکلی دی چی حضرت شیخ الاسلام امام ابن تیمیه ته لوی لوی محدثین معاذ الله کافر وایی، تاسو مهربانی وکړئ چی بنده ناچیز د دی حقیقت څخه خبر کړی چی د جمهورو رایه څه ده؟ یاکوم کتاب وښایی چی په هغه کی مولوی محمد عمر ته مکمل جواب ورکړی وی ستاسو د جواب منتظر به یم.

جواب: شیخ الاسلام ابن تیمیه لوی عالم تیر سوی دی خو هغوی په بعضی مسائلو کی د جمهورو فقهاوو او محدثینو او علمائی امت څخه اختلاف کړی دی جمهور امت

---

(۱) د تفصیل د پاره وګوری امداد الفتاوی (تحقیق لعن یزید) ج: ۵ ص: ۴۲۵.

د هغوى تفردات د عمل قابل ونه ګڼل په دى وجه بعضو حضراتو د هغوى په ترديد كى كتابونه هم ليكلى دى د هغوى مفصل حالات د علامه ابو زهره كتاب (ابن تيميه) كى بيداكيدى سى چى د هغه اردو ترجمه شايع سويده.

والله سبحانه اعلم
۲۵/ ۹/ ۱۳۹۹ هـ

(فتوىٰ نمبر ۱۲۲۲/ ۳۰ واو)

د حضور ﷺ د فضلاتو حكم

سوال: يوسړى زما څخه سوال وكى چى د حضور ﷺ د فضلاتو څه حكم دى؟

۲: اوريدلى مى دى (چى تقرير دلپزير) شائع كوى ماته ضرورت دى.

جواب: د دى په بآره كى د علماوو اختلاف پاته سوى دى اكثره حنفى علماء د دى قائل دى چى د حضور ﷺ تول فضلات پاك وه او د ملاعلى قارى او د علامه شامى وغيره رجحان هم دى طرف ته دى، علامه شامى ليكى: صحح بعض ائمة الشافعية طهارة بوله ﷺ وسائر فضلاته وبه قال ابوحنيفة كما نقله فى المواهب اللدينه عن شرح البخارى للعينى وصرح به البيرى فى شرح الاشباه وقال الحافظ ابن حجر تظافرت الادلة على ذالك وعد الائمة ذالك من خصائصه ﷺ ونقل بعضهم عن شرح المشكوٰة لملاعلى قارى انه قال: اختاره كثير من اصحابنا واطال فى تحقيقه فى شرحه على الشمائل فى باب ماجآء فى تعطره ﷺ. (شامى باب الانجاس ج: ۱، ص: ۲۱۲) ([1])

۲: غالبا دار الاشاعت مقابل مولوى مسافرخانه بند روډ كراچى دا كتاب شائع كوى تاسو هغوى ته خط وليكى او معلوم يى كړى.

والله سبحانه اعلم
۲۲/ ۳/ ۱۳۹۱ هـ

ردالمحتار

([1]) ردالمحتار مطلب فى طهارة بوله ﷺ ج: ۱ ص: ۳۱۸ (طبع سعيد) همدا رنګه وګورئ امداد الفتاوىٰ ج: ۱ ص: ۸۰ الى ۸۲.

كتاب الطهارة

د طهارة بيان

فصل فی الوضوء والغسل والتيمم

اودس، غسل او د تيمم فرائض، واجبات سنن مستحبات، اداب او مکروهاتو بيان

د جنازې د پاره سوی اودس باندې پنځه ګونې فرائض کولی سی؟

سوال: ايا د جنازې د لمانځه د پاره سوی اودس د پنجګانه فرائضو د پاره هم کافی دی يعنی په دی سره فرائض پنجګانه کولی سی او که نه؟

جواب: ښکاره ده چی اودس يومطلقه طهارت دی کله چی هغه مکمل سی نو هريو عبادت چی د طهارت سره مشروط دی د هغه سره اداء کيدی سی (۱) د هرعمل د پاره جلا اودس نيت کول د چاپه نزد هم شرط نه دی په دی کی د شبهی ګنجايش نسته. والله اعلم

الجواب الصحيح محمد شفيع عفی عنه   احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۳۷۹/۱۱/۲۳ هـ (۲)

په غسلخانه کی د خبرو کولو حکم

سوال: په غسلخانه او بيت الخلا کی عوام خلک خبری کول ناجائز ګنی ايا شرعًا د دی څه اصل سته؟

---

(۱) وفی الهندية   ج۱ ص: ۲۲ (طبع مکتبه ماجديه کويته) تيمم لصلوة الجنازة او لسجدة التلاوة اجزاه ان يصلی المکتوبة بلا خلاف. همدارنګه وګوری امداد الفتاوی ج: ۱ ص ۷. او کفايت المفتی ج: ۲ ص: ۳۱۷ (جديد اډيشن دار الاشاعت)

(۲) دافتوی د حضرت والا دامت برکاتهم د افتاء د تمرين (درجه تخصيص) د کاپی څخه اخستل سوی دی

جواب: قال ابن العابدين عبارة الغزنوية ولايتكلم فيه اى فى الخلاء وفى الضياء عن بستان ابى الليث يكره الكلام فى الخلاء وظاهره انه لايختص بحال قضاء الحاجة وذكر بعض الشافعية انه المعتمد عندهم وزاد فى الامداد: ولا يتنحنح اى الا بعذر كما اذاخاف دخول احد عليه. (رد المحتار ج: ۱ ص: ۳۱۸) [۱]

د ليكل سوى عبارت څخه معلومه سول چې په بيت الخلاء كې نه صرف داچې په وخت د قضاء حاجت كې خبرى كول مكروه دى بلكې په نورو حالاتو كې هم خبرى كول درست نه دى. مثلاً يوسړى په بيت الخلاء كې اودس كوى نو تسميه او نورى دعاګانى ونيل هم درست نه دى، كما قال الشامى، دغه شان بې ضرورته توخيدل هم مكروه دى. والله اعلم

الجواب صحيح محمد شفيع عفى عنه احقر محمد تقى عثماني عفى عنه

۲۴/ ۱۱/ ۱۳۷۹ هـ [۲]

كه غاښ په سپينو زرو ډک سوى وى نو د اودس او غسل حكم

سوال: غاښ د چينجن كيدو د وجې او د بل څه علاج مستقل نه مفيد كيدو په وجه ډاكټر علاج د پاره زرو باندى ډك كى په دى صورت كې به په اودس كې څه نه وى؟

جواب: په مسئوله صورت كې خو په اودس كې څه اشكال نسته په غسل كې بياهم اشكال كيدى سى خو فقهاوو تشريع كړى ده چې د ضرورت په مواقعو كې ترلاندى پورى اوبه رسول ضرورى نه دى چنانچې درمختار كې دى: ومايمنع ماعلى ظفر صباغ ولاطعام بين اسنانه او فى سنه المجوف به يفتى، وقيل ان صلبًا منع وهو الاصح، وقال الشامى: قوله وهو الاصح صرح به فى شرح المنية وقال لامتناع نفوذ الماء مع عدم الضرورة والحرج (الشامى ج: ۱، ص: ۱۵۴، مبحث الغسل، طبع ايچ ايم سعيد)

---

[۱] فتاوى شاميه (تنبيه) ج. ۱ ص: ۳۴۴ (طبع ايم ايچ سعيد)

[۲] دافتوى حضرت والا دامت بركاتهم د افتاء د تمرين (درجه تخصص) د كاپى څخه اخستل سوى دى

وقد تقرر فی موضعه انه مفاهیم الکتب حجة، فدل علی انه لایمنع عدم نفوذ الماء فی المواقع الضرورة، وقد صرح به امداد الفتاوی ج: ۱ ص ۱۸.

او په عالمګیریه کی دی: قال محمد فی الجامع الصغیر: ولایشد الاسنان بالذهب ویشدها بالفضة یرید به اذا تحرکت الاسنان وخیف سقوطها فاراد صاحبها ان یشدها بالفضة ولایشدها بالذهب وهذا قول ابی حنیفة وقال محمد: یشدها بالذهب ایضا (عالمګیریه ج: ۵ ص: ۳۳۲) [1]

والله اعلم

۱۱/ ۱۰/ ۱۳۹۷

(فتوی نمبر ۱۰۳۹/ ۲۸ ج)

لغ غسل کول

سوال: غسل (فرض، سنت، مستحب) که په مکان کی د پردی پوره انتظام وی نو لغ غسل کولی سی، او کوم اودس چی د غسل د پاره یی کری دی نو وروسته د لمانځه د پاره به دا اودس برقرار وی او که نوی اودس به کول وی؟

جواب: بهتره خوداده چی څه کپړه وغیره وتړل سی او غسل وسی خو لغ غسل کول هرکله چی د پردی پوره انتظام وی هم بغیر د کراهت ښځه جائز دی [2]، په غسل کی چی کوم اودس کولی سی هغه وروسته د لمونځ کولو د پاره کافی دی، نوی اودس کولو ته ضرورت نسته [3]. والله اعلم

الجواب الصحیح محمد عاشق الهی عفی عنه — احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

---

[1] کتاب الکراهیة باب: ۱۰ وکذا فی امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۱۹.

[2] روی البخاری عن ام هانی بنت ابی طالب انها ذهبت الی رسول الله ﷺ عام الفتح فوجدته یغتسل وفاطمة تستره، وعن میمونة قالت: سترت النبی ﷺ وهویغتسل من الجنابة فغسل یدیه... الخ. صحیح البخاری، کتاب الغسل ج: ۱ ص: ۴۲ (طبع قدیمی کتب خانه کراچی)

[3] وفی مشکوة المصابیح ج: ۱ ص: ۴۸ (طبع قدیمی کتب خانه) عن عائشة قالت: کان النبی ﷺ لایتوضأ بعد الغسل، رواه الترمذی وابوداود والنسائی وابن ماجه. وفی المرقاة ج: ۱ ص: ۳۳۸ لایتوضأ بعد الغسل ای اکتفاء بوضوئه الاول فی الغسل وهوسنة وکذا فی عزیز الفتاوی ص: ۱۷۵، وامداد المفتین ص: ۱۷۵. فتاوی شامیة ج: ۱ ص: ۱۲۴.

۹/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوی نمبر ۲۱۴/ ۱۹ الف)

د څټ د مسحی شرعی حیثیت

سوال: د څټ مسح سنت ده که بدعت؟ د دلیل سره یی بیان کړی؟

جواب: قال فی الدر المختار (فی مستحبات الوضوء) ومسح الرقبة بظهر یدیه (لا الحلقوم) لانه بدعة، وقال الشامی تحت قوله لانه بدعة اذلم یرد فی السنة ([1]) وقال فی البحر: قوله ومسح رقبته یعنی بظهر الیدین ([2]) د دی عبارت څخه معلوه سول چی د څټ مسح خو مستحب ده خو د حلقوم مسح بدعت ده چونکی د سنت څخه ثابته نه ده.
والله اعلم

الجواب الصحیح محمد شفیع عفی عنه   احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۵/ ۱۱/ ۱۳۷۹ هـ

که د مرض د وجی اوبه نقصان کوونکی وی نو تیمم کولی سی

سوال: د زید په یوه اوږده بیماری کی مبتلاء ده ترڅو چی د نل په اوبو اودس کولو سره هم د هغی په خیټه درد کیږی آیا د دی بیماری د وجی د زید د ښځی د پاره تیمم کول جائز دی او که نه؟

جواب: د کوم طبیب سره دی مشوره وسی که هغه ورته اودس مضر وګرځوی نو بیا تیمم کیدی سی ([3]). والله اعلم

الجواب الصحیح محمد شفیع عفی عنه   احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۲/ ۵/ ۱۳۸۸ هـ

([1]) فتاوی شامیه ج: ۱۲۴.
([2]) البحر الرائق ج: ۱ ص: ۲۸ همدارنګه وګوری امداد الفتاوی ج: ۱ ص ۱۳
([3]) دافتوی د حضرت دامت برکاتهم د تمرین افتاء (درجه تخصص کاپی څخه اخستل سویده) (محمد زبیر حقنواز)

(فتوی نمبر ۲۱۸/ ۱۹ الف)

د غسل څخه وروسته دوباره د اودس حُکم

سوال: که د اودس کولو په وخت کې ستر برسيره وی. مثلاً د غسل په دوران کې چې کوم اودس کيږی نو دا اودس به د لمانځه د پاره کافي وی او که نه؟ او که د کپړو د اغوستلو څخه به وروسته دوباره اودس کول وي؟

جواب: د غسل په وخت کې سوی اودس د لمانځه د پاره کافی دی (۱) په دی شرط چې د هغه اودس څخه وروسته څه داسې امر نه وی پيښ سوی چې په هغه سره اودس ماتيږی په دی کې د ستر برسيره کيدو سره فرق نه واقع کيږی.

والله سبحانه اعلم

۵/ ۱۱/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوی نمبر ۱۱۳۳/ ۲۸ ج)

فصل فی النجاسات واحكام التطهير

د نجاستونو احکام او د پاکوالی طريقه

د ناپاکه پمبوو د پاکولو طريقه

سوال: که پُمبه ناپاکه سی نو د هغه د پاکولو طريقه څه ده؟

---

(۱) وفی الدر المختار باب التيمم ج: ۱ ص: ۲۳۲ من عجز عن استعمال الماء ... لمرض يشتد او يمتد بغلبة الظن او قول حاذق مسلم .... تيمم وكذا فی الهندية الباب الرابع فی تيمم ج: ۱ ص: ۲۸

۲: وفی مشكوة المصابيح ج: ۱ ص: ۴۸ (طبع قديمی كتب خانه) عن عائشة رضی الله عنها قالت: كان النبی ﷺ لايتوضأ بعد الغسل رواه الترمذی وابوداود والنسائی وابن ماجه. وفی المرقاة ج: ۱ ص: ۳۲۸ لايتوضأ بعد الغسل ای اكتفاء بوضوئه الاول فی الغسل وهو سنة وكذا فی عزيز الفتاوی ص ۱۷۵.

جواب: علامه شامی رحمه الله چې د تطهیر کومې طریقې د ابن وهبان رحمه الله څخه نقل کړی دی په هغه کې یوندف هم ده چې د هغه معنی ده، دانډځ کول، وګورئ شامی ج: ۱ ص: ۲۹۰ (۱) او دا طریقه هم په پښبوړ لګیدلی سی. والله اعلم

الجواب الصحیح محمد شفیع عفی عنه   احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۲/ ۱۱/ ۱۳۷۹ هـ (۲)

د تیلو د پاکولو طریقه

سوال: که غوړی او تیل نجس سی نو د تطهیر طریقه یې څه ده؟

جواب: د تیلو د پاکولو طریقه داده چې داپه یو لوښي کې واچول سی همدومره اوبه دی پکښې واچول سی او هغه دی وښوروول سی او بیا دی پریښودی ترڅو چې تیل را لوړ سی. بیادی په لوښي کې سوری وکړي یادی صفاکړي اوبه دی څنې جلا کړي دری واره به دی عمل کولو سره به تیل پاک سی (کذا فی العالمگیریه ج: ۱ ص: ۴۳۱) (۳)

الجواب صحیح محمد شفیع عفی عنه   احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

والله اعلم

۲۲/ ۱۱/ ۱۳۷۹ هـ (۴)

---

(۱) واخر دون العرك والندف والجفاف .... الخ فتاوی شامیه ج: ۱ . ص: ۳۱۵ (طبع ایچ ایم سعید)

(۲) دا فتوی د حضرت والا دامت برکاتهم د تمرین افتاء (درجه تخصص د کاپی څخه اخستل سویده)

(۳) عالمگیریه الباب السابع فی النجاسة واحکامها ج: ۱ ص: ۴۲ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه) وفی الدر المختار ج ۱ ص ۳۳۴ (طبع ایچ ایم سعید) ویطهر لبن وعسل ودبس ودهن یغلی ثلاثا. وفی الشامیة تحته قال فی الدرر لونجس العسل فتطهیره ان یصب فیه ماء بقدره فیغلی حتی یعود الی مکانه والدهن یصب علیه الماء فیغلی فیعلو الدهن الماء فیرفع بشئ هکذا ثلاث مرات وهذا عند ابی یوسف خلافا لمحمد وهو اوسع وعلیه الفتوی.

(۴) دا فتوی د حضرت والادامت برکاتهم د افتاء د تمرین (درجه تخصص) د کاپی څخه اخستل سویده محمد زبیر)

د شیانو د پاکولو د طریقو تعداد او مکمل تفصیل

سوال: د شیانو د پاکولو طریقې څه دي او په هغه کې تفصیل څه دی؟

جواب: د شیانو د پاکولو طریقې لس دي:

۱: مینځل لکه چې ناپاکه کپړه هم په دې طریقې سره پاکیږي.

۲: اخوا کول. داطریقه د هغه اشیاوو د پاره مخصوص ده چې شفاف وي، لکه چینه توره وغیره.

۳: (فرك) ګرول داطریقه د منی څخه د پاکولو ده، عالمګیریه کې دامطلق پرېښودل سوی ده خو په العرف الشذی کې حضرت شاه صاحب داطریقه د قرون اولی سره په دې وجه مخصوص ګرځولی ده چې په هغه زمانه منی ډیر غلیظه وه او نن صبا عام طور د منی رقت شایع دی د دې وجې څخه د رقیقې منی د پاره صرف فرك كافي نه دی.

۴: مږل او دلك كول: او داطریقه د هغه صورت د پاره ده هرکله چې نجس شی نجس وي او نجاست متجسد وي (یعنې د اوچیدو څخه وروسته په نظر راځي)

۵: اوچیدل. داحکم د ځمکې او په دې کې د ښخ سوي شیانو د پاره دی، لکه دیوالونه، خښتی، درختی وغیره داټول شیان صرف په اوچیدلو سره پاکیږي.

۶: سوزول. خشاني او نجسه ختې په دې طریقې سره پاکیږي، دغه شان که د بزی وغیره سرچه په وینه کې ککړ وي او دومره وسوزل سي چې وینه بالکل زائله سي نو پاکیږي.

۷: د یوحالت څخه بل حالت ته بدلول استحاله مثلاً: شراب، په کومه نوې چاتی کی سرکه جوړول، داهم د تطهیر سبب ګرځي.

۸: دباغت، د خنزیر او انسان څخه علاوه د ټولو حیواناتو څرمنی لمرته په ایښوولو سره یامالګه لګولو سره مدبوغي سي نو هغه پاکیږي.

۹: ذکاة، یعنې د حیوان ذبح کول او د هغه جلد پاکول اوغوښه هم خواه که هغه حیوان غیر ماکول وي.

۱۰: نزح، یعنې که په کوهی کې نجاست ولویږي نو د هغه په مناسبت سره د کوهی څخه اوبه راکښل. دالس طریقې عالمګیریه کې د صفحه ۴۲- تر ۴۲ پورې نقل سوې دي او ابن وهبان رحمه الله او علامه حصکفي رحمه الله په دې سره څه شیان نورهم یوځای کړي دي او هغه یې په اشعارو کې جمع کړي دي.

واخر دون الفرك والندف والجفا- ف والنحت قلب العين والغسل يطور

ولادبغ تخليل ذكاه تخلل - ولا المسح والنزح الدخول التفور

وزاد شارحها بيتا فقال:

واكل وقسم غسل بعض ونحله - وندف وغلى بيع بعض تقور

(شامي: ج: ۱ ص: ۲۹۰) (۱)

او علامه حصكفي هم دا اشعار لږ بدلولو سره فرمائيلي دي:

وغسل ومسح والجفاف مطهر - ونحت وقلب العين والحفر يذكر

ودبغ وتخليل ذكاه تخلل - وفرك ودلك والدخول التغور

تصرفه في البعض ندف ونزحها - ونار وغلى غسل بعد تقور (۲)

چې د دې اشعارو لاندې طريقې د تطهير د پاره زياتي معلوميږي:

۱: كنستل، او دا طريقه د مځكې د پاكولو د پاره ده.

۲: دخول، د دې تفسير علامه ابن عابدين رحمه الله داكړی دی چې د پاكو اوبو په داسې كوشني حوض كې داخليدل چې ناپاكه سوي وي. هركله چې بل طرفته د هغه اوبه ووځي او نوې پاكې اوبه راننوځي نو كه څه هم د حوض اوبه لږ وي خو بياهم هغه پاكيږي. (كذافي رد المحتار ج: ۱ ص: ۲۹۰) (۳)

۳: تغور، يعني چې د كوهي دومره اوبه اوچې سي څومره چې د نجاست د لويدو د وجې يې كښل واجب وي، نو دابه د اوبو د راايستلو قايم مقام سي.

۴: تصرف، يعني په يونجس شي كې تصرف كول، مثلاً: كنده ډيری څه ناپاك سي نو په هغه كې اكل، بيع، هبه او صدقه وغيره په ذريعه تصرف وسي نو هغه پاكيږي.

۵: جوش وركول، كه تيل ياغوښه نجسه سوه نو هغه په جوش وركولو سره پاكيږي.

۶: تقوير، يعني چيری چې نجاست وي، د هغه هغه ځاى څخه نجس شي لرې كول چنانچې كه منجمد غوړي ناپاكه سي نو په هغه كې به همدا طريقه استعمالولې سي، دا

---

(۱) فتاوی شاميه ج: ۱ ص: ۳۱۵ (طبع ايچ ايم سعيد)

(۲) الدر المختار ج: ۱ ص: ۱۳۵ (طبع ايچ ايم سعيد)

(۳) شاميه ج: ۱ . ص: ۳۱۵ (طبع ايچ ايم سعيد)

شپږ طریقې مزید یوځای کولو سره ټولې شپاړلس ۱۲ طریقې د تطهیر معلومې سوې (۱).

الجواب الصحیح محمد شفیع عفی عنه
والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲/ ۱۱/ ۱۳۷۹ هـ (۲)

د خاورو تیل پاک دی

سوال: د کرویشین تیل پاك دی او که ناپاك؟ که نجس وی نو نجاست به خفیفه وی او که غلیظه، د مینځلو څخه بغیر لمونځ صحیح کیږی او که نه؟

جواب: د کریوشن تیل معلوم نه دی چی څه وی؟ که د خاورو تیل مراد وی نو هغه پاك دی، دغه شان نورځه تیل چی د معدن څخه راوځی هغه هم پاك دی. (۳) والله سبحانه اعلم

الجواب الصحیح محمد شفیع عفی عنه　　احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۹/ ۱۱/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۴۳/ ۱۹ الف)

د بیت الخلاء په لوټو سره طهارت حاصلیدی سی

سوال: په جوماتونو کی بنګیان صفائی کوی خو هغوی د میتیازو ځای او بیت الخلاء مینځلو په وخت کی په زوره زوره اوبه بهوی او د استنجاء لوټی هم هلته اږدی، آیا په داسی لوښو کی د اوبو اخستلو سره بیا طهارت حاصلیدی سی؟

---

(۱) د تطهیر اشیاء مذکوره طریقې فتاوٰی عالمګیریه ج: ۱ ص: ۴۱ تر ۴۵ (مکتبه رشیدیه کوټه) موجود دی.

(۲) دافتوٰی هم د امت برکاتهم د تمرین افتاء، (دوجه تخصص) دکاپی څخه اخستل سوی ده.

(۳) د کریویشن د تیلو څخه مراد د خاورو تیل دی بنګالی ژبه کی د خاورو تیلو ته وایی. (محمد زبیر)

جواب: که د دی لوښو د ناپاکه کیدو خطره وی نو اول هغه دری واره ومینځی بیا بغیر: څه وهمه د هغه سره طهارت حاصلیدی سی.

والله سبحانه اعلم

١۴/ ٢/ ١٣٧٩ هـ

(فتوی نمبر ٥٨٨/ ٢٨ ب)

د دهوبی د مینځل سوو کپړو حکم

سوال: کپړی چی نجسی وی د هغه په باره کی د پاکوالی د اصولو مطابق په پاکو اوبو سره دی دري په سختی سره د نچوړولو احکام دی خو نن صبا دوبیان په گنده نالو کی یاحوض وغیره کی په مینځلو باندی لیدل سوی دی. بیا په گنده خایونو باندی هغه کپړی اچوی. آیا داسی مینځل سوی کپړی په اغوستلو سره لمونځ کیدی سی؟

جواب: په اصل کی د کوم دهوبی د مقررولو په وخت کی د دی خبری ښکاره کول پکار دی چی هغوی پاکوی او که نه؟ خو ترڅو چی صرف ناپاکو اوبو سره د مینځلو خطره وی ترهغه وخته پوری د ابتلاء عام په وجه د هغه د پاکوالی حکم لګولی سی (١).

والله اعلم

١۴/ ٢/ ١٣٩٧

(فتوی نمبر ٥٨٨/ ٢٨ ب)

آیا د سپی دباغت سوی څرمنه پاکه ده؟

سوال: د سوال خلاصه داده چی ماهنامه (البلاغ) (بابت ماه شوال سنه ١٣٨٧ هـ کی ستاسو سوال د عنوان لاندی د سپی د څرمن په باره کی دافتوی ورکول سوی ده چی د سپی څرمن که شرعی طور سره ذبح سی او څرمن یی داسی صفاسی چی د خرابیدو

---

(١) لکه چی حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تهانوی رحمه الله لیکلی دی چی دامسئله د ائمه اربعه په مینځ کی مختلف فیه ده د سخت ضرورت په وخت کی د بل امام قول اختسل جائز دی نوچی کوم سری په بله طریقه نسی مینځلی د هغه د پاره د پاکی حکم لګولی سی وګوری امداد الفتاوی ج: ١ ص: ٨٠

څخه محفوظ سي. په ذهن کي نه راځي چي یوناپاك نجس، حرام او ګنده شی به هري طریقي سره چي هم ذبح سي اول خو لفظ د ذبح هلته جائز نه دی. بیا د دی شرعی حیثیت؟

جواب: په حدیث شریف کی د سرکار دوعالم ﷺ ارشاد موجود دی: أیما اهاب دبغ فقد طهر. او کما قال ﷺ: (اخرجه مسلم فی صحیحه) (۱) یعنی کومی څرمني نه چي هم دباغت ورکول سی نو هغه پاکیږی، د نورو دلائلو په رڼا کی د دی څخه صرف د خنزیر او انسان څرمن مستثنی ده څکه فقهاء کرام لیکی: کل اهاب دبغ فقد طهر جازت الصلوة فیه والوضوء منه الا جلد الخنزیر والآدمی ...... ولیس الکلب نجس العین الا ترٰی انه ینتفع به حراسة واصطیاداً بخلاف الخنزیر (هدایه ص: ۴۰، ۴۱) (۲)

د دی عبارتونو څخه معلوم سول چي د سپی حرمت په دباغت سره پاکیږی او د سپی حکم د خنزیر په شان نه دی چي په هیڅ حال کی نه پاکیږی او سپی ذبح کول د خوراك د پاره نه وی بلکی د هغه د څرمن د استعمال د پاره کیدی سی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۴/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۴۲۲/ ۱۸ الف)

ذبح کول څه فرض او واجب نه دی که څوك یی وکړی نو د هغه حکم یی لیکلی دی (محمد عاشق الهی بلند شهری)

آیا دهوبی باندی د کپړو مینځلو څخه وروسته کپړی بیا مینځل ضروری دی؟

سوال: ایا د فیکټری دهوبی باندی کپړی مینځلو سره کپړی پاکیږی؟

---

(۱) وفی الصحیح للامام مسلم ج: ۱ ص: ۱۵۹ (طبع قدیمی کتب خانه) عن عبد الله بن عباس رضی الله عنه قال: سمعت رسول الله ﷺ یقول: اذا دبغ الاهاب فقد طهر.

(۲) (طبع مکتبه شرکت علمیه) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۲۰۳، ۲۰۴ (وکل اهاب دبغ وهو یحتملها طهر) ...... وما ای أهاب طهریه. بدباغ (طهر بذکاة). وفی البحر الرائق ج: ۲ ص: ۸۱ (وبعد یباع وینتفع به) وقید بالمیتة لان جلد المذکاة یجوز بیعه قبل الدباغ.

جواب: داخو د فیکټری په طریقه د کار بانډی منحصر دی که هغوی د کپړو د پاکولو اهتمام وکړی یعنی د کپړو د خیرو لیرکولو اخوا کولو سره هغه د او دوچولو څخه مخکی دری واره جلاً جلاً ومینځی نو بیا خو د کپړو په پاکیدلو کی څه شبه نسته او که څه بله طریقه اختیاروی نو د هغه وضاحت دی وسی

الجواب الصحیح محمد شفیع عفی عنه

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۲/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

دهوبی باندی کپړی مینځلو څخه وروسته دوباره مینځل ضروری دی او آیا کپړی د پاکولو په وخت کی کلمه طیبه وئیل ضروری دی؟

سوال: د کپړو مینځلو څخه وروسته د هغه پاکول ضروری دی او که نه؟ او که ضروری وی نو په کوم صورت کی؟ او آیا په هغه وخت کلمه طیبه وئیل ضروری دی؟

جواب: د کپړی مینځونکی که د مینځلو په وخت د پاکولو اهتمام کړی وی نو بیا خو د دوباره پاکولو ضرورت نسته او که دامعلوم وی چی د مینځلو په وخت کی د پاکولو اهتمام نه وی سوی نو بیا دی وروسته پاکی کړی او د پاکولو طریقه داده چی هغه دی دومره ومینځل سی چی د نجاست اثر زائل سی چی دری واره یی ومینځی نو بهتر به وی او په دغه وخت کی کلمه طیبه ویل ضروری نه

والله سبحانه اعلم

۵/ ۱۰/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوی نمبر ۲۸/۱۰۱۵ ج)

د هاتهی (فیل) خړتم څخه دوتلو اوبو حکم، او د کب پټه پاکه ده او که نه؟

سوال: د هاتهی د خړتم څخه چی کومی اوبه وځی هغه عادتاً د ګرمی په وجه پخپل بدن باندی اچوی دا اوبه پاکی دی او که نه؟

۲: او هم د کب پته پاکه ده او که نه؟

جواب: د هاتهی د خرتم اوبه په اصل کی د هغه لعاب دی چی د فقهاوو د تصریحاتو مطابق ناپاکه دی، (وسور خنزیر وکلب وسباع بهائم) ومنه الهرة البرية (وشارب خمر فور شربها وهرة فورا كل فاره نجس) او د سباع بهائم لاندی علامه ابن عابدين شامی ﷫ لیکی: هی ماکان يصطاد بنابه كالاسد والذئب والفهد والنمر والثعلب والفيل ..... الخ (شامی استنبولی، مطلب فی السور - ج: ۱ ص: ۲۰۵) (۱)

د دی څخه معلومه سوه چی د هاتهی جوته نجس ده چی د لعاب فرع ده، لکه چی عالمگیریه کی دی: عرق كل شئ معتبر بسوره (ج: ۱ ص: ۲۴) (۲)، او په فتاویٰ قاضی خان کی پخپله د ذکر سوال جواب په دی طور واضح سوی دی:

(لعاب الفيل نجس كلعاب الفهد والاسد اذا اصاب الثوب بخرطومه ينجسه (خانية ج: ۱ ص: ۱۷) (۳) لهذا د هاتهی د خرتم څخه بهیدونکی اوبه ناپاکه دی.

۲: څه جزئیه خورا نه کول سوه خو د کب وینه ناپاکه نه ده لکه چی علامه علاء الدين حصكفی په در مختار کی تصریح کړی ده او علامه شامی د هغه لاندی لیکلی دی: لانه ليس بدم حقيقة لانه اذا يبس يبيض والدم يسود (رد المختار، باب الانجاس ج: ۱ ص: ۲۹۴) (۴)

یعنی د ماهی (کب) وینه په حقیقت کی وینه نه ده، ځکه چی هغه د اوچیدو څخه وروسته سپینیږی حالانکی وینه د اوچیدلو څخه وروسته توریږی، ځکه په وینه باندی قیاس کولو سره پته ته هم پاك وئیل د قیاس څخه بعید نه معلومیږی او که دا وویل سی چی په وینه باندی پته قیاس کول ځکه صحیح نه دی چی پته حرامه ده لکه چی علامه شامی په کتاب الذبائح ج: ۵ ص: ۲۷۱ کی ذکر کړی دی نو د هغه جواب دادی چی د یوشی د حرمت څخه د هغه نجاست نه لازمیږی لکه چی د زهرو استعمال ناجائز

---

(۱) شامیه ج: ۱ ص: ۲۲۳ (طبع ایچ ایم سعید)

(۲) فتاویٰ عالمگیریه ج: ۱ ص: ۲۲۳ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

(۳) خانية على هامش الهندية ج: ۱ ص: ۲۱ (ایضاً)

(۴) فتاویٰ شامیه ج: ۱ ص: ۱۳۱۹ (طبع ایچ ایم سعید)

دی، خو د دی باوجود هغه نجس نه دی. دغه شان پته هم د یوسمیاتی اثراتو مجموعه ده چی د سمیت دوجی ناجائز وی نو په دی سره د هغی په پاکی اثر نه پریوځی.
د دی لیکلو څخه وروسته می په یوعبارت نظر پریوتی (ومرارة کل شیئ کبوله) (عالمگیریه ج: ۱ ص: ۴۷) (۱) د هر شی د پتی حکم د هغه د متیازو په شان دی د دی څخه معلومیږی چی هغه ناپاکه ده. خو د کب متیازی کیدل پخپله مشکوک دی. څکه نورو اهل علموته دی هم رجوع وسی.

والله سبحانه اعلم
۲۳/ ۱۱/ ۱۳۷۹ هـ (۲)

په لاس باندی د نجاست لګیدلو په صورت کی څو واره مینځل لازم دی؟

سوال: په لاس باندی متیازی ولګیدی په اوبو سره می دومره ومینځی څومره وخت کی چی دری واره اوبه اچول کیږی نو پاک سو که څانته څانته دوه واره نور ومینځل سی؟

جواب: په صورت مسئوله کی لاس دومره مینځل ضروری دی چی د متیازو د لاس څخه تلل غالب ګمان وسی، څانته څانته دری واره اوبه اچول ضروری نه دی، کمافی الدر المختار: ویطهر محل غیرها ای غیر مرئیة بغلبة ظن غاسل طهارة محلها بلا عدد. به یفتی. (شامی ج: ۱ ص: ۲۲۰) (۳).

والله سبحانه اعلم
۱۰/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوی نمبر ۹۳۲/ ۲۸ الف)

---

(۱) فتاوی عالمگیریه ج: ۱ ص: ۴۲ (طبع مکتبه رشیده کویته) وفی الدر المختار ج:۱ ص: ۳۴۹ (طبع سعید) مرارة کل حیوان کبوله .... الخ همدارنګه وګوری امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۵۲ (محمد زبیر حقنواز)
(۲) دا فتوی د حضرت والا امت برکاتهم د تمرین افتاء (درجهٔ تخصیص) دکاپی څخه اخستل سویده.
(۳) الدر المختار ج: ۱ ص: ۳۳۱ (طبع ایچ ایم سعید) (محمد زبیر حقنواز)

په اودس خانه کی د څپلی یاچپلو د مینځلو حکم

سوال: که څپلی یا چپلی خرابی سی او لنده خاوره باندی ومښلی یاخرابو اوبو کی ولویږی نو آیا په اودس خانه کی یی مینځلی سی؟

جواب: بهتر دادی چی داشیان د جومات د اودس کولو د ځای څخه بغیر کوم بل ځای کی ومینځل سی خو که د ضرورت په وخت هلته څپلی ومینځل سی نو څه خبره نسته. خو بیا هغه ځای صفا کول پکار دی چی لمونځ کوونکی ته تکلیف نه وی.

والله سبحانه اعلم

۲۷/ ۹/ ۱۳۹۲ هـ

(فتوی نمبر ۲۲۸۳/ ۲۷)

فصل فی احکام الماء

د اوبو او کوهیانو وغیره متعلق د مسائلو بیان

د تالاب د اوبو د اخستلو په وخت کی په منگی کی پچی راوخیژی نو باید څه وکړی؟

سوال: زموږ علاقی کی د اوبو جمع کولو په غرض تالابونه جوړدی، د باران اوبه په هغه کی جمع کیږی کله کله چی موږ د هغه څخه اوبه را اخلو نو په هغه کی یوه نیمه پچه یاسوته هم راځی نو دا اوبه پاکی دی او که نه؟

جواب: د تالاب څخه د اوبو اخستلو په وخت کی که څه پچه راسی نو هغه د منگی څخه راوباسی او وی غورځوی نو اوبه به پاکی وی او که پچه په منگی کی پاته سی نو احتیاط په دی کی دی چی د دی څخه اودس او غسل کول نه دی پکار: فی الهدایة: فان وقعت فیها بعرة او بعرتان من بعر الابل او الغنم لم تفسد الماء، الی قوله: ولایعفی القلیل فی الاناء علی ماقیل لعدم الضرورة، وعن ابی حنیفة انه کالبیر فی حق البعرة

والبعرتین (هداية: ج: ۱ ص: ۴۲) [۱] وفی فتح القدیر فی الشاة تبعر فی المحلب قالوا: ترمی البعرة ای من ساعته فلو أخر . لایجوز (ص: ۲۹) [۲] والله اعلم
الجواب . صحیح محمد عاشق الهی عفی عنه　　احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۴/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۴۵۵/ ۱۸ الف)

لس په لس متره حوض کی د نجاست لویدلو حکم

سوال: د یوجماعت حوض پوخ (لس په لس متروکی) د اوبو ځخه ډك وو په هغه کی خو د تیم لوټی ولویدی چی د هغه د راکښلو بندوبست وسو، د هغه لوټو سره دری چپلی هم راووتلی دامعلوم نه دی چی دا کله ور لویدلی وی؟ چونکی اوبه ډیری وی نو زید (د مسجد امام) ټولی اوبه باندی را وکښلی او حوض خالی سو. نن صبا د اوبو قلت دی او هغه ظاهر دی او په جواب کی یی د مولانا عبد الحی صاحب داسوال جواب پیش کی.

سوال: که (حوض لس پرلس متره) کی وو او د اوبو په کمیدو باندی په هغه کی نجاست ولویدی، بیا په حوض کی اوبه راغلی او هغه ډك سو او څه شی د هغه ځخه د باندی راووتی نو د هغه حوض اوبه به صحیح وی او که نه؟

جواب: د بعضو په نزد باندی صحیح دی او د بعضو په نزد باندی صحیح نه دی.

جواب: که د حوض اوبه ډیری وی (لس په لس کی) نو په هغه کی نجاست لویدلو سره اوبه نه مرداریږی، ترڅو چی د اوبو رنګ، بوی او خوند بدل نسی، لهذا په صورت مسئوله کی که په اوبو کی څه تغیر نه وو پیدا نو د حوض د خالی کولو ضرورت نه وو

---

[۱] (طبع مکتبة شرکت علمیه)
[۲] فتح القدیر ج: ۱ ص: ۸۷ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

(۱)، د مولانا عبد الحی د فتاوی چې کوم سوال او جواب (۲) نقل سوی دی، د هغه څخه استدلال صحیح نه دی. د هغه صورت بالکل مختلف دی. والله اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفی عنه   احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۳/ ۵/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوی نمبر ۵۹۵/ ۱۹ الف)

په کوهی کی د مار غورځیدلو په صورت کی څه حکم دی؟

سوال: په یوکوهی کی د مار بچی پاوباندی یوګز اوږد او یو اِنچ پنډ مړسو او خراب سو او جلاسوی نه دی آیا د هغه په را ایستلو سره اوبه صفادی او که ناپاکی؟ که ټولی اوبه راویستل سی نو په دی کی ډیر تکلیف دی که دامار راونه کښل سی نو څه حکم دی؟

جواب: که مار د وینی والاوو نو اوبه مطلقًا ناپاکی سوی او د هغه د راکښلو څخه وروسته د کوهی ټولی اوبه راکښل واجب پاته سو تکلیف که په دی وجه وی چی کوهی چینه دار دی (یعنی په کوهی کی هروخت اوبه را وخی) نو بیا خوبه دومره اوبه راکښل کافی سی څومره چی راکښل په شروع کی وی، او د دی اندازه دی دوه داسی عادل کسان ولګوی چی هغوی د کوهی په مساحت وغیره کی تام مهارت حاصل وی، د دی څخه وروسته چی کومی اوبه را وخی هغه به صفا وی او که تکلیف په عام کوهی کی هم معلومیږی نو هغه شرعًا معتبر هم نه دی، ټولی اوبه به راکښل ضروری وی چی د

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۱۹۰ الی ۱۹۲ وکذا یجوز براکد کثیر کذالك ای وقع فیه نجس لم یر اثره .... لکن فی النهر وانت خبیر بان اعتبار العشر اضبط .... الخ. وفی الشامیة قوله: لم یر اثره ای من طعم او لون او ریح .... الخ. وفی شرح الوقایة کتاب الطهارت ج: ۱ ص: ۸۰ (طبع ایچ ایم سعید) ولابماء راکد وقع فیه نجس الا اذاکان عشرة اذرع فی عشرة اذرع ولاینحصر ارضه بالعرف فحکمه کحکم الماء الجاری. او همدارنګه وګورئ فتاوی دار العلوم دیوبند ج: ۱ ص: ۱۴۹ سوال نمبر ۱۷۵، ۱۷۷. او ج: ۱ ص: ۱۴۹.

(۲) وګورئ مجموعة الفتاوی فارسی ج: ۳ ص: ۲۸ او معلوم الفقه اردو ترجمه مجموعة الفتاوی علامه عبد الحی لکهنوی (طبع قدیم) باب الحوض ج: ۱ ص: ۲۰۰ (طبع میر محمد کتابخانه)

هغه دلائل لاندې دي: په تنویر الابصار کې دي: اذا وقعت نجاسة فی بئر دون القدر الکثیر اومات فیها حیوان دموی وانتفخ او تفسخ ینزح کل مائها بعد اخراجه (شامي ج: ۱ ص: ۱۲۵، ۱۲۲) [1]

۲: در مختار کې دي: (وان تعذر) نزح کلها لکونها معینا (فبقدر مافیها) وقت ابتداء النزح قاله الحلبي (یؤخذ ذالك بقول رجلین عدلین لهما بصارة بالماء) به یفتی (شامي ج: ۱ ص: ۱۹۸) [2]

او که مار د وینې والا نه وو. نو د هغه په غورځېدو سره اوبه نه ګنده کیږي د هغه د راکښلو څخه وروسته مزید د څه اوبو راکښلو ضرورت نشته.

په درمختار کې دي: (ویجوز) رفع الحدث (بماذکر وان مات فیه) ای الماء ولوقلیلاً (غیر دموی کزنبور ومائی مولد کسمك وسرطان) وضفدع الا بریاله دم سائل وهو مالا سترة له بین اصابع فیفسد فی الاصح کحیة بریة ان لها دم (والا لا) او علامه شامي د الا لا لاندې لیکي: ای وان لم یکن للضفدع البریة والحیة البریة دم سائل فلایفسد. (شامي ج: ۱ ص: ۱۷۱) [3]

دانفصیل په هغه صورت کې وو چې مار د اوچې وي او که د اوبو مار وي نو هغه به مطلقًا اوبه په هرصورت کې نه فاسد وي. لکه څنګه چې علامه ابن عابدين رحمه الله لیکلي دي: اما المائية فلا تفسد مطلقًا کما علم ممامر (رد المحتار ج: ۱ ص: ۱۷۱) [4]

والله سبحانه اعلم
۱۳۷۹/۱۱/۲۷ هـ [5]

آیا د تیټکي څخه راتلونکې اوبه د جاري اوبو په حکم کې دي؟

---

[1] ج: ۱ ص: ۲۱۱، ۲۱۲ (طبع ایچ ایم سعید)
[2] الدر المختار ج: ۱ ص: ۲۱۴ (ایضًا)
[3] شامیه ج: ۱ ص: ۱۸۳ الی ۱۸۵ (طبع ایچ ایم سعید)
[4] الشامیة ج: ۱ ص: ۱۸۵ (طبع سعید)
[5] دافتوی د حضرت والا د امت برکاتهم د تمرین افتاء (درجه تخصص) د کاپي څخه اخستل سوی ده (محمد زبیر)

سوال: نن صبا د پائپ په ستم کې دا رواج دى چې د کور په چت باندې يوه ټينکى وى او د هنډپمپ په ذريعه د لاندې څخه په هغه کې اوبه اچول کيږى او د هغه څخه بياټول کورته اوبه رسول کيږى نو که د لوړى څخه په ټينکى کې اوبه اچول کيږى او د لاندې څخه د پيپ په ذريعه وځى نو آيا دا اوبه به (جارى اوبه) وى او که نه؟ او که په داسې ټينکى کې نجاست په هغه وخت کې وغورځيږى چې اوبه ولاړې وى چې د يوه يادواړو اړخونو څخه اوبه نه بهيږى نو آيا په کوم وخت چې اوبه جارى سى نو هغه وخت به هغه ټينکى پاکه سى او که نه؟

جواب: قال فى منية المصلى عن ابى يوسف ماء الحمام بمنزلة ماء الجارى ......

(واختلف المتأخرون فى بيان هذا القول) قال بعضهم: مراده حالت مخصوصة وهو .... اذاكان الماء يجرى من الانبوب الى حوض الحمام والناس يغترفون منه غرفًا متداركا. وقال تحته العلامة الحلبى نقلا عن فتاوىٰ القاضى خان: وان كان الناس يغترفون من الحوض بقصاعهم ولايدخل من الانبوب ماءٌ او على العكس اختلفو فيه واكثرهم على انه يتجنس ماء الحوض، وان كان الناس يغترفون بقصاعهم ويدخل الماء من الانبوب اختلفو فيه واكثرهم على انه لايتنجس (انتهىٰ) فهذا هوالذى ينبغى ان يعتمد عليه (كبيرى شرح منيه ص: ١٠٠) (١).

وقال العلامة.طاهر البخارى: وفى الفتاوىٰ، وحوض الماء اذا اغترف رجل منه وبيده نجاسة وكان الماء يدخل من انبوبه فى الحوض والناس يغترفون من الحوض غرفا متدار كالم يتنجس (خلاصة الفتاوىٰ ج: ١ ص: ٥ طبع امجد اكيډمى لاهور) ومثله فى الدر المختار على الشامى ج: ١ ص: ٩٠)

د دې عبارتونو څخه معلومه سوه چې هغه حوض صغير چې د هغه د يو اړخ څخه د پائيپ په ذريعه اوبه راځى او د دوهم اړخ څخه د هغه څخه اوبه بهيږى نو د روانو اوبو په حکم کې دى، نن صبا چې د ټينکو کوم صورت مروج دى هغه هم په ظاهره په دې کې داخل دى، خو په دې کې داشبه کيدى سى چې علامه شامى رحمه الله داحکم په هغه صورت کې خاص کړى دى چې اوبه د برنى اړخ څخه وکنبل سى او که د لاندې څخه د څه سورى په ذريعه ووځى لکه چې د مروجه د چت د ټينکو څخه د پائپ په ذريعه وځى نو په دې صورت کې به داحکم نه وى، د دې جواب زما په خيال دادى: چې علامه شامى

(١) غنية المتملى ص: ١٠٢، ١٠٣ (طبع سهيل اكيډمى لاهور)

چونه، داحکم د حوض په باره کی فرمائیلی دی [۱] او که: هغه په تل (یابیخ) کی سوری وی نو یقیناً هغه په دی حکم کی نه وی. ځکه چی په دی وخت به: حوض ځخه اوبه دیری په مزه او کمی به وی. په خلاف د هغه صورت کی د تېنګی ځخه اوبه په پوره قوت او شدت سره لاندی بهیږی. په دی دواړو کی فرق وسو [۲]

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفاالله عنه

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۸ ۵ ۱۳۸۰ هـ [۳]

د هندو چهوړی مینځل سوی ځای باندی د لمانځه حکم

سوال: صدر مملکت پاکستان کله چی حکم صادر کړی دی چی په تولو سرکاری دفترونو کی دی لمونځ اداء سی. نو زموږ خواته یو هندو چهوړی دی. په هغه باندی موږ هغه ځای چی د لمانځه د پاره مونتجویز کړی دی په اوبو باندی پری مینځو، که هغه هندو چهوړی خپل لاس پښی مینځلو سره هغه ځای ومینځی نو په دغه ځای باندی لمونځ کول صحیح دی او که نه؟

جواب: مذکوره هندو چهوړی که خپل لاس پښی ومینځی. که مخکه ومینځی او که جارو استعمال کړی نو هغه پاکه ده او په هغه ځای لمونځ کولی سی

والله سبحانه اعلم

۱۳/ ۱/ ۱۳۹۹ هـ

(فتوی نمبر ۱۱۴/ ۳۰ الف)

---

(۱) شامی مطلب لو ادخل الماء من اعلی الحوض وخرج اسفله فلیس بجار. ج: ۱ ص: ۱۹۰)

(۲) د تفصیل د پاره خیر الکلام فی حوض الحمام. مصنفه حضرت مفتی اعظم پاکستان مولانا مفتی محمد شفیع صاحب قدس سره مطالعه کړئ.

(۳) دافتوی د امت برکاتهم د تمرین افتاء (درجه تخصص) د کاپی ځخه اخستل سویده

فصل فی احکام الجنب والمعذور

د جُنُبی او معذور متعلق د مسائلو بيان

په غسل کی د سر تيل ايسته کول ضروری نه دی

سوال: آيا په غسل جنابت کی د سرتيل اخواکول ضروری دی؟ او د تکيه بستر وغيره مينځل ضروری دی؟

جواب: په غسل جنابت کی د سرتيل اخواکول ضروری نه دی او که اخوانی کړی نو بهتره ده.

فی الدر المختار: ولايمنع الطهارة ونيم ..... وحناء ولوجرمه به يفتی ودرن ووسخ .... وکذا دهن ودسومة. وفی رد المحتار ای کزيت وشيرج بخلاف نحو شحم وسمن جامد. (شامی ج: ۱ ص: ۱۰۴) (۱)

سوال: که په سرباندی تيل لګول سوی وی او په هغه بآندی يو مرغی ګندګی وکړی نو صرف په اوبو سره مينځل کافی دی ياتيل اخواکول ضروری دی؟

جواب: د مرغی وغيره ګندګی اخوا کول پکار دی د تيلو اخواکولو حکم لوړ تير سو او د خومره غوروالی ازاله چی ممکن وی وی کړه او د کوم چی ازاله متعذروی هغه معاف دی.

والله سبحانه اعلم

۱۳/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۵۸۸/ ۲۸ ب)

---

(۱) رد المحتار ج: ۱ ص: ۵۴ (طبع سعيد) وفی الهندية الفصل الاول فی فرائضه ج: ۱ ص: ۱۴ (طبع ماجديه کويته) واذا ادهن فامر الماء فلم يصل يجزی .... الخ.

د جنابت په حالت کی د درود شريف وئيلو حکم

سوال: د جنابت په حالت کی د درود شريف معمول پوره کولی سی او که نه؟

جواب: د جنابت په حالت کی صرف د قرآن کريم تلاوت ممنوع دی. خو دعاګانی، اذکار، تسبيحات او درود شريف ويل ناجائز نه دی. ليکن مستحب دادی چی د درود شريف او اذکارو د پاره کم ترکمه اودس وکړی.

لما فی الدر المختار: ولابأس لحائض وجنب بقراءة ادعية ومسها وحملها وذکر الله تعالی وتسبيح. وقال الشامی: الی ان وضوء الجنب لهٰذه الاشياء مستحب کوضوء المحدث (شامی ج: ۱ ص: ۱۹۳) (۱)

والله سبحانه اعلم
۱۴/ ۳/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوی نمبر ۳۲۱/ ۲۸ ب)

د جنابت په حالت کی قرآن شريف ته د لاس وړلو حکم

سوال: په يوسړی باندی غسل واجب دی او دس کولو سره قرآن مجيد ته لاس لګولو باندی ويلی سی او که نه؟

جواب: د جنابت په حالت کی چی کله په انسان باندی غسل واجب وی، د هغه د پاره قرآنکريم ته لاس وړل، ويل وغيره ټول ناجائز دی، (۲) او صرف اودس کولو سره جنابت

---

(۱) ايضاً.

(۲) فتاوی شاميه ج: ۱ ص: ۲۹۳ (طبع ايچ ايم سعيد) وفی مشکوٰة المصابيح ج: ۱ ص: ۴۹ (طبع قديمی کتب خانه) عن ابن عمر قال: قال رسول الله ﷺ: لاتقراء الحائض ولا الجنب شياءً من القرآن (رواه الترمذی) وفی المرقات تحته ج: ۲ ص: ۱۲۰ وفی شرح السنة اتفقوا علی ان الجنب لايجوزله قراءة القرآن .... والحاصل ان جمهور العلماء علی الحرمة. اذهی اللائقة بتعظيم القرآن وفی الدلالة عليها الاحاديث الکثيرة المصرحة به وان کانت کلها ضعيفة. لان تعدد طرقها يورثها قوة ای قوة وترقيها الی درجة الحسن لغيره وهو حجة فی الاحکام وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۱۷۲ ويحرم به تلاوة قرآن ولودون آية علی المختار بقصده ومسه.
وفی الهندية ج: ۱ ص: ۳۸ ومنها حرمة قراءة القرآن لاتقرء الحائض والنفساء والجنب شياء من القرآن والاية ومادونها سواء فی التحريم علی الاصح. (محمد زبير حق نواز)

نه ختمیږي. ځکه صرف اودس کولو سره قرآنکریم ته لاس وړل یا ویل هم نه جائز کیږي،
د دی د پاره غسل کول ضروری دی. والله اعلم بالثواب
الجواب صحیح بندہ محمد عاشق الٰی عفی عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۷/ ۲/ ۱۳۸۷ ھ
(فتوٰی نمبر ۱۴۲۷/ ۱۸ الف)

په یوه شپه کی دوباره کوروالی کولو د پاره د جنابت غسل ضروری نه دی

سوال: د خپلی ښځی سره د صحبت کولو څخه وروسته که دوباره یی خواهش وی نو
ایا دوباره صحبت د پاره د جنابت غسل ضروری دی؟
جواب: د دوباره صحبت د پاره د جنابت غسل ضرور نه دی البته په مینځ کی اودس
کول بهتر دی، (۱)

والله سبحانه اعلم
۲/ ۵/ ۱۳۹۵ ھ
(فتوٰی نمبر ۴۵۱/ ۲۸ ب)

د څو واره کوروالی څخه وروسته د جنابت یو غسل کافی دی

سوال: ایا د خپلی ښځی سره په یوه شپه کی چی څومره واره کوروالی وسی هم
هغوندی واره ورته غسل ضروری وی؟ یعنی که په یوه شپه کی یووار کوروالی وسو نو
په دوهم وار به هتله کوروالی کوی چی مخکی غسل وکړی ورنه دافعل حرام دی؟
جواب: په یوه شپه کی چی څو واره هم کوروالی وسی د ټولو د پاره په اخر کی
یوغسل کافی دی، (۱) البته که د کوم کوروالی څخه وروسته یی غسل وکی نو د اینده
کوروالی څخه وروسته به نوی غسل کوی.

---

(۱) ایضًا.

والله اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفي عنه

۲۰/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ

(فتوی نمبر ۱۴۵۳/ ۱۸ الف)

لیکن هروار غسل کول افضل دی او که داګران وي، نو صرف اودس دې وکړي او که دا هم نه کیدی نو هیڅ ګناه نسته چې آخر کې دې غسل وکړي (۱). محمد تقي عثماني

هم په یوه شپه کې دوباره کوروالي څخه مخکې که غسل ونه کړي نو څه حکم دی؟

سوال: ښځې سره د کوروالي کولو څخه وروسته که دوباره کوروالی کړي وي نو دوباره غسل کول ضروري دي یا په همدې حالت کوروالی کیدی سی؟

جواب: که د دوباره کوروالي اراده یې وي نو اول غسل یا اودس کول مستحب دي خو که ونسي نو هیڅ ګناه نسته. (۲)

والله اعلم

۲۲/ ۱/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوی نمبر ۱۵۲/ ۲۸ الف)

د متیازو د قطرو په وجه باندې د کپړو د پاکوالي او د اودس حکم

---

(۱) وفی مشکوٰة المصابیح ج: ۱ ص: ۴۹ (طبع قدیمی کتب خانه) عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه قال قال رسول الله ﷺ: اذا اتی احدکم اهل ثم اراد ان یعود فلیتوضأ بینهما وضوء. (رواه مسلم) وفیه ایضا بعده عن انس رضی الله عنه قال: کان النبی ﷺ یطوف علی نسائه بغسل واحد (رواه مسلم)

وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۱۷۶، ۱۷۷ لا (یکره) معاودة اهله قبل اغتساله الا اذا احتلم لم یأت اهله. قال الحلبی رحمه الله ظاهر الحدیث انما یفید الندب لانفی الجواز المفاد من کلامه

(۲) ایضا.

(۳) حاشیه په تیره صفحه کې لیکل سوې ده هغې ته مراجعه وکړئ.

سوال: د مثانې د کمزورتیا په وجه اکثره د متیازو او چولو څخه وروسته څه قطری را وځي او اکثره د اودس کولو څخه وروسته داسې کیږي د اودس او د کپړو د پاکوالي ساناباکې. څه حکم دی؟

جواب: په مسئوله صورت کې کله چې قطری راسي نو کپړې پاکولو سره دی بیا اودس وسي

والله اعلم

۱۸/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوی نمبر ۱۸/۹۷۰ ج)

(لیکوریا) د اوبو حکم او د هغه سره متعلق متعدد مسائل

سوال: ښځوته د لیکوریا ناجوړی وی چې د هغه په وجه د رحم څخه سپینې اوبه بهیږي:

۱: ایا دا سپینې اوبه نجاست خفیفه دی او که نجاست غلیظه؟

۲: که کومې ښځې ته دابیماری وی او هغه لمونځ هم کوی چونکې د اوبو بهیدو څه خاص وخت مقرر نه وی نو آیا د دی اوبو د وجې کپړه گنده کیږي؟

۳: د اودس کولو په وخت کې که دا اوبه خارج سی نو اودس ماتیږي؟

۴: که د لمانځه اداء کولو په دوران کې دا اوبه خارجې سی آیا لمونځ کیږي؟

۵: که لمونځ نه کیږي نو په دی سلسله کې کومه طریقه اختیار سی چې لمونځ یې ضایع نه سی؟

۶: ایا شرعاً به داشان مریض معذور گڼل کیږي؟

جواب: د لیکوریا په بیماری کې چې کومې اوبه وځي هغه چونکې د رحم څخه وځي نو هغه د مذی په شان نجاست غلیظه دی، ولیس هوفی حکم رطوبت الفرج الداخل (کمافی امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۵۲ او ۷۴) [1]

۲: په دی سره کپړې گنده کیږي.

۳: د دی په وتلو سره اودس ماتیږي [1]

---

[1] ایضاً.

۴: لمونځ نه صحیح کیږی خو داچی د معذوری صورت جوړسی کوم چی په پنځم او شپږم نمبر جواب کی راځی.

۵. ۲: که دا اوبه هروخت بهیږی او دومره وخت هم نه پیداکیږی چی څلور رکعته لمونځ پکښی اداء سی نو بیا داښځه د معذور په حکم کی ده، د داسی ښځی د پاره جائزدی چی: هرلمانځه د وخت په داخلیدو باندی اودس وکړی او . دی سره چی څومره غواړی لمونځونه او نفلونه دی وکړی ترڅو چی د دی لمونځ وخت باقی وی د دی اودس به د اوبو بهیدو په وجه نه ماتیږی بیا چی د دوهم لمونځ وخت راسی نو د هغه د پاره دی نوی اودس وکړی (۲).

والله سبحانه اعلم
۱۴/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوی نمبر ۲۳۳/ ۲۷ هـ)

فصل فی الاستنجاء
د استنجاء د مسائلو بیان

س: ایا د طهارت د پاره لوټه او اوبه دواړو استعمال ضروری دی؟

سوال: د استنجاء د پاره زه دوه واره ضرور ځم اول لوټه استعمالوم او د هغی څخه وروسته د اوبو سره طهارت حاصلوم زما په خیال کی د مکمل طهارت حاصلولو د پاره زه داسی کوم، خو هغه وخت راته ډیر تکلیف وی چی کله جمع د لمونځ د پاره ولاړه وی او زه ټول وخت په استنجاء ولګوم یا د باران په وخت راته د طهارت د پاره لوټه نه

(۱) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۳۱۳ ای رطوبة الفرج فیکون مفرعا علی قولهما بنجاستها وقال ابن عابدین تحته ..... ومن وراء باطن الفرج فانه نجس قطعًا ککل خارج من الباطن. کالماء الخارج مع الولد او قُبیله.

(۲) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۳۰۵ وصاحب العذر من به سلس بول لایمکنه امساکه أو استطلاق بطن ریح او انفلات او المستحاضة ...... ان استوعب عذره تمام وقت صلوة مفروضة بان لایجد فی جمیع وقتها زمنا یتوضاء ویصلی فیه خالیا عن الحدث .... وحکمه الوضوء ...... لکل فرض ..... ثم یصلی به فیه فرضًا او نفلاً فاذا خرج الوقت بطل.

پیدا کیږي، دغه شان په سفر کې هم لوټه نه وي د لمونځ او حج وغیره کې د دې اهتمام کولو سره به را څخه ارکان ولاړ سي اخرخه وکړم راهنمائي راته وکړئ؟

جواب: بیشکه افضل خو دادی چې لوټه او اوبه دواړه استعمال سي خو د ضرورت په وخت صرف په اوبو سره هم استنجاء کافي ده او دومره دې ومینځل سي چې نجاست باقي پاته نسي، زیات وهم کې پرېوتل نه دي پکار. ثم اعلم ان الجمع بین الماء والحجر افضل ویلیه فی الفضل الاقتصار علی الماء (شامی ج: ۱ ص: ۲۲۲) (۱) والغسل بالماء الی ان یقع فی قلبه انه طهر مالم یکن موسوسا. (درمختار ج: ۱ ص: ۲۲۵) (۲)

والله سبحانه اعلم

۱۴/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوی نمبر ۵۸۸/ ۲۸ ب)

د متیازو څخه وروسته لوټه استعمالول مسنون دي او صرف اوبه استعمالول هم کافي دي

سوال: د متیازو څخه وروسته د استعمال د پاره که لوټه نه وي نو څه صورت اختیارول پکاردي؟ هرکله چې دیوال د سنګ مرمر وي او که د لوټې او اوبو استعمالولو څخه وروسته د کوم شخص قطره را ووځي نو د هغه د پاره به د پاکۍ څه صورت وي؟

جواب: د متیازو څخه وروسته لوټه استعمالول مسنون دي بیاهم که لوټه نه وي نو بیاصرف اوبه هم کافي دي، خو صرف په لوټه باندې اکتفاء کول نه دي پکار او د لوټې او اوبو دواړو د استعمال څخه وروسته که بیاهم قطره راسي نو استنجاء او اودس دوباره کول پکار دي.

والله سبحانه اعلم

---

(۱) فتاوی شامیه ج: ۱ ص: ۳۳۸ (طبع ایچ ایم سعید) وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۴۸ (طبع مکتبه رشیدیه کویته) والافضل ان یجمع بینهما کذا فی التبیین.

(۲) الدر المختار ج: ۱ ص: ۲۳۷.

۲۵/ ۲/ ۱۳۹۱ هـ

(فتوی نمبر ۲۹۳، ۲۲ ئف)

فصل فی مسح علی الخفين

په موزو باندی د مسح سره د متعلق مسائلو بيان

په مروجه موزو باندی د مسح مسئله

سوال: څه فرمائی علمائی کرام د دی مسئلی په باره کی چی په کومو موزو باندی مسح کول صحيح دی؟

الف: ترڅو چی څرمنی په موزو باندی د مسح تعلق دی، د هغه په جواز باندی تقريبا ټول علمائی کرامو اتفاق دی خو د وړی، تار او د نائيلون وغيره په موزو باندی د مسح د جواز په باره کی څه اختلاف دی، ډير فقهائی کرام د وړی او د تار په موزو باندی د مسح جائز کيدو په باره کی څه شرائط ايږدی. خو د دور حاضر يومشهور صاحب د نکر او بصيرت فرمايی چی په هرقسم موزو باندی د څه قيد څخه بغير مسح کول درست دی.

ب: فقهائی کرامو چی کوم شرائط په موزو باندی د د جائز کيدو د پاره مقرر کری دی د هغه په باره کی مشهور مفکر فرمايی چی ما د خپل امکانی حد پوری دانلاش کولو کوشش کری دی چی د دی شرائطو مأخذ څه دی؟ خو په سنت کی څه شی پيدانه سی.

د سنت څخه چی څه شی ثابت دی هغه دادی چی نبی کريم ﷺ په جرابو او څپلو باندی مسح کری ده، د نسائی څخه علاوه په کتب سنن کی او مسند احمد وغيره کی د مغيره بن شعبه روايت موجود دی چی نبی کريم ﷺ اودس وکی او (مسح علی الجوربين والنعلين) په څپلو جرابو او څپلو يی مسح وکړله، د ابوداود بيان دی: چی حضرت علی ؓ، عبد الله بن مسعود ؓ، حضرت براء بن عازب ؓ، حضرت انس بن مالك ؓ، ابو امامه حضرت سهيل بن سعد ؓ او عمر بن حريث رضی الله تعالی عنهم اجمعين په جرابو مسح وکړله، ورسره د حضرت عمر ؓ او حضرت عباس ؓ څخه هم دافعل مروی دی، بلکی بيهقی د حضرت عباس او انس بن مالك څخه، طحاوی د حضرت اويس بن اويس ؓ څخه نقل کری دی چی حضور ﷺ صرف په څپلو باندی

مسح وکړله، په هغه کی د جرابو ذکر نسته او همدا عمل د حضرت علی رضی الله عنه څخه هم منقول دی، د دی مختلفو روایاتو څخه معلومیږی چی صرف په جرابو او جرابی اچول سوی څپلو باندی مسح کول همداشان جائز دی لکه چی د څرمنی په موزو باندی مسح کول درست دی، په دی روایاتو کی چیری هم دانه معلومیږی چی نبی کریم صلی الله علیه وسلم د فقهاوو په تجویز سوو شرائطو کی څه شرط بیان کړی وی او نه دا ذکر چیری پیداکیږی چی په کومو جرابو باندی حضور صلی الله علیه وسلم او اصحاب کرامو رضی الله عنهم مسح کړی وه هغه د څه شی څخه جوړی وی، څکه په دی ونیلو باندی زه مجبوره یم ی د فقهاوو عائد سوو، د دی شرائطو څه مأخذ نسته، او فقهاء چونکی شارع نه دی نو د هغوی په شرطونو باندی څوك عمل ونکی نو هغه به گنهگار نه وی.

د دی تحقیق خلاصه داده چی په هرقسم موزو باندی اطمنان سره مسح کیدی سی، برابره خبره ده که هغه د وړی وی یا د تار او یا د نائیلون یا د بل څه ریشی وی، د څرمی وی یا د أنل کلاته او د ریگزین حد دادی که د پښی څخه کپړه هم تاؤ کړی او مسح وکړی نو بیاهم جائزده.

د دی مفکر څخه علاوه علامه ابن تیمیه هم د خپلی فتوی کتاب جلد دوهم کی دافتوی ورکړی ده، د حافظ ابن قیم او علامه ابن حزم هم دا مسلك دی چی د څه قید څخه بغیر هرقسم موزی باندی مسح کیدی سی.

په اخره کی مستدعی یم چی د خپل مصروف اوقاتو څخه د دی دینی مسئلی حل را وباسی او راوی پیژنی فتوی مدلل او مفصل پکار ده.

ستاسو د فتوی به منتظریم چی د مشکل څخه ووځم او صحیح لاره پیداکم.

منتظر الجواب

محمد طاهر غوری

چشتیاں ضلع بهاول نگر

الجواب: وبالله التوفیق: کوم قسم چی د تار یا د وړی یا د نائیلون موزی چی نن صبا رائج دی په هغه باندی مسح کول په ائمه اربعه کی د چاپه نزد هم جائز نه ده، ستاسو خیال غلط دی چی په دی مسئله کی د فقهاوو په مینځ کی څه اختلاف دی، بلکی واقعه داده چی د داسی نریو موزو په باره کی ائمه اربعه په دی متفق دی چی په دی مسح کول جائز نه دی چنانچی ملك العلماء کاسانی رحمه الله لیکی:

فان کانا رقیقین یشفان الماء لا یجوز المسح علیهما بالاجماع. (بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۱۰) (۱)

وروسته که موزی دومره نری وی چی په هغه کی اوبه چهانړ کیدی سی نو په هغه باندی بالاجماع مسح جائز نه ده.

او علامه ابن نجیم رحمه الله تحریر فرمائی:

ولایجوز المسح علی الجورب الرقیق من غزل او شعر بلا خلاف. ولوکان ثخینا یمشی معه فرسخا فصاعدا ... فعلی الخلاف. (البحر الرائق ج: ۱ ص: ۱۹۲) (۲)

د دی څخه معلومه سول چی په کومو موزو کی د (ثخین) شرائط نه پیداکیږی یعنی په هغه کی اوبه چهانړ کیږی یا هغه په څه شی سره د تړلو څخه بغیر محض د خپل پیړوالی د وجی نسی تینګیدلی یا په هغه کی د یوسړی دومره بغیر د څپلو څخه تلل ممکن نه وی په هغه باندی مسح کول د هیڅ یومجتهد په مذهب کی جائز نه ده. هو! چی په کومو موزوکی دا دری سره شرطونه پیداکیږی په هغه باندی د مسحی جواز او عدم جواز کی اختلاف دی.

ترڅو چی د ابو العلی مودودی صاحب تعلق دی هغوی په ډیرو مسائلو کی د جمهور امت څخه جلا لاره اختیار کړی ده. دامسئله هم همداسی ده چی په هغه کی هغوی د جمهورو فقهاوو د مخالفت کولو سره سخته غلطی کړی ده. تاسو چی د هغوی کوم دلائل ذکر کړی دی د هغه څخه اندازه کیږی چی موصوف د مسئلی اصل حقیقت باندی پوره پوهیدو سره کوشش نه دی کړی، ستاسو د اطمینان د پاره د مسئلی مختصر حقیقت عرض کول کیږی.

واقعه داده: چی قرآنکریم په سورة مائده کی د اودس چی کومه طریقه بیان فرمائیلی ده په هغه کی په پوره وضاحت سره د پښو مینځلو حکم ورکول سوی دی. نه داچی په هغه باندی د مسح کولو. لهذا د قرآنکریم د دی آیت تقاضا داده چی په اودس کی دی همیشه پښی ومینځل سی او په هغه باندی دی په هیڅ صورت کی مسح جائز نسی، تردی چی که کوم سړی د څرمنی موزی په پښو وی په هغه وخت دی هم مسح جائز نه

---

(۱) طبع ایچ ایم سعید

(۲) البحر الرائق باب المسح علی الخفین ج: ۱ ص: ۱۸۳ (طبع ایچ ایم سعید)

وی خو د څرمنی په موزو باندی د مسح اجازت د امت په اجماع سره ورکول سوی دی، د دی وجه داده چی په داسی موزو باندی مسح کول او د دی اجازت ورکول د حضور ﷺ څخه داسی په تواترسره ثابت دی چی د هغه څخه انکار ممکن نه دی. که د مسح علی الخفین په جواز باندی دوه یا دری احادیث وه. بیاهم د هغه په وجه د قرآنکریم په مذکوره صریح حکم کی په څه تقیید درست نه وو. څکه چی اخبار احاد سره په قرآنکریم باندی زیادت یا د هغی نسخ یا د هغی تقیید به جائز نه وی، خو د مسح علی الخفین احادیث معنًی متواتر دی، څکه د دغه متواترو احادیثو په رڼاکی د ټول امت په دی باندی اجماع منعقده سوه چی د قرآن کریم په آیت کی د پښو مینځلو حکم په هغه صورت سره مخصوص دی کله چی انسان موزی نه وی اغوستی (یعنی د څرمنی موزی) چنانچی امام ابوحنیفه رحمه الله فرمائی:

ماقلت بالمسح حتی جائنی فیه ضوء النهار. (البحر الرائق ج: ۱ ص: ۱۷۳) [1]

زه د مسح علی الخفین ترهغه وخته پوری قائل نه سوم ترڅو چی ماته د روښانه ورځ په شان د هغه دلائل را ونه رسیدل. چنانچی د مسح علی الخفین حکم اتیا صحابه کرامو رضی الله عنهم روایت کړی دی، حافظ ابن حجر رحمه الله په فتح الباری کی لیکی:

وقد صرح جمع من الحفاظ بان المسح علی الخفین متواتر وجمع بعضهم رواته فجاوزوا الثمانین منهم العشرة. (نیل الاوتار ج: ۲ ص: ۱۷۲) [2]

د حفاظو یولوی جماعت تصریح کړی ده چی د مسح علی الخفین حکم متواتر دی او بعضی حضراتو د بعضو روایت کوونکو صحابه کرامو رضی الله عنهم تعداد یی جمع کړی دی نو د اتیا وو څخه زیات وه، چی په هغه کی عشره مبشره هم شامل دی او حضرت حسن بصری رحمه الله فرمائی:

ادرکت بسبعین بدریا من الصحابة کلهم کانوا یرون المسح علی الخفین.
(تلخیص الحبیر ج: ۱ [3] ص: ۱۵۸ وبدایع ج: ۱ ص: ۷۲)

---

[1] البحر الرائق باب المسح علی الخفین ج: ۱ ص: ۱۷۵ (طبع ایچ ایم سعید) وکذافی فتح القدیر ج: ۱ ص: ۱۲۲ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

[2] نیل الاوطار للشوکانی ابواب المسح علی الخفین باب فی شرعیة ج: ۱ ص: ۱۵۵ (طبع مصطفی البابی مصر)

[3] وفی تخلیص الحبیر باب المسح علی الخفین ج: ۱ ص: ۲۴۸ (طبع مکتبه نزار مصطفی الباز. مکة المکرمه) عن الحسن البصری قال حدثنی سبعون من اصحاب رسول الله ﷺ انه کان یمسح علی

ي د مسح على الخفين حكم داسي په تواتر يا استفاضی سره ثابت نه وو، نو قرآنكريم چې د پښو مينځلو كوم حكم وركړی دی په هغه كې د څه تخصيص يا د تقييد ګنجايش په نه وی. چنانچې امام ابويوسف رحمه الله فرمائی:

انما يجوز نسخ القرآن بالسنة اذا وردت كورود المسح على الخفين فی الاستفاضة.

(احكام القرآن للجصاص ج: ۲ ص: ۴۲۵) [۱]

په سنت نبويه سره د قرآن كريم كوم حكم منسوخ (عين مقييد) كوی په هغه وخت جائز كيدی سی كله چې هغه سنت د داسی تواتر څخه ثابت وی لكه چې مسح على الخفين ثابت ده.

خلاصه داده چې په اودس كې د پښو مينځلو قرآنی حكم څه داسی شی نه دی چې هغه د دوو يا درو روايتونو په بنياد باندی د څه خاص خبری سره مخصوص سی بلكې د هغه د پاره داسی تواتر پكار دی چې لكه چې د مسح الخفين د احاديثو څخه حاصل سوی دی، اوس د (خفين) په باره كې خو دا تواتر موجود دی، چې حضور ﷺ په هغه باندی پخپله هم مسح كړی ده او نورو ته يې هم د دی اجازت وركړی دی خو د خفين څخه علاوه په بل كوم شی باندی د مسح كولو په باره كې داسی تواتر موجود نه دی او (خفين) په عربی ژبه كې صرف د څرمنی موزوته وايي، د كپړی موزوته خف نسی ونيل كيدی څكه به دا اجازت صرف د څرمنی د موزو سره مخصوص وی، د نورو موزو په باره كې به د قرآن كريم اصلی حكم يعنی پښو مينځلو باندی به عمل وی، هوا كه د كپړی موزی دومره ټخين (پيړی) وی چې هغه په خپلو خصوصياتو كې او اوصافو كې د څرمنی هم پايه سوی وی يعنی نه خو په هغه كې اوبه چهانړيږی او نه هغه د دريدلو د پاره بيرونی سهاری ته ضرورت وی او هغه اغوستو سره ميل دوه ميله پكښی تللی سی، نو د داسی موزو په باره كې د فقهاوو په مينځ كې اختلاف سوی دی بعضی فقهاوو فرمائيلی دی چې داسی موزی د څرمنی په معنٰی كې راغلی دی، څكه په دی

الخفين وكذا فی نيل الاوطار. للشوكانی ابواب المسح على الخفين باب فی شرعيته ج: ۱ ص: ۱۵۵ طبع قديم مصر) والبحر الرائق ج: ۱ ص: ۱۲۵ (طبع ايچ ايم سعيد)

[۱] احكام القرآن للجصاص رحمه الله ذكر الخلاف فی المسح على الخفين ج: ۲ ص: ۳۴۸ (طبع سهيل اكيډمی لاهور)

باندې مسح کیدل جائز کیدل پکار دي. او بعضو حضراتو فرمائیلي دي چې چونکې مسح کول په تواتر سره صرف د خفین (د څرمني موزو) باندې ثابت دي څکه په دې باندې مسح کول صحیح نه دي. کوانکې چې موزې په دري قسمه باندې سوی.
۱: د څرمنې موزې چې هغې ته خفین وایي په دې باندې مسح بالاجماع جائز ده.
۲: هغه نرې موزې چې نه د څرمن وي او نه په هغه کې د څرمنې اوصاف پیداکیږي، لکه نن صباسوتې، وړې یا د نائیلون موزې، د دې په باره کې اجماع ده چې مسح په دې باندې جائز نه ده. څکه چې په دې باندې مسح کول د داسې دلائلو څخه ثابت نه ده، چې د هغه په وجه د پښو مینځلو قرانې حکم پریښوول سی.
۳: هغه موزې چې د څرمنې خو نه دي لیکن د پنډوالي په وجه په هغه کې د څرمنې اوصاف پیداکیږي په هغه باندې د مسحې په جواز کې د مجتهدین امت څه اختلاف نسته او د هغه وجه همداده چې د پښو مینځلو قرآني حکم تر هغه وخته پورې نسي پریښوولی ترڅو چې د مسح حکم د داسې تواتر څخه ثابت نسي، په کوم تواتر سره چې د مسح علی الخفین جواز ثابت دي، لهذا فقهاء کرامو رحمهم الله د کپړو د موزو د مسح د پاره یې چې کوم شرائط لګولي دي هغه یې د خپل طرف څخه نه دي لګولي، بلکې په هغه موزو کې د څرمنې اوصاف د تحقیق د پاره لګولي دي نو په دې کې هم اختلاف پاته سوی دی چې د دغه شرائطو د تحقیق څخه وروسته هم په هغه باندې مسح جائز ده او که نه؟ د مسئلې د حقیقت د واضع کیدو څخه وروسته اوس هغه روایات وګورئ چې په هغه کې په جوربین (جرابو) باندې د مسح ذکر راغلی دی، په ټوله ذخیره احادیث کې دا کلي دري حدیثونه دي یو د حضرت بلال رضي الله عنه څخه مروي دي او یو د حضرت ابوموسی اشعري رضي الله عنه څخه او یوحدیث د حضرت مغیره بن شعبه رضي الله عنه څخه.
د حضرت بلال رضي الله عنه حدیث په معجم صغیر طبراني کې دی او د حضرت موسی ابن ماجه او بیهقي وغیره روایت کړې دي. خو حافظ زیلعي رحمه الله د دې دواړو په باره کې ثابت کړې دي چې دا دواړه سندونه ضعیف دي. (نصب الرایه ج: ۱ ص: ۱۸۲) (۱)
او د حضرت ابوموسی رضي الله عنه د حدیث په باره کې خو امام ابوداود هم دا لیکلي دي لیس بالمتصل ولابالقوی. (بذل المجهود ج: ۱ ص: ۹۲) (۱)

---

(۱) (طبع موسسة الریان بیروت)

لهذا دا دواړه روایتونه د بحث څخه خارج دي، اوس صرف د مغیره بن شعبه ﷺ حدیث پاته کیږي، د هغه معامله همداده چي که څه هم امام ترمذي هغه ته حسن صحیح ویلي دي خو نورو ائمه حدیث د هغوی په دې قول سخت تنقید کړی دی، امام ابوداود رحمه الله د دې حدیث روایت کولو سره لیکي:

وکان عبد الرحمٰن بن مهدی لایحدث بهذا الحدیث لان المعروف عن المغیرة ان النبی ﷺ مسح علی الخفین. (بذل المجهود ج: ۱ ص: ۹۲) (۲)

حضرت عبد الرحمٰن بن مهدي به داحدیث نه بیانوی خکه چي د حضرت مغیره څخه چي کوم معروف روایتونه دي هغه د مسح علی الخفین دي (نه چي په جرابو باندي د مسح)

امام نسائي رحمه الله په سنن کبری کي لیکلي دي:

لانعلم احداً تابع ابا قیس علی هذه الروایة: والصحیح عن المغیرة انه ﷺ مسح علی الخفین. (نصب الرایه ج: ۱ ص: ۱۸۳) (۳)

دا روایت د حضرت ابو قیس څخه علاوه چاهم نه دی روایت کړی، او زموږ په علم کي کوم بل راوي د دې تائید نه دی کړی، البته د حضرت مغیره ﷺ څخه صحیح روایت د مسح علی الخفین دی.

د دې څخه علاوه امام مسلم رحمه الله امام بیهقي رحمه الله، سفیان ثوري رحمه الله، امام احمد رحمه الله، یحیٰی بن معین رحمه الله، علي بن المدني رحمه الله او نورو محدثینو دا روایت د ابوقیس او هزیل بن شرحبیل د دواړو د ضعف په بناء ضعیف ګرځولي دي او علامه نووي رحمه الله شارح مسلم لیکي:

کل واحد من هؤلاء لو انفرد قدم علی الترمذی مع ان الجرح مقدم علی الا عدیل واتفق الحفاظ علی تضعیفه، ولایقبل قول الترمذی انه حسن صحیح (نصب الرایه په برني حوالي سره) (۴)

---

(۱) وګوری بذل المجهود فی حل ابی داود ج: ۲ ص: ۳۳ (طب ندوة العلماء لکنهوی) وکذا فی الکفایة علی هامش فتح القدیر ج: ۱ ص: ۱۳۹ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

(۲) پورتنی حواله.

(۳) نصب الرایه لاحادیث الهدایة ج: ۱ ص: ۱۸۴ (طبع موسسه الریان بیروت)

(۴) نصب الرایه لاحادیث الهدایة ج: ۱ ص: ۱۸۴ (طب موسسه الریان بیروت)

کومو حضراتو چې داحدیث ضعیف ګرځولی که په هغوی کې هریو خانته هم وی بیا به هم هغه په امام ترمذی باندی مقدم وی، د دی څخه علاوه داقاعده ده چې جرح په تعدیل مقدمه وی او حفاظ حدیث د دی په تضعیف باندی متفق دی، لهذا د ترمذی د قول مطابق که داحدیث صحیح هم ومنل سی نو په پوره ذخیره حدیث کی به ځانته صرف دایو حدیث وی چې په هغه کی د حضور ﷺ څخه په جرابو باندی مسح کول مذکور وی.

اوس تاسو غور وکړئ چې قرآنکریم د پښو د مینځلو چې کوم حکم صریح ورکړی دی هغه څنګه صرف د دی یوروایت په وجه پرینښول سی؟ هر کله چې د احادیثو امامانو په دی باندی شدید تنقید هم کړی دی، تاسو وروسته وکتل چې د مسح علی الخفین حکم په هغه وخت ثابت سو کله چې د هغه احادیث د تواتر حد ته ورسیدل، او امام ابویوسف فرمائي: که د مسح علی الخفین احادیث دومره په کثرت سره نه وی نو د پښو مینځلو قرآنی حکم د پرینښولو هیڅ ګنجائش نه وو، خو د مسح علی الجوربین احادیث متواتر خونی لاخه کوی چې په پوره ذخیره د احادیثو کی د دی صرف دری روایتونه دی په هغه کی دوه با اتفاق ضعیف دی او یوه ته اکثرو محدثینو ضعیف ونیلی دی او صرف امام ترمذی ورته صحیح ونیلی دی، د داسی روایاتو په وجه د قرآن کریم په کوم حکم کی څه تخصیص یاتقید نسی پیداکیدی، چنانچې امام ابوبکر جصاص رحمه الله فرمائي:

والاصل فيه انه قد ثبت أن مراد الاية الغسل على ماقدمنا، فلولم ترد الاثار المتواترة عن النبی ﷺ فی المسح علی الخفین لما جاز لنا المسح ولما لم ترد الاثار فی الجواز المسح علی الجوربین فی وزن ورودها فی المسح علی الخفین ابقینا حکم الغسل علی مراد الأیه. (احکام القرآن للجصاص ج: ۲ ص: ۴۲۸) [1]

د مسئلی حقیقت دادی چې د آیت اصلی مراد د پښو مینځل دی لکه چې وروسته تیر سول، لهذا که د حضور ﷺ څخه د مسح علی الخفین متواتر احادیث ثابت نه وی نو موږ به هیڅکله مسح علی الخفین جائز نه وای ګرځولی، او چونکی په جوربین (د کپړی موزی) باندی د مسح احادیث دی وزنی طریقی سره نه دی مروی په کوم وزنی طریقی

---

[1] احکام القرآن للجصاص رحمه الله ج: ۲ ص: ۲۵۰ (طبع سهیل اکیدمی لاهور)

سره چې د مسح علی الخفین احادیث مروی دی. خکه موږ هلته د قرآنی آیت اصل مراد یعنی د پښو مینځلو حکم برقرار کښې ښووی.

او س صرف سوال داپاته کیږی چې د کومو حضراتو صحابه کرامو ﷺ څخه دا منقول دی چې هغوی په جرابو مسح کړی ده. یایی د دی اجازت ورکړی دی نو د هغوی د دی عمل څه وجه وه؟

د دی جواب دادی چې د صحابه کرامو ﷺ په هغه اثارو کی چیری هم داصراحت نسته چې جوربین د کپړی نری موزی وی او ترڅو چې داصراحت نه وی، نو ترهغه وخته پوری د هغوی د اشارو څخه په نری موزو باندی د مسح جواز څنګه ثابت کیدی سی، چنانچې مشهور اهل حدیث عالم علامه شمس الحق صاحب اعظم ابادی لیکی:

ان الجورب یتخذ من الادیم وکذا من الصوف ان هذه الرخصة بهذا العموم ..... لاتثبت الا بعد ان یثبت ان الجوربین الذین مسح علیهما ان النبی ﷺ کانا من صوف .... الخ.

(عون المعبود ج: ۱ ص: ۶۲) (۱)

یعنی جرابی د څرمنی هم وی، د وړی هم او د پمبو هم. او هریوه ته جورب ویل کیږی او په هرقسم موزو باندی د مسح اجازت ترهغه وخته پوری نسی ثابتیدی، ترڅو چې داثابت نه وی چې حضور ﷺ په دی جوربینو مسح کړی ده، بلکی د دی څخه هم زیات داثابت دی چې دی حضراتو په کومو جرابو مسح کړی ده، هغه زیاتی د څرمنی وی یا د خپل پنډ والی د وجی د څرمنی د موزو په شان وی او په هغه کی د څرمنی د موزو د صفات پیداکیدل، چنانچې په مصنف بن ابی شیبه کی روایت دی:

حدثنا هشیم قال اخبرنا یونس عن الحسن وشعبة عن قتادة عن سعید بن المصیب والحسن انهما قالا: یمسح علی الجوربین اذاکان صفیقین (مصنف ابن ابی شبه ج: ۱ ص: ۱۸۸) (۲)

او حضرت سعید بن المسیب رحمه الله او حضرت حسن بصری رحمه الله فرمائی چې په جرابو باندی مسح جائزده په دی شرط چې هغه ښه پنډی وی، واضحه دی وی چې ثوب صفیق هغه کپړی ته وایی چې ښه مضبوطه او د بیز وی، وګوریځ قاموس او مختار صحاح وغیره.

---

(۱) عون المعبود باب المسح علی الجوربین ج: ۱ ص: ۱۸۷ (طبع دار الکتب العلمیه بیروت)

(۲) طبع ادارة القرآن کراچی)

وکذا من القطن حیث یقال لکل من هذا الجورب ومن المعلوم ان هذه الرخصة الخ

حضرت حسن بصري رحمه الله او حضرت سعيد بن المسيب دواړه د جليل القدر تابعينو څخه دي او هغوی د صحابه کرامو رضي الله عنهم عمل ليدلو سره دافتوی ورکړی ده، لهذا د دې حضراتو د عمل او فتوی څخه چې کومه خبره ثابته سوه هغه د دې څخه زياته نه ده چې کومې موزې ډيرې پنډ کيدو په وجه د څرمنې د اوصافو حاملې وي په هغه باندې مسح جائزده او د دې پنډوالي د وضاحت د پاره فقهاوو هغه درې شرائط ذکر کړي دي، يوځه په هغه کې او به نه چهانړيږي، دوهم هغه چې د څه شي سره د تړلو څخه بغير پخپله ولاړې وي، او دريم داچې واغوستل سي او په هغه کې ميل دوه ميله تلل ممکن وي، داسې موزې چونکې د څرمنې د اوصافو حامل وي څکه دا هم اکثره فقهاوو د (مسح على الخفين د احاديثو څخه رواية النص او د مذکوره اصحاب کرامو د اثارو په وجه د (خفين) په حکم کې داخل کړي دي چنانچې علامه ابن الهمام تحرير فرمائي:

لاشك ان المسح على الخف على خلاف القياس فلا يصلح الحاق غيره به، الا اذاكان بطريق الدلالة، وهو ان يكون فى معناه ومعناه الساتر لمحل الفرض الذى هو بعدد متابعة المشى فيه فى السفر وغيره. (فتح القدير ج: ۱ ص: ۱۰۹) (۱)

په دې کې هيڅ شك نسته چې د مسح على الخفين مشروعيت خلاف قياس سوی دی، لهذا په دې باندې بل شی قياس کولی نسی، اولاً داچې هغه دلالة النص په طريقه د خفين په معنی کې داخل وي او د خفين معنی داسې موزې دي چې هغه پښې بالکل پټې کړې وي او په هغه کې د سفر په دوران کې مسلسل تلل ممکن وي، لهذا فقهاوو په جورابينو باندې د مسح د جواز چې کوم شرائط مقرر کړي دي، د هغوی داتعبير بالکل غلط او خلاف واقع دی چې په حديث کې د مسح على الجوربين اجازت مطلق وو، او هغوی د خپل طرف څخه شرائط عائد کولو سره هغه مقيد کې، بلکې واقعه داده چې اصول په اعتبار سره د پښو مينځلو فريضه پرېښوولو سره د مسح کولو حکم تر هغه وخته پورې نسي ثابتيدی ترڅو چې په هغه متواتر احاديث موجود نه وي، په خفين کې چونکې داسې احاديث موجود وه څکه هلته د مسح اجازت ورکول سو خو په جورابينو باندې مسح څه د داسې حديث څخه ثابته نه ده چې متفق عليه طور باندې صحيح وي لهذا په دې باندې د مسح اجازت نسي ورکولی، اولاً داچې هغه جوربين د خفينو د صفاتو حامل کيدو سره د خفينو په حکم کې په دلالة النص سره داخل سي او چونکې د

(۱) فتح القدير باب المسح على الخفين ج: ۱ ص: ۱۳۹ (طبع مکتبه رشيديه کويټه).

صحابه کرامو رضی الله عنهم او تابعينو څخه هم په داسې موزو باندې ثابت وه. خکه زياتو فقهاوو د دې اجازت ورکړی. او د خفين بنيادي صفات يې د مذکوره درې شرائطو سره بيان کړل په دې باندې د ټولو ائمه او مجتهدينو اجماع منعقده سوه.
تر څو چې د علامه ابن حزم رحمه الله يا علامه ابن تيميه رحمه الله او علامه ابن قيم تعلق دی د هغوی لوړ مقام په خپل ځای باندې دی. خو هغوی په ډېرو مسائلو کې د جمهور امت څخه جلا لاره اختيار کړې ده. چې هغه امت پحيثيت مجموعي قبوله نه کړه بالخصوص په دې مسئله کې. خو هغوی په خپل مسلك څه دليل هم نه دی ورکړی لهذا د پوره امت د فقهاوو. محدثينو او مجتهدينو په مقابله کې صرف د دې درو حضراتو په رايه باندې عمل کولو سره د پښو مينځلو قرآني حکم ترك کول يوسنګين جسارت دی او د دې اجتهاد خو څه جواب نسته چې که (په پښه باندې کپړه هم تاز سی نو په هغه هم مسح جائز ده. د ټول امت په ټولو فقهاوو او ټولو مجتهدينو او ټولو محدثينو په باره کې خو دا الزام دی چې د هغوی د دې قول څه مأخذ نسته حالانکې د دې ناقابل انکار دلائل تاسو وروسته کتلې دی. او بل طرف ته يې خپل اجتهاد دادی چې بلاوجه په پښه باندې کپړه تاوولو سره په هغه باندې مسح کيدی سی. ايا د دې لا يعنی حرکت په خاطر د پښو مينځلو قرآني حکم د ترکولو څه مأخذ سته؟
تاسو چې د جناب مولانا مودودی صاحب کوم عبارت نقل کړی دی په هغه کې په څپلو باندې هم د مسح کولو ذکر دی. خکه د هغه حقيقت هم په آخر کې مختصراً عرض دی:
جوراب که پرې وی نو په هغه باندې د مسح کولو بعضې فقهاء هم قائل دی. خو په څپلو باندې مسح کول خو د هيڅ امام په مذهب کې جائز نه دی.
لم يذهب احد من الائمة الى جواز المسح على النعلين (معارف السنن ج: ۱ ص: ۳۴۷)
(۱) په ائمه وو کې هيڅوك هم په څپلو باندې د مسح کولو قائل نه دی.
د دې وجه داده چې د حضور صلی الله علیه وسلم څخه په څپلو باندې مسح کول په هغه وخت کې ثابت دی. کله چې حضور صلی الله علیه وسلم د مخکې څخه په اوداسه کې وو. خو د نوی لمانځه د پاره به يې تازه اودس کوی. په داسې حالاتو کې به يې چونکې اودس د اول څخه وو. نو خکه به حضور صلی الله علیه وسلم د پښو مينځلو په ځای به يې په پښو باندې لاس راتير کې. چنانچې په صحيح ابن خزيمه کې روايت دی:

---

(۱) طبع ايچ ايم سعيد)

عن علی انه دعا بکوز من ماء، ثم توضأ وضوأ خفیفا مسح علی نعلیه، ثم قال: هکذا وضوء رسول الله ﷺ للطاهر مالم یحدث. (صحیح ابن حزیمه ج: ۱ ص: ۱۰۰ باب: ۵۴ حدیث: ۳۰۰) (۱)

حضرت علی رضی الله عنه د اوبو یوګیلاس یاکوزه را وغوښتی او ډیر مختصر اودس یی وکی او په څپلو یی مسح وکړله، بیایی وفرمائیل د طهارت په حالت کی چی ترڅو یی اودس نه وی مات، حضور ﷺ به داسی اوس کوی.

د دی وضاحت څخه وروسته په څپلو باندی مسح، ثابت کوونکی روایتونه د بی اودسه سړی د پاره په څپلو باندی د مسح کولو د پاره څه ګنجایش باقی نه پاته کیږی، لهٰذا د امت د ټولو مستندو فقهاوو او مجتهدینو په دی باندی اتفاق دی چی هغه نری موزی چی د هغه څخه اوبه چهانړیږی یا هغه د څه شی ترلو څخه بغیر په پنډی باندی نه تړه کیږی، یا په هغه کی یو یادوه میله تلل ممکن نه دی په هغه باندی مسح کول جائز نه دی او نه په څپلو باندی مسح کول درست نه دی او چونکی زموږ په زمانه کی سوتی، ډری او د نائلون موزی چی رائج دی هغه نری دی او په هغه کی مذکوره اوصاف نه پیداکیږی څکه په هغه باندی مسح په هیڅ حال کی جائز نه ده او کوم سړی چی داسی کوی، نو د امام ابوحنیفه رحمه الله، امام شافعی رحمه الله، امام مالك رحمه الله، امام احمد رحمه الله بلکی د هیڅ یو مجتهد په مسلك کی به د هغه اودس درست نه وی.

والله سبحانه وتعالی اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

(از ماهنامه البلاغ)

(جمادی الاولی ۱۳۹۷ هـ)

د نائلون په مروجه جرابو او سوتی جرابو باندی د مسح حکم

سوال: په موزو باندی مسح کول جائز دی، د ربړ د موزو څخه علاوه واټر پروف موزو وغیره او د نائلون جرابی، سوتی جرابی په دی باندی مسح جائز ده او که نه؟ په واضح طور باندی د صحیح ثبوت سره د حوالی سره تحریر وفرمایی.

---

(۱) (طبع المکتب الاسلامی بیروت)

جواب: د خرمنی یا د ربړ موزګی که دومره پنډ وی چی محض د خپل پنډ والی یا د سختی د وجی یا د لاستیک ترلو څخه بغیر پخپله ولاړی وی نو په هغه باندی مسح صحیح ده، د نائیلون مروجه جرابی نری وی په هغه باندی مسح صحیح نه ده.

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۱/۲/۲۵ ﻫ

(فتوی نمبر ۲۹۳/ ۲۲ الف)

کتاب الصلوة

د لمانځه مسئلې

فصل فی مواقیت الصلوة

د لمانځه د اوقاتو متعلق د مسائلو بیان

د دار العلوم کراچی د لمونځونو دوختونو په نقشه کې د صبح صادق په وخت باندې اعتراض او د هغه جواب

محترم واجب الاحترام مفتی تقی صاحب عثمانی زید مجد کم!
السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!
بنده تقریباً د یوې میاشتې څخه د دار العلوم د مفتیانو سره د صبح صادق او صبح کاذب په باره کې گفت او شنیدوکې چې د هغه څخه معلومه سوه چې هغوی ته د دې فن هیڅ علم نسته، د ړوند تقلید څخه علاوه.
جناب مولانا اشرف صاحب بیت المکرم والاسره درې واره په ټلیفون گفت لو شنید وسو او هغوی ته مې عرض وکې چې موږ ته وخت راکړئ چې موږ درې کسان په دې باره کې په دلائلو سره خبرې اترې وکړو. د مشاهداتو د پاره زه محمد اشرف جنوبي وزیرستانی د علم جدید د پاره احمد نفیس انجنیر صاحب د هیئت قدیم د پاره مفتی بلال صاحب خو هغه دې ته تیار نسو، په آخره کې په دریم وار هغه ووئیل: چې د اوقاتو نقشه عباسی صاحب مرتب کړې ده، غرض داچې د ړوند تقلید څخه علاوه نور څه دلائل په زیر افق اتلس درجه باندې په صبح صادق کیدو باندې نه وو.
په آخرکې یې دا ووئیل: چې تاسو د مفتی رفیع عثمانی صاحب او مفتی تقی عثمانی صاحب سره خبره وکړه!
جناب محترم! تاسو د واړو وړونو د نورو علماوو حضراتو سره اندازتًا درې واره مشاهدات سوې دي او تاسو په خپل قلم سره د زیر افق اتلس درجې صبح کاذب ثابت کړې دی بیاتاسو هم هغه صبح صادق ثابت کې؟ غرض داچې د مشاهداتو څخه هم او د حسابونو هم تاسو دواړه وړونه دافق د لاندې په اتلسو درجو باندې دَ صبح کاذب قائل سوې وی نو بیابې د مشاهداتو او د حسابونو څخه دافق د لاندې په پنځلس درجو د

صبح صادق مخالفت مو ولی شروع کړی دی" جناب محترم د بر به ادب سره درخواست دی چې بندګانو ته سمه لار د ښوولو په خاطر آننده په پره ټینګیدل او به ښو سترګو تقلید کول پریږدی او د صحیح مسئلې د حل کولو مهربانی وفرمایي د باره د دی چې دعوامو د سهار لمونځ د ضائع کیدو څخه بچ سی امید لرم چې د دار العلوم څخه صانع سوی د لمنځونو د وختونو نقشه د خپل لیکل سوی د اصول مطابق د صانع کولو هدایت به جاری وفرمایي.

یعنی د پیشلمی انتها د زړو نقشو مطابق د سهار اذان د مفتی رشید احمد دامت برکاتهم مرتب سوی د حساباتو مطابق، صبح صادق دافق د لاندی په پنځلس درجو د کیدو هدایت جاری وفرمایي. وفقکم الله تعالی.

بنده محمد اشرف عفا الله تعالی، جنوبی وزیرستان ۲۳/ شوال ۱۴۱۷ هـ

(د ذکرسوی تحریر څخه وروسته د سوال کونکی د طرف څخه لاندینی د فتوی غوښتنه هم راغله)

محترم المقام واجب الاحترام مفتیان حضرات زید مجدکم. ومفتی تقی عثمانی صاحب دار العلوم کورنگی کراچی.

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته. د الله ﷻ ارشاد دی چې حق مه پټوی حق باطل سره مه یوځای کوی. دلته په کراچی ښار کی د سهار او د انتهائی سهار (پیشلمی) او د افطار (د روژه مات) نقشی چاپ کیږی په دی نقشو کی یی د پیشلمی د وخت او د سهار د اذان په مینځ کی هیڅ فرق نه دی لیکلی د تعجب خبره ده چې د پیشلمی د انتها په وخت په لاؤډ سپیکرونو اذانونه کول هم شروع کړی او ورسره خلک په انفرادی او اجتماعی طور باندی د سهار لمونځ اداکوی. لیکن ډیر داسی مفتیان او علماء کرام چاته چې معلومه ده چې په رائج سوو جنتریانو کی چې یی د صبح صادق کوم وخت لیکلی دی هغه د صبح کاذب وخت دی لیکن بیاهم هغوی د غلطو نقشو نشر واشاعت کوی، اوس بنده د خپلو پنځلسو کالو مشاهدی لیکی هغه داچې د افق د لاندی اتلس درجی د صبح کاذب وخت دی او د افق د لاندی پنځلس درجی د صبح صادق وخت دی د دی څخه علاوه زړی نقشی کومی چې په برصغیر پاك وهند کی چاپ کیږی په هغوکی د سهار او د ماخستن وخت غلط دی کومه نقشه چې صاحب احسن الفتاوی مفتی رشید احمد صاحب مرتب کړی ده هغه بالکل صحیح ده. په کراچی ښار کی چې څومره وختونه مدرسو والا یابل څوك چاپ کوی په دی کی د صبح صادق وخت غلط دی. د

دار العلوم کراچي نقشه هم غلطه ده کوم د سهار وخت یې چې لیکلی دی هغه د صبح کاذب دی اوس د آننده د پاره که چیری د کراچي د ښار مفتیانو او علماء د دی رائج سوی جنتری د غلطی کیدو فتویٰ ورنه کړه او په خپله یې باندی عمل ونه کی نو د کومو خلګو لمونځونه چې ضائع سوی دی د هغه عذاب به په دی علماوو راځي. تاسو د کراچي ښار علماوو ته درد مندانه اپیل دی چې د دی مسئلی د حل لپاره جد وجهد شروع کړئ او په دی باره کی عیني مشاهده وکړی د دی شکل دادی چې د کراچي ښار څخه د باندی ولاړسی پنځه ورځي په میاشت کی مشاهدی وسی نو داشان به په تاسو حضراتو باندی خپله غلطی د روڼا ورځ په شان ښکاره سی. د مفتیانو کرامو پنځه رکنی کمیټی چې د نقشی مرتب کولو کوم دوه اصولو څخه مرتب فرمانیلی دی. ۱: پوره کال دِ عیني مشاهدی وسی د هغه څخه وروسته دِ نقشه مرتب سی. ۲: د حساباتو مطابق دِ نقشه مرتب سی لیکن د دی د پاره دِهم پوره کال مشاهدی وسی. د دار العلوم مرتب سوی نقشه د دواړو اصولو څخه خلاف ده. غرض داچې په پوره پاکستان کی شائع سوو نقشوکی د صبح صادق په ځای د صبح کاذب وخت لیکل سوی دی کله چې د صبح صادق او د صبح کاذب په مابین: کی د دولسو څخه ترشلو منټو فرق دی، دوباره درخواست دی چې د کراچي علماء او مفتیان حضرات دِ د دی مسئلی د حل د پاره جد وجهد شروع کړی خه داخبره په پوره یقین سره کوم چې د دنیا یوسری هم دافق د لاندی په اتلس درجو صبح صادق نه سی ثابتولی او نه به یې ثابت کړی که د چا دعویٰ وی نو هغه دی مشاهدی د پاره راسی. بنده محمد اشرف عفا الله عنه

سوال کونکی ته په جواب کی د تندو آدم د مشاهداتو په نتیجه کی مرتب سوی لاندی لیکلی تحریرهم لیږل سوی دی او ورسره حضرت والا دامت برکاتهم مستقل جواب هم تحریر وفرمانیلو کوم چې د دی تحریر څخه وروسته درج دی. (از مرتب عفی عنه)

د مفتی رشید احمد صاحب مدظلهم رساله د صبح صادق په دلائلو باندی غور وخوض کولو د پاره په ۱۳/ ذیقعده سنه ۱۳۹۲ ھ مجلس منعقد سو چې پکښی حضرت مفتی رشید احمد صاحب مدظلهم حضرت مفتی رفیع عثماني صاحب مدظلهم او حضرت مولانا تقی عثماني صاحب مدظلهم شرکت وفرمانیلو په دی تحریر کی داټول حضرات متفق وه او په دی کی د ټولو حضراتو د ستخطونه هم ثبت وه او مفتی اعظم مفتی محمد شفیع صاحب که څه هم په دی مجلس کی موجود نه وو خو وروسته یې په دی تحریر اتفاق وکی او خپل تصدیقی دستخط یې ثبت کی دلته هغه تحریر بعینه نقل

مه جهد

کیږی الحمدلله وکفی وسلام علی عباده الذین اصطفی امابعد: نن په تاریخ ۱۳/ ذیقعده ۱۳۹۲ هـ د صبح صادق او د ماختسن د وختو په مسئله باندی غورکولو د پاره مجلس منعقد سو چی پکښی داحضرات شامل وه: حضرت مولانا مفتی رشید احمد صاحب حضرت مولانا عاشق الهی صاحب، حضرت مولانا مفتی رفیع عثمانی صاحب، احقر تقی عثمانی.

په دی مجلس کی د مولانا رشید احمد رساله د صبح صادق په دلائلو باندی غور لاندی راغلل د بحث او تمحیص څخه وروسته مندرجه ذیل خبری د ثبوت پای ته ورسیدلی.

۱: په مروجه جنتریانو کی د صبح صادق او عیشاء چی کوم وخت لیکلی دی هغه د هغه وخت دی چی کله نور دافق څخه اتلس درجی لاندی وی د دی تصریح د محکمه موسمیات نیول هیڅ کوارتر په خطونو کی رساله صبح صادق ص: ۲۵ ج: ۲ او ص: ۲۷ کی موجود دی او ناتیکل المینیك چی گرین وچ نه شائع کیږی د هغه څخه هم د دی تصدیق کیږی.

۲: اتلس ۱۸ درجی دافق لاندی د فلکیاتو جدید ماهرینو د تصریحاتو مطابق هغه وخت دی چی د مشرق طرف څخه سهار د دی څخه مخکی او مغرب طرف ته د شپی د دی څخه وروسته څه سپکه غوندی رونا هم په افق باندی نه وی آخری شپه کی کومه رونا چی د ټولو څخه اول ښکاره کیږی هغه ته استرانو میتر توائلایټ وایی.

۳: د هیئت د قدیم (پخوانو) کتابونو څخه او راجح او مشهور دامعلومیږی چی د اتلس درجی د افق لاندی د صبح کاذب وخت وی، نه چی د صبح صادق، په بعضی کتابونو کی د اووه لس درجو د افق لاندی او په بعضو کی بیا د نولس درجو دافق لاندی اقوال هم په صیغه د تمریض موجود دی، خو هغه مرجوح دی.

۴: د دی مسئلی د غور لاندی د راتلو څخه وروسته په متفرقو ایامو کی چی څومره مشاهدات وسول په هغه کی په هیڅ ورځ کی هم د مروجه جنتریانو مطابق صبح صادق ونه سو، بلکی د هغه څخه وروسته وسو، د دی ټولو امورو څخه ثابتیږی چی په مروجه جنتریانو کی چی د صبح صادق په نوم کوم وخت لیکل سوی دی هغه په حقیقت کی د صبح کاذب دی، او غالبا د روژی په باره کی د احتیاط پیش نظر به لیکل سوی وی.

اوس سوال داپاته کیږی چی بیا د صبح صادق صحیح وخت څه دی؟ د دی تعین په دوو طریقو سره ممکن وو، یو په مشاهداتو سره، او دوهم په حساباتو سره، ترڅو چی د مشاهداتو تعلق دی، د دی په بنیاد یوه جنتری هغه وخت جوړیدی سی کله چی په

ګلونو مکمل مشاهدات وسي او ظاهره ده چې د دې کار مواقع میسر نه دي، او څه چې لږ ډېر مشاهدات وسول، د هغه د ټول کال د پاره د اوقاتو تعین ممکن نه وو، دوهمه طریقه د حساباتو وه حضرت مفتي رشید احمد صاحب مدظله څخه بعضي د هیئت کتابونو د تصریح مطابق د پنځلس درجو د افق لاندې د صبح صادق وخت ګرځولو سره په حسابونو بآندې د هغه نقشه جوړه کړې ده، علامه شامي رحمه الله داتصریح کړې ده چې د صبح صادق او صبح کاذب ترمینځه درې درجې فرق دی او کله چې د ذکر سوي پورتني دلائلو په مخ ثابت سول چې صبح کاذب د اتلس درجو دافق لاندې کیږي نو د علامه شامي رحمه الله د بیان څخه همدا نتیجه را وځي چې صبح صادق د پنځلس درجو د افق لاندې نه وي، په دې وجه باندې حضرت مفتي رشید احمد صاحب د صبح صادق کوم وختونه راباسلي دي د هغه مقابله د ټنډو آدم د مشاهداتو سره وسو نو زیات څخه زيات د درو منټو فرق را ووتی، خو د درو منټو فرق په صبح کاذب کي هم وو، ځکه په صبح کاذب او صبح صادق باندې څه اثر ونه لویدی، مفتي رشید احمد صاحب دولسم جون د هغه ځای د پاره درې منټه د لوړ ځلور بجې د صبح کاذب (د اتلس درجو د افق لاندې) او شل منټه د لوړ ځلور بجې صبح صادق د (پنځه لس درجو د افق لاندې) وخت لیکلی دی، خو مشاهدې سره صبح کاذب پوره ځلور بجې او صبح صادق اووه لس منټه د لوړ ځلور بجې په نظر راغلو، دادرې منټه فرق د شبهې د مخې کیدې سي، خو په قول د حضرت مفتي صاحب مدظلهم د طول او عرض د نصف النهار پیش نظر دومره فرق کیدې سي ځکه د مفتي صاحب په رایه کي هم پنځه منټه احتیاط ضروري دی او وروسته بیا مفتي صاحب دوباره د احتیاطِ سره په دې تاریخ او د دې طول او عرض حساب یې را ویستی، نو معلومه سوه چې فرق صرف د یومنټ وو، او مخکې حساب کي څه غلطي سوې وه.

په هرتقدیرا د پورتني ذکرسوي تحقیق څخه موږ ته داګمان غالب کیږي چې مولانا مفتي رشید احمد صاحب په حسابي طریقي سره اوقات راباسلي دي، د هغه مطابق نقشه جوړولوکي څه حرج نسته، خو معلومه سوې ده چې د بعضي نورو علماوو په دې اطمینان نه دی سوی، هغوی دا وایي چې صبح صادق د پنځلس درجو دافق څخه لاندې نه مخ کیږي، د دې څخه علاوه زموږ د ظن غالب بنیادهم په حسابونو باندې دی، نه داسې مسلسل مشاهداتو باندې چې د دائمي جنتریانو بنیاد جوړسي، هرکله چې په شریعت کي اصل مدار په مشاهداتو باندې دی او په حسابي جنتریانو باندې به اعتماد

په هغه وخت کې کیدی سی ګله چې د مشاهداتو څخه بې متواتر ثابتید سوی وي. څکه مناسب دامعلومیږي چې په نقشو کې د سهار د وخت د پاره دوې خانې جلا جلا ولیکل سی ځ د یو عنوان وي احتیاطي منتها سهار او د هغه لاندي د قدیم معمول مطابق د قدیم جنتریانو اوقات ولیکل سی. دوهم عنوان دی د سهار د اذان وخت او په هغه کې د مفتي رشید احمد صاحب راایسنل سوي اوقات د صبح صادق ولیکل سی. د دوارو منځنی وخت کې دې نه پیشلمی وسی او نه دې لمونځ وسی.

(احقر محمد تقي عثماني اګر چې زه حاضر په مجلس کې نه وم) خوبه دې سره اتفاق دی ۱۴/ ذی القعده ۱۳۹۲ هـ محمد عاشق الهی رشید احمد العبد محمد رفیع عثمانی عفا الله عنه

محمد شفیع عفا الله عنه
۱۴/ ذی القعده ۱۳۹۲ هـ
دار الافتاء دار العلوم کراچی
بنده عبد الرؤف سکهروی
۲۱/ شعبان ۱۴۱۷ هـ

پورتني ذکر سوي تحریر څخه علاوه د حضرت دامت برکاتهم د سائل د استفتاء په جواب کې باقاعده فتوی هم ولیکله چې په لاندي ډول ده (له مرتب عفی عنه څخه)

جواب: محترم او مکرمه! السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

ستاسو خط راکول سو د صبح صادق په مسئلې باندي حضرت والد صاحب او د حضرت بنوري صاحب رحمه الله قدس سره په زمانه کې په میاشتو تحقیق جاري وو چې په هغه کې مشاهدات هم وسول او حسابي تحقیق هم وسو تاسو چې د تینډو ادم د کومې مشاهدي ذکر کړی دی هغه د متعددو مشاهداتو یوه مرحله وه څه حتمي مشاهده نه وه په هغه وخت کې ټولو ته داخبره واضحه وه، چې مطلع د غبار　　ککړ کیدو په وجه د څه حتمي فیصلي بنیاد نسی جوړولی. د دې څخه وروسته هم متعدد مشاهدات وسول، کتابي تحقیق هم وسو. بالاخره حضرت والد صاحب او حضرت مولانا بنوري صاحب دوارو د حضرت مفتي رشید احمد صاحب د تحقیق څخه اختلاف او په هغه باندي د عدم اطمینان اعلان وکی، د دې وروسته هم د دې حضراتو په حکم سره پخلپه احقر یو مفصل تحریر د حضرت مفتي رشید احمد صاحب په خدمت کې عرض کی، چې په هغه کې د دې بزرګانو د فیصلي وجوهات بیان سوي وه. د حضرت مدظلهم د ارخه

څه جواب هم موصول نسو، په هرصورت دامسئله د میاشتو د محنت او تحقیق او مشاهدی څخه وروسته کم تر کمه زموږ ترحمه پوری واضع سوه، افسوس دادی چی د دی باوجود په هره موقع باندی د بینو آدم د دی ناتمامی مشاهدی په بنیاد باندی دی بزرگانو لره د مطعون کولو کوشش کیږی، او د دی حضراتو څخه وروسته د تحریرونو، مشاهداتو او د زبانی گفتگو څه حواله نه ورکول کیږی.

به هرحال! که کوم صاحب ته د حضرت مفتی رشید احمد صاحب مدظلهم په تحقیق باندی اعتماد دی نو بیشکه په هغه دی عمل وکړی خو د مذکوره بزرگانو موقف په روند تقلید باندی مبنی گرځول، او د دی وفات سوی بزرگانو په باره کی د طعن ژبه اوږدول په هیڅ رنگ مناسب نه دی.

والسلام

۲۵/ ۱۱/ ۱۴۱۷ هـ

(فتوی نمبر ۲ / ۲۲۰)

د زوال انتهاء او په ابتداء ظهر کی د فاصلی مقدار

سوال: په انتهاء د زوال او ابتداء د ظهر کی څومره فاصله وی؟

۲: د زوال مده څو منته وی؟

جواب: ۱-۲: زوال یو آنی شی دی چی د یومنټ څخه په کم وخت کی هم پوره کیږی او د دی څخه وروسته د ماپښین وخت شروع کیږی، لهذا د لمر د زوال څخه وروسته فوراً د ماپښین وخت راځی په دواړو کی څه معتدبه فاصله نسته، البته د زوال د اطمینان د پاره پنځه منته احتیاطی انتظار کول پکار دی:

وقد وقع عبارات الفقهاء ان الوقت المکروه هو عند انتصاف النهار الی ان تزول الشمس ولایخفی ان زوال الشمس انما هو عقیب انتصاف النهار بلافصل. شامی ج: ۱ ص: ۲۴۸. [1]

---

[1] رد المحتار ج: ۱ ص: ۳۷۱ (طبع سعید) وفی فتح الملهم ج: ۵ ص: ۳۱۵ (طبع مکتبه دار العلوم کراچی) عن عقبة بن عامر الجهنی یقول ثلث ساعات کان رسول الله ﷺ ینهانا ان نصلی فیهن او ان نقبر فیهن موتانا حین تطلع الشمس بازغةً حتی ترتفع وحین یقوم قائم الظهیرة حتی تمیل الشمس وحین تضیف الشمس للغروب حتی تغرب. رواه مسلم، وفی فتح الملهم قوله: وحین یقوم قائم الظهیرة ..... الخ. هی شدة الحرفی نصف النهار، قال السندی: قال النووی: الظهیرة حال استواء

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقي عثماني عفي عنه
۱۸/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوی نمبر ۲۲۰/ ۲۸ الف)

په حنبلي مسلک دزوال څخه مخکی د جمعي وخت او په دی بناء باندی د حنفي مقتدی د پاره حکم

سوال: په کویت کی د لمانځه د اوقاتو د پاره یوه کتابچه چی د هغه نوم (نتيجة التقويم الهجری) دی، داکتابچه د حکومت د اړخه مفته ورکول کیږی، روزانه د اوقاتو په تغیر سره د لمانځه وختونه هم بدلیږی دوه کاله مخکی د جمعي مخکی اذان به په ابتداء د ظهر کی کیدی، او دوه رکعته د اداء کولو څخه وروسته به امام منبر ته تشریف وی وړی او د خطبی اذان به یی کوی، په دی مختصر وخت کی به موږ پاکستانیانو څلور رکعته لمونځ اداء کوی، خو د دوو کالو څخه حکم جاری دی چی د هغه په وجه د جمع مخکی اذان د ظهر څخه نیمه گینټه مخکی کیږی او په ابتداء د ظهر باندی د خطبی اذان وئیل کیږی، څکه خطیب دوه منټه مخکی تشریف راوړی او اذان هم په هغه وخت باندی کیږی په دی حالاتو کی څلور رکعاتو د جمعي د پاره څه حکم دی؟

جواب: هغه خلک چی د حنبلي مسلك والا دی، د هغوی په مسلك کی د جمع لمونځ وخت د زوال څخه مخکی کیږی، به هرحال په دی کی حنفي مسلك والا حضراتو ته پکار دی چی هغوی خطیب صاحب ته خپل مشکل بیان کړی او هغه دی په دی اماده کړی چی د زوال څخه وروسته دوی ته د څلور رکعاتو وخت ورکوی امید دی چی هغه به داقبول کړی او که بالفرض یی قبول نکړی نو سنت دی د جمعي څخه وروسته اداء کړی.

الشمس ومعناه حين لايبقى للقائم فى الظهيرة ظل فى المشرق ولا فى المغرب وفى المجمع هو من قامت به دابته ووقفت يعني ان الشمس اذا بلغت وسط السمآء ابطأت حركته الى ان يزول فيجب انها قد وقفت وهي سائرة لكن لايظهر اثره ظهوره قبل الزوال وبعده انتهى

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۸/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوی نمبر ۲۲۰/ ۲۸ الف)

د ظهر وخت

سوال: ایا د ماپښین لمونځ پنځه منټه د لوړ په یوه باندې کول درست دی؟ او که نه؟ زموږ په فیکټرۍ کې مستقل په همدې وخت د ماپښین لمونځ په جمعې سره اداء کیږي؟

جواب: د ماپښین لمونځ د لمر د زوال څخه وروسته فوراً شروع کیږي او د لمر د زوال وخت د موسمونو په اختلاف سره بدلیږي رابدلیږي د اوقاتو مفصل نقشې چهاپ سوې دي او عام پداکیږي هغه خپل مخ ته کښیږده او فیصله وکړه، چونکې اکثره موسمونو کې د یوه بجې څخه مخکې د ماپښین وخت شروع کیږي، لهذا ته په یوه بجه لمونځ کولی سې

والسلام
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۳/ ۱/ ۱۳۹۹ هـ
(فتوی نمبر ۱۱۷/ ۳۰ الف)

په کینیډاکې د مازیګر او ماخستن وخت

سوال: دلته د امام شافعی رحمه الله د مسلک مطابق د لمنځونو د اوقاتو چارټ چهاپ سوی دی، تاسو د مازیګر وخت د حنفی مسلک مطابق متعین کې.

۲: دلته په کینیډاکې د غروب افتاب د څخه وروسته شفق احمر خو غائب کیږي خوشفق ابیض د شپې تریوولس بجو پورې یا د دې څخه هم ترناوخته پورې وی یوولس بجو پورې انتظار کول ډیر مشکل دی او د ماخستن لمونځ اکثره پاته کیږي، نو دا انتظار

ځکه هم مشکل دی چې سهار را ولاړیدل وی تاسو وفرمایاست چې د مغرب ځخه وروسته زر تر زره د ماخستن د لمانځه وخت کله شروع کیږي؟

جواب: د ماز یګر د لمانځه وخت په حنفی مسلک کی په هغه وخت وی کله چې په ځمکه باندی دهریو شي سوری داصلی سوری ځخه علاوه دوه چنده سی [1] داوخت په مختلفو موسمونوکی اود مختلفو مقاماتو په لحاظ سره بدلیږي اوهلته ماهرینو ته په رجوع کولو سره معلومولی سی اوکه هلته مشکل وی نومولانارشید احمد صاحب اشرف المدارس ناظم اباد کراچی ته یې ولیکی دهغه ځخه پوره نقشه جوړه کړی هغوی ته په دی کی ښه مهارت دی احقرته مهارت نسته.

۲: په مسؤله صورت کی شفق احمر د غروب کیدو ځخه وروسته د ماخستن د لمانځه د اداء کولو ګنجائش سته عملاً بقول الصاحبین فی مواقع العذر.[2]

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۹۱۹۱۷هـ

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

---

[1] وفی جامع الترمذی باب ماجاء فی تأخیر الظهر فی شدة الحر ج: ۱ ص: ۲۲، ۲۳ (طبع فاروقی کتب خانه) عن ابی هریرة ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ: اذا اشتد الحر فأبردوا عن الصلوة فان شدة الحر من فیح جهنم. طریقه د استدلال داده چې د حجاز د ګرمی ابراد په مثل اول باندی نه ذی وفیه ایضا ج: ۱ ص: ۲۳ عن ابی ذر: ان رسول الله ﷺ کان فی سفر ومعه بلال فاراد ان یقیم فقال ابرد ثم اراد ان یقیم فقال رسول الله (ص) ابرد فی الظهر قال حتی رأینا فیئی التلول ثم اقام فصلی. فقال رسول الله ﷺ: ان شدة الحر من فیح جهنم فابردوا عن الصلوة. وفی الصحیح للامام البخاری ج: ۱ ص: ۷۲، ۷۷ (طبع قدیمی کتب خانه) حتی ساوی الظل التلول. د استدلال طریقه داده چې د غونډو د سوی د هغه د مساوی کیدو حاصل دادی چې د عرب غونډی عموماً منبسط وی ځکه د هغه سوری ترناوخته پوری معلومیږي او د هغه سوری په هغه وخت کی یومثل وی هرکله چې د نورو شیانو سوری د یومثل ځخه هم کافی زائد سوی وی، د نورو احادیثو او د مستقل تفصیل د پاره وګوری فتح الملهم ج: ۴ ص: ۲۹۷ الی ۳۰۲ (طبع مکتبه دار العلوم کراچی) اودرس ترمذی ج: ۱ ص: ۳۹۵.

[2] وفی اعلاء السنن ج: ۲ ص: ۱۱ (طبع ادارة القرآن کراچی) وفی البحر الشفق هو البیاض عند الامام الی ان قال تثبت ان قول الامام هو الاصح ... ولایعدل عنه الی قولهما او قول احدهما او غیرهما الا لضرورة من ضعف دلیل او تعامل بخلافه کالمزارعة وان صرح المشائخ بأن الفتوی علی قولهما کمافی هذه المسئلة وفی السراج الوهاج فقولهما اوسع للناس وقول ابی حنیفة احوط (محمد زبیر حق نواز)

نمه اراد ان

(فتوی نمبر ۱۲۵، ۳۰و)

۱: په ماز یګر کی داصفرار شمس پوری تاخیر
۲: دماخستن وخت

سوال: ۱ داحناڤو په مسلك باندی دمازیګر په لمونځ کی تاخیر چی افضل دی او په دی افضلیت باندی دګهینتو په حساب سره د مازیګر اومابنام په مینځ کی څومره وخت پکاردی؟

۲: د مابنام لمونځ څخه څومره وخت وروسته دماخستن وخت داخلیږی؟

جواب: د احناڤو په نزد د مازیګر لمونځ داصفرار شمس یعنی د لمر دزیړدو څخه مخکی پوری تاخیر کول افضل دی خوپه جمع کی داخیال ساتل ضروری دی چی د لمونځ ختمولو څخه وروسته د اصفرار څخه مخکی دونه وخت باقی وی چی که دلمونځ اعاده کول وی نوچی هغه هم د اصفرار څخه مخکی وسی داوخت د موسمونو اوښارونو په اختلاف سره بدلیږی څکه دګهنټی اومنټ په حساب سره ددی څه مقدار په دائمی طور سره نسی مقرر کیدی (۱).

جواب ۲: کله چی شفق ابیض یعنی په مغربی افق باندی سپین والی غائب سی نو د ماخستن وخت داخلیږی (۲) د دی دارومدارهم د ښار په محل وقوع اوموسم باندی دی څکه دګهنټی اومنټ په حساب سره د دی هم دائمی مقدار نه سی ښوول کیدی

والله سبحانه اعلم

---

(۱) د مازدیګر د وخت متعلق دلائل په تیره سوی صفحه باندی وګورئ

(۲) فی الهدایه ج: ۱ ص: ۸۲ (طبع مکتبه شرکت علیه ملتان) (مواقیت الصلوة) واول وقت عشاء اذاغاب الشفق وآخر وقتها مالم یطلع الفجر. وفی الشامیة ج: ۱ ص: ۳۲۱ تحت قوله والیه رجع الامام الخ .... قال فی الاختیار الشفق البیاض وهومذهب الصدیق ومعاذ بن جبل وعائشة رضی الله عنهم وعنهم قلت رواه عبد الرزاق عن ابی هریرة وعن عمر بن عبد العزیز الی قوله قال العلامة قاسم فثبت ان قول الامام هو الاصح ومشی علیه فی البحر .... الخ. وفی الاعلاء السنن ج: ۲ ص. ۱۱ وفی البحر الشفق هو البیاض عند الامام الی ان قال فثبت ان قول الامام هو الاصح وبهذا ظهر انه لایفتی ولایعمل الابقول الامام الاعظم ولایعدل عنه الی قولهما او قول احدهما او غیرهما الا الضرورة من ضعف دلیل او تعامل بخلافه کالمزارعة وان صرح المشائخ بان الفتوی علی قولهما کما فی هذه المسئله وفی السراج الوهاج فقولهما اوسع للناس وقول ابی حنیفة أحوط. (محمد زبیر)

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
۱۴۰۱۱۱۰۱۲۲هـ

دسهار په لمانځه کی اسفار افضل دی

سوال: دلته دکلی په علاقو کی خلک دسهار په لمونځ کی ډیر ناوخته کوی اولمونځ کوی، مثلاً ۱۳ ذی الحجه ۱۳۹۲هـ جامع مسجد جیمس آبادکی دسهار لمونځ ۱۵: ۲ (پاؤ باندی شپږ بجی وسو) هرکله چی د کراچی په نسبت طلوع اوغروب کی پنځه منټه فرق دی برای کرم وضاحت وکړي.

جواب: دسهار د لمونځ د احنافو په نزد په اسفار یعنی په رڼاکی کول افضل دی البته لمونځ د لمر راختلو څخه دونه مخکی کول پکاردی چی که په څه وجه د لمونځ اعاده کول راسی نو د طوال مفصل د قرائت سره اعاده وسی اوبیاهم څه وخت پاته سی (۱)

والله سبحانه اعلم
۱۳۹۲/۱۸/۱۲هـ

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه
(فتوی نمبر ۲۷/۱۲۷۸۰و)

د شرعی شپی تحقیق

(۱) فی الکبیری شرح منیة المصلی ص: ۲۳۲ (طبع سهیل اکیدمی لاهور) ویستحب فی صلوة الفجر اسفاربها بان تصلی فی وقت ظهور النورو انکشاف الظلمة والغلس بحیث یرمی الرامی موقع نبله عندنا خلاف للثلاثة لقوله ﷺ اسفروا بالفجر فانه اعظم للاجر، رواه الترمذی، وفی المراقی فی (حاشیه الطحاوی) علی مراقی الفلاح، ج: ۱ ص: ۲۵۲ (طبع مکتبة علم الحدیث دمشق) یستحب الاسفار وهو التاخیر للاضاءة بالفجر بحیث لوظهر فسادها اعادها بقرائة مسنونة قبل طلوع الشمس لقوله ﷺ: اسفرو بالفجر فانه اعظم للاجر وفیه ایضاً. ج: ۱ ص: ۲۵۴) والاسفار بالفجر مستحب سفراً وحضوراً وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۳۶۲ (طبع سعید) والمستحب للرجل الابتداء بالفجر باسفار والختم به هو المختار بحیث یرتل اربعین ایةً ثم یعیده بطهارة لوفسد ..... الخ. وفی الهدایة ج: ۱ ص: ۸۲ (طبع مکتبه شرکت علمیه ملتان) (باب المواقیت) ویستحب الاسفار بالفجر لقوله ﷺ: اسفروا بالفجر فانه اعظم للاجر.

سوال: شامی کتاب الصوم ج: ۲ ص: ۸۸ کی دی چی النهار الشرعی د صبح صادق څخه ترغروب پوری ده، باقی شپه ده په خلاف د عرف النهار دلته شرعی شپه مراد ده او که عرفی؟

جواب: د غروب سره شرعی شپه شروع کیږی، لقوله تعالی: أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ (۱)، ولما فی رد المحتار والمراد بالغروب زمان غیبوبة جرم الشمس بحیث تظهر الظلمة فی جهت الشرق قال ﷺ: اذا اقبل اللیل من ههُنا فقد افطر الصائم) ای اذا وجدت الظلمة حسا فی جهة المشرق فقد ظهر وقت الفطر او صار مفطرًا فی الحکم، لان اللیل لیس ظرفًا للصوم.

(شامی ج: ۲ ص: ۸۰ اول کتاب الصوم (۲))

والله اعلم

۲۳/ ۱/ ۱۳۹۷ ھ

(فتوٰی نمبر ۲۸/۱۵۳ الف)

په ماخستن کی د جلتی حکم

سوال: د ماخستن په اذان او لمانځه کی په اکثره جوماتونو کی دومره جلتی کوی چی د ماښام د اذان څخه د ماخستن ترجمعی پوری یوه نیمه ګهینټه هم نه وی تیره نو آیا په داسی صورت کی اذان او جمع کیږی؟

جواب: په هرموسم کی د ماښام او ماخستن په مینځ کی فاصله جلا وی، د دی کار د پاره نقشی چهاپ سوی دی، حافظ فرید الدین صاحب وکتوریه روډ والا د لمونځو د ختونو د پاره کومه نقشه چهاپ کوی د هغه مطابق عمل وکړئ (۳).

والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۰/ ۹/ ۱۳۹۷ ھ

---

(۱) سورة البقرة: ۱۸۷.

(۲) شامی ج: ۲ ص: ۳۷۱ (طبع ایچ ایم سعید) (محمد زبیر حقنواز).

(۳) بله صفحه کی د اولی حاشی سره یوځای وګورئ.

په رمضان کې د ماخستن او صبح صادق وخت

سوال: په رمضان المبارك کې د ماخستن د لمانځه ابتدائي وخت (يعنی د اذان وخت) په څو بجې شروع کيږي؟ او د صبح صادق وخت ترکومه پوري وي؟
د دې مسئلې ضرورت ځکه پيښ سو چې په جوماتونوکې د لمانځه د وختونو دوې مختلفې نقشې زړيدلې دي، په هغه کې د صبح صادق په اوقاتو او د ماخستن په وخت کې ۲۰ - ۲۵ منټه فرق دی، او د نقشې لاندې دادرج دي چې په دې کې د صبح صادق د اوقاتو او د ماخستن تصحيح سوې ده، په هغه کې د حضرت مفتي محمد شفيع صاحب نوم هم دی، هرکله چې عمل عمومًا د دې په خلاف دی، اوس موږ د کومې نقشې مطابق د اذان لپاره وقت متعين کو؟ د مفتي صاحب نوم چې په کومه نقشه کې دی په هغه کې پيشلمې اختتام يومنټ کم پنځه بجې ليکلی دی او په دوهمه نقشه کې يې د پيشلمې وخت اتلس منټه کم پنځه بجې ليکلی دی.

جواب: حضرت مفتي محمد شفيع صاحب ته په شروع کې د فجر او د عشاء په اوقاتو کې څه تردد سوی وو خو په اٰخره کې د هغه فتویٰ هم داوه چې قديمي نقشې صحيح دي، چنانچې په تير رمضان کې چې هغوی کومه نقشه پخپله شائع کړله، هغه د پخوانيو نقشو مطابق وه اوس که ته ګوری نو د دار العلوم نانك واره ځخه نقشه حاصله کړئ. (۱)

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقي عثماني عفی عنه
۹/ ۱۲/ ۱۳۹۷ ھ
(فتویٰ نمبر ۹۴۳/ ۲۸ ج)

د پيشلمې وخت ختميدو سره لمونځ کول

(۱) د تيرې صفحې ۳ حاشيه او د دې صفحې ۱ حاشيه: اوس د لمانځه د اوقاتو نقشه خپله حضرت دامت برکاتهم او نورو اکابرو د دار العلوم د نګرانۍ لاندې تياره سوې ده چې هغه مکتبه نعمانيه کراچي والا شائع کړيده د ضرورت په وخت کې هغه ته هم مراجعت کول مناسب دی. (له مرتب ځخه)

سوال: د سهار اذان که د پيشلمی د ختميدو سره وسی نو جائز دی؟ او د پيشلمی وخت ختميدو سره لمونځ کول صحيح دی؟

جواب: احتياط په دی کی دی چی کله د موجوده نقشو مطابق د پيشلمی وخت ختم سی، نوفوراً دی د سهار لمونځ نه کوی بلکی لس پنځلس منټه انتظار دی وکړی او بيادی لمونځ وکړی چی صبح صادق بغير د اختلاف څخه يقينی سی، بياهم که چافوراً لمونځ وکی نو د هغه لمونځ به وسی.

والله سبحانه اعلم

۱۰/ ۱۰/ ۱۳۹۹ هـ

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

(فتوٰی نمبر ۱۲۸۰/ ۳۰ و)

د صبح صادق پروخت باندی حضرت مولانا مفتی رشيد احمد صاحب رحمه الله سره د اختلاف تحقيق (عربی فتوی)

سوال: قال مولانا مفتی رشيد احمد ادام الله حياته فی احسن الفتاوٰی ان الجدا ول لاوقات الصلوٰة فی عامة المساجد ليست بصحيحة ونقل جهده وجهد علماء عصره بهذا الصدد وذكر اسمك بين هذه العلماء، ونقل موافقتكم معه فی رأيه وذكر فی الاخر رجوعكم من موافقة المذكورة وأسف علی هذا شديداً وقال رجعوا بغير دليل والاستدلال وبغير قيل وقال.

جواب: قد وقع تحقيق مسئلة وقت الصبح صادق فی زمن والدی الشيخ المفتی محمد شفيع والعلامة الشيخ البنوری رحمهما الله تعالی، وكانا فی اول الامر قد مالا الی رأی شيخنا المفتی رشيد احمد حفظه الله تعالی ولكن بعد المشاهدات المتوالية ومراجعة كتب الفقه والحساب عدلا عن رأيه.

لمشاهدات التی ذكرها شيخنا المفتی رشيد احمد حفظه الله تعالی فهی، مشاهدة تندوم آدم، وكانت احدی المشاهدات مابين عدة مشاهدات وكان مطلع الشرق اذ ذاك مغبر او لم يكن احد يری أن هذه المشاهدة كافية للوصول الی نتيجة حاسمة فلاينبغی التعويل عليها.

عه ان الجدا دل

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۴۰۵/۵/۴ هـ

د مازیګر لمانځه د پاره څلور نیمی بجی وخت مقررول

سوال: د مشکوٰة شریف او ترمذی یوحدیث دی او د هغه امامت جبرائیل والا حدیث کی د زوال څخه فوراً وروسته د ماپښین لمونځ د اداء کولو ذکر دی او د مازیګر لمونځ کله چی سایه یو مثل سو نو د هغه څخه وروسته د مازیګر لمونځ د اداء کولو ذکر موجود دی، د دی صحیح احادیثو څخه ثابت دی چی نبی کریم ﷺ د مازیګر لمونځ د سوری یومثل کیدو څخه وروسته اداء کړی دی، د دی حدیث په رڼا کی ورسره موږ ټول خلک کاروباریان یو، او غرض دادی چي موږ ټول په جمع سره لمونځ اداء کو، په دی وجه موږ مناسب دا وګڼل چی څلور نیمی بجی د مازیګر لمونځ وسی، داوخت موږ د مازیګر جمع د پاره مقرر کړی دی، زموږ داوخت مقرر کول په حدودو د جواز کی داخل دی او که نه؟

جواب: د رسول الله ﷺ په زمانه کی چونکه ګهریانی نه وی څکه د اوقاتو تعین په جنتریانو یاګهریانو سره نه وو، بلکی د اوقاتو مختلف علامتونه مقرر وو، د هغه علامتونو بیان په مختلفو احادیثو کی راغلی دی، او په دی باره کی یو دوه نه، بلکی ډیر احادیث مروی دی، امام ابوحنیفه رحمه الله هغه ټول احادیث مخ ته ایښوولو سره دانتیجه راایستلی ده، چی د مازیګر وخت به هغه وخت شروع کیږی چی د هرچیز سوری دوه چنده سی (۱) داوخت د موسمونو او مقاماتو په لحاظ سره بدلیږی رابدلیږی، په کراچی کی د مازیګر وخت کم ترکمه اته منته څلور بجو باندی (۱۵ جولائی ته) کیږی، نن یعنی (۱۴ مارچ ته) د مازیګر وخت دوه منته بالا پنځه بجی باندی کیږی، د دی څخه مخکی د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد لمونځ کول صحیح نه دی،

---

(۱) وفی الدر المختار کتاب الصلوٰة ج: ۱ ص: ۳۵۹ وروسته ۳۶۰ ووقت الظهر من زواله أی میل زکاء عن کبد السماء الی بلوغ الظل مثلیه، وفیه بعد أسطر ص: ۳۶۰ ووقت العصر منه الی قبیل الغروب وفی الشامیة تحته (قوله منه) ای من بلوغ الظل مثلیه .... الخ.

لهذا تاسو چې نن صبا څلور نیمی بجې وخت مقرر کړی دی هغه د حنفی مسلك په لحاظ سره درست نه دی.
تاسوته پکار دی چې د لمانځه د اوقاتو چې کومې طبع سوی نسخې پیداکیږی هغه د ځان سره وساتی او په هغه کې روزانه د مازیگر وخت سره د هغه په مطابق د جمعې وخت مقرر کړئ.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۳۹۱/۲/۴ هـ
(فتوٰی نمبر ۲۸۷/ ۲۹ الف)

فصل فی الاذان
د اذان سره د متعلق مسائلو بیان

په اذان کې د تجوید د غلطی حکم

سوال: یوسړی په اذان کولو کې ډیری غلطیانی کوی، د قرآنکریم په تلاوت کې ډیری غلطیانی کوی، خای په خای لحن جلی کوی په حی علی الصلوٰة کې د حأ په ځای هاء وایی، داسی سړی د دی منصب قابل دی او که نه؟ او د فتاوٰی رشیدیه مسئله په دی باره کې صحیح ده او که نه؟

جواب: د موذن مقررولو په وخت کې د دی خبری پوره لحاظ ساتل پکار دی چې موذن صحیح ویونکی او هیڅ قسم لحن نه کوی، بیا که هغه داسی غلطی وکړله چې معنٰی خرابوی نو اذان نه کیږی، حی علی الصلوه، په هی علی الصلوٰة، ویلو سره معنی

نه خرابیږي خو د دې غلطۍ د اصلاح ځخه بغیر د موذن تقرر کول نه دي پکار. خو که تقرر سوی وي نو اذان به وسی د فتاوٰی رشیدیه (۱) مسئله بالکل صحیح ده.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۹/ ۱۱/ ۱۳۸۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۴۰۹/ ۱۸ الف)

د اذان ځخه مخکی د درود او سلام ویل

سوال: څه فرمائی علمائی دین چی د اذان ځخه مخکی په لوړ اواز سره درود او سلام ویل جائز دی او که نه؟ برائی کرم تفصیل سره راته وښایاست؟

جواب: د اذان ځخه مخکی درود او سلام ویل په لوړ آواز سره د هیڅ حدیث یا د صحابه کرامو ﷢ د هیڅ عمل ځخه ثابت نه دی، لهذا دا د ډیرثواب موجب ګڼل او کول یا د دې پابندی کول بدعت دی. (۲) بلکی دا د اذان په کلماتو کی د خپل طرف ځخه د څه کلماتو اضافه کول دی چی په اتفاق د امت سره ناجائز دی. والله اعلم.

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفاالله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

---

(۱) فتاوٰی رشیدیه ص ۲۵۹. (اداره اسلامیات طبع محرم ۱۴۰۸ هـ) (حاشیه ۲ په بله صفحه کی وګورئ).

(۲) وفی الابداع فی مضار الابتداع ص: ۷۷، ۷۸ (طبع مکتبه علمیة مدینة المنورة) لاکلام فی ان الصلوٰة والسلام علی نبی ﷺ عقب الاذان مطلوبان شرعا لورود الاحادیث صحیحة ..... انما الخلاف فی الجهر بهما علی الکیفیة المعروفة، والصواب انها بدعة مذمومة بهذا لکیفیة التی جرت بها عادة المؤذنین من دفع الصوت بهما کالاذان والتمطیط والتغنی فان ذالك احداث شعار دینی علی خلاف ماعاهد عن رسول الله ﷺ واصحابه والسلف الصالح من ائمة المسلمین ولیس لاحد بعدهم ذالك. وفیه بعد اسطر ومن ثم قال العلامة ابن حجر فی فتاویة الکبرٰی من صلی علی النبی ﷺ قبل الاذان او قال محمد رسول الله بعده معتقداً سنیة فی ذالك الحل ینهی ویمنع منه لان تشریع بغیر دلیل ومن شرع بغیر دلیل یزجر ویمنع، د تفصیل د پاره کتاب السنة والبدعة کی ص ۱۱۱ فتوٰی او د هغی دوهمه حاشیه وګورئ.

۲۲/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوٰی نمبر ۳۰۴/ ۱۹ الف)

د جمعې دوهم اذان چيرې بايد وسي

سوال: د جمعې دوهم اذان د منبر او خطيب مخ ته وکړی او که يې په جوماتکې وکړی؟

جواب: د جُمعې دوهم اذان د خطيب مخ ته کول مسنون دی، في الدر المختار: ويوذن ثانيًا بين يديه اي الخطيب، وقال تحته اي على سبيل السنية كما يظهر من كلامهم. رملي. (شامي ج: ۱ ص: ۷۷۰) (۱). والله اعلم

الجواب صحيح بنده محمد شفيع عفاالله عنه — احقر محمد تقي عثماني عفى عنه

۴/ ۱۱/ ۱۳۸۷ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۳۵۲/ ۱۸ الف)

د سياسي مقاصدو د پاره د اذان کولو حکم

سوال: نن صبا په جوماتونو کې د پنځه وخته اذانونو څخه علاوه کوم اذانونه چې د شپې کيږي شرعي طور باندې د دې څه حکم دی؟

جواب: د قرآن او سنت او د فقهاي کرامو د تصريحاتو څخه د اذان څخه وروسته چې کوم مواقع ثابت دي نن صبا د پنځه وختونو څخه علاوه ورکوونکي اذانونه په هغه کې

---

(۱) فتاوٰی شاميه ج: ۲ ص: ۱۲۱ (طبع ايچ ايم سعيد) وفي الهداية ج: ۱ ص: ۱۷۱ (مکتبة شرکت علميه ملتان)

واذا صعد الامام المنبر جلس واذن المؤذنون بين يدي المنبر بذالك جرى التوارث الخ.

وفي الهندية ج: ۱ ص: ۱۴۹ (مکتبه رشيديه کويټه) واذا جلس على المنبر اذن بين يديه واقيم بعد تمام الخطبة بذالك جرى التوارث كذا في البحر الرائق. وفي غنية المتملي ص: ۵۲۱ (طبع سهيل اکيډمي لاهور) واذا جلس الامام على المنبر اذن الموذن بين يديه الاذان الثاني للتوارث.

(وفي طبع مكة على الصفحة: ۳۳۱).

په یو کی هم داخل نه دی [1] البته که په مسلمانانو کوم عام مصیبت راغلی وی نو د هغه د ازالی د پاره د سهار په لمانځه کی قنوت نازله ثابت دی [2] او په داسی مواقعو کی د دی اهتمام کول پکار دی.

والله اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۹/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوی نمبر ۵۲۲/ ۲۸)

فصل فی شروط الصلوة وارکانها وواجباتها وسننها وادابها د لمانځه شرطونه، فرائض، ارکان، واجبات، سنن او ادابو بیان د قبلی د سمت مطلب

سوال: د لمونځ کولو په وخت کی د کعبی تعین د مغرب په سمت کی کول کیږی، هرکله چی دا ضروری نه ده چی د دنیا د هری حصی د پاره دا اصول درست وی، که دا اصول خاص د دی د پاره وضع سوی وه چی ټول مسلمانان یوسمت ته سجده وکړی نو په لمانځه کی دا وئیل ترکومه درست دی چی زما رُخ کعبی شریفی ته دی؟ هرکله چی موږ ته یقین دی چی زموږ مخ مغرب طرفته دی؟

جواب: غالبًا ته په دی پوهیږی چی د ټولی دنیا مسلمانان خواه چی هغوی هرچیری آباد وی د لمانځه په وخت کی مغرب ته مخ کوی، حالانکی واقعه داسی نه ده اصل کی موږ په لمانځه کی کعبی شریفی ته د رُخ کولو حکم راکول سوی دی د هندوستان اوپاکستان وغیره په لحاظ سره چونکی کعبه د مغرب سمت ته ده ځکه د دی ځای اوسیدونکی مغرب ته رُخ کوی، خو چی کوم خلگ مغربی ملکونو کی مثلاً یورپ،

---

[1] د لمانځه څخه علاوه د نورو مواقعو د اذان د تفصیل د پاره وګوری: فتاوی شامیه مطلب فی المواضع التی یندب لها الاذان فی غیر الصلوة. ج: ۱ ص: ۳۸۵ (طبع ایچ ایم سعید)

[2] وفی رد المحتار ج: ۲ ص: ۱۱، وان نزل بالمسلمین نازلة قنت الامام فی صلوة الجهر .... قنته فی صلوة الفجر الخ. د تفصیل د پاره فتاوی شامیه (مطلب فی القنوت للنازلة ج: ۲ ص: ۱۱۱ وګوری).

امريكا وغيره وسيږي هغوي د لمانځه په وخت كي د مغرب په خاى مشرق طرف ته مخ كوي، د مديني طيبي اوسيدونكي جنوب طرف ته رخ كوي او د جنوبي افريقي خلک شمال طرف ته، خلاصه داسوه چي اصل جهت د كعبي طرف ته مخ كول دي، هغه چي د كومي خطي په لحاظ سره په كوم سمت كي هم وي هم د هغه خاى رخ دي وسي.

والله اعلم

۲۰/ ربيع الاول / ۱۳۸۷ هـ [۱]

د احرام په حالت كي په جاء نماز باندي د سجدي حكم

سوال: د خلكو خيال دي چي د احرام په حالت كي پزه او مخ په جاء نماز لګول نه دي پكار بلكي خپل دواړه لاسونه يوځاى كولو سره په هغه سجده لګول پكار دي داتركومه صحيح دي؟

جواب: د احرام په حالت كي په جاء نماز باندي سجده لګول جائز دي، دواړه لاسونه يوځاى كول او په هغه باندي سجده لګول درست نه دي.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفي عنه

۷/ ۱۲/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۷۷۷/ ۲۷ و)

په ټرين كي فرض لمونځ په ناسته باندي كول

سوال: د سفر په دوران كي د مازيګر د لمانځه د پاره د خانيول ستيشن تجويز سو چي هلته ګاډي تقريبا شل منټه ودريږي خو ګاډي تأخير سره روان وو، څكه په دي شش وپنځ كي وم چي هلته رسيدو سره د مازيګر وخت تنګ نه سي، يا تر هغه وخته پوري

---

[۱] دافتوٰی د مجله البلاغ شماره ربيع الثاني ۱۳۸۷ څخه اخستل سوي ده. (مرتب)

اودس مات نه سی خکه می ګاډی کی په ناسته لمونځ وکی، خوچی کله ګاډی خانیوال ته ورسیدی نو د مازیګر بنه ډیر وخت وو. ما په ګاډی کی په ناسته باندی لمونځ کړی وو او خانیوال ته رسیدوسره ما هغه لمونځ را ونه ګرځوی ایا زما لمونځ صحیح دی او که قضاء به لازم وی؟

جواب: فرض لمونځ بغیر د سخت ضرورت څخه په ناسته باندی کول جائز نه دی (۱)، لهذا په ریل ګاډی کی په ناسته باندی د لمونځ کولو د وجی اوس د هغه لمونځ راګرځول لازم دی. (۲)

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۸/ ۱۰/ ۱۳۹۲ هـ

(فتوی نمبر ۲۳۴۰/ ۲۷ هـ)

په سجده کی د تندی سره د پوزی اینبوولو متعلق د بهشتی زیور او احسن الفتاوی کی د تعارض تحقیق

سوال: په سجده کی بهشتی زیور شبیری مکمل مدلل کی صفحه نمبر ۸۹ باندی تحقیقی عنوان سره دی چی د تندی سره پوزه په مځکه باندی اینبوول واجب نه دی صرف وضع جبهه علی الارض سره لمونځ صحیح کیږی.

حضرت مفتی رشید احمد صاحب دامت برکاتهم په خپلی احسن الفتاوی کی پوزه اینبوول واجب لیکلی دی او که پوزه کښی ښوول سی نو لمونځ واجب الاعاده فرمایی تاسو حضرت مو د خپلی رایی خبر کړئ او دلائل هم ورسره تحریر وفرمایاست. والسلام

حضرت مولانا حکیم محمد اختر صاحب (مدظلهم)

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۱۴۲ وص: ۴۴۴ (طبع سعید) من فرائضها ...... ومنها القیام فی فرض القادر علیه. وفی الشامیة تحته. قوله (لقادر علیه) فلوعجزعنه حقیقة وهو ظاهر او حکماً کما لوحصل له به الم شید او خاف زیادة المرض وکالمسائل الاتیة. الخ.

(۲) د تفصیل د پاره وګورئ امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۳۹۳ ص: ۳۹۴ او د هغی حاشیه.

جواب: په اصل کی په دی مسئله کی بهشتی زیور او احسن الفتاوی کی د اختلاف وجه داده چی په دی مسئلی کی د فقه د کتابونو په مینځ کی لږغوندی اختلاف پیداکیږی عام طورسره د فقهی په کتابونو کی هم هغه مسئله درج ده کومه چی د بهشتی زیور څخه منقول ده، چنانچی بدائع، تحفه، او الاختیار کی اقتصار علی الجبهه یی بلاکرهته جائز ګرځولی ده. (کمافی البحر جلد: ۱ ص: ۳۳۲) [۱] او اکثره د فقهی په کتابونو کی یی دی ته مطلق مکروه لیکلی دی، چنانچی په عالمګیری کی دی: وان کان من غیر عذر فان وضع جبهة دون انفه جاز اجماعًا ویکره .... الخ. (ج: ۱ ص: ۷۰) [۲]

بیا بعضو فقهاوو داپه مکروه تنزیهی باندی حمل کړی ده، چنانچی علامه شامی رحمه الله د صاحب نهر قول نقل کړی دی: لوحملت الکراهة فی رأی من اثبتها علی التنزیهیة ومن نفاها علی التحریمیة لارتفع التنافی، وعبارته فی السراج المستحب ان یضع هما. (منحة الخالق ج: ۱ ص: ۳۳۲) [۳]

او صاحب د بحر کراهت تحریمی ته ترجیع ورکړی ده او لیکلی یی دی:

وکره ای الاقتصار علی احدهما سواء کان الجبهة او الانف وهی عند الاطلاق منصرفة الی کراهة التحریم، وهکذا فی المفید والمزید فالقول بعدم الکراهة ضعیف. (ج: ۱ ص: ۳۳۲) [۴].

او علامه شامی په همدی بنیاد باندی د صاحب حلیه داقول نقل کړی دی چی د کراهت تحریم مقابل چونکې واجب وی څکه وضع الانف واجب سوه چنانچی فرمائی: فالاشبه وجوب وضعهما معًا وکراهة ترك وضع کلّ تحریمًا، واذاکان الدلیل ناهضًا به فلابأس بالقول به انتهٰی (شامی ج: ۱ ص: ۳۳۵) [۵]

---

[۱] البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۱۸ (طبع ایچ ایم سعید)

[۲] عالمګیریه (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

[۳] منحة الخالق علی البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۱۸ (طبع سعید)

[۴] البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۱۸ (طبع ایچ ایم سعید).

[۵] فتاوی شامیه ج: ۱ ص: ۴۹۹ (طبع ایچ ایم سعید)

د همدې عبارت په بنیاد باندې مفتي رشید احمد صاحب په احسن الفتاوی کې د وجوب په قول باندې اعتماد کړی دی (۱)، خو پخپله علامه شامي رحمه الله د بحر الرائق په حاشیه باندې چې کوم بحث کړی دی د هغه څخه د هغوی رجحان د عدم وجوب طرف ته معلومیږي هلته د هغوی پوره عبارت دادی:

قال في النهر: لوحملت الکراهة في رأی من اثبتها علی التنزیهیة ومن نفاها علی التحریمیة لارتفع التنافي وعبارته في السراج: المستحب ان یضعهما (انتهی) لکن قال الشیخ اسماعیل: وفي غرر الاذکار ان الاقتصار علی الجبهة یجوز بلاکراهت وان لم یکن علی الانف عذرا اتفاقًا وکذالك في مجموع المسائل وانه به یفتی، وفي الاختیار: وان اقتصر علی الجبهة جاز بالاجماع ولااساءة بعد أن قال: فان اقتصر علی الانف جاز وقد أساء وقالا: لایجوز الامن عذر، انتهی کلامه فالیتامل، ویبعد ماقاله في النهر قول المتن وکره علی احدهما فانه لایصح حمله علی التنزیهیة نظرا الی ترك السجود علی الجبهة لکن سیأتی حمل الکراهة علی طلب الکف طلبًا غیر جازم. (منحة الخالق ج: ۱ ص: ۳۳۲) (۲)

د دې عبارت په اخري جمله کې علامه شامي هغه بنیاد منهدم کړی دی چې د هغه په وجه یې سجود علی الانف ته واجب وئیل سوی وو، او داچې د مطلق کراهت، اطلاق په کراهت تحریمي باندې کیږي چې د هغهٔ مقابل واجب دی منحة الخالق کې د دوی د قول حاصل دادی چې د کراهت اطلاق په طلب الکف طلباً غیر جازم باندې هم کیږي چې کراهت تنزیهي ته هم شامل دی.

د علامه شامي رحمه الله د دې رایې څخه د بهشتي زیور تائید کیږي او داځکه هم راجح معلومیږي چې اول خو په دې سره د فقهاوو مختلفو اقوالو کې تطبیق کیږي دوهم منحة الخالق د ردالمحتار څخه وروسته لیکل سوی دی، لهذا دا د هغوی اخري مسلك دی، بیاهم په دې کې شبه نسته چې د ردالمحتار څخه کوم وجوب ذهن ته راځي په هغه باندې عمل زیات قرین احتیاط دی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

---

(۱) احسن الفتاوی ج: ۳ ص: ۲۱)

(۲) منحة الخالق علی البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۱۸ (طبع ایچ ایم سعید)

۱۸/ ۱۱/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۱۷۳/ ۲۸ ج)

د امام د تکبير په وخت کې ناست اوسيدل د (حی علی الفلاح) په وخت کې دريدل

سوال: کله چې تکبير شروع وی نو امام صاحب ناست وی او په (حی علی الفلاح) باندې ودريږی دا صحيح دی او که نه؟

جواب: صحيح طريقه داده چې د تکبير په ابتداء کې ټول مقتديان دريږی او صف درست کړی، او په بعضو مقاماتو کې چې رواج سوی دی چې امام او مقتدی د دباندې راتلو سره د ناستې اهتمام کوی (د حی علی الفلاح) څخه مخکې دا دريدل بد ګڼی، دا طرز عمل صحيح نه دی، فقهاوو چې څه ليکلی دی چې په (حی علی الفلاح) باندې دريدل پکار دی، د هغه مطلب دادی چې د (حی علی الفلاح) څخه وروسته دې څوک ناست نه وی دامطلب نه دی چې مخکې دريدل ناجائز دی د دې مسئلې پوره تفصيل جواهر الفقه [1] مولفه حضرت مولانا مفتی محمد شفيع صاحب رحمه الله کې موجود دی د تفصيل د پاره هغه طرف ته رجوع وکړئ.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۵/ ۱۰/ ۱۳۹۲ هـ
(فتوٰی نمبر ۲۴۴۸/ ۲۷ هـ)

د تکبير په دوران کې لمونځ کوونکی کله ودريږی؟

سوال: يومولوی صاحب وسيع طبع سوی چارټ لګولی دی چې په هغه کې اقوال نبوی ﷺ، اقوال صحابه کرام رضي الله عنهم او د دين د بزرګانو د مسلك څخه دا ثابت سوی دی چې د تکبير اولی په وخت کې ناسته مستحب ده او په شروع کې دريدل مکروه دی نو آيا دا صحيح دی او که نه؟

---

(۱) ج: ۱ ص: ۳۰۹ تر ۳۲۴ پوری.

جواب: په حقیقت کې مسئله داده چې د مقتدیانو د دریدلو د تکبیر کوم لفظ سره څه تعلق نسته، بلکې کوم وخت چې مقتدیان امام په راتګ باندې وګوري د هغه وخت څخه واخله د مکبر د حي علی الفلاح ویلو پورې په څه وخت کې هم دریدې سی، هو د دې څخه وروسته دریدل مکروه دي داوئیل صحیح نه دي چې د حي علی الفلاح څخه مخکې دریدل مکروه دي، کوم خلک چې د دې څخه مخکې ودریږي هغوی د څه مکروه عمل ارتکاب نه کوي د مسند عبد الرزاق په یوحدیث کې دي چې:

عن ابن جریج عن ابن شهاب ان الناس کانوا ساعة یقول المؤذن الله اکبر یقومون الی الصلوٰة فلا یأتي النبی ﷺ مقامه حتی تعتدل الصفوف (فتح الباری) ([1]) او په فتاوی عالمګیری کې دي: فاما اذاکان الامام خارج المسجد فان دخل المسجد من قبل الصفوف فکلما جاوز صفا قام ذالك الصف والیه مال الشمس الائمة الحلوانی والسرخسی والشیخ الاسلام خوا هرزاده وان کان الامام دخل المسجد من قدامهم یقومون کما رأوا الامام. (عالمګیری ج: ۱ ص: ۴۴) ([2])

او په کومو کتابونو کې چې دالیکلي دي چې د حي علی الفلاح ونیلو سره ټول ودریږي د هغوی مقصد دادی چې حي علی الفلاح ونیلو باندې دې کوم سړی ناست نه وي، دامطلب نه دی چې د دې څخه مخکې دریدل مکروه دي. ([3])

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفاالله عنه

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۳/ ۴/ ۱۳۹۱ هـ

(فتوی نمبر ۵۴۷/ ۲۲ الف)

د تکبیر په دوران کې دې مقتدی کله ودریږي؟

([1]) فتح الباری کتاب الاذان باب متی یقوم الناس اذا رأو الامام عند الاقامة ج: ۲ ص: ۱۲۰ (طبع دار الشرکت الاسلامیة لاهور)

([2]) فتاوی عالمګیریه ج: ۱ ص: ۵۷ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

([3]) د تفصیل د پاره جواهر الفقه ج: ۱ ص: ۳۰۹ - ۳۲۴ پورې وګورئ.

سوال: د تکبیر په وخت کې مقتدیانو ته (حی علی الفلاح) پورې ناسته ده او که د اول تکبیر څخه درېدل پکار دي که مخکې امام ناست وي، او مقتدیان هم کافي تعداد کې یا یودوه کسان ولاړوي نو دوي په زبردستي سره کښېنول جائز دي او که نه؟

جواب: د اول تکبیر سره درېدل بهتر دي، کوم سړی چې (حی علی الفلاح) پورې هم ودرېږي نو ټیک ده، خو د دې څخه مخکې درېدل بدګڼل او اهتمام کولو سره خلک کښېنول جائز نه دي. (۱) والله اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفاالله عنه

احقر محمد تقي عثماني عفي عنه

۱۷/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوٰی نمبر ۷۷/ ۱۹ الف)

د لمانځه د پاره څه قسم لباس اغوستل ضروري دي او صرف ټوپۍ اچولو سره د لمونځ ورکولو حکم

سوال: لباس مسنونه کوم یولباس کیدی سی؟ آیا په لمانځه کې د امام او مقتدي پوشان لباس کیدل پکار دي؟ څکه چې دواړه لمونځ ګذار دي یابیل بیل وي، چې بعضې خلک د امام د پاره عمامه (لنګوټه) ضروري تصور کوي او وایي چې دامسنون ده نو بیا خو د امام او مقتدي دواړو د پاره پکار دي او صرف ټوپۍ اچولو سره لمونځ ورکولو باندې خلک اعتراض کوي، مولانا احتشام الحق صاحب ټوپۍ اچولو سره لمونځ ورکوي د دې شرعي حیثیت څه دی؟

جواب: د لمونځ صحیح کیدلو د پاره د څه خاص وضع لباس شرط نه دی بلکې په هرهغه لباس کې لمونځ کیږي چې په هغه سره سترعورت پوره کیږي البته کومه پاجامه چې د ګیډۍ څخه لاندې زړیږي یا داسې لباس وي چې په هغه کې د غیر مسلم سره

(۱) د تفصیل د پاره سابقه فتوٰی او جواهر الفقه ج: ۱ ص: ۳۰۹- ۳۲۴ پورې وګورئ.

مذاهب وی نو په هغه سره لمونځ کول مکروه دی (١). فاسدیږی بیاهم نه، او عمامه نه د امام د پاره شرط ده او نه د مقتدی د پاره د کپړی خولی وی او که د څرمنی یا د بل ډه شی، د هرقسم خولی سره لمونځ بلاکراهت جائز دی، کوم خلګ چی په عمامی سره د امامت د پاره شرط ګرځوی هغه په غلطی باندی دی، البته حضور ﷺ به په کثرت سره عمامه په سرکوله. ځکه د حضور ﷺ په اتباع کی عمامه تړل او په عمامی سره لمونځ ورکول افضل او زیات موجب د ثواب وی، خو د دی څخه بغیر هم لمونځ بلا کرهته صحیح کیږی (٢)

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

٢/ رمضان المبارک / ١٣٩٧ هـ

(فتوی نمبر ٢٨/٩٠٥ ج)

یو طرف ته سلام نه ګرځولو سره به لمونځ صحیح وی او که نه؟

سوال: امام په اخری قعده کی په کښی نستو سره راسته طرف ته سلام ګرځولو څخه وروسته یو مقتدی الله اکبر ونیلو سره امام ته فتحه ورکړه د فتحی په اوریدلو سره امام او تر چپه طرف ته د سلام اړولو څخه وروسته په دریدو سره یی پوښتنه وکړه چی لمونځ پوره نسو؟ اکثره مقتدیانو ونیل چی لمونځ پوره سو، فتحه ورکوونکی غلطی وکړه آیا چپه طرف ته سلام نه ګرځولو سره به لمونځ تمام سی یا اعاده ضروری ده؟

جواب: د لمانځه په اختتام باندی دواړو طرفونو ته سلام ګرځول د اصح قول په بناء باندی واجب دی (که څه هم بعضی فقهاوو دوهم سلام ته سنت هم ونیلی دی) لهذا په مسئوله صورت کی د ترک واجب ارتکاب وکی چی د هغه حکم دادی چی د لمانځه

---

(١) وفی المشکوة ج: ١ ص: ٧٥ قال ﷺ: ان الله لایقبل الصلوة رجل مسبل ازاره رواه الترمذی (فی ج: ١ ص: ٨٧) وقال الطحاوی علی المراقی (فی المکروهات) ص: ١٨٩ وکذا ماهو عادة اهل التکبر.

(٢) وفی عمدة الرعایة علی هامش شرح الوقایة کتاب الصلوة ج: ١ ص: ١٢٩ (طبع سعید) وقد ذکروا ان المستحب ان یصلی فی قمیص وازار وعمامة ولایکره الاکتفاء بالقلنسوة ولاعبرة لها اشتهرین العوام من کراهة ذالك وکذا ما اشتهران المؤتم لوکان معتمًا بعمامة والامام مکتفیا علی القلنسوة یکره ..... الخ.

فرضیت خو ساقط سو خو په وخت کی دننه د لمانځه اعاده واجب ده، اوس هرکله چی وخت هم تیرسوی دی او د هغه لمونځ گذارو اجتماع پاته سوه نو لمونځ د کراهت سره وسو خو امام ته په دی غلطی باندی توبه او استغفار کول پکار دی.

قال فی الدر المختار: ولفظ السلام مرتين، فالثانی واجب [1]، وفی مراقی الفلاح (فی بیان حکم الواجب فی الصلوٰة) (واعادتها بترکه عمداً) ای مادام الوقت باقیا وکذا فی السهو ان لم یسجد له وان لم یعدها حتی خرج الوقت تسقط مع النقصان والکراهة التحریم ویکون فاسقا اثمًا، وکذا الحکم فی کل صلوٰة اديت مع کراهة التحریم، والمختار أن المعادة لترك واجب نفل جابر والفرض سقط بالاولى. (الطحطاوی علی المراقی ص: ۱۳۴ فی فصل بیان الواجب) [2].

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفاالله عنه

والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۳۹۰/۱۲/۲۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۹۹/ ۲۱ الف)

په لمانځه کی ثنا او درود شریف ویل سنت موکده دی او که غیر موکده

---

[1] الدر المختار ج: ۱ ص: ۴۶۸ (طبع سعید)

[2] (طبع قدیمی کتب خانه) وفی بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۱۹۴ واما الذی هو عند الخروج من الصلوٰة فلفظ السلام عندنا وعند مالك والشافعی فرض، والكلام فی التسلیم یقع فی مواضع صفته انه فرض أم لا وفی بیان قدره ..... (وقال بعد اسطر) ولنا ماروی عن عبد الله بن مسعود ؓ أنه قال: صلیت خلف رسول الله ﷺ وخلف ابی بكر ؓ وعمر ؓ وكانوا یسلم تسلمتین عن ایمانهم وعن شمائلهم وروی عن علی انه قال: كان رسول الله ﷺ یسلم تسلیمتین ..... واما الاحادیث فالاخذ بما روینا أولی، لان علیا وابن مسعود كانا من كبار الصحابة وكانا یقومان بقربه ﷺ ..... الخ وكذا فی عامة كتب الفقه الحنفی.

ورسره د دوه واره سلامونو د وجوب متعلق د حضرت والا دامت برکاتهم کتاب درس ترمذی ج: ۲ ص: ۲۴ ملاحظه کړی.

عه بدائع سه یسلم تسلمتین

سوال: په لمانځه کی ثناء درود شريف دعاء وغيره ويل سنت موکده دی او که غير مؤکده؟

جواب: په لمانځه کی ثنا درود شريف او د دی څخه وروسته دعاء په سنت موکده کی دی: لما فی الدر المختار وسننها .... والثناء والتعوذ ..... والصلوة علی النبی ﷺ والدعاء (۱) او وسننها لاندی صاحب د درمختار ليکی: ترک السنة لايوجب فساداً ولا سهوا بل اسائة لوعامداً غير مستخف ..... الخ (۲) او داتعريف د سنت موکده دی: کما يظهر من کلام الشامی (ج: ۱ ص: ۳۱۸، ۳۱۹) (۳)

د دی څخه علاوه کله چی فقهاء د لمانځه سنت مطلق ذکر کوی نو د هغه موکده مراد وی، د سنن زوائد ياسنت غير موکده څخه عموماً په ادابو سره تعبير کول کيږی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۳۹۸/۲/۲۴

(فتویٰ نمبر ۲۹۲/ ۲۹ ب)

تسميه د سورة فاتحی څخه مخکی ووئيل سی او که وروسته؟

سوال: بسم الله دالحمدلله څخه وروسته ووئيل سی او که مخکی؟

---

(۱) ايضاً.

(۲) ايضاً.

(۳) الدر المختار ج: ۱ ص: ۴۷۳، ۴۷۷ (طبع سعيد) وفی تبيين الحقائق ج: ۱ ص: ۲۸۲ (طبع سعيد) وسننها رفع اليدين للتحريمه ...... والثناء والتعوذ ..... والصلوة علی النبی ﷺ الدعاء يعنی بعد التشهد فی القعدة الاخيرة لقوله ﷺ: اذا صلی احدکم فاليبدأ بالثناء علی الله تعالی ثم بالصلوة ثم بالدعاء، وقال الشافعی رحمه الله: الصلوة علی النبی فرض ..... ولنا انه ﷺ علم الاعرابی فرائض الصلوة ولم يعلمه الصلوة علی النبی ﷺ وفی شرح العناية علی الهداية علی هامش فتح القدير ج: ۱ ص: ۳۴۱ (طبع مکتبه رشيديه کويټه) وبالسنة مافعله رسول الله ﷺ بطريق المواظبة ولم يترکها الا لعذر کالثناء والتعوذ وتکبيرات الرکوع والسجود . وکذا فی بحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۰۳ (طبع سعيد)

جواب: په هر رکعت کی د سورة فاتحه څخه مخکی بسم الله ونيل پکار دی (۱)
والله اعلم
الجواب صحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه	احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۴/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۴۰۰/ ۱۸ الف)

د جمعی سره لمونځ کول سنت دی که واجب؟

سوال: د جمع سره لمونځ کول سنت موکده دی او که واجب؟ ورسره سفر په دوران کی لمونځ د جمعی سره د کولو اهتمام ضروری دی او که نه؟

جواب: د جمعی سره لمونځ کول سنت موکده او واجب ته نژدی دی (۲) او په سفر کی که د جمعی سره لمونځ کول ممکن نه وی یا د جمعی سره د لمانځه کولو په صورت کی د ملګرو څخه د پاته کيدو خطره وی يا د ګاډی د روانيدلو خطره وی نو په داسی صورت کی د جمعی څخه بغير يواځی لمونځ کول جائز دی، وفی بدائع الصنايع ج: ۱ ص: ۱۵۳، واما المسافرون فالافضل لهم أن يوذنوا ويقيموا ويصلوا بجماعة، لان الاذان والاقامة من لوازم الجماعة المستحبة والسفر لم يسقط الجماعة فلا يسقط

---

(۱) وفی غنية المتملی ص: ۳۰۲ (طبع سهيل اکيډمی لاهور) (يسمی) ای يقرأ بسم الله الرحمٰن الرحيم (فيأتی بها) ای بالتسمية (فی اول کل رکعت) وفی الهندية ج: ۱ ص: ۷۴ (طبع رشيديه کويټه) ويأتی بها فی اول کل رکعة وهو قول ابی يوسف وفی الحجة وعليه الفتوٰی. وفی تنوير مع شرحه باب صفة الصلوٰة ج: ۱ ص: ۴۹ (طبع سعيد) (کما تعوذ سمّی سراً فی اول کل رکعة)

(۲) وفی الدر المختار باب الامامة ج: ۱ ص: ۵۵۲ (طبع سعيد) (والجماعت سنة موکدة للرجال) قال الزاهدی ارادو بالتأکيد الوجوب الا فی جمعة وعيد فشرط ..... الخ. وفی رد المحتار تحت (قوله قال الزاهدی) توفيق بين القول بالسنية والقول بالوجوب الاتی وبيان ان المراد بهما واحد اخذ من استدلالهم بالاخبار الواردة بالوعيد الشديد بترک الجماعة وفی النهر عن المفيد الجماعة واجبة وسنة لوجوبها بالسنة ..... الخ.

ماهو من لوازمها ...... الخ [1] بیاهم حتی الامکان د جمعې سره د لمونځ کولو اهتمام کول پکار دی.

والله اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

۵/ ۱/ ۱۴۰۲ هـ

(فتویٰ نمبر ۲۵/ ۵۸)

قبلې ته مخ کول شرط دی د قبلې د استقبال نیت شرط نه دی
قبلې ته د مخ کولو د نیت د مختلفو صور تونو تفصیل
جائزه او د هغه حُکم

سوال: زید کعبې ته د مخ کرځولو د نیت څخه لمونځ شروع کوی ایا د ده لمونځ به صحیح سی او که نه؟ علامه شامي رحمه الله په تذبذب کی اچولی وو خکه چی د هغه مندرجه ذیل عبارت ج: ۱ ص: ۳۳۲ څخه راجح او صحیح جواز معلومیږی.

اما علی القول راجح من انه لایشترط نیتها فلایضره نیة غیرها بعد وجود الاستقبال الذی هو الشرط ..... فماذکره الشارح تبعا للبحر والحلیة صحیح [2].

او د دی څخه وروسته دوهم نمبر عبارت چی د شرح منیه څخه نقل کړی دی چی ان نیة القبلة وان لم تشترط لکن عدم نیة الاعراض عنها شرط وعلیه فهو مفرع علی الراجح [3] څخه معلومیږی چی راجح قول د عدم جواز دی لهذا براه کرم محقق مفتی به جواب راکړه عند الله مأجور سه.

---

[1] وفی الدر المختار باب الامامت ج: ۱ ص: ۵۵۴ - ۵۵۲. فتسن او تجب (الجماعة) علی الرجال العقلاء البالغین الاحرار القادرین علی الصلوٰة بالجماعة من غیر حرج فلا تجب علی مریض، وارادة سفر وفی الشامیة تحت قوله (وارادة سفر) ای واقیمت الصلوة ویخشی ان تفوته القافلة بحر، واماالسفر نفسه فلیس بعذر کما فی القنیة. همدارنګه د جمعی سنت موکد کیدل او واجب ته نژدی کیدلو د مطلب تفصیل د پاره وګوری امداد الاحکام ج: ۱ ص: ۴۳۳ تر ۵۳۵. (محمد زبیر حقنواز)

[2] ایضاً.

[3] رد المحتار ج: ۱ ص: ۴۲۵ (طبع سعید)

جواب: ډیرو فقهاوو هم دامسئله لیکلی ده او همدی ته یی ترجیح ورکړی ده، چی په لمانځه کی استقبال د قبلی شرط دی خو د استقبال قبلی نیت ضروری نه دی بغیر د نیت څخه به استقبال وسی بیابه هم لمونځ صحیح وی پخپله شارح د منیئی هم دامسئله ذکرکولو سره داصحیح ګرځولی ده هغه لیکی:

وقال صاحب الهدایه فی التجنیس نیت الکعبة لیست بشرط فی الصحیح من الجواب لأن الاستقبال القبلة شرط فلایشترط فیه النیة کالوضوء انتهٰی وهذا لان الشروط یراعی وجودها طبعًا ولاوجودها قصداً لانها وسائل لیست بمقصودة بالذات (کبیری شرح منیه). (١)

مخکی هغه داهم لیکلی دی چی که څه هم د استقبال قبلی نیت شرط نه دی خو عدم نیت الاعراض داشرط دی، لهذا که یوسړی اعراض عن القبلة نیت کوی نو د هغه لمونځ به فاسد سی، علامه شامی داقول حلبی شارح منیه عبارتونه کتلو څخه وروسته د هغوی د قول کومه منشاء چی ذهن ته راځی هغه داده چی د مسئلی څو صورتونه وی.

١: استقبال د قبلی هم وی او نیت یی هم وی دا بالاتفاق درست دی.

٢: استقبال د قبلی وی او نیت هیڅ هم نه وی په دی صورت کی د راجح قول په وجه لمونځ صحیح دی.

کمامرّ قول شارح المنیة عن صاحب الهدایة وهوالذی اختاره فی تنویر الابصار والدر المختار.

٣: استقبال د قبلی وی او نیت د غیر قبلی وی، په دی معنٰی سره چی هغه د کعبی طرف ته د رخ کولو په ځای بل شی قبله ګڼی او د هغه رُخ کول غواړی داهغه صورت دی چی په هغه کی شارح د منیه لمونځ ته فاسد وئیلی دی.

کمن توجه الی الرکن الیمانی ناویًا الصلوٰة الی بیت المقدس فانه نیة القبلة وان لم یشترط الا ان عدم نیة الاعراض عنها شرط. (کبیری ص: ٢٢٢) (٢)

په دی باندی قیاس کولو سره هغوی دامسئله هم بیان کړی ده چی:

---

(١) غنیة المتملی ص: ٢١٨ (طبع سهیل اکیدمی لاهور)

(٢) ایضًا.

ان نوی المصلی یعنی وقت شروع ان قبلته محراب مسجده لاتجوز صلوته لأن علامة علی جهة القبلة (په ذکرسوی حوالي سره) (١)

د دې څخه واضحه کيږي چې د فساد صلوة صورت دادې چې د محراب طرفته په دې خيال رُخ کوي چې قبله همداده، په دې باندې علامه شامي، داصورت هم قياس کړی دی چې کوم سړی د بناکعبه نيت وکړي نو د هغه به هم داحکم وی خو په مقيس عليه باندی غور کولو سره معلوم سول چې داپه هغه وخت کی چې هغه عرصه کعبه نه صراحتًا د اعراض کولو نيت وکړي او محض بناء او جدران قبله وګڼي چې د هغه علامت دادی چې د هغه خيال داوی چې که داکاني دی د ځای اخواته سی او په بل ځای کې دی کښې ښوول سی نو هم هغه به قبله وی او هم د هغه په استقبال کولی سی نو بيابه د ده لمونځ فاسد وی، خو ظاهره ده چې داسی خيال ډير بعيد دی.

۴: څلورم صورت د دی څخه پخپله را ووتی او هغه داچې يوسړی د مسامت قبلی د شی د استقبال نيت وکړی نه په دی وجه چې هغه قبله ده بلکې په دی وجه چې هغه د جهت قبلی علامه ده خو په دی صورت کې به لمونځ جائزسی مثلاً د محراب طرف ته د مخ کولو نيت وکړی خو مقصد يی دانه وی چې محراب قبله ده بلکې مقصد يی داوی چې دا د قبلی علامه ده نو په حقيقت کې به دا د استقبال محراب نيت نه وی بلکې دی به دی ته استقبال قبلی نيت ونيل کيږي ځکه به لمونځ هم جائز وی.

کمايفيده قول المنية ان نوی المصلی ان قبلته محراب مسجده ...... الخ وقوله لان علامة علی جهت القبلة ..... الخ. (٢)

دغه شان که څوک د بناء کعبه نيت وکړي خو په دی وجه نه چې هغه قبله ده په دی وجه چې هغه د قبلی علامه ده نو بلاشبه د هغو لمونځ به صحيح وی.

د دی تفصيل څخه واضحه سول چې کوم سړی په لمانځه کی د کعبی رُخ وکړی نو د هغه لمونځ به صحيح وی ځکه چې د دی نيت مفهوم عرفًا همدادی چې مقصود د قبلی او کعبی استقبال دی او خانه کعبه ته په عرف کی د لفظ کعبه د پاره وئيل کيږي ورسره که د دی څخه بناء د کعبی مراد وی بياهم د دی د استقبال نيت په وجه د علامه کيدو په وجه نه په وجه د قبله کيدو. چې د هغه دليل دادی چې که د بناء کاني د هغه ځای

---

(١) غنية المتملی ص: ۲۲۳ (طبع سهيل اکيدمی لاهور)

(٢) غنية المتملی ص ۳۲۳ (طبع سهيل اکيدمی لاهور)

ځخه ایسته سی او بل چیری کښی ښوول سی، نو د لمونځ ګذار به د هغه استقبال نه وي لهٰذا د هغه لمونځ صحیح دی، هوا که کوم سړی داکاني قبله وګني او هغه د خپل ځای ځخه د ایسته کولو ځخه وروسته هم هغه نه د رُخ کولو قائل نه وی نو د هغه لمونځ به درست نه وی وهذا لایتصور فی مسلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۸/ ۲/ ۱۳۹۱ هـ

(فتوٰی نمبر ۳۲۹ / ۲۲ الف)

په ناسته باندی د لمانځه کولو په دوران کی دریدل

سوال: په ناسته باندی د لمونځ کولو په دوران کی د یورکعت ځخه وروسته طاقت محسوس سو نو اوس دریدل درست دی او که نه؟ او په ناسته باندی کولوکی خو به څه حرج نه وی؟

جواب: په نفلو کی داسی کول بهتردی او که فرض یی د مجبوری د وجی په ناسته باندی کول او طاقت ورته حاصل سو نو دریدل فرض دی [1]. فقط والله سبحانه اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد عاشق الهی بلند شهری احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۲/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۴۲۷/ ۱۸ الف)

فصل فی الامامة والجماعة

د امامت او د جمعی سره د متعلق مسائلو بیان

---

(۱) وفی مجمع الانهر شرح ملتقی الابحر ج: ۲ ص: ۲۲۹ ولو افتتحها قاعدا للعجز یرکع ویسجد فقدر علی القیام بنی قائمًا عند الشیخین ..... الخ.

د امامت د نیت طریقي

سوال: که څوك امام جوړسي نو هغه ته د امامت نیت څنګه کول پکار دي؟

جواب: بس دانیت دي وکړي چې زه د دي ټولو خلګو امامت کوم چې څوك زما د اقتداء نیت وکړي په ژبې سره وئیل ضروري نه دي په زړه کی اراده کول کافی ده. [۱]

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲/ ۱/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوی نمبر ۲/ ۲۸ الف)

د امام شرعی اوصاف

سوال: یو امام چې هروخت لمونځ ورکوی د هغه شرعي اوصاف څه کیدل پکار دي؟ ایا په هغه کی د جسماني اعضاوو لحاظ هم دی؟ مثلاً د چاچې لاس پیدائشي طور باندي مفلوج وی یا پیدائشي کوشني وی او هغه د تکبیر په وخت کی لاسونه غوړونوته نسی وړلی ایا دغه معذور سړی د لمونځ ورکولو اهل دي؟

جواب: د ټولو څخه اول په دي پوه سه چې امام د الله په دربار کی د مسلمانانو درخواست پیش کولو د پاره د یونماینده حیثیت لری څکه د شریعت د اړخه د هغه څه مخصوص اوصاف مقرر سوی دي چې دا نماینده د مسلمانانو مناسب نماینده کی وکړي، په دي اوصافو کی بعضي لازمي دي، او په کوم سړیٔ کی چې دا اوصاف نه وی په هغه پسی لمونځ نه کیږئ او بعضی اوصاف داسی دی چې د هغه څخه بغیر لمونځ کیږي خو هغه مکروه وی او بعضی اوصاف مستحسن او ښه دی د هغه څخه بغیر په لمانځه کی څه کراهت نه راځي، خو بهتره داده چې امام هغه سړی جوړسي چې په هغه کی دا اوصاف موجود وی، لازمي اوصاف چې د هغه څخه بغیر د مقتدیانو لمونځ نسی کیدی په لاندی ډول دی:

---

[۱] وګورئ الدر المحتار مع درالمختار ج: ۱ ص: ۴۱۵ (طبع سعید) او عالمگیریه ج: ۱ ص: ۶۵ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

۱: امام مسلمان، بالغ، عاقل او په هوش کی وی،
۲: د لمانځه طریقی پیژنی.
۳: د لمانځه ټول شرائط او ضوابط یی پوره کړی وی.
۴: په څه وجه داسی مرض کی مبتلاء نه وی چی د هغه په وجه د هغه اودس قائم نه پاته کیږی، مثلاً د پوزی څخه یی وینه بهیږی وغیره (داسی سړی ته فقهاء معذور وایی، داسی سړی د خپل ځان په شان د معذورانو امامت خو کولی سی خو د تندرسته خلگو امام نسی جوړیدی)
۵: په رکوع او سجدی باندی قادر وی که د څه بیماری په وجه هغه په رکوع او سجدی قادر نه وی نو د تندرسته خلگو امامت نسی کولی.
۶: گونگا او ترتری نه وی. (۱)
او دوهم قسم اوصاف چی د هغه څخه بغیر لمونځ مکروه وی په لاندی ډول دی:
۱: صالح وی یعنی په کبیره گناه کی به مبتلاء نه وی.
۲: فاسد العقیده به نه وی.
۳: د لمانځه د ضروری مسائلو څخه به واقف وی.
۴: د قرآنکریم تلاوت به په صحیح طریقی سره کولی سی.
۵: په څه داسی جسمانی عیب کی مبتلاء نه وی چی د هغه په وجه د هغه جسمانی پاکوالی مشکوك سی، یا د هغه څخه خلگ کرکه، یا د هغه سپکاوی کوی، په همدی وجه د ړوند مفلوج، ابرص وغیره پسی لمونځ کول خلاف اولی گرځولی دی، خو داکراهت هم په هغه وخت کی دی کله چی د هغه څخه بهتر دوهم امام پیداکیدی سی که د هغه څخه بهتر نسی پیداکیدی نو هیڅ کراهت نسته. (شامی ج: ۱ ص: ۵۲۳ - ۵۲۵) (۲)

داټول اوصاف خو د قانونی انداز دی، د دی څخه علاوه امام مسجد د خپلی محلی دینی مرکز او یوقسم مربی وی ځکه بهتردی چی لاندینی اوصاف په هغه کی پیداسی

---

(۱) داټول اوصاف په ردالمحتار لابن عابدین الشامی ج: ۱ ص: ۵۵۷، ۵۲۲ (طبع ایچ ایم سعید) کی موجود دی.
(۲) شامی ج: ۱ ص: ۵۲۰، ۵۲۲ (طبع ایچ ایم سعید)

په حاضرینو کی د دین علم او د قرآن د تلاوت په اعتبار سره د ټولو څخه زیاتی لوړی مرتبی والا وی، خوش اخلاقه شریف النسب باوقاره او مخوریزوی.
د صفائی ستره ګی، تقوی او د پاکوالی خیال ساتی، مستغنی طبعیت ساتونکی وی او سیر چشم وی د محلی د دینی تربیت د پاره چی د څومره اوصافو ضرورت دی په هغه کی پیدا کیږی.
د محلی په جوماتونو کی د امام د انتخاب په وخت کی که د دی اوصافو رعایت وسی نو په محله کی یوښه خوشګواره دینی ماحول پیدا کیدی سی، دپورته ذکرسوی تشریح څخه وروسته ستا د ټولو سوالونو جوابونه پخپله واضح کیږی، د کوم سړی چی لاسونه دومره کوشنی وی چی غوړونو ته نه رسی نو که په هغه کی بل څه عیب نه وی نو لمونځ وریسی بلاکراهته کیدی سی.

والله اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۵/ محرم/ ۱۳۸۷ هـ (۱)

د چا چی علم زیات وی هغه امام جوړول افضل دی

سوال: په یو جومات کی دوه استاذان هلکانو او انجونو ته سبق وایی یو استاذ مقامی دی چی صرف عالم دی، دوهم غیرمقامی دی چی عالم، قاری او حافظ هم دی، مقامی استاذ صرف انجونوته سبق وایی، دوهم استاذ ټوله ورځ سهار مابنام سبق وایی هرکله چی لمونځونه او د جمعی لمونځ مقامی استاذ ورکوی په دی دواړوکی د لمونځ او جمعی کولو زیات مستحق څوک دی؟ په دی کی نه د جنګ خبره ده او نه څه اختلاف دی.

جواب: په دی دواړو کی چی د چاعلم زیات وی خاص طور چی د لمانځه د مسئلو څخه زیات چی کوم صاحب واقف وی او د چاپه علم او تقویٰ چی خلګ زیات اعتماد

(۱) دافتوىٰ د رساله البلاغ شماره صفر د ۱۳۸۷ هـ څخه اخستل سوی ده.

کوی هغه ته امام جوړول زیات بهتر او افضل دی (۱)، هسی خو د دواړو امامت کول جائز دی.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۵/ ۲/ ۱۳۹۸ هـ
(فتوٰی نمبر ۷۹۱/ ۲۹ ب)

د شرعی مسئلی د نه منونکی د امامت حکم

سوال: زید په یوجامع مسجد کی امام دی په هغه کی لاندینی عیوب موجود دی:

۱: ټول مقتدیان د هغه څخه خوابدی دی، خوابدتیا په دنیوی کارونو باندی ده، سوا د متولی څخه چی د هغه څخه مجبوره دی، د دی خفګان د وجی د محلی خلګو هغه په کونتی باندی هم وهلی دی بیاهم هغه پیش امام دی.

۲: په مقتدیانو باندی بهتان او د هغوی عیبونه افشاء کول د دی امام عادت دی.

۳: د غرور څخه دومره ډك دی چی که په لمانځه کی څه خلل واقع وی خپله نه پوهیږی او که مقتدی د کوم صاحب علم څخه د مسئلی تحقیق وکی او ورته ووایی نو هغوی خبری نه منی، علماوو ته غلط وایی، اوس سوال دادی چی داسی امام د امامت حقدار دی یا دا د جومات څخه وباسو؟

جواب: که په سوال کی درج سوی واقعات صحیح وی، یعنی امام پخپله عالم نه دی او د علماوو ښوول سوی مسئلی نه منی او په مسلمانانو بهتان لګوی نو هغه د مقتدیانو د امامت څخه لری کول پکار دی ځکه چی په حدیث شریف کی د داسی سړی

(۱) وفی الدر المختار (باب الامامت ج: ۱ ص: ۵۵۷) والاحق بالامامة تقدیمًا بل نصبا الاعلم باحکام الصلوٰة فقط صحة وفسادا بشرط اجتنابه للفواحش ظاهرة ..... ثم الورع ...... الخ. وفی الهندیة (الباب الخامس فی الامامة الفصل الثانی ج: ۱ ص: ۸۳) الاولی بالامامة اعلمهم باحکام الصلوٰة وهکذا فی المضمرات، وهو الظاهر هکذا فی البحر الرائق هذا اذا علم من القرأة .... قدر ماتقوم به سنة القرأة ولم یطعن فی دینه.

په امامت باندی د اصرار کولو وعید راغلی دی (۱) که هغه پخپله مستغنی نسی نو د جومات متولی ته هم اختیار دی چی هغه یی معزوله کړی.

والله اعلم

۱۴۰۱/۱۱/۲۹

(فتوئ نمبر ۱۷۷۰/ ۳۲ ج)

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

بدکرداره سړی پسی د لمونځ کولو حکم

سوال: یوسړی چی د څه خفیه او اندرونی کوششونو په ذریعه محکمه اوقاف ته دهوکه ورکولو سره د یوجامع مسجد خطیب او د امامت د عهدی په حاصلولو کی کامیاب سو.

۲: هغه چاچی خپل ځان مصنوعی طور باند عالم او قاری مشهوره کړی دی په جومات کی د یوکال څخه کم یا زیاتی مودی پوری د امامت او خطابت فرائض ورکولو سره تیرسوی دی، په دی موده کی متعدد لمونځگذاروته د هغه سړی د علم او فضل رفتار او گفتار، کردار او اخلاقو په باره کی قابل اعتراض شهادتونه ورکول سوی دی په دی وجه د لمونځ گذارو یوزیات تعداد د هغه سړی د وجی د جومات په پریښولو باندی مجبوره سول او لری لری تلو سره د لمونځ د فریضی اداء کولو تکلیف پورته کوی.

۳: داسړی د قرآن مجید د تلاوت په دوران کی فاسد قسم غلطیانی کوی او لمونځ ارکان پوره نه اداء کوی او خلگوته غلط مسائل او فتوئ ورکوی.

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۵۹ (طبع سعید) ولوام قومًا وهم له کارهون، ان الکراهة لفسادفیه او لانهم احق بالامامة منه کره له ذالك تحریمًا لحدیث ابی داؤد، لایقبل الله الصلوة من تقدم قومًا وهم له کارهون.

وفیه ایضًا ج: ۱ ص: ۷۵۵ والاحق بالامامة تقدیما بل نصبا مجمع الانهر الاعلم باحکام الصلوة فقط صحة وفسادا بشرط اجتنابه للفواحش الظاهرة، وفی البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۴۸ (طبع مکتبه رشیده کویته) واما الکراهة فمبینة علی قلة رغبت الناس فی الاقتداء بهؤلاء فیؤدی الی تقلیل الجماعة المطلوب تکثیرها تکثیرا للاجر.

۴: د دې سړي د کردار په باره کې د ډیرو سنجیده خلکو په ذهنونو کې شکوك او شبهات موجود دي، او بعضې خبرې داسې وئیل کیږي، چې که د هغه تحقیق وسي نو دغه سړی بدکرداره ثابت کیدی سي.
۵: دا سړی مفتي او مفسرهم دی او هغه د جومات په مسلمانانو کې شدید قسمه انتشار پیداکړی دی اوپه غلطو خبرو باندې په خپل مینځ کې جنګول کوي.
۶: داسړی د محکمه اوقاف سره خفیه ربط او تعلق ساتي او ناجائز اثرات استعمالولو سره ذکر سوی مسجد یوموذن چې حافظ او عالم وو د مختلف قسم غلطو الزاماتو لګولو سره او د سازش او شرارت کولو په وجه جلا کړی دی.
۷: اوس سوال دادی چې د دې جومات لمونځ کوونکي او مقتدیان په سخت تکلیف او اذیت کې مبتلاء دي او د دې سړي څخه د خلاصون پیداکولو د پاره هغوی څه تحقیقات کړي دي او په کومو جوماتونوکې چې هغوی ملازمت کړی دی، هلته د تللو سره یې پوښتنه وکړه، نومعلومه سوه چې داسړی سخت قسم بدکرداره، ارباش او مفسد، بد دیانته او بې علمه دی او هلته نه د سخت نفرت سره باسل سوی دی او د یوجومات څخه بل جومات ته تبنتیدلی وتلی دی، او هلته هیڅ یوسړی داسې نسته چې د ده د پاره د خیرکلمه ووایې، مزید داهم معلوم سول چې دا غیر شادي شده دی او خپل ځان سره داسې دوستان ساتي چې د هغوی سره ماحول مکدره کیږي پورته لیکل سوي کوائف پیش کولو سره ستاسو څخه درخواست دی چې داسې سړي د امامت قابل دی او که نه؟

جواب: امام کوم داسې سړی جوړولی‌کار دی چې صحیح العقیده، متقي پرهیزګانه او د ضروري دیني مسائلو څخه کماحقه باخبره وي، ورسره قرائت صحیح کولی سي او کم ترکمه د لمانځه د مسائلو څخه ښه خبروی (۱) لهذا په سوال کې چې کومې خبرې

(۱) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۵۷ (طبع ایچ ایم سعید) والاحق بالامامة تقدیمًا بل نصبا مجمع الانهر (الاعلم باحکام الصلوٰة) فقط صحة وفسادا بشرط اجتنابه للفواحش الظاهرة .... (ثم الاحسن التلاوة) وتجویداً (للقرأة ثم الاورع) ای الاکثر اتقاء للشبهات والتقوٰی اتقاء المحرمات، وفی الشامیة تحته (قوله باحکام الصلوٰة فقط) ای وان کان غیر متبحر فی بقیة العلوم .... (قوله بشرط اجتنابه .... الخ) ..... الاعلم بالسنة اولی الا ان یطعن علیه فی دینه، لان الناس لایرغبون فی الاقتداء به وفی البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۴۸ واما الکراهة فمبنیة علی قلة رغبت الناس فی الاقتداء بهؤلاء فیؤدی الی تقلیل الجماعة المطلوب تکثیرها تکثیراً للاجر.

لیکل سوی دی که هغه درستي وی نو په داسی سړی پسی لمونځ مکروه دی (۱) هغه معزوله کولو سره بل څوك امام جوړول پکار دی چی په هغه کی مذکوره شرایط وی، خوترڅو چي د بل امام انتظام نه وی ترهغه وخته پوری په هغه پسی لمونځ کول څانته لمونځ کولو څخه ښه دی او کوم لمونځونه یی چی همداسی کړی دی هغه به وسی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱/ ۱۲/ ۱۳۹۲ هـ

(فتوی نمبر ۲۷۳۵/ ۲۷ و)

د کوم ناجائز فعل څخه په منع کولو باندی د امامت څخه معزوله کول

سوال: عرض دادی چی سائل امام مسجد موضع بټ تهانه شیروان ضلع ایبټ آباد جدی طور سره پشت درپشت ۲۱۵ کالو څخه په همدغه کلی کی امامت راروان دی او اوس سائل د امامت او خطابت فرائض ورکوی، سائل مستند عالم دین فارغ التحصیل ازمدرسه تعلیم القرآن راولپنډی دی، مورخه ۲۲/ ۹/ ۱۹۸۳هـ په مذکوره کلی زرین وغیره جومات شریف جنیټر (بجلی) بغیر د اجازت څخه په زوره باندی د خپل مال او دولت په نشه کی د خپل عبد الستار په واده کی یی وی وړی د هغه په دی مجرمانه فعل باندی ماهغه په حیثیت د امام خبر دارکی او د خدای څخه می وبیروی، څکه چی د جومات ملکیت د جنریټر استعمال د جنریټر او سندر غاړو ښځو په تماشه کی یی صرف کی، دغه ملزمانو لره د هغوی د دی فعل څخه د منع کولو د پاره کله چی ماوعظ او نصیحت وکی، نو بیرته هغوی زما په کور باندی کاڼی را وورول، ښکنځل یی وکړه او په ماباندی یی حمله وکړله او زه یی د امامت څخه جلاکړم، ملزمانو زه د امامت څخه برطرفه کړم چی ماهغوی ته مضمون جاری کی او داچی هغوی می د جومات شریف ملکیت جنریټر ګډا او سندرو کی استعمالولو څخه یی منع کړل او په دی منع

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۵۹ (طبع ایچ ایم سعید) (ولوام قوماً وهو له کارهون ان) الکراهة (لفساد فیه ..... کره) له ذالك تحریما، وفیه ایضاً ج: ۱ ص: ۵۵۹، ۵۲۰. ویکره امامة عبد ..... وفاسق ..... الخ.

کولو باندی د هغوی توهین وسو، لهذا د دی سزا داده چی د جومات شریف د امامت ځخه یی زه برطرفه کړم، لهذا تاسو په حیث د مفتی او شرعی جج دافیصله وکړی چی سائل دلته د امامت او خطابت حقداره دی او که نه؟
۱: سائل د الله ﷻ په فضل مستند عالم دی.
۲: د شریعت پابنده دی او صاحب اولاد دی د شپږو بچو پلار دی، او هیڅ قسم شرعی عیب نه لری.
جواب: که په سوال کی درج سوی واقعات درست وی او په سائل کی څه شرعی عیب موجود نه وی نو په هغه پسی لمونځ بلاشبه کیږی او د یوی خرابی خبری څخه د منع کولو په وجه د هغه معزوله کول شرعاً ناجائز دی ترڅو چی د معزوله کولو شرعا معتبر کیدو تعلق دی هغه په دی پوهیدلو باندی موقوف دی چی د ملازمت شرائط څه دی؟ والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۴۰۷/۸/۵ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۳۸۴/ ۳۸ و)

کوم امام څخه چی مقتدیان راضی نه وی د هغه د امامت حکم

سوال: یوصاحب د تیروپنځلس کالو څخه په یوجومات کی امامت کوی، خو د علمی قابلیت مالك نه دی د جمعی د تقریر د پاره بل مولانا صاحب راځی، چی مستند عالم دی، قرآن یی هم د تجوید مطابق دی خو دی فقط تقریر کوی او د جمعی لمونځ پیش امام کوی، هرکله چی د خلکو خواهش دی چی مقرر دی د جمعی لمونځ ورکوی، خو مذکوره امام صاحب په دی اجازت نه ورکوی چی چیری خطیب صاحب قابض نه سی، هرکله چی خطیب صاحب د دی اقرار کوی چی زما مقصد د دی په ځای باندی قبضه کول نه دی، ډیر خلک د ذکر سوی امام پسی د ډیرو وجوهاتو په وجه لمونځ نه کوی.
۱: امام صاحب د قرآن او حدیث علم نه لری.
۲: د قرآن قرأت یی مجهول دی.
۳: خطبه هم غلطه وایی.

۴: که لږ غوندی خبری هم د طبیعت خلاف وسی نو فحش بنکنځل کوی.

۵: خلک هغه ته په خپل طرز عمل باندی د غورکولو د پاره وایی، نو هغه خلګوله د لمونځ کولو څخه منع کوی، لهذا په دوی پسی اقتداء صحیح ده او که نه؟

جواب: په صورت مسئوله کی کله چی مقتدیان دی امام پسی لمونځ کولو باندی خوشحاله نه دی او د هغه څخه زیات علم لرونکی موجود دی نو د دی امام صاحب په خپل امامت باندی اصرار کول مکروه تحریمی دی، خو چی کوم د ذکر سوو وجوهاتو په وجه په هغه پسی د لمونځ کولو په ځای خپل خانته په کورکی لمونځ کوی هغوی هم په غلطی باندی دی، هغوی ته پکار دی چی د هغه په ځای د افضل امام د مقرر کولو کوشش د فتنی پیداکیدلو څخه بغیر جاری وساتی او ترڅو چی د بل امام انتظار نه وی سوی ترهغه وخته پوری د همدی امام صاحب پسی لمونځ کوی خکه چی د ده پسی به لمونځ په هرحال کی وسی او هغه لمونځ کول د خانته لمونځ کولو څخه بهتر دی.

وفی الدرالمختار: ولوام قومًا وهم له کارهون ان الکراهة لفساد فیه او لانهم احق بالإمامة منه کره له ذالك تحریمًا (ج: ۱ ص: ۳۷۲) (۱)

وفی رد المحتار تحت قوله: صلی خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة افاد ان الصلوٰة خلفهما اولی من الانفراد، لکن لاینال کما ینال خلف تقی ورع لحدیث:

من صلی خلف عالم تقی فکأنما صلی خلف نبی. (شامی ج: ۱ ص: ۳۷۷) (۲)

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲/ ۱۲/ ۱۳۹۲ هـ

---

(۱) الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۵۹ (طبع ایچ ایم سعید) وفی البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۴۸ واما الکراهة فمبنیة علی قلة رغبت الناس فی الاقتداء بهئولاءِ فیودی الی تقلیل الجماعة المطلوب تکثیرها تکثیرًا للاجر.

(۲) فتاوی شامیه ج: ۱ ص: ۵۲۲ (طبع ایچ ایم سعید)

(فتوٰی نمبر ۷۴۹/ ۲۷ و)

د علمائی دیوبند د عقائدو سره جزوی اختلاف ساتونکی د یو امام امامت متعلق تفصیلی فتوٰی

(د ژوب بلوچستان څه علمائی کرام د خپل یومقامی امام د عقائدو او په لمانځه کی د هغه اقتداء متعلق د تنازعی د تصفیی د پاره د حضرت مولانا مفتی محمد تقی عثمانی صاحب دامت برکاتهم خواته رالل حضرت دامت برکاتهم فریقینوته د یومتفقه استفتاء د مرتب کولو هدایت وکی چی د هغه حضرت دامت برکاتهم تفصیلی جواب ولیکی او د دری څخه مخکی په ریکارډ کی د وضاحت او یاداشت د پاره یی یوتحریر هم مرتب کی د ریکارډ څخه دا وضاحتی تحریر د هغه څخه وروسته د فریقینو متفقه استفتاء او د حضرت دامت برکاتهم د اړخه د هغه جواب په لاندی ډول دی، د حضرت دامت برکاتهم په دی جواب د بعضی حضراتو د اړخه دوباره استفتاء وسوه هغه استفتاء او د هغه جواب هم په آخره کی درج دی) محمد زبیر عفی عنه.

د حضرت دامت برکاتهم وضاحتی تحریر

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه عرض گذار دی چی د علاقه ژوب بلوچستانفریقه د احقر خواته د خپلی یوی تنازعی په سلسله کی د تحکیم د پاره تشریف راوړی په هغه کی یوفریق مولانا محمد شیرانی صاحب د خپلو څوملگرو سره مخکی تشریف راوړی، بیادوهم فریق یعنی مولانا صبغة الله صاحب د خپلو څوملگرو سره په بله ورځ کی تشریف راوړی، دواړو د احقرسره جلاجلا خبری هم وکړی او اجتماعی طور باندی هم د دواړو داخواهش وو چی حضرت د هغوی په مینځ کی حاکم جوړیدوسره د هغوی د تنازعی فیصله وکړی، چونکی د احقر د پاره د واقعاتو چان بین او تفتیش ممکن نه وو، ځکه احقر د تحکیم څخه معذوری ظاهره کړله او داعرض یی وکی که دواړه فریقین څه متفقه استفتاء مرتب کړی نو احقر به د هغه جواب ولیکی او دربه یی کړی.

تنازعه په دی خبره باندی ده چی مولانا صبغت الله صاحب د خپلو عقائدو او نظریاتو په لحاظ سره د امامت مستحق دی او که نه؟ ځکه احقر تجویز پیش کی چی د دی متنازعه عقائدو لیکلو سره متفقه طور استفتاء دی وسی، په دی باندی مولانا شیرانی صاحب ته دا اعتراض وو چی په دی وخت مولانا صبغت الله صاحب کوم عقائد او

نظریات لیکلو سره چې به ورکوی هغه به د ده د حقیقی عقائدو او نظریاتو ښخه ډیر کم او پټ به وی، کوم چې هغه علاقی کی بیانوی، ځکه به د استفتاء ښخه صحیح صورت حال معلوم نسی خو بالاخره هغوی په دی شرط استفتاء مرتب کول قبول کړل چې هغه به کم ترکمه هغه امور چې د هغه هغوی اعتراف کړی دی په دی استفتاء کی درج سی او نور امور چونکی په متفقه استفتاء جلا حق محفوظ ولرو، د دی ښخه وروسته یی متفقه استفتاء مرتب سوه او په هغه باندی دواړو فریقینو دست خطی وکړه دا استفتاء. او په دی باندی د احقر جواب د دی تحریر سره منسلك دی.

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۷/ ۸/ ۱۴۱۴ هـ

(فتوی نمبر ۱۱۰۳/ ۳۱)

د فریقینو د اړخه پیش سوی استفتاء او د هغه جواب

سوال: څه فرمائی علمائی دین په دی مسئله کی چې زموږ په علاقه کی د یوصاحب د عقائدو په باره کی داتنازعه ده چې د ده عقائد د جمهور اهلسنت والجماعت بالخصوص د مسلك علمائی دیوبند مطابق دی او که نه؟ ورسره د دوی د عقایدو پیش نظر دوی لره امام جوړول شرعًا درست دی او که نه؟ او کوم لمونځونه چې په ده پسی اداء سوی دی د هغه څه حکم دی؟ چنانچې د دغه صاحب ښخه د هغه د عقیدی په سلسله کی څه سوالات هم وسول چې د هغه جواب هغه په تحریری شکل کی ورکړی دی تاسو د دی جواباتو په غور سره مطالعه وکړئ (۱) او ولیکی چې د علمائی دیوبند د مسلك مطابق داجوابات څه حیثیت لری؟ او د مذکوره صاحب د امامت په باره کی د شرعی استفتاء سره په اوو پانوکی منسلك دی.

جواب: د استفتاء سره منسلك د مولانا صبغت الله صاحب د لیکل سوی څوارلسو سوالونو جوابونه (۲) احقر په غور سره مطالعه کړل او په هغه امورو کی د مولانا

---

(۱) ایضًا.

(۲) د امام صاحب د اړخه اهل علاقی ته د خپلو عقائدو متعلق د ورکول سوو د هغه وضاحتی جواباتو تحریر په ریکارډ کی موجود نه دی بیاهم مخکی حضرت دامت برکاتهم د اړخه په ورکول سوی فتوی

موصوف څخه زباني وضاحتونه هم طلب کړل په هغه کې په بعضو امورو کې بعضي جوابونه په واضح طور باندې د علمائي ديوبند د مسلك مطابق دي مثلاً اوقات مکروه او منهيه کې تحية المسجد ممنوع کيدل يا د سوال نمبر ۲ په جواب کې دعاء، په وخت کې في الجمله رفع اليدين ته د سنتو موافق وئيل خو بعضي جوابونه مجمل دي، مثلا شيخ محمد بن عبد الوهاب نجدي او د علامه ابن تيميه په باره کې هغوی دا واضحه نه کړل چې په کومو مسائلو کې د علمائي ديوبند د دوی سره اختلاف دی، په هغه مسائلوکې د مولانا يې موصوف څه موقف دی؟ ورسره د څلورم نمبر سوال په جواب کې داخبره نه واضحه کيږي چې د درې ورځو څخه وروسته د مړي کورته تلل او تعزيت کولو ته مولانا موصوف على الاطلاق بدعت او ناجائز وای يا د دې څه خاص هيئت ته؟ خو د مولانايي موصوف په جوابونو کې څلور امور داسې دي چې صراحتًا د علمائي ديوبند د مسلك خلاف دي او هغه لاندې دي:

۱: مولانا د حديث مبارك: لاتشد الرحال الا الى ثلاثة مساجد د هغه د تشريح طرف ته يې خپل رجحان ظاهر کړی دی، کومه چې د علامه ابن تيميه څخه منقول ده، چنانچې هغه د زيارت قبور د پاره سفر د ذکرسوی حديث په نهی کې شامل ګڼي تردی چې د حضور ﷺ د روضة اقدس د زيارت په نيت سره سفر کول هم درست نه ګڼي، بلکې د دوی په نزد د سفر مقصد د مسجد نبوی ﷺ زيارت کيدل پکار دی، او که ضمنًا پکښې د روضه اقدس زيارت هم وسی نو څه خبره نه ده، هغوی احقرته زباني هم دابيان کړل چې تراوسه ماته د څه نقلي دليل د روضه اقدس د زيارت د استحباب نه دی پيداسوی، ځکه زما داعمل دی چې ما د مسجد نبوی ﷺ په قصد سره د مدينې طيبې سفر وکی او هلته د رسيدو سره د روضه اقدس زيارت هم وسو، او آينده هم داسې اراده ده.

د مولانا دانظريه د علمائي ديوبند د مسلك صراحتًا مخالف ده، د دې په باره کې ډير تحريرونه موجود دي خو خاص طور (المهند على المفند) چې د حضرت خليل احمد صاحب سهارنپوري مرتب سوی کتاب دی، او په هغه باندې په دې وخت کې د ټولو اکابرو علمائي ديوبند دستخط دی، د هغه عبارت دادی چې:

کې چونکې د هغه د عقائدو جائزه اخستل سوی ده لهذا د هغه څخه د امام صاحب عقائد هم واضح کيږي. (محمد زبير عفى عنه)

زمونږ په نزد او زمونږ د مشائخو په نزد د سید المرسلین د قبر زیارت د اعلی درجې قرب دی او نهایت ثواب او سبب د حصول نصیب دی، او د سفر په وخت د حضور ﷺ د زیارت نیت وکړه او ورسره د مسجد نبوی ﷺ اونورو مقاماتو او متبرکه زیارتونو نیت هم وکړه، کله چې بیاهلته حاضر سی نو د مسجد نبوی ﷺ زیارت به هم اوسی.

پاته سوه داخبره دوهابیت چې د مدینې منورې اړخ ته سفر کوونکی ته صرف د مسجد نبوی ﷺ نیت کول پکار دی او په دې قول باندې حدیث دلیل راوړی: چې کجاوې دې ونه تړل سی خو د دړو جوماتونو طرف ته، نو داقول رد سوی دی ...... الخ. (عقاید علمائی دیوبند ص: ۲)

۲: دغه شان مولانا یې موصوف په خپل جواب کې د تعویذ هرقسم ته یې کم ترکمه مکروه ونیلی دی، ترڅو چې د داسې تعویذونو تعلق دی چې په هغه کې استمداد بغیر الله وی یا غیر معلوم المعنی وی نو د هغه په حرامیدلو کې چاته هم اختلاف نسته خو چې د کمو نقوشو او هندسو معنی معلومه وی هغه ته حرام ونیل یا د قرآن د آیتونو او اسمائی حسنی په ذریعه سره تعویذ مکروه ګرځول د علمائی دیوبند د مسلك څخه خلاف دی چې د هغه تصریحات د علمائی دیوبند په فتاوی کې موجود دی، مثلاً ملاحظه دی وی فتاوی رشیدیه ص: ۲۱۸، عزیز الفتاوی ج: ۱ ص: ۲۵۱ د ټولو علمائی دیوبند عمل په دې پاته سوی دی، او د حکیم الامت مولانا اشرف علی تهانوی رحمه الله یومستقل کتاب (اعمال قرآنی) هم د همدې مقصد د پاره تالیف سوی دی، لهذا دې عمل ته مکروه ونیل د دیوبند د علماوو د مسلك بالکل خلاف دی [1].

۳: د فرض لمونځونو څخه وروسته په هیئت اجتماعی باندې لاس لوړولو سره د دعاء غوښتلو استحباب واضح دی که دا مستحب ګڼلوسره په دې باندې عمل وسی نو د علمائی دیوبند د مسلك مطابق دا درست دی خو مولانا په خپل اول نمبر جواب کې چې کوم شدت او عموم سره په دې باندې نکیر کړی دی او دې ته یې بدعت او واجب الترك ونیلی دی هغه د علمائی دیوبند د مسلك خلاف دی، د حضرت مولانا مفتی کفایت الله صاحب یوه پوره رساله په دې موضوع باندې ده په هغه کې هغه د حدیث او فقه مفصل دلائل بیانولو څخه وروسته فرمائی:

---

[1] د تفصیل دلائلو د پاره لاندینی کتابونه ملاحظه کړئ (ابوداود ج: ۲ ص: ۱۸۲) مشکوة المصابیح ج: ۲ ص: ۳۸۸، (طبع قدیمی کتب خانه) شامیه ج: ۶ ص: ۳۶۳ (طبع ایچ ایم سعید) وتکملة فتح الملهم ج: ۴ ص: ۳۱۷.

دا روايات فقهيه دي چې د دې څخه واضحه او صراحتاً ثابتيږي، چې د فرض لمونځ څخه وروسته امام او مقتدى ټول په يوځاى دعاء وغواړي او د دعاء فارغيدو سره دې په مخ لاس راكش كړي. (كفاية المفتي ج: ۳ ص: ۹۷) ([1])

او حضرت مولانا ظفر احمد عثماني په اعلاء السنن كي په دې مسئله باندې شل صفحات بحث كړى دى او په آخره كي يې ليكلي دي: نثبت ان الدعاء مستحب بعد كل صلوٰة مكتوبة متصلا بها برفع اليدين كماهو شايع فى ديارنا وديار المسلمين قاطبة. (اعلاء السنن ج: ۳ ص: ۲۱۱، ۲۱۲) ([2]) دغه شان حضرت مولانا سيد محمد يوسف بنورى رحمه الله په معارف السنن كي په دې مسئلې باندې د مفصل بحث كولو څخه وروسته ليكلي دي:

فهٰذه وماشاء كلها من الروايات فى الباب تكاد تكفى حجة لما اعتاده الناس فى البلاد من الدعوات الاجتماعية د برالصلوٰة، ولذا ذكره فقهاؤنا ايضًا كمافى نورالايضاح. (معارف السنن ج: ۳ ص: ۱۲۳ باب مايقول اذاسلم)

او د عرف الشذى نقل د دې په مقابله كي موقوف نه دى په هرصورت د علمائى ديوبند په مسلك كي د فرضو څخه وروسته دعاء مع رفع اليدين مستحب دى بدعت نه دى.

۴: مولانا د نيت تلفظ هم بدعت ګرځولى دى حالانكي د احضار نيت په خيال سره داسنت نبوى واجب ګڼلو څخه بغير تلفظ د نيت كه وسى نو هغه د علمائى ديوبند په نزد بدعت نه دى، حضرت مولانا ظفر احمد عثماني رحمه الله قدس سره تحرير فرمائي:

واباحه بعض لمافيه من تحقيق عمل القلب وقطع الوسوسة، وماروى عن عمر رضي الله عنه انه ادب من فعله فهو محمول على انه انما زجر من جهر به. (فاما المخافتة به) فلابأس بها فمن قال من مشائخنا: ان التلفظ بالنية سنة لم يردبها سنة النبى صلى الله عليه وسلم بل سنة المشائخ لاختلاف الزمان وكثرة الشواغل على القلوب ...... الخ (اعلاء السنن ج: ۲ ص: ۱۳۴) ([3])

([1]) كفاية المفتي ج: ۳ ص: ۳۴۵، ۳۴۲ (جديد ايډيشن ۲۰۰۱، دار الاشاعت)

([2]) اعلاء السنن باب الانحراف بعد السلام وكيفية وسنية الدعاء والذكر بعد الصلوٰة ج: ۳ ص: ۱۲۷، (طبع ادارة القرآن كراچى).

([3]) اعلاء السنن ج: ۲ ص: ۱۴۹ (طبع ادارة القرآن كراچى) د دې مسئلې متعلق مزيد تفصيلي دلائلو د پاره وګورئ الدر المختار مع رد المحتار ج: ۱ ص: ۴۱۵ (طبع ايچ ايم سعيد) او فتاوىٰ عالمګيريه ج: ۱ ص: ۶۵ (مكتبه رشيديه كوټه) او فتاوىٰ دار العلوم ديوبند ج: ۲ ص: ۱۴۷.

په هرکيف په مذکوره څلورو مسائلو کې مولانا صبغت الله صاحب چې خپل کوم موقف بيان کې هغه د علمائى ديوبند د موقف څخه مختلف دى او مجموعى طور باندى داخبره واضحه کيږى چې مولانا يې موصوف د علمائى ديوبند د مسلك په کلي طور باندى پابند نه دى بلکې په بعضې مسئلو کې د هغه خپل تحقيقات دى چې زيادتر د علامه ابن تيميه او علامه ابن قيم په تحقيقاتو باندى مبنى دى، لهذا په کوم مقام کې مقتديان حضرات د علمائى ديوبند سره وابسته وى هلته داسې سړى امام مقررول پکار دى چې په کلي طور باندى د علمائى ديوبند د مسلك قائل وى، او که هلته څوك داسې سړى د امامت د پاره موجود وى نو په داسې مقام باندى مولانايي موصوف د امامت مستحق نه دى بياهم چې کوم لمونځونه يې په ده پسې کړى دى هغه اداء سول. هذاماعندى. والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقى عثماني عفى عنه

۱۲/ ۸/ ۱۴۰۰ هـ

(فتوىٰ نمبر ۱۲۹۱/ ۳۱ وروسته)

د ذکرسوى جواب د يوڅو خبرو د مزيد وضاحت د پاره دوهمه استفتاء او د هغه جواب

سوال: حضرت علامه محمد تقى عثمانى صاحب!

السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته! گذارش کول کيږى چې جناب والا د کوم حکم په باره کې د فيصلې د فريقينو يعنى مولوى محمد خان او د هغه ملگرو او صبغت الله او د هغه د ملگرو ورکړى وو، په هغه کې تاسو داليکلى وه چې که چيرى مقتديان د حضرات علمائى ديوبند سره وابسته وى هلته داسې سړى مقررول پکار دى چې په کلي طور باندى د علمائى د يوبند د مسلك قائل وى او که هلته څوك داسې سړى د امامت د پاره موجود وى نو په داسې مقام باندى مولانايي موصوف د امامت مستحق نه دى، په دى کې سخت اجمال دى، ځکه چې د دى دامطلب هم اخستلى سى، چې ځکه مستحق نه دى چې هغه په دائره اسلام کې نه دى او دا احتمال هم لرى چې د اهل السنت والجماعت څخه خارج دى، بيابه داسوال پيداکيږى چې د دى مذکوره فى الفتوىٰ څلور مسائلو قائل آيا اهلسنت والجماعت کې شامل نه پاته کيږى؟

او دا امکان هم لري چې د دې مسائلو والا متبع مذهب حنفي نه ګڼل کیږي نو بیابه داشبه پیداکیږي چې آیا څلور مذهبونه چې ټول اهلسنت والجماعت دي، د دوی په یوبل پسې لمونځ صحیح نه دی او فاسد دی؟ حالانکې داوئیل به څومره خراب نتائج پیداکوي به هرحال دا اجمال د ازالې محتاج دی په واضح کولو سره مې مطمئن کړئ، څکه چې موصوف د امامت مستحق نه دی نو بیابه هیڅ څوك په ده پسې هیڅرې لمونځ کول جائز نه ګڼي بلکې نه به د هغه څخه تعلیم حاصلوی نه به د هغه د وعظ او نصیحت اوریدلو د پاره څوك تیاریږي، حاصل داچې په ده باندې او د ده په همخیاله ملګرو باندې به د دین د خدمت ټولې دروازې بندې سي او د هغه ټول ژوند به په تکلیف کې وي، خپلوان او اقارب او اغیار به همیشه هغه ته د شك او اشتباه په نظر سره ګوري، که واقعي هغه د دلیل د مخه مستحق دی نو صحیح ده او که نه د هغه عذر به خدای ﷻ په نزد باندې جوړسي او د مخالفینو سره به د خدای ﷻ حساب څنګه وي؟ برائې مهرباني د اصل حقیقت څخه مو په واضح الفاظو کې خبر کړی الله ﷻ دې جزائې خیر درکړي.

جواب: د کومې استفتاء او د هغه جواب چې تاسو حواله ورکړې ده په هغه کې مولانا صبغت الله صاحب لره په هغه محله کې غیر مستحق د امامت ګرځولو دامطلب هیڅکله نه دی چې معاذ الله هغه د اسلام د دائرې څخه خارج دی یا په هغه پسې لمونځ فاسدیږي، بلکې د هغه بنیاد په دې خبره باندې وو چې دده پخپلو بعضو تحقیقاتو باندې اصرار دی چې د علمائې دیوبند د عام مسلك څخه مختلف دی څکه چې چیرې د علمائې دیوبند سره ابسته خلګ آبادوی هلته د هغه امامت د فتنې موجب جوړیدلی سي دغه د کومو څلورو نظریاتو په بناء باندې چې مذکوره فتوی ورکول سویده هغه نظریات د علمائې دیوبند د مسلك خلاف دي خو محض د دې څلورو نظریاتو په وجه نه کوم سړی د اسلام د دائرې وځي او نه د اهل السنت والجماعت د دائرې څخه خارج کیدی سي او نه په هغه پسې لمونځ فاسدیږي چنانچې په مذکوره فتوی کې داهم لیکل سوي وه چې کوم لمونځونه په هغه پسې سوي دي هغه اداء سوي دي، البته د هغه فتوی حاصل صرف دادی چې چیرې داسې امام موجود وي چې کلي طور باندې د علمائې دیوبند د مسلك مطابق وي هلته د داسې متفردو نظریاتو حامل د امامت مستحق نه دی، لهذا د دې فتوی په وجه باندې مولانا یې موصوف د اسلام د دائرې څخه، یا د اهل السنت والجماعت څخه خارج ګڼلو باندې د هغه سره د کافرانو یا د غیر اهلسنت

په شان برتاؤ کول هيڅکله درست نه دى، په آخره کې عرض دى چې د خداى د پاره هرفريق دى د خپل آخرت فکر وکړي په يوبل باندې د طعن او تشدد څخه پرهيز وکړي او مسلمانان په هرقيمت د فتنې څخه بچ کړئ.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقي عثماني عفي عنه
۲۱/ شعبان / ۱۴۰۰ هـ
(فتوىٰ نمبر ۱۱۳۶/ ۳۱ د)

حضور ﷺ حاضر ناظر منونکي په اقتدا کې د لمانځه کولو حکم

سوال: د خپلې محلې په جومات کې د دوو مياشتو څخه د جومات کميټي يو پمفليټ ورکړى دى چې په هغه کې د حضور ﷺ د حاضر ناظر کيدو بيان دى په داسې امام پسې چې د هغه عقيده داوي چې لمونځ کول جائز دي او که نه؟

جواب: کوم سړي چې د الله ﷻ څخه ماسوا کوم نبي ياولي د پاره د حاضر او ناظر عقيده ساتي، داسې سړى امام جوړول درست نه دى.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقي عثماني عفي عنه
۲/ ۱۱/ ۱۳۹۲ هـ
(فتوىٰ نمبر ۲۴۲۲/ ۲۷ هـ)

ږيره خرييونکي امام جوړول

سوال: کوم سړي چې ږيره خرئي ياىي لنډوي په هغه پسې لمونځ کول څنګه دى؟ او په تراويحو کې داسې سړي امام جوړولى سى؟

جواب: داسې سړي لره په خپل اختيار سره امام جوړول جائز نه دي [1] او صالح او متدين امام پسې د لمونځ کولو کوشش ضروري دى، بياهم که د هغه اقتداء نه کولو په

---

[1] ايضاً.

صورت کی د جمع بالکل فوت کیدو اندیښنه وی نو په هغه پسی لمونځ کول د ځان د لمونځ کولو څخه بهتردی، (۱) او په تراویحو کی هم داسی سړی امام جوړول جائز نه دی، که بل څوك نه وی نو (الم ترکیف) سره ویل ښه دی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۴۰۹/۲/۵ هـ

(فتوٰی نمبر ۹۷۵/ ۴۰ ج)

د ږیری خرونکی امام جوړولو حکم

سوال: که بالغ سړی ږیره، بریت خریی، آیا هغه امامت کولی سی؟

جواب: ږیره خرئیل موجب د فسق دی او داسی سړی پسی لمونځ مکروه دی (۲) بیاهم چی کوم لمونځ وریسی وسی هغه صحیح سو.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۳۹۷/۲/۲۲ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۵۷/ ۲۸ ب)

---

(۱) وفی الدر المختار ج:۱ ص: ۵۵۹، ۵۲۰ ویکره امامة عبد .... وفاسق . وفی رد المحتار قوله (وفاسق) من الفسق وهوالخروج عن الاستقامة ولعل المراد به من یرتکب الکبائر ..... وفی المعراج قال اصحابنا لاینبغی ان یقتدی بالفاسق ...... الخ وفیه ایضاً واما الفاسق فقد عللوا کراهة تقدیمه بانه لایهتم لامر دینه وبان فی تقدیمه للامامة تعظیمه وقد وجب علیهم اهانته شرعاً وکذافی مراقی الفلاح ص: ۱۲۵ وفی البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۴۸ وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۴۱۸ واما الاخذمنها وهی دون ذالك کما فعله بعض المغاربة مخنثة الرجال فلم یبحه احد واخذ کلها فعل یهود الهنود والمجوس الاعاجم، وفیه ایضاً ج: ۱ ص: ۵۲۲ صلی خلف فاسق او مبتدع او نال فضل الجماعة قال الشامی تحته (قوله نال فضلة الجماعة) افاد ان الصلوة خلفهما اولی من الانفراد لکن لاینال کماینال خلف تقی ورع وکذافی کفایت المفتی ج: ۳ ص: ۷۹، ۹۹ (طبع دار الاشاعت) او فتاوی دار العلوم دیوبند ج: ۳ ص: ۲۲۲، ۲۴۰

(۲) ایضاً.

د یو موټی څخه د کمې ږیرې والا د امامت حکم

سوال: زموږ امام لږ جدت پسند دی، هغه دیندار هم دی خو ږیره د یو موټی څخه کمه ساتي ورسره هغه بعضې فلمونه جائز ګڼي په کومو فلمونو کې چې حج وغیره ښوول کیږي په ده پسې لمونځ کولو څه حکم دی؟

جواب: د یوموټی څخه کمه ږیره کټ کول ناجائز دی کوم سړی چې په دی باندې اصرار وکړی په هغه پسې لمونځ مکروه تحریمی دی. (۱) والله اعلم بالصواب

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۳/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ

(فتوی نمبر ۱۳۸۷ ۱۸ الف)

د یو موټی څخه کمې ږیرې والا په اقتداء کې د لمانځه حُکم

سوال: د یوموټی څخه کمه ږیره ساتونکی پسې لمونځ کول پکار دی او که نه؟

جواب: د موټی څخه کمه ږیره کټ کول ګناه ده داسی سړی پسې لمونځ کول مکروه دی (۲) خو که داسی سړی پسې لمونځ وسو نو لمونځ وسو او که څوک متشرع امام پیدانسی نو په هغه پسې لمونځ کول د خانته لمونځ کولو ښه دی. (۳)

والله سبحانه اعلم

۷/ ۵/ ۱۳۹۷ هـ

د یو موټی څخه کم ږیره پریښوونکی پسې د لمونځ کولو حکم

---

(۱) ایضاً.

(۲) ایضاً.

(۳) د تیری صفحی حاشیه وګوری.

سوال: یوبریلی د کوم سړی د جنازې لمونځ وکی د هغه ږیره د یوموټی څخه کمه ده، بنده ورته ووئیل چې په داسې سړي پسې د جنازې لمونځ هیڅ کله نه کیږي، د بنده وینا صحیح ده او که غلطه؟

جواب: ږیره د موټ څخه لوړه کټ کول ناجائز دي (۱) او کوم سړی چې د دی ناجائزه کار مرتکب وي په هغه پسې لمونځ مکروه دي (۲) خو که کوم لمونځ په هغه پسې وسو نو لمونځ سره د کراهت وسو، د هغې اعاده واجب نه ده.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۱/ ۱۰/ ۱۳۹۲ هـ

(فتویٰ نمبر ۲۴۲۵/ ۲۷ هـ)

په عرش باندی د الله ﷻ د جسماني قیام عقیده ساتونکی سړی د امامت حکم

سوال: موږ تولی محلی والا حنفی المسلك یو او زموږ چې کوم پیش امام وو هغه هم د حنفی مسلك دعویداروو، خو دوه کاله سوی دي چې هغه سعودی عرب ته ولاړی هلته یې تقریبًا د یوکال څخه زیاته موده تیره کړله او هلته مبلغ هم پاته سوي دي، کله چې بیرته رالی نو د هغه څخه داسې احوال او اقوال صادر سوی دي چې د هغه څخه معلومیږي چې هغه غیر مقلد دي، بلکې حنفی المسلك بالکل نه دي، څکه چې هغه په صفا الفاظو کې دا وایې: چې موږ ته کله حدیث نبوی راکول کیږي، نو موږ د کوم سړي تابعداری نه کوو، د دی څخه علاوه د سهار د سنتو او فرضو په مینځ کې تحیة

---

(۱) ایضًا.

(۲) د تیری صفحی حاشیه وګورئ.

المسجد کول، اوقات مکروهه کی لمونځ ته صحیح وئیل، بلکی د فرض لمونځ ځخه وروسته دعاته بدعت وئیل، د خوراك ځخه وروسته کوربه ته د خیر دعاء کول، د مړی کورته تلل او د مړی وارثانوته دعاکول بدعت ګڼی او د حدیث (لاتشد الرحال) ځخه دلیل پیش کوی، الله ﷻ لره په عرش باندی د مکان او قیام قائل دی.

د پورتو اقوالو او افعالو ځخه وروسته داسړی امام ساتل صحیح دی او که بری سی هرکله چی موږته تولو علماوو هم د هغه د اخواکولو مشوره راکړی ده، خو مولوی موصوف د شرعی حکم ځخه بغیر نه اخواکیږی، په جومات کی یووار دوه جنګ هم سوی دی او د ګورنمنټ ځخه موصوف د عدم مداخلت فی المسجد ضمانت هم اخستی دی، آیا د محلی خلګ مولوی صاحب د اخواکولو حق لری او که نه؟ او د ټولی محلی خلګ په ده باندی ناراضه دی نوځه حکم دی؟

جواب: په سوال کی چی د امام موصوف طرف ته کوم خیالات منسوب سوی دی، که واقعًا ذ دغه امام صاحب عقائد او خیالات همدغه وی نو هغه د حنفی مقتدیانو امام مقررول درست نه دی، خاص طور که هغه د باری تعالی د پاره په عرش باندی د جسمانی قیام عقیده لری نو دا د اهلسنت والجماعت د عقائدو قطعی خلاف دی، د داسی عقیدی والا امام پسی لمونځ کول نه دی پکار [۱] د هغه په ځای بل ځوك صحیح العقیده امام دی متعین سی. والله اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

۱۴/ ۸/ ۱۴۰۰ ھ

(فتوٰی نمبر ۱۰۴۹/ ۳۱ ج)

د معراج جسمانی قائل په اقتداء کی د لمانځه حکم

[۱] ځکه چی فسق اعتقادی د فسق عمل ځخه زیات بد دی لکه چی حلبی کبیر شرح المنیه ص: ۵۱۴ (طبع سهیل اکیدمی لاهور) کی دی: ویکره تقدیم المبتدع ایضا لانه فاسق من حیث الاعتقاد وهواشد من الفسق من حیث العمل.

سوال: یوسړی داوایي چې صحیح مذهب دادی چې معراج جسماني دی او هغه وايي چې کوم خلک د معراج روحاني قائل تیر سوي دی د هغوی هغه سړی تکفیر نه کوي داسي سړي سره څه سلوك کول پکار دي؟ ايا د امامت حقدار کیدی سی؟ خپل خان ته حنفي ديوبندي وايي؟

جواب: د جمهور اهلسنت عقیده داده چې معراج جسماني دی [۱]، کوم سړي چې د معراج جسماني منکروي هغه فاسق او مبتدع دي خو که د اسراء جسماني قائل دي نو کافر نه وي [۲] لهٰذا د مذکوره بالاصاحب عقیده درسته ده او هغه پسې لمونځ صحیح دی. والله اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

۱۳۸۷/۱۲/۳ هـ

(فتوىٰ نمبر ۱۳۸۲/۱۸ الف)

الجواب الصحيح: په قرآن مجيد کې ترمسجد اقصیٰ پوري په یوه شپه کې د سير کولو تصریح ده، او د لفظ (عبده) سره دي، چې جسماني طور سير کولو د پاره بالکل واضح او صریح دي لهٰذا د مسجد اقصیٰ پوري د جسماني سير منکر به کافر وي، ملاعلي قاري په شرح فقه اکبر کې ص: ۱۳۵ باندي ليکي: من انکر المعراج ينظران انکر

(۱) وفی شرح المسلم للنووی ج: ۱ ص: ۹۱ (طبع قدیمی کتبخانه) والحق الذی علیه اکثر الناس ومعظم السلف وعامة المتأخرین من الفقهاء والمحدثین والمتکلمین انه اسرٰی بجسده محمد ﷺ والاثار تدل علیه وفی تفسیر المظهری سورة الاسرٰی ج: ۵ ص: ۴۰۱ والاکثرون علی ان الله تعالی اسری بعبده محمد ﷺ لیلة المعراج بجسده فی الیقظة وتواترت الاخبار الصحیحة وعلیه انعقد الاجماع ولوکان المعراج فی المنام لما انکر علیه قریش اذلا استبعاد فی الرؤیا .... الخ، وفی ایسر التفاسیر ج: ۲ ص: ۵۸۱ تحت الاٰیة: سُبْحٰنَ الَّذِيْ أَسْرٰى بِعَبْدِهٖ، الاٰیه، تقریر عقیدة الاسراء والمعراج بالنبی ﷺ بالروح والجسد معًا من المسجد الحرام الی المسجد الاقصیٰ ثم الی السموٰت العلی، دمزید تفصیل د پاره وګورئ د حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تهانوی صاحب رساله تنویر السراج فی لیلة المعراج او د معارف القران تفسیر ج: ۵ ص: ۴۲۲.

(۲) د مکی څخه تربیت المقدس د اسرأ جسماني منکر کافر دی او د بیت المقدس څخه ترآسمانه پوري د معراج جسماني منکر کافرنه دی فاسق او ګمراه دی چونکې په مذکوره سوال کې امام صاحب د معراج جسماني د منکر تکفیر نه کوي لهٰذا دا درست دي، څکه چې د معراج جسماني منکر کافر نه دی بلکې فاسق دی. البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۴۹ (طبع ایچ ایم سعید) کې دي: ومن انکر الاسرأ من مکة الی بیت المقدس فهوکافر ومن انکر المعراج من بیت المقدس فلیس کافر.

الاسراء من مكة الى بيت المقدس فهو كافر (١)، او علامه تفتازانی په شرح عقايدكی ليكی: وقوله الى السمآء اشارة الى الرد علي من زعم ان المعراج فى اليقظة لم يكن الا الى البيت المقدس على مانطق به الكتاب (٢). بنده محمد عاشق الهی عفی عنه

په شيعه پسی لمونځ كول

سوال: زموږ په محله كی د شيعه ګانو او سنيانو ابادی يوځای ده كه موږ جلا جمع كوو نو په خپل مينځ كی د جنګ خطره ده كه موږ د مصلحت د وجی په هغوی پسی لمونځ وكی نو جائز دی او كه نه؟ يافرداً فرداً لمونځ وكو؟

جواب: شيعه ګانو پسی لمونځ كول جائز نه دی (٣) د هغوی عقاندو ته په قطع نظرهم كه وكتل سی نو د لمانځه احكام دومره مختلف دی چی د اهل سنت سره يی د لمانځه د اتحاد څه شكل نسته، لهذا كوشش دی وسی چی اهلسنت حضرات دی خپل خان ته جلا جومات جوړكړی او په هغه كی دی د جمع سره لمونځ اداء كوی، او ترڅو چی داممكن نه وی د چاپه كوركی دی جمع كوی. والله اعلم

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۲/ ۵/ ۱۳۸۸ ھ

---

(١) الفقه الاكبر ص: ١٠٠ (طبع دار الكتب العربية الكبرىٰ)

(٢) شرح عقائد ص: ١۴۵ (طبع قديمی كتب خانه)

(٣) وفی الكفاية شرح الهدايه ج: ١ ص: ٣٠۵ ويكره الاقتداء بصاحب الهوىٰ والبدعة والحاصل ان كل من كان من اهل قبلتنا ولم يفصل فی هواه حتیٰ يحكم بكفره تجوز الصلوٰة (مع الكراهة التحريمة) خلفه وان كان هوی يكفر اهلها كالجهمی والقدری الذی قال بخلق القرآن والرافضی الغالی الذی ينكر خلافة ابی بكر لاتجوز. وفی البحر الرائق (ج: ١ ص: ۴٣٨ الامامة) وكره امامة العبد والاعربی والفاسق والمبتدع وفيه ايضاً ج: ١ ص: ٣۴٩ (المبتدع بان لاتكون بدعته تكفره، فان كانت تكفره فالصلوٰة خلفه لاتجوز. وفی البحر الرائق ايضاً ج: ١ ص: ٣۴٩ والرافضی ان فضل عليا علی غيره فهو مبتدع. وفی الهندية ج: ١ ص: ٨۴ (طبع مكتبه رشيديه كويټه) قال المرغينانی: تجوز الصلوٰة خلف هوی وبدعة ولاتجوز خلف الرافضی والجهمی ..... الخ. وفی الكبيری شرح المنية ص: ۵١۴ (طبع سهيل اكيډمی لاهور)

ويكره تقديم المبتدع ايضاً لانه فاسق من حيث الاعتقاد وهو اشد من الفسق من حيث العمل.

(فتوىٰ نمبر ۲۱۸ / ۱۹ الف)

د شیعه سره د خپلی لور نکاح کوونکی پسی د لمانځه حکم

سوال: گذارش دادی چی د سنی عقیدی سره منسلك سړی د خپلی لور نکاح سره د عوامو او خواصو او خپلوانو منع کولو څخه د یوشیعه سره یی وکی او د خپلو هلکانو نکاح یی د شیعه انجونوسره وکړله، حالانکی د زوم او مړورشیعه کیدل یی مشهور دی، د دی شیعه زوم د شیعه گانو په مدرسو کی تعلیم حاصلول واضح دی، ورسره د شیعه مسلك سره منسلك مدرسی اهتمام هم، د هغه سره دی د شیعه گانو څخه چندی اخلی د شیعه گانو سره یی نژدی روابط دی د شیعه گانو امام او خطیب او ذاکر هم دی؟

جواب: طلب د امردادی چی د اهلسنت والجماعت د علمائی کرامو د فتوىٰ مطابق اثناء عشری شیعه امامت، عصمت ائمه کرام تحریف قرانت وغیره په شان امورو د وجی کافردی او مرتد دی، د دوی سره د مرتدانو په شان معاملات کول پکار دی، په جمعی سره لمونځ ترك کولو څخه د بچ کیدو د پاره د هغه په امامت کی کله کله لمونځ جائز کیدی سی؟ هرکله چی داسړی خپل خان ته سنی وایی او شیعه گان په خپله ژبه غلط گنی او دا وایی چی زما زوم د پیسو د پاره شیعه سوی دی، څه حکم دی؟

جواب: شیعه گان که کافرانه عقیده ساتی یایی نه ساتی په دواړو صورتونو کی د کوم سنی د پاره د هغوی سره نکاح هیڅکله جائز نه ده او په مخکی صورت کی ورسره نکاح منعقد کیږی هم نه، اوس چی کوم سړی ته د دین د عقائدو د اهمیت دومره هم احساس نسته هغه سړی د امام جوړولو قابل نه دی [۱] بیاهم که څه وخت په داسی سړی پسی لمونځ وسی نو د کراهت سره به لمونځ وسی، د اعادی ضرورت یی نسته.

والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفى عنه

۱/ ۱۱/ ۱۴۱۰ هـ

---

(۱) ایضاً.

(فتوی نمبر ۲۳۹/ ۴۱ ز)

د لواطت مرتکب د امامت حُکم

سوال: یو امام دی چې واده یې هم سوی دی، د یوهلك سره یې لواطت وکی او په هغه باندی د دوو عادلو لمونځګذارو ګواهي ورکړله، داټوله قصه مې د کلي مولوی صاحب ته بیان کړل، د پیش امام ځخه یې په دې باره کې معلومات حاصل کی، نو پیش امام د جرم اقرار وکی، وروسته پیش امام د خپلې وعدې ځخه خلاف سو او په ټولو خلګو کې د دې خبرې تشهیر وسو، د هغه ځخه وروسته دغه پیش امام یو لمونځ ورکی آیا څه صورت سته چې مذکوره امام بیرته په خپل منصب راوستل سی؟

جواب: د لواطت مرتکب فاسق دی هغه پسې لمونځ کول مکروه دی [۱]، که لمونځ ورپسې وسی نو لمونځ به وسی او ترڅو چې هغه سړی توبه ونه باسی په هغه پسې لمونځ جائز نه دی، که هغه د زړه په صدق سره توبه وکاږي نو هغه امام جوړولی سی.
والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۷/ ۱/ ۱۳۸۷ ھ
(فتوی نمبر ۱۳۷۲/ ۱۸ الف)

الجواب الصحیح خو د یومسلمان د ګناه تشهیر صحیح نه دی صرف دومره کافی وو چې هغه یې د امامت ځخه معزوله کړی وی. محمد عاشق الهی.

ښکنځل کوونکی لره د امام جوړولو حکم

سوال: یو امام بدګویه زر مشتعل ګندونکی او د درد او قابو ځخه بهر کیدونکی دی، ورسره د غیبت او دروغ ویلو هم عادی دی د داسی امام په اقتداء کې لمونځ کیږی او

---

[۱] وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۵۹، ۵۲۰ ویکره امامت عبد ..... وفاسق، وفی الشامیة (قوله وفاسق) من الفسق وهو الخروج عن الاستقامة، ولعل المراد به من یرتکب الکبائر کشارب الخمر والزانی ..... الخ وراجع ایضاً البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۴۸ والهندیة جلد ۱: ص: ۸۴.

که نه؟ د یوامام چې په هغه پسې د هغه د اخلاقي کمزوریانو په وجه د لمانځه کولو طرفته زړه نه مائله کیږي او دوهم جومات هم نژدې نه دی نو آیا په داسې امام پسې جمعې سره لمونځ اداء کول به صحیح وي او که نه؟

جواب: د سب او شتم عادي، دروغ ویونکی او غیبت کوونکی فاسق دی په ده پسې لمونځ مکروه تحریمي دی (۱) ترڅو چې د دې ګناهونو څخه توبه ونه کاږي خو چې کوم لمنځونه ورپسې سوي دي هغه اداء سوي دي، د هغه راګرځول ضروري نه دي.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۷/ ۱۱/ ۱۳۸۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۳۷۲/ ۱۸ الف)

د امام په سپکاوي کوونکی د هم هغه امام په اقتداء کی لمونځ کول

سوال: یوسړی په امام پسې هروخت لګیاوي د هغه بدوایي او بیاهغه په هغه پسې لمونځ هم کوي داجائز دی او که نه؟

جواب: پیش امام د احترام لائق دی، د هغه بی عزتی کول جائز نه دي بدی ویل د هرمسلمان بد دی خاص طور د پس امام بدویل نورهم قبیح دي خو په دې سره د هغه پیش امام پسې د بدویونکی لمونځ نه فاسدیږي.

سوال: یوسړی د پیش امام د وهلو د پاره لاس لوړوي او بیاهم هغه د هغه پسې لمونځ کوي نو جائز دی او که نه؟

جواب: تیر جواب ملاحظه کړئ.

والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

---

(۱) وفي الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۵۹، ۵۲۰ (ایچ ایم سعید) ویکره امامة عبد ..... وفاسق .... الخ، وفي الدر المختار ایضاً ج: ۱ ص: ۵۲۲ صلی خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة. وقال الشامي تحته (قوله نال فضل الجماعة) افاد ان الصلوٰة خلفهما اولی من الانفراد لکن لاینال کما ینال خلف تقي ورع، وکذا في البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۴۸، ۳۴۹ والهندیة ج: ۱ ص: ۸۴.

۱۷/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوی نمبر ۷۷/ ۱۹ الف)

د فسقيه افعالو مرتکب لره امام جوړول

سوال: يو پيش امام چې ښځوته کوډې تعويذونه کوي او اکثره او بيشتر وخت د ښځو په مينځ کې تيروي، خپل خان غير شادي شده ظاهرولو سره د واده؟ خواهش لري او د انجونو عکسونه هم راغواړي اوګوري يې او دروغ ونيلو هم عادت وي نو آيا داسې پيش امام پسې لمونځ کيدې سي؟

جواب: کوم سړی چې د دروغو ونيلو، دهوکه ورکولو او نامحرمه ښځو سره آزاد راتګ کول د دې مرتکب وي هغه پسې لمونځ کول مکروه تحريمي دي (۱) ترڅو چې د خپلو ګناهونو څخه توبه ونه کاړي.

والله اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۳/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوی نمبر ۲۳۸/ ۱۹ الف)

ښکنځل کوونکی سړی خپل امام جوړولو حکم

سوال: يو مستفتي ډير اوږد خط وليکی چې په هغه کې د اصل سوال خلاصه داده چې:

---

(۱) وفي الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۵۹، ۵۲۰ ويکره امامة عبد ..... وفاسق، وفي الشامية (قوله وفاسق) من الفسق وهو الخروج عن الاستقامة ولعل المرادبه من يرتکب الکبائر کشارب الخمر والزاني وکذافي البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۴۸ والهندية ج: ۱ ص: ۸۴.

۱: یوسړی ښکنځل، دروغ بیاني او هروخت د جنګ جګړی مرتکب وی د هغه د دی افعالو څخه تنګ راتلوسره مستفتی بیل جومات جوړ کړی دی ایا په دی کی د جمعی لمونځ جائز دی او که نه؟

۲: د داسی کارونو والا امام پسی د لمانځه کولو حکم څه دی؟

جواب: مستفتی چی بیل جومات جوړ کړی دی که په دی کی ټولو خلګوته د راتګ اجازت عام وی نو په دی کی د جمعی لمونځ کیدی سی.

۳: کوم سړی چی ښکنځل دروغ بیانی او جنګ جګړی کوی، هغه فاسق دی ترڅو چی هغه د دی افعالو څخه اعلانیه توبه ونه باسی په هغه پسی لمونځ جائز نه دی (۱) مسلمانانو ته پکار دی چی هغه په نرمی سره پوه کړی او که منع نه سی نو د هغه څخه دی د بیزاری اظهار وکی، (ستا د دی دومره طویل خط څخه دا دوه معقول سوالونه په ذهن کی راغی چی د هغه جواب ولیکل سو).

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۴/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۲۲/ ۱۹ الف)

د کوم جومات په امام پسی لمونځ کول اولی دی؟

سوال: یوجومات نوی جوړیږی د خلګو عقیده د حضور ﷺ د حاظر او ناظر کیدو ده او په ولاړه سره سلام وئلو ده هغه خلګ ماته په دی جومات کی د لمانځه کولو دعوت راکوی چی قرآنی آیتونه او احادیث ویلو سره او د دریدلو لره څوك نسی منع کولی هرکله چی زه د مخکی څخه په یوجومات کی لمونځ کوم زما د پاره څه حکم دی؟

(۱) د تیری صفحی حواله وګوری.

جواب: د کوم جومات امام چې صحيح العقيده او عملی اعتبار سره زيات متقي او پرهيزګاره وی په هغه کی لمونځ کوه [۱].

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۲/ ۳// ۱۳۹۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۳۵۱/ ۲۸ ب)

د خپل ځان او د بل سړی تصوير ايستونکی په اقتداء کی د لمانځه حکم

سوال: عرض دادی چې د رمضان المبارك په مياشت کی په يوجومات کی يو حافظ قرآن صاحب چې په جومات کی د تراويحو لمونځ کوی هم په دی جومات کی پيش امام او د جومات په مدرسه تعليم القرآن کی مدرس هم دی، د حافظ صاحب د اعانت د پاره يو نائب مدرس هم دی چې د همدی حافظ صاحب شاګرد هم دی، د ۲۷ رمضان په شپه د ختم قرآن په مجلس کی کوم ماشومانو چې په دی کال قرآن شريف ختم کړی وو او کوم ماشومان چې به مايك ته راتلل، تلاوت به يی کوی هغه ماشومانو ته به د خطيب مسجد په لاس انعام ورکول کيدی، په دی وخت کی نائب مدرس تصويرونه کښل شروع کړل، چې په هغه باندی يوسړی فوراً د تصوير ښخه منع کی، او خطيب صاحب مخاطب کولو سره يی ورته وفرمائيل: چې آياپه جومات کی تصوير کښل جائز دی؟ خطيب صاحب ووئيل چې مکروه دی، د دی ښخه وروسته هغه نائب مدرس دی صاحب ته (چاچې منع کړی وو) خواته راغلی او وی وئيل، چې د حافظ صاحب په اجازت سره کيمره کی ريل ډك سوی دی زه به تصوير وباسم، حالانکی ده ته ووئيل سول چې دوباره د حافظ صاحب ښخه پوښتنه وکړه، خو ده ضد شروع کی کله چې حافظ صاحب د تقرير د پاره ودريدی نو د هغه يی د څو اړخونو ښخه تصوير واخستی، حافظ صاحب هغه منع نه کی، وروسته په دوهمه ورځ په قرآن پاك لاس ايښوولو سره قسم واخستی چې نه خو

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۵۷ (طبع ايچ ايم سعيد) والاحق بالامامة تقديماً بل نصبا مجمع الانهر (الاعلم باحكام الصلوة) فقط صحة وفساداً بشرط اجتنابه للفواحش الظاهرة. وفی الشامية (قول بشرط اجتنابه للفواحش) الاعلم، بسنة اولی الا ان يطعن عليه فی دينه ...... الخ.

ما اجازت ورکړی دی او نه می ریل ډک کړی دی، ایا په جومات کی تصویر کښی جائز ده؟ د داسی امام په اقتداء، کی چاچی په قسم اخستو سره خپله صفائی پیش کړله لمونځ کول جائز دی؟

جواب: خپل تصویر اخستل او د بل چا تصویر اخستل د جومات څخه د باندی هم ناجائز دی خاص طور جومات په دی ناجائز فعل سره گنده کول نورهم گناه ده که واقعًا د هغه په اجازت سره ریل ډک سوی وو او هغه تصویر واخستی په کنټرو سره د قدرت باوجود منع نه کی او د دی باوجود یی قسم واخستی چی زما په اجازت سره یی تصویر نه دی اخستی نو هغه د سختی گناه ارتکاب وکی که هغه په دی گناه د الله ﷻ څخه توبه وکاږی نوخیردی که هغه اصرار وکړی نو هغه په خپل اختیار سره امام جوړول نه دی پکار (۱) بیاهم کوم لمونځونه چی هغه پسی سویدی کړی دی هغه اداء سول.

والله سبحانه اعلم
۱۱/ ۱۱/ ۱۴۰۸ هـ
(فتوٰی نمبر ۲۳۴۰/ ۳۹ ز)

دروغ ویونکی پسی د لمانځه حکم

سوال: که امام دروغ ووایی یاپه دروغو قسم اخلی نو هغه پسی لمونځ کول جائز دی او که نه؟ او د دی به څه سزاوی؟

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۵۹، ۵۲۰ (طبع ایچ ایم سعید) ویکره امامة عبد ..... وفاسق، وفی الشامیة قوله (وفاسق) من الفسق وهو الخروج من الاستقامة، ولعل المراد من یرتکب الکبائر ..... وفی المعراج قال اصحابنا لاینبغی ان یقتدی بالفاسق ..... الخ فیه ایضًا، واما الفاسق فقد عللوا کراهة تقدیمه بانه لایهتم لامردینه وبان فی تقدیمه الامامت تعظیمه وقد وجب علیهم اهانته شرعًا، وفی الهدایة ج: ۱ ص: ۱۲۲ ویکره تقدیم العبد .... والفاسق لانه لایهتم لامردینه ..... وان تقدموا جاز لقوله ﷺ: صلوا خلف کل بر وفاجر........ الخ.

جواب: کوم سړی چې دروغ وايي يا په دروغو قسم اخلي هغه د ګناه کبيره مرتکب دی او فاسق دی ترڅو چې د هغه ګناهونو څخه توبه ونه کاږي بيا ترهغه وخته پورې هغه امام جوړول جائز نه دي د شرعي سزاګانو د نافذولو اختيار صرف اسلامي حکومت ته دی عواموته نسته (۱)

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

۱/ ۱۱/ ۱۳۸۷ هـ

(فتوی نمبر ۱۳۲۷/ ۱۸ الف)

د بدعتي او مجهور ويونکي پسې د اقتداء حکم

سوال: يوسړی هميشه د جمعي لمونځ تارك دی، بدعتي دی، قرآن مجيد غلط وايي داسې غلط چې معنی ورسره غلطيږي، حراموته حلال وايي، پرده د ښځو د پاره غير ضروري ګڼي، د مسلمانانو سره بايکاټ کولو باندې خلکوته د خير دعاء کوي د يوسړي په واده کې ډمان او مجلس راغلي وو، خلکوته ورته ووئيل: چې موږ ستا د دعوت خوراك نه خورو ځکه چې تا د بدعت کار کړی دی، خو دا مذکور سړی شريك سو او وايي چې خوراك جائز دی، اوس د ده د امامت په وجه په خلکو کې د جنګ کيدلو خطره ده، هغه خپل اکاته هم دؤس ونيلي دي، يوسړي قسم اخستوسره ووئيل چې ده لواطت هم کړی دی، په قبرکې نورنامه اينبول جائز ګڼي د داسې سړي اقتداء ځنګه ده؟

جواب: د مذکوره سړي په باره کې چې کومې خبري په سوال کې درج دي که درست وي نو په داسې سړي پسې لمونځ کول مکروه دي او داسې سړی امام جوړول درست نه دي ځکه چې په مذکوره خبروکې ډيری د فسق موجب دي لهذا داسې امام بدلول پکار دي (۲) خو ترڅو چې د بل نيك او صحيح العقيده امام انتظام نه وي نو ترهغه وخته

(۱) وګورئ الدر المختار مع رد المحتار ج: ۲ ص: ۵۴۹ (طبع سعيد).

(۲) وفي الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۵۹ ، ۵۶۰ ويکره امامة عبد ..... وفاسق وفي ردالمحتار قوله «وفاسق» من الفسق وهوالخروج عن الاستقامة ولعل المراد به من يرتکب الکبائر ..... وفي المعراج قال اصحابنا: لاينبغي ان يقتدي بالفاسق ..... الخ.

پوری چې کوم لمونځونه به هغه پسې کول کیږي هغه به وسی او که په بل امام پسې لمونځ کول ممکن نه وي نو په دې امام پسې لمونځ کول د خانته لمونځ کولو څخه ښه دي (۱). والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۹/ ۲/ ۱۳۹۷ ھ
(فتوی نمبر ۲۳۲/ ۲۸ ب)

د جماعت اسلامی د رکن په اقتداء کې د لمانځه حکم

سوال: د ځومیاشتو څخه دامهم راروان دی چې د جماعت اسلامی او د هغه اهلکارو پسې د لمانځه اقتداء صحیح نه ده او څرنګه چې تاسوته معلومه ده چې دافتوی هزاروی ګروپ صادره کړی ده ایا دافتوی صحیح ده او که غلطه؟

جواب: د جماعت اسلامی د امیر بعضی نظریات د جمهور اهلسنت خلاف وی خاص طور په بعضی انبیاء علیهم السلام او صحابه کرامو ﷺ باندی کوم تنقیص امیز تنقید چې هغوی کړی دی په دی سره د اهلسنت متفقه عقاید مجروح کیږي، لهذا کوم سړی چې د هغوی د دی خیالاتو سره متفق وی د هغه د امام جوړولو څخه احتراز وکړئ، او کوم سړی صحیح العقیده مسلمان د امام جوړولو کوشش پکار دی خو که څه وخت داسی امام میسرنه وی او د جماعت اسلامی د امیر د خیالاتو کوم سړی لمونځ ورکی نو لمونځ به وسی ځکه چې لمونځ په هرمسلمان پسې کیږي (۲). والله سبحانه اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۲۲ صلی خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة وقال الشامی تحته (قوله نال فضل الجماعة) افاد ان الصلوٰة خلفهما اولی من الانفراد لکن لاینال کما ینال خلف تقی ورع.

(۲) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۲۲ صلی خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة، وقال الشامی تحته افاد ان الصلوٰة خلفهما اولی من الانفراد .... الخ همدارنګه د مکمل تفصیل د پاره د مفتی اعظم پاکستان حضرت مولانا محمد شفیع صاحب رحمه الله کتاب جواهر الفقه ج: ۲ ص: ۱۷۳ وګورئ.

۱۳۹۰/۱۲/۹ هـ

(فتوی نمبر ۱۸۸/ ۱۸ الف)

انجلي خرڅوونکی پسې د لمونځ کولو حکم

سوال: يوسړی مسمیٰ احمد دين چې د يوکلي پيش امام هم دی د پنځه ويشتو کسانو په مخکې قرآن باندې لاس اينبوولو سره وعده کوي چې ماخپله مځکه په فلانی سړی باندې په دومره روپو خرڅه کړې ده، څه رقم مې نقد هم وصول کړی دی اوباقي به په وخت د بيع نامه باندې وصولوم، دوې مياشتې وروسته مسمی مذکور خپلې وعدې څخه منحرف سو چې زه مځکه نه درکوم، مسمیٰ مذکور خپله لور خرڅه کړې وه چې د هغه عوامو ته تراوسه هم علم نه دی سوی او رقم يې اخستلو سره هضم کړی دی چې د يوړوندې خاوند ښځه وه او بدستور امامت هم کوي آيا داسې پسې اقتداء درسته ده؟

جواب: داسې سړی چې د وعده خلافی او د انجلي خرڅوونکی او د نورو رقم په ناجائزه طور سره د خوړلو مرتکب وي فاسق دی او ترڅو چې هغه د دې ګناهونو څخه اعلانيه توبه ونه کاږي په هغه پسې لمونځ کول جائز نه دي (۱) خو که په څه وجه وريسې لمونځ وسو نو لمونځ به وسي واجب الاعاده به نه وي. والله اعلم

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

---

(۱) وفی حاشية الطحطاوی علی مراقی الفلاح ص: ۸۱ (مطبعه مصطفی البابی مصر) (و) لذاكره امامة الفاسق العالم لعدم اهتمامه بالدين فتجب اهانته شرعًا فلايعظم بتقديمه للامامة. قال الطحطاوی: فتجب اهانته شرعًا فلايعظم بتقديمه للامامة تبع فيه الزيلعی ومفاده كون الكراهة فی الفاسق تحريمية وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۵۹، ۵۲ (ويكره امامة عبد .... وفاسق) وفيه رد المحتار (وفاسق) من الفسق وهوالخروج عن الاستقامة. ولعل المراد به من يرتكب الكبائر. وفيه ايضًا. واما الفاسق فقد عللوا كراهة تقديمه بانه لايهتم لامردينه وبان فی تقديمه تعظيمه وقد وجب عليهم اهانته شرعًا. وكذافی فتاوی دار العلوم ديوبند ج: ۳ ص: ۱۳۲.

عمر ونی الا المصار

۲۳/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ

خائن سړی لره د امام جوړولو حکم

سوال: په یوسړی کی لاندینی عیوب موجود دی:
۱: د دروغو ونیلو عادی دی.
۲: نام نهاد د مدرسی د طالبانو او یتیمانو په نوم زکوة، فطر، صدقه، خیرات د قربانی څرمنی او.عشر وغیره وصولوی او ناجائزه طریقی سره یی په خپل مصرف کی راولی، حالانکی تنخواه د دی څخه علاوه اخلی، داخبری عامو خلکو ته معلومی دی چی د هغه په وجه د خلکو اعتماد د هغه څخه لوړ سو.
۳: د خپلو عیبونو د پټولو د پاره په نورو باندی بی باکانه طور باندی تهمت لګوی، آیا په ده پسی لمونځ صحیح دی؟

جواب: که واقعاً په کوم سړی کی برنی عیبونه پیداکیږی نو د هغه امام جوړول جائز نه دی (۱).

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۲/ ۱۰/ ۱۳۹۰ هـ

(فتوی نمبر ۱۲۲/ ۲۱ الف)

د ماما څخه خوابدی سړی پسی لمونځ کول

سوال: یوسړی د خپل ماما څخه قرآن شریف ونیلی دی اوس د هغه څخه ماما دومره سخت ناراضه دی او خپل حقوق هغه ته نه بخښی ایا اوس په دی سړی پسی لمونځ کول جائز دی؟ هرکله چی ده ته یی ماما د خپلولی د حق حقوق هم نه بخښی؟

جواب: که مامایی په شرعی معقول عذر سره ناراضه دی نو په ده باندی واجب دی چی د هغه د راضی کولو کوشش وکړی او په ده پسی د لمونځ کولو مسئله په دی باندی موقوف ده چی د ماما د خفګان وجه معلومه وی. والله اعلم

---

(۱) د تیری صفحی دوهمه حاشیه وګوری.

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۳۸۸/۲۴ هـ

(فتوی نمبر ۱۲۵/ ۱۹ الف)

په ناخبری کی که په بریلی امام پسی لمونځ وسی نو څه حکم دی؟

سوال: یوسړی یوجومات ته د جمعی لمونځ د اداء کولو د پاره ولاړی هغه ته دامعلومه نه وه چی داجومات د کوم مسلك د خلکو دی، وروسته ورته معلومه سوه چی امام صاحب د بریلی مسلك سره تعلق ساتی، په داسی امام پسی لمونځ کول پکار دی او که نه؟ که لمونځ یی ورپسی وکی نو هغه لمونځ به اداسی او که نه؟

جواب: د لمونځ کولو د پاره داسی امام منتخب کول پکار دی چی صحیح العقیده وی، بیاهم که د بریلی مسلك سره تعلق لرونکی سړی پسی یی په ناخبرتیا کی لمونځ وکی، یا د ده څخه علاوه بل چیری د جمعی پیداکیدل ممکن نه وه، نو په دی حالت کی سوی لمونځ اداء سو. (۱)

والله سبحانه اعلم

۱۴۰۱/۱۱/۱۵ هـ

(فتوی نمبر ۱۷ / ۳۲ ج)

د جرگی فیصله مقدمه ده یا د جمعی سره لمونځ؟

د شور جنگ په وجه د جمعی لمونځ ماتول

سوال: د لمانځه وخت سوی وو او مولوی صاحب جومات ته مخامخ جرگی کی ناست وو، مولوی صاحب ته دوه واره آواز وسو چی د لمانځه وخت دی، خلك انتظار کوی، په دی باندی مولوی صاحب ووئیل: د فرض لمانځه څخه مخکی د جرگی فیصله اهمیت لري، د آینده د پاره د داسی مولوی صاحب اقتداء جائز ده او که نه؟

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۲۳ (طبع ایچ ایم سعید) صلی خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة وقال الشامی تحته (قوله نال فضل الجماعة افاد ان الصلوٰة خلفهما اولی من الانفراد.... الخ.

۲: د مازیګر جمعه ولاړه وه مولوی صاحب پخپله لمونځ ورکی، محله کی شور او جنګ سو، مولوی صاحب فوراً لمونځ مات کی او د جومات څخه ووتی، داسی مولوی صاحب پسی لمونځ کول څنګه دی؟

جواب: د جرګی فیصله کولو د پاره جمعه پرېښوول جائز نه دی، خو داچی مسئله داسی وی چی هغه فیصله په مینځ کی د پرېښوولو د وجی د څه لویی فتنی یافساد خطره وی، لهذا د مسئلی جواب د دی فیصلی په صحیح نوعیت باندی موقوف دی.

۲: صورت مسئوله کی لمونځ ماتول جائز نه وو، کوم امام صاحب چی داسی کړی دی هغه ته په خپل دی عمل توبه او استغفار کول پکار دی او که هغه داسی وکړی نو په هغه پسی لمونځ کولو کی څه خبره نسته. والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۵/ ۱۰/ ۱۳۹۲ هـ

(فتوی نمبر ۲۳۴۲/ ۲۷ هـ)

د سیاسی اختلاف په وجه د امامت څخه معزوله کول

سوال: زید د خپل پلارنیکه د وختو څخه یوی محلی کی امام راروان دی، ښه عالم دی، ماشومانو ته ښه قرآن ښایی، د محلی دوه دری کسان چی د اثر اورسوخ والادی او دپیپلز پارټی والادی هغوی د امام صاحب مخالف دی، د امام صاحب حامیان غریب عوام دی او د هغه دوه دری کسانو په مخکی څه ونیلی نسی د بهټو صاحب په آخری دور کی د سیاسی اختلاف په وجه یی امام صاحب وباسی او بل امام یی راوستی، اوس په بل امام پسی شرعاً لمونځ کول جائز دی او که نه؟

جواب: هرکله چی د مخکی امام څه غلطی نه وه او هغه صرف د سیاسی اختلاف په وجه معزوله کول درست نه وو، خو اوس چی کله د بل امام صاحب تقرر وسو، نو که په ده کی د کراهت څه خبره نسته نو لمونځ کول ورپسی جائز دی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۳/ ۸/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوی نمبر ۸۷۷/ ۲۸ ج)

حضور ﷺ لره (عالم الغيب) او حاضر او ناظر، منونکی پسی د لمانځه کولو حکم

سوال: كه كوم مولوی صاحب حضور ﷺ حاضر او ناظر ګڼي يا هغوی عالم الغيب ګڼي او ورسره داهم وايي چي حضور ﷺ ته داهم علم دی چي د مور په خيټه كي څه دی؟ باران به كله كيږي؟ څوك به كله مري؟ يا هغوی نورمنی، په هغه پسی لمونځ كول څنګه دی؟

جواب: د كوم مولا په باره كي چي داتحقيق وی چي هغه د مذكوره عقايدو قائل دی په هغه پسی لمونځ كول نه دی پكار (۱).

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۵/ ۵/ ۱۳۹۱ هـ

(فتوی نمبر ۲۸۲/ ۲۲ ب)

د جومات په دوهم منزل باندی د جمعی كولو حكم

سوال: د دوه منزله جومات په دوهم منزل باندی د جمعی لمونځ كول جائزدی او كه نه؟ هركله چي اول منزل بالكل خالي وی او امام او مقتديان په دوهم منزل كي لمونځ اداء كوی؟

---

(۱) وفی الكبيری شرح منية ص: ۵۱۴ (طبع سهيل اكيډمی لاهور) ويكره تقديم المبتدع ايضاً لانه فاسق من حيث الاعتقاد وهواشد من الفسق من حيث العمل. وفی تنوير الابصار مع شرحه ج: ۱ ص:۵۵۹، ۵۲۱ يكره امامة عبد ...... ومبتدع ای صاحب بدعة وهی اعتقاد خلاف المعروف عن الرسول ﷺ لابمعاندة بل بنوع شبهة .... لايكفرها، وان كفربها فلايصح الاقتداء به اصلاً .... الخ. وغنية المتملی ص: ۵۱۴ (طبع سهيل اكيډمی لاهور) وانما يجوز الاقتداء به مع الكراهة اذا لم يكن مايعتقده يودی الی الكفر عند اهل السنة، امالوكان مؤديا الی الكفر فلايجوز اصلاً: همدارنګه وګورئ فتاویٰ دار العلوم ديوبند ۳/ ۱۲/ ۱۷۰.

جواب: وکره تحریما الوطئ فوقه والبول والتغوط لانه مسجد الی عنان السماء
(درمختار مع الشامی ج: ۱ ص: ۴۱۲) (۱)
د دی ځخه معلومه سول چی جومات ترآسمانه پوری جومات وی او برنی منزل هم جومات دی، لهذا په دی کی د جمعی کولو څه حرج نسته (۲)، البته بلاضرورت دی داسی ونسی ځکه چی دا د تقلیل جماعت سبب جوړیدی سی. والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۹/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ

(فتویٰ نمبر ۱۴۴۵/ ۱۸ الف)

که امام د څپر لاندی ولاړوی او متقدیان وروسته نو څه حکم دی؟

سوال: زموږ د جومات په صحن کی څپر دی او د هغه ځخه وروسته صحن شروع کیږی، امام صاحب د څپرلاندی دریږی اوس داخبره معلومول دی چی داسی لمونځ کول صحیح دی او که نه؟ د څه خلکو ویناده چی یوصف د څپرلاندی د امام سره ضروری دی، که داسی ونه سول نو لمونځ به نه کیږی او که کیږی هم نو مکروه به وی؟

جواب: په مسئوله صورت کی لمونځ درست دی. په دی کی څه کراهت هم منقول نه دی پیداسوی، خو احتیاط په دی کی دی چی امام د څپر ځخه لږ وروسته ودریږی داشان چی د هغه قدم د څپر ځخه د باندی وی، سجده که څه هم د څپر لاندی وسی اخذ ممافی الدر المختار وقیام الامام فی المحراب لاسجوده فیه (ای یکره ذالك) (۳)

والله سبحانه اعلم

۲۹/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ

(فتویٰ نمبر ۱۰/ ۲۸ ج)

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

آیا د امامت دوجی استاذ جوړیږی؟

---

(۱) الدر المختار ج: ۱ ص: ۲۵۲ (طبع ایچ ایم سعید)

(۲) د دی مسئلی متعلق د مکمل تفصیل د پاره امداد الاحکام ج: ۱ ص: ۵۵۹ ملاحظه کړئ.

(۳) الدر المختار ج: ۱ ص: ۲۴۵ (طبع ایچ ایم سعید).

سوال: یوڅو مسئلې پېښې دي چې د هغه جواب پکار دی:

۱: څه فرمائي علمائي دين د شرع متين په دې مسئله کې چې په یوسړي پسې د لمونځ کولو په وجه هغه استاذ جوړیږي او که نه؟ او که هغه استاذ جوړیږي نو آیا د هغه احترام هم همداشان ضروري دی لکه چې د عام مروجه استاذان احترام کولې سي.

۲: په عام عرف کې امام ته استاذ وئیل کیږي آیا د استاذتوب د امامت خصوصیت دی یا د مطلق لمونځ کولو؟

۳: د قرآن یوحافظ د بل حافظ قرآن منزل اوري آیا دامنزل اوریدل به په تعلیم کې شمیرل کیږي یا په تذکره کې؟ او داهم راته معلومه کړئ چې استاذ کله او څنګه جوړیږي او لږ په تفصیل سره بیان وکړئ؟

جواب: محض په امامت سره یوسړی استاذ نه جوړیږي خو د امام تعظیم کول هم پکار دي.

۲: دا عرف صحیح نه دی هوا که د امام څخه یې څه د دین خبره زده کړې وي نو هغه استاذ سو.

۳: شرعًا په دې سره استاذ نه جوړیږي خو په قرآن یادولو کې د یوبل مددسو، نوځکه د بل عزت کول پکار دي. والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۸/ ۱/ ۱۴۱۲ هـ

(فتوی نمبر ۱۳۸/ ۵۲)

د ریډیو اوریډونکې په اقتداء کې د لمانځه کولو حکم

سوال: یو سړی تریوحده پورې د شریعت ډیر پابنده دی صرف یوه خبره په هغه کې ده چې هغه ریډیو اوري، ریډیوکې صرف د قرآن مجید تلاوت او ترجمه او که څه دیني مسائل نشر کیږي نو اوري او خبرونه هم اوري، باقي فلمي ریکارډ وغیره نه اوري او د خلکو امام دی، لمونځ ورپسې جائز دی او که نه؟

جواب: که د ساز او موسيقي او نورو ناجائزو شيانو اوريدلو څخه اجتناب وسی نو ريډيو بالکل جائز ده اوپه دی وجه په لمانځه کی څه خلل نه راځی، چنانچې مذکوره سړی پسې لمونځ درست دی. والله اعلم
الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۸/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوی نمبر ۳۲۲/ ۱۹ الف)

بغير د ثبوت څخه د زنا تهمت لګوونکی پسی د لمانځه حکم

سوال: يوسړی په چاباندی بغير د ثبوت څخه د زنا تهمت لګوی د داسی سړی څه حکم دی؟ او په ده پسې د لمانځه کولو څه حکم دی؟ او په داسی سړی پسی لمونځ کول درست دی؟

جواب: په کوم سړی باندی د زنا دروغو تهمت لګول لويه ګناه ده [1]:
۱: نو د داسی عمل کوونکی سړی فاسق دی. [2]
۲: او داسی سړی پسی لمونځ کول مکروه دی خو که لمونځ يی وکی نو اداء به سی.
الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

والله اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲/ ۵/ ۱۳۹۱ هـ
(فتوی نمبر ۵۹۲/ ۲۲ ب)

د امامت بر قراره ساتلو د پاره د خوشرطونو لګولو حکم

---

[1] ايضاً.
[2] د تفصيل د پاره وګوری د سورة نور آيت: والذين يرمون المحصنت (الايه) لاندی تفسير معارف القرآن ج: ۲ ص: ۳۵۳)

سوال: یومولانا صاحب د هندوستان ښخه فارغه دی، دلته په یوجامع مسجد کی پیش امام دی او خپلو مقتدیانوته داسی تقریر کوی که امامت برقراره ساتی نو زما په نصیحت باندی عمل وکړئ.
۲: په تاسو چی زما د میاشتی د تنخواه کومه حصه لګول کیږی هغه به هره میاشت ورکول وی.
۳: ټوله میاشت به په امام ښه خوراك کوئ.
۴: د جومات موقوفه مځکه به د امام په نوم رجسترکوئ.
۵: که زه کورته ولاړسم نوبل څوك به امام جوړوم.
۶: کوم مقتدی چی په مذکوره شرطونو باندی عمل نه کوی امام به د هغه مقتدی په کوم دینی یادینوی کارکی نه شریك کیږی یعنی د مړو په جنازه وغیره کی.
۷: او همدا وصیت خپل خلیفه ته هم کوم.

جواب: د امام صاحب په لګول سوی شرطونوکی نمبر ۳، ۲، ۷، د شریعت مطابق نه دی هغه ته پکاردی چی داشرطونه عائد نه کړی خو د دی شرطونو د عائد کولو د وجی په هغه پسی لمونځ نه فاسدیږی. والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفیٰ عنه
۲۲/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۲۰/ ۹۹ الف)

د کشف قبور د قائل په اقتداء کی د لمانځه حکم

سوال: کوم سړی چی د کشف قبور قائل وی په هغه پسی لمونځ کول څنګه دی؟

جواب: کشف قبور څه محال امر نه دی بعضی د الله بندګانو ته د الله ﷻ د اړخه داملکه ورکول کیږی که څوك د دی قائل وی نو څه خبره نسته خو د کشف قبور په ذریعه په کومه خلاف شریعت خبره باندی استدلال کول هیڅکله جائز نه دی، کوم سړی چی د کشف قبور په ذریعه د یوی ناجائزی خبری باندی استدلال وکړی هغه د بدعت مرتکب دی، او د هغه د امام جوړولو څخه پرهیز کول پکار دی، که څوك صحیح

العقیده امام نه وی نو په هغه پسی لمونځ کول د ځانته لمونځ کولو څخه ښه دی لمونځ به وسی. والله اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۵/ ۱/ ۱۳۹۱ هـ

(فتویٰ نمبر ۲۱۹/ ۲۲/ الف)

دروغ ویونکی او د جومات سامان خپل په کور کی استعمالوونکی امام د اقتداء حکم

سوال: عرض دادی چی دلته د سعودی حکومت بلاتابعیه جومات جوړول نه پریږدی خکه د مولوی صدیق تابعیه والا په نوم باندی زموږ په محله کی مسجد تعمیرکی، مولوی موصوف چونکی تابعیه والا دی خکه مولوی موصوف د جومات متولی جوړولو سره تقریباً پنخلس، شپاړس کالو پوری موجومات چلولی دی، نن تردرو کالوپوری مولوی موصوف یوبل مولوی صاحب زموږ د جومات امام جوړکړی دی، مولوی موصوف دمسجد امام ته خادم نیولو سره اقامه یی هم جوړکړی دی او نوموړی مولوی صاحب پخپله د امام کفیل هم دی، په کوم پاسپورټ چی یی اقامه جوړه کړی د، هغه پاسپورټ چونکی جعلی وو، تیرکال کله چی د جعلی پاسپورټ والا دلته د جواز توله اړخ نیول او تالاشی کیدل نو امام صاحب خپل پاسپورټ پټ کی، بیا په حکومت کی د پاسپورټ ورکیدو مهره درخواست ورکی بیایی د سفار تخانی څخه نوی پاسپورټ ورکیدو اعلان کړی دی هغه بالکل دروغ او کذب دی په هغه کی یی توریه او تعریض هم نه دی کړی، حالانکی مخکنی پاسپورټ د امام صاحب سره موجود دی، په دی خبره باندی مقتدیان د امام صاحب څخه ناراضه کیدو سره په هغه پسی اقتداء کول پریښوول، مقتدیانو په بل جومات کی لمونځ کول شروع کړل نوداخو تولو مخکنی خبره وه.

دوهمه خبره داده چی دی امام د جومات سامان په کورکی استعمال کړی دی، دریمه خبره داده چی یوسړی د جومات د پاره اوبه ورکړی وی چی په دی سره خلک اودس وکړی، امام صاحب دا اوبه د جومات په ځای مدرسه کی او د جومات د کرائی په

کوروڼو باندی خرڅ کړی، کله چی د محلی خلکو د امام صاحب څخه داتولی خبری واوریدلی، نو امام صاحب په سختی سره پیش سو جنګ او فساد یی وکی د دی په وجه د محلی اکثره خلک ناراضه کیدلو سره د هغه په اقتداء کی لمونځ کول پریښوول یوبل جومات کی یی لمونځ کول شروع کړل، مولوی صدیق خو د دغه امام معزوله کولو او د بل امام او د درولو اجازت خو راکړی دی، خو موجوده امام به د جومات متولی وی او د ټولو به سرپرست وی، داخبره په محلی والاوو باندی ګرانه سوی ده.

خلاصه داده چی اوس امام صاحب د قامیٔ اوپاسپورټ په وجه صریح دروغ ووئیل: ثانیًا د جومات فرش، د جومات ایرکنډیشن او د جومات اوبه یی ناجائزه طریقه باندی مصرف کړی، ثالثًا امام صاحب د مقتدیانو سره په سختی سره پیش سو، جنګ او فساد یی وکی.

څلورم د امام صاحب د معزوله کولو طاقت هم مقتدیانو ته نسته، او د امام صاحب سره د اختلاف په صورت کی د فتنی او فساد قوی اندیښنه ده، د شرعی حکم څخه موخبردار کړئ، د دی وجوهاتو په وجه چی کوم خلک په بل جومات کی لمونځ کوی آیا هغوی په غلطی باندی دی؟

جواب: دروغ وئیل او د جومات سامان په کورکی استعمالول حرام دی څوک چی د دیٔ حرامو مرتکب وی ترڅو چی هغه د دی څخه توبه ونه کاږی د فاسق په حکم کی دی هغه په خپل اختیار امام جوړول یا دیوصالح امام په موجودګی کی په هغه پسی لمونځ کول جائز نه دی، بیاهم چی کوم لمونځونه مو ورپسی کړی وی هغه وسول داعادی ضرورت یی نسته، خوکه دا امور محرمه د هغه څخه ثابت وی او توبه هم نه کاږی نو د جومات په منتظمینو باندی واجب دی چی هغوی د یوصالح امام انتظام وکړي. والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۵/ ۷/ ۱۴۰۸ ھ
(فتوی نمبر ۱۴۹۹/ ۳۹ ھ)

په خپل ځان باندي د عائد سوی الزاماتو صحیح جواب ورکوونکی امام د اقتداء حکم

سوال: څه فرمائی د دين عالمان او د متين شريعت مفتيان د لاندی مسائلو په باره کی چی يوامام صاحب ته د جومات په احاطه کی دننه په کونج کی يوکور جوړکړی ورکړی دی او تقريبًا د څوارلس پنځلس کالو څخه هغه د دی جومات امامت کوی او د همدی په احاطه کی يوه مدرسه هم ده، د دی مدرسی مهتمم هم امام صاحب دی، د جومات اومدرسی دواړو د طرفه امام صاحب ته مبلغ (۷۰) روپی د مياشتی ورکول کيږی. د جومات او مدرسی د کميټی آفيس عهديدارانو د طرفه په امام او مهتمم صاحب باندی لاندينی الزامات لګول سوی دی، د کميټی دا الزامات او د امام صاحب جوابات په لاندی ډول دی: تاسو د خپلی فيصلی شرعی څخه موږ خبر او مشکور موکړئ؟

(د کميټی د اړخه د امام صاحب څخه سوی سوالونه او د امام صاحب جوابونه)

سوال: تاسوته چی کوم کور د جومات د اړخه درکول سوی دی د دی په چهت باندی دی د چرګانو ساتلو ځای د چا په اجازت جوړ کړی دی؟

جواب: (يوکال وسو کله چی می جوړکړی دی) د کميټی د صدر صاحب څخه می پوښتنه کړی ده، د جوړولو څخه مخکی زه د صدر صاحب کورته ولاړم او هغوی ته می وونيل: چی جناب تنخواه کمه ده بال بچ داريم خيال می دی په کوم کورکی چی زه اوسيږم د هغه په چهت باندی زه د چرګانو ځای پخپل خرڅ جوړکړم ستاسو څه رايه ده؟ وی فرمائيل: چی ښه روزګار دی بسم الله وايه او شروع يی کړه، څوکله چی د يوکال څخه وروسته دامسئله را لوړه سوه نو صدر صاحب انکارکوی چی ماهيڅ اجازت نه وو ورکړی. جناب صدر صاحب هم قسم اخستوته تياردی، او امام صاحب هم قسم اخستوته تيار دی او وايی چی صدر صاحب ته هغه اجازت يادنه دی.

(نوټ: د چرګانو د کرسوی ځای سره) د هغه اسباب امام صاحب په خپل ذاتی خرڅ سره کړی دی او د جومات په نوم يی وقف کړی دی چی ټول اعتراض ختم سی.

سوال: د جومات کميټی چی تاسوته د خپل ذاتی مصرف د پاره کومه بجلی درکړی وه، هغه تاسو چرګانو کی د چا په اجازت بلوی؟

جواب: د کور په چهت يوبلب د مخکی څخه لګيدلی وو او تقريبا د لس يوولس بجوپوری د شپی موږ پخپل مصرف کی بلوله. په دی بلب سره د چرګانو ځای او د باندی کار به موتری اخستلو او تريوکاله پوری دابلب همداسی بليدی، په ذهن کی می

داخبره هم نه وه چې داسې کول ښه نه دي، اوس چې کله په دې کال د درو بلفونو بلولو نوبت رالې نو ستاسو د اعتراض څخه مخکې ماحساب کوی چې که یوبلب (۲۰) واټ هره ورځ بل سي نو په میاشت کې څومره خرڅ کیږي چې هغه رقم جومات کې جمع کړم، خومخکې د دې څخه چې زه حساب وکړم او جمع یې کړم ستاسو د اړخه سوال وسو تیر کال چې کوم یوبلب لګیدی، که کمیټي وغواړي نو پریږدي دي، او که وغواړي نو حساب کولو سره دې زما څخه رقم وصول کړي.

سوال: د کیس پخې ښښتې یوسړي مدرسې ته ورکړې وې تاسو د خپلو چرګانو په ځای ولې ولګولې؟

جواب: د مدرسې د یومدرس د پاره زما په نګرانی کې کمره جوړه سوه کله چې د هغه بنیادونه وکښل سول نو د بدقسمتي څخه د ګلکار د خولې څخه ووتل چې د کنکر ښښته چې پرته ده که هغه په بنیادونو کې ولګه یې نو د دې کمرې بنیاد به مضبوط وي، هغه کنکر ښښته ما د چرګانو د ځای خوړلو د پاره راغوښتې وه، ماپه هغه وخت کې د مدرسې فائده په نظر کې ساتلو سره مستری ته ووئیل چې زما د ښښتو څخه داکنکر ښښته په بنیادونو کې ولګوه او د مدرسې د ښښتو څخه دومره تعداد زما په ښښتو کې واچوه په هغه وخت کې مې د مدرسې فائده په ذهن کې وه، د مسئلې حقیقت مې ذهن ته رانه لی، چې زه په دې طریقه د مدرسې د پاره نه خپلې ښښتې لګولې سم او نه داسې اخستلې سم، کله چې اعتراض پورته سو بیاراته داحقیقت ښکاره سو چې ماغلط قدم اخستی دی، خوزما په دې کارسره مدرسې ته فائده رسیدلې ده څه نقصان نه دی سوی.

سوال: د مدرسې د تعمیر په سلسله کې چې کومه وسپنه، شګه، سمنټ اوغیره راغلی دی داتا د خپلو چرګانو په ځای ولی مصرف کړل او د چاپه اجازت سره دی راوړل؟

جواب: ښښتې ما په خپل رقم د مدرسې په اډر سره راغوښتې دي، رسید زماسره دی (چې وښوول سو) سمنټ د دې کار د پاره ماخپل اخستی دی، د هغه رسید هم راسره موجود دی (چې وښوول سو) خوزما د مزدورانو او ګلکارنه په یوه موقعه باندی داغلطی وسوه، هغه داچې زه په کورکی موجود نه وم او کارکولو سره سمنټ ختم سول، نو ګلکار او مزدورانو د خپلې دیاړې دیرې د وجې یې د مدرسې سمنټ لوړ کړی دی او وړی یې دی، چې داکار هم امام صاحب کوی هغه به یې اداء کړي، کله چې زه مابنام

بيرته راغلم، نو هغوى ماته ووئيل چې زه په هغه باندې د هغوى څخه خوابدى سوم، د هغه سمنټو چې څومره قيمت جوړيدو د هغه وخت د نرخ په حساب سره ما هغه رقم د مدرسې په فنډکى جمع کې او رسيد مى کټ کې، د هغه رقم رسيد او کومو مزدورانو چې سمنټ لوړ کړى وو د هغوى حلفيه بيان زماسره موجود دى (چې وښوول سو) د شيخ کومې ردى تکړى چې به بچ کيدى موذن ته به ماوئيل: چې که څوك کباړى راسى نوهغه ته يې ورکوه، په يوه موقعه لږ ماته ضرورت وو ما واخستې او په اندازې سره مى د هغه قيمت اداء کې (خوغلطى دا وسوه چې په تول مى وانه خستى)

سوال: په مدرسه کې چې کوم رقم د زکوٰة او فطر، او د قربانى د څرمنو وصول سوى هغه د مدرسې اکاونټ کې اوس نسته هغه د مدرسې په کوم مصرف کې استعمال سوى دى؟

جواب: د مدرسې رقم په بينك کې جمع دى، ماخو د تعميرى اخراجاتو بل جوړولوسره به مى صدر صاحب ته حواله کوى، صدر صاحب به هغه پاس کوى او د خازن صاحب سره چك بُك وو، هغه به چيك جوړولو چې په هغه باندې به د صدر صاحب او د درو کسانو کې د دوو کسانو دستخط ضرورى وو زه خو پخپله يو تيډى هم د بينك څخه نسم راايستى، داسوال خو د هغه خلګو څخه کول پکار دى، معلوميږى داسې چې تاسو خلګو خيال نه دى کړى چې د چاذمه دارى وه، او نه ما د بينك څخه معلوم سول او په ظاهره اوس هغه رقم د تعميرى رقم سره د مدرسې په تعمير کې خرڅ کيږى په دى کې زما څه قصور دى، اوس چې د مدرسې د تعمير د پاره کوم رقم راځى د هغه څخه مذکوره رقم راکښلوسره دافنډ پوره کړئ، پورتنى ذکرسوى سوالونه او جوابونه ملاحظه کړئ او د شريعت مطهره په رڼا کې مو د جواب څخه خبر کړئ چې د ذکر سوى الزاماتو د جوابونو ويلو څخه وروسته امام صاحب څومره قدرى مجرم دى، آيا د دى امام ساتل پکار دى او که نه؟ او لمونځ ورپسې صحيح کيږى او که نه؟

نوټ: په چهت باندې د چرګانو د پاره د ځاى جوړولو په سلسله کې چې کوم خرڅ وسو په هغه باندى ټولى ..... روپى د امام صاحب خرڅ سوى هغه ټول د تعميرى ملبى سره د تعمير څخه امام صاحب جومات او مدرسې ته وقف کړى دى اويوکال وسو چې کميټى په هغه باندې رضاء کيدلو سره متفقه فيصله وکړله خو اوس بيافتوىٰ نمبر ۱ د څلورو سوالونو سره د تيرو دوو کالو په الزامونو کې د شاملولو سره په حقيقت کې د مفتى

صاحب په مخکی د امام صاحب د جرمونو په سنګین شکل کی د پیش کولو کوشش کیږی. فقط والسلام

جواب: د برنی ذکرسوی سوالونو کوم جوابونه چی امام صاحب ورکړی دی که هغه صحیح وی نوامام صاحب بالکل بری الذمه دی، په هغه باندی هیڅ قسم اعتراض نه واقع کیږی، ترڅو چی د مخکنی دوو سوالونو تعلق دی ،نغه سوالونه نامعقول او غیر منصفانه دی، کوم مکان چی د امام صاحب د اوسیدلو د پاره ورکول سوی دی که هغه په هغه کی د خپل معاش د پاره څه کار وکی نو په دی کی شرعًا څه خبره نسته. دغه شان د بجلی استعمال د خپل ضرورت د پاره کولی سی. کمیټی والا د دی په باره کی د جواب طلبی کولو سره زیات کړی دی باقی سوالونه خو صحیح دی. خو جوابونه هم معقول دی که د دی صحت ثابت سی نو په امام صاحب باندی په هیڅ قسم اعتراض ،رست نه دی. والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۹/ ۹/ ۱۳۹۹

(فتوىٰ نمبر ۱۷۱۴/ ۳۰ و)

د یو امام د امامت متعلق تفصیلی استفتاء او د هغه جواب

سوال: څه فرمائی د دین عالمان او د شرع متین مفتیان د لاندینیو مسئلو په باره کی: داچی زموږ په جومات کی چی کوم امام صاحب دی، او ورسره د جومات سره ملحق مدرسې مهتمم هم دی، موصوف ته د کمیټی د اړخه دوی تنخواګانی درکول کیږی، (۲۳۵) روپی د جومات د امامت او (۱۲۵) روپی د مهتمم کیدو په وجه چی ټولی ورته (۳۶۰) روپی تنخواه ورکول کیږی، تیره میاشت د انتظامیی د طرفه امام صاحب ته د یوی وجهی په ښکاره کیدو سره نوټس راکول سوی دی چی هغه په لاندی عبارت سره دی او ورسره جوابات هم درج دی:

سوالونه د کمیټی د اړخه

۱: د تیرو درو میاشتو څخه د محلی د خلکو مسلسل درخواستونه راروان دی چی: تاسو هره ورځ په یو نه یولمونځ کی غیر حاضریی لمونځ ګذار انتظار کوی او بیابل څوک لمونځ ورکړی په دی باندی تاسو متوجه سواست خوتراوسه پوری اثر نه دی سوی.

۲: د منع کولو باوجود تاسو د جومات پوړی په کرایه باندی ورکړی وه اوږفم دی وصول کړی دی دنوټس په پیداکیدو باندی موغلط بیانی لیکلی ده.
۳: تاسوته د مدرسی د معلم په غیر موجودګی کی د لږ سبق ښوولو د پاره ووئیل سول خو تاسو صفا انکار وکی
۴: د کمیټی د صدر د منع کولو باوجود تا د خپل کور (د جومات ملکیت چی امام صاحب ته ورکول سوی) باندی بیان بیت الخلاء جوړه کړی ده

د امام صاحب د اړخه جوابونه

۱: د تیرو دوو میاشتو څخه یعنی اپریل او می کی د څه وختونو په لمونځونو کی زما د غیر حاضری وجه داده چی اپریل سنه ۱۹۷۸، کی دوی ورځینی د ختم نبوت کانفرنس وسو (چونکی زه دلته د حیدر اباد مجلس ختم نبوت ضلعی ناظم یم) د هغه د انتظام په سلسله کی ما ډیری هلی ځلی وکړی چی د هغه په وجه به اکثره لمونځونوکی غیر حاضر کیدم (خوپه خپل ځای باندی به می قایم مقام مقرر کوی. الا ماشآء الله. خو د صدر منتظم ته مازبانی وئیلی وو چی د کانفرنس د انتظاماتو په سلسله کی به اکثره لمونځونو کی زماغیر حاضریانو کیږی زما په غیر موجودګی کی به مدرس قرآن قاری صاحب یا د مسجد موذن صاحب لمونځ ورکوی، صدر صاحب وفرمائیل: چی الله مالك دی فکرمه کوه او یوه ورځ د خپل څه ضروری کار د پاره کراچی ته ولاړم د هغه اطلاع می هم صدر صاحب ته زبانی وکړله او هغه په شروع کی د یوی کورنی جګړی د ختمولو د پاره بیایوه ورځ کراچی ته ولاړم د هغه اطلاع می هم صدر صاحب ته زبانی وکړه او صدر صاحب اجازت راکی اوبیاهم په دی میاشت کی زموږ حضرت مولانا غلام حبیب صاحب حلوائی ناڅاپی کراچی ته تشریف راوړی او د هغه سره د ملاقات د پاره بیاکراچی ته ولاړم، او کله چی حضرت مولانا حیدر آباد ته تشریف راوړی، دوی ورځی حضرت پاته سو. زه هم وسره وم، خو د صدرصاحب څخه می پوښتنه کړی تللی وم، د ذکرسوو وجهو څخه په هفته کی یو دوه غیر حاضریانی خو کیږی چی د لطیف آباد څخه ښارته ولاړم په بیرته راتلو باندی په وخت می راتلل غوښتل خوسورلی نه پیداکیږی یاپه لاره کی سورلی خرابه سی، د چاپه غم ښادی کی تلل وی، د بچو د علاج معالجی د پاره ډاکترته تلل وی د ډاکټر د مصروفیت د وجی ناوخته سی وغیره وغیره.

د هغه ځای غیر حاضرباني خوك قصداً نه کوي بلکې : هیڅ مسجد : امام ځغه داسی غیر حاضرباني کیږي آینده د پاره وعده کوم چې عمداً به هیڅ غیرحاضري نه کوم. خو ... سوی دوهم قسم غیرحاضري خوکیږي

۲ د کله چې زه منع سوی یم مابخپله د مدرسی یا د جومات پوړي چاته په کرایه باندی نه ده ورکړي او ماشومان مې هم منع کړي دي چې چاته یې مه ورکوئ. خو بیادي اته ۸ نه ۹ میاشتو کې دري واره زما په غیر موجودگي کې خلګو پوړي وړي ده. او ماشومانو ته یې دروغ ونیلي دي او داکټبل اوپرینسوول زما په غیرموجودګي کې سوي دي. مانه د هغه هیڅ کرایه وغیره نه ده راکول سوي. د هغوی نومونه لیکلي درکوم. چې فلاني فلاني دي د یووار کرایه زما غیر موجودګي کې یو سړي زماپه کورکې ورکړه هغه ماجمع کړه د مدرسی په رسیدونو کې یې کتلي سي. پوړي هروخت په جومات کې وي که څوك یې یوسي یایې راوړي ماته د دې څه معلومات کیږي؟ تاسو خلګ په معمولي خبره په امام باندي بدګماني کوي اور وریسی لمونځونه هم کوي تعجب دی.

۳: د دې جواب ماجنرل سکرټري ډاکټرصاحب ته زباني ورکی. او هغه په هغه ورځ او وخت زما عذر قبول کی. هغه عذر داوو چې زما په ذمه د لس. اتوکسانو اهل خانه د کفالت بوجه دي. د دې ګراني په دور کې اته نه سوه روپې خرڅ کیږي او د جومات او مدرسی څخه بحیثیت امام او مهتمم ماته ټولي دري سوه شپیته روپې د میاشتي راکول کیږي.

نور اخراجات داسې پوره کوم چې په سهار کې یوسکول ته څم ۲۷۵ روپې هلته راکول کیږي او د ماپښين لمانځه څخه وروسته لږ غوندي آرام کولو څخه سکول بورډ نګ کې د قرائت ښوولو د پاره څم دوه سوه روپې هلته راکول کیږي، داشان د کور خرچه پوره کوم، نو سهار ماشومانو ته سبق ښایم نوسکول نه چهټي پیداکیږي او مابنام که بوډنګ ته تلل بند کړم نو تیوشن مې څي، تاسو زما داعذر قبول کړي او مامعاف کړي نو احسان به وي، په دې باندي ډاکټر صاحب ونیل: که څه وخت وباسې نو ښه به وي خیر څه خبره نه ده، ماورته ونیل: اوس څوك عارضي مدرس وساتي داصل مدرس به زه هم درك لګوم او تاسوهم ولګوی دومره خبره کیدو څخه وروسته زه مطمئن سوم چې ډاکټر صاحب زما عذر قبول کړي دي.

۴: د جومات په کوم کورکې چې زه پاته کیږم د هغه د فرش وغیره او په چت باندي د بیت الخلاء څومره قدر مرمت وغیره چې سوي دي د کمیټې د صدر څخه مې اجازت

اخستی دی او کړی می دی په خپله مرضی می یوه خبنته هم نه ده لګولی د دی په مرمت او چهت باندی بیت الخلاء وغیره جوړولو. چی د هغه اوس صدر صاحب انکار وکی، زه د هغه تاوان ورکولو ته تیاریم.

د مذکوره سوالونو او جوابونو څخه د اول نمبر سوال په سلسله کی صدر صاحب وفرمائیل: چی زما څخه باقاعده چهتی نه ده اخستل سوی صرف زبانی کلامی سره زما څخه به یی کله کله پوښتنه کوله.

د دریم نمبر سوال په سلسله کی جنرل سکرټری صاحب وفرمائیل.

چی زه بلکل مطمئن سوی نه وم بلکی د مدرسی د مهتمم کیدو او د مهتممی د تنخواه اخستلو سره د مهتمم دافرض دی چی هرکله کوم مدرس غیر حاضر وی یاکمیتی هغه وباسی نو د هغه په ځای دی هغه ماشومانو ته سبق ښایی. لهذا مهتمم په خپلو فرائضو کی کوتاهی کړی ده، دا کنبل پکار دی

د څلورم نمبر سوال په سلسله کی صدر صاحب وفرمائیل: چی د فرش د مرمت اجازت ماورکړی وو. خو د بیت الخلاء اجازت می نه وو ورکړی، او کله وایی چی زه بار بار مجبوره سوم نو مابه مجبوراً هوْ نه کول نو څه به می کول؟ د بیت الخلاء په جوړیدو تولی (۱۵۰) یونیم سل روپی خرڅ سوی دی.

اوس د مذکوره سوالونو جوابونه غور او فکر سره ووایه او د شریعت مطهره په رڼا کی جوابونه ژر راکړه، عند الله به مأجوریی. یعنی.

۱: مذکوره امام صاحب د امامت قابل دی او په ده پسی لمونځ کیږی او که نه؟ او یا بیاغیر ذمه دارکیدوسره دوی د امامت څخه برطرفه سی؟ هرکله چی ۹۵ % فیصده لمونځګذارو په خپلو دستخطونو سره یو یاداښت د کمیتی په نوم لیږلی دی چی موږ د خپل امام صاحب څخه رضا مند یو او د هغوی خلاف فیصله کول به زموږ د جذباتو مجروح کول وی.

۲: د مهتمم کیدو باوجود مهتمم صاحب ماشومانو ته د سبق د ښوولو څخه انکار وکی، په دی صورت کی هغه د مهتممی څخه اخواکول پکار دی او که نه؟

۲: د صدر صاحب په انکار باندې یا د بل چا په خبره باندې امام صاحب دروغجن او خائن ګرځولو سره ایسته کول جائز دي یا د صدر صاحب هیره ګڼلو سره د امام صاحب سره څه تعارض نه دی کول پکار؟

جواب: په صورت مسئوله کې امام صاحب په خپل ځان باندې عائد کړه الزاماتو چې کوم جواب ورکړې دی که هغه د واقعي مطابق وي، نو په امام صاحب باندې په دې باره کې څه اعتراض نه لازمیږي او د دغه الزاماتو په وجه هغه د امامت یا د مدرسې د اهتمام څخه اخواکول صحیح نه دي، د کمیټي افرادو لره پکار دي چې هغوی د امام صاحب کماحقه عزت وکړي او داشان الزامات عائد کولو سره دې هغه نه پریشانه کوي. او د امام صاحب فرض دی چې هغه خپل مفوضه فرائض په دیانت داری سره ادا، کړي.

والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۹/ ۹/ ۱۳۹۹ هـ

فصل فی المسبوق واللاحق
د مسبوق او لاحق د مسائلو بیان

مسبوق دې د سجده سهوې د پاره د امام په سلام کې شرکت نه کوي

سوال: مسبوق د امام سجده سهوې د پاره په سلام کې شرکت وکړي او که نه؟

جواب: د کوم سړي چې څه رکعتونه د امام سره پاته سوي وي هغه ته د سجده سهوې په وخت د امام سره سلام نه دی ګرځول پکار، خو د امام سره سجده کول ضروري دي. کذافی ردالمحتار (۱) والله اعلم

---

(۱) وفی بدائع الصنایع فصل فی بیان من یجب علیه سجود السهو ج: ۱ ص: ۱۷۲ (طبع سعید) ثم المسبوق انما یتابع الامام (ای فی سجدة السهو بان سجد هو) دون السلام بل ینتظر الامام حتی یسلم فیسجد فیتابعه فی سجود السهو لافی سلامه وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۸۲ (طبع ایچ ایم سعید)

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه
احقر محمد تقی عثماني عفّی عنه
۲۹/ ۱۰/ ۱۳۸۷هـ
(فتوىٰ نمبر ۱۸/۱۳۲۵ الف)

د مسبوق د لمانځه طريقه

سوال: يوسړی په څلور رکعاته لمانځه کی په دوهم يا دريم رکعت کی د امام سره شرکت وکی باقی لمونځ دی څنګ اداء کړی؟ يوصاحب وئيل چی په باقی رکعتونو کی دی صرف په فاتحی اکفتاء وکړی، په مانښام کی يورکعت وی نو په باقی کی دی سورة يوځای کړی يادی صرف په سورة فاتحه اکتفاً وسی د دی لمانځه په باره کی هم هغه صاحب راته ووئيل چی په يورکعت کی خو دی سورة ووايی او باقی په دوهم رکعت کی دی په فاتحه اکتفاء وسی.

جواب: د چا څخه چی يو يادوه رکعته پاته سوی وی هغه ته مسبوق وايی، د قرائت په باره کی حکم دادی چی کله د امام د فارغه کيدو څخه وروسته هغه خپل لمونځ پوره کوی نو د قرائت په لحاظ سره به دا د هغه مخکنی رکعت څخه شميرل کيږی، لهذا په دی رکعت کی د سورة فاتحی سره د قرآنکريم دوهم آيات هم ووايه، او که د هغه څخه دوه رکعته تيرسوی وی نو په دوهم رکعت کی دی هم د سورة فاتحی څخه وروسته د بل سورة وئيل د هغه د پاره ضرور دی، که دری ياڅلور رکعاته څنی تيرسوی وی نو په اولو دوو رکعتونو کی دی د سورة فاتحی سره بل صورت هم ووايی خو په وروستنی رکعتونو کی به سورة نه وايی. (۱) والله اعلم

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۹/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

والمسبوق يسجد مع امامه مطلقًا وفی الشامية (قوله والمسبوق يسجد مع امامه) قيد بالسجود لانه لايتابعه فی السلام.

وفی بحر الرائق ج: ۲ ص: ۱۰۰ (طبع ايچ ايم سعيد) ثم المسبوق انما يتابع الامام فی السهو لافی السلام فيسجد معه ويتشهد ...... الخ، وكذا فی الهندية ج: ۱ ص: ۹۲ (طبع مكتبه رشيديه كويته).

(۱) ايضًا.

(فتوی نمبر ۲۱۴ ۱۹ الف)

مسبوق به څېل لمونځ څنګه پوره کوي؟

سوال: : چې څوک چې په څلور رکعته لمانځه کې یو رکعت تیرسي هغه بقیه لمونځ څنګه بايد پوره کړي؟

جواب: : امام لمونځ ختمولو څخه وروسته دی څپل پاته رکعت پوره کړي او په دي کي : سورة فاتحی سره بل سورة ویل هم ضروري دي. (۱) والله اعلم

الجواب الصحيح بنده محمد شفیع عفی الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۴ ۱۲ ۱۳۸۷ هـ

(فتوی نمبر ۱۴۰۰ / ۱۸ الف)

د مسبوق د ثنا متعلق د شرح وقایه د یو عبارت تحقیق

سوال: شرح وقايه باب صفة الصلوة عبارت دادی: ان المسبوق يقرأ ولايثنى فيتعوذ. په دی عبارت کی د ولايثنى څه مطلب دی؟ او که لفظ (لا) غلط دی؟ څکه چې تعوذ ویل او ثناء پریښوول په هیڅ کتاب کی په نظر نه دی راغلی؟

جواب: د شرح وقایه په موجوده نسخو کی عبارت همداشان دی (۲)، او په دی باندی ستاسو اعتراض درست دی چې مسبوق ته ثناویل پکار دی په ټولو معتبرو متونو کی مسئله هم داسی لیکل سوی ده:

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۹۶ (باب الامامت) (والمسبوق من سبقه الامام بها او ببعضها وهو منفرد) حتی يثنی ويتعوذ ويقرأ. وان قرأ مع الامام لعدم الاعتداد بها الكراهتها مفتاح السعادة (فيما يقضيه) ای بعد متابعته لامام فلوقبلها فالاظهر الفساد ويقضی اول صلاته فی حق قرأة وآخرها فی حق تشهد. فمدرك ركعة من غير فجر يأتی بركعتين بفاتحة وسورة وتشهد بينهما وبرابعة الرباعی بفاتحة فقط ولايقعد قبلها وفی رد المحتار. قوله حتی ثنی ...... الخ. تفريع علی قوله: منفرد فيمايقضيه بعد فراغ امامه فيأتی بالثناء. والتعوذ. لانه للقرأة ويقرأ لانه يقضی اول صلاته فی حق القرأة كمايأتی وكذا فی الفتاوی الهندية ج: ۱ ص: ۹۱، ۹۲ (طبع مكتبه رشيديه كويته)

او همدارنګه وګورئ د يوبند دار العلوم فتاوی ج: ۳ ص: ۳۷۷، او عزيز الفتاوی ص: ۲۲۵.

(۲) شرح الوقايه ج: ۱ ص: ۱۴۴ (طبع ايچ ايم سعيد) محمد زبير حقنواز.

قال فى غنية الممتلى : والمسبوق يأتى بالثناء اذا ادرك الامام حالة المخافة ثم اذاقام الى قضاء ماسبق يأتى به ايضاً كذا ذكره فى الملتقط ووجهه ان القيام الى قضاء ماسبق كتحريمة اخرى للخروج به من حكم الاقتداء الى حكم الانفراد
(كبيرى ص: ۲۹۷ فصل صفة الصلوٰة) ([1])
وقال فى الدر المختار: وهو (اى المسبوق) منفرد حتى يثنى ويتعوذ ويقرأ.
(شاميه ج: ۱ ص: ۱۰۴ او آخر باب الامامة) ([2])
د دې څخه معلومه سوه چې مسبوق کله په جمع کې شامل وی (او امام قرأت نه وايي) په هغه وخت کې دې هم ثناء ووايي او کله چې د خپل لمانځه پوره کولو د پاره ولاړسي په هغه وخت کې هم، خو په اوله موقعه باندې به د امام ابوحنيفه رحمه الله او امام محمد رحمه الله دقول مطابق به تعوذ نه وايي څکه چې د دوی په نزد تعوذ قرأة تابع دی او د امام ابويوسف په نزد به دواړه واره تعوذ هم وايي څکه چې د دوی په نزد تعوذ ثناء تابع دی، اوفتوىٰ د امام ابوحنيفه رحمه الله او امام محمد رحمه الله په قول باندې دی: لما فى ردالمحتار لكن مختار قاضى خان والهداية وشروحها والكافى والاختيار واكثر الكتب هوقولهما انه تبع للقرأة وبه نأخذ.
(شامى ج: ۱ ص: ۳۲۹ باب صفة الصلوٰة) ([3])
به هرحال په شرح وقايه کې د ثناء نفى د متونو خلاف ده، لهذا ياخو د کتابت د غلطی څخه لفظ (لا) زيات سوی دی يا د شرح وقايې د مصنف تسامح ده.

والله سبحانه اعلم
۲۳/ ۱/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوىٰ نمبر ۱۵۳/ ۲۵ الف)

د امام د سلام په صورت کې به مسبوق تشهد پوره کوی او که نه؟ (عالمگيرى او شامى او امداد الفتاوى کې د تعارض تحقيق)

([1]) غنية الممتلى ص: ۳۰۴ (طبع سهيل اکيډمى لاهور) فتاوى شاميه ج: ۱ ص: ۵۹۰ (طبع ايچ ايم سعيد.
([2]) شاميه ج: ۱ ص ۴۹۰ (طبع ايچ ايم سعيد).
([3]) شاميه ج: ۱ ص: ۴۹۰ (طبع ايچ ايم سعيد)

سوال: که کوم مسبوق په آخری قعده کې شریک سو او د تشهد پوره کولو څخه مخکې امام سلام وګرځوی نو هغه مسبوق خپل تشهد پوره کولو څخه بغیر د خپل لمونځ ادا کولو د پاره دریدی سی او که تشهد پوره کول ضروری دی؟ او د امداد الفتاوی څخه په حواله د شامی معلومیږی چې د تشهد پوره کول ضروری د جواب څخه می مطمئن کړئ؟

جواب: عالمګیری، شامی او امداد الفتاوی کې هیڅ تعارض نسته د ټولو منشاء دا د چې د مسبوق د پاره د تشهد پوره کولو څخه وروسته ولاړیدل افضل دی خو که هغه د پوره کولو څخه بغیر ولاړیږی نو لمونځ د ټولو په نزد بغیر د کراهت څخه کیږی. علامه شامی رحمه الله دامسئله نقل کولو سره لیکی: ومقتضاه انه یتم التشهد ثم یقوم ولم أره صریحا ثم رأیته فی الذخیرة ناقلاً عن ابی اللیث المختار عندی انه یتم التشهد وان لم یفعل اجزأه. ولله الحمد

(ج اول باب صفة الصلوة بیان الرکوع) (۱)
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۲/ ۱۱/ ۱۳۸۸ ﻫ

فصل فیما یفسد الصلوة ومایکره فیها
د لمانځه د مفسداتو او مکروهاتو بیان

په مخکې صف کې نابالغه ماشوم دریدل

---

(۱) فتاوی شامیه ج: ۱ ص: ۴۹۲ وفتاوی عالمکیری الفصل السادس فیما یتابع الامام وفیما لایتابعه ج: ۱ ص: ۹۰ (طبع مکتبه رشیدیه کویته) امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۳۳۹ وکذافی امداد الاحکام ج: ۱ ص: ۵۵۱ وعزیز الفتاوی ص: ۲۲۵ وفتاوی دار العلوم دیوبند ج: ۳ ص: ۳۷۹.

سوال: که نابالغ ماشوم په مخکې صف کې ودریږي نو لمونځ صحیح کیږي او که مکروه به وي؟

جواب: لمونځ خو کیږي خو داسې کول مکروه دي.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفي عنه

۱۳۹۷/۹/۲۰ هـ

(فتوىٰ نمبر ۲۸/۱۰۲۵ ج)

په نیم لستوڼي والا قمیص کې لمونځ کول

سوال: د نیم لستوڼي والا قمیص اچولو سره یا نیم لستوڼي پورته کولو سره به لمونځ کول درست سي او که نه؟ بغیر د څه مجبورۍ څخه؟

جواب: لمونځ مکروه دی (۱). والله سبحانه اعلم

---

(۱) وفي الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۷۱ (طبع ایچ ایم سعید) (ویصف) الرجال ظاهره یعم العبید ثم الصبیان ثم الخناثی ثم النساء. وفي الشامیة تحته (قوله ظاهره یعم العبید) اشاربه الی ان البلوغ مقدم علی الحریة لقوله ﷺ لیلیني منکم اولو الاحلام والنهی. وفي الدر المختار ایضاً ج: ۱ ص: ۶۵۶، ۶۵۷ (طبع ایچ ایم سعید) ویحرم ادخال صبیان ومجانین حیث غلب تنجیسهم والا فیکره وفي الشامیة ...... والمراد بالحرمة کراهة التحریم ..... والا فیکره ای تنزیها.

د دې مسئلې د تحقیق د پاره د حضرت والا دامت برکاتهم مصدقه د راقم د مرتبې فتوىٰ لاندې ملاحظه کړئ.

سوال: که څوک سړی لستوڼي لوړ کړي او لمونځ وکړي نو آیا داجائز دي چې څنګلې یې لڅې وي یا لڅې نه وي په دواړو صورتونو کې څه حکم دی؟

جواب: که څنګلې یې لڅې وي نو داشان لمونځ کول مکروه دي او که د دې څخه کم وي نو په دې کې اختلاف دی د بعضو په نزد مکروه نه دی ځکه چې په فقهي دلائلو کې د (مرفقین) یعنې ترڅنګلو پورې الفاظ راغلي دي چې د هغه څخه معلومیږي چې که د دې څخه کم وي نو مکروه نه دی: وفي الدر المختار ج: ۱ ص: ۶۴۰ (طبع ایچ ایم سعید) وکره کفه ای رفعه ولولتراب کمشمرکم او ذیل وفي الشامیة وقید الکراهة في الخلاصة والمنیة بان یکون رافعا کمیه الی المرفقین وظاهره ان لایکره الی مادونهما. او د بعضو حضراتو په نزد داصورت هم مکروه دی ځکه چې د دې حضراتو په نزد لستوڼي لوړه ول او لمونځ کول مطلقًا مکروه دي: وفي الشامیة وقید الکراهة في الخلاصة والمنیة بان یکون

الجواب الصحیح بنده محمد اشرف غفرالله له
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۱/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوی نمبر ۲۳۲ / ۱۹ الف)

د تصویر والا کمره کی د لمانځه کولو حکم

سوال: په کومه کمره کی چی د یوسړی یا ښځی تصویر (فوټو) راځړیدلی وی نو په هغه ځای کی لمونځ کیدی سی او که نه؟

جواب: په کوم مکان کی چی د یوذی روح تصویر لګیدلی یا ځړیدلی وی په هغه کی لمونځ کول مکروه تحریمی دی، او د ټولو ځخه زیات کراهت په هغه تصویر کی دی، چی د لمونځ ګذار مخ ته قبلی طرف ته وی، بیا هغه چی د لمونځ ګذار په سرباندی ځړیدلی وی، بیا هغه تصویر چی راسته طرف ته وی، بیا هغه چپه طرفته یی وی او د ټولو ځخه کم کراهت په هغه کی دی چی د لمونځ ګذار وروسته په کوم دیوال کی وی او که تصویر ذ قدمونو لاندی وی نوپه دی کی هم د بعضو فقهاوو په نزد کراهت دی او د بعضو په نزد نسته لهذا د دی ځخه هم پرهیز پکار دی.

رافعًا کمیه الی المرفقین وظاهره ان لایکره الی مادونهما. قال فی البحر والظاهر الاطلاق لصدق کف الثوب علی الکل ونحوه فی الحلیة وکذا قال فی الشرح المنیة الکبیر ان التقیید بالمرفقین اتفاقی وقال هذا لوشمرهما خارج الصلوٰة ثم شرع فیها کذالك وراجع ایضًا خلاصة الفتاوی ج: ۱ ص: ۵۸ هدارنګه وګورئ کفایة المفتی ج: ۳ ص: ۴۲۸ (طبع جدید دار الاشاعت وامداد الاحکام، ج: ۱ ص: ۵۲۱، ۵۲۳. امداد المفتین ص: ۳۴۱، ۳۴۲.

لهذا احتیاط هم په دی کی دی چی بغیر د ضرورت ځخه لستونی لوړ کولو سره لمونځ کول نه دی پکار. د مخکی ځخه یی د اودس د پاره یی لستونی لوړه ول نو ښه داده چی په عمل قلیل سره لمونځ کی لستونی کښته کی مثلاً ځه په رکوع کی ځه په قومه کی او ځه دی په سجده کی کښته کړی. والله تعالی اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه ۲۵/ ۷/ ۱۴۲۳ هـ
الجواب الصحیح بنده محمد تقی عثمانی عفی عنه ۲۴/ ۷/ ۱۴۲۳ هـ
الجواب الصحیح بنده عبد الروف سکهروی ۲۲/ ۷/ ۱۴۲۳ هـ
محمد زبیر حقنواز
دار الافتاء دار العلوم کراچی
۲۳/ ۷/ ۱۴۲۳ هـ

کذا فی رد المحتار ج:۱ ص: ۴۳۵ باب مایفسد الصلوٰة ویکره فیها [۱].

والله اعلم

۲۲/ ۱۱/ ۱۳۹۲ هـ

(فتوىٰ نمبر ۲۵۹۶/ ۲۷ و)

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

د محاذات د دوو صورتونو تفصیل او حکم

سوال: مرسله فتوىٰ نمبر ۴۵/ ۳۵۱ محرره مفتی محمد صابر صاحب مدظلهم بتاریخ ۲۲/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ کی آنجانب په دوهم نمبر جواب کی لیکلی دی چی که ښځه اتفاقیه طور د خاوند سره لمونځ وکړی او د سرې ګټی او پنډی سره خپل دا اعضاء لږ وروسته کولو سره ودریږی نو د چالمونځ به هم فاسد نه وی یعنی وبه سی، خو په بهشتی زیورکی بی دالیکلی دی: که ښځه په خاوند پسی لمونځ کوی نو بالکل دی وروسته (د یوصف په فاصلی باندی) دی ودریږی، او که نه نو بیابه د هغه لمونځ نه کیږی، او د سړی لمونځ به هم بربادسی.

د دواړو صورتونو خانته خانته څه نوعیت دی چی په مخکنی صورت کی یوه ښځه (د یومقتدی په شان) صرف د سړی د ګیتی او پنډی څخه لږ وروسته کیدو سره لمونځ کولی سی او د بهشتی زیور په رو سره هغه ته کم ترکمه د یوصف فاصله پرینښوولو سره دریدل پکار دی؟

---

(۱) وفی التنویر وشرحه الدر المختار ج: ۱ ص: ۲۴۸ و (کره) ان یکون فوق رأسه اوبین یدیه او بحذائه یمنةً او یسرةً او محل سجوده (تمثال) ... واختلف فیما اذاکان التماثل خلفه والا ظهر الکراهة وفي الشامیة (الاظهر الکراهة) لکنها فیه ایسر لانه لاتعظیم فیه ولاتشبع معراج وفی الدر المختار ایضاً ج: ۱ ص: ۲۵۲ (لایکره صلوة) علی بساط فیه تماثیل أن لم یسجد علیها لمامر. وفی الشامیة تحته (قوله لمامر) علة لعدم الکراهة وهو کونها مهانة ح.

جواب: د محاذات صحیح تفسیر هم هغه دی چی ښځی ګیتی او پنډی د سړی د یو عضو برابر وی، لهذا که کومه ښځه د سړی څخه دومره وروسته ولاړه وه چی د داړو ګیتی او پنډی بالکل برابری کی نه وی نوبرابره خبره ده که د ښځی د پښی څه حصه د سړی د پښی د څه حصی سره برابره وی او که نه وی نو د اصح قول په بناء به لمونځ فاسد نه وی چی د هغه صورت دادی ..... ښځه سړی

داصورت د اصح قول په بناء باندی مفسد نه دی، البته بعضی فقهاوو د ګیتی او پنډی په ځای د پوره قدم د محاذاة په اعتبار کړی دی، لهذا د دوی په نزد مذکور صورت مفسد دی او د جواز صورت د دوی په نزد باندی دادی: ښځه سړی

په بهشتی زیور کی د احتیاط په طور دا آخری قول اختیارولو سره بالکل وروسته د دریدلو لوبی وئیلی دی، چی د هغه مطلب یوصف وروسته دریدل نه دی بلکی دومره وروسته دریدل پکار دی چی د ښځی د قدم هیڅ حصه د سړی د قدم د هیڅ حصی سره برابر نه وی.

قال الشامی عن الزیلعی: المعتبر فی المحاذات الساق والکعب فی الاصح وبعضهم اعتبر القدم اه، فعلی قول البعض لوتأخرت عن الرجل ببعض القدم تفسد وان کان ساقها وکعبها متأخرًا عن ساقه وکعبه وعلی الاصح لاتفسدو ان کان بعض قدمها محاذیًا لبعض قدمه بأن کان اصابع قدمهما عند کعبة مثلاً تأمل (ثم قال بعد اسطر)

... المانع لیس محاذات ای عضومنها لای عضومنه، ولامحاذاة قدمه لای عضومنا بل المانع محاذات قدمها فقط لای عضو منه (۱).

احتیاط به هرحال د بهشتی زیور په یوقول باندی په عمل کولو کی دی چی په اتفاق سره لمونځ صحیح سی، خو چی څرنګه عرض وسو، د بهشتی زیور په قول باندی د عمل کولو مطلب دانه دی چی ښځه دی یوصف وروسته ولاړه وی، بلکی د هغه مطلب دومره وروسته دریدل دی چی د هغه د قدم هیڅ حصه د سړی د کوم عضو په مقابل کی رانسی، المرأة اذا صلت مع زوجها فی البیت ان کان قدمها بحذاء قدم الزوج لاتجوز صلاتها بالجماعة، وان کان قدمها خلف قدم الزوج الا انه طویلة تقع رأس المرأة فی

---

(۱) فتاوی شامیه ج: ۱ ص: ۵۷۲، وکذا فی التاتار خانیه ج: ۱ ص: ۲۲۲-۲۲۳.

سجود قبل رأس الزوج جازة صلاتهما لان العبرة للقدم. (شامی ج: ۱ ص: ۵۳۵) (۱) والله اعلم

الجواب الصحيح بنده محمد شفیع عفا الله عنه　احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۸/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوٰی نمبر ۳۲۷/ ۱۹ الف)

په برانډه کی لمونځ کولو کی څه کراهت نسته

سوال: د جومات څخه د باندی برق پکښی لګیدلی دی یعنی په برانډه کی د ګرمی په ورځو کی امام صاحب د باندی لمونځ ورکوی، ماسوا د جمعی د ورځی څخه، جمعه په محراب کی دننه په جومات کی لمونځ ورکوی آیا په دی کی څه کراهت سته او که نه؟

جواب: په دی کی هیڅ کراهت نسته.

الجواب الصحيح بنده محمد عاشق الهی

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲/ ۲۰/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۰۲/ ۱۹ الف)

بغیر دستری څخه د لمونځګذار مخ ته د تیریدو تفصیل

سوال: د لمونځګذار د مخه څخه د تیریدو لکه څنګه چی په حدیث کی سخت ممانعت راغلی دی، په لاندی ډول او صورتونو کی د تیریدونکی د پاره څه حکم دی؟

الف: که لمونځ ګذار د قیام په حالت یاقومه. سجده ګاه باندی نظرلګولی وی نو ضرورتمند څومره فاصله پریښوولو سره تیریدلی سی؟

ب: که د هغه نظر په ذکرسوی حالت کی د سجدی د ځای څخه مخکی لګی.

ج: که لمونځګذار په رکوع یاسجده کی دی.

د: په دی مسئله کی د کوشنی او غټ جومات ځانته حکم دی؟

---

(۱) فتاوٰی شامیه ج: ۱ ص: ۵۷۲ (طبع ایچ ایم سعید)

او کم ترکمه څومره لوی جومات ته (مسجد کبیر) ونیلی سی؟

جواب: که جومات کوشنی دی نو د لمونځگذار مخ ته بغیر دستری څخه بلکل تیریدل نه دی پکار، او که جومات غټ دی یا ب، ج: په فراخه ځای کی لمونځ کوی نودومره د مخکی څخه تیریدل جائزی دی چی که لمونځ گذار د سجدی په ځای نظر وساتی نو تیریدونکی ورته په نظر نه راځی چی تقریبًا د سجدی د ځای څخه د دوو گزو په فاصله باندی وی، د رکوع، سجدی، قیام اوقومی د ټولو یوحکم دی، او که د قیام په حالت کی لمونځ گذار د سجدی د ځای څخه مخکی گوری بیا هم د تیریدونکی د پاره دومره فاصله معتبره وی چی پورته یی ذکر وسو، لمافی ردالمحتار: ومقابله ماصحح التمر ناشی وصاحب البدایع واختاره فخر الاسلام ورجحه فی النهایة والفتح انه قدر مایقع بصره علی المار لوصلی بخشوع ای رامیًا ببصره الی موضع سجوده. (شامی) [1]

د: تقریبا د څلویښت لاسه څخه کمی رتبی والاجومات به کوشنی ورته ونیلی سی، او د دی څخه زیات لوی، قال الشامی: رحمه الله قوله ومسجد صغیر هو اقل من ستین ذراعًا، وقیل: من اربعین هو المختار کما أشار الیه فی الجواهر. (قهستانی شامی) [2]

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۸ / ۲/ ۱۳۸۸ هـ

دولو پوری اوږده وریښته ساتونکی لمونځ کیږی او که نه؟

سوال: کومو خلکو چی وریښته ترولو پوری اوږده ساتلی وی ایا د هغوی لمونځ کیږی؟

جواب: لمونځ خوکیږی خو داسی وریښته ساتل چی په هغه سره د غیر مسلموسره یا د فاسقانو سره مشابهت پیداکیږی جائز نه دی [1].

---

[1] ایضا

[2] رد المحتار باب مایفسد الصلوٰة .... الخ ج: ۱ ص: ۶۳۴ (طبع سعید)

والله اعلم
۱۵/ ۱/ ۱۳۹۷ هـ
(فتویٰ نمبر ۱۰۸/ ۲۸ الف)

فصل فی القرائت ومسائل زلة القاری
په لمانځه کی قرأة او د ویونکی د غلطیانو سره د متعلق مسائلو بیان

د سورة فاتحی څخه وروسته «رب اغفرلی» وئیل

سوال: د (ولا الضالین) ویلو څخه وروسته (رب اغفرلی) وئیل څنګه دی؟

جواب: د ولاالضالین څخه وروسته د (آمین) (۲) څخه ماسوا بله جمله د نصوصو څخه ثابته نه ده، ځکه د امین څخه ماسوا بله جمله وئیل نه دی پکار. والله سبحانه اعلم
الجواب صحیح بنده محمد عاشق الی بلند شهری
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۲/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ
(فتویٰ نمبر ۱۴۲۷/ ۱۸ الف)

د بیماری د وجی په لمانځه کی الفاظ اداء نسی نو څه حکم دی؟

سوال: که یو سړی د داسی ناجوړی یاکمزوری په حالت کی په ناسته خو لمونځ اداء کولی سی خو په ژبه باندی د الفاظو اداء کولو څخه یی په سینه کی درد کیږی نو په داسی حالت کی به څنګ الفاظ اداء کړی؟

جواب: د لمانځه د پاره ضروری ده چی ترڅو پوری شونډو او ژبی ته حرکت ورکی قدرت وی د هغه څخه دی الفاظ اداء سی خواه که هغه د معذورتیا د وجی دومره په مزه

(۱) وفی سنن ابی داود باب لبس الشهرة ج: ۲ ص: ۲۰۳ (طبع ایچ ایم سعید) عن ابن عمر قال: قال رسول الله ﷺ، من تشبه بقوم فهومنهم.

(۲) وفی الصحیح للامام مسلم ج: ۱ ص: ۱۷۶ باب التسمیع والتحمید والتامین (طبع قدیمی کتب خانه) عن ابی هریرة رضی الله عنه ان رسول الله ﷺ قال: اذا امن الامام فأمنوا فانه من وافق تأمینه تامین الملئکة غفرله ماتقدم من ذنبه قال ابن شهاب: کان رسول الله ﷺ یقول: امین.

وی چې پخپله یې هم وانه وری [۱] او دومره په سوکه ونیلو سره امید دی چې څه معتد به تکلیف به هم نه وی معمولی درد برداشت کول بکار دی. البته عام ذکر د اذکار په زړه کې هم اداء کولی سی والله اعلم.

الجواب صحیح بنده محمد عاشق الٰهی عفی عنه

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

۳۰ ۱۲ ۱۳۸۸ هـ

(فتوی نمبر ۳ ۱۹ الف)

د فاتحې خلف الامام حکم

سوال: ایا په امام پسې د الحمدلله نه ونیلو سره لمونځ کیږی؟

جواب: حنفی مسلک کې امام پسې هرقسم قرآن کول خواه که هغه سورة فاتحه وی یا وروسته سورة جائز نه دی. که په غلطی سره چا ونیله نو د هغه لمونځ کیږی. نه فاسدیږی [۲]. والله سبحانه اعلم

---

[۱] وفی مجمع الانهر ج: ص: ۱۵۷ (طبع دار الکتب العلمیه بیروت) وادنی المخافتة اسماع نفسه وهو قول الهندوانی وعلیه اکثر المشائخ (فی الصحیح) احتراز عما قیل: ان ادنی الجهر اسماع نفسه وادنی المخافتة تصحیح الحروف وهو قول الکرخی وصححه فی البدائع الخ. وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۳۴ وادنی المخافتة اسماع نفسه فی الشامیه فشرط الهندوانی والفضلی لوجودها خروج صوت یصل الی اذنه وبه قال الشافعی وشرط بشر المریسی واحمد خروج الصوت من الفم وان لم یصل الی اذنه لکن بشرط کونه مسموعًا فی الجملة حتی لوادنی احد صماخه الی فیه یسمع ولم یشترط الکرخی وابوبکر البلخی السماع واکتفیا بتصحیح الحروف .... ثم انه اختار فی الفتح ان قول الهندوانی وبشر متحدان بناء علی ان الظاهر سماعه .. بعد وجود الصوت اذا لم یکن مانع ... وذکر ان کلامن قولی الهندوانی والکرخی مصححان وان ماقاله الهندوانی اصح وارجح لاعتماد اکثر علمائنا علیه وفی البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۳۲ (طبع ایچ ایم سعید) فذهب الکرخی الی ان ادنی الجهر ان یسمع نفسه وادنی المخافتة تصحیح الحروف وفی البدائع ماقاله الکرخی اقیس واضح. او همدارنګه وګوری: منحة الخالق علی هامش البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۳۲ او کوم سړی امام کرخی د قول مطابق که صرف د حروفو صحیح ادائیګی وکړی که څه هم پخپله یې هم وانه وری بیاېه هم د هغه لمونځ وسی. د تفصیل د پاره وګورئ امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۱۵۵.

[۲] د دی مسئلی د مکمل تفصیل د پاره لاندینی کتابونه وګورئ. ۱: امام الکلام فی القرأة خلف الامام له علامه لکهنوی رحمه الله ۲: الدلیل المحکم فی ترک القرأة للموتم له حضرت مولانا نانوتوی

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۳/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوی نمبر ۱۲۳/ ۱۹ الف)

د ض مخرج

سوال: د (ض) حرف بعضی خلک د دال سره مشابه ووایی او بعضی یی د ظاسره مشابه او بعضی ذال وایی، کوم یوصحیح دی؟

جواب: ضاد یومستقل حرف دی، د دی مخرج د دال او ذال یاظاء د ټولو څخه جلادی، کوم سړی چی ضاد د خپل مخرج څخه په اداء کولو باندی قادر وی د هغه د پاره دال، ذال یاظاء ویل جائز نه دی، او کوم سړی چی په دی قادر نه دی هغه ته د کوم پوه قاری څخه دمشق کولو کوشش پکار دی او ترڅو چی په دی کوشش کی کامیاب نسی هغه ته د ظاء سره مشابه ویل د دال سره د مشابه ویلو څخه بهتر دی، خو لمونځ به په دواړو صورتونو کی وسی. (۱) والله سبحانه اعلم

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۲/ ۱۲/ ۱۳۹۰ هـ
(فتوی نمبر ۱۸/ ۲۱ الف)

د ض مخرج

سوال: ولاالضالین، چی د هغه مخرج د ژبی اړخ راسته اوچپه طرف او دواړوسره دی، ایا ولالظالین مشابه یی ویلی سی یا ولاالدالین پیر کولو سره یی ویلی سی؟

قدس سره. ۳: هدیة المعتدی فی قرأة المقتدی (تالیفات رشیدیه اسلامیات) حضرت ګنګوهی رحمه الله،
۴: الدلیل القوی علی ترک قرأة للمقتدی د محدث احمد علی سهارنپوری رحمه الله قدس الله سره.
۵: فاتحة الکلام فی قرأة خلف الامام (د حضرت مولانا ظفر احمد عثمانی قدسره سره).
۶: احسن الکلام فی ترک القرائة خلف الامام (د حضرت مولانا سرفراز خان صفدر دامت برکاتهم.
(۱) ایضاً

جواب: د ضاد مخرج د دال او ظاء دواړو څخه جلادی او هغه داچې د ژبې اړخ رسته او چپه طرف د دواړو سره ولګی، د دی اواز هم د دال او ظأ څخه جلادی خو د ظأسره یې مشابهت د دال په نسبت (۱) زیات دی. والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱/ ۱۰/ ۱۳۹۹ ه

(فتوی نمبر ۱۲۸۰/ ۳۰ و)

ولا المشرکین په والمشرکین دویلو حکم

سوال: زید په لمانځه کی قرأة ووایه او په قرأة کی آیت. مَایَوَدُّ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا مِنْ أَهْلِ الْکِتٰبِ وَلَا الْمُشْرِکِیْنَ (پاره نمبر ۱، آیت نمبر ۱۰۴، سورة بقره) کی زید د وَلَا الْمُشْرِکِیْنَ په ځای وَالْمُشْرِکِیْنَ ویلو ایا په دی سره به لمونځ وسی او که نه؟

جواب: په ذکرسوی صورت کی لمونځ وسو (۲) د راګرځولو ضرورت یې نسته.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۴/ ۲/ ۱۳۷۹ ه

(فتوی نمبر ۲۵۳/ ۲۸ ب)

د درو کوشنیو آیتونو برابر نیم آیت ویلو سره به لمونځ وسی؟

سوال: په لمانځه کی د قرآنکریم داسی لوی نیم آیت چی د درو کوشنیو آیتونو برابر وی، د هغه ویلو سره به لمونځ وسی او که نه؟ که ونسی نو اعاده به کول وی؟

---

(۱) وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۷۹ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه) وان کان لایمکن الفصل بین الحرفین الا بمشقة کالظامع الضاد ...... اختلف المشائخ، قال اکثرهم لاتفسد صلاته، هکذا فی فتاوی قاضی خان وکثیر من المشائخ افتوابه، اوهمدارنګه د ضاد د مخرج متعلق د تفصیل د پاره د مفتی اعظم باکستان حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب رساله رفع التضاد عن حکم الضاد، جواهر الفقه ج: ۱ ص: ۳۲۵، وګورئ.

(۲) وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۷۹ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه) ومنها حذف حرف ان کان الحذف علی سبیل الایجاز والترخیم فان وجد شرائطه .... لاتفسد صلاته وان لم یکن علی وجه الایجاز والترخیم فان کان لایغیر المعنی لاتفسد صلاته ... الخ.

جواب: په ذکرسوی صورت کی لمونځ وسو د اعادی ضرورت یی نسته: لان نصف الاٰية الطويلة اذاكان يزيد على ثلاث ايات قصار يصح على قولهما فعلى قول ابى حنفية المكتفى بالاية الاولى. كذافى ردالمحتار (۱)

والله سبحانه اعلم

۱۳۹۷/۹/۲۲

(فتوىٰ نمبر ۹۹۵/ ۲۸ ج)

احقر محمد تقى عثماني عفى عنه

په لمانځه کی مجهول قرائت کول

سوال: د لورلائی په یوجامع مسجد کی امام مجهول وروایی د چا لمونځ هم نه کیږی؟ شرعًا څه حکم دی؟ د (ض) په خای (د) ووایی د دی څه حکم دی او په دی مسئله کی که چا امام صاحب غلطه مسئله وښووله نو په هغه پسی به لمونځ جائزوی او که نه؟

جواب: مجهول ویل غلط دی، د دی د اصلاح کوشش ضروری دی خو په دی سره لمونځ نه فاسدیږی که بل څوك حافظ نه پیداکیږی نو مجبوراً هغه پسی یی کوی.

۲:د ض د صحیح مخرج څخه د راکښلو کوشش هم واجب دی بیاهم چی د کوم سړی څخه د کوشش باوجود صحیح مخرج نه وځی د هغه لمونځ د صحیح قول په بناء باندی کیږی (۲) کوم امام صاحب چی د دی خلاف مسئله ښوولی ده هغوی غلط وئیلی دی خو محض په دی بناء باندی په هغه پسی لمونځ نه فاسدیږی.

---

(۱) ردالمحتارج: ۱ ص: ۵۳۷ (طبع سعید) وفى الشامية ايضًا ج: ۱ ص: ۵۳۸ لوقرأ اية طويلة فى الركعتين كاية الكرسى او اية المداثنة البعض فى ركعة وعامتهم على انه يجوز، وكذا فى الهندية ج: ۱ ص: ۷۸ (طبع رشيديه كويته)

او همدارنگه وگورئ امداد الاحكام ج: ۱ ص: ۵۹۰.

(۲) وفى غنية المتملى شرح المنية ص: ۴۷۲ وان لم يكن الا بمشقة كالظاء مع الضاد، والصاد مع السين والطاء مع التاء فقد اختلفوا فاكثرهم على عدم الفساد لعموم البلوىٰ وكذا فى الهندية ج: ۱ ص: ۷۹، او ورسره وگورئ عزيز الفتاوىٰ ص: ۲۳۷، او ورسره د ض صحیح مخرج سره د متعلق تفصيل د پاره وگورئ جواهر الفقه ج: ۱ ص: ۳۲۵. (محمد زبير)

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۸/ ۹/ ۱۳۹۱ هـ
(فتوٰی نمبر ۹۲۹/ ۲۸ ج)

په مینځ کی کوشنی صورت پریښوول او قرائت ویل

سوال: امام صاحب په وتروکی د رمضان المبارک په مخکی رکعت کی. قُلْ يٰۤاَيُّهَا الْكٰفِرُوْنَ، دوهم رکعت کی اِذَا جَآءَ نَصْرُ اللّٰهِ او په دریم رکعت کی سورۃ اخلاص ووٰیی او تَبَّتْ يَدَا، پریږدی دا ترکومه صحیح دی؟

جواب: داشان په منیځ کی کوم صورت پریښوول او قرائت کول مکروه دی خو په دی شرط چی قصداً یی داسی کړی وی که سهواً وی نو کراهت هم نسته او نمونځ په هرصورت کی وسو نه سجده سهوه واجب ده او نه اعاده.

لمافی الدر المختار: ویکره الفصل بسورة قصیرة (۱)
وفی ردالمحتار: الفصل بالقصیرة انمایکره اذاكان عن قصد فلو سهواً فلا. کمافی شرح المنیة (شامی قبیل باب الامامت ج: ۱ ص: ۳۲۷) (۲)

والله سبحانه اعلم
۲۴/ ۱۰/ ۱۳۹۲ هـ
(فتوٰی نمبر ۲۴ ۴۸/ ۲۷ هـ)

د سهار اولنی رکعت د دوهم رکعت نخخه اوږدول ۲: په قرائت کی د متعددو غلطیو حکم

سوال: د مسجد امام د سهار په جمعه کی په اول رکعت کی شپږ ایتونه د (يَوْمَ تَرْجُفُ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ، الی (فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيْلًا) ووایه په دوهم رکعت کی یی

---

(۱) الدر المختار ج: ۱ ص: ۱۴۲ (طبع ایچ ایم سعید)
(۲) شامیه ج: ۱ ص: ۷۴۵ (طبع سعید)

دوهمه رکوع چې د پورتني ذکر سوی سورة یو اوږد آیت دی ووایه سجده یې وکړله، آیا لمونځ صحیح سو؟ خلګ وایي چې د اولنی رکعت څخه په دوهم رکعت کی اوږد سورة ویل نه دی پکار، د دی څه حقیقت دی؟
۲: امام صاحب په مخکنی رکعت کي سورة العصر ویلو سره د وتواصوا بالحق، وتواصوا بالصبر، په ځای سهواً فَلَهُمْ اَجْرٌ غیر ممنون، ووایه او کله چې ورته خیال رالی نو اَلَمْ تَرَكَیْفَ ویل یې شروع کړل بیا په دوهم رکعت کی یې د سورة قریش تلاوت وکی او سجده سهوه کولو سره یې ټول لمونځ ختم کی، دالمونځ صحیح سو او که نه؟
جواب: د سهار په لمانځه کی اولنی رکعت د دوهم رکعت څخه زیات اوږدول مستحب دی او د دی برعکس مکروه تنزیهی دی لهذا په صورة مسئوله کی چې امام صاحب اولنی رکعت کی مختصر او په دوهم رکعت کی یې د هغه په مقابله کی په اوږد قرائت کړی دی په دی سره د مکروه تنزیهی ارتکاب وسو، خو لمونځ صحیح سو.
لمافی الدر المختار (وتطال اولی الفجر علی ثانیتها) واطالة الثانیة علی الاولی یکره) تنزیها (اجماعًا ان بثلاث ایات) ان تقاربت طولاً وقصرًا والااعتبر الحروف والکلمٰت واعتبر الحلبی فحش الطول لاعدد الایات. (شامی ج: ۱ ص: ۳۲۴) ([1])
۲: لمونځ خوصحیح سو خو امام څو غلطیانی وکړی یوخوچې کله هغه ته راياد سول نو د سورة العصر تکمیل کول پکار وو، هغه دانیمګړی پرېښوولو دوهم د سورة العصر څخه وروسته یې سورة الفیل شروع کی او داشان یوسورة یعنی سورة همزه یې په مینځ کی پرېښووی او قرأت یې ووایه داهم مکروه دی.
امافی رکعة فیکره الجمع بین الصورتین بینهما سور او سورة. (شامی جلد ۱ ص: ۳۲۷) ([1])

([1]) الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۴۱، ۵۴۲ (طبع ایچ ایم سعید) وفی ملتقی الابحر مع مجمع الانهر ج: ۱ ص: ۱۵۹ (طبع دار الکتب العلمیة بیروت) وتطال الاولی علی الثانیة فی الفجر فقط، وعند محمد فی الکل وفی مجمع الانهر تحته السنة وهذا یعنی اطالة القرأة فی رکعة الاولی علی الثانیة فی الفجر متفق علیه للتوارث.
ولمافیه من اعانته المومنین علی ادراك فضیله الجماعة لانه وقت ونوم وغفلة وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۷۸ (طبع مکتبه رشیدیه کویته) واطالة القرأة فی الرکعة الاولی علی الثانیة من الفجر مسنونة بالاجماع.

دريم په دی غلطيانو يی سجده سهوه وکړله حالانکی په دی صورتونو کی سجده سهوه نسته، به هر حال لمونځ وسو.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۸ / ۹/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوىٰ نمبر ۹۷۲/ ۲۸ ج)

فصل فی السنن والنوافل
د سنت او نفلی لمونځونو په بيان کی

د اشراق او څاښت لمونځ دوه دوه رکعته کولی سی

سوال: د اشراق او څاښت لمونځ دوه دوه رکعته کولی سی او که نه؟

جواب: دوه رکعته کولی سی خو د څاښت لمونځ څلور رکعته کول ښه دی. والله اعلم

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه　　احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲/ ۷/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوىٰ نمبر ۷۲۲/ ۲۹ الف)

تحية المسجد واجب دی که مستحب؟

---

(۱) شاميه ج: ۱ ص: ۵۴۲ (طبع ايچ ايم سعيد) وفی مراقی الفلاح ج: ۱ ص: ۴۷۵، ۴۷۷ (طبع مكتبه علم الحديث دمشق) ويكره تكرار السورة فی ركعة واحدة من الفرض .... والجمع بين سورتين بينهما سور اوسورة وفي حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح قوله والجمع بين سورتين الخ) ای في ركعة واحدة لما فيه من شبهة التفضيل والجهر (قوله لايكره هذا فی النوافل) يعنی القرأة منكوسا والفصل والجمع وهذا كله فی الفرائض ص: ۲۱۲، وفی الهندية ج: ۱ ص: ۷۸ (مكتبه رشيديه كويته) واذا جمع بين سورتين بينهما سور او سورة واحدة فی ركعة واحدة يكره ...... الخ.

سوال: د بخاری شریف یوحدیث حواله ورکولو سره د تحیة المسجد دوه رکعته لمونځ د کښې نستلو څخه مخکې په اداء کولو باندی زور ورکولو سره مطالبه کول کیږی چې په نه اداء کولو باندی به د سختی ګناه مرتکب وګرځی یعنی تقریبًا د واجب درجه ورکول کیږی د اهل سنت والجماعت په دی څه عمل او فتوٰی ده؟

جواب: تحیة المسجد کول مستحب دی او د دی پریښودونکی ته ګنهګار نه سی وئیل کیدی، د حدیث شریف په مطلب باندی د صحابه کرامو ﷺ څخه زیات څوک پوهیدی سی؟ او صحابه کرامو ﷺ به تحیة المسجد واجب نه ګڼل د بخاری شریفی په حدیث کی امر د استحباب د پاره دی. قال ابن بطال: اتفق ائمة الفتوٰی علی انه محمول علی الندب والارشاد مع استحبابهم الرکوع لکل من دخل المسجد لماروی ان کبار اصحاب رسول الله ﷺ یدخلون المسجد ثم یخرجون ولایصلون. (حاشیه بخاری ج: ۱ ص: ۲۳) ([1]) والله اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۷/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۹۵/ ۱۹/ الف)

موکد سنت پریښوول

سوال: سنت لمونځونو کی سنت موکده قصدًا عمدًا نه اداء کولو باندی د عذاب او سزا سره متعلق احادیث یا د هغه حواله ولیکئ؟

جواب: د حضور ﷺ په دی باندی همیشه والی کول د دی د پریښوولو ناجائزه کیدلو کافی دلیل دی او د سنت په پریښوولو باندی چی کوم عذابونه په حدیث کی راغلی هغه ټول د دی دلیل دی ([2]). والله اعلم

([1]) (طبع قدیمی کتب خانه) وفی التنویر مع شرحه باب الوتر مطلب تحیة المسجد ج: ۲ ص: ۱۸ (طبع ایچ ایم سعید) (ویُسن تحیة) رب المسجد وهی رکعتان ..... الخ. وفی الشامیة .... والحاصل ان المطلوب من دخل المسجد ان یُصلی فیه لیکون ذالك تحیة لربه تعالی ..... الخ.

([2]) وفی جامع الترمذی باب ماجاء فیمن صلی فی یوم ولیلة ثنتی عشرة رکعة من السنة ج: ۱ ص: ۹۴ (طبع ایچ ایم سعید) عن عائشه رضی الله عنها قالت: قال رسول الله ﷺ: من ثابر علی ثنتی عشر رکعة من السنة بنی الله له بیتًا فی الجنة: اربع رکعات قبل الظهر ورکعتین بعدها ورکعتین بعد المغرب

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه احقر محمد تقي عثماني عفي عنه
۱۷/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوی نمبر ۲۹۵ / ۹ الف)

د جمعې د سنتو تعداد

سوال: د ماپښین او جمعې ټول څومره رکعتونه دي؟ آیا د دې په تعداد کې د امامانو اختلاف دی؟

جواب: ترڅو چې د فرض لمونځ د رکعتونو تعلق دی د هغه په تعداد کې هیڅ اختلاف نشته، د ټولو په نزد د ماپښین څلور رکعته او د جمعې دوه رکعته دي، د ماپښین د سنتو په باره کې هم د احنافو په نزد دومره خبره متفق علیه ده چې د دې تعداد شپږ دي، څلور د فرضو څخه مخکې او دوه د فرضو څخه وروسته، اوس د جمعې معامله پاتې کیږي د امام ابوحنیفه رحمه الله مشهور مذهب په دې معامله کې دادې چې په جمعه کې څلور رکعته د فرض لمونځ څخه مخکې او څلور رکعته د فرض لمونځ څخه وروسته سنت موکده وي (۱) د ابن ماجه وغیره بعضې احادیث د دې تائید کوي، (رد المحتار ج:

ورکعتين بعد العشاء، ورکعتين قبل الفجر. وفى الشامية كتاب الطهارة مطلب فى السنة وتعريفها ج: ۱ ص: ۱۰۴ (طبع ايچ ايم سعيد) الذى يظهر من الكلام اهل المذهب ان الاثم منوط بترك الواجب او السُّنّة الموكدة على الصحيح لتصريحهم بان من ترك سنن الصلوٰة الخمس قيل لا يأثم والصحيح ان يأثم وفى البحر الرائق ج: ۲ ص: ۴۵۴ (طبع ايچ ايم سعيد) رجل ترك سنن الصلوات الخمس ان لم والسنة حقا فقد كفر لانه ترك استخفافًا وان رأى حقا منهم من قال لايأثم والصحيح انه يأثم لانه جاء الوعيد بالترك اه. همدارنګه وګورئ امداد الاحكام ج: ۱ ص: ۲۰۹.

(۱) عن سهيل عن ابيه عن ابى هريرة قال رسول الله ﷺ: اذا صلى احدكم الجمعة فليصل بعدها اربعًا رواه مسلم ج: ۱ ص: ۲۸۸ وفى الجامع للامام الترمذى وروى عن عبد الله بن مسعود انه كان يصلى قبل الجمعة اربعًا وبعدها اربعًا ..... الخ ج: ۱ ص: ۷۹ وفى شرح الكبير ص: ۳۸۸ السنة قبل الجمعة اربع وبعدها اربع اما الاربع بعدها فلماروى مسلم عن ابى هريرة قال: قال رسول الله ﷺ: اذا صليتم بعد الجمعة فصلوا الربعا وفى رواية للجماعة لا البخارى: اذا صلى احدكم الجمعة فليصل بعدها اربعًا. وفى البحر الرائق ج: ۲ ص: ۴۹ باب النوافل والدليل على استنان الاربع قبل الجمعة ماورواه مسلم مرفوعًا من كان مصليا قبل الجمعة فليصل اربعًا. مع ماورواه ابن ماجه عن ابن عباس قال: كان رسول الله ﷺ يركع من قبل الجمعة اربعًا لايفصل فى شيئ منهن وعلى استنان الاربع بعدها مافى

اعلاء السنن ... ان اعلاء السنن

۱ ص: ۲۳۰ استنبول) (١) خو د احنافو د بعضو مشائخو داوينا ده چې د فرضو څخه وروسته د ماپښين په شان دوه ركعته مسنون دي. (فتح القدير ج: ۱ ص: ۳۱۲) (٢)
امام ابويوسف د جمعې څخه وروسته شپږ ركعته سنت ګرځوي (٣) د حضرت علي رضي الله عنه څخه هم داسې منقول دي (٤) په همدې وجه متاخرينو علماوو په دې فتوىٰ وركړې ده، چې د جمعې شپږ ركعته كول پكار دي اول څلور بيا دوه، چې د ټولو فقهاوو د مذهب مطابق سنت اداء سي، شيخ ابراهيم حلبي شرح منيه، كې فرمائي: والافضل ان يصلي اربعا ثم ركعتين للخروج عن الخلاف.
بهتر دادې چې اول څلور ركعته وسې بيا دوه ركعته چې اختلاف باقي پاته نسي، (غنية المتملي ص: ۳۷۳ مجتبائي ۱۳۳۳ هـ) (٥)

صحيح ومسلم وفى بدائع والصنائع ج: ۱ ص: ۳۸۵ (الصلوٰة المسنونة) واما السنة قبل الجمعة وبعدها فقد ذكر فى الاصل واربع قبل الجمعة واربع بعدها.

(١) فتاوىٰ شاميه ج: ۲ ص: ۱۲، ۱۳ (طبع ايچ ايم سعيد).

(٢) فتح القدير ج: ۱ ص: ۳۸۲ (مكتبه رشيديه)

(٣) وفى غنية المتملي ص: ۳۸۹ (طبع سهيل اكيدمى لاهور) وعند ابى يوسف السنة بعد الجمعة ستت ركعات وهومروى عن على رضي الله عنه. وفى البحر الرائق ج: ۲ص: ۴۹ باب النوافل وعن ابى يوسف انه ينبغى ان يصلى اربعًا ثم ركعتين وفى منحة الخالق على هامش البحر الرائق ج: ۲ ص: ۴۹ (قوله وعن ابى يوسف) قال فى الذخيرة وعن على رضي الله عنه يصلى ستًا ركعتين ثم اربعا، وعنه رواية اخرىٰ انه يصلى بعدها ستا اربعا ثم ركعتين وبه اخذ ابويوسف والطحاوى ..... الخ، وفى فتح القدير ج: ۲ ص: ۳۹ قبيل باب الصلوٰة العيدين ... ان السنة بعدها ست وهوقول ابى يوسف ..... الخ.

(٤) عن ابى عبد الرحمٰن عن على رضي الله عنه انه قال: من كان مصليا بعد الجمعة فليصل ستا اخرجه الطحاوى (كتاب الصلوٰة بعد التطوع بعد الجمعة ج: ۲ ص: ۲۳۳) وفيه ايضًا، وعن ابى عبد الرحمٰن قال: علم ان يصلوا بعد الجمعة اربعًا فلما جاء على ابن ابى طالب رضي الله عنه علمهم ان يصلوا ستًا اه، وفى الجامع للامام الترمذى ج: ۱ ص: ۶۹ وروى عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه انه كان يصلى قبل الجمعة اربعًا وبعدها اربعًا، وروى عن على بن ابى طالب امر ان يصلى بعد الجمعة ركعتين ثم اربعًا، وعن ابى عبدالرحمٰن السلمىٰ قال: قدم علينا عبدالله رضي الله عنه فكان يصلى بعد الجمعة اربعا فقدم بعده على رضي الله عنه فكان اذا صلى الجمعة صلى بعدها ركعتين واربعًا فعجبنا فعل على رضي الله عنه فاخترناه رواه الطحاوى باب التطوع، بعد الجمعة ج: ۱ ص: ۲۳۳. وفى اثار السنن اسناده صحيح ص: ۳۰۳.

(٥) وفى عتنية المتملي ص: ۳۸۹ (طبع سهيل اكيدمى لاهور) والافضل ان يصلى اربعًا ثم ركعتين للخروج عن الخلاف وفى البحر الرائق ج: ۲ ص: ۴۹ باب النوافل، وفى الذخيرة والتجنيس وكثير من

عه وفى البحر

والله سبحانه اعلم

۲۵/ ربيع الاول ۱۳۸۷ هـ [۱]

۱: د جمعې د سنتونو شمير
۲: د سنت موکده د کولو طريقه

سوال: ۱ د جمعې څخه وروسته څو سنتونه کول پکار دي؟

۲: سنت غير موکده څنګه کول پکار دي او په دې کې څه ويل پکار دي؟

جواب: ۱ د جمعې څخه وروسته شپږ رکعته مسنون دي [۲] اول دې څلور او بيا دې دوه رکعته وکړي نو ښه دي [۳] او د دې برعکس هم جائز دي.

۲: د سنت غير موکده څه جلاطريقه نه ده او نه ورته څه خاص قرأة مقرر دي بلکې د نورو لمونځونو په شان يې کول پکار دي.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

۲۲/ ۱/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوی نمبر ۱۵۲/ ۲۸ الف)

د صبح صادق او د سهار څخه وروسته د نفلونو کولو حکم

مشائخنا على قول ابى يوسف وفى منية المصلى والافضل عندنا ان يصلى اربعا ثم ركعتين. ومنحة الخالق على الهامش البحر الرائق ج: ۲ ص: ۴۹ (قوله وعن ابى يوسف) قال فى الذخيرة وعن على ﷺ انه يصلى ستًا. ثم ركعتين ثم اربعًا وعنه رواية اخرى انه يصلى بعدها ستًا. اربعًا ثم ركعتين وبه اخذ ابويوسف والطحاوى وكثير من المشائخ رحمهم الله. وعلى هذا قال شمس الائمة الحلوانى الاصل ان يصلى اربعًا ثم ركعتين فقد اشار الى انه مخير بين التقديم الاربع وبين تقديم الثمنى. ولكن الافضل تقديم الاربع كيلا يصير متطوعا بعد الفرض مثلها وفى فتح القدير ج: ۲ ص: ۳۹ قبيل باب الصلوٰة العيدين .... فهذا البحث يفيد أن السنة بعدها ست وهو قول ابى يوسف وقيل قولهما.

(۱) دافتوی د البلاغ، شماره ربيع الثانی ۱۳۸۷ هـ څخه اخستل سوی ده.

(۲) ايضًا.

(۳) د تفصيل د پاره سابقه فتوی او د هغې حاشيه وګوري.

سوال: يوصاحب وايي چې د صبح صادق څخه وروسته د سهار سنتونه او فرضو پورې په دې وخت کې هيڅ نفل لمونځ وغيره نسي کولی، ترڅو چې ماته معلومه ده چې د سهار د لمانځه څخه وروسته د لمر راختلو پورې او د مازيګر او مابنام په مينځ کې يا د لمر لويدلووخت په وخت پورې او د نصف النهار په وخت لمونځ جائز نه دی او باقي اوقاتو کې جائز دی؟

جواب: دغه صاحب درست وئيلي دي د سهار د لمانځه څخه وروسته خو نوافل کول ناجائز دي، د صبح صادق څخه وروسته د سهار د دوو رکعتونو څخه علاوه نور نفل کول هم جائز نه دي.

کمافي الدر المختار: وكذا الحكم من كراهة نفل وواجب لغيره لافرض وواجب لعينه بعد طلوع فجر سوى سنته لشغل الوقت به تقديرا (شامي ج: ۱ ص: ۲۵۱) (۱)

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

والله سبحانه اعلم

۲۱/ ۱۲/ ۱۳۹۲ هـ

بغير د عذر څخه سنت موکد پريښوول

سوال: عمر وايي چې د ورځې د پنځو لمونځونو فرائض پوره کړئ نو همدا کافي دي باقي سنت موکده نه اداء کولو سره څه فرق نه راځي ايا د عمر داخيال درست دی؟

جواب: د عُمر وينا غلطه ده، سنت موکده مستقل پريښوول سخته ګناه ده (۲).

والله سبحانه اعلم

۳۰/ ۱/ ۱۴۰۹ هـ

---

(۱) الدر المختار كتاب الصلوٰة ج: ۱ ص: ۳۷۵ (طبع ايچ ايم سعيد) همدارنګه وګورئ كفايت المفتي ج: ۳ ص: ۳۲۴ (جديد ايديشن دار الاشاعت) مرتب عفی عنه.

(۲) وفي الهندية ج: ۱ ص: ۱۱۲ رجل ترك سنن الصلوٰة ان لم يرالسنن حقا فقد كفر، لانه تركها استخفافًا وان راها حقًا فالصحيح انه يأثم، لانه جاء الوعيد بالترك كذا في محيط السرخسي وفي البحر الرائق ج: ۲ ص: ۴۹ (طبع ايچ ايم سعيد) رجل ترك سنن الصلوٰة الخمس ان لم يرالسنن حقا فقد كفر لانه ترك استخفافا، وان راى حقا منهم من قال لايأثم والصحيح انه يأثم لانه جاء الوعيد بالترك، وكذا في الشامية ج: ۱ ص: ۱۰۴ (طبع ايچ ايم سعيد).

فتوی نمبر ۲۲۴ ۴۰ نف

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

دزوال څخه مخکی د جمعې سنتونه کول

سوال: مسئله فتوی نمبر ۲۲۰ جلد ۲۸ نف متعلق داعرض دی که حنفی مسلک و لا د زوال د انتهاء څخه مخکې څلور رکعته د جمعې وکړی چې تول یې کوی نو آیا د دوی سنت به اداء سی؟ دوهمه خبره داهم واضحه کړی که د سنتونه وروسته اداء سی نو د فرضو سره دی متصل وسی یا د بقیه لمونځ ترتیب ته سنتلو سره دادی وروسته اداء سی.

جواب: د زوال څخه مخکې به د جمعې سنتونه نه اداء کیږی د فرضو څخه وروسته به اداء سی (۱)، او په دی کې ښه داده چې اول د جمعې څخه وروسته شپږ سنتونه وکړی. د دی څخه وروسته دی بیا مخکنی سنتونه اداء سی (۲) که د دی برعکس یې وکړل نو هم جائز دی.

واللہ سبحانه اعلم

۱۲/ ۲/ ۱۳۹۷ھ

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

د صلوة التسبیح د جماعت حُکم

سوال: صلوة التسبیح د شعبان پنځلسم څخه د جمعې سره کولو زموږ اراده ده داصحیح دی او که نه؟

---

(۱) فی الدر المختار باب ادراك الفریضة ج: ۲ ص: ۵۸ (طبع سعید) ... بخلاف سنة الظهر . وكذا الجمعة فانه ان خاف فوت ركعة بتركها ويقتدى، ثم ياتی بها علی انها سنة فی وقته ای الظهر قبل شفعه عند محمد وبه يفتی.

(۲) وفی الشامية باب ادراك الفریضة ج: ۲ ص: ۵۹ (طبع سعید) اقول وعليه المتون لكن رجع الفتح تقديم الركعتين قال فی الامداد وفی الفتاوی العتابی انه المختار وفی مبسوط شيخ الاسلام انه الاصح لحديث عائشة رضی الله عنها انه ﷺ كان اذا فاتته الاربع قبل الظهر يصلين بعد الركعتين وهو قول ابی حنيفة وكذا فی جامع قاضی خان وكذا فی غنية المتملی ص: ۳۹۸ (طبع سهيل اكيدمی لاهور).

جواب: صلوٰة تسبیح نفلي لمونځ دی او د دی جمعه د احنافو په مسلك كي مکروه ده لهذا دالمونځ خانته کول پکار دی (۱).

والله سبحانه اعلم
۲ / ۱۰/ ۱۳۹۵ هـ
(فتویٰ نمبر ۱۷۰۸/ ۳۰ و)
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

د تهجد نیت څنګه وکړو؟

سوال: د تهجد نیت به د نفلو وی او که د سنتو؟

جواب: د تهجد په لمانځه کی دی د نفلو نیت وسی. والله اعلم

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه   احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲/ ۷/ ۱۳۸۸ هـ
(فتویٰ نمبر ۷۲۳/ ۱۹ الف)

د شب قدر د نوافلو طریقه

سوال: مودبانه ګذارش دی چی موږ له تاسو نه د یوی مسئلی په باره کی فتویٰ حاصلول غواړو، په دی درخواست سره چی کومه پرچه منسلك ده په دی کی د لیلة القدر د نوافلو په باره کی زموږ د جومات (مسجد رحمانیه) امام صاحب وئیلی دی چی د نفلونو داطریقه غلطه دی او چیری په حدیث کی د لیلة القدر د نوافلو داطریقه نسته، لهذا موږ تاسوته التماس کوو، چی تاسو موږ ته د شریعت په رڼا کی د صحیح طریقی راهنمایی وکړئ عین نوازش به مووی.

جواب: منسلکه اشتهار (۱) کی د شب قدر د نوافلو چی کومه طریقه لیکلی ده هغه د فقهی او احادیثو مستند کتابونوکی د نظر څخه نه ده تیره سوی په اشتهار کی هم څه

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۴۸ (قبیل باب ادراك الفریضة) ولایصلی الوتر ولا التطوع بجماعة خارج رمضان ای یکره ذالك علی سبیل التداعی بان یقتدی اربعة بواحد کما فی الدر .... الخ، وفی غنیة المتملی ص: ۴۳۲ (طبع سهیل اکیدمی لاهور) اعلم ان النفل بالجماعة علی سبیل التداعی مکروه علی ماتقدم ماعدا التراویح ، اوهمدارنګه وګورئ فتاوی دار العلوم دیوبند ج: ۴ ص: ۲۴۴.

علی سبیل التداعی

حواله د مستند کتاب حدیث نه ده ورکول سوی چې د هغه څخه تحقیق سوی وی په صحیح احادیثو کی په شب قدر کی د مطلق نوافلو فضیلت وارد دی د څه خاص طریقی څخه (۲) والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۴۰۰/۹/۲۲ هـ

(فتوی نمبر ۱۲۷۸/ ۳۱ د)

سنت او نوافل په کورکی کول پکار دی او که په جومات کی؟

سوال: ملفوظات کمالات اشرفیه ص: ۱۵۲ ملفوظ نمبر ۷۵۹ کی دی چې یو سړی پوښتنه وکړه چې ایا د سهار سنت په کورکی کوم او بیا جومات ته ځم نو په دی وخت کی د تحیة الوضوء، ورسره داسنت په جومات کی کول افضل دی، بلکی جمیع سنت موکده چې اتهام بالتشبه د اهل بدعت څخه محفوظ پاته سی چې د سنت تارکین دی، او موږ دا اوریدلی دی چې په کورکی د سهار سنت کول مسنون دی، د دی څه تطبیق دی؟

جواب: فی الدر المختار: والافضل فی النفل غیر التراویح المنزلْ الا لخوف شغل عنها والاصح افضلیة ماکان اخشع واخلص، وقال الشامي: وحیث کان هذا افضل

---

(۱) دا اشتهار په ریکارډکی موجود نه دی په ظاهره په دی اشتهار کی د جمعی سره د نوافلو څه مخصوص طریقه لیکل سوی وه.

(۲) وفی غنیة المتملی النوافل ج: ۱ ص: ۴۳۲ واعلم ان النفل بالجماعة علی سبیل التداعی مکروه علی ماتقدم ماعد التراویح وصلوٰة الکسوف والاستسقاء فعلم ان کلامن صلاة الرغائب لیلة اول جمعة من رجب وصلوٰة البرأة لیلة النصف من شعبان وصلوٰة القدر لیلة السابع والعشرین من رمضان بالجماعة بدعة مکروهة. او همدارنګه وګورئ فتاوی دار العلوم دیوبند ج: ۴ ص: ۲۲۴و وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۵- ۲۲ (طبع ایچ ایم سعید) ومن المندوبات ... احیاء لیلة العیدیم والنصف من شعبان والعشر الاخیر من رمضان والاول من ذی الحجة. وفی الشامیة تحته علی الصفحة: ۲۲، بقوله فرادی الی ماذکره بعد فی متنه من قوله ویکره الاجتماع علی احیا لیلة من هذه الیالی فی المساجد ..... وماروی من الصلوٰة فی هذه الاوقات یصلی فرادی غیر التراویح.

يراعى مالم يلزم منه خوف شغل عنها لوذهب لبيته. او كان فى بيته مايشغل باله ويقلل خشوعه فيصليها حينئذٍ فى المسجد (شامي ج: ۱ ص: ۴۵۸) (۱)
د دې څخه معلومه سوه چې اصل مسئله خو همدا ده چې ټول سنت او نوافل په کورکې کول افضل دي خو د څه عارض په وجه دا افضليت منتقل کيدی سی. او عوارض مختلف کيدی سي، زموږ په زمانه کې سنت د کورونو د پاره پريښوولو کی داخطره وی چې چيرې بالکل پاته نسي، ځکه متأخرينو سنت موکده په جومات کې د کولو حکم ورکړی دی، د حضرت تهانوی ﷫ ذکر سوی فتوٰی هم اصلاً په همدې عارض باندې مبنی ده او د دې سره د اتمام بالتشبه باهل بدعت زيات علت شامل کړی دی او د حضرت تهانوی ﷫ دافتوٰی امداد الفتاوٰی ج: ۱ ص: ۲۸۸ (۲) کې هم موجود ده.
والله اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۳۹۷/۳/۲۲ هـ

(فتوٰی نمبر ۳۵۷/ ۲۸ ب)

د سهار سنت که پاته سی نو څه حکم دی؟

سوال: د سهار سنت پاته کيدو څخه وروسته څه کول پکار دي؟ ایا د دې قضأ کيدی سی؟

جواب: د لمر ختلو څخه وروسته او زوال څخه مخکې د امام محمد په نزد د سنتو قضاء کيدی سی، البته د شيخينو په نزد خانته د سنتو قضاء نسته هوا که فرض لمونځ هم قضأ سوی وی نو د زوال څخه مخکې د فرض او سنت دواړو قضاکول پکار دي. (۳)
والله اعلم
الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

---

(۱) فتاوٰی شاميه باب الوتر والنوافل ج: ۲ ص: ۲۲ (طبع ايچ ايم سعيد).
(۲) امداد الفتاوٰی ج: ۱ ص: ۳۸ سوال نمبر ۳۹۷ (طبع دار العلوم کراچی) همدارنګه وګورئ فتاوی دار العلوم ديوبند ج: ۴ ص: ۲۲۲.
(۳) وفى رد المختار ج: ۲ ص: ۵۷ (طبع سعيد) اذافاتت وحدها فلا تقضى قبل طلوع الشمس بالاجماع لكراهة النفل بعد الصبح واما بعد طلوع الشمس فكذالك عندهما وقال محمد احب الى ان يقضيها الى الزوال كمافى الدرر قيل هذا قريب من الاتفاق .... الخ.

۴/ ۱۲/ ۱۳۸۷ ه

(فتوی نمبر ۱۴۰۰/ ۱۸ الف)

د سهار فرض شروع کيدو څخه وروسته سنت ترکوم وخت پوري اداء کيدی سی؟

سوال: د سهار په وخت چي جومات ته داخل سوم نو امام صاحب لمونځ ورکوی ماسنت کولو څخه بغیر په جمع کی شرکت وکی د دی څخه وروسته می د لمر ختلو څخه وروسته سنت اداء کړل نو زما داعمل صحیح دی او که نه؟

جواب: د سهار د سنتو په باره کی د ټولو څخه ښه طریقه دا ده چي په کورکی سنت اداء سی او بیا دی جومات ته ولاړسی (۱) او که په کورکی د سنت کولو څخه بغیر جومات ته ورسیدی نوترڅو چي د جمعی یورکعت بلکی تشهد نیول سی. نو د سهار سنت لری په یوځای کی کول جائز دی خواه که جمع شروع وی. او که نه نیکن که کوم سړی په جمعی کی شریك سو نو بیا د امام ابوحنیفه رحمه الله او امام ابویوسف رحمه الله د قول مطابق ځانته د سنتو قضاء نسته. تاچي د لمر ختلو څخه وروسته کوم دوه رکعته کړی دی هغه ستا د اړخه نفل سول.

فی الدر المختار باب ادراك الفريضة واذا خاف فوت رکعتی الفجر لاشتغاله بسنتها ترکها لكون الجماعة اكمل والا بأن رجاء ادارك رکعةٍ فی ظاهر المذهب وقيل التشهد واعتمد المصنف والشرنبلالی تبعًا للبحر لكن ضعفه فی النهر وقال الشامی تحته لان المدار هنا على ادراك فضل الجماعت وقد اتفقوا على ادراكه بادراك التشهد فيأتی بالسنة اتفاقًا كما اوضحه فی الشرنبلالية أيضًا وأقره فی شرح المنية وشرح نظم الكنز (شامی ج: ۱ ص: ۳۴۹) (۲) وفی ردالمحتار ايضًا قوله ولايقضيها الا بطريق التبعية ای لايقضی سنة الفجر الا اذا فاتت مع الفجر فيقضيها تبعا لقضائه لوقبل الزوال. (ايضًا ج: ۱ ص: ۷۵۰) (۳) والله اعلم

---

(۱) وفی غنية المتملی ص: ۳۹۲ (طبع سهيل اكيدمی لاهور) ثم السنة فی سنة الفجر ...... (ان يأتی بها اما فی بيته) وهو الافضل (او عند باب المسجد) اذ امكنه ذالك ..... الخ. او همدارنګه وګوری سابقه فتوی ص: ۴۴۰ او د هغه نمبر ۱ حاشیه.

(۲) الدر المختار مع رد المختار ج: ۲ ص: ۵۲ (طبع سعيد).

(۳) رد المحتار ج: ۲ ص: ۵۷ (طبع سعيد)

الجواب صحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه　احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۵/ ۲/ ۱۳۹۱

(فتوی نمبر ۲۹۳/ ۲۲ الف)

موکد سنت بغیر د عذر څخه په ناسته باندی اداء کول

سوال: د موکد سنت قیام فرض دی او که سنت یامستحب؟

جواب: مؤکد سنت په ولاړه باندی کول افضل او مستحب دی او په ناسته باندی کول یې هم جائز دی: لمافی مراقی الفلاح (یجوز النفل) انما عبر به لیشمل السنن المؤکدة وغیرها فتصح اذا صلاها (قاعداً مع القدرة علی القیام) وقد حکی فیه اجماع العلماء ..... الخ. وقال الطحطاوی قوله (یجوز النفل قاعداً) مطلقا من غیر کراهة کمافی مجمع الانهر. (طحطاوی علی مراقی الفلاح باب النوافل ص: ۲۲۰) (۱)

خو د فقهاوو یوی ډلی د سهار سنت د دی څخه مستثنی کړی دی یعنی د دوی په نزد دابغیر د عذر څخه په ناسته باندی کول جائز نه دی او په دی کی قیام فرض دی (وخالفه الطحطاوی) (۲) اوبعضی حضراتو د تراویحو هم دا حکم ښوولی دی، که څه هم د تراویحو په باره کی د قاضیخان او علامه شامی رحمه الله وغیره رجحان دی طرف ته دی چی هغه د سهارد سنتو په حکم کی نه دی خوبیاهم احتیاطًا حتی الامکان داهم په ولاړه باندی کول پکار دی.

لما فی الدر المختار ومنها (ای فرائض الصلوٰة) القیام فی فرض وملحق به کنذر وسنة فجر فی الاصح. وقال الشامی ناقلاً عن الحلیة وسنة الفجر لاتجوز قاعداً من غیر عذر باجماعهم کماهو روایة الحسن عن ابی حنیفة کما صرح بالخلاصة فکذا التراویح وقیل یجوز ..... قال قاضیخان وهو الصحیح. (شامی باب صفة الصلوٰة ج: ۱ ص: ۲۹۹) (۳)، (ومثله فی شرح المنیة الکبیر ص: ۲۲۷) (۱)

---

(۱) (طبع قدیمی کتب خانه)

(۲) طحطاوی علی المراقی ص: ۲۲۰ (طبع مذکور)

(۳) الدر المختار مع رد المحتار ج: ۱ ص: ۴۴۴- ۴۴۵ (طبع سعید)

به هرحال د سهار او تراویحو څخه علاوه نور سنت موکده کې د احنافو فقهاوو اتفاق دی چې قیام فرض نه دی مستحب دی (۲)، خو چونکې د سلفو تعامل سنن موکده په ولاړه باندی د کولو دی څکه حتي الوسع داتعامل پرینبوول نه دی پکار. والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۳۹۸/۲/۲۴ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۹۲/ ۲۹ ب)

مات سوی نفل لمونځ او د طواف او نذر په لمانځه کې د قیام حکم

سوال: هغه نفل چې شروع سوی وی او مات یی کړی د دی په قضاء کې او د نذر په لمانځه کې او د طواف په لمانځه کې قیام فرض دی او که مستحب؟

جواب: قیام خو په هرفرض او واجب لمونځ کې فرض دی او په دی کې صلوٰة منذور او صلوٰة بعد الطواف هم داخل دی، کمامر فی عبارة در المختار فی الجواب الثانی

---

(۱) غنیة المتملی ص: ۲۷۰، ص: ۲۱ (طبع سهیل اکیډمی لاهور)

(۲) وفی فتح باب العنایة بشرح نقایة ج: ۱ ص: ۳۳۷، ۳۳۸ (طبع بیروت) ویتنفل راکبًا ...... وقاعداً مع قدرت قیامه وفیه تحته والسنن الرواتب نوافل ..... وقال تحت قوله (مع قدرة قیامة) لماروی الجماعة الا مسلما عن عمران بن حصین قال: سألت رسول الله ﷺ عن الصلوٰة الرجل قاعداً فقال: من صلی قائما فهو افضل ومن صلی قاعداً فله نصف اجر القائم ومن صلی نائمًا او مضطجعاً فله نصف اجر القاعد .... وهذا فی صلوٰة النافلة. لان صلوٰة الفرض لایجوز فیها القعود مع القدرة علی القیام بالاجماع وفی مجمع الانهر شرح ملتقی الابحر ج: ۱ ص: ۲۰۰ (طبع دار الکتب العلمیه بیروت) وصح النفل قاعداً مع القدرة علی القیام، بلاکراهة لماروی انه علیه السلام کان یصلی رکعتین قاعداً بغیر عذر وفیه اشارة الی انه لاتجوز المکتوبة والواجبة والمذورة وسنة الفجر والتراویح بلار عذر والصحیح ان التراویح تجوز .... الخ وفی المبسوط السرخسی ج: ۲ ص: ۱۴۷ (طبع دار المعرفت بیروت) (الفصل السابع فی ادائها (التراویح) قاعداً من غیر عذر. اختلفوا فیه قال بعضهم لاینوب عن التراویح علی قیاس ماروی الحسن عن ابی حنیفة رحمهما الله تعالی فی رکعتی الفجر انه لو اداهما قاعداً من غیر عذر لم یجزه عن السنة وعلیه الاعتماد فکذا هذا لانها مثله والصحیح انها تجوز والفرق ظاهر فان رکعتی الفجر اکد واشهر وهذا الفرق ظاهر یوافق روایة ابی سلیمان عن ابی حنیفة وابی یوسف ومحمد ومع الفرق فانه لایستحب لمافیه من مخالفة السنة والسلف.

(۱)، خو د مات سوی نفل لمونځ په باره کی صريح جزئيه خو پيدانه سو، علامه شامي رحمه الله د طحطاوي رحمه الله او رحمتي رحمه الله په باره کی صرف دومره نقل کړی دی چی هغوی په دی مسئله کی توقف کړی دی. (ج: ۱ ص: ۲۹۹ صفة الصلوٰة) (۲) او طحطاوي رحمه الله د مراقی د عبارت څخه وجوب استنباط کړی دی چنانچی ليکی:

قوله والواجبات ظاهره شمول قضاء النفل الذی أفسده (ص: ۱۲۲ طبع قديمی کتبخانه)

خو د دی مشابه د يوی مسئلی څخه دامستنبط کيږی چی د مات سوی نفل لمونځ کی په قضاء کی قيام د صاحبينو په نزد واجب به وی او د امام ابو حنيفه رحمه الله په نزد به واجب نه دی

وذالك لما فی شرح المنية: اما القعود بغير عذر بعد الافتتاح قائمًا فيجوز عند ابی حنيفة لکن مع الکراهة علی ما اختاره صاحب الهداية وبلاکراهة علی ما اختاره فخر الاسلام .... واما عندهما فلايجوز اتمامها مع القعود بلاعذر بعد الافتتاح قائما اصلاً لان الشروع معتبر بالنذر ومن نذر صلوٰة رکعتين قائمًا لايجوز له ان يصليهما قاعدا من غير عذر فکذا اذا شرع فيهما ولابی حنيفة ان اللزوم بالشروع لضرورة صيانة المؤدی عن البطلان وصيانته عنه ليست موقوفة علی القيام لصحته بدونه والضرورة تتقدر بقدرها .... ولذا اتفقوا علی انه لونذر الحج ماشياً لزمه بصفة المشی ولوشرع فيه ماشيًا لايلزمه. (کبيری شرح منيه ص ۲۲۸ بعد فرائض الصلوٰة) (۳)

په دی کی د امام ابوحنيفه رحمه الله تعليل په صورت مسئوله باندی هم سم منطبق دی، لهذا د امام صاحب د قول په قياس باندی صورت مسئوله کی قيام واجب نه دی.

والله سبحانه اعلم

---

(۱) د دی څخه سابقه فتوی مراد ده.

(۲) رد المحتار ج: ۱ ص: ۴۴۴ (طبع سعيد)

(۳) غنية المتملی ص: ۲۷۱ (طبع سهيل اکيډمی لاهور) وفی فتح باب العنايه ج: ۱ ص: ۳۳۹ (طبع بيروت) (وکره التنفل قاعدا بقاء) بان يحرم قائمًا ثم يقعد وقال ابويوسف ومحمد لايجوز لان الشروع ملزم لان يأتی علی صفة شرع فيها . او باکمل منها. فاشبه النذر قائمًا ولابی حنيفة أن البقاء اسهل من الابتداء وقد جاز ترک القيام فی ابتداء النفل فيجوز فی اثنائه ...الخ. وفی مجمع الانهر شرح ملتقی الابحر ج: ۱ ص: ۲۰۱ (ولوقعد بعد ما افتتحه قائمًا جاز) عند الامام استحسانًا لانه اسهل من الابتداء (ويکره لوبلاعذر) عنده (وقال لايجوز الا بعذر) قياسا لان الشروع ملزم کالنذر ولونذر ان يصلی قائمًا لم يجز ان يصلی قاعداً فکذا هذا .... الخ.

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۴/ ۲/ ۱۳۹۸ هـ
(فتوىٰ نمبر ۲۹۲/ ۲۹ ب)

د نوافلو په جمع کې د خلکو د شرکت اهتمام کول

سوال: یو سړی د څلورو پنځو کالو څخه د اول محرم څخه ترلسم محرم پورې د نوافلو بالجماعت اهتمام کوی او په دی لسو شپو کی قرآنکریم ختموی چی په هغه کی د لاوډ سپیکر انتظام وی آیا داجائز دی؟ او که بدعت دی؟ د داسی سړی په اقتداء کی لمونځ کول څنګه دی؟

جواب: د لاوډ سپیکر وغیره اهتمام کول او خلکوته د شرکت دعوت ورکول (تداعی) ده او د تداعی سره د نوافلو جمع مکروه تحریمی ده. (۱) کوم سړی چی دا دثواب باعث ګڼی هغه مرتکب د بدعت دی. ده لره د امام جوړولو څخه پرهیز کول پکار دی، خو که څوک صحیح العقیده امام نه وی نو په ده پسی لمونځ کول د خانته لمونځ کولو څخه ښه دی، لمونځ به اوسی. والله اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۵/ ۱/ ۱۳۹۱ هـ
(فتوىٰ نمبر ۲۱۹/ ۲۲ الف)

په رمضان المبارک کی د نفلو جماعت

سوال: په سنه ۱۹۵۹، کی یوصاحب (محمود حسن) د رمضان المبارک په میاشت کی د نفلو جماعت سره متعلق یوه استفتاء د حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب رحمه الله په خدمت کی رالیږلی وه او د استفتاء سره هم د دی مسئلی متعلق د حضرت مولانا حسین احمد مدنی رحمه الله لیکل سوی جواب هم راولیږی، حضرت مفتی صاحب رحمه الله دا استفتاء د جواب د پاره خپل فائق او لائق صاحبزاده حضرت مولانا مفتی

---

(۱) وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۸۳ (طبع مکتبه حقانیه) التطوع بالجماعة اذاکان علی سبیل التداعی یکره

محمد تقي عثماني صاحب ته وسپارله چي په دغه وخت يي په دوره حديث كي داخله اخستله، ګوانكي كه په دغه وخت د هغه د ضابطي طالب علمي دورهم لاختم سوی نه وو. حضرت مولانا مدظلهم د خپل پلار په ايماء باندي د دغه استفتاء تحريري جواب وليكى چي پيش خدمت دي، داتفصيلي فتوی مخكني د (فقهي مقالاتو) په دوهم جلد كي هم شائع سوی ده، اوس د حضرت د فتاوی دي مجموعه كي د نورو فتواوو سره هم متداول نسخو په تخريج سره شائع كيږي. (مرتب عفي عنه)

استفتاء

د حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب رحمه الله په خدمت کی

سوال: د حضرت مولانا حسين احمد مدني رحمه الله يوه فتوی (الجمعية) شيخ الاسلام په نمبر كي شائع سوی ده، چي په هغه كي په رمضان كي د تهجد لمونځ تداعی سره هم افضل كيدل درج دي او حضرت ګنګوهي قدس الله سره په فتاوی رشيديه كي په رمضان كي د تهجد جماعت كه بالتداعی وی نو مكروه تحريمي يي بنوولی دی، دا د تهجد لمونځ حضرت مدني رحمه الله په قول مرجوح باندي مبني ګرځولی دی، ماډيرو حضراتو ته وليكل د چا د خوا څخه هم فيصله كن جواب موصول نسو ماسوا د حضرت والا د طرف څخه په دی وخت د دی متعلق چيری ماته د دی هم توقع نسته لوی لوی د كار مفتيان صاحبان ولاړل مسئله زير بحث ډيره مهمه ده، د دی په وجه يونوی باب د بدعت د خلاصيدو خطره ده، پخپله ماته هم تردد پيداسو، دلته په تير رمضان كي پنځوس، شپيته كله كله د سلو څخه هم زيات خلګ د تهجد لمونځ په جمعي سره اداء كوی، د دی اهتمام وسو، زه پخپله شريك سوی نه يم او نه مي چاته د شريكيدو وئيلي دي او نه مي څوك منع كړی دي، البته خپل احباب معلومات كوی، نو هغوی ته به مي وئيل چي فقهاء خو مطلق طور باندي تداعی په نوافلو كي مكروه ليكی، زموږ په اكابرو كي د چاعمل هم د دی متعلق په اوريدلو كي نه دی راغلی، حضرت والا لږ مفصل طور باندي د حضرت مدني رحمه الله د دلائلو متعلق څه تحرير كړی كه څه هم حضرت والاته به تكليف وی خوڅه وسی؟ د هيڅ خای څخه اطمنان بخش جواب پيدانه

سو، د حضرت مولانا حسین احمد مدنی رحمه الله جواب منسلك دی، کمترین بنده محمد حسن عفی عنه کراچی.

جواب د حضرت مولانا سید حسین احمد مدنی صاحب رحمه الله منقول از شیخ الاسلام نمبر ص: ۵۴، روزنامه الجمیعة دهلی

سوال او جواب د جماعت نوافل په رمضان کی بغیر د تراویحو ځخه

(منقول از مکتوبات مخطوطه فتح القدیر ج: ۱ باب الاستفتاء ص: ۴۳۸ کی دی) [1]

وقدصرح الحاکم ایضًا فی باب صلوٰة الکسوف من کافی بقوله. ویکره صلوٰة التطوع جماعة ماخلا قیام رمضان وصلوٰة الکسوف وهذا خلاف ماذکر شیخ الاسلام.

اورد المحتار ج: ۱ ص: ۵۲۳ کی دی: [2] قلت ویؤیده ایضا مافی البدائع من قوله ان الجماعة فی التطوع لیست بسنة الا فی قیام رمضان اه. وفیه النفل بالجماعة غیر مستحب لانه لم تفعله الصحابة فی غیر رمضان اه.

په مذکوره برنیو نصوصو کی یی د قیام رمضان تصریح فرمائیلی ده. د دی تخصیص یی د تراویحو سره نه دی کړی. چونکی د رسول الله ﷺ څخه تردریمی شپی پوری او د صحابه کرامو رضی الله عنهم څخه تراَخری شپی پوری نوافل د جمع سره کول منقول دی. لکه موطأ امام مالك کی په کثرت سره مروی دی. څکه هغه ټول نوافل چی د رمضان په شپوکی کول کیږی، برابره خبره ده که تراویح وی یا تهجد، د شپی په ابتداء کی وی یا د شپی په آخره کی د جمع اجازت به وی. (مؤطاء امام مالك ص: ۱۱) کی دی [3].

قال محمد: وبهذا کله ناخذ لابأس بالصلوٰة فی شهر رمضان ان یصلی الناس تطوعا بامام لان المسلمین فقد اجمعوا علی ذالك اه.

فتح الباری ج: ۴ ص: ۲۱۵ باب (فصل من قام رمضان) کی دی: [4].

---

[1] فتح القدیر ج: ۲ ص: ۵۹ (طبع مکتبه رشیده کویټه).

[2] رد المحتار ج: ۲ ص: ۴۸، ۴۹ (طبع ایچ ایم سعید)

[3] مؤطاء امام مالك: ص: ۱۴۳ (طبع بیروت بوهړ ګیټ ملتان)

[4] فتح الباری ج: ۴ ص: ۲۵۱ (طبع دار النشر الکتب الاسلامیه لاهور).

ای قیام لیالیه مصلیا. والمراد من قیام اللیل مایحصل به مطلق القیام کما قدمناه فی التهجد سواء (کان قلیلا او کثیرًا) وذکر النووی ان المراد بقیام رمضان، صلوٰة التراویح یعنی انه یحصل بها المطلوب من القیام لان قیام رمضان لایکون الابها واغرب الکرمانی فقال: اتفقوا علی ان المراد بقیام رمضان صلوٰة التراویح اه، قلت: قال النووی: المراد بقیام رمضان صلوٰة التراویح ولکن اتفاق من أین أخذه بل لمراد من قیام الیل مایحصل به مطلق القیام، سواء کان قلیلاً او کثیرًا اه. وقال العینی فی الجزء الاول صـ ۲۸۱ من کتاب الایمان (۱) من عمدة القاری مانصه. ومعنی من قام رمضان من قام بالطاعة فی لیالی رمضان ویقال یرید الصلوٰة التراویح. وقال بعضهم: لایختص ذالك بصلوٰة التراویح، بل فی ای وقت صلی تطوعا حصل له ذالك الفضل. اه

د برنی مذکوره نصوصو څخه دا لاندی امور معلومیږي:

۱: هرنفل لمونځ د جمعی سره مطلقًا مکروه نه دی بلکی د دی څخه مستثنیات هم دی.

۲: په مستثنیاتو کی یی لفظ د قیام رمضان او کسوف ذکر کړی دی.

۳: امام محمد او حاکم او صاحب بدائع وغیره متقدمینو (رحمهم الله تعالی) فقط قیام رمضان د تراویحو سره خاص کول مرجوح قول دی چی د علامه کرمانی او علامه نووی رحمهم الله تعالی قول دی، د دی په خلاف حافظ ابن حجر عسقلانی او امام عینی رحمهما لله تعالی د قیام رمضان څخه ټول نوافل مراد اخلی برابره خبره ده که تراویح وی یا تهجد وی یا نور نوافل. او د امام نووی رحمه الله قول موول ګرځولو سره یی د خپل قول طرفته راګرځولی دی، او د کرمانی رحمه الله قول ته غریب او مخدوش وایی او همداد امر مدلول مطابقی دی.

بنا په دی باندی د فتاوٰی رشیدیه په تصریح جلد ثانی ص: ۵۹ او جلد اول صفحه (۴۹) چی په هغه کی مستثنیات په تراویحو سره مختصر سوی دی په قول مرجوح باندی مبنی دی، وروسته د رمضان د ټولو نوافلو جماعت برابره خبره ده که بالتداعی وی یا بلاتداعی ټول مأذون فیه بلکی مستحب به وی او د من قام د لاندی به داخل وی، او په دی باندی به نکیر کول غیر صحیح وی، بلکی ټول طاعات طواف نفل یاعمره نافله وغیره به هم په دی کی محسوب او مرغوب فیه وګرځول سی، کماذکر العینی رحمه الله تعالی:

---

(۱) عمدة القاری باب تطوع قیام رمضان من الایمان ج: ۱ ص: ۳۳۳ (طبع دار الفکر).

موږ د قطب العالم حاجي امداد الله صاحب قدس سره العزیز عملي هم مکه معظمه کې په همدې پیداکړی دی، او د شیخ الهند حضرت مولانا محمود الحسن صاحب قدس الله سره العزیز همدا معمولو، او په حرمینو شریفینو کې د پخوا څخه عمل د سنت عشریه (۱۱) وغیره چې بالخصوص شوافع او د څلویښتو رکعتو عمل چې د موالکو معمول به وو، او د اهل مکه قدیمي عمل په هره ترویحه باندې اسبوع طواف هم د دې موئد دی.

والله اعلم
ننگ اسلاف
حسین احمد غفرله
دارالعلوم دیوبند
۱۹/ ذی الحجه ۱۳۷۲ هـ

د خط جواب د حضرت مولانا مفتي محمد شفیع رحمه الله

مکرم بنده! السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!
امعامله د نفس مسئلې په حیثیت سره خو څه اهمه نه وه خو د حضرت مولانا مدني رحمه الله په فتوىٰ باندې د تنقید په حیثیت سره یې دا دومره مهمه جوړه کړله چې په دې کې د کافي بحث او تحقیق څخه بغیر قلم لوړه ول مشکل وو، په رمضان کې زما څخه دا بالکل نه کیږي، ځکه مې خپل کشر خوی محمد تقي سلمه ته چې په دې کال کې دوره حدیث کې شریکیدونکی دی، دامسئله مې ورته حواله کړله خیال مې دا وو چې هغه ته به مشق وسي او د کتابونو حوالې به را وباسي او پیش به یې کړي، نو بیا به زه څه ولیکم، خو ماشاء الله داهلك ذهین دی، ځکه د ټولو کتابونو حواله هم زما د امداد څخه بغیر یې را وکښل، بیایي د هغه اقتباسات را کښلو سره پخپله یوتحریر ولیکی، اوس چې مې کوم تحریر ولیدی نو زما په نظر کې بالکل کافي وافي وو، ځکه مې په همدې تصدیق ولیکی هغه درلیږم. والسلام
بنده محمد شفیع عفا الله عنه ۴ شوال ۱۳۷۸ هـ

د خط جواب د حضرت مولانا مفتي محمد تقي عثماني دامت برکاتهم

د تراويحو، استسقاء او كسوف څخه علاوه نور د نفلو جمع كه بالتداعي وى نو په هرصورت كي مكروه تحريمي ده برابره خبره ده كه هغه نفلونه په رمضان كي وسى او كه په غير رمضان كي، همدا مسلك د عام فقهاوو او محدثينو دى او په همدى باندى د سلف صالحينو فتوىٰ او تعامل پاته دى.

۱: بدائع او صنائع كي دى:

اذا صلوا التراويح ثم ارادوا ان يصلوها ثانيا يصلون فرادى لابجماعة لان الثانية تطوع مطلق والتطوع المطلق بجماعة مكروه. بدائع ج: ۱ ص: ۲۹۰ (۱)

علامه ابن نجيم فرمائي: ولوصلوا التراويح، ثم ارادوا ان يصلوا ثانيا يصلون فرادى اه. البحر الرائق ج: ۲ ص: ۷۴ (۲)

په فتاوىٰ عالمگيريه كي دى:

ولوصلوا التراويح ثم ارادوا ان يصلوا ثانيا يصلون فرادى، كذا في التاتار خانية. (عالمگيريه ج: ۱ ص: ۱۲۳) (۳)

فتاوىٰ بزازيه كي دى:

صلوا بجماعة ثم ارادوا اعادتها بالجماعة يكره لان النفل بجماعة على التداعي يكره الا بالنص. اه (بزازيه على هامش الهندية ج: ۴ ص: ۳۱) (۴)

مذكورة الصدر د نصوصو څخه معلومه سوه چي د تراويحو اعاده د جمعي سره جائز نه ده او په بدائع او فتاوىٰ بزازيه كي د دى د علت تصريح هم فرمائل سوى ده چي په دوهم وار باندى كوونكى تراويح نفل مطلق (يعني هغه نفل چي په هغه كي د جمعي نص نه پيداكيږي) او نفل مطلق د جمعي سره مكروه تحريمي دى نو معلومه سول چي د فقهاوو حضراتو په نزد د نفل جماعت (على التداعي) په هرصورت كي مكروه دى، برابره خبره ده كه په رمضان كي وى ياپه غير رمضان كي، ځكه كه د رمضان نفلونه على

---

(۱) طبع ايچ ايم سعيد.

(۲) البحر الرائق ج: ۲ ص: ۶۸ (طبع ايچ ايم سعيد)

(۳) الفتاوىٰ الهندية فصل التراويح ج: ۱ ص: ۱۱۶ (طبع مكتبه حقانيه پشاور)

(۴) الفتاوىٰ البزازيه على هامش الهندية (الباب الثالث فى التراويح، ج: ۴ ص: ۲۹، (طبع مكتبه رشيديه كويټه).

الاطلاق د دی حکم څخه مستثنٰی وی، نو د تراویحو اعاده به د جمعی سره ناجائزه نه وی، کماهوظاهر.

۲: علامه طاهر بن عبدالرشید بخاری رحمه الله په خلاصة الفتاوٰی کی لیکی:

ولوزاد علی العشرین بالجماعة یکره عندنا بناء علی ان صلوٰة التطوع بالجماعة مکروه. (خلاصة الفتاوٰی ج: ۱ ص: ۲۳) (۱)

که د رمضان نفلونه د جماعت سره علی الاطلاق جائز وی نو د شلو څخه زیات رکعتونه به بالجماعت مکروه نه وی.

۳: په درمختار کی دی:

ولایصلی الوتر ولا التطوع بجماعة خارج رمضان ای یکره ذالك علی سبیل التداعی بان یقتدی اربعة بواحد، کمافی الدرر. (شامی ج: ۱ ص: ۲۲۳) (۲)

علامه ابن عابدین رحمه الله فرمائی:

والنفل بالجماعة غیر مستحب، لانه لم تفعله الصحابة فی غیر رمضان. ردالمحتار ج: ۱ ص: ۲۲۴) (۳)

علامه کاسانی رحمه الله تحریر فرمائی: الجماعة فی التطوع لیست بسنة الا فی قیام رمضان وفی الفرض واجبة اوسنة موکدة. (بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۲۹۸) (۴)

محقق ابن همام رحمه الله فرمائی: وقد صرح الحاکم ایضا فی باب الصلوٰة الکسوف من الکافی بقوله، ویکره صلوٰة، التطوع جماعة ماخلا قیام رمضان وصلوٰة الکسوف. (فتح القدیر ج: ۱ ص: ۴۳۸) (۵)

په پورته ذکرسوی اصولو کی صلوٰة النفل بالجماعة د کراهت حکم څخه قیام د رمضان مستثنٰی سوی دی او د تراویحو په ځای یی د قیام رمضان لفظ استعمال کړی دی چی د هغه د عموم څخه داشبهه کیدی سی چی داحکم صرف د غیر رمضان د پاره مخصوص دی، خو په اصل کی د قیام رمضان دالفظ (د فقهاوو د عرف په لحاظ سره

---

(۱) (طبع مکتبه رشیدیه کویته).

(۲) الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۸ (طبع ایچ ایم سعید)

(۳) ردالمحتار ج: ۲ ص: ۴۹ (طبع ایچ ایم سعید)

(۴) (طبع ایچ ایم سعید).

(۵) فتح القدیر باب الاستفتاء ج: ۲ ص: ۵۹ (طبع مکتبه رشیدیه کویته).

بالخصوص د جماعت په مسئله کې، عام نه دی بلکې د تراویحو سره مخصوص دی، لکه چې انشاء الله موږ به یې عنقریب بالتفصیل بیان کو. والله الموفق.

۴: حضرت شیخ الحدیث مولانا محمد ذکریا صاحب په شرح موطأ کې فرمائي:

قال الزرقانی رحمه الله ظاهره (ای حدیث افضل الصلوٰة صلوٰتکم فی بیوتکم الا المکتوبة) یشمل کل نفل. لکنه محمول علی مالایشرع له التجمیع کالتراویح والعیدین. اه (اوجز المسالك ج: ۲ ص: ۷) ([1])

حضرت الشیخ مولانا خلیل احمد سهارنپوری رحمه الله په شرح ابوداود کې لیکي:

فان خیر صلوٰة المرء. وهذا عام لجمیع النوافل والسنة الا النوافل التی من شعائر الاسلام کالعید والکسوف والاستسقاء. قلت: وهذا یدل علی ان صلوٰة التراویح فی البیت افضل. والجواب عن الذین قالوا بافضلیتها فی المسجد جماعة ان رسول الله ﷺ قال ذالك لخوف الافتراض. فاذا ذال الخوف بوفاته ﷺ ارتفع المانع وصار فعله فی المسجد افضل فاشبه صلوٰة العید. (بذل المجهود ج: ۲ ص: ۳۳۲) ([2])

په دی نصوصو کې لفظ د تراویحو استعمال سوی دی. قیام رمضان څخه چې د دی د عموم څخه د عموم حکم شبه وی

۵: عنایه شرح هدایه کې دی: (فصل فی قیام شهر رمضان) ذکر التراویح فی فصل علی حدة لاختصاصها بمالیس لمطلق النوافل. (عنایة علی هامش الفتح ج: ۱ ص: ۳۳۳) ([3])

په البحر الرائق کې دی: (تحت قول الکنز) (وسنن فی رمضان عشرون رکعة .... الخ) بیان الصلوٰة التراویح وانما لم یذکرها مع السنن المؤکدة قبل النوافل المطلقة لکثرة شعبها ولاختصاصها بحکم من بین سائر السنن والنوافل وهوالاداء بجماعة (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۷۱) ([4])

د دی څخه معلومه سول چې تراویح په جمعی سره اداء کول د تمامو سنتو او نوافلو په مقابله کې د دی خصوصیت دی.

([1]) (طبع مکتبه حقانیه ملتان)

([2]) طبع معهد الخلیل الاسلامی کراچی.

([3]) عنایة علی هامش فتح القدیر ج: ۱ ص: ۴۰۷ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

([4]) البحر الرائق ج: ۲ ص: ۶۶ (طبع ایچ ایم سعید)

۶: فتاوی قاضیخان کی دی:

ویستحب ادائها (ای التراویح) بالجماعة وقال مالك والشافعی رحمهما الله تعالی فی القدیم: الانفراد افضل کسائر السنن. انتهی وفیه بعد ذالك: والصحیح ان ادائها بالجماعة فی المسجد افضل لانه فیه تکثیر الجماعة وکذالك فی المکتوبات [1] (خانیة علی هامش الهندیة ج: ۱ ص: ۲۱۳)

په اولنی نص کی اشاره وفرمائیل سوه چی د تراویحو او د یو څو نورو منصوص سنتونه علاوه په ټولو سنتونو کی موږ هم د شوافعو وغیره د پخوانی قول سره متفق یوچی په دی کی انفراد افضل دی په دوهم نص کی وفرمائیل سول چی تراویح په دی حکم کی د مکتوباتو سره شریکی دی که د رمضان په بقیه نفلونو کی هم جماعت جائز وی نو تصریح به یی سوی وه.

۷: حضرت مولانا رشید احمد ګنګوهی قدس سره العزیز لیکی چی:

د نوافلو جماعت څخه ماسوا د هغه مواقعو څخه چی د حدیث څخه ثابت دی مکروه تحریمی دی، په فقه کی لیکلی دی که تداعی وی او مراد د تداعی څخه د څلورو کسانو کیدل وی، وروسته جماعت د صلوٰة کسوف. استسقاء او د تراویحو درست او باقی نور ټول مکروه دی، کذافی کتب الفقه. (فتاوی رشیدیه ص: ۲۸۹) [2]

حضرت حکیم الامت مولانا تهانوی رحمه الله د شبینی مفاسد بیانوی او فرمائی:

مثلا که د تراویحو څخه وروسته داعمل وی نو د نفلو جماعت د ډیرو خلکو سره کول دی کوم چی مکروه دی. (امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۳۰۰) [3]

دی حضراتو بالکل تصریح وکړه، په وضاحت سره یی بیان وکی چی د نفل جماعت (د تراویحو څخه ماسوا) رمضان کی هم داشان ناجائز دی څنګه چی په غیر رمضان کی.

۸: د دی روایاتو څخه علاوه درایت هم د دی مقتضی دی چی نفل د جمع سره په رمضان کی هم جائز نه دی، څکه چی د تراویحو جماعت خلاف قیاس دی څکه چی تراویح په تطوعاتو کی دی، او په تطوعاتو کی اخفاء مقصود ده په خلاف د فرائضو

---

(۱) الفتاوی الخانیه علی هامش الهندیة باب التراویح ج: ۱ ص: ۲۳۳ (طبع مکتبه حقانیه پشاور)

(۲) تالیفات رشیدیه مع فتاوی رشیدیه ص: ۲۹۲ (اداره اسلامیات لاهور)

(۳) امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۴۲۲ (طبع مکتبه دار العلوم کراچی)

خكه تطوعات خو نه صرف بلاجماعته بلكې په كوركې كول ښه دي لكه چې حضور ﷺ په يوحديث كې ارشاد وفرمائيلو:

(صلوٰة المرء في بيته افضل من صلوٰته في مسجدي هذا الا المكتوبة) [۱] نو ثابت سول چې د تراويحو جماعت خلاف قياس دی او د اصولو دامسلمه قاعده ده چې (امر خلاف قياس په خپل مورد باندې منحصر وي) په دې باندې قياس كولو سره نور مسائل په دې حكم كې ګرځول جائز نه دي، اوس كتل دادي چې په نوافلو كې د جماعت مورد څه څه دي؟ په نوافلو كې د جماعت مورد صلوٰة الكسوف، صلوٰة الاستسقاء او صلوٰة العيدين (على قول من عدهما من النوافل) او صلوٰة التراويح دي، د رمضان يوبل نفل مثلاً تهجد وغيره كې چيرې هم د چا څخه جماعت منقول نه دی، البته يو دوه روايتونه داشان پيداكيږي خو هلته جماعت لاعلى السبيل التداعي، دی چې اتفاقًا په هرصورت كې جائز دي، مثلاً د حضرت ابن عباس رضي الله عنه هغه مشهوره واقعه چې په هغه كې هغه فرمائي چې حضور ﷺ په تهجدو كې مشغول وو، نو زه د هغوی سرې طرف ته ودريدم د حضور ﷺ زه (د يوروايت مطابق) د لاس څخه ونيولم او راسته طرف ته يې راتاوكړم، په دې كې مقتدي صرف حضرت ابن عباس رضي الله عنه دی چنانچې د حضرت شيخ مولانا انورشاه كشميري رحمه الله ترمذي په تقرير كې دي چې:

وبين التراويح والتهجد في عهده ﷺ لم يكن فرق في الركعات بل في الوقت والصفة اى التراويح تكون بالجماعة في المسجد بخلاف التهجد. (العرف الشذي ج: ۱ ص: ۲۳۰)

او حضرت مولانا رشيد احمد ګنګوهي ليكي چې:

او رسول الله ﷺ به تهجد هميشه منفرداً كول، هيڅكله يې په تداعي سره جماعت نه دی كړی كه څوك به دريدل نو څه خبره به نه وه، لكه چې حضرت ابن عباس رضي الله عنه يووار پخپله د حضور ﷺ پسې ولاړ وو، په خلاف د ترويحه چې دايي څو واره په تداعي سره په جمع اداء كړې دي. (فتاوئ رشيديه ص: ۳۰۷)

---

[۱] سنن ابى داود باب صلوٰة الرجل التطوع في بيته حديث رقم: ۱۰۴۴ ج: ۱ ص: ۲۷۴ (طبع دار الفكر)

کله چې دامعلوم سول چې د نفلو جماعت صرف د تراویحو، کسوف، استسقاء اوعیدین کې مشروع دی نوپه حکم د مقدمې ثانیه نور نوافل مثلاً: تهجد وغیره کې به داحکم نسې متعدی کولې، ځکه چې په دی کې جماعت منقول او مأثور نه دی. لهذا د منصوصه نوافلو څخه علاوه په ټولو نوافلو کې برابره خبره ده که هغه په رمضان کې وي یا په غیر رمضان کې جماعت بالتداعي به مکروه تحریمي وي

د رمضان د قيام تحقيق

حضرت شیخ مولانا سید حسین احمد مدنی رحمه الله پخپل استدلال کې هغه نصوص پیش کړي دي چې په لوړ دریم نمبر کې تیرسول او د هغه څخه علاوه د مؤطاء امام مالك رحمه الله یوعبارت یې پیش کړی دی په دی ټولوکې په مستثنیاتو کې د (قيام رمضان) لفظ استعمال سوی دی، چې د هغه څخه ثابتيږي چې د قیام رمضان څخه مراد صرف تراویح نه دی بلکې (مایحصل به القیام) مطلقا مراد دی. او بیا د واړو لره یوځای کولو سره یې دانتیجه را ووتله چې فقهاوو د قیام رمضان لفظ استعمال کړی دی او د عینی او عسقلانی د عبارتونو څخه د هغه عموم معلومیږي. لهذا د رمضان په هرنفل کې جماعت جائز دی، خو د قیام رمضان لفظ په لغوی اعتبار سره خو بیشکه عام دی خو د عامو فقهاوو او عام محدثینو عرف دادی چې داصرف په تراویحو کې خاص کوی، او د تراویحو څخه وروسته د قیام رمضان د لفظ استعمالولو وجه د هدایې په شرحه کې علامه بابرتی رحمه الله داسې نقل کړې ده:

وترجم بقيام رمضان اتباعا لفظ الحديث قال ﷺ ان الله تعالى فرض عليكم صيامه وسننت لكم قيامه. (عناية على هامش الفتح) (ج: ۱ ص: ۳۳۳) [۱]

۱: د فقهاوو رحمهم الله د دی قول مطلب (چې د قیام څخه علاوه د نورو نوافلو جماعت مکروه دی) عمدة القاری او فتح الباری څخه د اخذ کولو په ځای بهتر او انسب دادی چې پخپله د فقهاوو د عبارتونو څخه اخذ سی چې په زیر بحث سند زیر مسئله کې د نص درجه لري، په خلاف د عمدة القاري او فتح الباري چې د هغوی پیش نظر په دی مقام کې د جماعت بحث نه دی بلکې د حدیث (من قام رمضان ایماناً) تشریح ده، ځکه

---

[۱] عناية على هامش فتح القدير فصل في قيام شهر رمضان ج: ۱ ص: ۴۰۲ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

موږ دلته د فقهاوو هغه یوڅو عبارتونه پیش نظر کوو چې د جماعت په مسئله کې نص دی او د هغه څخه معلومیږي چې د هغوی په نزد د قیام رمضان څخه مراد تراویح دي
الف: علامه مرغینانی رحمه الله په هدایه کې (فصل فی التراویح) په ځای فصل فی قیام رمضان په عنوان لګولو سره د تراویحو مسائل ذکر کړي دي. او د هدایې شارحینو مثلاً محقق ابن همام د دې عنوان لاندې د قیام رمضان تشریح کولو په ځای د تراویحو تفسیر شروع کړی دی:
(فصل فی قیام رمضان) التراویح جمع ترویحة (فتح القدیر ج: ۱ ص: ۳۳۳) (۱)
او علامه بابرتی رحمه الله هم د دې عنوان لګولو سره تراویح د سنن او نوافلو څخه خانته د ذکرکولو وجه بیانول شروع کړي دي (لکه چې لوړ په ینخمه شماره کې تیرسول)
(عنایه په ذکرسوی حوالې سره)
ب: ملك العلماء علامه کاسانی رحمه الله په بدائع کې چیرې چې یې د قیام رمضان لفظ استعمال کړی دی هم هلته لږ مخکې یې دلالة د هغه تشریح بیان کړې ده چې مراد یې تراویح دي، دوی د فرائضو او نوافلو په مینځ کې مابه الفرق امتیازات بیانولو سره لیکلي دي:
ومنها ان الجماعة فی التطوع لیست بسنة الا فی قیام رمضان وفی الفرض واجبة او سنة مؤکدة.
بیایې دوی کرښې وروسته د دې فرق وجه بیانولو سره یې وفرمانیل:
وانما عرفنا الجماعة سنة فی التراویح بفعل رسول الله ﷺ واجماع الصحابة. (بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۲۹۸) (۲)
د دې څخه علاوه هغه مسئله چې د تراویحو اعاده د جماعت سره ناجائز ده د دې څخه هم ثابتیږي چې صاحب بدائع د قیام څخه مراد تراویح اخستي دي او هغه د نفلو جماعت په رمضان او غیر رمضان دواړوکې ناجائز ګرځوي وهو الظاهر.
ج: علامه شمس الائمه حضرت سرخسی رحمه الله فرمائي:
الفصل الخامس فی کیفیة النیة واختلفوا فیها. والصحیح ان ینوی التراویح او السنة او قیام اللیل. (مبسوط للسرخسی ج: ۲ ص: ۱۴۵) (۱).

---

(۱) فتح القدیر فصل فی قیام رمضان ج: ۱ ص: ۳۰۷ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه).
(۲) (طبع ایچ ایم سعید)

د: په فتاوىٰ قاضیخان کی دی: ان نوی التراویح او سنة الوقت او قیام الیل فی رمضان جاز (خانیة علی هامش عالمگیریه ج: ۱ ص: ۲۱۲) ([2])

ګوانکی قیام اللیل فی رمضان او تراویح دواړه هم معنیٰ لفظونه دی د تراویح د نیت کولو په وخت د تراویح لفظ استعمال کړی یا د قیام رمضان برابر دی.

(جواب نمبر ۲): په احادیثو او آثارو کی هم چی چیری د قیام رمضان لفظ استعمال سوی دی، هلته د دی څخه تراویح مراد اخستی سی، د دی څخه علاوه نه.

الف: عن سلمان الفارسی ﷺ قال: خطبنا رسول الله ﷺ فی آخر یوم من شعبان. فقال: یا ایها الناس! قد اظللکم شهر عظیم. شهر مبارك، شهر فیه لیلة خیر من الف شهر. جعل الله صیامه فریضة وقیامه تطوعا. (مشکوٰة بحواله بیهقی ص: ۱۷۳) ([3]).

او د سنن نسائی په روایت کی دی: (افترض الله علیکم صیامه سننت لکم قیامه) دلته د قیام څخه مراد (د تراویح) څخه علاوه بل څه کیدی نسی، ځکه که د قیام څخه تهجد مراد واخستل سی، نو د قیامه تطوعاً. داجمله به بېکاره سی. ځکه چی د تهجدو د تطوع کیدو په رمضان کی څه تخصیص دی؟ هغه خو په غیر رمضان کی هم تطوع دی. معلومه سول چی دلته د قیام څخه مراد تراویح دی او د دی قیام څخه د تراویح مراد اخستلو تائید د دی څخه هم کیږی چی فقهاء رحمهم الله داحدیث د تراویحو په اثبات کی نقل کوی.

کمافی الفتح ج: ۱ ص: ۳۳۳، ([4]) والبزازیة ص: ۳۱ ([5]) ومراقی انفلاح علی هامش الطحاوی علی المراقی صـ ۲۳۴) ([6])

([1]) (طبع دار المعرفت بیروت)

([2]) الفتاوىٰ الخانیة علی هامش الهندیة فصل فی نیت التراویح ج: ۱ ص: ۲۳۲ (طبع مکتبه حقانیه پشاور)

([3]) (طبع قدیمی کتب خانه)

([4]) فتح القدیر ج: ۱ ص: ۴۱۲ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه).

([5]) البزازیة علی هامش الهندیه ج: ۴ ص: ۲۹ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

([6]) حاشیة الطحطاوی علی مراقی الفلاح ص: ۲۲۴، ۲۲۵ (طبع نور محمد کتبخانه)

ب: عن السائب بن يزيد الصحابی قال: كانوا يقومون علی عهد عمر ﷺ بعشرين ركعة وعلی عهد عثمان ﷺ وعلی ﷺ عنهما مثله. (عمدة القاری بحواله بيهقی ج: ۵ ص: ۲۲۷) (۱)

د دی حديث سياق او سباق په واضح طور باندی دلالت کوی چی دلته د قيام څخه مراد تراويح دی او احناف داحديث د شل رکعتو تراويحو په استدلال کی پيش کوی. کمافی العمدة.

۳: عام طور د احاديثو شارحين هم د قيام رمضان څخه مراد تراويح اخلی.

الف: چنانچی په صحيح مسلم کی داشان عنوان قائم سوی دی: (که څه هم هغه تراجم د امام مسلم قائم کرده نه دی بياهم داتراجم مستند محدثينو لګولی دی)

باب الترغيب فی قيام رمضان وهو التراويح. (صحيح مسلم ج: ۱ ص: ۲۵۹) (۲)

ب: حضرت شيخ مولانا انورشاه کشميری قدس الله سره العزيز په تقرير ترمذی کی ليکی:

باب ماجاء فی قيام شهر رمضان ای التراويح. (العرف الشذی ج: ۱ ص: ۳۲۹) (۳).

ج: حضرت شيخ مولانا رشيد احمد ګنګوهی رحمه الله په تقرير ترمذی کی نص فرمائی:

باب فی قيام رمضان، هذا القيام كان عاما ثم اختص بالتراويح فمطلقه يرادبه التراويح. (الكوكب الدری ج: ۱ ص: ۲۲۷) (۴).

د: موطاء امام محمد هغه عبارت چی د حضرت شيخ مدنی رحمه الله په جواب کی تحرير سوی دی د هغه د سياق او سباق څخه هم داظاهريږی چی دلته چی د امام محمد رحمه الله، د قيام شهر رمضان لفظ استعمال کړی دی د هغه څخه مراد هم تراويح دی عبارت دادی:

قال محمد: وبهذا كله نأخذ. لابأس بالصلوٰة فی شهر رمضان ان يصلی الناس تطوعا بامام لان المسلمين قد اجمعوا علی ذالك. (۵)

---

(۱) عمدة القاری (طبع دار الفکر)

(۲) (طبع قديمی کتب خانه)

(۳) العرف الشذی علی جامع الترمذی ص: ۳۰۸ (طبع قديم مکتبه رحيميه سهارنپور).

(۴) (طبع ايچ ايم سعيد)

(۵) الموطا للامام محمد رحمه الله ص: ۱۴۳ (طبع قديمی کتب خانه).

د دې مسئلې چې کوم دلیل پیش سوی دی (یعنی د مسلمانانو اجماع) هغه صرف په تراویحو باندې صادق راځي، نه په غیر تراویح باندې، ځکه چې غیر تراویح باندې اجماع خو یوې خواته کړه، د دې نفس ثبوت هم منقول نه دی، ځکه چې د رسول الله ﷺ او د صحابه کرامو رضوان الله تعالی علیهم اجمعین ادوار مبارکه کې چیرې هم غیر تراویح کې بالتداعي د نفلو د جماعت ثبوت نه پیدا کیږي.

به هرحال! د دې ټولو نصوصو څخه چې موږ تراوسه په دې سلسله کې پیش کړل کم ترکمه دومره خبره خو په هرصورت ثابتیږي چې چیرې فقهاوو وغیره قیام رمضان یې د کراهت جماعت څخه مستثنی ګرځولی دی هم هلته تراویح مراد دی، که څه هم فی نفسه، د قیام رمضان لفظ چې په حدیث، من قام رمضان .... الخ کې موجود دی. هغه هرلمونځ او فعل اطاعت ته عام او شامل دی.

زیر بحث مسئله او علامه عینی رحمه الله

لوړ عبارتونه وغیره خو په دې باره کې وو چې قیام اللیل في رمضان، چې په هغه کې یې جماعت ګرځولی دی د هغه څخه مراد تراویح دي، خو یوځو د حدیث شارحینو قیام رمضان عام ګرځولی دی لکه چې شارح بخاری علامه بدرالدین عینی رحمه الله چې د هغوی د عبارت حواله د حضرت مولانا مدنی رحمه الله په جواب کې ورکول سوی ده، د دې څخه معلومیږي چې د علامه بدر الدین عینی رحمه الله مسلك دادی چې قیام اللیل في رمضان عام دی تراویح اوغیر تراویح ټولوته (مایحصل به القیام مطلقًا) د لاندې په قیام رمضان کې به داخل منل کیږي، خو که غور وسی نو په وضاحت سره به داخبره مخ ته راسي چې د علامه بدرالدین عینی رحمه الله داقول حدیث (من قام رمضان ایمانًا واحتسابًا غفرله) د تشریح لاندې راغلی دی. ځکه چې د دې حاصل دادی چې په قیام رمضان باندې کوم ثواب په دې حدیث کې موجود دی هغه صرف په تراویحو باندې نه دی بلکې مطلق هرلمونځ باندې چې د رمضان په شپه کې اداء سی ثواب به باندې حاصلیږي، په دې ځای کې د دې بحث سره هیڅ تعلق نسته چې هغه د جماعت سره اداء سی یا بغیر د جماعت څخه، هم داوجه ده چې دلته علامه عینی رحمه الله د جماعت د

مسئلې څه ذکر نه دی کړی بلکې د دی مسئلې ذکر علامه عینی رحمه الله (باب صلوة اللیل) کې کړی دی، په دی کې د هغوی عبارت دادی:

(حدیث: صلوا ایها الناس فی بیوتکم، فان افضل الصلوة المرء فی بیته. لاندی فرمائی: واستثنی من عموم الحدیث عدة من النوافل ففعلها فی غیر البیت اکمل وهی ماتشرع فیه الجماعة، کالعیدین والاستسقاء والکسوف.

بیا د یوڅو کرښو څخه وروسته فرمائی:

قال الامام حمید الدین الضریر: نفس التراویح سنة اما ادائها بالجماعة فمستحب.

بیا د یوی د یوی کرښې څخه وروسته دی:

وفی جوامع الفقه: التراویح سنة مؤکدة والجماعة فیها واجبة وفی الروضة لاصحابنا ان الجماعة فضیلة، وفی الذخیرة لاصحابنا عن اکثر المشائخ ان اقامتها بالجماعة سنة علی الکفایة. (عمدة القاری ج: ۵ ص: ۲۲۷) (۱)

خلاصه داده چې د علامه بدرالدین عینی رحمه الله چې چیری د قیام رمضان عموم ذکر کړی دی، هلته یی د جماعت مسئله نه ده ذکرکړی او چیری چې یی د جماعت مسئله بیان فرمائیلی ده هلته یی په مستثنیاتو کی قیام رمضان نه دی ذکر کړی بلکې لفظ د تراویحو څخه سو نور نوافل رمضان د جماعت په جائز کیدو باندی استدلال غیر صحیح دی.

د دی تفصیل څخه داهم معلومه سول چې په دی بحث کی په حقیقت کی د فقهاوو علیهم الرحمه ترمینځ څه اختلاف نسته، د ټولو په نزد جماعت صرف د تراویحو جائزدی، خو کلام په دی کی دی چې حدیث (من قام رمضان ایمانًا کی چې کوم فضیلت موجود دی هغه صرف د تراویحو د اپاره مخوص دی یامطلق صلوة باندی به هغه فضیلت حاصلیږی؟ په دی کی علامه عینی رحمه الله د عموم قول اختیار کړی دی، او علامه نووی او علاکرمانی رحمهم الله دوهم (علی ماذکره العینی) د دی تفصیل څخه داهم واضحه سوه چې حضرت مولانا ګنګوهی رحمة الله علیه چې د دیوبند په جماعت کی د وخت ابوحنیفه لقب درلودی، د هغوی فتوی مرجوح باندی عمل کرځول دفهم عاجز څخه پورته دی، پاته سوه د حضرت حاجی امداد الله صاحب مهاجر مکی رحمة

(۱) مذکوره ټول عبارتونه عمدة القاری (طبع دار الاحیاء التراث بیروت) هم په دی صفحه ج: ۵ ص: ۲۲۷، باندی موجود دی.

الله علیه او د حضرت شیخ الهند مولانا محمود الحسن قدس الله سره العزیز عمل نو د حضرت حاجی صاحب عمل خو معلوم نه دی، خو د حضرت شیخ الهند مولا محمود الحسن قدس الله سره متعلق دومره خبره د یقین په درجه کی معلومه ده چی دوی په شروع کی د تهجدو جماعت لاعلی سبیل التداعی یو د دوو افرادو سره کړی وو خوکله چی خلګ زیات راغلل نو د همدی کراهت د وجی دوی ټولو شپه د تراویحو معمول جوړه کړی وه، عموماً اتلس سپاری به یی په تراویحو کی په جماعت سره ویل کیدی، او تراویح به یی د پیشلمی په وخت باندی ختمولی، چی د هغه شاهدان به نن هم په دیوبند کی په سلونو حضرات وی. والله اعلم بحقیقة الحال.

یوضروری ګذارش

په آخره کی ګذارش دی چی د حضرت مولانا حسین احمد مدنی رحمه الله عظمت شان جلالت قدر او د علمی تبحر پیش نظر خو په دی مسئله باندی د قلم لوړولو جرأت خوکوم لوی عالم ته هم نه دی پکار چی جایی چی زما په شان طفل مکتب په دی باندی څه ووئیل سی، خو الحمدلله د دیوبند د جماعت خصوصیت، او هم د دی بنده ګانو تعلیم او تلقین موږ ته داسیده لاره ښوولی ده چی په شرعی مسائلو کی آزادانه رایه اظهار ترک ادب نه دی، بلکی د شاګردانو اظهار خیال هم د دی بزرګانو معنوی فیض وی ځکه د الله په نامه سره څه چی په دی کی په تحقیق سره ماته واضح سول هغه می ولیکل، او د الله څخه پناه غواړم چی د بزرګانو په شان کی د ادنی ترک ادب څخه مامحفوظ وساتی آمین.

اللهم ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعه، وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابه واخردعوانا ان الحمدلله رب العالمین.

احقر العباد

محمد تقی عثمانی عفی عنه

متعلم دار العلوم کراچی نمبر ۱۴

۳ شوال ۱۳۷۸ هـ ۱۳ / اپریل ۱۹۵۹ ء

لله درالمجیب حیث اصاب فیما اجاب وأجاد فیما افاد مع ملاحظة ادب الاکابر، وفقه الله تعالی لما یجب ویرضی.

بنده محمد شفیع عفا الله عنه

صدر دارالعلوم کراچی نمبر ۱۴

۸/ شوال ۱۳۷۸ ھ

فصل فی التراویح
د تراویحو او شبینی متعلق مسائل

د څلورو تراویحو څخه وروسته په وقفه کی څه وئیل پکار دی؟

سوال: د تراویحو د هرو څلورو رکعتونو څخه وروسته څه وئیل کیږی؟ داسنت دی که واجب او که مستحب؟ او دا آیتونه صرف امام صاحب ووایی یامقتدی هم؟ که زبانی ورته یاد نه وی نو په کتلو سره وئیلی سی؟

جواب: په تراویحو کی د هرو څلورو رکعتونو څخه وروسته د عام رکعتونو په مقدار ناسته مستحب ده، په دی وقفه کی څه خاص ذکر واجب یا مسنون نه دی، فقهاوو لیکلی دی: که په دی کی څه تسبیحات او وایی برابره خبره ده که خانته نفلونه پکښی وکړی او که خاموش پکښی اوسی (۱)، او د مشانخو معمول دادی چی په دی کی داتسبیح ووایی:

سبحان ذی الملك والملكوت، سبحان ذی العزة والعظمة والقدرة والكبرياء والجبروت، سبحان الملك الحی الذی لاينام ولايموت، سبوح قدوس رب الملئكة والروح لااله الا الله نستغفرالله نسألك الجنة ونعوذ بك من النار (كذافی ردالمحتار من القهستانی) (۲)

او داتسبیح په مزه ویل پکار دی، امام ته هم او مقتدی ته هم.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۱/ ۹/ ۱۳۹۷ ھ

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۴۲ يجلس ندبابين كل اربعة بقدرها ..... ويخيرون بين تسبيح وقرأة وسكوت وصلوة فرادی.

(۲) وفی الشامية ج: ۲ ص: ۴۲ (طبع ایچ ایم سعید) قوله بين تسبيح، قال القهستانی: فيقال ثلاث مراة: سبحان ذی الملك والملكوت ... الخ.

په تراویحو باندي د اجرت مسئله

سوال: زه زیات په بهر کی اوسیږم او پاکستان ته کله کله راځم په دی کال دلته د تراویحو کولو اتفاق وسو. سوال دادی چی یوخوان حافظ چی د هغه عمر ۲۵ کالوته قریب دی، مستند حافظ دی، قرأت یی هم قابل د اعتراض نه دی پخپله خپل تجارت کوی بلکی اکثره او بیشتر پخپله د جومات امدا هم کوی او د جومات څخه هیڅ قسم اجرت نه اخلی. خوځه کسان د ده څخه خوشحاله نه دی، او د بهر څخه د رمضان د پاره حافظ راوستل غواړی او هغه ته د قرآن په ختم باندی پیسی هم ورکول وی آیا داجائز دی؟

جواب: په اجرت باندی د تراویحو ورکولو د پاره کوم حافظ سره معامله کول قطعا ناجائزده [1] او کله چی د جومات حافظ صاحب بغیر د اجرت څخه لمونځ ورکوی او خلک هم د هغه څخه خوشحاله دی نو خامخا د بهر څخه په اجرت باندی حافظ راغوښتل بالکل درست نه دی.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۸/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوی نمبر ۹۷۸/ ۲۸ ج)

په تراویحو باندی أجرت اخستل

سوال: په رمضان کی د حافظ قرآن د پاره خلک چنده جمع کوی هغه ته کپړی وغیره هم ورکوی یا د اول څخه پیسی مقرر کولو سره حافظ راولی آیا دا جائز دی؟

---

[1] وفی الشامية ج: ۲ ص: ۵۲ ويمنع القاری للدنيا، والاخذ والمعطی آثمان. فالحاصل ان ماشاع فی زماننا من قرأة الاجزاء بالاجرة لايجوز. لانه فيه الامر بالقرأة واعطاء الثواب للامر والقرأة لاجل المال. فاذا لم يكن للقاری ثواب لعدم النية الصحيحة فاين يصل الثواب الى المستاجر. ولوالاجرة ماقرأ احد لاحد فی هذا الزمان جعلو القرآن العظيم مكسبا ووسيلة الى جمع الدنيا انا لله وانا اليه راجعون. او همدارنګه وګورئ امداد المفتين ص: ۳۲۵ وفتاوی دار العلوم ديوبند ج: ۴، ص: ۲۲۲، ۲۹۸ وامداد الاحكام ج: ۱ ص: ۷۵۴.

جواب: د تراویحو ورکولو د پاره اجرت مقرر کول بالکل ناجائز دی، (۱) که بغیر د اجرت څخه حافظ نه پیداکیږی نو په الم ترکیف .... سره دی تراویح وسی هوا که د څه اجرت څخه بغیر کوم حافظ تراویح وکړی او بیاکوم سړی په خپله خوښه د هدیی په طور هغه ته څه پیش کړی نو د هغه اخستل او ورکول بیاجائز دی، خو اول نن صبا د دی دومره التزام کول کیږی چی هغه هم یوقسم طی شده اجرت جوړیږی، د داسی التزام څخه پرهیز لازم دی، دوهم د دی غرض د پاره په چنده کولو کی ډیر مفاسد دی، د دی څخه پرهیز کول پکار دی.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۴۰۱/۱۰/۲۱ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۲۰۰/ ۳۲ ج)

په تراویحو باندی د اُجرت اخستنو حکم

سوال: احقر د قرآن مجید د حفظ کولو څخه وروسته د خپل ملکی رواج مطابق په تراویحو کی د قرآن مجید اوریدلو او رقم به یی اخستی، د څو کالو څخه می توبه کاږلی ده او رقم اخستل می پریښووی، اخستل سوی رقم خوبه په حقوق العباد کی داخل نه وی؟ آیا صرف د الله ﷻ څخه توبه کافی ده؟ واضح دی وی چی احقر په دی دوران کی صاحب د نصاب نه وو، ورسره د ختم والاشپی څخه مخکی به اشرفِ نفس هم موجود وو؟

۲: په دی کال رمضان المبارك کی ختم والا شپی م د رقم اخستلو څخه انکار وکی نو د هغه څخه وروسته څه کسان مخفی طور باندی د أحقر خواته راغلل، او وی وئیل چی موږ ستا خدمت په دی وجه نه کوو چی تاموږ ته قرآن مجید ویلی دی، بلکی طالبعلم ګڼلو سره بطور هدیه یاصدقه ورکوو، احقر د هغوی په اصرار باندی څه رقم قبول کی خکه چی د دی څخه مخکی څه قسم اشراف او انتظار د دی رقم نه وو، ایا هغه رقم خوبه زما د پاره حرام نه وو؟ که حرام وو نو د هغه څخه د خلاصیدو څه صورت دی؟

---

(۱) سابقه حواله وګوری.

جواب: په تراویحو اوریدو باندی اجرت اخستل ناجائزدی (۱) لهذا دارقم د هغه اصلی مالکانو ته بیرته ورکول ضروری دی کومو کومو خلکو ته چی یی رسول په وس کی وی هغوی ته دی ورسول سی یادی د هغوی د طرفه معاف سی او چاته چی رسول د وس څخه بهر وی د هغه د پاره توبه او استغفار وسی.

۲: صورت مسئوله کی چی کوم رقم اخستل سوی دی هغه اجرت نه دی هدیه ده چی د هغه اخستل جائز دی. والله اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱/ ۱۱/ ۱۳۸۷ ھ

(فتوی نمبر ۱۳۳۷/ ۱۸ الف)

د شبینی حکم

سوال: یوسړی د شبینی انتظام کوی یعنی د قرآن شریف ګنو حافظانو ته دعوت ورکوی چی په یوه شپه کی قرآن شریف ختمولی سی. بعضی په نوافلو کی تلاوت کوی او نور د هغه اقتداء کوی او بعضی بغیر د اقتداء څخه تلاوت کوی آیا داجائز دی؟

جواب: د کوم قسم شبینی ذکر چی په سوال کی وسو د هغه اهتمام مکروه دی ځکه چی هغه د نوافلو جماعت او په یوه شپه کی د قرآنکریم په ختمولو باندی مشتمل دی او دا دواړه مکروه دی. والله اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۵/ ۲/ ۱۳۹۹ ھ

(فتوی نمبر ۲۱۹/ ۱۲ الف)

۱: په تراویحو باندی د اجرت مسئله
۲: د جمعی سره فرض نه کوونکی په تراویحو کی امام جوړیدی سی او که نه؟

سوال: د تراویحو د پاره پیسی ترل خو حرام دی، خو مولانا تهانوی صاحب اونور حضرات دا وایی، که ونه ترل سی او خلک یی په خوشحالی ورکړی بیاهم جائزنه دی

---

(۱) وګورئ سابقه حواله ص: ۴۲۰ او د هغی حاشیه نمبر ۱.

چې د هغه د بعضو اصحابو څخه دلائل ورکوي، خو هغه حافظ چې تړلې يې نه خو چې په خوشحالي يې ورکوي، اخلي يې، هغه وايي چې داهديه ده او د هديې اخستل سنت دي نو د دې شرعي حيثيت څه دې؟ آيا حافظ پيسې، جوړه، څپلې په خوشحالي ورکول سوي اخستې سي او که ناجائز وي؟ که ناجائز دي نو ولې؟

۲: يوحافظ د کور څخه ناوخته رالي او په جومات کې جمع سوي ده هغه خانته لمونځ وکي آيا هغه تراويح يا وتر ورکولې سي؟

جواب: تراويحو باندې اجرت اخستل، تړل هم حرام دي (۱) او که زباني طور باندې ونه تړل سي خو عرف او رواج داسې وي چې زباني طې کولو څخه بغير هم اخستل ورکول تړل ګڼل کيږي، نو په دې صورت کې هم ناجائز دي (۲) خو که نه يې زباني تړلې وي او نه عرفًا تړل ګڼل کيږي او نه د حافظ په زړه کې د تراويحو ورکولو محرك داوي چې څه به راکول کيږي، د دې څخه وروسته که د جومات والا پخپله خوشحالي څه ورکړي نو د اخستو ګنجايش دي.

۲: ورکولې سي. (۳) والله اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفي عنه

۱۰/ ۱۰/ ۱۳۹۹ هـ

(فتوىٰ نمبر ۱۲۸۰/ ۳۰ و)

۲۳ شپه د سورة عنكبوت او روم ويل

---

(۱) وګورئ تيره سوې حواله.

(۲) وفي الشامية ج: ۳ ص: ۱۳۰ (طبع سعيد) المعروف كالمشروط.

(۳) وفي الشامية مبحث التراويح ج: ۲ ص: ۴۸ (طبع سعيد) لوصليت بجماعة الفرض وكان رجل قدصلى الفرض وحده له ان يصليها مع ذالك الامام لان جماعتهم مشروعة. فله الدخول فيها معهم لعدم المحذور، وفي الهندية ج: ۱ ص: ۱۱۷ صلى العشاء وحده فله ان يصلي التراويح مع الامام ..... الخ، وفي غنية المتملى ص: ۴۱۰ (طبع سهيل اكيدمى لاهور) لوصلى العشاء وحده، فله ان يصلي التراويح مع الامام وهو الصحيح ...... الخ، او همدارنګه وګورئ كفايت المفتي ج: ۳ ص: ۳۹۳ (جديد ايديشن دار الاشاعت)

سوال: زموږ په علاقه کی د رمضان ړیستمه شپه د تراویحو څخه وروسته سورة عنکبوت او سورة روم نمبر ۲۰، نمبر ۲۱ د ویلو رواج دی آیا د دی سورتونو ویلو ثبوت سته او که نه؟

جواب: زموږ په علم کی د دی ثبوت نسته او نه د دی د پابندی څه شرعی بنیاد سته.

والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۰/ ۱۲/ ۱۳۹۷ هـ

د شبینی حُکم

سوال: رمضان المبارك کی شبینه اوریدل یابل ته وئیل جائز دی او که نه؟

جواب: قرآن شریف چی څومره زیات څخه زیات تلاوت سی هغومره موجب د ثواب او د خیر او برکت دی، برابره خبره ده که په لمانځه کی وی یا بغیر د لمانځه څخه، په لمانځه کی نورزیات ثواب دی خو د نفلی لمونځ جماعت د دوو یا درو سرو څخه زیات مکروه دی (۱)، د جماعت څخه بغیر خانته یا د دوو درو سرو جماعت کی ټول قرآن شریف درو یازیاتو شپو کی ختمول ډیر غټ د ثواب کار دی کوم رنګ چی د شبینی اوس رواج سوی دی چی د نفلی جماعت د پاره خلګوته چی په لمانځه کی شامل نه وی هغوی خبری کوی یا د متهیانو وغیره په انتظام کی لګیاوی د قرآن شریف اویدلوته فکر نه کوی داناجائز دی. والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۰/ ۱۲/ ۱۳۹۷هـ

(فتوی نمبر ۱۰۴۹/ ۲۸ ج)

(۱) وفی غنیة المتملی ج: ۱ ص: ۴۱۱ واعلم ان النفل بالجماعة علی سبیل التداعی مکروه علی ماتقدم ماعدا التراویح ..... الخ، وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۴۸ (قبیل باب ادراك الفریضة) ولایصلی الوتر ولا التطوع بجماعة خارج رمضان ای یکره ذالك علی سبیل التداعی بان یقتدی اربعة بواحد کما فی الدرر، وکذافی فتاوی دارالعلوم دیوبند ج: ۴ ص: ۲۲۴ وص: ۲۲۸.

د شبينې حکم

سوال: ۱ د شعبان ۱۳، ۱۴، ۱۵ باندې شبينه کول کيږي په دې کې حافظان سپارې وايي په داسې شبينه کې د نيت تړلو سره د امام په اقتداء کې د قرآن اوريدو څه حکم دی؟ آيا داشان قرآنکريم اوريدل جائز دي؟
۲: په شبينه کې د قرآنکريم ويل او په دې کې حصه اخستل څه حکم لري؟
۳: په هغه جوماتونو کې حاضر اوسيدل او د شبينې په کارونو کې د تعاون او امداد کولو څه حکم دی؟

جواب: ۱ تر۳: په حنفي مسلك کې د نفلونو جماعت مکروه تحريمي دی (۱) لهذا مذکوره شبينه جائز نه ده، د داسې شبينې انتظام او اهتمام په دې کې امامت يا اقتداء يا په دې کې خلګو ته دعوت ورکول داټولې خبرې شرعاً جائز نه دي.

والله اعلم

احقر محمد تقي عثماني عفی عنه

۲۹. /۸/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۸۸۲/ ۲۸ ج)

د شبينې حکم، جائز شبينه څنګه کيدی سی؟

سوال: ۱ نن صبا چې په رمضان شريف کې شبينه وی اکثره حافظان يې په نفلونو کې وايي او بعضې په نابالغه ماشومانو باندې وايي، هرکله چې مقتديان بالغان وی او لاوډ سپيکر هم استعماليږي چې د هغه په وجه د محلي خلګ خوبونه نسي کولی او دريدونکې يوځوکسان وی او اکثره په اوبو اوچاى کې مشغول وی او د شور شغب بازار ګرم وی، ورسره د دې شبينو په سرپرستی باندې مو علماء هم ليدلی دی ايا مروجه شبينه جائزده؟
۲: د شبينې مسنون طريقه څه ده؟
۳: آيا په جهري لمانځه کې لاوډ سپيکر باندې ويل زيات ثواب لري هرکله چې آواز ترلرې لرې پورې ځي.

جواب: د کوم قسم شبینې ذکر ﷺ تاسو کړی دی هغه بلاشبهه مکروه تحریمي دی او په هغه کې د ثواب په ځای البته ګناه ده. اول خو د نفلو جماعت مکروه دی ۱ بیا د نابالغه اقتداء (۱) بغیر د ضرورت څخه د لاوډ سپیکر استعمال او د شور او شغب په ذریعه د قرآنکریم بې ادبی داټول کارونه سخت منکرات دي او د دې څخه پرهیز لازم دی.

۲: جائز شبینه داشان کیدی سی چې د تراویحو جماعت ټوله شپه جاري وي او په هغه کې امام بالغ او متشرع وي د درو ورځو څخه کم وخت کې قرآن کریم ختم نه سی ټول خلک په ذوق، شوق، خشوع او خضوع سره قرآنکریم اوري زیاته ړونا او څراغان څخه پرهیز وسی بغیر د ضرورت څخه د لوډسپیکر استعمال نه وي او نام او نمود څخه مکمل پرهیز وسی. والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۹/ ۹/ ۱۳۹۷
(فتوی نمبر ۹۲۲/ ۲۸ ج)

د شبینې د جواز شرائط

سوال: په جوماتونو کې په رمضان المبارك کې شبینه کیږي بعضي ورته ناجائز وایي او بعضي جائز، شرعًا د دې څه حیثیت دی؟ براه کرم د شبینې د جواز شرائط وښایي؟

جواب: شبینه په تراویحو کې وي، نفلونو کې نه وي، فضول خرڅ، شور او شغب او نام ونمود نه دي پکښې احتراز وسی او د دې د فرائضو او واجباتو په شان پابندي دي ونسی جائز ده او که په دې کې یو شرط هم نه وو نو ناجائز ده. (۲) والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۷/ ۹/ ۱۳۹۸ هـ
(فتوی نمبر ۲۰۰۱/ ۲۹ ج)

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۷۷، ۵۷۸ ولایصح اقتداء رجل بامراة وخنثی وصبی مطلقًا ولوفی جنازة ونفل علی الاصح، وفی الشامیة تحته والمختار انه لایجوز فی الصلوٰة کلها ..... الخ.

(۲) وګورئ سابقه حواله ص: ۴۲۳ حاشیه نمبر ۱.

په تراویحو کې درې واره سوة اخلاص ویل

سوال: ۱ د یوجومات امام صاحب فرماني چې په تراویحو کې اخري سپاره کې سورة اخلاص درې واره ویل درست دي، هرکله چې زید وایي چې د سورة اخلاص درې واره ویل بدعت دي، (سند بهشتي زیور یوولسم جلد)

۲: امام د تراویحو د دوو رکعتو نیت وتړی خو په دوهم رکعت کې التحیات ویلو خخه بغیر د دریدو تقریباً پنځه سکنډه څخه وروسته امام صاحب بیاکېنې ناستي او حسب معمول دواړه رکعتونه یې پوره کړل او سلام یې وګرخوی، د زید دا اعتراض دی چې د امام صاحب زنګنونه او ملا سیده سوي وه. لهذا څلور رکعته پوره کونوسره د سجده سهوه په کولو څلور رکعته پوره کول پکار وو. صحیح مسئله څه ده؟

جواب: ۱ د جمع په لمانځه کې کوم ایت یاسورة بار بار ویل فقهاوو مکروه لیکلی دي (۱) او نن صبا چې په تراویحو کې د سورة اخلاص درې واره د ویلو چې کوم التزام سوی دی چې داسنت ګڼي د دې څخه د دې د بدعت کیدو هم اندیښنه ده لهذا د دې عمل څخه پرهیزکول پکار دي. بهشتي ګوهر کې مسئله صحیح ده او امداد الفتاوی جلد اول ص: ۳۰۴ کې هم په دې فتوی ده (۲).

۲: امام صاحب چې کوم عمل کړی دی، هغه درست دی، دوه رکعته په فرض لمانځه کې او په سنتو او نفلونو کې د پوره د دریدو څخه وروسته هم کېنې ناستي سي، زید چې کومه مسئله بیان کړې ده، هغه د څلورو رکعتو لمونځ د قعده اولی سره متعلق دہ. د صورت مسئوله سره د هغه تعلق نسته.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۳۹۷/۱۰/۹۰ هـ

---

(۱) وفي الهندية ج: ۱ ص: ۱۰۷ (طبع مکتبه رشیدیه کویته) اذا کرر آیة واحدة مرارا .... ان کان فی صلوٰة المفروضة فهو مکروه فی حالة الاختیار واما فی حالة العذر والنسیان فلابأس. هکذا فی المحیط وکذا فی غنیة المتملی ص: ۴۹۴ (طبع سهیل اکیډمي لاهور همدارنګه وګورئ امداد الاحکام ج: ۱ ص: ۲۲۵ (طبع مکتبه دار العلوم کراچي).

(۲) امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۳۲۷، ۳۲۸ (طبع مکتبه دار العلوم کراچي).

(فتویٰ نمبر ۲۸/۱۰۲۸ ج)

په تراويحو کی قرآن ويلو باوجود څانته (الم ترکيف) سره تراويح کول

سوال: په يوجومات کی په تراويحو کی باقاعده قرآن ختم کيږی او بغير د اجرت څخه هم په دی جومات کی څه خلک (الم ترکيف) سره تراويح کوی آيا داجائز دی او که نه؟

جواب: کله چی يوجومات کی يوحافظ صاحب باقاعده په تراويح کی قرآن کريم اوروی نوددغه تراويح دموجودگي سره (الم ترکيف) سره جلاتراويح بغير دعذره څخه په تراويحو بغير د عذر څخه کول نه دی پکار هو که عذر وی نو هغه په تفصيل سره وليکه او مسئله دوباره معلومه کړه.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۲/۹/۱۳۹۷ ھ

تراويح ضروری نه گنڼل او بلاعذره تراويح ترک کول

سوال: يوصاحب وايی چی تراويح سنت دی که يی وکړی يايی ونه کړی څه گناه نسته، د داسی سړی په باره کی شريعت مطهره څه حکم کوی؟

جواب: تراويح سنت موکده دی او د دی په باره کی داوئيل چی که يی وکړی او که يی ونه کړی څه گناه نسته بالکل غلطه ده، کوم صاحب چی داسی وائی هغه په غلطی باندی دی. (۱)

والله سبحانه اعلم

---

(۱) وفی الهنديه ج: ۱ ص: ۱۱۲ رجل ترك سنن الصلوٰة ان لم يرالسنن حقًا فقد كفر لانه تركها استخفافًا وان راها حقا فالصحيح انه يأثم لانه جاء الوعيد بالترك. وفی البحر الرائق ج: ۲ ص: ۴۹ (طبع ايچ ايم سعيد) رجل ترك سنن الصلوٰة الخمس ان لم يرالسنن حقا فقد كفر لانه ترك استخفافًا وان رای حقا منهم من قال لاياثم والصحيح انه يأثم لانه جاء الوعيد بالترك اه. وراجع ايضًا الشامية ج: ۱ ص: ۱۰۴.

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۴/ ۱۱/ ۱۳۹۲ هـ

په تراویح یووار د قرآن ختم سنت دی

سوال: په یوجومات کی دوه خایه تراویح په یووخت کیږی د هغه دواړو قرائتونه مختلط کیدو سره د سهوی وجه جوړیږی په دی دواړو امامانو کی یو امام الحی دی چی (الم ترکیف سره اختصار کوی د قوم اکثریت د امام الحی سره دی، دوهم د قرآن حافظ دی هغه ختم کوی خپل خپلوان پوه کولو سره هغه د خپل ځان سره شریکوی او قوم ته دا وایی چی دا مختصر تراویح نه کیږی ، امام الحی وایی چی کله په قوم باندی د قرآن ختم ثقیل وی نو د هغه ترك افضل دی، (الافضل فی زماننا قدر مالایثقل علی القوم) او وایی: د قرآن ختم د دین د ضرورت څخه نه دی او کله چی د دین د ضروریاتو څخه نه دی نو هغه ترك کیدی سی.

جواب: قال فی الدر: والختم مرة سنة ومرتین فضیلة وثلاثًا: افضل ولایترك الختم لکسل القوم لکن فی الاختیار الافضل فی زماننا قدر مالایثقل علیهم واقره المصنف وغیره وفی المجتبٰی عن الامام لوقرأ ثلاثًا قصارًا، او اٰیةً طویلةً فی الفرض فقد احسن ولم یسیئ فماظنك بالتراویح ؟ (الی) من لم یکن عالمًا باهل زمانه فهو جاهل واقره الشامی ج:۱ ص: ۴۷۵) [۱]

د ذکر سوی عبارت څخه معلوم سول چی په تراویحوکی یووار د قرآنکریم ختمول سنت دی او فقهاوو چی دالیکلی دی چی کله په مقتدیانو باندی طویل قرأة ثقیل وی نو په هغه وخت په کوشنیو سورتونو سره تراویح کول پکار دی دابالکل د مجبوری په صورت کی دی، دامجبوری زموږ په زمانه کی داسی نه ده چی د دی په وجه په جوماتونو کی داسنت پریښوول سی بلکی په ټولو جوماتونو کی قرآنکریم ختم کیږی او مقتدیان بی په ذوق او شوق سره کوی لهذا داسنت په جوماتونوکی بغیر د مجبوری څخه ترك کول نه دی پکار، خاصکر چی د قرآنکریم د اوریدو د پاره حافظ موجود دی نو امام الحی ته پکار دی چی تراویح په هغه باندی وکړی او پخپله په (الم ترکیف) سره

---

[۱] الدر المختار ج: ۲ ص: ۴۷ (طبع ایچ ایم سعید)

ویلو باندی دی اصرار نه کوی، معامله د دین ده به دی کی حامحا انتشار بیداکول درست نه دی.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۹/ ۹/ ۱۳۶۹ هـ
(فتوی نمبر ۲۹۹۷/ ۲۷ هـ)

د تراویحو سره متعدد مسائل

۱: د اول ښخه طی کولو ښخه بغیر د تراویحو په اختتام باندی ښه ورکول.
۲: ماشوم سامع جوړول.
۳: د حافظ صاحب لقمه نه قبلول.
۴: په اختتام باندی په اول رکعت کی سورة الناس او په دوهم رکعت کی د سورة بقری ابتدائی حصه ویل.

سوال: په رمضان کی چی کوم حافظ صاحب تراویح ورکوی هغه رقم مقررولو سره کوی نو آیا لمونځ به اوسی؟ که رقم مقرر سوی نه وی او د تراویحو په ختمیدو باندی ښه رقم ورکول سی نو هغه لمونځ به جائز وی او که نه؟

۲: حافظ صاحب د ښان سره خپل یوسامع راولی چی یوماشوم وی اوپه تراویحو کی بیده سی یاداسی حرکات وکړی چی په هغه سره لمونځ ماتیږی او لقمه هم ورنکړی نو په دغه حافظ پسی لمونځ کول جائز دی؟

۳: که حافظ صاحب لقمه قبوله نکړه او متکبرانه الفاظ استعمال کړی چی زه یی صحیح وایم که غلط هم وائی نو لقمه وانخلی نو آیا دالمونځ به جائز وی؟

۴: که سورة الناس په اول رکعت کی وویل سی او سورة بقره به دوهم رکعت کی نو په دی سره به لمونځ صحیح وی او که نه؟

۵: که پیش امام په لمانځه کی فتح قبول نه کړه نو په هغه پسی لمونځ جائز دی؟ هرکله چی هغه بار بار غلطی کوی؟

جواب: ۱ اجرت ترلو سره تراویح ورکول بالکل ناجائز دی [۱] د دی څخه بنه دادی چی خلک په عام امام پسی (الم ترکیف) سره تراویح وکړی او کوم حافظ چی اجرت اخستلو سره تراویح ورکوی په هغه پسی لمونځ مکروه دی خو چی کوم لمونځ یی په هغه پسی وکی هغه وسو اعاده واجب نه ده. د اول څخه څه ترلو څخه بغیر د تراویحو په اختتمام باندی څه ورکول جائز دی په دی شرط چی داخبره دومره معروف او مشهوره سوی نه وی. چی د ترلو څخه بغیر به هم ترل ګڼل کیږی.

۲: ماشوم سامع جوړولو سره په اول صف کی د دریدلو ضرورتًا ګنجائش سته. که د دغه ماشوم څخه کله غلطی وسی نو معاف کول یی پکار دی او پوه کول یی پکار دی محض په دی وجه د امام یاحافظ خلاف فتنه درول درست نه دی.

۳: حافظ صاحب ته صحیح فتحه قبلول پکار دی او د خپل ذاتی عزت او وقار مسئله جوړول پکار نه دی. خو په دی سره په لمانځه کی خلل نه راځی ترڅو پوری چی حافظ صاحب څه د مفسد صلوٰة غلطی نه وی کړی.

۴: صحیح ده په دی کی څه ګناه نسته. خو د ختم قرآن څخه علاوه په نورو لمنځونو کی بهتره داده چی په اول رکعت کی سورة الناس ونه وایی [۲].

۵: د لمانځه صحیح کیدل یانه کیدل د غلطیانو په نوعیت باندی منحصر ده. په بعضی غلطیانو سره لمونځ فاسدیږی او په بعضو سره نه فاسد کیږی لهذا د هری غلطی حکم خانته جلا پوښتنه کول پکار دی. او کوم حافظ صاحب چی په کثرت سره غلطیانی کوی او صحیح فتحه هم نه قبلوی د هغه په خای. چیری بل ښه حافظ تلاش کول پکار دی. څکه چی کیدی سی بعضی غلطیانی مفسد الصلوٰة وکړی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۳۹۷/۱۹/۹ هـ

---

(۱) وګورئ تیره سوی حواله ص: ۴۲۰ حاشیه نمبر ۱.

(۲) وفی غنیة المتملی شرح المنیة ص: ۴۹۴ (طبع سهیل اکیدمی لاهور) وفی الواجیه: من یختم القرآن فی الصلوٰة اذا فرغ من المعوذتین فی الرکعة الاولی یرکع ثم یقوم فی الرکعة الثانیة ویقرا بفاتحة الکتاب وشی من سورة البقرة لان النبی ﷺ قال: خیر الناس الحال المرتحل ای الخاتم المفتتح.

(فتویٰ نمبر ۹۲۷/ ۲۸ ج)

د ډېره خریونکی په اقتداء کی تراویح کول

سوال: په رمضان کی اکثره حافظان چی په جوماتونو کی قرآن شریف وایی ډېری نه ساتی یا د هغوی ډېری شرعی نه وی نو آیا داشان په حافظانو پسی لمونځ کیدی سی؟ فرض لمونځ او د تراویحو لمونځ د دواړو د پاره د حنفی فقهی په رو سره څه حکم دی؟

جواب: کوم سړی چی ډېره خریی یایی د شرعی مقدار څخه کمه ساتی په هغه پسی لمونځ مکروه دی [1]، د تراویحو او فرض لمونځ یو حکم دی خو کوم لمونځ چی داسی سړی پسی وسو هغه اداء سو. [2]

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۳/ ۱۰/ ۱۳۹۷ هـ
(فتویٰ نمبر ۱۲۳۸/ ۳۹ هـ)

په ولاړه تراویح کولو څخه وروسته د عذر د وجی په ناسته باندی کول

سوال: اوریدلی می دی که څوک بوډاوی یاخوان که هغه د تراویحو لمونځ د شروع څخه په ولاړه باندی شروع کړی نو ټولی تراویح به په ولاړه اداء کوی په هیڅ حالت کی په ناسته باندی پوره کول جائز نه دی او زه داوایم چی داسی نه ده، که عذروی نو کېنستی سی؟

---

(1) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۵۹، ۵۲۰ (طبع ایچ ایم سعید) ویکره امامة عبد .... وفاسق وفی الشامیة (قوله وفاسق) من الفسق وهو الخروج عن الاستقامة ولعل المراد به من یرتکب الکبائر وکذا فی البحر الرائق ج: ۱ ص: ۳۴۸ وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۴۸ واما الاخذ منها وهی دون ذلك کمایفعله بعض المغاربة وخنثة الرجال فلم یبیحه احد، واحد کلها فعل یهود الهنود ومجوس الاعاجم .... الخ.

(2) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۲۲ (طبع ایچ ایم سعید) صلی خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة .... الخ.

جواب: ته صحیح پوه سوی یې او کوم خلګ چې داوایي چې تراویح په ولاړه شروع کولو څخه وروسته په هیڅ حالت کې په ناسته پورته کول جائز نه دی هغوی صحیح نه وایي، واقعه داده چې په ناسته باندې لمونځ کول په عذر باندې موقوف دی که عذر د شروع نه وی نو د شروع څخه په ناسته باندې لمونځ وکړه او که په مینځ کې پیښ سی نو په مینځ کې کښېنستل هم جائز دی (۱). والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۸/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوی نمبر ۹۷۱/ ۲۸ ج)

د تراویح د رکعتونو تعداد

سوال: حضور ﷺ اته تراویح کړی دی او که شل او دشلو تراویحو شرعي حیثیت څه دی؟

جواب: د حضور ﷺ څخه د تراویحو په باره کې مختلف روایات دی د صحابه کرامو رضی الله عنهم په دی باندی اتفاق دی چې تراویح دی شل رکعته وسی د حضور ﷺ عمل لږ د صحابه کرامو رضی الله عنهم څخه زیات څوك پیژندونکی نسی کیدی څکه شل رکعته تراویح کول پکار دی (۲). والله سبحانه اعلم

---

(۱) وفی مجمع الانهر شرح ملتقی الابحر ج: ۱ ص: ۲۲۹ (ولومرض فی اثناء الصلوة بنی بماقدر) یعنی لوشرع فی الصلوة صحیحا قائماً فحدث به مرض یمنعه عن القیام صلی مابقی قاعدا یرکع ویسجد، ولوافتتحها قاعدا للعجز یرکع ویسجد فقدر علی القیام بنی قائما عند الشیخین وفیه ایضاً ج: ۱ ص: ۲۰۱ ولوقعد بعدها افتتحه قائماً جاز عند الامام استحسانا لانه اسهل من الابتداء ویکره لوبلاعذر عنده. الخ.

(۲) وفی مصنف ابن ابی شیبه ج: ۲ ص:۳۹۴ عن ابن عباس ان رسول الله ﷺ کان یصلی فی رمضان عشرین رکعةً وکذا فی لتعلیق الحسن ص: ۵۲، وفی تلخیص الجبیر فی احادیث الرافعی الکبیر ج: ۲ ص: ۵۰۹ (حدیث) انه ﷺ صلی بالناس عشرین رکعة لیلتین فلما کان فی اللیلة الثالثة اجتمع الناس فلم یخرج الیهم ثم قال من الغد خشیت ان تفرض علیکم فلاتطیقوها، وفی کنز العمال فصلی

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه   احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۳/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ

په تراويحو کی د شرکت د پاره د ښځو جومات ته تلل

سوال: دلته د ښځو خيال دی چی جومات ته ولاړی سی د حافظ صاحب په تراويحو کی قرآن واوری هلته به د پردی انتظام وی د سړو د صفونو څخه وروسته د ښځو د پاره به د پردی انتظام وی آيا داجائز دی؟

جواب: د ښځو جومات ته تلل او په جمع کی شريك كيدل مکروه تحريمی دی او د دی څخه هيڅ لمونځ مستثنی نه دی. خاص طور د سړو د قرآن د تلاوت اوريدو مقصد په موجوده حالاتو کی زياد تربنانسته آواز وی چی نور زيات موجب د فتنی دی. وکره لهن حضور الجماعة الا العجوز فی الفجر والمغرب والعشاء والفتوی اليوم علی الكراهة فی كل صلوة لظهور الفساد. كذافی الكافی عالمگيريه ج: ۱ ص: ۹۳. (۱) والله اعلم

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه   احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۱/ ۲/ ۱۳۹۱ هـ
(فتوی نمبر ۲۴۲/ ۲۲ الف)

فصل فی الوتر

بهم عشرين ركعة ص: ۲۸۴، وفی السنن للبيهقی ج: ۲ ص: ۴۹۲ عن يزيد بن خصيفة عن سائب ابن يزيد قال: كانوا يقومون علی عهد عمر ﷺ بن الخطاب فی شهر رمضان بعشرين ركعة، وفی اثار السنن ج: ۲ ص: ۵۵ عن عبد العزيز بن رفيع وفی مؤطاء امام مالك ص: ۴۰ عن يزيد بن رومان انه قال: كان الناس يقومون فی زمان عمر بن الخطاب بثلاث وعشرين ركعة، وفی عمدة القاری ج: ۱۱ ص: ۳۷ ان عبد الله بن مسعود كان يصلی عشرين ركعة، وراجع ايضاً فتح الباری ج: ۴ ص: ۲۱۹ واثار السنن ج: ۱ ص: ۵۵ والشامية ج: ۲ ص: ۴۵ وغنية المتملی ص: ۴۰۷ (طبع سهيل اكيدمی لاهور) وغنية الطالبين ص: ۴۲۴، جوهرالنقی ج: ۲ ص: ۴۹۲ والمفاتيح الابواب التراويح، امداد الاحكام ج: ۱ ص: ۲۳۷. (محمد زبير).

(۱) الهنديه ج: ۱ ص: ۹۸ (طبع مكتبه حقانيه پشاور) وكذافی الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۲۵، ۵۲۲.

د وترو متعلق مسائل

د وترو وخت او طریقه

سوال: وتر څنګه او کله اداء کیږي؟ د دې څورکعته دي او د دې ټولو خبرو دلائل څه دي؟

جواب: د وترو وخت د ماخستن لمانځه پسې فوراً شروع کیږي او د سهار څخه مخکې هروخت کې يې کولی سی، (۱) د دې درې رکعته دي څخه دي. په دوو رکعتوکې قاعده کولو سره التحیات ووایه او ودرېږه بیا په دریم رکعت کې هم د سورة فاتحې څخه وروسته بل کوم سورة ورسره یوځای کړه (۲) د دې څخه وروسته غوږونو پورې لاسونه لوړ کړه او د قنوط دعاء وواېه (۳).

او د وترو څخه مخکې دوه رکعته موکد سنت دي (۴) او وروسته دوه رکعته نفل دي. او کوم سړی چې تهجدو ته د ولاړیدو عادي وي د هغه د پاره افضل دادی چې وتر د تهجدو په وخت کې وکړي (۵) او د دې ټولو خبرو دلائل په مفصلو کتابونو کې موجود دي، داپه فتوىٰ کې د پوښتنې خبره نه ده.

---

(۱) وفی الدر المختار کتاب الصلوٰة ج: ۱ ص: ۳۶۱ (طبع سعید) (و) وقت العشاء والوتر منه الی الصبح ولکن لایصح ان (یقدم علیها الوتر)

(۲) وفی الاتنویر مع شرحه ج: ۲ ص: ۵ (طبع سعید) وهو ثلاث رکعات بتسلیمة ویقراء فی کل رکعة منه فاتحة الکتاب وسورة .... الخ.

(۳) وفی اثار السنن باب رفع الیدین عند قنوت الوتر ص: ۱۲۹ (مکتبه امدایه ملتان) عن عبد الله انه کان یقرأ فی اٰخر رکعت من الوتر قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ثم یرفع یدیه فیقنت قبل الرکعة. رواه البخاری. وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۲ باب الوتر والنوافل (طبع ایچ ایم سعید) ویکبر قبل رکوع ثالثة رافعا یدیه کمامر .... وقنت فیه.

(۴) وفی الدر المختار باب الوتر والنوافل ج: ۲ ص: ۱۲، ۱۳ (طبع سعید) (وسن) موکداً اربع قبل الشهر ...... ورکعتان ...... بعد العشاء.

(۵) (والمستحب) ... تأخیر الی اٰخر اللیل لواثق بالانتباه والا فقبل النوم. الدر المختار کتاب الصلوٰة ج: ۱ ص: ۳۶۹ (طبع سعید) وفی الشامیة تحته ای یستحب تأخیره لقوله ﷺ من خاف ان لایوتر من

والله اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
(فتوی نمبر ۱۵۲/ ۲۸ الف)

په شافعی امام پسی د حنفی وترکولو حکم

سوال: په شافعی امام پسی وترکول جائز دی او که نه؟ که جائز وی نو د کومو شرطونو لاندی براه کرم په تفصیلی طور می خبر کړئ؟

جواب: شافعی امام پسی د حنفی اقتداء په یوڅو شرطونو جائزده.

۱: د حنفی مذهب مطابق د شافعی المذهب په لمانځه کی د لمونځ مفسد څه فعل نه وی.

۲: حنفی مقتدی ته یقین وی چی شافعی امام جائز او ناجائز اهم مختلف فیه مسائلو کی د احتیاط څخه کار اخلی مثلاً د بهیدونکی وینی په وجه اودس کوی او که د هغه دایقین وي چی امام احتیاط نه کوی نو لمونځ به یی صحیح نه وی او که په دی سلسله کی ورته څه معلوم نه وی چی احتیاط کوی او که نه نو لمونځ به یی مکروه وی.

۳: په وترو کی د اقتداء کولو یوشرط داهم دی چی دری سره رکعتونه په دوو سلامونو ونه کړی (لکه چی د هغوی مذهب دی) اوپه دی کی مقتدی ته خپل قنوت (اللهم انا نستعینك .... الخ) د رکوع څخه وروسته وئیل پکار دی د مخکی څخه نه څکه چی شافعی امام به هم د رکوع څخه وروسته وایی اوپه دی مسئله کی د هغه متابعت کول ضروری دی، د دی ټولو مسائلو دلایل د فقه د کتابونو څخه په لاندی ډول دی:

۱: درمختار کی دی: ومخالف کشافعی (یعنی یکره الاقتداء به) لاکن فی وتر البحر ان تیقن المراعات لم یکره او عدمها لم یصح وان شك کره، او علامه شامی رحمه الله د دی لاندی لیکی: هذا هوالمعتمد: لان المحققین جنحوا الیه وقواعد المذهب شاهدة علیه،

آخر اللیل فلیوتر اوله ومن طمع ان یقوم آخره فلیوتر اخر اللیل فان صلوة اخر اللیل مشهودة وذالك افضل رواه مسلم والترمذی وغیرهما وتمامه فی الحلیة وفی الصحیحین (اجعلوا) اخر صلوتکم وترا (والا مر للندب بدلیل ماقبله بحر.

وقال كثير من المشائخ: ان كان عادته مراعات مواضع الخلاف جاز والا فلا، ذكره السندى. (شامی ج: ۱ ص: ۵۲۲) ([1])

(ومثله فی شرح الكنز للعينی ج: اول ص: ۴۲) ([2])

۲: درمختار کی دی: (وصح الاقتداء فيه) (يعنی الوتر) ففی غيره اولى ان لم يتحقق منه مايفسدها فی اعتقاده فی الاصح كما بسطه فی البحر (بشافعی) مثلاً (لم يفصله) بسلام لا ان فصله (على الاصح) فيهما للاتحاد وان اختلف الاعتقاد.

(ردالمحتار ج: اول ص: ۲۲۵) ([3])

۳: فی رد المحتار: ويأتی المأموم بقنوت الوتر ولوبشافعی يقنت بعد الركوع لانه مجتهد فيه وقال الشامی رحمه الله تحت قوله (ولوبشافعی ..... الخ) ای ويقنت بدعا الاستعانة لادعاء الهداية: وقال تحت قوله: (لانه مجتهد فيه .... الخ) والظاهر ان المراد من وجوب المتابعة فی القيام فيه لافی الدعاء (شامی ج: ۱ ص: ۲۲۲) ([4])

تنبيه: کوم شرط چی زمونږ په نزد په شافعی المذهب پسی د اقتداء د پاره دی چی څه مفسد لمونځ لازم نسی هم هغه شرط د شافعی المذهب حضراتو په نزد حنفی المذهب پسی د لمونځ کولو د پاره دی، لکه چی علامه عينی رحمه الله د کنز په شرح کی ليکلی دی:

الشافعی ايضا يقول بمثله فی حق الحنفی فيقول: لايجوز اقتداء الشافعی، الحنفی الا اذاكان يحتاط فی موضع الخلاف.

([1]) شامی ج: ۱ ص: ۵۲۲، ۵۲۳ (طبع ايچ ايم سعيد)

([2]) (برمزالحقائق) شرح العينی على كنز الدقائق باب الوتر والنوافل ج: ۱ ص: ۴۵ (طبع ادارة القرآن كراچی).

([3]) الدر المختار باب الوتر والنوافل ج: ۱ ص: ۷۷۸ (طبع سعيد)

([4]) شامی ج: ۲ ص: ۹۷۸ (طبع سعيد)

بیا د خو کرښو څخه وروسته دی: يجوز اقتداء الحنفي بالشافعي والشافعي بالحنفي وكذا بالمالكي والحنبلي مالم يتحقق من امامه مايفسد صلوته في اعتقاده. (عيني ج: ۱ ص: ۴۲) ([1]) والله اعلم

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه   احقر محمد تقي عثماني عفي عنه

۱۳۹۷/۱۲/۲۰ هـ

(۱۴/ جون/ ۱۹۷۰) ([2])

په شافعي پسې د حنفي وتر کول

سوال: مولانا تقي صاحب! يوه مسئله معلول دی چې افريقي کې اکثره شافعي جوماتونه دي هلته د حنفي مسلك خلګ لمونځ کوی کله چې د وترو مسئله راځي نو حنفي که د شافعي مسلك امام پسې تراويح بغير د وترو څخه وکړي نو صحيح دي او که ځانته جماعت کول ضروري دي، مهرباني وکړئ د دې مسئلې جواب په لاندينۍ پته باندې راکړه د ټکټ پيسې مې په لفافه کې د ننه درونه ليږلي ځکه چې داقانوناً جرم دی. احمد رحمت الله

(دار السلام تانزانيه)

جواب: شافعي حضرات چونکې وتر په دوو سلامونو سره کوی او حنفي مسلك کې داشان لمونځ نه کيږي، ([3]) ځکه حنفيانو ته پکار دی چې هغوی دی په وترو کې د هغوی سره نه شامليږي. بلکې خپل لمونځ دی ځانته وکړي او تراويح دی هم د هغوی سره اداء کوی او د وترو په وخت دی ځنې جلاکيږي.

([1]) شرح العيني على الكنز المسمىٰ برمزالحقائق باب الوتر والنوافل ج: ۱ ص: ۴۵ (طبع ادارة القرآن كراچي)

([2]) دافتوىٰ حضرت والا دامت بركاتهم د تمرين افتاء (درجه تخصص) دکاپی څخه اخستل سوی دی.

([3]) في البحر الرائق ج: ۲ ص: ۳۹، ۴۰ وظهر بهذا ان المذهب الصحيح صحة الاقتداء بالشافعي في الوتر ان لم يسلم على رأس الركعتين وعدمها ان سلم، والله الموفق للصواب. وفي الدر المختار، ج: ۲ ص: ۸۰۷ وصح الاقتداء فيه بشافعي مثلاً (لم يفصله بسلام) لا ان فصله (على الاصح فيهما) للاتحاد وان اختلف الاعتقاد. وفي رد المحتار (قوله على الاصح فيهما) اى في جواز الاصل الاقتداء فيه بشافعي، وفي اشتراط عدم فصله خلافًا لما في الارشاد من انه لايجوز اصلا باجماع اصحابنا ..... الخ.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۵/ ۹/ ۱۳۹۹ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۲۰۹/ ۳۱ ج)

په جومات کی دوه ځایه د وتر کیدو په وجه د وتر و د دوو جماعتونو حکم

سوال: په جومات کی دوه خایه تراویح د ننه او په چت باندی کیږی ټول لمونځگذار د دننه والا امام پسی په اقتداء کی فرض لمونځ کوی خو د وترو جماعتونه دننه او په چت باندی کیږی، ځکه چی د تراویحو دواړه جماعتونه په جلا جلا وخت باندی ختمیږی، ایا داشان د وترو دوه جماعتونه کول جائز دی؟

جواب: په صورت مسئوله کی ځانته ځانته د وترو جماعتونه جائز دی.

والله سبحانه اعلم
۱۹/ ۱۰/ ۱۴۰۱ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۲۴۷/ ۳۲ ج)

که په وترو کی دعائی قنوت هیرسی نو څه حکم دی؟

سوال: که په وترو کی د یو سړی ځخه دعائی قنوت هیرسی نو څه حکم دی؟

جواب: دعائی قنوت واجب دی که په هیره باندی پاته سی نو سجده سهوه به واجب وی (۱). والله اعلم

الجواب صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۴/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ
(فتوٰی نمبر ۱۴۰۰/ ۱۸ الف)

---

(۱) وفی الدر المختار باب الوتر والنوافل ج: ۲ ص: ۹ (ولونسیه) ای القنوت ... (سجد للسهو).

فصل فی قضاء الفوائت
د قضاء لمونځونو متعلق د مسائلو بیان

د حیض مخصوص صورتونو په وجه د لمونځونو قضاء

سوال: یوې ښځې ته د حیض وینه دوې نیمې ورځې مسلسل راځي د دې څخه وروسته معمولي غونډې راځي، د درو ورځو څخه بالکل بندیږي بیا په څلورمه ورځ بالکل وینه په نظر باندې نه راځي په پنځمه ورځ د غرمې لږ غونډې راسي او بیابنده سي ښځه لمونځ او روژې څنګه وکړي؟

جواب: په صورت مسئوله کې به داپنځه ورځې په حیض کې شمیرل کیږي، د دې لمونځونه معاف دي او د روژو قضاء فرض ده او که د دې همیشه عادت همداسې دی نو بیا خو په وخت موقوف کې هغه ته نه لمونځ کول پکار دي او نه روژه نیول پکار دي، او که همیشه یې عادت داسې نه دی اول وار داسې سوې دي، نوچونکې هغه ته دامعلوم نه دی چې دپاکۍ څخه وروسته به بیا وینه راځي، ځکه که هغه غسل کولو سره روژه ساتي نو ګناه به نه وي خو دا روژې به یې معتبر نه وي او د دې قضاء به لازمه وي. والله اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفي عنه

۱۲/ ۱۰/ ۱۳۹۷ هـ

(فتویٰ نمبر ۲۸/۱۰۲۱ ج)

د فوت سوو لمونځونو قضاء لازمه ده

سوال: د ځوانۍ په عالم کې زه د دین څخه غافله وم او ډیر لمونځونه مې قضاء سوې دي د هرلمونځ د اداء کولو سره د هغه وخت (قضاء عمري) په نیت سره فرض (او وتر) هم اداء کوم چې شاید د الله تبارك وتعالی (ج) خواته مې ښت بچ سي، ما په حال کې یوکتاب (مذهبي قصې او د هغه حقیقت) چې په څلور جلده باندې مشتمل دی را ومې

غوښتی او ومی وایه. مرحوم علامه حبیب الرحمٰن کاندهلوی د دی مولف دی، د مخکی جلد په مقدمه کی موضوع احادیثو د معرفت اصول کی تحریر سوی دی چی په کوم حدیث کی د (قضائی عمری) په باره کی تذکره وی، هغه حدیث به درواغجن وی، علامه حبیب الرحمٰن صاحب داخبره د شاه عبد العزیز دهلوی د کتاب (عجاله نافعه) څخه نقل کړی ده. زه د مخکی جلد د مقدمی څه حصی فوتو سټیټ کاپی ستاسو خدمت ته درلیږم (ص ۳۱ کرښه نمبر ۵) کتاب ویلو څخه وروسته ماقضائی عمری موقوف کړله چی داچیری د بدعت په زمره کی رانسی، ستاسو د راهنمائی ضرورت دی.

جواب: محترم او مکرم! السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

ستاسو خط ماته راکول سو په سفر باندی د کیدو د وجی جواب لږ تأخیر سره درکوم څکه معذرت خواه یم.

مولانا حبیب الرحمٰن صاحب کاندهلوی مرحوم اوس په دنیا کی نسته لهذا د هغوی په باره کی د څه ونیلو د پاره ډیر زیات د احتیاط ضرورت دی خو د دینی ضرورت په وجه دومره ونیلو څخه بغیر څه خلاصون نسته چی هغه غیر متوازن او د انتها پسند ذهن حامل وو چی د هغه په وجه هغوی ته په خپلو انفرادی نظریاتو باندی دومره اصرار وو چی هغه د ټول امت علماء، فقهاء او په محدثینو کی څوك په خاطر کی د راوستلو د پاره تیار نه وو، چنانچی هغوی په متعددو مسائلو کی د جمهور امت څخه جلالاره اختیار کړله، د قضائی عمری په باره کی چی هغه څه خبره لیکلی ده هغه هم داسی ده، د امت جمهور فقهاء په دی باندی متفق دی چی کوم لمونځونه قضاء سوی وی حتی المقدور د هغه ادائیګی لازمه ده، په حدیث کی قضاء سوی لمونځونو د قضاء راوړلو حکم دی او په هغه کی د کم یا زیاتو څه تفصیل نسته، داخبره هم واضحه ده چی د وروسته ګناهونو څخه د توبی لازمی حصه داده چی د کومو غلطیانو تلافی ممکنه وی د هغه تلافی دی وسی، لهذا تاسو چی کوم قضائی عمری کوی هغه درست ده او هغه بدعت ګنلو سره پریښوول درست دی تاسو داعمل جاری وساتئ. والسلام

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۵/ ۵/ ۱۴۲۱ هـ

(فتوٰی نمبر ۴۳۴/ ۷۷) ([1])

([1]) د قضای عمری متعلق د حضرت مدظلهم امت برکاتهم تفصیلی مضمون د دی څخه وروسته وګورئ.

د قضائی عمری شرعی حیثیت

سوال: ډاکټر فرحت هاشمی صاحبه درس قرآن ورکولو سره په دی خبره باندی زور ورکوی چی د (قضاء عمری) کومه مسئله په خلکو کی مشهوره ده. که کوم سړی د ډیری مودی پوری لمونځونه نه وی کړی بیا هغه لمونځ شروع کی نو هغه ته د قضائی عمری په طور هغه لمونځونه د قضاء په طور کول پکار دی چی په قرآن او سنت کی د دی هیڅ بنیاد نسته، بلکی په تیر ژوند کی چی کوم لمنځونه قضاء سوی دی د هغه تلافی صرف په توبې سره کیږی دومره ډیرو لمونځونو کولو ته ضرورت نسته. براه کرم دا واضح کړئ چی آیا په شریعت کی د تیرسوو لمونځونو قضاء واقعي ضروری نه ده؟ او آیا ائمه اربعه یا په فقهائی کرامو کی د چا مذهب دادی چی لمونځونه زیات قضاء سی نو د هغه تلافی صرف په توبې سره کیږی او د قضائی عمری کولو ضرورت نسته؟ که د دی صاحبی بنوول سوی مسئله صحیح نه ده نو آیا د هغه په درس باندی اعتماد کولی سی؟ ورسره که قضائی عمری ضروری ده نو د هغه صحیح طریقه څه ده؟

جواب: په صحیح بخاری کی د انس بن مالك ﷺ څخه د حضور ﷺ دا ارشاد مروی دی:

من نسی صلوٰة فلیصل اذا ذکرها، لاکفارة لها الا ذالك

د کوم سړی څخه چی لمونځ کول هیرسی نو په هغه باندی لازم دی که ورته رایاد سی هغه لمونځ وکړی، د دی څخه ماسوا د هغه څه کفاره نسته.

(صحیح بخاری کتاب المواقیت باب نمبر ۳۷ حدیث نمبر ۵۹۷) ([1])

په صحیح مسلم کی د حضور ﷺ ارشاد په دی الفاظو سره مروی دی:

اذارقد احدکم عن الصلوٰة او غفل عنها فلیصلها اذا ذکرها فان الله ﷻ یقول: أَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِيْ.

کله چی ستاسو څخه یو سړی په لمانځه کی بیده سی یایی د غفلت د وجی پریږدی حضور ﷺ وفرمائیل: د هغه کفاره داده چی کله هم ورته هغه لمونځ رایاد سی هغه لمونځ دی وکړی، الله ﷻ فرمائیلی دی (اقم الصلوة لِذِكْرِي)

([1]) ج: ۱ ص: ۸۴ (طبع قدیمی کتب خانه)

زما په ياد راتلو باندی لمونځ قائم کړی. (صحيح مسلم، اخری کتاب المساجد حديث نمبر: ۱۵۲۹) (۱)

او په سنن نسائی کی مروی دی:

سئل رسول الله ﷺ عن الرجل يرقد عن الصوة او يغفل عنها، قال: کفارتها ان يصليها اذا اذکرها.

(سنن النسائی، کتاب المواقيت، باب فيمن نام عن الصلوٰة ص: ۱۷۱) (۲)

د رسول الله ﷺ څخه د هغه سړی په باره کی پوښتنه وسوه چی څوك د لمانځه په وخت کی بيده سی يايی د غفلت په وجه پريږدی حضور ﷺ وفرمائيل: د هغه کفاره داده چی کله هم ورته هغه لمونځ راياد سی نو هغه لمونځ دی وکړی.

په دی احاديثو کی حضور ﷺ دا اصول بيان وفرمائيل چی کله يوانسان يولمونځ په خپل وخت باندی ونه کړی نو د هغه په ذمه باندی لازم دی چی تنبيه کيدو باندی د هغه قضاء وکړي، برابره خبره ده که دالمونځ ځنی په هيره باندی پاته وی يا د بيده کيدو په وجه او ياهم د غفلت په وجه د صحيح مسلم او د سنن نسائی په روايتونو کی په دی موقعه باندی حضور ﷺ د قرآن آيت: وَأَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِي. (۳) حواله ورکولو سره داهم واضح کړل چی دا آيت قرانی د لمونځ قضاء راګرځولو حکم ته هم شامل دی او د آيت مطلب دادی چی کله انسان ته د الله ﷻ دافريضه اداء کولو باندی تنبيه وسی نو هغه لمونځ اداء کول پکار دی.

د دی اصولو د بيانولو په وخت حضور ﷺ د لمونځونو څه تعداد نه دی مقرر کړی چی په دومره تعداد کی د لمونځونو قضاء واجب ده.

بلکی يوعام حکم يی بيان کی چی کوم لمونځ هم پاته سی د هغه قضاء واجب ده چنانچی کله د غزوه خندق په موقع باندی د حضور ﷺ څخه څو لمونځونه پاته سول نو حضور ﷺ د ټولو قضاء را وګرځوله چی د هغی واقعه د احاديثو په ټولو کتابونو کی راغلی دی، په دی موقعه هم حضور ﷺ دا ونه فرمائيل چی که د دی څخه زيات لمونځونه ولاړسی نو د هغه قضاء واجب نه ده دايومسلم اصول دی چی د قرآن او سنت

---

(۱) ج: ۱ ص: ۲۴۱) ايضاً.

(۲) ج: ۱ ص: ۱۰ (ايضاً)

(۳) سورة طه آيت: ۱۴.

د ارخه کله چې یوعام حکم راځي نو د هغه هرهر جزیي د بیل حکم نسي ورکولی او نه د دې ضرورت دی، مثلا قرآنکریم د رمضان د روژو د فرضیت د ذکر کولو څخه وروسته دافرمائیلي دي چې:

فَمَنْ كَانَ مِنكُمْ مَّرِيضًا أَوْعَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ. (١)

چې په تاسوکې کوم سړی مریض وي یاپه سفر باندی وي نو په نورو ورځو کې همدومره شمار پوره کړي.

په دې آیت کې داعام حکم ورکول سوی دی چې کله روژې د بیمارۍ یا د سفر د وجې ونه ساتل سي نو وروسته دې د هغه قضاء راوړل سي، په دې کې یې دانه دي ښوولي چې د دې دښوولو ضرورت وو چې د یوې میاشتې پاته روژې د پاته کیدلو داحکم دی یا د دوو رمضانونو د روژو پاته کیدو، بلکې یوعام حکم یې ورکړی دی چې د ټولو روژو پاته کیدو ته شامل دی، اوس که د یوسړی د دوو رمضانونو روژې پاته وي او هغه د دې دلیل مطالبه وکړي چې د دوو رمضانونو روژې پاته کیدو د پاره ځانته حکم پکاری دی، خوځنګه چې د هغه دامطالبه غلطه او جاهلانه مطالبه ده، همدغه شان د زیاتي لمونځونو د قضاء د پاره جلادلیل هم دومره غلطه مطالبه ده، حقیقت دادی: که یوسړی د عام حکم څخه د استثناء دعوٰی وکړي نودلیل د هغه په ذمه باندی دی، چې هغه د قرآن او سنت د کوم دلیل څخه مستثنٰی کیدل ثابت کړي، ورنه ترڅو چې په قرآن او سنت کې څه استثناء ذکرسوی نه وي عام حکم به په خپل ځای باندی قائم وي.

چنانچې د لمونځونو د قضاء راګرځولو حکم چې حضور ﷺ په ذکرسوو پورتنیو احادیثو کې ورکړی دی د هغه په بنیاد باندی ټولو فقهاء امت تصریح فرمائیلی ده چې پاته سوی لمونځونه چې څومره هم زیات وي د هغه قضاء ضروری ده، مشهور حنفي عالم علامه ابن نجیم رحمه الله د فقه حنفي وضاحت کولو سره تحریر فرمائي:

فالاصل فيه ان كل صلوة فاتت عن الوقت بعد ثبوت وجوبها فيه فانه يلزم قضاؤها، سواء تركها عمدًا او سهوا او بسبب نوم، وسواء كانت الفوائت كثيرةً او قليلة. (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۱۴۱) (طبع مكة المكرمة) (٢)

---

(١) سورة البقره آیت: ۱۸۴.

(٢) باب قضاء الفوائت ج: ۲ ص: ۷۹ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه).

په دی سلسله کی اصول دادی چی هرهغه لمونځ چی په کوم وخت واجب کیدو څخه وروسته پاته سوی د هغه قضاء لازمه ده، برابره خبره ده که هغه انسان په قصداً او عمداً پریښی وی، یا په هیره باندی، یا د خوب په وجه او برابره خبره ده که لمونځونه کم وی او که زیات وی.
داموقوف صرف د حنفی علماوو نه دی بلکی د شافعی، مالکی، حنبلی ټول مکاتب فکر په دی متفق دی.
امام مالك رحمه الله فرمائی:
من نسی صلوٰة کثیرة او ترك صلواة کثیرة فلیصل علی قدر طاقته، ولیذهب الی حوائجه، فاذا فرغ من حوائجه صلی ایضا مابقی علیه حتٰی یأتی علی جمیع مانسی او ترك. (المدونة الکبرٰی للامام مالك ج: ۱ ص: ۲۱۵) (طبع دار الکتب العلمیه بیروت)
د کوم سړی څخه چی ډیر لمونځونه کول هیرسول، یا هغه ډیر لمونځونه پریښوول په هغه باندی لازم دی چی هغه د خپل طاقت مطابق هغه پریښوول سوی لمونځونه وکړی او د خپلو ضروریاتو د پاره ولاړسی خوچی کله د ضروریاتو څخه فارغه سی نو بیادی باقی لمونځونه کوی تردی چی هغه ټول لمونځونه پوره کړی چی د هغه څخه هیرسوی وو یایی پریښی وو.
د امام مالك رحمه الله د دی قول تشریح او د زیات تفصیل کولو سره مالکی عالم علامه دسوقی رحمه الله فرمائی:
فیکفی ان یقضی فی الیوم الواحد صلوٰة یومین فاکثر، ولایکفی قضاء صلوٰة یوم فی یوم الا اذا خشی ضیاع عیاله ان قضٰی اکثر من یوم فی یوم وفی اجوبة ابن رشد انه انما أمر بتعجیل قضاء الفوائت خوف معالجة الموت، وحینئذ فیجوز التأخیر لمدة بحیث یغلب علی الظن وفاؤه بها فیها.
(حاشیه الدسوقی علی الشرح الکبیر ج: ۱ ص: ۲۶۳ طبع دار الفکر بیروت)
دومره کافی دی چی په یوه ورځ کی د دوو ورځو یا د زیاتو لمونځونو قضاء وکړځوی او داکافی نه دی چی په یوه ورځ کی صرف د یوی ورځی لمونځونه قضاً راوړی، مگر داچی د یوی ورځی څخه زیات لمونځونه قضاء کولو په صورت کی د خپل عیال د ضائع کیدو خطره وی او د علامه ابن رشد په جواباتو کی داذکر سوی دی چی مرگ رانسی،

لهذا دومره مودی پوری موخر کول جائز دی چی په هغه کی غالب گمان داوی چی په هغه کی به لمونځونه پوره سی.
د امام احمد بن حنبل رحمه الله په مذهب کی هم نژدی نژدی داخبره سوی ده علامه مرداوی رحمه الله چی د امام احمد د مذهب قابل اعتماد ترين ناقل دی فرمائی:
(ومن فاتته الصلوة لزمه قضاؤها علی الفور) هذا المذهب نص عليه وعليه جماهير الاصحاب وقطع به کثيرمنهم قوله (لزمه قضاؤها علی الفور) مقيد بما اذا لم يتضرر فی بدنه او معيشة يحتاجا. فان تضرر بسبب ذالك سقطت الفورية. (الانصاف للمرادوی ج: ۱ ص: ۴۴۲ طبع احياء التراث العربی بيروت)
او د کوم سړی څخه چی ډيرلمونځونه پاته سوی وی په هغه باندی د هغه قضاء راګرځول فی الفور واجب ده. همدا مذهب دی چی د هغه تصريح سوی ده او د حنبلی اصحابو د ډير درووند اکثريت همدا وينا ده. (قضاء لمونځونه فوراً ادا کول ضروری دی) او ډيرو په قطعی طور باندی همدا وئيلی دی..... خو البته فوری ادائيګی لازم کيدل ذی شرط سره مقيد دی چی د هغه په نتيجه کی هغه جسم ياضروری معيشت کی نقصان نه وی، که نقصان وی نو د فوری ادائيګی حکم به ساقط سی (بلکی په تأخير سره اداء کول به جائز وی)
د امام شافعی رحمه الله په نزد دا افضل دی که لمونځونه د څه عذر په وجه څنی تللی وی نو د فوری ادائيګی په ځای په تأخير سره اداء کول جائز دی، خو که د څه عذر په وجه څنی قضاء سوی وی، نوفوراً اداء کول ضروری دی:
(من فاتته) ..... (مکتوبة) فاکثر (قضی) مافاته بعذر او غيره. نعم غير المعذور يلزمه القضاء فوراً ويظهر انه يلزمه صرف جميع زمنه القضاء. ماعدا مايحتاج لصرفه فيما لابدمنه. (فتح الجواد ج: ۱ ص: ۲۲۳) (طبع شرکت مصطفی البابی مصر)
د کوم سړی چی يويازيات فرضی لمونځونه څنی قضاسوی وی په هغه باندی ضروری دی چی کوم لمونځونه څنی قضا سوی وی د هغه قضاء راوړی برابره خبره ده که هغه لمونځونه د څه عذر په وجه څنی قضاسوی وی يا بغير د عذر څخه، هوا کوم سړی چی بغير د څه عذر څخه لمونځونه پريښی وی په هغه باندی قضاء فوری طور سره واجب ده. ائظاهره داده چی هغه ته پوره وخت په قضاء کولو کی صرف کول پکار دی ماسوا د دومره وخت څخه چی د هغه د خپلو لازمی ضروورياتو د پاره پکار وی.

علامه ابن تيميه هم د فقهاء کرامو دامذاهب نقل کولو سره د هغوی سره اتفاق کړی دی فرمائي:

ومن عليه فائتة فعليه ان يبادر الى قضائها على الفور سواء فاتته عمداً او سهواً عند جمهور العلماء كمالك واحمد وابى حنيفة وغيرهم. وكذالك الراجح فى مذهب الشافعى انها اذافاتت عمداً كان قضاؤها واجبًا على الفور. (فتاوىٰ شيخ الاسلام ابن تيمية ج: ۲۳ ص: ۲۵۹ مطابع الرياض)

د کوم سړی په ذمه چې پرېښې لمونځ وی په هغه باندی واجب دی چې د هغه په په اداء کولو کی فوری طور باندی جلتی وکړی، برابره خبره ده که هغه لمونځ یې په قصداً سره پرېښې وی او که په هیره باندی، همدا د جمهورو علماوو مثلاً امام مالك، امام احمد رحمه الله او د امام ابوحنيفه رحمه الله موقوف دی، او د امام شافعی رحمه الله په مذهب کی هم راجح دادی چې که قصداً یې لمونځ پرېښې وی نو هغه ته فوراً اداء کول واجب دی.

د علامه ابن تيميه رحمه الله څخه پوښتنه وسوه:

رجل عليه صلوٰة كثيرة فاتته، هل يصليها بسنتها؟ ام الفريضة وحدها؟ د کوم سړی په ذمه چې ډیر لمونځونه قضاوی د هغه اداء کولو سره به سنت هم کوی یا به صرف فرض کوی؟

علامه ابن تيميه جواب ورکی: المسارعة الى قضاء الفوائت الكثيرة اولى من الاشتغال عنها بالنوافل واما مع قلة الفوائت قضاء السنن معها حسن. (فتاوىٰ شيخ الاسلام ابن تيميه ج: ۲۲ ص: ۱۰۴)

کله چې پرېښې لمونځونه ډیروی نو هغه راګرځول په نفلوکی د مشغولیدو څخه ډیر ښه دی او که پرېښې لمونځونه کم وی نو د هغه سره سنت، قضاً راګرځول ښه دی.

د دی تفصیل څخه داخبره ښه واضحه کیږی چې د فقهاً کرامو رحمهم الله په مینځ کی دامسئله خو د بحث لاندی راغلی دی چې د پاته سوی لمونځونو قضاء تنبیه کیدو سره فوراً واجب کیږی یا په دی کی تأخیر کولی سی او د تأخیر په صورت کی کی څومره لمونځونه روزانه قضاء کول ضروری دی؟ ورسره داچې صرف فرض لمونځونه قضاء وګرځول سی یاسنت هم؟ او د قضاء راګرځولو په وخت په لمونځونه کی د ترتیب لحاظ ساتل ضروری دی او که نه؟ خو په دی مسئلی کی د معروف فقهاوو کرامو په مینځ کی څه اختلاف نسته چې لمونځونه څومره هم زیات وی د هغه قضاء د انسان په ذمه واجب ده او د حضور ﷺ د ارشاد مطابق د قرآنکریم آیت (واقم الصلوٰة لذكرى) په مفهوم کی

داخبره داخل ده چې په تنبيه کيدو باندې انسان د پريښې لمونځونو قضاً راګرځولو فکر وکړي او د قرآن او سنت هيڅ دليل داسې نشته چې د زياتو لمونځونو قضاء په نه راګرځولو باندې د لالت کوي. داسې هم داعجيب او غريب موقف دى چې کوم سړى لږ لمنځونه قضاء کړي نو په هغه باندې دې ادا، کول خو واجب وي خو زيات لمونځونه پريښوونکې باندې دې څه واجب نه وي. بياڅوک دې چې د کم اوزيات لمونځونو تعداد مقرر کولو سره دا ووايي چې د دومره لمونځونو څخه وروسته قضاء واجب نه ده.

دا خبره بالکل واضحه ده چې په هرانسان باندې بالغ کيدو څخه وروسته لمونځ کول فرض کيږي او دافريضه په ټولو شرعي فرائضو کې د ټولو څخه زياته مؤکد او اهمه ده. او داهم يومسلم اصول دى که کومه فريضه د قطعي دلائلو څخه ثابته وي نو هغه د انسان د ذمې څخه د ساقط کولو د پاره کم ترکمه همدومره د مضبوطو دلائلو ضرورت وي او دلته خوقطعي دلائل پريږده، د کمزورى څخه کمزوري دليل هم داسې نشته چې د هغه په بنياد باندې دا ونيل سى چې کوم لمونځونه د انسان په ذمه فرض سوى وو، د هغه د غفلت اولا پرواهي په وجه د هغه فرضيت ختم سوى دى. لهذا داونيل که فوت شده لمونځونه ډير زيات سوى وي نو د هغه قضاء لازمه نه ده، د قرآن او سنت د واضح دلائلو څخه او په هغه باندې مبنى د فقهائى امت د اتفاق څخه بلکل خلاف يوه ګمراهانه خبره ده، او د لمانځه په شان اهمه فريضه محض د خپلى رايي په بنياد باندې ختمولو مترادف دى او داونيل بالکل غلط دى، چې د فوت سوى لمونځونو د پاره صرف توبه کاړل کافي ده، ځکه چې د توبې د قبوليت لازمي شرط، دادى چې انسان د خپلي غلطي څومره تلافي چې يې په وس کې وي هغه تلافي هم وسره وکړي.

د قضائى عمرى موضوع احاديث

دلته داواضح کول هم مناسب دى چې د أصول حديث په بعضې کتابونو کې د موضوع احاديثو علامتونه بيانولو سره د قضائى عمرى د حديث مثال يې ورکړى دى، مثلا حضرت شاه عبد العزيز صاحب محدث دهلوى رحمه الله د موضوع احاديثو پنځم علامه بيانولو سره ليکي:

پنجم آنکه مخالف مقتضي عقل وشرع باشد وقواعد شرعيه آن را تکذيب نمايند مثل قضائى عمرى

یعنی پنځمه علامه داده چې هغه حدیث د عقل او شریعت د تقاضو خلاف وي او شرعیه قواعد د هغه تکذیب کوي. مثلاً د قضائی عمری حدیث.
(عجاله نافعه ص: ۲۴ خاتمه، طبع نور محمد کتب خانه کراچی)
کیدی سی چې یوناواقف او جاهل سړی ته د دې څخه دامغالطه سوی وي چې د تیر عمر لمونځونه قضاء کول بې اصله دي او د دې په باره کې چې کوم احادیث راغلي دي هغه موضوع دي، ځکه دا وضاحت ضروري دی چې بعضی غیر مستند د وظائفو وغیره کتابونو کې څه داسې موضوع حدیثونه راغلي دي چې په هغه کې دا ونیل سوي دي، چې په یوه خاص ورځ کې صرف یولمونځ دې قضاء راوړي نو په دې د اویا ۷۰ کالو قضائي لمونځونه اداء کیږي محدثین داسې قسم روایتونو ته د (قضائی عمری) نوم ورکوي، او دې احادیثو لره هغوی موضوع ګرځولي ده، ملاعلي قاري په موضوعاتو باندې په خپل مشهور کتاب کې لیکي:
(حدیث) من قضیٰ صلوٰة من الفرائض فی آخر جمعة من شهر رمضان کان ذالك جابرًا لکل صلوٰة فائتة فی عمره الی سبعین سنة. باطل قطعًا لانه مناقض للاجماع علی ان شیئًا من العبادات لایقوم مقام فائتة سنوات.
داروایت چې کوم سړی د رمضان په آخری هفته کې یوفرض لمونځ قضاء وکړي نو دا د اویاوو ۷۰ کالو پوری د هغه په عمر کې چې څومره لمونځونه تری پاته وي د هغه ټولو تلافي کیږي، دا روایت په قطعي طور باندې باطل دی ځکه چې داحدیث د اجماع خلاف دی، اجماع په دې باندې ده چې هیڅ یو عبادت هم د کلونو پرینبوول سوو لمونځونو قایم مقام نسی کیدلی.
(الموضوعات الکبریٰ ص: ۳۵۲) (طبع مکتبه اثریه شیخپوره)
او علامه شوکانی لیکي چې:
(حدیث) من صلی فی آخر جمعة من رمضان الخمس الصلوٰة المفروضة فی الیوم واللیلة قضت عنه ما أخل به من صلوٰة سنته، هذا موضوع لا اشکال فیه.
داحدیث چې کوم سړی د رمضان په آخری جمعه کې د شپې ورځې پنځه لمونځونه وکړي په هغه سره د هغه د ټول کال په لمونځونو کې چې څومره خلل راغلي وي د هغه ټولو قضاء کیږي، د څه شك څخه بغیر موضوع دی (الفوائد المجموعة للشوکانی ج: ۱ ص: ۵۴ نمبر ۱۱۵) (مطبعه السنة المحمدیة قاهره)

د حضرت شاه عبد العزیز صاحب په ذکرسوی پورتنی عبارت کی د قضائی عمری کوم روایات موضوع ګرځولی دی د هغه څخه مراد د (قضائی عمری) په باره کی داقسم روایات دی چی یولمونځ یا څو لمونځونه د ټول عمر د لمونځونو. قایم مقام ګرځوی، د دی څخه علاوه د دی قسم روایاتو هیڅ سند نسته، د دی د موضوع کیدو وجه ملاعلی قاری داهم بیان فرمائیلی ده چی یویاڅو لمونځونه د لکونو فوت سوو لمونځونو تلافی نسی کولی او په دی باندی د امت اجماع ده، لهذا که چاته د دی احادیثو د موضوع ګرځولو څخه داغلط فهمی سوی وی چی د قضائی عمری تصور بی بنیاده دی، او د تیرسوو لمونځونو قضاء لازمه نه ده، نو د هغه منشاء د جهالت څخه ماسوا نورهیڅ هم نه ده.

د قضائی عمری صحیح طریقه

د قرآن او سنت او د فقهائی کرامو د اتفاق په رڼا کی داخبره د شك او شبهی څخه بالاتره چی کوم مسلمان د خپل عمر په شروع کی لمونځونه د غفلت یالاپرواهی په وجه نه دی کړی او وروسته ورته تنبیه او د توبی توفیق وسی، د هغه په ذمه داضروری ده چی د خپل پاته لمونځونو محتاط حساب لګولو سره د هغه د اداء کولو فکر وکړی، امام مالك، امام احمد او د امام شافعی رحمهم الله د درو سرو بزرګانو په دی خبره باندی اتفاق دی که لمونځونه یی بغیر د څه عذر څخه پریښی وی نو د تنبیه کیدلو څخه وروسته د هغه فرض دی چی هغه د دی لمونځونو ادائیګی فوراً وکړی او صرف د ضروری حاجتونو وخت به د دی څخه مستثنٰی وی، خو فقهاء حنفیه ونیلی دی چی انسان د خپل وس او طاقت ترحده پوری مکلف دی څکه د قضاء لمونځونو په کولو کی دومره تأخیر جائز دی چی د انسان معاشی او نورو حاجتونو د پوره کولو د پاره پکار دی، درمختار کی دی:

(او یجوز تأخیر الفوائت) وان وجبت علی الفور (لعذر السعی علی العیال وفی الحوائج علی الاصح). (ابن عابدین ج: ۱ ص: ۵۴۳) (۱)

د پاته سوو لمونځونو په راګرځولو کی تأخیر جائز دی که څه هم د هغه وجوب علی الفور دی خو د عیال د معاش د انتظام او نورو حاجتونو د عذر، په وجه تأخیر کیدی سی. چنانچی علامه شامی لیکی:

---

(۱) ایضاً.

فیسعی ویقضی ماقدر بعد فراغه ثم وثم الی ان تتم (۱).
لهذا داسی سړی دی خپل کار کوی او فارغه کیدو څخه وروسته چی څومره لمونځونه کولی سی هغه دی قضاء راګرځوی تردی چی ټول لمونځونه پوره سی.
بعضی علماوو د مزید اسانتیا د پاره داطریقه ښوولی ده چې:
انسان دی روزانه د هرفرض لمانځه سره د هغه وخت یوقضاء لمونځ کوی، دا شان به په یوه ورځ کی پنځه لمونځونه اداء سی خو کله چی موقع پیداسی نو د دی څخه دی زیات هم کوی فرمائی:
وفوره مع کل فرضٍ اذ لم یجب فی الیوم اداء اکثر من خمس، فکذا القضاء فان زاد اوجمع الخمس فحسن، (البحر الزخار لاحمد ابن المرتضیٰ ج: ۱ ص: ۱۷۳ طبع صنعاء)
او د قضاء لمونځونو فوری د اداء کولو طریقه داده چی د هرفرض سره دی یوفرض وسی څکه چی په یوه ورځ کی د پنځو څخه زیات لمونځونه اداء کی ضروری نه وی، نو قضاء دی هم په دی قیاس سی خو که څوک زیات لمونځونه کوی یاپنځه یوځای کوی نو ډیرښه دی، خو قضاء کولو کی دی د نیت خیال وساتل سی یعنی واضح طور باندی د قضاء نیت وسی، مثلاً د سهار قضاء، کوی نو دانیت دی وکړی چی زما په ذمه د سهار د ټولو څخه مخکی لمونځ واجب دی د هغه قضاء ارګرځوم.

د لمنځونو فدیه

په قرآنکریم کی د روژو فدیه بیان سوی ده یعنی کوم خلګ چی د روژو نیولو بالکل طاقت نه لری نه په آینده کی د داسی طاقت پیداکیدو امید ورته وی د هغوی د پاره قرآنکریم حکم ورکړی دی چی هغوی دی د یوی روژی په عوض کی په یومسکین باندی خوراك وکړی نو د لمانځه د پاره په قرآن کریم یا د نبی کریم ﷺ په سنت کی داسی حکم ذکرسوی نه دی، البته امام محمد فرمائیلی دی چی د کوم سړی لمونځونه قضاء سوی وی او هغه هغه نه اداء کوی، هغه ته پکار دی چی داوصیت وکړی که ما دالمونځونه اداء نه کړل او په همدی حالت کی زما انتقال وسو، نو زما د ترکی څخه دی د دی لمونځونو فدیه اداء سی او هغه فدیه هم د روژی د فدیی په حساب سره یعنی د یوه لمانځه فدیه د یومسکین خوراك (یعنی پاوکم دوه سیره غنم یا ذ هغه د قیمت صدقه) اداء سی، امام احمد داحکم د احتیاط په طور سره ورکړی دی او وئیلی یی دی

(۱) الدر المختار مع رد المحتار باب قضاء الفوائت ج: ۲ ص: ۷۴.

عه صح کل حرفٍ حرف ا و زید

چې که څه هم د لمنځونو د فدیې ذکر په قرآن او سنت کې نسته خو په روژو باندې قیاس کولو سره داحکم را ایستل سوی دی، لهذا امید دی چې انشاء الله داسې به د انسان ذمه واری پوره سی. (وګورئ ردالمحتار ج: ۱ ص: ۵۴۱) (۱)

خو یا د دی وی چې داوصیت به د ترکې په یوه حصه کې نافذ وی یعنی که د روژو یا د لمانځه تولو فدیه د هغه د ټول مال یوه حصه یا د دی څخه کم وی نو بیا خو د وارثانو په ذمه به واجب وی چې هغه فدیه اداء کړی، که د فدیې مقدار د پوره حصې څخه زیات سو نو په زاید مقدار کې په وصیت باندې عمل کول به د وارثانو په ذمه لازم نه وی، همداشان که یوسړی د روژې یا د لمانځه د فدیې وصیت ونه کې نو د وارثانو په ذمه ضروری نده چې هغوی فدیه اداء کړی خوعاقل او بالغ وارثان دی د خپلې حصې څخه په رضاکارانه طور باندې فدیه اداء کړی نو دابه د هغوی احسان وی او د الله ﷻ د رحمت څخه امید دی چې انشآء الله مرحوم به معاف کړی.

خلاصه

خلاصه داده چې د انسان څخه کوم لمونځونه پاته سوی وی د هغه قضأ د هغه په ذمه باندې لازمه ده او صرف توبه کولو سره هغه نه معاف کیږی خواه چې هرڅومره زیات وی، البته که هغه هره ورځ د پنځو لمونځونو قضاء راګرځول شروع کړی او کله چې ورته د زیاتو کولو موقع ورکول کیږی نو زیات دی کوی، او ورسره دی وصیت هم کوی چې کوم لمونځونه ما په خپل ژوند کې اداء نه کړل، د هغه فدیه دی زما د ترکې څخه اداء سی نو امید دی چې انشاء الله د هغه داعمل به الله ﷻ قبول کړی او داکوتاهی به یې معاف کړی، د قضائی عمری صحیح طریقه داده او دا وئیل چې د قضائی عمری کولو هیڅ ضرورت نسته او صرف توبه کافی ده، د ګمراهی خبره ده، او کوم سړی چې د لمانځه په شان بنیادی فریضې کې محض په خپلې رایې سره د دلیل څخه بغیر داشان ګمراهانه خبری تلقین او په هغه باندې اصرار کوی د هغه په درس باندې هیڅکله اعتماد نسی کیدلی.

واللّٰه سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

۱۴/ رجب/ ۱۴۲۲ هـ

د حيض د ورځو د لمونځونو قضا لازمه نه ده

سوال: ښځه د حيض او نفاس په حالت کی لمونځ نسی کولی نو آيا د حديث د مخه يا د فقهي د مخی وروسته د پاکوالی د غسل د حيض او نفاس څخه په هغه ښځی باندی د لمونځ قضاء واجب ده؟ او که معاف به وی؟

جواب: د حيض او نفاس په حالت کی چی ښځه کوم لمونځونه پریږدی د هغه قضاء په هغه باندی واجب نه ده بلکی هغه لمونځونه ورته معاف دی البته په دی حالت کی چی کومی روژی خنی پاته وی د هغه قضاء باندی واجب ده (۱).

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۸/ ۵/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۴۵۱/ ۲۸ ب)

د قضائی لمونځونو ادائيگی ضروری ده

سوال: زيد چی کله په هوش کی راغلی دی او د کله څخه چی بالغ سوی دی د هغه څخه وروسته اوس د هغه عمر تقريبًا څلويښت ياپنځه څلويښت کاله دی، په دی دوران کی د فرائضو، واجباتو په ادائيگی کی د کوتاهی کيدو، داشان څه حقوق العباد هم د هغه په ذمه باندی دی اوس زيد تلافی کول غواړی څه صورت دی؟

جواب: د حقوق العباد د کوتاهی تلافی خوصرف داشان کيدی سی! چی د چا چا حقوق يی تلف کړی وی د هغوی مالی حقوق خو دی يا هغوی ته اداء کړی يادی د هغوی څخه معاف کړی او د لمونځ او روژی طريقه داده چی څومره لمونځ او روژی پاته وی د هغه دی صحيح صحيح حساب ولګوی که صحيح حساب ممکن نه وی نو محتاط

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۲۹۱ (ويمنع الصلوٰة) مطلقًا ولوسجدة شکر (وصوما) وجماعًا (وتقضيه لزومًا دونها للجرح) وفی الشامية قوله صلوٰة ...... تسقط للجرح وقوله وتقضيه ای الصوم علی التراخی فی الاصح.

اندازه دې ولګوي او د هغه قضاء دې شروع کړي او ورسره دې دا وصیت وکړي که ما د دې قضاء ونسوه نو د هغه فدیه دې زما د ترکې څخه اداء سي، بیا که په ژوند کې د هغې ادائیګي مکمل سوه نو داوصیت دې کټ کړي (۱)، د زکوٰة دې هم همداشان حساب لګولو سره د هغه ادائیګي وکړي.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۳/ ۱۰/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوی نمبر ۲۸/۱۰۴۸ ج)

فصل فی سجود السهو
د سجده سهوی د مسائلو بیان

د سورة فاتحی، سورة او رکعاتونو کی د شک د دوو صورتونو حکم

سوال: مسئله داده چی د یوسړی عمر د اتایو کالو څخه زیات دی، د ډیری مودی څخه په مختلفو مرضو او عوارضو کی مبتلاء دی، حرکت کولو څخه ګرځیدو راګرځیدو څخه معذوره دی په ناسته باندی لمونځ اداء کوی او د غیر معمولی ضعف او نقاحت په وجه یی قوی ډیره کمزوری سوی ده، د حافظی او یاداشت قوت یی هم ډیر کمزوری سوی دی، په لمانځه کی ډیر سهوه کیږی او اکثره کیږی کله ورته د رکعتونو په تعداد کی شبه کیږی چی یوسوی دی که دوه؟ او یادری رکعته سوی دی یاڅلور؟ کله ورته داشبه وی چی سورة فاتحه یی ویلی ده او که نه؟ او بیایی ورسره سورة یوځای کړی دی او که نه؟ رکوع یی کړی ده او که نه؟ سجده یی یوه کړی ده او که دوی؟ سجده سهوه یی کړی ده او که نه؟

غرض داشان مختلف صورتونه پیښیږی امکانی سعی او د احتیاط باوجود حدیث النفس کی ابتلاء او د سهوی صورت پیښیږی، په دی باندی نه خو هغه داقسم اخستی

---

(۱) مکمل تفصیل په سابقه فتوی ص: ۴۷۷ څخه تر ۴۸۷ کی وګوری.

سی چې داشان غلطی سویده، او نه داقسم اختښی سی چې نه ده سوی، نه یقین او ظن غالب وی، البته شبه او د ترك احتمال ضرور وی.
معلومول دادی چې آیا د شبهی او د احتمال د اړخه نظر واړول سی اومطلق التفات ونه سی؟ مثلاً: د ماپښین څلورو سنتوکی په اول رکعت کی داشبه وسول چې اولنی رکعت دی او که دوهم؟ نو اول رکعت کی یې د دوهم په احتمال باندی او په دوهم رکعت کی هم د دوهم په شبه باندی او په دریم رکعت کی د څلورم رکعت په احتمال باندی او په څلورم رکعت کی، د څلورم په شبه باندی التحیاته ووایه غرض دادی چې احتیاطاً التحیات ووایی او په آخره کی سجده سهوه وکړی، اوهم داشبه کیدو باندی چې سورة فاتحه یې وویل اوسورة یې ورسره یوځای کړی دی او که نه؟
احتیاطاً سورة فاتحه ووایی او سورة ورسره یوځای کړی او د سجده سهوی کولو څخه وروسته د نه کولو شبه وی نو احتیاط دی سجده سهوه وکړی وغیره څه وسی.
۲: ایا داشان په ټولو صورتونو د اقل اعتبار کولو سره احتیاطاً دوباره سورة فاتحه ووایی، او سورة یوځای کولو او سجده سهوه کولو سره به لمونځ صحیح سی؟ او فاسد او واجب الاداء خو به نه کیږی؟
جواب: که شبه داسی وی چې دواړه احتماله په ذهن کی برابر معلومیږی نو په دی وخت کی دی د اقل اعتبار وکړی (۱) او په هرهغه رکعت کی دی قعده وکړی چې د هغه د اخری رکعت کیدو احتمال وی (۲) او په کوم رکعت کی چې د قعده اولی کیدلو محض احتمال وی، په هغه باندی ناسته ضروری نه ده مثلاً د ماپښین په اولنی رکعت کی شك پیداسو چې اول دی او که دوهم، نو په اول ګڼلو سره دی لمونځ جاری وساتی او په دی رکعت دی نه کښینی او په دریم رکعت دی څکه کښینی چې د دی د آخری رکعت کیدو احتمال دی (۳) بیادی په آخره کی سجده سهوه وکړی.

---

(۱) ایضاً.
(۲) ایضاً.
(۳) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۹۳ (طبع سعید) (وان کثر شکه (عمل بغالب ظنه ان کان له ظن للحرج (والا اخذ بالاقل) لتیقنه وقعد فی کل موضع توهمه موضع قعوده، ولوواجبًا لئلا یصیر تاركًا فرض القعود او واجبه. وفی الشامیة (قوله والا) ای وان لم یغلب علی ظنه شی، فلوشك انها اولی الظهر او ثانیة یجعلها الاولی ثم یقعد لاحتمال انها الثانیة ثم یصلی رکعة ثم یقعد لاحتمال انها الثانیة ثم یصلی رکعة ثم یقعد لما قلنا ثم یصلی رکعة ویقعد لاحتمال انها الرابعة ثم یصلی اخری

۲: احتیاطًا دوباره فاتحه وویله او سورة یوځای کولوسره لمونځ نه فاسدیږی خو په سجده سهوه کی داتفصیل دی، که په آخری دوو رکعتونو کی داسی وکړی نو سجده سهوه هم واجب نه ده، دغه شان که اولنو دوو رکعتوکی یې د سورة څخه وروسته فاتحه مکرره وویله نو بیاهم سجده سهوه واجب نه ده هو! که د سورة څخه مخکی یې سورة فاتحه مکرره وویله نو سجده سهوه به واجب وی او د سجده سهوی څخه وروسته به لمونځ درست سی، کذا فی رد المحتار (۱) والعالمگیریه ج: ۱ ص: ۵۲۲ (۲)

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۲/ ۱۱/ ۱۴۰۶ هـ

(فتویٰ نمبر ۱۲۸۰/ ۳۷ هـ)

په قرائت کی د عدم ترتیب د وجی سجده سهوه لازمه نه ده

سوال: په لمانځه کی په قرائت کی ترتیب قایم پاته نسی نو ایا سجده سهوه به لازمه وی؟

جواب: په صورة مسئوله کی سجده سهوه واجب نه ده (۳).

ويقعد لما قلنا .... الخ وفی الهدایه: ج:۱ ص: ۴۵۲ وان لم يكن له رأی بنی علی اليقين لقوله ﷺ من شك فی صلوته فلم يدر اثلاثًا صلی ام اربعًا بنی علی الاقل .... الخ.

(۱) وفی الدر المختار ج: ۱ ص: ۴۲۰، ۴۲۱ وكذاترك تكريرها قبل سورة الاولیین، وفی الشامية فلوقرأها فی ركعة من الاولیین مرتین وجب سجود السهو لتأخير الواجب وهو السورة ... قال فی شرح المنية قيد بالاولیین لان الاقتصار علی مرة فی الاخريين ليس بواجب حتی لايلزمه سجود السهو بتكرار الفاتحة فيهما سهوًا، ولوتعمده لايكره.

(۲) وفی الهندية ج: ۱ ص: ۱۲۲ ولوكررها فی الاولیین يجب عليه سجود السهو بخلاف مالو اعادها بعد السورة وكررها فی الاخريين، وفی البحر الرائق ج: ۲ ص: ۹۴ (طبع سعيد) وذكر قاضی خان وجماعة انها ان قرأها مرتين علی الولاء وجب السجود وان فصل بينهما بالسورة لايجب وصححه الزاهدی للزوم تاخير السورة فی الاول لافی الثانی .... الخ، همدارنګه وګوری امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۳۲۷، ۳۲۸.

(۳) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۸۰ (طبع سعيد) (ويجب .... بترك واجب، وفی الشامية قوله بترك واجب ای من واجبات الصلوة الاصلية لاكل واجب اذ لوترك ترتيب السورة لايلزمه شئ مع كونه واجبًا .... الخ، وكذا فی الهنديه ج: ۱ ص: ۱۲۲ (محمد زبیرحقنواز)

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۲/ ۱۰/ ۱۳۹۷ هـ

(فتویٰ نمبر ۱۰۵۱/ ۲۸ ج)

د تسمیې په ترک سره سجده سهوه لازمه نه ده

سوال: د سورة فاتحې د ویلو څخه وروسته شك پیداکیږي چې پوره فاتحه مې ویلې ده یا څه حصه پاته ده چې د هغه په وجه یې دوباره وایم چې د تأخیر باعث وي څه حکم دی؟

جواب: یووار فاتحه په فکر سره دوباره ووایه! که وروسته شك پیداسي نو د هغه پرواه مه کوه ترڅو چې د غلطی یقین کامل نه وي لمونځ به وسی.

سوال: د لمانځه په اول رکعت کې اکثره شبه کیږي چې بسم الله شریفه مې د الحمدلله څخه مخکې وئیلې ده او که نه؟ د بسم الله نه وئیلو په وجه به لمونځ فاسد سي؟ او د بسم الله شرعی حیثیت څه دی؟ سجده سهوه خو به واجب کیږي نه؟

جواب: که بسم الله سهواً پاته سي نولمونځ کیږي او سجده سهوه نه واجب کیږي. (۱)

والله اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد عاشق الهی عفی عنه

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۳/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

درکن د تاخیر هغه مقدار چې په هغه سره سجده سهوه واجبیږي

سوال: (البلاغ) په شماره کې (د خپل لمونځ درست کړې) ترعنوان لاندې دی مسئله نمبر ۳، که ته په غلطی سره په اول یا دریم رکعت کې کښې نستې نو فوراً ودریږه که کښې نستې، دومره وخت چې په هغه کې درې واره سبحان الله وئیلې سي نو سجده سهوه کول به ضروري وي ورنه نه به وي، په حواله د کتابونو محقق وفرمایي چې تسلی

(۱) وفی الدر مع الرد ویجب ..... بترك واجب سهواً، وفی الشامیة ج: ۲ ص: ۸۰ واحترز بالواجب عن السنة کالثناء والتعوذ ونحوهما، وکذا فی الهندیة ج: ۱ ص: ۱۲۲.

وسي، خکه چې په کبیرې کې د دې خلاف تصریح ده یعنی درې واره د سبحان الله د مقدار د تأخیر قید نسته. عبارت دادې:

ولوقام فی الصلوٰة الرباعیة الی الرکعة الخامسة او قعد بعد رفع رأسه من السجود فی الرکعة الثالثة او قام الی الرابعة فی المغرب او الثالثة فیه او فی الفجر اوقعد بعد رفعه من الرکعة الاولی فی جمیع الصلوٰة یجب علیه سجود السهو بمجرد القیام فی صورة وبمجرد القعود فی صورة التاخیر الواجب وهو التشهد او السلام فی صورة القیام وتأخیر الرکن وهو القیام فی صورة القعود. آه (۱)

جواب: په دې مسئله کې احقرته هم شك وو خکه یووار د دې تحقیق لیکلو سره والد ماجد حضرت مولانا محمد شفیع صاحب مدظلهم العالی ته ورښوولي وو، موصوف د دې د تصدیق کولو سره هغه یې د امداد الفتاویٰ جلد اول (ص ۳۵۲) طبع جدید کراچي جزء جوړکړې وو (۲) د دې تحقیق حاصل هم دادې چې مجرد قعود سره سجده سهوه نه واجب کیږي، بلکې مقدار رکن په تأخیر سره واجب کیږي چې د هغه تعین یې په درو تسبیحاتو سره کړې دې.

علامه طحاوي مراقی الفلاح په شرح کې تحریر فرمائي: وهو مقدر بثلاث تسبیحات ، ج: ۱ ص: ۲۵۸ طبع نور محمد کتب خانه، او د دې مقدار یې درې واره سبحان الله وئیل مقرر کړې دې، د تفصیل د پاره خو د امداد الفتاویٰ ذکر سوی حاشیې طرف ته رجوع وکړې (۳)، دلته د علامه شامي رحمه الله یوه تصریح ذکر کوم، په درمختار کې دې چې:

ویکبر للنهوض علی صدور قدمیه بلا اعتماد وقعود استراحة ولوفعل لابأس.

د دې لاندې علامه شامي لیکي چې: قال شمس الائمة الحلوانی الخلاف فی الافضل حتی لوفعل کما هو مذهبنا لابأس به عند الشافعی ولوفعل کماهو مذهبه لابأس به عند الشافعی ولوفعل کما هو مذهبه لابأس به عندنا ... ولاینافی هذا ماقدمه الشارح فی الواجبات حیث ذکرمنها ترك قعود قبل ثانیة ورابعة لأن ذاك محمول علی القعود

---

(۱) غنیة المتملی ص: ۴۵۸ (طبع سهیل اکیډمی لاهور)

(۲) ایضاً.

(۳) د سجده سهوی متعلق د حضرت دامت برکاتهم داتحقیق د دې فتویٰ څخه وروسته وګورئ.

الطویل، (رد المحتار ص: ۴۷۳ مطبوعه استنبول) (١) لهذا څومره مقدار چې د شوافعو په نزد د جلسه استراحت مستحب دی په هغه سره زموږ په نزد سجده سهوه نه واجبیږي.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقي عثماني عفی عنه
۱۹/ ۲/ ۱۳۸۸

د تاخیر د رکن په څومره مقدار سره سجده سهوه واجبیږي؟

(د یو رکن د مقدار په تأخیر سره سجده سهوه لازمیږي یا د یو تسبیح د مقدار په تأخیر سره؟ مفصل تحقیق)

لاندینی عبارت د بحث لاندی مسئله کي قابل د غور دی:

١: قال فی ملتقی الا بحر ویجب ان قرأ فی رکوع او قعود اوقدم رکنا او اخّره او کرّره او غیّر واجبا او ترکه کرکوع قبل القرأة وتأخیر القیام الی الثالثة بزیادة علی التشهد، وقال شارحه العلامة شیخ زاده واختلفوا فیه قدر الزیادة فقال، بعضهم بزیادة حرف وکلام المصنف یشیر الی هذا وقال بعضهم بقدر رکن وهو الصحیح کما فی اکثر الکتب. (مجمع الانهر ج: ١ ص: ۱۴۸) (٢)

٢: وقال تحته شارحه العلامه ابن عابدین بقدر رکن. (بالحوالة المسطورة) (٣)

٣: قال الامام الظهیر الدین المرغینانی لایجب بقوله اللهم صل علی محمد وانما المعتبر مقدار مایؤدی فیه رکنًا کذا فی الظهیرية. (برجندی شرح وقایه ج: ١ ص: ۱۴۹) (۴)

---

(١) الدر المختار مع رد المحتار ج: ١ ص: ۵۰۲ (طبع سعید).

(٢) ایضًا.

(٣) مجمع الانهر شرح ملتقی الابحر ج: ١ ص: ۲۲۰۱ (طبع دار الکتب العلمیه بیروت) راجع شرح الوقایه ج: ١ ص: ۱۸۵ (طبع ایچ ایم سعید)

(۴) الجامع الوجیز علی هامش الهندیه ج: ۴ ص: ۲۳ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

۴: قال ابن البزار الکردری سها فی صلوته انها الظهر أو العصر او غیر ذالك ان تفکر قدر مایؤدی فیه رکن کرکوع لزم وان قلیلاً فان شك فی صلوة صلاها ..... الخ. (الجامع الوجیز علی هامش الهندیه ج: ۴ ص: ۷۰) ([1])

د دی ټولو عبارتونو څخه په مشترکه طور باندی دانتیجه را وځی چی د تأخیر واجب مقدار اکثرو فقهاوو داګرځولی دی چی دومره تأخیر وسی چی په هغه کی د لمانځه کوم رکن مثلا رکوع یاسجده وغیره اداء سی، او هغه دری واره د سبحان الله ویلو په وقفه کی کیږی، به صرح الطحطاوی فی حاشیته علی المراقی حیث قال ولم یبینوا قدر الرکن وعلی قیاس ماتقدم ان یعتبر الرکن مع سنة وهو مقدر بثلاث تسبیحات. (طحطاوی ج: ۱ ص: ۲۵۸) ([2])

د دی قول څخه علاوه نور ډیر اقوال ذکر سوی دی چی په هغه کی خو یامرجوح دی یا هغه چی د هغه مال هم دا را وځی، صاحب د تنویر الابصار دامسئله دوه ځایه ذکر کړی ده او په دواړو کی په ظاهره تعارض معلومیږی، باب صفة الصلوة کی چی د هغه عبارت دادی: (فان زاد عامداً) فتجب الاعادة (او ساهیا وجب علیه سجود السهو اذا قال اللهم صل علی محمد) فقط (علی المذهب المفتی به لالخصوص الصلوة بل لتأخیر القیام. (شامي ج: ۱ ص: ۴۷۷) ([3])

د دی لاندی علامه شامي د څو اقوالو ذکر کولو سره د بحر، زیلعی شرح منیه کبیری، وغیره څخه یی هم داصحیح ګرځولی دی، او د علامه رملی او شرح منیه صغیری څخه (وعلی آل محمد) زیادتی مرجع کیدل یی ذکر کړی دی، او باب سجود السهو کی صاحب د تنویر فرمائی: وتأخیرقیام الی الثالثة بزیادة علی التشهد بقدر رکن، صاحب درمختار لیکلی دی: وقیل بحرف وفی الزیلعی الاصح وجوبه باللهم صل علی محمد، علامه ابن عابدین د دی تعارض ذکر کوی او فرمائی: قوله وفی الزیلعی .... الخ، جزم به المصنف فی متنه فی فصل اذا اراد الشروع وقال انه المذهب واختاره فی البحر تبعاً

---

[1] طبع نور محمد کتبخانه.

[2] الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۱۰ (طبع ایچ ایم سعید).

[3] الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۱۰ (طبع ایچ ایم سعید)

للخلاصة والخانية والظاهر انه لاينافي قول المصنف هنا بقدر ركن تأمل (شامی ج: ۱ ص: ۷۹۴) ([1])

چې د هغه څخه معلومه سوه چې د (اللهم صل على محمد) او په قدر د رکن د دواړو اقوالو حاصل او مال یو را وځي نو ګوانکي چې چا او چا (اللهم صل على محمد) یې د تأخیر مقدار ګرځولی دی هغه په قدر د رکن د قول څه منافي خبره نه ده کړی اوبالعکس.

پاته سو هغه عبارت چې منية المصلي کې دی: که کوم سړی په اول یادړیم رکعت په آخرکې کښې نستی نو د مطلق کښې نستو سره به سجده سهوه واجب سی برابره خبره ده که هغه د رکن په مقدار ناست وی او که نه. همداشان په هغه کې داهم دی چې په جلسه استراحت سره به سجده سهوه لازمه سی. (کبیری ص: ۴۳۲) نو د ذی په باره کې تحقیق هغه دی چې په درمختار او ردمحتار کې لیکل سوی دی، وهوهذا:

۱: قال العلامه الحصكفي رحمه الله في واجبات الصلوٰة: وترك قعود قبل الثانية او رابعة وكل زيادة تتخلل بين الفرضين ([2]) وقال الشامي وكذا القعدة في آخر. الركعة الاولى او الثالثة فيجب تركها ويلزم من فعلها ايضًا تأخير القيام الى الثانية او الرابعة عن محله وهذا اذا كانت القعدة طويلة اما الجلسة الخفيفة التي استحبها الشافعي فتركها غير واجب عندنا بل هو الافضل. (شامی ج: ۱ ص: ۴۳۸) ([3])

۲: قال في الدر المختار ويكبر للنهوض على صدور قدميه بلا اعتماد وقعود استراحة ولوفعل لابأس، وقال الشامي تحته: قال الشمس الائمه الحلواني الخلاف في الافضل حتى لوفعل كماهو مذهبنا لابأس به عند الشافعي ولوفعل كماهو مذهبه لابأس به عندنا كذافي المحيط اه، قال في الحليه والاشبه انه سنة او مستحب عند عدم العذر ويكره فعله تنزيها لمن ليس به عذر اه وتبعه في البحر .... اقول ولاينافي هذا ماقدمه الشارح في الواجبات حيث ذكرمنها ترك قعود قبل ثانية ورابعة لان ذاك محمول على القعود الطويل. (رد المحتار ج: ۱ ص: ۴۷۳) ([4])

([1]) الدر المختار مع رد المحتار ج: ۲ ص: ۸۱ (طبع ایچ ایم سعید).

([2]) الدر المختار ج: ۱ ص: ۴۷ (طبع ایچ ایم سعید)

([3]) ردالمختار ج: ۱ ص: ۴۲۹ (طبع ایچ ایم سعید)

([4]) الدر المختار مع رد المحتار ج: ۱ ص: ۵۰۲ (طبع ایچ ایم سعید).

ځکه د دی عبارتونو ځخه معلومه سوه چی د دوو رکعتونو په مینځ کی جسله خفیفه عمداً جائز ده او د شامی د تصریح مطابق ترک قعود چی واجب دی هغه قعود طویل دی نه قصیر، د درایت مقتضاء هم داده ځکه چی دافعل عمداً جائز دی، نوسهوا په طریقه اولی سره جائز دی، ورسره داقول چونکی بقدر د رکن د تقدیر مطابق دی، ځکه دی ته ترجیح کیدل پکار دی او کله چی د دی درایت سره د شامی دارروایت پیداسو، نو په دی دعوی کی مزید قوت پیداسو او پخپله د علامه حلبی تصریح علامه شامی نقل کړی ده چی:

عن شرح المنية انه لاينبغي ان يعدل عن الدراية اى الدليل اذا واقفتها رواية.

خلاصه داچی کوم مقدار جلسه د استراحت د شوافعو په نزد مسنون ده ترهغه مقدار پوری په ناسته سره سجده سهوه لازمیدل نه دی پکارو هذا مابدالی.

والله سبحانه اعلم

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه ١/ ١/ ١٣٩٠ هـ

الجواب الصحيح بنده محمد رشيد احمد عفى عنه ٤/ ١ ١٣٨٠ هـ

احقر محمد تقى عثماني عفى عنه ١/ محرم الحرم ١٣٨٠ هـ

(از حاشیه امداد الفتاوی ج: ١ص: ٣٥٢)

په هیره باندی د سلام ګرځولو ځخه وروسته سجده سهوه ترڅو پوری کولی سی؟

سوال: په لمانځه کی معمولی غلطی وسوه او سجده سهوه کول ځنی هیر سول نو وروسته لمونځ څنګه وکړی؟ او د لمانځه ځخه وروسته سجده سهوه کولی سی اوکه نه؟

جواب: که غلطی داسی ده چی د هغه د وجی ځخه وروسته سجده سهوه کول واجب وو او د سلام ګرځولو ځخه وروسته چی یی ترڅو څه مفسد فعل یی نه وی کړی، سجده سهوه کولی سی او د دی ځخه وروسته لمونځ پوره کولی سی او که څه مفسد کاریی وکی مثلاً څه خبره یی وکړه یایی رُخ د قبلی ځخه وګرځوی نو د لمانځه دی د سر ځخه اعاده وسی. والله اعلم

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه احقر محمد تقى عثماني عفى عنه

٢/ ٧/ ١٣٨٨ هـ

(فتوی نمبر ۷۲۲/ ۱۹ الف)

څلور رکعته لمانځه کی په دوو رکعتونو باندی سلام ګرځولو په صورت کی د سجده سهوی د وجوب متعلق د فقهاوو په عبارتونو کی د تضاد تحقیق

سوال: حضرت تهانوی رحمه الله په جنتی کالی کی لیکلی دی: په څلور رکعاته لمانځه کی په هیره باندی د دوو رکعتو څخه وروسته سلام وګرځوی نو اوس دی ولاړ سی دالمونځ دی پوره کړی په آخره کی د سجده سهوه کولو سره به لمونځ وسی؟ او بعضی فقهاوو لیکلی دی که دواړو طرفونو ته یی سلام وګرځوی نو سجده سهوه دی نه کوی، بلکی د لمانځه اعاده وکړی، څکه چی مخکی سلام د لمانځه باهرکیدو او د قوم د تحیت د پاره دی او دوهم سلام صرف د باقی لمونځګذارو د تحیت د پاره دی او دا دوهم سلام به د کلام په شان وی او کلام د لمانځه منافی دی څکه سجده سهوه ساقطوی وروسته اعاده لازمه ده، په دی دواړو قولونو کی شدید اختلاف دی، مفتی به قول کوم یو دی؟

جواب: همدا د بهشتی زیور [1] قول مفتی به دی [2]:

والله سبحانه اعلم
۲۴/ ۲/ ۱۳۹۸ هـ
(فتوی نمبر ۲۹۲/ ۲۹ ب)

فصل فی سجود التلاوت

([1]) بهشتی زیور حصه دوم ص: ۱۴۱ (طبع اداره تألیفات اشرفیه)

([2]) وفی البحر الرائق آخر سجود السهو قبیل باب صلوٰة المریض ج: ۲ ص: ۱۱۱، (طبع مکتبه رشیدیه کویته) وان توهم مصلی الظهر انه اتمها فسلم ثم علم انه صلی رکعتین اتمها وسجد للسهو لانه علیه السلام فعل کذالك فی حدیث ذی الیدین ولان السلام ساهیا لایبطل الصلوٰة .... وحکمه انه ان کان فی المسجد ولم یتکلم وجب علیه ان یأتی به وان انصرف عن القبلة لان سلامه لم یخرجه عن الصلوٰة. وفی الدر المختار (باب مایفسد الصلوٰة ومایکره فیها ج: ۱ ص: ۶۱۵ (طبع سعید) الا السلام ساهیا للتحلیل ای للخروج من الصلوٰة قبل اتمامها علی ظن اکمالها فلایفسد وکذا فی الفتاوی دار العلوم دیوبند ج: ۴ ، ص: ۴۱۲ وکفایت المفتی ج: ۳ ص: ۳۷۳.

د سجده تلاوت د مسائلو بیان

د امام د سجده تلاوت نه معلومیدو په وجه بندی مقتدی په رکوع کی ودریدی او ولاړ سو نو څه حکم دی؟

سوال: د سهار په لمانځه کی امام صاحب په مخکی رکعت کی د سجدی آیت تلاوت کی او سیده سجدی ته ولاړی زه د جومات په شپږم صف کی وم چی مین هال او براندی د باندی چت دار صحن کی دی، دلته لږشان تیاره هم وه، زه او زما په خواکی څه نور لمونځ گذاره رکوع ته ولاړو کله چی امام صاحب د سجدی څخه فارغیدلو سره قیام د پاره تکبیر ووایه او پورته سو، هغه وخت معلومات وسو چی امام صاحب رکوع نه ده کړی بلکی د تلاوت سجده یی کړیده، زه هم د رکوع څخه پورته سوم او د امام صاحب قرأت می اوریدی د سجده تلاوت د فوت کیدلو په وجه لمونځ وسو او که اعاده به کول وی؟

جواب: په صورت مسئوله کی ستاسو لمونځ وسو.

لمافی الخانیه: اذا قرأ الامام اٰیة السجدة وبعض القوم کان فی الرحبة فکبر الامام لسجدة وحسب من کان فی الرحبة انه کبر للرکوع فرکعوا ثم قام الامام من السجدة وکبر فظن القوم انه رفع رأسه من الرکوع فکبروا ورفعوا رووسهم ان لم یزیدوا علی ذالك لم تفسد صلواتهم لانهم مازادوا الارکوعها وبزیادة الرکوع لم تفسد الصلوة، فتاویٰ قاضیخان علی هامش الهندیة ج: ۱ ص: ۱۲۰ (۱) ومثله فی خلاصة الفتاویٰ ج: ۱ ص: ۱۸۷ (۲) والهندیة ج: ۱ ص: ۱۳۴. (۳) خو که په رکوع کی ورته علم وسو چی امام سجدی ته تللی دی نو رکوع پریښوولو سره سجدی ته تلل پکار دی، لمافی البحر ولوقرأ الامام السجدة فسجد فظن القوم انه رکع فبعضهم رکع وبعضهم رکع وسجد

---

(۱) ایضاً.

(۲) ایضاً.

(۳) طبع مکتبه حقانیه پشاور

سجدة وبعضهم رکع وسجد سجدتين فمن رکع ولم يسجد يرفض رکوعه ويسجد للتلاوة. البحر الرائق ج: ۲ ص: ۱۲۲ (۱) ومثله فی الدر المختار مع الشامی (۲).

دلته داسوال کیدی سی چې په صورت مسئوله کې د مقتدي سجده د تلاوت اداء نه سوه ځکه چې په رکوع کې بغیر د نیت څخه سجده تلاوت نه اداء کیږي. د دي جواب دادي: که امام د سجده تلاوت څخه وروسته د درو آیتونو ویلو څخه مخکی رکوع وکړله نو بیا خو د مقتدي سجده د تلاوت د لمانځه په سجده کې بغیر د نیت څخه اداء سوه او که د درو آیتونو یا د دی څخه زیات قرأت کولو سره یی رکوع وکړله نو غایت مافی الباب د مقتدي د تلاوت سجده اداء نه سوه خو په دی سره لمونځ نه فاسدیږي: لمافی الدر المختار ولوتلاها في الصلاة سجدها فيها لاخارجها لمامر. وفی البدایع واذالم يسجد اثم فتلزمه التوبة (۳).

او په صورت مسئوله کې سجده د تلاوت چونکې د عذر په وجه باندې پاته ده ځکه امید دی چې انشآء الله گناه به هم نه وي.

والله سبحانه اعلم

۲۹/ ۱۰/ ۱۴۰۱ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۲۴۷/ ۳۲ ج)

په لاوډسپیکر باندی د سجدی ایت اوریدلو سره به د تلاوة سجده واجب وی

سوال: د تیز آواز والا مجلس د مایکروفون کې د سجدی آیتونه تلاوت کولو سره د مجلس څخه بهر یا د کور خلکو اوریدو سره به په هغوی باندې سجده کول واجب وي او که نه؟ په هرتقدیر اول که هغه خلګ سجده ونکړي نو تیز تلاوت کوونکی یا د مجلس بانی باندی به گناه عاید کیږي او که نه؟

جواب: سجده واجبیږي او که هغوی سجده ونکړي نو د هغه سره د لاوډسپیکر په تیز آواز لګوونکی به هم د گناه څخه خالي نه وي.

---

(۱) البحر الرائق باب سجود التلاوة ج: ۲ ص: ۱۲۱ (طبع ایچ ایم سعید)

(۲) الدر المختار ص: ۱۱۲ ج: ۲ (طبع ایچ ایم سعید)

(۳) الدر المختار ج: ۲ ص: ۱۱۰ (طبع ایچ ایم سعید)

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقى عثماني عفى عنه

۱۹/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ

باب صلوة المريض والمسافر

د مريض او مسافر د لمانځه بيان

د قصر لمونځ د كوم ځاى ځخه شروع كيږى ايا پخپل ښار كى قصر كولى سى او كه نه؟

سوال: ۱. زيد د كراچى ځخه حيدر آباد سكهرته تللو د پاره په سفر وځى زيد د خپلى محلى او بلاك د حدودو ځخه په وتلوسره قصر وكړى او كه د كراچى د ښار د ټولو حدودو ځخه په وتلو قصر وكړى؟

۲: زيد په يوداسي لوى ښار كى وسيږى چى د هغه ښار اوږدوالى. تقريبًا پنځوس (۵۰) پنځه پنځوس (۵۵) ميله دى. زيد د دى ښار په يوسركى پاته كيږى زيد ته د دى ښار بل سرته تلل دى چى د دږو ورځو په مسافت باندى دى. د پيدل تللو په صورت كى. لهذا زيد قصر وكړى او كه څلور ركعته پوره وكړي؟

جواب: ۱. د كراچى د ښار د حدودو ځخه په وتلو سره دى قصر وكړى (۱)

۲: په صورت مسئوله كى قصر جائز نه دى، خپل ښار چى څومره هم طويل او عريض وى په هغه كى قصر جائز نه دى (۲).

والله سبحانه اعلم

---

(۱) ايضًا.

(۲) وفى الدر المختار باب صلوة المسافر ج: ۲ ص: ۱۲۱ (من خرج من عمارة موضع اقامته) من جانب خروجه وان لم يجاوز من الجانب الاخر. وفى الشامية تحته (قوله من خرج من عمارة موضع اقامته) اراد بالعمارة مايشمل بيوت الاخبيته لان بها عمارة موضعها قال فى الامداد. فيشترط مفارقتها ولومتفرقة ..... واشار الى انه يشترط مفارقة ماكان من توابع موضع الاقامة كربض المصر وهوماحول المدينة من بيوت ومساكن فانه فى حكم المصر كذا القرى المتصلة بالربض فى الصحيح، وكذا فى الحبر الرائق باب المسافر. الموضع الذى يبتدأ فيه القصر ج: ۲ ص: ۱۲۸ (طبع سعيد) وغنية المتملى فصل فى صلوة المسافر ص: ۵۳۶ (طبع سهيز اكيدمى لاهور)

۳/ ۲/ ۱۴۰۲ هـ
(فتوی نمبر ۴ ۳۰/ ۳۳ الف)

ښځه او مځکه د وطنیت معیار جوړولو باندې د فتح القدیر او بحر الرائق د عبارتونو تحقیق

سوال: زید یوعالم دین دی د هغه دوی دینی مدرسی دی، یوه په قدیمی دیهاتو کی چی هلته د شل، ۲۰ دیرشو ۳۰ کالو څخه وسیږي، د هغه اهل او عیال هم هلته دی، د هغه نجی مکانات هم دی او مدرسه مع مالها او ماعلیها هم ده.

۲: د درو کالو څخه یی په ښار کی هم یوه مدرسه قائمه کړی ده چی په هغه کی د تعلیم سلسله جاری ده او د زید د اهتمام او سرپرستی لاندی چلیږي، د زید خپل نجی کور هم په ښار کی دی، چی په هغه کی هغه اوسیږي او د هغه د اهل او عیال بعضی افراد مثلا خامن، مړور وغیره هم دلته اوسیږي، پخپله زید د ضرورت موافق په دواړو ځایونو کی قیام کوی، د مدرسو د کارو په سلسله کی څومره ورځی په ښار کی د پاته کیدو ضرورت وی هلته پاته کیږي بیاپه دوهمه مدرسه کی څومره چی نجی یا د مدرسی کار وی هلته پاته کیږي، خو اکثره یی په سابقه او د بهاتی کور کی قیام وی، یا د دی وی چی د زید دواړه ولادت ګاهونه نه دی ایا دا دواړه ځایونه به اصلی وطن شمیرل کیږي؟

او کله چی هم هلته اوسیږي نو مقیم به شمیر کیږي:

۱: لن بعضها من عیاله هنا وبعضا منه هنا،

۲: ولانه له عقاراً ودوراً فی کلیهما.
۳: ولان له توطنا بلاترجیح وامتیاز حسب الضرورة بکلیهما. یابه په دی کی یووطن اصلی شماریږی په خلاف د اخرمکاناتو او په مخکه باندی د وطن اصلی مدار معتبر دی، یا د ښځی د اوسیدو ځای ته به ترجیح وی؟
د فقهاوو بعضی عبارتونه تنقیح طلب دی، مثلا شامی د اصلی وطن په تعریف کی لیکلی دی: هو موطن ولادته او تاهله او توطنه (یبطل بمثله) بیا هلته تشریح کوی او لیکی:
فان ماتت زوجته فی احدهما وبقی له فیها دور وعقار قیل لایبقی وطنًا له اذا المعتبر الاهل دون الدار، بیا مخکی لیکی: وقیل تبقی، بیا مخکی لیکی: قال فی النهر ولونقل اهل ومتاعه وله فی دور فی البلاد لاتبقی وطنا له، چی د هغه ځخه داسی مترشح کیږی چی اعتبار اهل وعیال ته دی، خو بیالیکی: وقیل تبقی کذا فی المحیط. چی د هغه ځخه معلومیږی چی په کورونو او مخکی لره هم وطنیت اصل کی دخل دی.
به هرحال مسئله منقح کیږی نه د سوال په هر اړخ باندی غور کولو سره ځه جواب چی وی مدلل او د حوالی سره یی ارشاد وفرمایه؟

(مولانا حسین احمد شرودی کویته بلوچستان)

جواب: تاسو د رد المحتار ځخه د دُوَر او عقار په مسئله کی چی کوم عبارت نقل کړی دی د هغه مطابق د هغه په باره کی دوه قوله دی او همدا دوه قولونه په عالمگیریه (۱) او بحر (۲) کی هم نقل سوی دی، او هیڅ ترجیح یا تطبیق یی نه دی ورکړی، خو په امداد الفتاوٰی کی حضرت مولانا تهانوی قدس سره چی په دی مسئله باندی کومه گفتگو کریده، د هغه ځخه د مسئلی حقیقت واضح کیږی د هغوی عبارت دادی:
په ذکرسوی صورت کی دواړه قوله دی او همدا دواړه فولونه په فتح القدیر او بحر الرائق کی هم نقل سوی دی او په بحر کی یی د دواړو اقوالو د لیلونه هم نقل کړی دی او په فتح القدیر کی یی د دواړو د تطبیق طرفته هم اشاره کړی ده او زما په نزدهم

---

(۱) فتاوٰی عالمگیری ج: ۱ ص: ۱۴۲ (طبع مکتبه رشیدیه کویته)
(۲) البحر الرائق باب المسافر ج: ۲ ص: ۱۳۲ (طبع سعید) همدارنگه وګورئ غنیة المتملی ص: ۵۴۴ (طبع سهیل اکیډمی لاهور)

تطبیق مختار دی، چنانچې په دی صورت کی د امام محمد قول: هذا حالي وانا ارٰی القصر ان نوی ترك وطنه اه. (۱)

د تطبیق خلاصه داسوه که په دی دوهم ښار کی بیا بطور وطن د اوسیدو اراده نسته څنګه چې اول وسیدی، نو بیاخو یی وطن پاته نسو، هلته تللو سره به قصر کوی، کله چې د سفر مسافت طی کولو سره راسی، او که اوس یی همداشان د پاته کیدو اراده ولری، نو هغه هم وطن دی، نو د دې سرې به دوه وطنونه سی.

(امداد الفتاوٰی ج: ۱ ص: ۳۲۴، ۴۹۴) (۲)

د دی مجموعی څخه چې د احقر په ذهن کی کومه خبره راځي هغه داده چې په دی مسئله کی اصل مدار د مبتلی د نیت ده او د ښځی کیدل یا د دُوَر او عقار کیدل د دی نیت علامات دی، د مسئلی اصلی مدار نه دی، لهذا په صورت مسئوله کی که تا دیهات د توطن پرېښووی بغیر ښار کی هم د وطن په طور د اوسیدلو داشان اراده وکړله چې کله به دلته توطن وی او کله هلته، نو دا دواړه مقامات ستا د پاره اصلی وطن دی او د بحر د یوعبارت څخه هم د دی تائید کیږی.

هذا جواب واقعة ابتلینابها وکثیر من المسلمین المتوطنین فی البلاد ولهم دور وعقار فی القرٰی للبعیدة، منها یصیفون بها باهلهم ومتاعهم، فلابد من حفظها انهما وطنان له لایبطل احدهما بالاخر. (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۱۴۷) (۳)

هو! که نیت د ښار کور د وطن جوړولو نه دی، بلکی مقصد دادی چې د کار د پاره به هلته تلل وی او د کار ختمیدو سره به خپل اصلی ځای ته بیرته راځم نوبیابه دیهات وطن اصلی اوښار به وطن د اقامت وی، هذا ماظهرلی والعلم عند الله العلیم الخبیر.

والله سبحانه اعلم

۱۴/ ۱۱/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۵۳۵/ ۲۷ هـ)

دوطن اصلی اووطن اقامت اصلی معیار (فارسی)

---

(۱) فتح القدیر باب صلوٰة المسافر ج: ۲ ص: ۱۸ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

(۲) امداد الفتاوٰی ج: ۱ ص: ۳۹۳.

(۳) البحر الرائق باب المسافر ج: ۲ ص: ۱۳۲ (طبع ایچ ایم سعید) وکذا فی فتح القدیر ج: ۲ ص: ۱۸ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه)

سوال: چه میگویند اندر این مسئله کی در این دیار بوقت فصل خرماخوری اہالیان شہر (الف)، که وطن اصلی ایشان است با اہل وعیال نقل مکانی کردہ بہ شہر (ب) میروند وخاص غرض ومقصد ایشان خرماخوری است وعزم ایشان بعد از انقطاع فصل خرماکہ مدت سہ چہار ماہ باشد ارتحال وکوچیدن باز بہ سوی وطن اصلی خود کہ شہر (الف) ہست میباشد ولی حالا برای خرماخوری اہل وعیال خود را در شہر (ب) میگزارند وخود در شہر (ب) ارادہ سکونت کمتر از پانزدہ روز دارند پس اکنون قابل دریافت چند امور است اول آنکہ اینجا شہر (ب) ہست وطن اقامت صورت بندد یانہ؟ دوم اینکہ اینجا در شہر (ب) نمازہای چار گانی قصر کنند یا اتمام؟ بینوا وتوجروا.

جواب: جواب صورت مسئولہ نزد این حقیر آنست کہ اہل وعیال در شہر (ب) بحکم مقیم ہستند واتمام صلوٰۃ برای شان واجب، زیراکہ نیت قیام زاید از پانزدہ روز کردہ اند، اما سرپرست آنہا کہ نیت قیام کمتر از پانزدہ روز کردہ است در آن شہر قصر خواہد کرد، پس شہر (ب) در حق اہل وعیال وطن اقامت است ودر حق سرپرست وطن السفر واگر سرپرست ہم نیت قیام پانزدہ روز کند او ہم قصر نخواہد کرد وجوابی کہ منسلک بہ سوال آست، اگر مراد او این است کہ ہر شہر کہ در آن اہل باشند خواہ بہ نیت قیام عارضی، آن وطن اقامت نمیتواند شد این جواب درست نیست کہ از او لازم می آید کہ ہر سفریکہ در آن اہل وعیال ہمراہ باشد در آن نیت اقامت درست نشود وہذا لم یقل بہ احد، وفقہاء بصراحت این مسئلہ را نوشتہ اند کہ (والمعتبر نیة المتبوع لانه الاصل لا التابع کامرأة .... مع زوج. (درمختار مع الشامی ج: ۱ ص: ۵۳۳، ۵۳۴) (۱)

پس معلوم شد کہ اگر شخصی در شہری ہمراہ زوجہ خود اقامت کند او وطن اقامت میگردد امام قول فقہاء کہ: ووطن الاقامة ماینوی فیہ الاقامة خمسة عشر یوما فصاعدا ولم یکن مولدہ لہ لالہ بہ اہل کمافی الکبیری: ص: ۵۰۶)

---

(۱) رد المحتار باب صلوٰۃ المسافر ج: ۲ ص: ۱۳۲ (طبع ایچ ایم سعید)

(۱) پس مراد او مجرد وجود اہل نیست بلکہ توطن اہل است، واز اینجا ہست کہ بعض فقہاء در تعریف وطن اقامت (ولا لہ باہل) ذکر نمی کردہ اند چنانکہ علامہ شامی گویند:

وهو ماخرج اليه بنية اقامة نصف شهر سواء كانه بينه وبين الاصلى، مسيرة السفر اولا. (شامي ج: ۱ ص: ۵۳۲) (۲)

پس خلاصه این است که شهر (ب) در حق اهل وعیال وطن اقامت است ودرحق مرد اگرنیت اقامت کمتر از پانزده روز است منزل سفر هست وپیش از آن وطن قامت، هذا ماعندی.

والله سبحانه اعلم

۲۸/ ۲/ ۱۳۹۸ ھ

(فتوی نمبر ۲۹/۷۱۲ ب)

د اصلي وطن ځخه د مکمل منتقل کیدو ځخه وروسته دوباره وطن ته د راتلو په صورت کی د قصر حکم

سوال: زید د کالاباغ د علاقی د کوټ چاند ځخه د کلی اوسیدونکی دی، او دا د هغه آبایی وطن دی په ځه وجه زید د خپل آبائی وطن ځخه نقل مکانی کولو سره ریاست بهاولپور ضلع رحیم یارخان کی خپل تاهل جوړوی چی د هغه د آبائی وطن ځخه تقریبًا ځلور سوه میله فاصله باندی واقع دی، د حضور ﷺ د ارشاد گرامی موافق: من تأهل فی بلد فلیصل صلوٰة المقیم، د لمونځ قصر دی نه کوی، خو که کله خپل آبائی وطن ته د هغه راتګ وی او هلته د ځوارلسو ورځو ځخه کم د پاته کیدو اراده وی نو هلته به لمونځ د مقیم اداء کوی او که قصر؟

۲: که زید خپل آبائی وطن ته رالی او هغه هلته د پنځلس ورځو د قیام اراده هم وکړله، نو اوس به هلته قصر نه کوی بلکی؟ د مقیم لمونځ به اداء کوی د پنځلس ورځو ځخه وروسته هغه نژدی دوه دری میله یا دولس دیارلس میله یعنی اته ځلویښت میلو کی دننه د دوو درو ورځو د پاره د سفر اراده کولو سره سفر هم کوی او د یو دوو شپو ځخه

(۱) غنية المتملى ص: ۵۴۴ (طبع سهيل اكيدمى لاهور)

(۲) رد المحتار باب صلوٰة المسافر ج: ۲ ص: ۱۳۲ (طبع سعيد).

وروسته بیا خپله قیامګاه یعنی خپل ابانی وطن ته د راتلو اراده لری نو هغه به د لاری لمونځونه او قیامګاه لمونځونه قصر کوی؟

جواب: په صورت مسئوله کی که ستا اراده خپل ابانی وطن (کوټ چاندنه) کی بطور وطن د پاته کیدو نه ده نو اوس داکلی ستا اصلی وطن پاته نسو. لهذا کله چی ته د سفر مسافت طی کولو سره دلته راسی قصر به کوی محض د جایداد اومکاناتو د کیدو په وجه باندی په دی صورت کی به هغه ته اصلي وطن نسی وئیلی. لمافی رد المحتار ولونقل اهله ومتاعه وله دور فی البلد لاتبقی وطنًا له وقیل تبقی (۱) ووجه القول الثانی فی فتح القدیر بانه محمول علی ما اذا عزم علی ابقائه وطنًا. وهذا التوجیه اختاره الشیخ فی امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۳۲۴. (۲)

۲: کله چی کوټ چاندنه اوس ستا اصلی وطن نه دی نو ته به صرف هغه وخت هلته اتمام کوی کله چی دی د څوارلس ورځو څخه زیات د قیام نیت وی، د هغه څخه وروسته که ته بل کلی ته ولاړسی نو که د غه کلی د هغه ځای څخه اته څلوېښت میله لری وی نو ته به هلته هم قصر کوی او بیرته کوټ چاندنه ته د یوی شپی د پاره راځی، نو هلته به هم قصر کوی او کوم کلی ته چی تللی یی که هغه د کوټ چاندنه څخه اته څلوېښت میله څخه کم دی نو بدستور اتمام کوه، لان وطن الاقامة یبطل بالسفر وقال فی ردالمحتار: وحاصل انشاء السفر یبطل وطن الاقامة اذاکان منه اما لو انشأه من غیره فان لم یکن فیه مرور علی وطن الاقامة او کان ولکن بعد سیر ثلاثة ایام فکذالك ولوقبله لم یبطل الوطن ..... الخ. ج: ۱ ص: ۵۳۳. (۳)

والله سبحانه اعلم
۱۰/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوی نمبر ۹۳۷/ ۲۸ ج)

---

(۱) ردالمحتار باب صلوٰة المسافر ج: ۲ ص: ۱۳۲ (طبع ایچ ایم سعید)

(۲) امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۳۹۲، ۳۹۳ (طبع مکتبه دار العلوم کراچی) وفی الهدایه ج: ۱ ص: ۱۲۷ (طبع مکتبه شرکت علمیه ملتان) ومن کان له وطن فانتقل منه واستوطن غیره ثم سافر فدخل وطنه الاول قصر لانه لم یبق وطنا له الایری انه ﷺ بعد الهجرة عند نفسه بمکة من المسافرین وهذا لان الاصل أن الوطن الاصلی تبطل بمثل دون السفر ووطن الاقامة تبطل بمثله وبالسفر والاصلی .... الخ.

(۳) رد المحتار باب صلوٰة المسافر ج: ۲ ص: ۱۳۲ (طبع ایچ ایم سعید)

د فوج د پوستنګ د تبدیلی په وجه د قصر لمونځ سره متعلق د یوڅو سوالونو جوابونه

سوال: ښار ته نژدې د فوجیانو کیمپ دی کله چې په ښار کې د جمعې آذان کیږي نو هلته په هغه کیمپ کې آواز اوریدی سی خو د لوړو افسرانو د خوا حکم دی چې هیڅ فوجي دې د جمعې د پاره ښار ته نه ځي په دې صورت کې په هغه کیمپ کې د جمعې لمونځ صحیح دی؟ داخبره ده چې په دې کیمپ کې مستقل جومات نسته پنځه سره لمونځونه په یوه کمره کې کوو چې په وخت د ضرورت کې خالي کول هم وي آیا په داسې کمره کې نور لمونځونه د جمعې څخه علاوه کول جائز دي؟

جواب: داکیمپ د ښار څخه څومره لرې دی؟ ایا د ښار عمارتونو او د دې کیمپ په مینځ کې څه غیر آباده علاقه ده چې د ښار حصه نه شمیر کیږي د دې جواب په راتلو باندې به د اصلي مسئلې جواب ورکول کیږي.

سوال: ۲، کوم افسران چې د خپل یوماتحت یونټو د خیال ساتلو د پاره لرې ځي یعني تقریباً اته ویشت ۲۸ میله مسافت طې کوي نو آیا داخلګ به قصر کوي؟

جواب: که پوسټ یعني چې د هغه چیکنګ د پاره ځي د ښار د آخري حدودو څخه اته څلوېښت میله لرې دی نو قصر کولی سي.

سوال: ۳، یوافسر فوجیان د ځان سره په اخستلو سره کله لرې علاقوته ځي هلته د قیام هیڅ معلومات نه کیږي کله چې د یوافسر څخه معلومه سي نو هغه هم د لاعلمي اظهار کوي، څکه چې په فوج کې به قصر کولی سي او که نه؟

جواب: ۳، مذکوره صورت کې فوجیانو ته قصر کول پکار دي ترڅو چې یې د پنځلس ورځو د قیام عزم نه وي کړی نو هم قصر به کولی سي که څه هم په دې غیر یقیني حالت کې میاشتې هم تیرې سي. (۱)

---

(۱) وفي الدر المختار ج: ۲ ص: ۱۳۴ (طبع سعید) (ولابد من علم التابع بنیة المتبوع فلونوی المتبوع الاقامة ولم یعلم التابع فهومسافر حتی یعلم علی الاصح. وفي الفیض وبه یفتی کمافي المحیط وغیره دفعا للضرر عنه.

سوال: ۴. که د دې کوشنیو کوشنیو یونټو سپاهیان او نوکران وغیره هیڅ کوارټر ته د پنځلسو ورځو څخه کم وخت د پاره ولاړل نو آیا داسپاهیان به قصر کوي او که اتمام؟

جواب: ۴. که د یونټ څخه د هیډ کوارټر د ښار فاصله اته څلویښت میله وي نو قصر به کوي.

سوال: ۵. که یو امام مسافر وي او په یوځای کې جمعه ورکوي نو مقتدي په تینت کې او د امام په نیت کې به څه فرض وي او که نه؟ که امام هیډکوارټر ته ولاړ سي نو هغه ته هم معلوم نه وي چې زه به څومره قیام کوم؟ که امام هلته لمونځ ورکوي نو څنګه به ورکوي؟

جواب: ۵. مسافر امام به د دوو رکعتو نیت کوي او مقتدي به د څلورو رکعتو بیا چې کله امام په دوو رکعتونو سلام وګرځوي نو مقتدي دې ودرېږي او خپل لمونځ دې پوره کړي (۱) نو په دې کې دې قرائت نه وايي بلکې په څومره وخت کې چې سورة فاتحه وئیل کیږي هغونډې ساعت دې خاموشه ودرېږي او بیا دې رکوع ته ولاړ سي د قصر مسئله هم هغه ده چې نمبر ۴ نمبر ۲ کې تیره سویده. فقط والله أعلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه　　احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۱/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

د شرعي معذور د لمانځه حکم

سوال: زموږ په جومات کې یوصاحب لمونځ کوي اودس کولو سره لمونځ کې شریک کیږي، هغه وايي چې کله رکوع ته خم نو هواخارجیږي په هرلمانځه کې همدا حالت وي، ایا لمونځ کول پرېږدي او که څه بل صورت اختیار کړي؟

جواب: که دغه صاحب ته څلور رکعته هم د اودس ماتیدلو څخه بغیر کولو باندې قدرت نسته نو شرعا هغه معذور دی او د هغه د پاره داحکم دی چې هغه دې د هرلمانځه د شروع کیدو په وخت باندې اودس کوي او په دې اودس سره دې لمونځ

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۱۲۹، ۱۳۰ وصح اقتدأ المقیم بالمسافر فی الوقت وبعده فاذا قام المقیم الی الاتمام ولایقرأ ولایسجد للسهو فی الاصح لانه کا للاحق والقعدتان فرض علیه وقیل لا. قنیة وندب للامام ..... وفی شرح الارشاد ینبغی ان یخبرهم قبل شروعه والا فعبد سلامه (ان یقول) بعد التسلیمتین فی الاصح: اتموا صلوتکم فانی مسافر ... الخ.

کوی ترڅو چی د دغه لمانځه وخت باقی وی ترهغه وخته پوری به اودس د هوا د خارجيدوسره نه ماتيږی، هوا چی وخت ختم سی او بل وخت شروع سی نو نوی اودس دی وکړی او په دی سره دی لمونځ کوی (۱) ترڅو چی داعذر باقی وی ترهغه وخته دی داسی کوی او کله چی عذر ختم سی نو حسب معمول دی اودس کوی.

والله سبحانه اعلم

۲/ ۱/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوئ نمبر ۲/ ۲۸ الف)

د معذور د لمانځه حکم

سوال: کله کله ثقیل یا بادی شی خوړلو د وجی د مرض زور وی نو د رفع حاجت څخه وروسته می زیاته متورم او سختیږی او څونفس کښی نستو او د زور ورکولو باوجود نه داخليږی، په دی صورت کی مرهم په مسو باندی لګولو سره او پهایه مرهم څخه لاندی ګندی کپړی اینبولو سره، لنګر تړل وی رطوبت او بعضی صرف یو یادوو ورځو څخه وروسته اوبعضی اوقات د هفتی یاعشری څخه وروسته سابقه حالت بحال کیږی، مجبوراً په دی حالتونو کی لمونځ اداء کول وی، آیا په دی حالاتو کی د لمانځه په ادائیګی کی څه نقص واقع کیږی؟ او که نقص وی نو د دی د ازالی څه صورت کیدی سی؟ خصوصاً که داحالت د حج په موقع باندی یا امام ته پیښن سی نو د مناسك حج د اداء کولو د پاره څه احکام دی؟ او څه تدابیر اختیار سی؟

جواب: که د وینی یارطوبت اخراج داسی تسلسل سره کیږی چی په اوداسه کی څلور رکعته لمونځ اداء کول د دی اخراج څخه بغیر نسی کیدی، نو بیا خو حکم دادی چی د هروخت په ابتداء کی دی اودس وسی او په دی سره دی فرض او نفل وغیره اداء سی، دا اودس به د مذکوره اخراج سره نه ماتیږی، بیاچی کله دوهم وخت راسی نو نوی اودس دی وکړی (۲) او د کپړی معامله داده: که په دی باندی لګیدونکی نجاست د

(۱) وفی التنویر وشرحه ج: ۱ ص: ۳۰۵، ۳۰۲ وصاحب عذر من به سلسل بول لايمکنه امساکه او استطلاق بطن او انفلات ریح او استحاضة .... ان استوعب عذره تمام وقت صلوة مفروضة بان لايجد فی جمیع وقتها زمنا یتوضأ ويصلی فيه خاليا عن الحدث ولوحکما ... وحکمه الوضوء لکل فرض ..... ثم یصلی به فیه فرضاً او نفلا فاذا خرج الوقت بطل.

(۲) ایضاً.

يوې ډبلې روپۍ برابر نه وي بلکې د دې څخه کم وي نو په دې حالت کې لمونځ کيږي او که نجاست د دې څخه زيات وي او داخطره وي که کپړه بيا ومينځل سي نو د لمانځه د فارغيدو څخه مخکې به کپړې ته د وينې څخه زيات نجاست ورسيږي نو مينځل يې واجب دي، په دې حالت کې به لمونځ وسي او که داخطره نه وي نو مينځل يې واجب دي، او که د رطوبت يا د وينې اخراج د امر تسلسل سره نه وي چې د هغه ذکر په مخکې کرښوکې وسو نو د هر اخراج څخه وروسته د لمانځه د پاره اودس کول هم ضروري ده او کپړه مينځل هم..

مناسك حج کې د طواف د پاره اودس ضروري دی (۱) څکه د دې حکم د لمانځه په شان دی باقي ارکان د اودس کولو څخه بغير هم اداء کيږي، بهتره داده چې دامسائل ته د کوم عالم څخه زباني هم زده کړي. والله اعلم

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۳۰/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ

(فتوی نمبر ۴۰/ ۱۹ الف)

د معذور د پاره د اودس حکم

سوال: زيد ته د ډيرې مودې څخه د قبض شکايت وو چې د هغه په وجه باندې ډاکټر اپريشن وکی او د قضائی حاجت قدرتي لاره يې بنده کړه او په بل خای يې د قضائي حاجت لاره جوړه کړه په دې وجه زيد ته په هوا اوقضاً حاجت باندې قابو نسته. په يوکامل لمانځه کې کم ترکمه درې څلور واره بې اختيار طور باندې هوا خارجيږي او زيد ته بار بار د اودس کولو تکليف لوړول وي په دې وجه زيد په معذورينو کې شمار دی او که نه؟

جواب: په مسئوله صورت کې که واقعتً يولمونځ هم بغير د خروج ريح څخه نسی اداء کيدی او زيد شرعاً معذور دی نو هغه دې د يو وخت په شروع کيدو کې اودس وکړي او په دې سره چې څومره لمونځونه غواړي او ودې کړي او د وخت په دوران کې خروج ريح سره به د هغه اودس نه ماتيږي (۲).

والله سبحانه اعلم

---

(۱) د تيرې صفحې حاشيه وګورئ.

(۲) وګورئ د تيرې صفحې حاشيه.

۱۷/ ۱۲/ ۱۴۰۵ هـ

(فتوی نمبر ۱۹۲۲/ ۳۲ هـ)

د شرعی معذور تعریف او د عذر معیار

سوال: زماعمر ۴۹ کاله دی او د شلو کالو په عمر کی ما لمونځ کول شروع کړی دی. په کومو ورځو کی چی مالمونځ شروع کړی دی هغه زما د ګنو امراضو او بیمارو زمانه وه، په هغه وخت کی ماته یوتکلیف داهم وو چی زما هوابه نه ایساریدله یعنی تکلیف به راته کم وپیش لګیدلی وو چی دهغه متعلق می دعلماء، وو حضراتو څخه پوښتنه وکړه زماپه ذهن کی دی چی هغوی به فرمایلی وی چی ته د هوا معذوره یې ته هر وخت اودس کوه لهذا ماهمداسی کول د اوس څخه یوه میاشت مخکی همداسی می کول اوزما په ذمه د شپږوکالو قضاء لمونځونه وه هغه می هم داسی اداء کړل اوپه یخنی کی می موزی هم په وخت کی دننه په پښو کولی یوه ورځ بهشتی زیور زما د مخه څخه تیرسو نوپه هغه کی مولانا صاحب لیکلی وه چی معذور سړی دی په هغه وخت کی موزه واغوندی کله چی په طهارت کامله کی وی نوچی موزی واچوی نوبیاهغه مسح کولی سی اوماداکړل چی په وخت کی دننه زه پاك یم داسی زماڅخه غلطی سویده او د څوکالو څخه داغلطی راڅخه کیږی بیا ما د خپل عذر رِیاح تحقیق وکړی نوپه هغه کی دامعلوم سول چی زه په تکلیف طهارت سره لمونځ اداء کولی سم یعنی پریشانی خو وی خوساه ایسارولو سره لمونځ اداء کیږی څکه چی تقریبًا د یوی میاشتی څخه صرف دوه دری واره په لمونځونو کی دوه دوه اودسونه می وکړل اوس چی می کتاب نور الایضاح وغیره وکتله نوپه هغه کی چی د معذور متعلق څه حکم دی چیُ په اول وار هغه ته دومره وخت پیدانسی چی هغه لمونځ وسی نوزما داحالت نه وو تکلیف خو وو خودومره سخت نه وو په جبر اوتکلیف مالمونځ اداء کولی سوای اوس زه معذوریم اوکه نه؟

جواب: دمعذور کیدو د پاره داضروری وی چی په ابتداء کی د عذر کیفیت داوی چی یولمونځ هم په طهارت سره ونسی اوپه څومره وخت کی چی اودس کولو سره یوفرض لمونځ وسی دومره وخته پوری هواایساره نه سی (۱) چونکه ستاداکیفیت نه وو لکه چی تابیان فرمایلی دی څکه په تاباندی د معذور احکام جاری کیدی نسی اوس تاته

(۱) دتیری صفحی حاشیه دی وکتل سی.

پکاردي چې د تیرسوی کلونو لمونځونه ترکومه حده پورې چې تاته قدرت وی قضاء بې وکړه د باقي د پاره توبه او استغفار هم وکړه او وصیت هم ولیکه چې ستاځخه وروسته ستا د ترکی ځخه د پاته لمونځونو فدیه دی اداء سی چې کوم لمونځونه د عذر په وجه قضاء ونه کړل سول چې د هغه تلافی د فدیې په ذریعه وسی (۱).

په موزو باندی د مسح په باره کی دامسئله یاده ساته! که ته معذوره هم وی بیاهم یوه شپه او یوه ورځ مسح کول ستا د پاره ترهغه وخته پورې جائز وو. لکه چې تاحقیقی اودس کولو سره واقعاً د اوداسه په حالت کی اچولی وی او که کوم معذور د ریح خارجیدو ځخه وروسته موزې واچوی نو هغه صرف د وخت ترخیمیدو پورې مسح کولی سی د دی ځخه وروسته نسی، فی الدر المختار ومعذور فانه یمسح فی الوقت فقط الا اذاتوضأ ولیس علی الانقطاع الصحیح. (شامی ص: ۲۵۰) والتفصیل فی ردالمحتار) (۲)

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱/۲۵ ص ۱۳۸۸ ھ

(فتوی نمبر ۱۷۴/ ۱۹ الف)

د قطری مریض که کیږه کتلو ځخه بغیر لمونځ وکړی نو ځه حکم دی؟

سوال: زید د قطری مریض دی په شبه یی چې، کله وکتل نو بعضی وخت قطره راغلی وه او بعضی وخت نه وه راغلی، داشان مریض مریض کیږه کتلو ځخه بغیر په سابقه اودس یی لمونځ وکی نو جائز دی؟ آیا اودس تازه کړی؟

جواب: که د قطری وتلو غالب گمان وی نو که قطره په نظرراسی اوکه رانسی اودس کول واجب دی او که محض شبه یعنی یوطرفته هم غالب گمان نه وی په کتلو سره اطمینان کول پکار دی او که په دی صورت کی قطره په نظر رانسی نو د نوی اودس کولو ځخه بغیر هم لمونځ جائز دی، د شبه په صورت کی که د ځه عذر په وجه د کتلو

---

(۱) د لمانځه د فدیې متعلق د حضرت دامت برکاتهم تفصیلی فتوی سابقه صـ کی وگوری.

(۲) الدر المختار مع ردالمحتار باب المسح علی الخفین ج: ۱ ص: ۲۷۱ (طبع سعید).

موقع پیدانسی نو بغیر د کتلو او بغیر د تازه اودس څخه لمونځ کولو سره به لمونځ وسی. والله اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه   احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱/ ۵/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۴/ ۱۹ الف)

فصل فی الجُمعة

د جمعی متعلق د مسائلو بیان

د احنافو په نزد د جُمعی د پاره د ښار وجود ضروری دی

سوال: د جمعی لمانځه د پاره د احنافو په نزد د ښار وجود ضروری دی او که نه؟

جواب: داحنافو په نزد جمعه صرف په ښار قصبه یا داسی لوی کلی کی کیدی سی چی هلته د ژوند ضروریات عام پیداکیږی، بازان وی سړکونه وی او هغه د خپلو خصوصیاتو په وجه د ښار سره مشابه وی په کوچنی کلی کی جمعه جائز نه ده (۱).

والله سبحانه اعلم

۱۴/ ۱/ ۱۳۹۸ هـ

د خطبی په دوران کی د تشهد په هیئت کښی نستل او لاسونه تړل

سوال: زموږ په ټول ملك کی رواج دی چی د جمعی د لمانځه په خطبه کی په تشهد کی د ناستی په شان لاسونه تړی او کله چی خطیب د خطبی په مینځ کی په تشهد کی د ناستی په شان لاسونه تړی او کله چی خطیب د خطبی په مینځ کی کښینی او په آخری خطبه کی لاسونه په ورنو باندی ایږدی ایا داشان کول فرض، واجب او که سنت دی؟ څوك چی داسی ونه کړی آیا هغه گنهکار دی؟

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۱۳۷ ویشترط لصحتها سبعة اشیاء الاول المصر .... وظاهر المذهب انه کل موضع له امیر وقاض یقدر علی اقامة الحدود، وفی الشامیه عن ابی حنیفة انه بلدة کبیرة فیها سکك واسواق ولها رساتیق وفیها وال یقدر علی انصاف المظلوم من الظالم بحشمته وعلمه او علم غیره یرجع الناس الیه فیما یقع من الحوادث وهذا هو الاصح ..... الخ، وکذا فی بحر الرائق ج: ۲ ص: ۱۵۱ همدارنګه وګورئ امداد الاحکام ج: ۱ ص: ۷۵۲.

جواب: د جمعې په خطبه کې اصل دادی چې هغه ښه په غور سره اوریدل واجب دي او د خطبې په دوران کې څه خبره اتره یاداسې کار ممنوع دی چې د هغه په وجه په اوریدو کې خلل واقع سي (۱) خو د تشهد په هیئت کې کښېنستل او په خاص وخت کې لاسونه پرېښوول سنت نه دی، د ادب په خیال سره د تشهد په صورت کې د کښېنستو څه حرج نسته بلکې بهتر دی (۲) خو که مذکوره التزامات واجب یاسنت ګڼلو سره وسي نو بدعت دی.

والله سبحانه اعلم
۱۰/ ۱۱/ ۱۳۹۲ هـ
(فتویٰ نمبر ۲۵۱۳/ ۲۷ هـ)

د خطبې په دوران کې د نفل لمونځ کولو حُکم

سوال: یوسړی د خطبې په دوران کې رالی او کښېنسی، نبی اکرم ﷺ د هغه څخه پوښتنه وکړه ایا تا دوه رکعته لمونځ کړی دی؟ هغه ووئیل: چې نه، ورته یې وفرمائیل: چې ولاړ سه‌ا اول دوه رکعته لمونځ وکړه، داشاید چې د بخاری حدیث دی، د اهل سنت والجماعت عمل د خطبې په دوران کې د دې څخه مختلف دی؟

جواب: هم د بخاری شریف په حدیث کې داهم دی چې حضور ﷺ د جمعې د خطبې په دوران کې د خبرو کولو څخه تردی بل څوک د خاموشه کولو څخه هم منع فرمائیلی دی، (بخاری ج: ۱ ص: ۱۲۷، ۱۲۸) (۳) ورسره په معجم طبرانی کې د حضور ﷺ دا ارشاد منقول دی چې د امام د خطبې وئیلو په وخت چې کله په تأسو کې یوسړی جومات ته داخل سی نو نه لمونځ جائز دی او نه خبری (بحواله اعلاء السنن ج: ۲ ص:

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۱۵۲ (طبع ایچ ایم سعید) وکل ماحرم فی الصلوٰة حرم فیها ای فی الخطبة خلاصة وغیرها، فیحرم اکل وشرب وکلام ولوتسبیحا اورد سلام او امراً بمعروف بل یجب علیه ان یستمع ویسکت.

(۲) وفی الهندیة ج: ۱ ص: ۱۴۸ (طبع مکتبه رشیدیه کویټه) اذاشهد الرجل عند الخطبة ان شاء جلس محتبیا او متربعاً او کما تیسر لانه لیس بصلوٰة عملاً وحقیقةً کذا فی المضمرات ویستحب ان یقعد فیها کما یقعد فی الصلوٰة کذافی معراج الدرایة.

(۳) طبع قدیمی کتب خانه.

۵۷) (۱) ورسره حضرت ابوبکر ﷺ، حضرت عمر ﷺ، او حضرت عثمان ﷺ د خطبی شروع کیدو څخه وروسته لمونځ کوی. (عمدة القاری ج: ۲ ص: ۲۳۲) (۲) لهذا په بخاری شریف کی چی کومه واقعه د حضرت سلیك غطفانی ﷺ راغلی ده، هغه د حضرت سلیك ﷺ خصوصیت وو چنانچی په سنن دارقطنی او ابوبکر بن ابی شیبه هم د دی واقعی تصریح کړی ده چی حضور ﷺ حضرت سلیك ﷺ ته د لمانځه حکم ورکولو سره پخپله خاموشه سوی وو، او ترڅو چی هغه د لمانځه څخه فارغیدی، حضور ﷺ انتظار وو. امسك عن الخطبة حتٰی فرغ من رکعتیه ثم عاد الی خطبة (عمدة القاری ج: ۲ ص: ۲۳۲) (۳) دلته د تفصیلی موقعه نه ده. د بعضی نورو دلائلو په رونا کی هم دا د حضرت سلیك ﷺ خصوصیت معلومیږی. والله سبحانه اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

۱۳۸۸/۲/۱۷

(فتویٰ نمبر ۲۹۵/ ۱۹ الف)

د خطبی په دوران کی خاموش اُوسیدل واجب دی

سوال: خطیب صاحب د خطبی په دوران کی دا آیت کریمه تلاوت کړی یٰآیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَیْهِ، نو درود شریف په لوړ آواز سره وئیل پکار دی او که نه؟

جواب: د خطبی په دوران کی بالکل خاموشه پاته کیدل واجب دی (۴) او داچی حدیث کی دی: که یو سړی خبری کوی نو د هغه د چُپ کولو د پاره هم خبری کول ناجائز دی (۵)

---

(۱) اعلاء السنن باب کراهة الصلوٰة والکلام اذا خرج الامام للخطبة یوم الجمعة لاسیما اذا شرع فیها ج: ۲ ص: ۲۷ (طبع ادارة القرآن کراچی).

(۲) باب اذا رای الامام رجلا جآء وهو یخطب امره ان یصلی رکعتین (طبع دار الفکر)

(۳) وګوری حواله مذکوره حاشیه نمبر ۴.

(۴) وفی الدر المختار ج: ۴ ص: ۱۵۹ (طبع سعید) وکل ماحرم فی الصلوٰة حرم فیها ای فی الخطبة خلاصة وغیرها فیحرم اکل وشرب وکلام ولوتسبیحًا او ردسلام او امرًا بمعروف بل یجب علیه ان یستمع ویسکت وکذافی امداد الفتاویٰ ج: ۱ ص: ۴۵۷، ۴۵۸ (طبع دار العلوم کراچی)

(۵) وفی صحیح البخاری ج: ۱ ص: ۱۲۷، ۱۲۸ (طبع قدیمی کتب خانه) ان رسول الله ﷺ قال اذا قلت لصاحبك یوم الجمعة انصت والامام یخطب فقد لغوت.

لهذا چې امام اٰيت كريمه (اِنَّ اللهَ وَمَلٰئِكَتَهُ) الايه (۱) ووايي، نو مقتديانو لره په زړه كې درود شريف ويل پكار دى په ژبې سره وئيل صحيح نه دي، د خطبې په دوران كې لمونځ هم ناجائزه كيږي خو درود شريف به په درجه اولى نادرسته وي. والله اعلم

الجواب الصحيح بنده محمد عاشق الهى عفى عنه احقر محمد تقى عثماني عفى عنه

۱/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوىٰ نمبر ۱۷۴/ ۱۹ الف)

د جمعې دوهم اذان د امام او منبر مخامخ كول پكار دى

سوال: د جمعې د خطبې د پاره د جمعې په ورځ امام صاحب د رسول په منبر باندې كښينې خوموذن صاحب ته بالكل د هغه مخامخ اذان وركول پكار دى؟ او ايا داطريقه بدعت ده؟ او كه لږ رسته او چپه طرفته اخواكيدو سره وركول پكار دى؟

جواب: د خطبې په وخت اذان بالكل د امام او منبر مخامخ كيدل پكار دى رسته او چپه طرف ته اخواكيدو سره نه او د اذان دى طريقې ته بدعت وئيل درست نه دى: كماصرح به الفقهاء (۲) وتمام دليله فى امداد الفتاوىٰ (۳)

والله سبحانه اعلم

۹۱/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوىٰ نمبر ۹۸۴/ ۲۸ ج)

د جمعې په ورځ د لمانځه ښخه مخكې د تقرير كولو حكم

سوال: د جمعې په ورځ د لمانځه ښخه مخكې تقرير كول پكاردى او كه وروسته؟ سنت طريقه كومه يوه ده؟ او آيا د خطبې ښخه مخكې وعظ كول بدعت دى؟

---

(۱) سورة الاحزاب: ۵۲.

(۲) وفى الدر المختار ج: ۲ ص: ۱۲۱ ويؤذن ثانيا (بين يديه) اى الخطيب، وفى الشامية تحته (قوله ويؤذن ثانيًا بين يديه) اى على سبيل السنية كما يظهر من كلامهم وصلى .... الخ وكذا فى فتح القدير ج: ۲ ص: ۳۸ (طبع مكتبه رشيديه كويټه) وفتاوىٰ دار العلوم ديوبند ج: ۵ ص: ۱۵۸.

(۳) وګورئ امداد الفتاوىٰ ص: ۴۷۴ تر ۴۸۱ (طبع مكتبه دار العلوم كراچى).

جواب: د خطبي څخه مخکې او د جمعې څخه وروسته دواړه وختونه وعظ کول جائز دي، په کوم صورت کې چې د مسلمانانو زیاته فائده او اسانتیا وې هغه اختیارولی سي، او د خطبې څخه مخکې وعظ کولو ته بدعت ونیل غلط دي هو! هغه مباح دي خاصکر د هغه وخت په لحاظ سره هغه واجب یامسنون ګرځولو سره به بدعت سي (١).

والله سبحانه اعلم

۲۱/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ

که د جمعې خطبه او لمونځ جلا جلا سړي ورکړي نو څه حکم دی؟

سوال: زموږ د محلې د جومات امام صاحب حافظ نه دی تراویح یو بل حافظ صاحب ورکوي چې قاري هم دی په آخري جمعة الوداع باندې ما امام صاحب ته وونیل چې تاسو خطبه ورکړئ حافظ صاحب به جمعه وکړي امام صاحب انکار وکی او وې ونیل: چې خطبه او جمعه هم یو سړی ورکولی سي د دې حیثیت څه دی؟

جواب: امام صاحب صحیح ونیلي دي د جمعې خطبې او لمونځ هم یوسړی ته ورکول پکار دي، افضل طریقه همداده او د دې خلاف کول مناسب نه دي مګر داچې څه عذروي بغیر د عذر څخه داسې کول خلاف د اولی دي.

لمافي الدر المختار لاینبغي ان یصلي غیر الخطیب لانهما کشيئ واحد فان فعل بان خطب صبي باذن السلطان وصلي بالغ جاز. (شامي ص: ۵۵۲) (۲)

ومثله في امداد الفتاوٰی ج: ١ ص: ۴۴۰ (۳).

والله سبحانه اعلم

۲۵/ ۱۰// ۱۳۹۲ هـ

(فتوٰی نمبر ۲۴۴۸/ ۲۷ هـ)

په کلي کې د جمعې لمونځ فرض نه ګڼلو والا امام د پاره

(١) وکذافي فتاوی دار العلوم دیوبند ج: ۵ ص: ۲۷ (سوال ۲۳۸۵) وامداد الاحکام ج: ١ ص: ۷۷۲ او همدارنګه وګوری امداد الفتاوٰی ج: ١ ص: ۴۳۸ (طبع مکتبه دار العلوم کراچي).

(۲) الدر المختار ج: ۲ ص: ١۲۲ (طبع سعید)

(۳) امداد الفتاوٰی ج: ١ ص: ۴۳۲ (طبع مکتبه دارالعلوم کراچي) همدارنګه وګورئ امداد الاحکام ج: ١ ص: ۷۳۵ (طبع مکتبه دار العلوم).

په يوبل سړی باندی د جمعی لمونځ کول

سوال: زيد د يوجومات خطيب دی په سبب د عدم جواز جمعه فی القرئ لمونځ نه کوی پخپله د جمعی تقرير کوی او بکر ته وايی چی ته لمونځ ورکوه زيد د نفلو نيت ترلو سره په بکر پسی لمونځ کوی جمعه نه کوی آيا د زيد داروية د شرعی د مخه جائز ده او که نه؟

جواب: که هغه ځای فی الواقع داسی قريه وی چی د ښار په تعريف کی نه راځی نو د زيد د پاره نه پخپله د جمعی امامت جائز دی او نه په بل چا باندی د جمعی لمونځ ورکول درست دی شرعی حکم د ټولو د پاره يوی وی (۱).

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

فقط والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوئ نمبر ۲۵۷/ ۱۹ الف)

په لويه قريه کی د جمعی لمونځ

سوال: زموږ په کلی کی ډاکخانه او د يونين کونسل دفتر موجود دی او زموږ علاقه د ملير ستی (ښار) څخه څوارلس ميله لری ده سرکاری اعداد مردم شماری يی څلور زره دی د ژوند روزمره سامان هم پيدا کيږی...... الخ، آيا په داسی ځای کی جمعه جائز ده؟

جواب: په سوال کی چی د کلی کوم حالات بيان سوی دی د هغه پيش نظر په دغه کلی کی د جمعی لمونځ صحيح دی (۲).

الجواب الصحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

---

(۱) وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۱۲۷ صلوة العيد فی القرئ تکره تحريما ای لانه اشتغال بمالا يصح لان المصر شرط الصحة وفی الشامية تحته (قوله صلوة العيد) ومثله الجمعة وکذافی فتاوئ دار العلوم ديوبند ج: ۵ ص: ۳۷.

(۲) د تفصيل او دلائلو د پاره وګورئ امداد الاحکام ج: ۱ ص: ۷۱۲ (طبع مکتبه دار العلوم کراچی).

۲۳/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوی نمبر ۳۰۲/ ۱۹ الف)

په کوشنی کلی کی د جمعی حکم (فارسی)

سوال: یک قریه است تقریبًا بر ہفت صد نفوس مشتمل است قاضی رسمی دارد وضروری احکام شرع نکاح، طلاق، تقسیم میراث وغیره رافیصله کند وضروریات زندگی مہیا نمی شوند تقریبًا سه عدد دکان دارد که قبل از دوسال یکی ہم نبود ویک مسجد دارد که پنج وقت نماز باجماعت گذاشته شود ودیگر یک مسجد وموضوع نخلها وباغات موجود است که باقاعده نماز باجماعت نمیشود اکثر ادمیان فردی نماز میخوانند نه امام دارد ونه موذن، جامع مسجد ہم موذن ندارد وتقریبًا از بیست وپنج سال جمعه وعیدین قائم کردند بغیر از اذن سلطان اہل محله قبل از بیست وپنج سال جمعه نبود، چهار رکعات نماز احتیاطی ہم میخوانند، ودیگر در اطراف ده جانب قبله یک میل انگریزی یک قریه واقع است مشتمل بر ده ۱۱۵۰ ایک ہزار ویکصد وپنجاه نفر نفوس وبجانب مشرق به فاصله دو میل یک قریه مشتمل بر ۲۲۰ نفر نفوس ویک قریه در جانب مشتمل بر ۴۰۰ نفر نفوس ہم موجود است درین صورت جمعه وعیدین جائز است یانه؟

جواب: احوال قریه که در سوال ذکر شدند دلالت میکند که او در حکم مصر نیست وجمعه درآن جائز نیست زیراکه تعریف مصر یاقریه بحکم مصر آن است: بلدی کبیرة فیها سکك واسواق ولها رساتیق وفیها وال یقدر علی انصاف المظلوم من ظالم..... الخ(۱) کما حققه فی امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۳۸۸ (۲)، ودر قریه مسئول عنها اسواق موجود نیستند وموجودگی سه دکانها قریه را عرفاً بحکم مصر نمی گردانند وباید دانست که در جمعه عدد سکان مقرر نیست واصل این است که اگر آن قریه رادر عرف شهر یاقصبه می فهمانند او بحکم مصر است ورنه بحکم قریه ونماز جمعه درآن جائز نیست.

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم

---

(۱) ردالمحتار باب الجمعة ج: ۲ ص: ۱۳۷ (طبع سعید)

(۲) وګورئ امداد الفتاوی ص: ۴۱۵، ۴۱۲.

احقر محمد تقى عثماني عفى عنه
۲۴/ ۵/ ۱۳۸۸ هـ
(فتوى نمبر ۵۹۹/ ۱۹ الف)

د جمعې په دوران کې په لاس کې د امسا اخستلو شرعي حکم

سوال: که يوامام په خطبه کې امساء وانخلي او خطبه ورکړي نو آيا داجائز ده او که نه؟

جواب: حضور ﷺ به اکثره عصاء ياکمان په لاس کې اخستې او خطبه به يې ورکوله، نو که يوسړى د حضور ﷺ په اقتداء کې داسې وکړي نو سنت دى خو دا د خطبې څه لازمي شرط نه دى، د عصاء اخستلو څخه بغير هم بدون د کراهته خطبه صحيح ده او دا د خطبې لازمي شرط ګرځول د التزام مالا يلتزم په وجه بدعت دى، بعضې خلک چونکې دا د خطبې لازمي شرط ګڼي څکه بعضې علماوو د دې د پرېښوولو اهتمام کړى دى، بلکې بعضو دى ته بدعت وئيلي دي، خو حقيقت هم هغه دى چې مخکې عرض سو، چې داعمل اصلا سنت دى خو په دې شرط چې دى ته واجب ونه وئيل سي، د واجب ګڼلو سره به بيا داعمل ګول بدعت سي.

قال فى الدر المختار وفى الخلاصة ويكره ان يتكى على قوس او عصاً وقال الشامى استشكله فى الحليلة بانه فى رواية ابى داود انه ﷺ قام اى فى الخطبة متوكئًا على عصاء او قوس اه ونقل القهستانى عن عبد المحيط ان اخذ العصاء سنة كالقيام. (شامى جلد ۱ ص: ۵۵۳ باب الجمعة) (۱)

والله سبحانه اعلم
۲۲/ ۱۲/ ۱۳۹۲ هـ
(فتوى نمبر ۲۸۳۹/ ۲۷ وروسته)

امروټ شريف کې د جمعې د لمانځه حکم

سوال: د پاکستان په اکثرو کلوکې علماء برابره خبره ده که د ديوبند مکتب فکر سره تعلق ساتي او که بريلوي سره په قريه صغير کې د جمعې لمونځ بغير د څه خوف څخه

---

(۱) الدر المحتار مع رد المحتار ج: ۲ ص: ۱۲۳ (طبع سعيد) او همدارنګه وګورئ امداد الاحکام ج: ۲ ص: ۷۳۹، ۷۵۲ (طبع مکتبه دار العلوم کراچى).

ورکوي، حالانکې حنفي مسلك کې په کلو کې د جمعې لمونځ نه کيږي، مندرجه بالاحضرات داجواب ورکوي چې د امام مالك په نزد باندې قريه صغير کې د جمعې لمونځ جائز دی او د هغوی مسلك قوي دی، د سنده په لويو اکابرينو کې حضرت مولانا تاج محمود صاحب امروټي په امروټ شریف کې به يې د جمعې لمونځ ورکولو او د جمعې اکثره شرائط به نه پوره کيدل، د هغوی د جانشين هم داعمل دی، دوهم حضرت مولانا حماد الله رحمة الله عليه هاليجي شريف دی، څکه چې کوم علماء په حنفي مسلك باندې کاربند دی، هغوی په کلوکې درس او تدريس او خطابت د جمعې څخه بغير فرائض نسې ورکولی، عوام خوصرف داوائي: چې ياخو اکابروته ووايي چې په ناحق باندې دي که په حقه باندې دي نو د هغوی په شان تاسوهم د جمعې لمونځ ورکوئ، د يوکال څخه تدريسي خدمات ورکوم، خو زموږ کلی په اويا اتيا کورونو باندې مشتمل دی، شپږ اووه دکانونه هم پکښې دي، ډاکټر او نور ضروريات ترکافي حده پورې پکښې پوره کيږي، د ښار څخه اووه اته ميله لرې دی، په کوم کلي کې چې زه اوسيږم هغه زموږ د خپلوانو کلی دی د هغه شاوخوا نور کلي هم دي چې د مختلفو مقاماتو څخه راغلي او دلته آباد دي او زموږ د کلي د چيرمين د نګراني لاندې يوځاى ځوايکړه مځکه اخستل سوې ده، که په يوځاى کې يې کور جوړوي نو ډير خلګ به د خپلې مځکې څخه ډير لرې سوي وي، څکه هرچا د خپل سهولت د پاره خپلو خپلو مځکوته نژدې کورونه جوړکړل په هغوی کې چې کوم سرکرده خلګ وو د هغوی په نومونو هغه کلي مشهوره سول چيرمين د ټولو يودی د حنفي مسلك شرائط څه دي؟ او د هغوی ماخذ د قرآن او سنت نه څه دی؟ او د حنفي مسلك په مالکي مسلك باندې د ترجيح وجه څه ده؟ زموږ په دې کلي کې د جمعې لمونځ کيدی سي او که نه؟

جواب: عزيزم محترم سلم الله تعالى ! السلام عليكم ورحمة الله وبركاته!

ستاسو سوال مې په غور سره وواية او په ټولو حالاتو مې غور وکې، خو تاچې کوم حالات د خپل کلي ليکلي دي د هغه پيش نظر هغه ته قصبه، قريه کبيره ياښار ونيل مشکل دي، او د احنافو ټول کتابونه، متون، شروح او فتاوٰی د جمعې د پاره مصر ياقريه کبيره شرط ضرور ګرځوي، د مالکيه او شوافعو او مالکيانو قول اخستل اوباقي لمونځ د احنافو په طريقه کولو کې د (تلفيق) خطره ده، چې په اجماع د فقهاوو باطل ده، او په دې سره د چاپه نزد هم لمونځ نه صحيح کيږي، لهذا د مالکيانو ياشافعيانو په مسلك باندې عمل کولو سره جمعه اداء کول صحيح نه دي د احنافو په

نزد په کلي کې د جمعې د جواز صرف يوصورت دی هغه داچي امام المسلمین هلته د جمعې کولو حکم ورکړي، داصورت هم زموږ په ملك کې مفقود دی، او داچي احقر عرض کړل چي ستاسو په کلي کې د قریه کبیره تعریف صادق نه راځي، د دې وجه داده: چي قریه کبیره هغه شی دی چي هغه ته زموږ په عرف کې قصبه وايي، د دې تعریف جامع او مانع فقهاوو نه دی کړی، بلکې د دې مدار يې په عرف باندې پرېښی دی چي کوم کلي ته عرفًا قصبه وئیل کیږي په هغه کې جمع جائز ده، د هغه علامات دادي: چي په هغه کې داسې بازار وي چي روزمره ضروریات پکښې پیداکیږي، آبادي دومره وي چي هغه ته قصبه وئیل کیدی سي، یا چي په هغه کې سړکونه وي، او د حکومت د اړخه عدالت، تحصیل یاتهانړه وغیره وي ستاسو په کلي کې ټول اويا ۷۰، اتیا ۸۰ کورونه دي، چي د هغه ابادي به ډیر څخه ډیر اته سوه ته نژدې وي، دکانونه پکښې شپږ اووه دي چي هغه ته بازار وئیل مشکل دی، ډاکخانه تحصیل وغیره پکښې نسته، څکه دی ته قصبه نسي وئیل کیدی هو! دی خواتاسو شاوخوا نورو کلو تذکره کړی ده که هغه داسې وي چي کتونکې هغه ټول یوګنی او د هغه مجموعي نوم هم یووی نو د هغه مزید تفصیل لیکلو سره سوال دوباره وکړه، فی الحال خو هلته د جمعې د جواز څه صورت په نظر نه راځي

او خوته خلګوته امداد الفتاوی دارالعلوم دیوبند، وغیره فتاوی کتابونه ورسره د موجوده مفتیانو فتاوی ښوولو سره يې په نرمي پوهه کړه، که داشان خبره جوړه سي، نو ډیر ښه ده، او که د فتنې خطره وي نو په بل چاباندې د جمعې لمونځ ورکړه، او پخپله مقتدي جوړسه او د نفلو په نیت لمونځ ورپسې کوه، بیا خانته د ماپښین لمونځ وکړه، پاته سوه دامسئله چي د احنافو په دې مسلك باندې د قرآن او سنت څخه څه دلایل دي؟ نو دایوه طویل الذیل موضوع ده، اول خو داخبره د مجتهدینو د سوچ کولو سره زموږ د مقلدینو د سوچ کولو سره زموږ د مقلدینو د سوچ کولو څخه ده، دوهم په دې باندې مفصل رسالې احنافو لیکلي دي چي په هغه کې علامه نیموي رحمه الله، حضرت ګنګوهي، حضرت شیخ الهند رحمهم الله وغیره رسالې معروف او مشهوري دي، د حضرت شیخ الهند رساله، او ثق العری فی تحقیق الجمعة فی القری، د ټولو څخه زیاته مفصله ده.

دریمه مختصره خبره داده چې د بخاري او ابوداود وغیره د معروف حدیث مطابق د مدینې طیبې څخه وروسته مځکې جمعه (جواثی) نوی قلعه کې سوی دی [۱] چې د بحرین تجارتي منډی دی، حالانکې د بحرین د فتحی څخه مځکې بې شماره کلی مسلمانان سوي وه، هلته هیڅ خای کې جمعه کول ثابت نه دی، بلکې جمعه نه کول ثابت دی، ورسره صحیح بخاري کې مروی دی چې دعوالی کلو صحابه کرام به په نمبرٔ نمبر د جمعې کولو د پاره مدینې طیبې ته راتلل [۲] که هلته جمعه جائز وی نو د دی به هیڅ ضرورت نه وی، د دی څخه علاوه حضور ﷺ د حجة الوداع په موقعه عرفات کې د جمعې په ورځ د ماپښین لمونځ وركړی دی چې په هغه باندې ټول روایت متفق دی، داټول دلائل قوی امر دی چې د احنافو مسلك د ضعیف دلیل په بنیاد باندې د پرېښوولو سوال نه پیداکیږي. [۳]

ترڅو چې د امروټ شریف او هالیجی شریف تعلق دی ماته د هغه ځای د حالاتو علم نسته چې هغه څرنګه کلی دی؟ بهتره به وی چې ته د هغه ځای د بزرګانو ته هم په دی مسئله کې رجوع وکړی او د هغوی څخه معلومه کړی چې د هغوی د جمعې په کولو څه رایه ده؟

والله سبحانه اعلم
۲۱/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوىٰ نمبر ۹۸۲/ ۲۸ ج)

د جمعې د صحت د پاره ښار یالویه قریه کیدل ضروری دی

سوال: د جمعې د لمانځه د پاره د احنافو په نزد د ښار وجود ضروری دی او که نه؟

جواب: د احنافو په نزد جمعه صرف په ښار، قصبه، یاداسې په لوی ښار کې کیدی سی چې هلته د ژوند ضروریات عام پیداکیږي، بازار وی او د خپلو خصوصیاتو په لحاظ سره مشابه وی، په کوشنی کلی کې جمعه جائز نه ده. [۴]

---

[۱] وګورئ صحیح بخاري ج: ۱ ص: ۱۲۲ (طبع قدیمی کتب خانه) ابوداود ج: ۱ ص: ۱۲۰ (طبع مکتبه حقانیه)

[۲] ایضًا ص: ۱۲۳.

[۳] د دلائلو د تفصیل د پاره امداد الاحکام ج: ۱ ص: ۷۲۲ تر ۷۳۰، او ۷۴۹ وګورئ.

[۴] د تفصیل د پاره امداد الاحکام ج: ۱ ص: ۷۲۲، ۷۳۰، او ص: ۷۴۹، وګورئ.

والله سبحانه اعلم
۱۴/ ۱/ ۱۳۹۸ هـ
(فتوی نمبر ۴۲/ ۲۹ الف)

په کور کی د جمعی لمانځه دورکولو حکم

سوال: یوعالم صاحب په کوم جومات کی د یوی مودی څخه خطیب وو، د جومات انتظامیی سره د اختلاف په وجه جلاسو اوس هغه د جومات په مقابله کی په خپل کور کی د جمعی لمونځ ورکول شروع کړی دی او په هغه کلی کی ډیر جوماتونه دی آیا په داسی صورت کی جمعه په کور کی جائز ده؟

جواب: په کوم ځای کی چی د خلکو د راتګ د پاره عام اجازت وی هلته خوجمعه اداء کیږی خوجومات پریښوولو سره په کورکی جمعه کول مکروه او ډیر ناخوښ اقدام دی، په دی سره د جومات فضیلت هم نه حاصلیږی او داپه جوماتونو کی د تقلیل جماعت سبب هم دی، په کوشنیو کوشنیو جوماتونو کی هم علماوو جمعه کول نه دی خوښ کړی نو په کورونو کی خو په طریقه اولی ناخوښه دی.
فی الدر المختار فلو دخل امیر حصنًا او قصره واغلق بابه وصلی باصحابه لم تنعقد ولوفتحه واذن لناس بالدخول جاز وکره وقال الشامی لانه لم یقض حق المسجد الجامع. (شامی) [1]

والله سبحانه اعلم
۱۲/ ۱۰/ ۱۳۹۸ هـ
(فتوی نمبر ۴۲/ ۲۹ الف)

د کراچی څخه اته ویشت ۲۸ میله لری قصبه، کاتهوراباد کی د جمعی حکم

سوال: د کراچی څخه په اته ویشت ۲۸ میله باندی یوه قصبه په نوم د کانهوراباد ده، چی په هغه کی د میلو په شان باغونه دی او د ملحقه قریه جاتو هم آبادی تقریبًا شپږ زره نفوسو باندی مشتمل ده، بازار او دوکانونه هم دی چی په هغه کی د ژوند د ضروریاتو مکمل اشاء پیداکیږی، اسکول، هسپتال، بینك، پوسټ افس او د بجلی او

---

[1] الدر المختار مع ردالمحتار ج: ۱ ص: ۱۵۲ (طبع سعید)

ټيليفون لاين هم دی د بس سروس هم جاري دی، صرف تهانړه پښکی نسته، تفصيلات د قريه جاتو او دوکانونو په لاندې ډول دي:

د قريې نوم

۱: سراج احمد گوته
۲: کمال گوته
۳: ابراهيم گوته
۴: موريا گوته
۵: کهوسه گوته
۶: سوفن گوته
۷: دين محمد گوته
۸: درياخان گوته
۹: ماچهی گوته
۱۰: کاچيلو گوته
۱۱: مياند اد گوته
۱۲: رند گوته
۱۳: علو گوته
۱۴: نواز علی گوته
۱۵: حسن لشکری گوته
۱۶: روزی گوته
۱۷: مراد گوته
۱۸: نيک محمد گوته
۱۹: فقير گوته
۲۰: هاشم گوته
۲۱: کبول گوته

د کورونو تعداد
يوسل او پنځه ويشت
۸۰ کورونه
۵۰ =

۲۰

۵

۶

۱۵

۲۰

۲۰

۲۰

۲۰

۱۰

۱۵

۱۰

۱۰

روکانونوقصداد

۳

۱

+

۱

+

۱

۱

۱

۱

۱

+

+

+

+

۱
+
+
+
+
+
+
+
+
+
+
+

په دوکانونو کی راشن دی او د حجام دوکان، د لوهار دوکان او هوټلونه هم دی چی د هغه تعداد تقریبا پنځه ویشت جوړیږی ، دری هسپتالونه دی او (۱۷) اسکولونه دی، آیا په مذکوره قصبه کی جمعه جائز ده او که نه؟
جوابونه که په اثبات کی وی او که په نفی کی په دواړو صورتونو کی دی د کتابونو حواله ضرور ولیکل سی.
۱: کالونی پنځوس دوکانونه، مکانات هیڅ نسته،
۲: سراج احمد کوټه او پهلوان کوټه ترمینځ فاصله څلور فرلانګه.

جواب د حضرت مولانا رشید احمد صاحب لدهیانوی رحمه الله

جواب: په سوال کی چی د کاټور د کومو کلو ذکر دی د هغه په صحیح صورت حال باندی د پوهیدو د پاره موږ د هغه مقاماتو مفصل معائنه وکړه د هغه معائنی په نتیجه کی چی کومه خبره مخ ته راغله هغه داده چی کاټور د یوی قصبی یایوکلی نوم نه دی بلکی دا په کوشنیو کوشنیو کلو باندی کشتمله یوه قصبه ده او په سوال کی د قصبی په نوم چی د هغه کوم اوصاف ذکر سوی دی هغه د یوکلی اوصاف نه وی بلکی د پوره علاقی کاټور او صاف دی او صورت حال دادی:

۱: مختلفو خلکو د خپلو سهولیاتو مطابق کوشنی کوشنی کلی آباد کړی دی چی په جلا جلا کوټونو باندی موسم دی او د هرکوټه ځخه بل کوټه ته آبادی متصل نه ده، بلکی د دوارړو ترمینځ چیری د پټو او چیری د ځنګلونو فاصله ده، څه کوټونه داسی هم دی چی د هغه په یوسر ودریږی نو د دوهم کوټه سر په نظر راځی خو زیات داسی دی چی د یوکوټه ځخه بل کوټه په نظر نه راځی او په مینځ کی د دوو میلو ځخه واخله تریو فرلانګه پوری فاصلی موجودی دی چی په زرعی مځکو یاځنګلونو باندی مشتمل دی.

۲: په دغه کوټه کی یوکوټه هم داسی نه دی چی په هغه باندی د مصر یا د لویځ قریی اطلاق درست وی، چی په هغه کی د ښار علامت پیداکوی سی، عام طور سره آبادیانی په چومپړو یا په څه کورونو باندی مشتمل دی، څه کورونه پاخه دی، په دغه کوټونو کی د ټولو ځخه لوی کوټه سراج احمد کوټه دی، چی تقریبًا پاوباندی سل ۱۰۰ کورونو باندی مشتمل دی، خو په دی کی هم کوځی بازار وغیره نسته، خودری دوکانونه متفرق او دوه هوټلونه دی او نه پکښی د مصریت څه علامه پیداکیږی، کله چی د ټولو ځخه د لوی کوټه داحال دی نو د نورو کوشنیو کوټونو معامله نوره هم زیاته واضحه ده.

۳: البته د دی ټولو کوټونو په مینځ کی یوبازار واقع دی چی د یوکوټه جزء هم نه دی بلکی یوه مستقله علاقه ده، هغه ته کاتور کالونی بازار وایی، په هغه کی سکك او سوق موجود دی او د ژوند ضروریات پکښی پیداکیږی، په هغه کی بینك، مډل سکول، هسپتال، ډاکخانه وغیره دی خو دلته راهایشی مکان صرف یو دی، د مختلف کوټونو خلک هم د ورځی دلته دوکانداری کوی او د شپی خپلو خپلو کوټونو ته ځی، د ذکرسوی برنی تحقیقاتو ځخه داخبره واضحه کیږی چی داټول کلی مستقل جلا جلا حیثیت لری او په هغه کی په د جمعی د جواز شرائط موجود نه دی او د هغه مجموعی نوم کاټور کیدلو سره د هغه مجموعی مصر یاقریه کبیره کیدل نه لازمیږی ځکه چی د دغه کلو په مینځ کی کافی انفصال دی، او ځرنګه چی د متعددو کلو په مجموعه باندی د ضلع اطلاق کول کیږی، دغه شان د دغه کلو مجموعی ته کاتور وایی.

لهذا په مذکوره کلو کی په هیڅ کلی کی هم په شمول د سراج احمد کوټه جمعه جائز نه ده، البته د کاتو په بازار کی جمعه د غور لاندی ده، او هغه چونکی خالص بازار دی او رهایشی کلی نه دی ځکه د هغه مصریت هم محل نظر دی البته که د علاقی حاکم یاډپټی کمشنر ځخه د جمعی د قایم کولو اجازت واخستل سی نو بیابه سراج کوټه

کاتور کالونی بازار کی جمعه کول درست سی او په کومو کلو کی چی څلویښت یا د هغه څخه زیات مکانونه دی په هغه کی به هم جمعه جائز وی، لان هذا مجتهد فیه. لمافی ردالمحتار واذا اتصل به الحکم صار مجمعًا علیه. (شامی ج: ۱ ص: ۵۳۷) [۱]

رشید احمد

دار الافتاء اشرف المدارس

ناظم اباد کراچی

۸/ ۱/ ۱۳۹۹ هـ

جواب د حضرت مولانا مفتی محمد تقی عثمانی صاحب دامت برکاتهم

ویشترط لصحتها سبعة اشیاء الاول المصر ... وظاهر المذهب انه کل موضع له امیر وقاض یقدر علی اقامة الحدود. (الدر المختار مع الشامی ج: ۱ ص: ۵۳۲) [۲]

وفی رد المحتار عن ابی حنیفة انه بلدة کبیرة فیها سکك واسواق ولها رساتیق وفیها وال یقدر علی انصاف المظلوم من الظالم بحشمته وعلمه غیره یرجع الناس الیه فیما یقع من الحوادث وهذا هوالأصح. (شامی ج: ۱ ص: ۵۳۲)[۳]

وفی البحر الرائق فقال المصر فی ظاهر الروایة ان یکون فیه مفت وقاض یقیم الحدود وینفذ الاحکام وبلغت أبنیته أبنیة منی. (البحر الرائق ج: ۲ ص: ۱۵۱) [۴]

د پورتنیو حوالو په رڼا کی پورتنی جواب درست دی. والله اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد رفیع عثمانی عفا الله عنه ۱۱/ ۱/ ۱۳۹۹ هـ

الجواب الصحیح ولی حسن جامعة لعلوم اسلامیه کراچی

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۱/ ۱/ ۱۳۹۹ هـ

(فتوٰی نمبر ۹۴/ ۳۰ الف)

آیا په صحراء کی جمعه فرض ده؟

سوال: محترم المقام مفتی صاحب ا السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

---

[۱] ج: ۲ ص: ۱۳۸ (طبع سعید)

[۲] ایضًا

[۳] الدر المختار مع رد المحتار باب الجمعة ج: ۲ ص: ۱۳۷، ۱۳۸.

[۴] البحر الرائق باب الصلوٰة الجمعة ج: ۲ ص: ۱۴۰ (طبع سعید).

باعث د تحرير داچې زموږ په علاقه کې يو سړی دی د هغه د جمعې په مسئله کې لاندې ږول نظريه ده:

۱: د جمعې لمونځ په هرځای کې تردې چې په صحراکې هم فرض دی.

۲: د جمعې د بغير دا خانته کول هم جائز دی.

۳: د ائمه اربعه شرطونه د قرآن خلاف دی ځکه چې په قرآن کې جمعه مطلق او عام ده، د دې څه مقدار مختص موجود نه دی.

۴: کوم علماء چې د جمعې لمونځ په کوشنيو کلو او صحراګانو کې منع کوی هغوی خطاء کار او د مکروه او حرام مرتکب دی.

۵: داسړی خلک داسې کوشنيو کوشنيو کلو کې په جمعه جاری کولو باندې آماده کوی چې هلته څلور سرو مذهبونوکې جمعه ناجائز ده، چنانچې په بعضو ځايونو کې جاری سوې هم ده.

الغرض: الف، د محمدی شريعت د مخه د دې سړي څه حکم دی؟

ب: مسئله په جمعه کې حنفی صحيح مسلك څه دی؟

ج: د علاقې علماء د مذکوره سړي د کلو د جمعو متعلق څه موقف اختيارول پکار دی؟

جواب: الف، د مذکوره سړي نظريه د ائمه اربعه خلاف ده، په څلورو امامانو کې د چاهم هغه مسلك نه دی چې هغه يې بيانوی بالخصوص ائمه اربعه او د هغوی مقلدين په دې باره کې د مکروه يا حرام مرتکب ښوول سخته د ګمراهی خبره ده، د هغه خبره د اوريدو قابل نه ده.

ب: په حنفی مسلك کې جمعه صرف په هغه کلي کې رواده چې هغه ته عرفًا ښار ونيل کيږی او ګڼل کيږی يا داسې لوی ښار ياقصبه چې په هغه کې کوڅې او بازار وغيره وی، او د ژوند ضروريات عام طور سره پيداکيږی په کوشنيو کلو کې جمعه جائز نه ده. [1]

---

[1] وفی الشامية ج: ۲ ص: ۱۳۷ ويشترط لصحتها سبعة اشياء الاول المصر .... وظاهر المذهب انه كل موضع له امير وقاض يقدر على اقامة الحدود: وفی الشامية عن ابی حنيفة انه بلدة كبيرة فيها سكك واسواق ولها رساتيق وفيها وال يقدر على انصاف المظلوم من الظالم بحشمته وعلمه او علم غيره يرجع الناس اليه فيما يقع من الحوادث وهذا هوالاصح الخ. وكذافی البحر الرائق ج: ۲ ص: ۱۵۱. او همدارنګه وګورئ امداد الاحكام ج: ۱ ص: ۷۵۲

ځ: خلکو ته په حنفي مسلك باندې عمل کول پکار دي او د مذکوره سړي په خبره باندې عمل کول هيڅکله جائز نه دي

والله اعلم
۲۲ ۹ ۱۴۰۰ هـ
(فتوی نمبر ۱۲۸۰، ۳۱ و)

په یوه قصبه کې د جمعې د لمانځه حکم

سوال: د شاریان قصبه چې هغه ته خپل قرب او جوار کې مرکزي حیثیت حاصل دی. تجارتي مرکز په جبرني سړك باندې واقع دی. د یونین کونسل سنیټر هم دی چې په هغه کې د میاشتې یو دوه اجلاسونه هم کیږي. یومډل سکول یوه د سبنسري، ګرلز پرائمري سکول، ډاکخانه وغیره کیدو په وجه ښه شهرت او رونق دی. د ډیرې مودې څخه دلته جمعه کیږي. اوس یې څه خلك منع کوي چې دلته جمع نه کیږي. د جمعې په لمانځه کې د خلکو ښه تعداد جمع کیږي که خلك منعه نه سي نو په ښه تعداد کې خلك جمع کیږي، په دې کې جمعه صحیح ده او که نه؟

جواب: کوم حالات چې په سوال کې بیان سول که هغه درست دي نو بیا په دغه قصبه کې د جمعې لمونځ درست دی (۱)، ډاکخانه، تجارتي مرکز. اوبیا د یونین کونسل دفتر کیدل دا د قریې د تعریف څخه را وباسي او د مصر په تعریف کې داخلولو د پاره کافي دي، کوم خلك چې منع کوي که د هغوی وجه معلومه وي نو په هغه باندې څه وئیلی وي.

والله سبحانه اعلم
۲۳/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ

جیلونو چهاونړو او په ایرپورټ باندې د جمعې لمونځ
(اهم وضاحت د حضرت دامت برکاتهم)

ما د خپل یمن په سفرنامه کې چې (البلاغ) ربیع الثاني ۱۴۲۲ ه په شماره کې شائع سوې ده، په سبیل تذکره د دوبي په ایرپورټ باندې د جمعې لمونځ اداء کولو ذکر کړی وو، او ورسره مې دالیکلي وو چې (اذن عام) کوم شرط چې فقهاء کرامو د جمعې د

(۱) وګوره صـ ۵۲۲ حاشیه.

صحت د باره ضروري ګرځولی دی. د هغه صحیح مطلب دادی چې په کومې لویې علاقې کې لمونځ اداء کولی سی د هغه ځای خلګوته په جمعې کې د شرکت عام اجازت وي برابره خبره ده که هغه لوی علاقه کې د بهر خلګو څخه انتظامي یا دفاعي اسبابو په وجه بندي د داخلې عام اجازت نه وي. د دی سفر نامې شائع کیدو څخه وروسته بعضې حضراتو ماته خط ولیکی چې په د دی مسئلې تفصیلي وضاحت شائع کیدل بکار دی. ماخوکاله مخکې په دی موضوع یوه فتوی لیکلې وه. چې تراوسه شائع نه ده. په دی موقع راته مناسب معلوم سول چې هغه شائع سی څه ترمیم او اضافې سره چنانچې لاندی هغه فتوی شائع کول کیږي داخبره واضحه کیدل بکار دی. چې د دی فتوی اطلاق صرف په داسې ایرپورت باندی کیدی سی چې په ښارکې دننه واقع وي چې په هغه کې د خلګو یوه لویه ډله هروخت موجوده وي. د دوبۍ ایرپورټ هم داسې دی

سوال: څه فرمائي علمائي دین په دی مسئله کې چې په جیلخانو کې قیدیان د جمعې لمونځ اداء کولی سی او که نه؟ په دی مسئله کې متضاد خبری مخ ته راغلي دی. د دی مسئلې تفصیلي وضاحت مطلوب دی. بینوا وتؤجروا.

جواب: په جیل کې د جمعې په جواز او عدم جواز په باره کې د فقهائي متقدمینو په کتابونو کې تصریح جزئیه مذکور نه ده په همدی وجه په دی مسئله کې د علمائي عصر فتوی هم مختلفي دی. د اصل اشکال وجه داده چې فقهائي حنفیه د جمعې وجود په شرطونو کې اذن عام هم ذکر کړی دی او چونکې په جیل کې د داخلې عام اجازت نه وي. ځکه په ظاهره داسې ښکاري چې هلته جمعه جائز نه ده. زموږ په زمانه کې دامسئله د جیل نه ده بلکې د هغه ټولو فوجي چهاونړو، د صنعتي ابادیانو او ایرپورټونو هم ده چې هلته عام خلګوته د داخلې اجازت نه وي. ځکه داتحقیق ضروري دی چې د عام اجازت شرط د کومې د وجې دی؟ او د دی مفهوم څه دی؟ د بعضې حضراتو خیال دادی چې د اذن عام شرط په هغه وخت کې وو چې کله په پوره ښار کې جمعه په یوځای کې کیدله. او د هغه مقصد داوو چې د چا جمعه فوت نسي. خو کله چې په یوښار کې څو ځایونو کې د جمعې کولو جواز ثابت سو او عملاً متعددو ځایونو کې جمعه کیدل شروع سول نو اوس چونکې د دی خبری خطره پاته نسوه چې د داذن

عام) د عدم موجودګی په وجه به د چا جمعه فوت سی. خکه اوس داشرط باقی پاته نسو. داحضرات په دلیل کی د علامه شامی لاندی درج سوی عبارت پیش کوي:
وکذا السلطان اذا اراد ان یصلی بحشمه فی داره فان فتح بابها واذن لناس اذنًا عامًا جازت صلوته شهدتها العامة اولا وان لم یفتح ابواب الدار واغلق الابواب واجلس البوابین لیمنعوا من الدخول لم تجز لان اشتراط السلطان للتحرز عن تفویتها علی الناس و ذا لایحصل الا بالاذن العام اه. قلت وینبغی ان یکون محل النزاع ما اذا کانت لاتقام الا فی محل واحد. اما لوتعددت فلا لانه لایتحقق التفویت کما افاده التعلیل تأمل. (شامی ج: ۲ ص: ۱۵۲، طبع سعید)
خو په دی باندی دا اشکال کیږی که د اذن عام شرط په وجه صرف د جمعی د فوت کیدو خوف وی نو په کوم ښار کی چی په متعددو مقاماتو باندی جمعه کیږی هلته که کوم سړی خپل ذاتی کور کی دروازه بندولو سره د جمعی جماعت وکړی نو هغه هم جائز کیدل پکار دی او دا چی د کله څخه د تعدد جمعی رواج سوی دی د هغه وخت څخه د اذن عام شرط د فقه د کتابونو څخه بالکل خارجیدل پکار وو. یا که داشرط مذکور وی نو ورسره داتصریح ذکر کول هم پکار وو چی اوس داشرط واجب العمل نه دی، حالانکی فقهاوو د تعدد جمعه د رواج باوجود د دی شرط ذکر کولو سره راروان دی، دا اشکال ډیر قوی دی، خو د فقه کتابونو ته مراجعت کولو څخه وروسته چی کوم صورت حال په نظر باندی راځی هغه مندرجه ذیل دی:
۱: د اذن عام شرط په ظاهر الروایت کی موجود نه دی چنانچی علامه کاسانی تحریر فرمائی: وذکر فی النوادر شرطا آخر لم یذکره فی ظاهر الروایة وهو اداء الجمعة بطریق الاشتهار حتی ان أمیراً لوجمع جیشه فی الحصن واغلق الابواب وصلی بهم الجمعة لاتجزهم. (بدائع الصنایع ج: ۱ ص: ۲۶۹ طبع مکتبه رشیدیه کویټه)
چنانچی صاحب د هدایی هم اذن عام د شرط په طور نه دی ذکرکړی داشان متعددو فقهاوو داشرط نه دی ذکر کړی چی په هغه کی د شمس الائمه سرخسی استاذ علامه سعدی هم داخل دی (وګوری: النقف فی الفتاوی ج: ۱ ص: ۹۰ مطبعة الارشاد بغداد)
۲: د نوادر د دی روایت مطابق فقهای متأخرینو داشرط په خپلو کتابونو کی ذکر کړی دی خو داسی معلومیږی چی د اذن عام په مفهوم کی د فقهای کرامو څخه اختلاف پاته سوی دی، بعضی حضراتو خو د دی دامطلب بیان کړی دی چی هرهغه سړی چی په هغه باندی جمعه فرض وی هغه ته هغه مقام ته د تللو د پاره اجازت ضروری دی، چنانچی

علامه شامي رحمه الله د برجندي وغيره څخه نقل كوي: اى ان يأذن للناس اذنا عاما بأن لايمنع احدا ممن تصح من الجمعة عن دخول الموضع الذى تصلى فيه وهذا مراد من فسر الاذن العام بالاشتهار

(شامي ج: ۲ ص: ۱۵۱ طبع سعيد)

بل طرف ته د بعضي فقهاء حضراتو د كلام څخه دامعلوميږي چي د اذن عام د پاره د جرګي کفي ده چي په كمه ابادي كي جمعه كيږي، د هغې آبادي خلګوته هلته د راتلو پوره اجازت وي كه څه هم د باندي خلګوته د راتلو پوره اجازت نه وي چنانچي علامه بحر العلوم فرمائي:

وفي فتح القدير ان اغلق باب المدينة لم يجز وفيه تأمل فانه لاينافي الاذن العام لمن في البلد واما من في خارج البلد فالظاهر انهم لايجيئون لاقامه الجمعة بل ربما يجيئون للشر والفساد

رسائل الاركان ص: ۱۱۵ طبع قديم مطبعه يوسفي فرنگي محل لكهنوى او ورسره د رمختار كي ونيل سوي دي:

فلايضر غلق الباب القلعة لعدو او لعادة قديمة لان الاذن العام مقرر لاهله وغلقه لمنع العدو لا المصلى نعم لولم يغلق لكان احسن كمافي مجمع الانهر.

(الدر المختار ج: ۲ ص: ۱۵۲، طبع سعيد)

په مجمع الانهر كي دي:

وما يقع في بعض القلاع من غلق ابوابه خوفا من الاعداء او كانت له عادة، قديمة عند حضور الوقت فلابأس به لان الاذن العام مقرر لاهله ولكن لولم يكن لكان احسن كمافي شرح عيون المذهب وفي البحر والمنح خلافه لكن ماقررناه اولى لان الاذن العام يحصل بفتح باب الجامع وعدم المنع ولامدخل في غلق باب القلعة وفتحه ولأن غلق بابها لمنع العدو لا لمنع غيره تدبر.

(مجمع الانهر ج: ۱ ص: ۲۴۲ طبع بيروت)

داسي معلوميږي چي كومو حضرات فقهاء كرامو (د اذن العام شرط) د تفويت جمعه په خوف باندي مبني ګرځولي دي. د هغوى مراد دادي چي د (اذن عام) مخكي عام مفهوم دي علت سره معلومول وو چي د تعداد جمعي په صورت كي باقي پاته نسو، خو دوهم مفهوم اوس هم كفي دي. څكه چي هغه په دې علت باندي مبني نه وو بلكي په قول د

صاحب بدائع: اذا نُودِیَ لِصلٰوۃِ مِن یَومِ الجُمعَۃِ ..... الخ، اشارة النص باندی مبنی وو،، چنانچې علامه شرنبلالی رحمه الله تحرير فرمائی:

قلت اطلعت علی رسالة للعلامة ابن الشحنة وقدقال فيها بعدم صحة الجمعة فی قلعة القاهرة لانها تقفل وقت صلوة الجمعة وليست مصرا علی حدتها واقول في المنع نظر ظاهر لان وجه القول بعدم صحة صلاة الامام بقفله قصره وقت الصلوۃ لان عندباب القلْعَه الامام بقفله قصره اختصاصه بها دون العامة والعلة مفقودة فی هذه القضية فان القلعة وان قفلت لم يختص الحاكم فيها بالجمعة لان عندنا باب القلعة عدة جوامع فی كل منها خطبة لايفوت من منع من دخول القلعة الجمعه بل لوبقيت القلعة مفتوحة لايرغب فی طلوعها للجمعة لوجودها فی ماهو أسهل من التكلف بالصعودلها وفی كل محلة من المصر عدة من الخطب فلا وجه لمنع صحة الجمعة بالقلعة عند قفلها.

(مراقی الفلاح مع الطحطاوی ص: ۲۷۸، قديمی كتبخانه)

که څه هم علامه طحطاوی د دی لاندی د علامه شرنبلالی په دی خبره باندی اعتراض کړی دی، خو د علامه شرنبلالی رحمه الله مقصد په ظاهره دامعلومیږی چی د تعدد جمعی په صورت کی (د اذن عام) د هغه عام مفهوم د اخستلو ضرورت نسته چی د هغه د لاندی هرهغه سړی چی په هغه باندی جمعه واجب وی هغه ته هلته د راتلو اجازت وی، بلکی که څه داسی ابادی موجوده وی چی په هغه کی د کورونو یا د اوسیدونکو قابل د لحاظ تعداد موجود وی او د هغه ابادی ټولو خلکو ته هلته د جمعی راتلو اجازت وی نو دا خبره د اذن عام د تحقیق د پاره کافی ده، په دی شرط چی د ابادی څخه د باندی خلکو لره د راتګ څخه د منع کولو وجه لمانځه څخه منع کول نه وی بلکی د څه دفاعی یا انتظامی په وجه مجرد داخلی څخه منع کول وی.

که د علامه شرنبلالی د پورتنی ذکرسوی عبارت دامفهوم واخستل سی نو په دی باندی به هغه اعتراض نه واردیږی کوم چی علامه طحطاوی رحمه الله وارد کړی دی.

د دی تفصیل څخه داخبر په پوهه کی راځی چی د تعدد جمعی په صورت کی د ، اذن عام شرط د فقهائی حنفیه په نزد خو بالکلیه ختم سوی نه دی بلکی د دی مفهوم داسو چی په کومه ابادی کی (نه په کوم انفرادی کور کی) جمع کیږی، د هغی ابادی خلګوته هلته د راتلو اجازت وی، که د ابادی څخه د باندی خلګ د دفاعی یا انتظام په وجه باندی په دی ابادی کی د داخلی څخه منع سوی وی نو دا د (اذن عام) منافی نه ده خو په دی شرط چی د ایسارولو اصل محرك د لمانځه څخه ایسارول نه وی بلکی څه

دفاعی یا انتظامی ضرورت وی او د دی ابادی څخه وتلی خلک د دی پابندی په وجه د جمعی څخه نه محرومه کیږی. په دی باندی صرف دا اشکال باقی پاته کیږی چی فقهائی کرامو دامسئله ذکر کړی ده چی د مسجدنو د پاره د جمعی په ورځ خپل خانته جلا د ماپښین جمعه کول مکروه دی. (هدایه مع فتح القدیر ج: ۲ ص: ۳۵ طبع مکتبه رشیدیه کویټه) د دی څخه معلومیږی چی د قیدیانو د پاره جمعه جائز نه ده ورنه هغوی ته به د ماپښین د جمعی هیڅ حاجت نه وو.

خو د دی جواب دا ورکولی سی چی د علامه شامی او علامه شرنبلالی رحمه الله د عبارتونو په رڼا کی داحکم د هغه دور دی، کله چی به جمعه په یوځای کی د سلطان په قیادت کی کیدله، او د سلطان د اړخه په دوهم ځای کی د جمعی د اقامت اجازت نه وو، د دی څخه علاوه به قید خانی هم د مختلفو نو عیتونو وی، ممکنه ده چی د دی څخه مراد قیدخانه وی چی په یوکور یا یوی احاطی باندی مشتمل وی او په هغه باندی د کومی مستقلی ابادی اطلاق نسی کیدی، یوبل اشکال داهم کیدی سی چی بدائع کی دامسئله لیکلی ده چی:

السلطان اذا صلی فی فهندرة والقوم مع أمراء السلطان فی المسجد الجامع قال: ان فتح باب داره واذن للعامة بالدخول فی فهندرة جاز وتكون الصلوٰة فی موضعین ولولم یأذن للعامة وصلی مع جیشه لاتجوز صلوٰة السلطان وتجوز صلوٰة العام. (بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۲۲۹ طبع رشیدیه کویټه)

دامسئله د تعدد جمعی په صورت کی مفروض ده، د دی باوجود د سلطان اذن عام نه ورکولو په صورت کی د جمعی لمونځ غیر منعقد ګرځول سوی دی.

خو په ظاهره د دی صورت څخه مراد دادی چی سلطان په خپل محل کی صرف د خپلو لښکرو او سپاهیانو سره لمونځ وکړی او باقی خلګوته هلته د راتلو اجازه نه وی چنانچی په مذکوره عبارت کی (ان فتح باب داره .... الخ) لفظ په دی باندی دلالت کوی، لهذا دلته د ممانعت وجه داده چی د سلطان محل د هغه انفرادی ځای دی او مخکی تیر سوی دی چی په انفرادی مقاماتو کی باندی ترهغه وخته پوری جمعه نه جائز کیږی ترڅو چی هغه د عامو خلګو د پاره خلاصه سوی نه وی، خو که څه داسی ابادی ده چی په هغه کی معتدبه خلک اوسیږی نو دا په جزئیه باندی نسی قیاس کولی.

خلاصه د کلام داسوله چی:

۱: که په ښار کې د جمعې اجازت د حاکم د طرفه صرف په یوځای کې د کولو وی نو د جمعې د صحت د پاره ضروری ده چې هرهغه سړی چې په هغه باندې جمعه ده هغه ته هلته د راتلو او جمعې کولو عام اجازت وی، د داسې عام اجازت څخه بغیر به جمعه صحیح نه وی.

۲: دغه شان که د چا انفرادی کور، محل یادوکان وی نو په هغه کې به هم جمعه کول ترهغه وخته پورې جائز نه وی ترڅو چې په هغه کور، محل یادوکان کې عامو خلګوته د راتلو اجازت ورنکړل شی، برابره خبره ده که هغه په ښار کې یاکوم بل ځای کې هم جمعه کیږی.

۳: او که څه داسې ابادی وی چې په هغه کې متعدد خلګ اوسیږی او په ښار کې دننه هم وی خو د دفاعی: انتظامی یانورو وجوهاتو په وجه هغه آبادی هرسړی ته د راتلو اجازه نسته بلکې هلته داخله د دی وجهې په سبب د څه خاصو قواعدو پابندی ده، نو د هغه ابادی په داسی حصه کې داسې ځای کې جمع کول جائز دی چې هلته د هغه ابادی د خلګ راتګ او جمعه کولو اجازت وی، مثلا لوی جیل، فوجی چهاونړی، لوی فکټریانی داسې غټ ایرپورټ چې په ښار کې دننه وی او په هغه کې هروخت په سوونو خلګ موجود وی، خو په هغه کې د داخلی اجازت د مخصوصو قواعدو پابنده وی نو په دی ټولو ځایو کې به جمعه جائز وی، په دی شرط چې په هغه ښار کې داخل وی او د هغه جیل، چهاونړی، لو فیکټری، ایرپورټ یاریلوی استیشن ټولو افرادو ته د لمونځ ځای ته د راتلو او جمع کولو اجازت وی.

والله سبحانه اعلم
احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۲۲/ ۵/ ۱۴۲۲ هـ
(فتوی نمبر ۱۷/ ۴۹۲ هـ)

د ائمه حرمینو په اقتداء کې په خلاص میدانونو کې سوی د جمعې د لمونځونو حکم

سوال: د مسجد نبوی امام پسی د پاکستان ډیرو خلګو د جمعة المبارك لمونځ کړی دی د هغوی لمونځ وسو او که نه؟ بعضی خلګ وایی چې په هغوی پسې لمونځ نه کیږی.

جواب: د حرمینو شریفینو امامانو پسی په خلاص میدانونو کی کوم لمونځونه چی سوی دی هغه بلاشبهه وسول، کوم حضرات چی دا رائی دی چی د هغوی پسی لمونځ نه کیږی هغوی بالکل غلط وایی الله ﷻ دی هغوی ته هدایت وکړی.

والله سبحانه اعلم
۲۲/ ۱۰/ ۱۳۹۲
(فتوی نمبر ۲۴۲۳/ ۵۰۲۷)

د جمعی په خطبه کی د کوم بزرگ مقوله شاملول

سوال: مسئله داده چی د سکر د ښار د یوبزرگ په حال کی انتقال، سوی دی د هغوی د انتقال څخه وروسته د هغوی د جومات امام د جمعی په خطبه کی داطرز اختیار کړی دی چی اوله خطبه کی تحمید، تسبیح او یو احادیث ویلو څخه وروسته د هغه بزر څه ملفوظات په عربی کی ترجمه کولو سره، قال شفیق الله عنوان سره ووایی، په دی کی خلجان دادی چی د دی څخه مخکی هم زموږ د اکابرو انتقال سوی دی خو څه صورت د مذکوره صورت حال په شان منظور او مسموع سوی نه دی، شاید چی د جواز څه صورت را وځی، خوفی نفسه په مذکوره طرف عمل باندی زړه مضطرب دی چی کیدی سی دافعل په راروانه زمانه کی د غلوفی الدین ذریعه جوړه سی، او داطریقه د سلفو څخه اخواکیدو سره د بدعت ذریعه جوړه نسی، څکه برانی کرم د دی قابل اطمینان حیثیت مدلل طور باندی متعین کولو سره مواحسانمند کړه، او ورسره داهم وضاحت وکړئ چی داطرز عمل لائق د اتباع او عمل دی او که نه؟

جواب: که څه هم په خطبه کی د کوم بزرگ مفیده مقوله بیانول شرعًا جائز دی خو په هره خطبه کی هم د یوسړی د ملفوظاتو بیانولو د التزام کولو سره به یقینًا د غلو خطره وی، لهذا داپه حکمت او نرمی سره بندول پکار دی.

والله سبحانه اعلم
۲۸/ ۴/ ۱۴۲۱ هـ
(فتوی نمبر ۲/ ۴۲۸)

د پنځه وخته لمانځه د پاره جوړ سوی ځای کی د جمعی حکم

سوال: د کومو مقتدیانو چی د جنازی لمونځ امام نه کوی هغه خلګو خاتته یوجلا خای جوړ کړی دی چی په هغه کی پنځه وخته لمونځ کوی او جمعه په بل خای کی کوی یا په دغه جومات کی به د هغوی د پاره د جمعی لمونځ جائز وی او که نه؟

جواب: هرهغه جومات چی چیری د جمعی لمونځ د شرعی شرطونو مطابق کیږی هلته د جمعی لمونځ کیدی سی. لهذا د دغه حضراتو په بل جومات کی جمع کول درست دی.

والله سبحانه اعلم

۲۹/ ۱/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۲۰/ ۱۹ الف)

د ترکی سعی د ګناه څخه بچ کیدو د پاره اول اذان د تقریر څخه د مؤخر کولو حکم

(د ټولو څخه اول د دی موضوع متعلق حافظ صغیر احمد صاحب د یوسوال په جواب کی د دار الافتاء دار العلوم کراچی څخه لاندینی درج سوی فتوٰی جاری سوی ده)

د جمعی د اول اذان متعلق یوه استفتاء او د هغه جواب

سوال: څه فرمانی حضرات علمانی دین او د شریعت مبین مفتیان د دی مسئلی په باره کی چی:

۱: د جمعی په ورځ د اول اذان څخه وروسته فقهائی کرامو په نزد (سعی الی الجمعة) واجب ده چی د هغه مطلب د ټولو په نزد دادی چی لمونځ ګذار جومات طرف ته روان سی او جومات ته په تلوکی څه شی مانع کیدل نه دی پکار مګر داچی د جمعی په تیاری کی مشغول وی یعنی غسل کوی، کپړی بدلوی، تیل، رانجه یا عطر لګوی او بیا د دی نه فارغیدو سره جومات ته روان سی ورسره کله کله د اذان اول څخه مخکی چی د جمعی مذکوره تیاری څخه فارغه سوی نه وی یایی تیاری شروع کړی نه وی نو په اذان اول باندی فوراً دی په تیاری کی مشغول سی په دی شرط چی د خطبی د اذان څخه دومره مخکی فارغیدو سره جومات ته ورسیږی چی په اسانتیا سره سنت اداء سی که داسی ممکن نه وی نو بیا د جمعی تیاری (غسل وغیره) سنت موقوف کړی واجب (جومات) طرف ته دی روان سی.

ورسره د لمونځگذار د پاره ضروری دی چی هغه د جمعی مذکوره تیاری د اذان اول سره شروع کول دی عادت نه جوړوی او په دی دی پوه سی چی داتیاری صرف د اذان اول څخه وروسته اجازت دی او اصل هم داده چی د اذان اول څخه وروسته (سعی الی الجمعة) لاندی دی فوراً جومات ته روان سی چی دا عمل واجب دی او په تأخیر سره د واجب ادائیگی د تأخیر گناه بهٔ وی.

۲: داخبره هم د ټولو فقهائی کرامو په نزد متفق علیه ده چی د اذان اول څخه مخکی یا د اذان اول سره کوم متصل تیاری نه فارغیدو سره جومات ته د راتلو په ځای هم په کورکی صلوٰة تسبیح نوافل اداء کوی یا په تلاوت کی مشغولیږی یا درود شریف یا په نورو اورادو او وظائفو کی یا په مطالعه کی مشغولیږی یا د کور په کار کی مشغولیږی نو دامشغولتیا ناجائزده اوس جواب طلب امر دادی چی اکثره جوماتونو کی د اذان اول او اذان خطبه په مینځ کی د نیمی گینټی څخه تر یوی گینټی پوری وقفه وی، چی د هغه په دوران کی زموږ ملا د خپل دننه اوریدونکو د پاره د خوبنی او ناخوبنی ډیر وجوه لری هم په دی وجه د تقریرونو په اوریدلو او نه اوریدو کی د لمونځگذارو ذوق او مزاج مختلف وی، خکه اکثره لمونځگذاره د تقریر کیدو په وخت (د نورو اعمالو تیرولو ته) ترجیح ورکوی، او ډیر خلگ دا وخت د خرید او فروخت څخه علاوه نور خپل نجی کارونو پوره کولو کی صرف کولو ته ترجیح ورکوی.

ایا په صورة مذکوره کی د دی خبری گنجائش سته؟ چی لمونځ گذاره د جمعی د تیاری نه فارغیدو سره هم په کورکی صلوٰة تسبیح وغیره کی مشغول اوسی؟

(ب): د کور یا په نجی کارونو کی شامل وی او سنت هم په کورکی اداء کړی او د خطبی د اذان څخه مخکی یا د خطبی د اذان سره سره جومات ته ورسیږی؟ که د دی گنجائش نو داسی کوونکی به د کومی درجی گنهکار وی؟ د جواب څخه می خبر کړئ، احسانمند می کړئ.

المستفتی صغیر احمد
احسان منزل امیر معاویه روډ، راج گړھ
چی برجی لاهور ۴۰۰۰ ھ
۱۹/ بیع الاول ۱۴۱۰ ھ

(د دی استفتاء دار الافتاء دار العلوم کراچی د اړخه داجواب درکول سو چی په ماهنامه (البلاغ) کراچی د شوال ۱۴۱۵ ھ په شماره کی هم شائع سوی دی.

جواب: په کومو خلکو چې د جمعې لمونځ فرض دى د هغوى د پاره د جمعې په ورځ د جمعې د مخکې اذان څخه واخله ترجمعې د لمانځه څخه د فارغيدو پورې د مفتٰى به قول مطابق اخستل، خرڅول، بيده کيدل، د چاسره په خبروکې مشغوليدل تردې چې په ناسته باندې د قرآن مجيد تلاوت کول وغير ذالك، غرض هغه ټول کارونه او شاغل چې د جمعې طرف ته د تللو په اهتمام کې مخل وى ټول په ټوله مکروه تحريمى يعنى ناجائز دى صرف د خوراك په مسئلې کې داتفصيل دى چې که خوراك طرف ته رغبت دومره غالب وى چې د لمانځه په دوران زړه په هغه کې د اخته کيدو خطره وى او د لمانځه څخه ترفراغته پورې د خوراك بې خونده کيدو خطره وى نو خوراك کولى سى په دى شرط چې جمعې د خطبې د فوت کيدو خطره نه وى، د دې څخه علاوه چې د جمعې د تيارى متعلق کوم کار چې دى هغه کيدى سى، لکه غسل کول، اودس کول، لباس اغوندل وغيره خو قصداً داکارونه اول اذان پورى مؤخر کول نه دى پکار.

البته يوه اهمه خبره چې د توجه وړده هغه داچې په احاديثو مبارکه کې راځي چې حضور ﷺ د زوال شمس څخه زر به يې د جمعې لمونځ کوى او هم داسې د حضرات صحابه کرامو ﷺ په زمانه کې بشمبول خلفائى راشدين د جمعې لمونځ به د زوال څخه وروسته ژر کيدى، لهذا کله چې د حضرت عثمان ﷺ په زمانه کې اول اذان شروع سو نو د دې اول اذان او د خطبې د اذان په مينځ کې به زياته وقفه نه وه، خو نن صبا د جمعې لمونځ د زوال څخه وروسته په تاخير سره اداء کيږى، نو بيا د جمعې د خطبې څخه مخکې د تقرير دستور کيدو په وجه خطبه او د جمعې په لمانځه کې زيات تأخير کيږى او د اذان اول او د خطبې په مينځ کې ډيره وقفه کيږى چې د هغه په نتيجه کې خلګو کې داغفلت پيداکيږى چې خلګ د اول اذان څخه وروسته د (سعى الى الجمعه) اهتمام نه کوى چې اوس لاخطبه کې ډير وخت دى د خلګو په دې ګناه کې د اخته کيدو يوسبب د هغوى د خپلى کوتاهى او سستى څخه علاوه د جوماتونو منتظمين هم دى، خکه منتظمينو ته پکار دى چې هغوى د اول اذان څخه وروسته ژر د جمعې اداء کولو اهتمام وکړى، خکه چې د جمعې د لمانځه اصل وخت (يعنى د ابتداء او انتهاء په لحاظ سره) د ماپښين والا وخت دى، خو د ماپښين په شان په جمعه کې ابراد کول اولى نه دى بلکې په جمعه کې تعجيل افضل دى چنانچې فتاوىٰ رشيديه کې دى:

چې د جمعې او ماپښين وخت پورې خو جمعه لږ مخکې کول ښه دى خکه چې خلګ د سهار څخه راغلى دى چې هغوى ته ژر فراغت وسى نو بهتره ده فقط.

(فتاوی رشیدیه ص: ۲۵۳)

دغه شان مفتی اعظم مولانا عزیز الرحمن صاحب قدس الله سرّه په خپلی عزیز الفتاوی کی د دی سوال په جواب کی چی په پاو باندی یوه بجه جمعه کوونکی په افضلیت باندی دی بل په دوی نیمی بجی کوونکی په افضلیت باندی دی؟ لیکلی چی:

په جمعه کی تعجیل افضل دی. یوه بجه او پاو باندی یوه بجه کوونکی باندی کوونکی نه افضلیت کی دی. (عزیز الفتاوی ص: ۲۷۴)

او په دوهم ځای کی تحریر فرمائی:

چی د احنافو صحیح مذهب دادی چی په جمعه کی تعجیل مستحب دی ابراد یعنی تاخیر چی د ماپښین په لمانځه کی د ګرمی په موسم کی مستحب دی هغه په جمعه کی نه دی. بلکې جمعه ژر اداء کول مستحب دی. او د احادیثو څخه هم د جمعی تعجیل ثابتیږی. وروسته د زوال څخه وروسته مثلاً دولس نیمی بجی د جمعی اذان کیدل پکار دی بیالس پنځلس منته وروسته خطبه او د هغه څخه وروسته لمونځ کیدل پکار دی مثلا یوی بجی پوری داټول کارونه وسی یا څه لږ کم او زیات.

(عزیز الفتاوی ص: ۲۹۸)

لهذا منتظمینو ته پکار دی چی هغوی د زوال څخه وروسته ژر جمعه اداء کړی او ورسره د اول اذان او د خطبی په مینځ کی دی زیاته وقفه نه کوی او د دی صورت دادی چی د اول اذان څخه دیر ساعت وروسته د تقریر شروع کولو په ځای د اول اذان څخه فوراً وروسته دی تقریر شروع کی او د مختصر تقریر څخه وروسته دی د خطبی د پاره اذان وسی او بیا دی خطبه او لمونځ وسی. یادی اول اذان د تقریر څخه فوراً وروسته وی او د هغه څخه وروسته دی صرف دومره وخت وی چی کوم خلګ لاتراوسه جومات ته نه دی راغلی چی هغوی جومات ته راسی. او سنت وکړی او د دی څخه وروسته دوهم اذان او خطبه او لمونځ وی.

خو داطریقه نن صبا معروفه نه ده. ځکه داشروع کولو څخه مخکی خلګوته مسئله ښوولو سره په ذهنی طور باندی تیار سی چی په وخت باندی خلګوته تشویش نه وی. خو به هرحال د اول اذان څخه وروسته د کور په کار کی یا په کور کی پاته کیدو سره تلاوت یاصلوٰة تسبیح وغیره کی مشغولیدل جائز نه دی. او داسی کوونکی به د مکروه تحریمی مرتکب وی.

قال الله تعالی: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ. (۱)

وفی تنویر الابصار ج: ۲ ص: ۱۲۱ (طبع سعید) ووجب سعی الیها وترک البیع بالاذان الاول وفی الشامیة تحت (قوله وترک البیع) اراد به کل عمل ینافی السعی وخصه اتباعا للایة نهر.

وفی بدائع الصنائع ج: ۱ ص: ۲۲۵ (طبع ایچ ایم سعید) لماروی عن عمر رضی الله عنه انه کان یخطب یوم الجمعة فدخل علیه عثمان رضی الله عنه فقال له ایة ساعة هذه؟ فقال: مازدت حین سمعت النداء یا امیر المؤمنین ! علی ان توضأت. فقال: والوضوء ایضًا وقد علمت ان رسول الله امر بالاغتسال.

وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۱۲۳ (طبع سعید) سمع النداء وهو یأکل ترکه ان خاف فوت جمعة او مکتوبة لاجماعة رستاقی. وفی الشامیة والاکل الذی تمیل الیه نفسه ویخاف ذهاب لذته عذر فی ترک الجماعة کمامرّ فی بابها لکن یشکل مامرّ من وجوب السعی الی الجمعة بالاذان الاول وترک البیع ولو ماشیا والمراد به کل عمل ینافی السعی فتأمل.

وفی تقریرات الرافعی بتقیید مامر بماهنا یندفع الاشکال وذالک لان حضور الاکل المذکور حیث کان عذرا فی سقوط واجب الجماعة لشغل بال المصلی یکون عذرًا فی سقوط واجب السعی اذ لافرق بین واجب وواجب بخلاف ما اذا خاف فوت الجمعة او الوقت لفوات الفرض لا لواجب. انتهی.

وفی صحیح البخاری ج: ۱ ص: ۱۲۳ (طبع قدیمی کتب خانه) عن انس بن مالک ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یصلی الجمعة حین تمیل الشمس. وعنه ایضًا قال: کنا نبکر بالجمعة ونقیل بعد الجمعة.

وفی مصنف العبد الرازق (ج: ۳ ص: ۱۸۵ رقم الحدیث ۵۲۱۲) (۲) عن عطاء قال: بلغنی أن عثمان کان یجمع ثم یقیل الناس بعد الصلوٰة

وفی مصنف لابن ابی شیبه رحمه الله (۲: ۷: ۱) (۱) اخبرنا محمد بن سعد الانصاری عن ابیه قال: کنا نجمع مع عثمان بن عفان ثم نرجع فنقیل.

---

(۱) سورة الجمعه، ۹.

(۲) مصنف عبد الرزاق، باب وقت الجمعة ج: ۳ ص: ۱۵۷ (طبع المکتب الاسلامی بیروت)

وفیه ایضا (۲. ۸. ۱) (۱) عن ابی رزین قال: کنا نصلی مع علی الجمعة فاحیانا نجد فیئا واحیانا لانجده

وفی الدر المختار: (ج. ۱ ص. ۳۹۷) (۳) (وجمعة کظهر اصلا واستحبابا) فی الزمانین لانها خلفه

وفی الشامیة (قوله اصلا) ای من جهة اصل وقت جواز وماوقع فی آخره من الخلاف (وقوله استحبابا فی الزمانین) ای الشتاء والصیف ح. لکن جزم فی الشباه من فن الاحکام انه لایسن لها الابراد وفی جامع الفتاوی تذری الهدایة: قیل انه مشروع لانها تؤدی فی وقت الظهر وتقوم مقامه وقال الجمهور لیس بمشروع لانها تقام بجمع عظیم فتأخیرها مفض الی الحرج ولاکذالک الظهر وموافقة الخلف لاصله من کل وجه لیس بشرط اه. والله اعلم بالصواب

الجواب صحیح بنده محمد رفیع عثمانی عفا الله عنه

الجواب صحیح بنده محمد اشرف غفرالله له

الجواب صحیح بنده محمد تقی عثمانی عفی عنه

الجواب صحیح بنده عبد الرؤف سکهروی

الجواب صحیح بنده محمد سبحان محمود

الجواب تصحیح بنده محمد عبد المنان عفی عنه

عبید الله انور میرپوری دار الافتاء دار العلوم کراچی

الجواب تصحیح بنده اصغر علی ربانی

هم په دی ورخو کی د دی مسئلی متعلق د یوی استفتاء په جواب کی جناب مولانا ډاکټر عبد الواحد صاحب یوه فتوی ولیکله چی رجب ۱۴۱۵ په رساله (انوار مدینه) کی شائع سوه دافتوی په لاندی ډول ده.

د جمعی د اول اذان څخه وروسته د بیع او شرأ وغیره ممنوع کارونو

---

(۱) مصنف ابن ابی شیبه باب من کان یقیل بعد الجمعة ویقول هی اول النهار رقم الحدیث: ۵۱۲۳ ج. ۱ ص: ۴۴۴ (طبع مکتبة الرشد. ریاض).

(۲) مصنف ابن ابی شیبه باب من کان یقول وقتها زوال الشمس وقت الظهر رقم الحدیث: ۵۱۴۴. ج. ۱ ص: ۴۴۵ (طبع مکتبة الرشد ریاض)

(۳) (طبع ایچ ایم سعید).

ارتکاب څخه د خلکو بچ کولو د پاره د اول اذان موخر کول جائز دی

سوال: د جمعی د اول اذان څخه وروسته خرید او فروخت او د لمانځه هرمنافی کار پریښودل او جومات ته راتلل واجب دی. خو په خلکو کی د دی اهتمام ډیر کم دی چی د اول اذان په وخت کی جومات ته راسی نو د ترک واجب مرتکب کیږی. خلک د دی مصیبت څخه بچ سی که داصورت اختیار سی چی اول اذان په تأخیر سره وسی او د دواړو اذانونو په مینځ کی دومره وقفه وسی چی خلک سنت وکړی. نو ایا داسی کول جائز دی؟ مګر دوهم اذان پاوباندی یوه بجه وی او اول اذان یوه بجه یا پنځه مینټه بالا وسی او د زوال وخت پاوباندی دولس بجی دی. په اردو کی تقریر د اول اذان څخه مخکی وسی داشان به ډیر خلک د اول اذان په وخت کی په جومات کی موجود وی په بعضی جوماتونو کی په دی طریقی عمل کیږی.

جواب: د جمعی د اذان اول وخت د زوال څخه متصل وروسته دی هم په دی باندی عملی توارث روازوان دی، په کتب حدیثیه او فقهیه کی هم د دی امر تصریح ده.

۱: په المغنی لابن قدامه کی دی:

ویبدأ وجوب السعی الیها ... وعند الحنیفة بالاذان الاول عند الزوال (بحواله الفقه الاسلامی وادلته ج: ۲ ص: ۲۲۲) (۱)

ترجمه: د احنافو په نزد د جمعی د پاره د سعی وجوب د زوال په وخت اذان اول سره شروع کیږی.

۲: په معارف السنن کی مولانا یوسف نبوری رحمه الله لیکلی چی:

وبالجملة فهذا الاذان قبل التأذین بین یدی الخطیب وکان فی اول وقت الظهر متصلاً بعد الزوال (ج: ۳ ص: ۳۹۲) (۲)

ترجمه: اذان اول د خطیب په مخکی اذان څخه مخکی وی او د ماپښین اول وخت کی د زوال سره متصل وی.

۳: مجمع الانهر فی شرح ملتقی الابحر کی دی:

ویجب السعی وترک البیع بالاذان الاول عقب الزوال. (ج: ۱ ص: ۱۷۱) (۳)

---

(۱) (طبع دار الفکر)

(۲) (ایچ ایم سعید)

(۳) مجمع الانهر شرح ملتقی الابحر ج: ۱ ص: ۲۵۳ (طبع دار الکتب العلمیه بیروت)

ترجمه: د جمعې د پاره سعې او ترک بیع د زوال څخه وروسته د اول اذان سره واجبیږي.
۴: په عمدة القاري کې علامه عیني رحمه الله لیکي:
قوله زاد النداء الثالث انما سما ثالثًا باعتبار کونه مزیدًا لان الاول هو الاذان عند جلوس الامام علی المنبر والثانی هو الاقامة لصلوة عند نزوله والثالث عند دخول وقت الظهر. (ج: ۶ ص: ۲۱۱) (۱)

ترجمه: مخکې اذان ته چې دریم اذان ونیل سوی دی نو په دې اعتبار سره چې دازیات سوی وو، ځکه چې اول اذان هغه دی چې د امام په مخکې کیږي ځکه چې هغه په منبرباندې ناست وي او دوهم اذان څخه مراد دلمانځه لپاره اقامت دی په وقت دراکښته کېدو دده کې اودیئیم په وقت د دخول دماپښین کې دی.
۵: په فتح الباري کې علامه ابن حجر رحمه الله فرمائي:
وتبین بما مضٰی ان عثمان احدثه لاعلام الناس بدخول وقت الصلوٰة .... الخ. (ج: ۲ ص: ۳۹۴) (۲) ترجمه: د سابقه کلام څخه ظاهر سول چې حضرت عثمان رضي الله عنه اول اذان ځکه شروع کی چې خلکوته د لمانځه د شروع کېدلو اطلاع وسي.
۶: په تبیین الحقائق کې علامه زیلعي رحمه الله لیکي:
وقال بعض العلماء یجب السعی وترک البیع بدخول الوقت لان التوجه الی الجمعة یجب بدخول الوقت وان لم یوذن لها احد ولهذا لایعتبر الاذان قبل الوقت. (ج: ۱ ص: ۲۲۳) (۳)

ترجمه: بعضې علماوو ونیلي دي چې سعې او د ترک بیع وجوب د جمعې د وخت په شروع کېدو سره کیږي ځکه چې د.جمعې طرفته توجه د وجوب د وخت شروع کېدو سره کیږي، که څه هم د دې د پاره اذان نه وي کړی. ځکه چې د وخت څخه مخکې د اذان اعتبار نسی کولی.
۷: په تفسیرات احمدیه کې حضرت ملاجیون رحمه الله لیکي:
وقال الامام الزاهد المراد بالنداء دخول الوقت اذ به یحرم البیع دون الاذان نفسه. (ص: ۴۷۵) (۱)

---

(۱) طبع دار الفکر.
(۲) طبع دار النشر الکتب الاسلامیه لاهور
(۳) طبه مکتبه امدادیه ملتان

ترجمه: امام زاهد وئیلي: چي د نداء څخه مراد وخت شروع کیدل دي چي په دي سره بیعه حرامیږي او عین اذان مراد نه دي.

۸: احکام القرآن کي مولانا ادریس کاندهلوی ﷫ لیکي چي:

قوله تعالی: وَذَرُوا الْبَيْعَ. اختلف السلف فی وقت النهی عن بیع فروی عن مسروق والضحاك ومسلم بن یسار ان البیع یحرم بزوال الشمس وقال مجاهد الزهری یحرم بالنداء وقد قیل ان اعتبار الوقت فی ذالك اولی اذاکان علیهم حضور عند دخول الوقت فلایسقط ذالك عنهم تأخیر النداء ولما یکن للنداء قبل زوال معنی دل ذالك علی ان النداء الذی بعد الزوال انما هو بعدما قدوجب اتیان الصلوٰة . (ج: ۵ ص: ۲۳) (۲)

ترجمه: ارشاد باری تعالی (وَذَرُوا الْبَيْعَ) د بیع څخه ممانعت د وخت په باره کي په سلفو کي اختلاف پاته سوی دی، د مسروق ﷜، ضحاك ﷜ او مسلم بن یسار ﷫ څخه روایت دی چي د لمر د زوال څخه بیع حرامیږي د مجاهد ﷫ او زهری ﷫ قول دی چي په اذان سره حرامیږي. داهم وئیل سوی دی چي د دې په باره کي د وخت اعتبار کول اولی دي، څکه چي د وخت په شروع کیدو سره د خلګو په ذمه د جمعي د پاره حاضری واجبیږي، لهذا اذان موخر کول په دي سره به دا واجب نه ساقطوی ....: الخ.

د دی عبارت څخه لاندي درج سوی خبری مخ ته راځي:

الف: د جمعي اذان د اول وخت زوال څخه متصل وروسته دی.

ب: د بعضی علماوو په نزد د بیع او شراء د حرمت تعلق وخت او زوال سره دی یواځي اذان سره نه دی که د زوال په وخت سره اذان وی نو بیاخو وخت او اذان دواړوسره د ممانعت د حکم تعلق سو او که اول اذان په تاخیر سره وسو نو د ممانعت د حکم تعلق به د زوال سره ثابت وی د اذان وئیلو پوری به موخر نه وی دا دواړی خبری پیش نظر وساته! نو داپوهیدل به ګران نه وی چي د اصلاح احوالو د پاره د کوم صورت ذکر سوال کي سوی دی ډیر غیر مناسب دی، چي په دی کي د ترك واجب د ارتکاب څخه د بچ کیدل خو لاڅه؟ چي عمل توارث او د یوحکم خلاف ورزی لګیاده کیږي، یعني اول اذان د خپل اصل وخت څخه موخر کول.

---

(۱) تفسیرات احمدیه سورة الجمعة ص: ۷۰۵، ۷۰۲. (مطبعه الکریمی بمبی)

(۲) (طبع ادارة القرآن کراچي).

په کومو جوماتونو کې چې د اول اذان موخر کولو طريقه اختيار سوی ده، ضروری ده چې هلته دا طريقه ختمه سی.

د اصلاح احوال متبادل صورت دا کيدی سی چې اول اذان په خپل وخت ساتلو سره اذان ثانی چې څومره کيدی سی مقدم سی خو په دی کې هم دومره وقفه ضرور وساتل سی، چې خلګ اول اذان واوری او جومات ته راجع سی. او د فرضو څخه مخکې سنت وکړی، څکه چې په يوروايت کې دی:

فاحدث عثمان التأذينة الثالثة على الزوراء ليجتمع الناس (عمدة القاری ج: ۲ ص: ۲۱۱) ([1])

(حضرت عثمان رضی الله عنه په زوراء باندی دريم اذان شروع کی چې خلګ جمع سی)

او په روروايت کې دی:

فاذن بالزوراء قبل خروجه ليعلم الناس ان الجمعة قد حضرت.

(فتح الباری ج: ۲ ص: ۳۹۴) ([2])

ترجمه: (د خپلو تلو څخه مخکې يې په زوراء باندی اذان وکې چې خلګوته معلومه سی چې د جمعې وخت سوی دی.

موده حالاتو ته کتلو سره زموږ په رايه داوقفه نيمه ګينټه خو ضرور پکار ده، يعنی اول اذان خو زوال سره وسی او نيمه ګينټه وروسته دوهم اذان وسی. فقط والله تعالی اعلم

الجواب الصحيح بند محمد قاسم الجواب الصحيح بنده عبد الحميد عبد الواحد غفرله جامعه مدينه لاهور

(د دی فتوی د اشاعت څخه وروسته د حافظ صغير احمد صاحب د اړخه ډاکټر عبد الواحد صاحب ته لاندی ليکل سوی تحرير واستول سی)

محترم او مکرم حضرت مولانا عبد الواجد صاحب زيد مجده! سلام مسنون!

عرض دادی چې د جناب په علم کې دی چې بنده په يوکوشش کې مشغول دی چې د جمعې د لمونځ اداء کوونکی مسلمانان (بالعموم) اول اذان او دوهم اذان په مينځمی وقفی باندی د (سعی الى الجمعة) په منافی امورو کې مشغول وسيږی، چې د هغه په وجه د ترک واجب د ګناه مرتکب کيږی په همدی سلسله کې يوه استفتاء مرتب کولو

([1]) (طبع دار الفکر).

([2]) (طبع دار نشر الکتب الاسلاميه لاهور).

سره د پاکستان اهم اهم مدارسو څخه می جواب طلب کی او ستاسو څخه هم جواب موصول سوی وو. خو د (انوار مدینه) جلد ۳ شماره ۳ ماه رجب المرجب ۱۴۱۵ ھ د دسمبر سنه ۱۹۹۴ کی هم د دی لاندی یومضمون (استفتاء او د هغه جواب) ولیدی چی د هغه په کتلو سره ماته داخیال پیداسو چی حضرات مفتیان کرام په خدمت کی لیږلو سره د هغوی څخه راهنمائی وغوارم. او د دی تیاری می هم وکړله (د تیاری یوه صفحه هم لف ده) خو یومشفق او محب عالم داراهنمائی وکړله چی د خپل اشکال د حل د پاره ستاسو په خدمت کی عرض وکړم خدای دی وکړی چی هم جناب توجه کولو سره حل یی کړئ. اشکال دادی:

داخبره خو متفق علیه ده چی د زوال څخه د جمعی د لمانځه وخت شروع کیږی او فضیلت هم په دی کی دی چی د دی څخه یعنی زوال څخه هم مخکی یازوال سره تیاری کول شروع کړی خو فتوٰی په څه باندی ده د وجوب سعی الی الجمعة اطلاق د زوال څخه وروسته فوراً وی، او که چیری (کوم جومات کی) کوم لمونځ کوونکی لمونځ کړی دی، وجوب اطلاق په هغه لمونځ کوونکی باندی د هغه جومات په اول اذان سره کیږی؟ که د وجوب اطلاق به د زوال سره کیږی، نو بیا د ټول عالم مسلمانانو لره د دی کبیره ګناه څخه د بچ کولو کوشش به څه وی.

امید دی چی جناب والا د مفتی به قوله په رڼا کی راهنمائی کولو سره به می احسان مند کړئ. جزاکم الله تعالی (صغیر احمد)

جواب: (د مفتی عبد الواحد صاحب)

د جناب د اړخه اول چی کومه سوالنامه راغلی ده د هغه او د جواب حاصل داوو چی د اول اذان څخه وروسته سعی الی الجمعه واجب او په دنیوی کارونو کی اخته کیدل یاپه داسی شغل کی مشغولیدل چی د هغه په وجه سعی الی الجمعه کی خلل راځی ناجائز دی، خو یوه خبره د غور قابل ده او هغه داچی د اول اذان وخت څه دی؟ آیا زوال کیدو سره وسی یاچی کله مناسب خیال وکړی نو ودی سی؟ برابره خبره ده که د زوال څخه پنځلس منټه وروسته یایوه ګینټه وروسته یا د دی هم زیات تأخیر سره؟

دی خبری سره خو نه د جناب والا په سوالنامه کی څه تعرض وو او نه د هغه په جواب کی د دی څخه څه بحث سوی وو (انوار مدینه) کی هم د دی خبری په باره کی تحقیق پیش سوی وه. د حوالجاتو څخه داخبره بالکل واضحه ده چی د اول اذان وخت د زوال کیدو سره دی (لهذا د اول اذان د وخت په باره کی همدا مفتی به قول دی) د فتح الباری

په حواله سره معلوم سول، چې حضرت عثمان ﷺ مخکې اذان ځکه شروع کی چې خلګوته د جمعې د وخت شروع کېدلو اطلاع وسي، د معارف السنن په حوالې سره معلوم سول چې د سلفو په دور کې هم هغه وخت اذان کيي او په همدې عملي توارث راروان دی.

يومتوارث عمل بدلول کله چې:

۱: اذان اول ځکه شروع سو چې خلګوته د جمعې د وخت شروع کېدو علم وسي.

۲: د اول اذان وخت د زوال سره دی.

۳: د بعضي حضراتو په نزد د بيع وغيره حرمت د زوال شمس سره دی (او د دی قول د قوي کېدو علم د دې څخه کيږي چې علامه زيلعي رحمه الله په تبيين کی [1] او مولانا ادريس کاندهلوي رحمه الله په احکام القرآن کی [2] داقول نقل کولو سره يې نه خو د دې تضعيف کړی دی او نه يې د دې خلاف کړی دی).

۴: کوم مصلحت چې د جناب د نظر لاندې دی د هغه د تفصيل متبادله طريقه موجوده ده چې په (انوار مدينه) کې ذکر سوی ده يوه غير مناسب او قابل ترک بلکې واجب الترک او واجب الاحتراز طريقه ده.

دا خو يوه اتفاقيه (Accidental) خبره ده چې اذان اول د زوال کېدو سره نه دی سوی بلکې څه تأخير سره به وئيل سوی وي، په هغه وخت دا اختلاف مخ ته راغلی چې وجوب سعي د زوال سره وي يا د اذان سره خو دا اتفاقيه خبره موږ عملي معمول نسو جوړولی، عملي معمول به هم هغه وي چې د حوالجاتو څخه ثابت سو چې د زوال کېدو سره بايد اول اذان وسي او داشان عملا (Pycticaliy) به وجوب د سعي د زوال او اذان دواړو سره مقترن وي.

فقط والله تعالی اعلم

عبد الواحد غفرله

۲۰/ شعبان/ ۱۴۱۵ هـ

---

[1] تبيين الحقائق شرح کنز الدقائق ج: ۱ ص: ۲۲۳ (طبع مکتبه امداديه ملتان).

[2] احکام القرآن، المسئلة السابعة ج: ۵ ص: ۲۳ (طبع ادارة القرآن والعلوم الاسلاميه کراچي).

(د دی څخه وروسته ماهنامه (البلاغ) او ماهنامه (انوار مدینه) کی شائع کیدونکی تحریرات د پوښتنې سره حضرت مولانا مفتی عبد الشکور ترمذی صاحب په خدمت کی پیش سول نو حضرت موصوف د هغه جواب په لاندی ډول تحریر کی.

جواب: د حضرت مولانا مفتی عبد الشکور ترمذی رحمه الله:

د جمعی د خطبی څخه مخکی داتقریر د ګڼو صحابه کرامو څخه رضی الله عنهم ثبوت پیداکیږی لکه چی مستدرک حاکم کی دی چی حضرت ابوهریره رضی الله عنه د جمعی په ورځ د خطبی څخه مخکی په خپل تقریر کی به یی د حضور ﷺ احادیث بیانول. کله چی به امام د خطبی د پاره راتلی نو هغه به خپل تقریر موقوف کوی. (مستدرک حاکم ج: ۱ ص: ۱۰۸، ج: ۱۲ ص: ۵۱۲) [1]

قال الحاکم والذهبی صحیح [2] (ازاره سنت مولانا محمد سرفراز خان صاحب) [3]

دغه شان په مستدرک کی د حضرت عبد الله بن بسر رضی الله عنه د جمعی په ورځ د خطبی څخه مخکی وعظ کول منقول دی [4] (واصابه فی تذکرة الصحابه ج: ۱ ص: ۱۸۴) [5] کی دی چی د حضرت تمیم داری رضی الله عنه په اصرار باندی به حضرت عمر رضی الله عنه هغه ته اجازت ورکړی وو چی د جمعی په ورځ مخکی د دی څخه چی زه د خطبی د پاره راسم تقریر کولی سی، مستدرک حاکم او اصابه کی ذکر سوی د دی واقعاتو څخه ثابتیږی چی د هغه بعضی صحابه کرامو رضی الله عنهم معمول د جمعی د خطبی څخه مخکی تقریر او وعظ کول وو. او داهم د صحیح احادیث مبارکه څخه ثابت دی چی حضور ﷺ به د زوال شمس څخه وروسته ژر د جمعی لمونځ اداء کوی. اوهمدا طریقه د خلفائی راشدینو هم وه، چی د جمعی لمونځ به یی د زوال څخه وروسته ژر کوی، په صحیح بخاری کی دی:

---

[1] وفی المستدرک علی الصحیحین، کتاب معرفة الصحابه ج: ۳ ص: ۵۸۲ (طبع دار الکتب العلمیه بیروت) عن عاصم بن محمد عن ابیه قال: رأیت اباهریره یخرج یوم الجمعة فیقبض علی رمانتی المنبر قائماً ویقول: حدثنا ابوالقاسم ان رسول الله الصادق المصدوق ﷺ فلایزال یحدث حتی اذاسمع فتح باب المقصورة لخروج الامام للصلوة جلس، هذا حدیث صحیح الاسناد .... الخ.

[2] وګوری حاشیه نمبر ۱.

[3] راه سنت ص: ۳۰۱ (طبع نصرت العلوم ګوجرانواله)

[4] وګوری مستدرک حاکم، کتاب الجمعة ج: ۱ ص: ۴۲۴، ۴۲۵ (طبع دار الکتب العلمیه بیروت)

[5] د دی روایاتو د تفصیل او حوالی د پاره راه سنت ص: ۳۰۱ (طبع نصرة العلوم ګوجرانواله) مولفه حضرت مولانا سرفراز خان صفدر دامت برکاتهم ملاحظه کړئ.

عن انس بن مالك ان رسول الله ﷺ كان يصلي الجمعه حين الشمس وعنه ايضاً قال: نبكر بالجمعة ونقيل بعد الجمعة (ج: ۱ ص: ۱۲۳) (۱) وفى مصنف لعبد الرزاق (ج: ۳ ص: ۱۸۵) (۲)

عن عطاء قال: بلغني ان عثمان كان يجمع ثم يقيل الناس بعد الصلوة وفي مصنف لابن ابي شيبه (ج: ۲ ص: ۱۰۷) (۳) اخبرنا محمد بن سعد الانصارى عن ابيه قال: كنا نجمع مع عثمان بن عفان ثم نرجع فنقيل. وفيه ايضاً (ج: ۲ ص: ۱۰۸) (۴) عن ابى رزين قال: كنا نصلي مع على رضي الله عنه الجمعة فاحياناً نجد فيئاً واحيانا لانجده

او د فقهائى كرامو د عبارتونو څخه هم داراجع معلوميږي:

وفى الشامية لكن جزم فى الاشباه من فن الاحكام انه لايسن لها الابراد وفى جامع الفتاوى لقاري الهدايه قيل انه مشروع لانها تؤدى فى وقت الظهر وتقوم مقامه وقال الجمهور ليس بمشروع لانها تقام بجمع عظيم فتأخيرها مفض الى الحرج ولا كذالك الظهر وموافقة الخلف لاصله من كل وجه ليس بشرط (ج: ۱ ص: ۳۶۷) (۵)

اوس خو داظاهره ده چې ترڅو اول اذان چې د هغه ابتداء د حضرت عثمان رضي الله عنه په زمانه كې سوى ده، ترهغه وخته خو داتقرير او وعظ يقيناً د اذان او خطبى څخه مخكې به وو. ځكه چې د اذان ثاني او خطبى په مينځ كې د تقرير او وعظ نفي صراحتاً د برنى روايانو څخه كيږي، په هغه كې تصريح ده چې كله به امام د خطبى د پاره راتلى نو داتقرير او وعظ به موقوف كولى سو او داهم ظاهره ده چې په هغه زمانه كې په جمعه كې د تبكير لحاظ هم دير وو، اكثره خلكو به په جمعه كې د تبكير د فضيلت حاصلولو د پاره د سهار څخه جومات ته راتلل. نو د هغوى د پاره وعظ او تقرير د اذان څخه مخكې مناسب وو. خوكله چې په خلكو كې سستي پيداسوه نو اول اذان د زوال په وخت خلكو ته د جمعې د وخت ښوولو د پاره شروع سو. نو اوس كله چې د زوال په

---

(۱) (طبع قديمى كتب خانه)

(۲) مصنف عبد الرزاق باب وقت الجمعة ج: ۳ ص: ۱۷۵ (طبع المكتب الاسلامى بيروت).

(۳) مصنف ابن ابى شيبة باب من كان يقيل بعد الجمعة ويقول هى اول النهار رقم الحديث ۱۲۳ ج: ۱ ص: ۴۴۴ (طبع مكتبة الرشد رياض)

(۴) مصنف ابن ابى شيبه باب من كان يقول وقتها زوال الشمس وقت الظهر رقم الحديث: ۵۱۴۴ ج: ۱ ص: ۴۴۵ (طبة مكتبة الرشد الرياض).

(۵) (طبع ايچ ايم سعيد).

وخت د اول اذان ابتداء په زوراء باندې وسوه. او دوهم اذان عند المنبر د خطبې څخه مخکې وسوه نو معلومه نه ده چې دغه وخت د تقریر او وعظ به د اذان علی الزوراء څخه مخکې کیدې او که وروسته؟

د خلکو په تکاسل او سستئ باندې نظر کولو سره په ظاهره خو هم دامعلومیږي چې داتقریر او وعظ د اذان علی الزوراء څخه وروسته وو. چې اوس خلک د تبکیر فضیلت په حاصلولو باندې دومره حریص پاته نسولو چې د اذان څخه مخکې خود بخود پخپله جمع کیږي څکه د دوی د جمع کولو او د جمعې د وخت خبرتیا د پاره خو دا اذان علی الزوراء مشروع سو.

کله چې د خلکو اجتماع د اذان څخه وروسته کیږي نو بیا د اجتماع څخه مخکې د تقریر او وعظ څخه څه فائده متصور نه ده او د اذان څخه مخکې د اجتماع معمول کله چې په زمانه خیر القرون کې کم سوی وو. نو اوس د دې د پاره خلک تیارول به د یوګران کار مترادف وي.

څکه د (البلاغ) همدا تجویز متعین او د سلفو د عمل موافق دی چې د اول اذان څخه فوراً بعد تقریر شروع سي او د مختصر تقریر څخه وروسته د خطبې د پاره اذان وسي، او بیا خطبه او لمونځ وسي (۵۳)

دوهم تجویز چې اول اذان د تقریر څخه فوراً وروسته وي او د هغه څخه وروسته صرف دومره وخت وي چې کوم خلک جومات ته نه وي راغلي چې هغوی راسي او سنت وکړي او د هغه څخه وروسته دوهم اذان، خطبه او لمونځ وکړي، داطریقه علاوه د دې څخه چې معروفه نه ده او په دې باندې د هرځای او هرجومات خلک جمع کول مشکل دي، د اول اذان څخه مخکې د خلکو جومات ته راتلل په دې حرص او دنیا کې د انهماك په زمانه کې ډیر ګران دي او د سلفو د معمول څخه هم خلاف معلومیږي.

د جمعې د پاره اصل داعي هم اذان دی (وَاِذَانُوْدِيَ لِصَّلٰوةِ) باندې دی (فَاسْعَوْ اِلٰی ذِکْرِ اللهِ) مرتب دی، په دې دوهم تجویز کې به اصل داعي وعظ او تقریر وي، خلک به د هغه د پاره جمع کیږي بیابه په دې صورت کې داتقریر او وعظ د اول اذان سره په اتصال کې وي چې د سلفو د معمول خلاف دی، د هغوی معمول تقریر او وعظ د خطبې د اذان څخه مخکې او په دې سره اتصال وو. بیا په دې صورت کې اذان د خپل وخت څخه موخر کول دي، څکه چې د دې اصل وخت، عند الزوال دی په دې تجویز کې به اول تقریر وي، د دې څخه وروسته به اول اذان وي. او اول اذان پخپل وخت زوال باندې

ونیل پکار دی، او دا د خپل ځای ځخه ایسته کول پکار نه دی، د جمعې د اذان اول وخت د زوال سره متصل وروسته دی او هم په دی باندی د توارث عمل راروان دی، د احادیثو په کتابونو کی هم د دی صراحت موجود دی.

المغنی لابن قدامه کی دی:

۱: ویبدأ وجوب السعی الیها .... عند الحنیفة بالاذان الاول عند الزوال. (بحواله الفقه الاسلامی وادلته ج: ۲ ص: ۲۲۲) ([1])

د احنافو په نزد د جمعی د پاره د سعی وجوب د زوال د وخت د اول اذان ځخه شروع کیږی.

۲: مجمع الانهر شرح ملتقی الابحر کی دی: ویجب السعی وترك البیع بالاذان الاول فی عقب الزوال (ج: ۱ ص: ۱۷۱) ([2])

د جمعی د پاره سعی او ترك البیع د زوال او اذان اول ځخه شروع کیږی.

۳: په فتح الباری کی علامه ابن حجر فرمانی:

وتبین بمامضٰی ان عثمان احدثه لاعلام الناس بدخول وقت الصلوٰة (ج: ۲ ص: ۳۹۴) ([3])

د سابقه کلام ځخه ظاهره سوه چی حضرت عثمان ﷜ اول اذان د دی د پاره شروع کړی وو چی خلکوته د لمانځه د وخت شروع کیدلو اطلاع وسی.

۴: معارف السنن کی مولانا محمد یوسف بنوری ﷫ لکی چی:

وبالجملة فهذا الاذان کان قبل التأذین بین یدی الخطیب وکان فی اول وقت الظهر، متصلا بالزوال. (ج: ۴ ص: ۳۹۲) ([4]) ج

اول اذان د خطیب د مخکی اذان مخکی او د ماپښین په اول وخت کی د زوال سره متصل کیږی. (از انوار مدینه لاهور)

د پورتنیو ذکر سوو حواله جاتو کی د فتح الباری د عبارت ځخه واضح دی چی د اذان د مشروعیت غرض دابنوول سوی دی چی خلکو ته د جمعی د لمانځه د وخت داخلیدلو اطلاع وسی، اوپه نورو حوالو کی هم دا اذان (عند الزوال) عقب الزوال سره مقید سوی

([1]) (طبع دار الفکر)

([2]) (مجمع الانهر ج: ۱ ص: ۱۵۳) طبع دار الکتب العمیه بیروت.

([3]) (طبع دار نشر الکتب الاسلامیه لاهور)

([4]) (طبع ایچ ایم سعید).

دی چې د هغه څخه داواضحه کیږي چې د دی اذان اصل وخت د زوال څخه فوراً وروسته هم متصل دی. څکه چې په عرف کی (عند) او (عقب) د ګینتي څخه وروسته دپاره نه استعمالیږي. او علامه بنوری رحمه الله خو (فی اول وقت الظهر متصلا بالزوال) لیکلو سره د دوهم احتمال ګنجایش پریښی نه بنووي، نو په کومو جوماتونو کی اول اذان د وخت څخه موخر کولو سره د کولو طریقه اختیار سوی ده، داختمول ضروری دی، څکه داعمل توارث او د سلفو د تصریحاتو خلاف کیدو سره د هغه اذان د مشروعیت د غرض هم خلاف دی کمامرّ.

نو په اول تجویز باندی عمل کول پکار دی، چې اول اذان باید د ماپښین د وخت شروع کیدلو سره وونل سی. او پنځلس شل منټه وقفه د لمونځ کوونکو جومات ته د راتلو او اودس وغیره د پاره د مختص کولو اعلان وسی د دی څخه وروسته نیمه ګینټه مختصر ضروری وقتی مسائلو باندی مشتمل وعظ کیږي. بیا دوهم اذان او لمونځ کیږي، د اوږدو تقریرونو او بی ضرورته مضامینو بیانولو چې کوم رواج شروع سوی دی د دی د اصلاح کولو طرف ته توجه کولو او توجه ورکولو ضرورت دی نه داچې اصلاً وعظ او تقریر بند سی یاعمل توارث د سلف څخه اخواکیدو سره نوی طریقه جاری سی.

نن صبا تعلیم یافته طبقه او د مغربی تهذیب دلداده ډله غواړي چې په هره هفته کی د خیر کلمه د ټولو مسلمانانو په غوږونو کی د جمعی د خطبی څخه مخکی پریوځي، د هغه موقع پاته نسی. حالانکی په دی موعظو سره د یوی لویی طبقی، اصلاح کیږي او په کثرت سره مسلمانان د دی څخه په استفاده کولو د خپلو اعمالو او عقائدو اصلاح کوی، او داهم هفته وار تبلیغ عام او د عوامی اصلاح پروګرام دی خو په هرچیز کی د شریعت د حدودو پابندی او د اعتدال لحاظ ساتل ضروری دی او د غلو څخه احتیاط کول لازم دی، خطباء او مبلغینو او واعظینو ته د خپل منصب خیال ساتل ضروری دی. که زموږ خطیبان د شریعت په حدودوکی د ننه په دی عمل وکړي نو دابه (یتخولنا بالموعظة) باندی د عمل کولو ذریعه کیدی سی . آزاده طبقه داختمول غواړي او په څو قسمه اعتراضونو سره په دی عمل خیر باندی قدغن لګول غواړي اصل دادی چې هغوی د علمائی کرامو او خطبائی عظامو خبره اوریدل نه سی برداشت کولی، الله ﷻ دی فهم سلیم ورکړي او موږ ته دی د خپلی اصلاح توفیق نصیب کړي. امین والله اعلم

سید عبد الشکور ترمذی عفی عنه

جامعه حقانیه ساهیوال سرګودها

۱۲/ شوال/ ۱۴۱۵ هـ

(داتول تحریرات حضرت مولانا مفتی محمد تقی عثمانی دامت برکاتهم په خدمت کې پیش سول، حضرت دامت برکاتهم د دی ټولو تحریراتو مطالعې کولو څخه وروسته درج ذیل جواب تحریر کی چی په هغه باندی شیخ الحدیث حضرت مولانا سبحان محمود صاحب رحمه الله علیه او مفتی اعظم پاکستان حضرت مولانا مفتی محمد رفیع عثمانی صاحب هم تائیدی دستخطی وکړی.

جواب: (د حضرت مولانا مفتی محمد تقی عثمانی صاحب دامت برکاتهم)

الحمد لله وکفی وسلام علی عباده الذین اصطفی امابعد!

احقر په دی موضوع باندی مرسله د ټولو تحریرونو مطالعه وکړله په دی ټولو تحریرونو کی احقر د دی تحریر سره حرف په حرف متفق دی چی د دار العلوم کراچی څخه جاری سوی دی او په (البلاغ) کی شایع سوی دی.

اصل خرابی د دغه خای څخه پیداسوی ده چی جمعی یی د خپل وخت مستحبه (تعجیل) څخه ډیره موخر سوی ده، اولاً د دی خبری د ترغیب ضرورت دی چی د تعجیل جمعی سنت ژوندی سی.

دوهم د اذان اول او ثانی په مینځ کی طویل فصل نه وی چی د هغه صورت یاخو دادی چی تقریر دی د زوال څخه مخکی وسی او د زوال څخه وروسته متصل اول اذان او لس پنځلس منټه وروسته دوهم اذان وی، یا بیاتقریر د دواړو اذانونو په مینځ کی وی، نو چی هغه د پنځلس ، شل منټو څخه زیات نه وی، او مفصل تقریر د جمعی څخه وروسته یا د زوال څخه مخکی وی، د اول اذان څخه مخکی د اردو تقریر په باره کی داخطره ده چی خلگ به د تقریر اوریدلو د پاره نه راځی، د تجربی څخه وروسته ثابته نه سوه.

کوم خلک چی تقریر اوریدل غواړی هم هغوی مخکی هم راځی او څوک چی یی اوریدل نه غواړی هغوی یی محض د اول اذان د وجی عموماً نه راځی، بلکی د دوهم اذان انتظار کوی او ګنهګاریږی.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۲/ ۱۲/ ۱۴۱۵ هـ

(فتوٰی نمبر ۳۳/ ۱۷۸)

پورته ذکر سوی تحریر د ناچیز په رایه کی درست دی او د دار العلوم کراچی د دار الافتاء څخه چی دغه فتوئ جاری سوه او په (البلاغ) کی شائع سوی ده، هغه هم درسته ده، البته د احقر په نزد د دوارو اذانونو په مینځ کی وقفه که نیمه ګینټه هم وسی نو څه خبره نه ده چی په هغه کی شل پنځه ویشت منټه د سنتو پیداکیدی سی، او د خلګو د پاره به انشاء الله په دی کی به څه تکلیف هم نه وی، او څوك چی د ګناه څخه بچ کیدل غواړی هغوی به د تکلیف څخه بغیر بچ سی. سحبان محمود.

والله سبحانه اعلم

ناچيز محمد رفيع عثمانى عفى عنه

۲۳ / ۱۲/ ۱۴۱۵ هـ

فصل فی العیدین

د اخترونو متعلق د مسائلو بیان

د اختر د لمانځه څخه وروسته باید دعاء وسی یا د خطبی څخه وروسته؟

سوال: د اختر لمونځ پسی که متصل دعاء ونسی د پاره د دی چی یوه دعاء په تأخیر سره د خطبی څخه وروسته دعاء وغوښتل سی نو آیا داجائز دی؟ د خطبی څخه وروسته بیا د څه وعظ کولو څخه وروسته دعاء وسی نو څه قباحت خو به نه وی؟

جواب: دعاء د لمانځه څخه وروسته متصل مسنونه ده، د خطبی څخه وروسته اجتماعی طور دعاء کول یوخای هم ثابته نه ده (۱). فقط

والله سبحانه اعلم

۱۴/ ۱۲/ ۱۳۸۷ هـ

(فتوئ نمبر ۱۴۵۷/ ۱۸ الف)

د تکبیرات تشریق په باره کی د امام اعظم او صاحبینو کی د اختلاف تحقیق

---

(۱) د دلائلو او تفصیل د پاره په همدی فصل کی ص ۵۹۲ فتوئ او د هغه نمبر ۳ حاشیه وګوری.

سوال: مسئله داده چې د تکبیرات تشریق په سلسله کې حضرت امام ابوحنیفه رحمه الله او صاحبینو په مینځ کې اختلاف دی په دی مسئله کې مفتٰی به قول د امام صاحب دی او که د صاحبینو؟

جواب: په اصل کې د تکبیر تشریق په سلسله کې د امام صاحب او د صاحبینو په مینځ کې په دوو مسئلو کې اختلاف دی. مخکې مسئله دا:ه چې تکبیر تشریق به ترڅو جاري وي؟ په دی کې د امام صاحب مسلك دادی چې د یوم عرفې د فجر څخه د یوم النحر تر مازیګر پورې او صاحبین د ایام تشریف اخرې ورځ (یعنې ۱۳/ ذی الحجه) ترمازیګره پورې تشریق واجب وایي، په دی مسئله کې احنافو فقها وو یودروند اکثریت د صاحبینو په قول باندې فتویٰ ورکړې ده [۱]، او شاید علامه ابن همام [۲] او د صاحب بدائع څخه ماسوا [۳] معروف فقهاء حنفیه کې چاهم په دی مسئله باندې د امام صاحب په قول فتویٰ نه ده ورکړې او پخپله حضرت مولانا ظفر احمد صاحب عثمانی رحمه الله هم په دی مسئله کې د جمهور فقهاء حنفیه مطابق هم د دی قائل دی چې په دی مسئله کې فتویٰ د صاحبینو په قول باندې ده [۴]، او چونکې دامت متوارث عمل هم په دی راروان دی او ائمه ثلاثه هم د دی قائل دی، نو په دی مسئله کې عمل د صاحبینو په قول باندې کول پکار دی.

البته دوهمه مسئله داده: چې تکبیر تشریق په کومو خلګو باندې واجیبږي په دی کې د صاحبینو قول دادی چې داپه هرهغه سړي باندې واجب دی چې په چالمونځ فرض دی، لهذا منفرد سړي، ښځه، مسافر او کلیووالو باندې په ټولو تکبیر واجب دی، لهذا په منفرد سړي، ښځه باندې، د ښځو په جمع باندې په مسافرو باندې (کله چې د هغوی سره څوك مقیم نه وي) اوپه کلي والو باندې تکبیر واجب نه دی، په دی مسئله کې د

---

(۱) وفی الدر المختار قبیل باب الکسوف ج: ۲ ص: ۱۸۰ ... الی عصر الیوم الخامس اخر ایام التشریق وعلیه الاعتماد وفی الشامیة قوله وعلیه الاعتماد) هذا بناءً علی انه اذا اختلف الامام وصاحبًا فالعبرة لقوة الدلیل وهو الاصح ... وبه اندفع مافی الفتح من ترجیح قوله هنا ورد فتوی المشائخ بقولهما بحر.

(۲) وګورئ فتح القدیر ج: ۲ ص: ۴۸، ۴۹.s

(۳) وګورئ بدایع الصنائع ج: ۱ ص: ۱۹۵، ۱۹۷. (طبع ایچ ایم سعید)

(۴) وګورئ اعلاء السنن ج: ۸ ص: ۱۲۴، ۱۲۵. (طبع ادارة القرآن کراچی)

فقهائی حنفیه ترجیحات مختلف دی، بعضی فقهاء مثلاً: صاحب بحر، صاحب سراج وهاج او صاحب جوهره په دی مسئله کی د صاحبینو په قول باندی فتوی ورکړی ده.
(البحر الرائق ج ۲ ص: ۱۲۲)

او بعضو په دی مسئله کی د امام صاحب قول اختیار کړی دی او د بعضی فقهاوو عبارتونه دواړو ته مشتمل دی، په دی معامله کی د حضرت مولانا ظفر احمد عثمانی رحمه الله تحقیق دادی چی فتوی د امام صاحب په قول باندی ده (۱) خکه چی هغه روایتاً او درایتاً اقوی دی، بهشتی گوهر هم دا اختیار کړی دی، او ورسره یی داهم ونیلی دی: که مسافر او ښځه یی هم ووایی نو ښه دی، په دی کی شك نسته چی د حضرت مولانا عثمانی دلائل قوی دی، بالخصوص د حضرت علی رضی الله عنه حدیث: لاجمعة ولاتشریق ولاصلوة الفطر الافی مصر جامع (۲) سره د دی تائید کیږی خو دوهم اړخ ته هم دلائل سته او بعضی فقهاوو هم دی ته ترجیح ورکړی ده، خو که خوك په دی عمل وکړی نو په هغه باندی نکیر هم درست نه دی، خاصکر بهشتی گوهر د عدم وجوب په تقدیر باندی هم دی ته بهتر ونیلی دی

والله سبحانه اعلم
۱۴۰۲/۱۱/۳۰ هـ
(فتوی نمبر ۱۷۲۲/ ۳۷ هـ)

۱: عرب امارات کی اختر لمونځ کوونکی د پاره پاکستان کی دوباره د اختر لمونځ کولو حکم

۲: داسی سړی د شوال نفلی روژی د کله څخه شروع کړی؟

سوال: جناب گرامی قدر السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

مشکور به یم که دلاندی درج سوو سوالونو مو د اسلامی تعلیماتو په رڼا کی جواب راکی، جواب لفافه شامل هذا ده

(۱) سنل د رمضان میاشت کی عرب امارات ته تللی وو، هلته د اختر میاشت یوه ورځ مخکی په نظر راغله (یا اختر یوه ورځ مخکی وسو) د اختر لمونځ کولو سره د شپی

(۱) راجع اعلاء السنن ابواب العیدین، باب تکبیرات التشریق وانها لاتجب علی اهل المصر ج: ۸ ص ۱۲۸، ۱۲۹ (طبع ادارة القرآن کراچی)

(۲) اعلاء السنن ج ۸ ص ۱۲۷ (طبع ادارة القرآن کراچی)

کراچۍ ته راورسیدم (په ذریعه دهوائی جهاز) کراچۍ، کی به صباباندی اختر وو، پوښتنه داکول دی چی سائل ته دلته د اختر لمونځ کول ضروری وو او که نه؟

۲: دوهمه خبره داده چی ونیل کیږی چی د رمضان ختمیدو څخه وروسته شپږ روژی وساتل سی نو د دی ډیر ثواب دی او د پوره کال روژو نیولو ثواب ورکول کیږی. پوښتنه داکول دی چی سائل د اختر لمونځ په امارات کی اداء کړی وه. اوس به کراچی کی ماته داشپږ ورځی روژی د اختر د ورځی څخه نیول پکار دی؟ یاپه کراچی کی د اختر ورځ تیرولو سره ابتداء وکړم؟ ونیل کیږی چی د اختر په ورځ صرف د شیطان روزه وی؟

جواب: ۱: په صورت مسئوله کی سائل کراچی ته د رارسیدلو سره هم د اختر لمونځ کی شاملیدل پکار دی، او هم د اختر د لمونځ نیت کول پکار دی ځکه چی په دی صورت کی خو څه صریح حکم د فقه په کتابونو کی پیدانه سو. خو اصول دادی چی سړی په کوم ملك یاښار کی وی، هم د هغه احکامو اعتبار وی لهذا کراچی ته رارسیدو څخه وروسته ستا د پاره هم دا د اختر ورځ ده، که د دی خبری لحاظ وسی، نو د اختر لمونځ هم ستا د پاره ضروری دی، خوبل طرفته تایووار د اختر لمونځ کړی دی. که د دی لحاظ وسی نو ضروری نه دی، دواړو احتمالاتو باندی د عمل محتاط شکل همدادی چی هغه دی د اختر په لمانځه کی په نیت د اختر شامل سی چی د واجب کیدو په صورت کی واجب اداء سی، ورنه هغه به نفل جوړسی.

۲: د شپږو روژو د اختر متصل کیدل ضروری نه دی [1] لهذا هغه روژی د کراچی په لحاظ سره، دوهم شوال څخه شروع کړه په دی کی څه شبه نسته.

والله سبحانه اعلم

۱۴۲۲/۴/۴ هـ

(فتوی نمبر ۷۳/ ۴۸۳)

د احنافو د غیر مقلد په اقتداء کی د اختر لمونځ کولو حکم

---

[1] وفی البحر الرائق کتاب الصوم ج: ۲ ص: ۲۵۸ (طبع سعید) ومنه ایضًا صوم ستة من شوال عند ابی حنیفة متفرقًا کان اومتتابعًا وعن ابی یوسف کراهته متتابعًا لامتفرقًا. لکن عامة المتأخرین لم یرد به بأسا .... الخ.

سوال: په یومیدان کی اول څخه مغربی اړخ ته اهل حدیث د اختر لمونځ کولو اوس احناف هم مشرقی اړخ کوی، اوس احناف وایی چی په موږ پسی لمونځ کوئ او هغوی وایی چی موږ چونکی دولس تکبیرونه وویل او تاسو شپږ تکبیره وواياست، لهذا په تاسو پسی لمونځ نه صحیح کیږی ایا احناف په هغوی پسی لمونځ کولی سی؟ هرکله چی خپل مینځ کی جګړی هم ختم سی؟

جواب: د اختر په لمانځه کی چی د کوم تعارض ذکر وسو هغه واقعتًا مناسب نه دی چونکی اهلِ حدیث حضرات د ډیری مودی څخه هلته لمونځ کوونکی راروان دی نو احنافو حضراتو ته پکار دی چی هغوی بل خای کی لمونځ وکړی، یاځه وقفه ورکولو سره هم د هغه میدان یوی بلی حصی کی لمونځ ادای کړی، او که داصورت ممکن نه وی نو په خپل مینځ کی د جنګ څخه بچ کیدو د پاره دی د اختر لمونځ دولس تکبیرونه اداء کړی، که څه هم د احنافو په نزد خلاف اولی دی.

ولوزاد تابعه الی ستة عشر لانه مأثور، وقال الشامی فی آخر، مطلب تجب طاعة الامام فیما لیس بمعصیة، وذکر فی البحر ان الخلاف فی الاولولیة ونحوه فی الحلیة. (الدر المختار) (۱)

الجواب الصحیح بنده محمد عاشق الهی بلند شهری

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۱۳۸۷/۱۲/۱۷ هـ

(فتوٰی نمبر ۱۴۳۳/ ۱۸ الف)

په یو قمام باندی د اختر د دوو جمعو کولو د دوو صورتونو حکم

سوال: څه فرمائی علمائی دین او مفتیان د شرع متین په دی مسئله کی چی موږ خلک پاکستان سټیل ملز کراچی لیبر شفټ کی کار کوو او یوشفټ د ډیوټی څخه د

(۱) الدر المختار مع رد المحتار ج: ۲ ص: ۱۷۲، ۱۷۳. (طبع سعید) وفی الهندیة الباب السابع العشر فی صلوٰة العیدین ج: ۱ ص: ۱۵۱ (طبع رشیده کویته) قال محمد رحمه الله فی الجامع اذا دخل الرجل مع الامام فی صلوٰة العید وهذا الرجل یرٰی تکبیر ابن مسعود رضی الله عنه فکبر الامام غیر ذالك ابتع الامام الا اذ اکبر الامام تکبیرا لم یکبره احد منها الفقها. وحینئذٍ لایتابعه کذافی المحیط.

فراغت څخه نیمه ګینه وروسته دوهم شفټ په ډېرتی حاضرېږي. په دې مناسبت سره زمونږ خوانه د اخترونو لمونځونه هم دوه واره یوځای کی اداء کیږي چې د هغه صورت مندرجه ذيل دي:

۱. يوځای کی یو جومات کی دوه واره صلوة عید نیمی ګینتی او وقفی څخه وروسته د يو امام په اقتداء کی اداء کیږي، امام يو دی او مقتديان په اول صف کی د يوشفټ خلک وي

۲. هم په یوځای کی او یو جومات کی دوه واره د اخترونو جماعت داشان کیږي چې اول وار په مخکی شفټ کی د يو امام په اقتداء کی او دوهم شفټ د دوهم امام په اقتداء کی اداء کوي، اوس سوال دادی چې یوځای او یومقام کی د صلوة عيدين جماعت اول او جماعت ثانيه هم د يو امام په اقتداء کی جائز دي او که ناجائز؟

په اول صورت کی مقتديان بدل سول خو امام هم يودی، او په دوهم صورت کی امام هم مختلف او مقتديان هم مختلف دي، خو عیدګاه او د لمانځه ځای يو دی نو آيا په يوه عیدګاه کی جماعت ثانيه صلوة عيدين به جائز وي او که نه؟ او په دی دوارو کی به کوم يولمونځ صحيح وي؟

جواب: مسئوله د دوو صورتونو کی مخکی صورت يعني هم د يوامام پسی دوه جلا جلا جماعتونه خو بلکل جائز نه دي، او په دی صورت کی به دوهم جماعت د خلکو لمونځ به هم نه کیږي (۱) او دوهم صورت هم بغير د شديدی او سختی مجبوری څخه اختیارول درست نه دی (۲) لهذا یاخو دی هم یوامام پسی د ټولو خلکو په يووخت د لمونځ اداء کولو انتظام وسی، او یاکه دوه جمعی د څه وجی ضروری وي نو د دوو جلا جلا جوماتونو یاعیدګاهونو د دوو جلاجلا امامانو پسی دی اداء سی.

والله سبحانه اعلم

۱۲/۱۳/ ۱۴۰۲ هـ .

---

(۱) وفي الدر المختار ج: ۱ ص: ۵۷۹، ۵۸۰ (ولايصح اقتداء)... مفترض بمتنفل .... الخ همدارنګه وګوری فتاوی دار العلوم ديوبند ج: ۵ ص: ۲۲۴ (سوال نمبر ۲۲۸۷/ ۱).

(۲) څکه چې په یوځای کی تعدد الصلوة عيد درست نه دی، وفي البحر الرائق باب العيدين ج: ۲ ص: ۱۲۲ فاذا فاتت مع امام وامكنه ان يذهب الى امام اخر فانه يذهب اليه لانه يجوز تعددها في مصر واحد في موضعين واكثره اتفاقًا. او همدارنګه وګورئ امداد الاحکام ج: ۱ ص: ۷۴۳.

(فتوٰی نمبر ۷۸۷/ ۳۷/ ۵۰۳۷)

د ځای د تنګوالی په وجه په یوځای کی د اختر د دوو جمعو حکم

سوال: په یوجومات کی د عیدینو په موقعه باندی د ځای د تنګوالی په وجه او مستقل جلا ځای د نستوالی په وجه د اختر لمونځ هم په هغه جومات کی چیری چی مخکی جمع کیږی دوهمه جمعه د مذکوره شکایت په وجه جائز ده او که نه؟

جواب: د ځای د تنګوالی په وجه که هم په یوځای دوی جمعی وسی نو د عدم جواز هیڅ وجه نسته، حضرت مولانا عبد الحی لکهنوی رحمه الله د یوسوال په جواب کی تحریر فرمائي: د فقهي د ظاهری عبارتونو څخه معلومیږی، چی تعدد د اختر د لمانځه مطلقًا جائز دی یوځای کی یا دوو ځایونو کی لکه چی طحطاوی حواشی مراقی الفلاح کی لیکی: ولوقدر بعد الفوات مع الامام علی ادراکها مع غیره فعل، للاتفاق علی جواز تعددها (١) (مجموعة الفتاوٰی ج: ١ ص: ۴۳۹) (٢) والله اعلم

۲/ ۵/ ۱۴۰۲ ھ

(فتوٰی نمبر ۲۷۰/ ۳۷ ب)

د اختر د لمانځه څخه وروسته دعاء پکار ده او که د خطبی څخه وروسته؟

سوال: د عید الفطر په ورځ یو امام صاحب چی عالم هم دی د تقریر په دوران کی بی ووئیل: چی د اخترونو په لمونځونو کی سلام ګرځولو سره دعاء کول سنت دی، د دی خبری په تحقیق کی می علم الفقه وکتله په هغه کی دا عبارت درج وو، د اخترونو د لمانځه څخه وروسته یا د خطبی څخه وروسته دعاء غوښتل د نبی ﷺ او د هغه د اصحابو څخه منقول نه ده، که دی حضراتو چیری دعاء غوښتلی وی نو ضرور به نقل سوی وه، لهذا د اتباع په غرض نه کول بهتر دی (ص: ۴۹۰) داعبارت د مولوی صاحب د تغلیط د پاره کافی دی، په بهشتی زیور کی د دی برعکس عبارت موجود دی، یعنی د اصحاب کرامو رضی الله عنهم او تابعینو څخه منقول نه دی، مګر د هرلمانځه څخه وروسته

(١) حاشیة الطحطاوی علی مراقی الفلاح ص: ۳۹۲ (طبع نور محمد کتبخانه)

(٢) مجموعة الفتاوٰی عبدالحی رحمه الله ج: ١ ص: ۳۲۷ (طبع ایچ ایم سعید)

دعاء مسنون ده، خکه په اخترونو کی به هم دعاء مسنونه وی. د دی وضاحت وکړئ چی اطمینان راته وسی.

جواب: دغه مولوی صاحب چی کومه خبره کړی ده هغه صحیح ده په اخترونو کی د لمانځه څخه وروسته اجتماعی دعاء مسنون ده، د خطبی څخه وروسته مسنون نه ده. حقیقت هم هغه دی چی بهشتی زیور لیکلی دی چی که څه هم خاص اخترونو کی لمونځ څخه وروسته دعاء غوښتل روایاتو څخه ثابت نه دی (۱) خو چونکی د هرلمانځه څخه دعاء کول ثابت دی، خکه په دی کی عیدین هم شامل دی او د خطبی څخه وروسته د دعاء کولو ثبوت هیڅ چیری هم نسته او د یوبند د اکابرو هم دامعمول پاته سوی دی او بهشتی زیور په فقهی اعتبار سره د علم الفقه په مقابله کی زیات مستند او معتبر کتاب دی.

والله سبحانه اعلم
۲۲/ ۳/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوی نمبر ۳۵۷/ ۲۸ ب)

د اختر په لمانځه کی امام تکبیرونه پریښوولو سره فاتحه شروع کړی نو څه حکم دی؟

سوال: د کوشنی اختر په لمانځه کی امام صاحب نیت وتړی ثناء ونیلو څخه وروسته یی الحمدلله شریفی ویل شروع کړل د دی څخه وروسته چا فتحه ورکړه په فتحه ورکولو باندی امام صاحب الحمد شریف بنده کړل دوه زائد تکبیرونه یی وونیل او بیایی الحمد شریف شروع کړل یوتکبیر بیاهم پاته سو ایا په دی صورت کی لمونځ وسو او که نه؟

---

(۱) د اختر په اجتماع کی د دعاء ذکر بخاری شریف ج: ۱ ص: ۱۳۴ په دی روایت کی پیداکیږی: قالت ام عطية امرنا ان نخرج فيخرج الحيض والعواتق وذوات الخدود فيشهدن جماعة المسلمين ودعوتهم ويعتزلن مصلاهم خو د لمانځه یاخطبی څخه وروسته هیڅ تعین روایات نه پیداکیږی لهذا په نورو لمونځونو باندی قیاس کولو سره د اختر د لمانځه څخه وروسته د دعاء موقع معلومیږی لکه چی نور حضرات اکابرو هم لیکلی دی وګورئ امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۴۰۵ تر ۴۰۷ پوری او امداد المفتیین ص: ۴۰۸ (طبع دار الاشاعت اوفتاوی دار العلوم ج: ۸ ص: ۲۳۱، ج: ۵ ص: ۲۳۱.

جواب: د اختر تکبیرات زوائد واجب دي که د امام څخه هیرسی او هغه پریږدي او سورة فاتحه شروع کړی نو ترڅو چی قرأت مکمل سوی نه وی نو په یاد کی راتلو یا د چافتحه ورکولو باندی تکبیرونه ونیل پکار دي او د تکبیرونو څخه وروسته بیا قرأت د سره ویل پکار دي، لهذا امام صاحب خو داکار صحیح کړی دی چی سورة فاتحه یی بنده کړه او تکبیرونه یی وونیل خو یوتکبیر یی پرینبووی د قاعدی مطابق په دی باندی سجده سهوه لازمیدل پکار وو، خو په اخترونو کی سجده سهوه نه لازمیږی ځکه نو مذکوره لمونځ وسو. فی رد المحتار: ان بدأ الامام بالقرأة سهوا فتذکر بعد الفاتحة والسورة، یمضی فی صلوته وان لم یقرأ الا الفاتحة کبر واعاد القرأة لزوماً. [1]

وفیه ایضاً: ان العود الی التکبیر قبل اتمام القرأة لیس لاجل المستحب الذی هو الموالات بل لاجل استدراك الواجب الذی هو التکبیر. (شامی باب العیدین) [2]

وفی الدر المختار (والسهو فی صلوة العید والجمعة والمکتوبة والتطوع سواء والمختار عند المتأخرین عدمه فی الاولیین لدفع الفتنة کما فی جمعة البحر واقره المصنف وبه جزم فی الدر (شامی باب سجود السهو.

والله سبحانه اعلم

۵/ ۱۰/ ۱۳۹۲ هـ

(فتوی نمبر ۲۳۵۳/ ۲۷ هـ)

فصل فی المسائل الجدیدة والمتفرقة المتعلقة بالصلوة

د لمانځه سره متعلق جدید او متفرقو مسائلو بیان

په لمانځه کی د سپیکر استعمال

سوال: د احقر په جومات کی د جمعی په ورځ نژدی خطیب څخه سخت اواز د تقریر دیر مشوش کوونکی دی د احباب خصوصی رایه ده که صرف د دننه جومات هارن استعمال سی نو د ټولو لمونځگذارو لمونځ به سکون سره وسی که نه یی ټول لمونځگذار به د خطیب صاحب د تقریر څخه پریشانه وی بعضو د دین بزرگانو په لمانځه او خطبی کی د دننه جومات هارن استعمال هم نه خوښوی ځکه به احقر هم

---

[1] ردالمحتار ج: ۲ ص ۱۷۳ (طبع سعید)

[2] رد المحتار ج: ۲ ص: ۹۲ (طبع سیعد).

لمانځه او خطبی کی د دننه جومات هارن استعمال نه کوی خو د ټولو لمونځ گذارو د اضطراب او تشویش پیش نظر تاسوته مراجعت دی که د جومات د ننه هارن سره خطبه او د جمعی لمونځ اداء سی نو آیا څه شرعی قباحت سته؟ ورسره احتیاطا د مکبیرینو انتظام هم وسی، که خدای ناخواسته بجلی فیل سی نو په لمانځه کی به خلل نه وی، او اله مکبر الصوت هغه ده چی بټن سره لگولی سی. والسلام

(المستفتی مولانا) حکیم محمد اختر (صاحب مدظلهم)

خانقاه امدادیه اشرفیه، گلشن اقبال کراچی

جواب: په لمانځه کی د مکبر الصوت د الی استعمال جائز دی او په دی سره لمونځ هم نه فاسدیږی بیاهم که څوك د بعضی علماوو د اختلاف په وجه احتیاط وکړی نو ښه دی، خو استعمال کوونکو باندی تکبر نه دی پکار په دی شرط چی هغه یی حدودو کی د ننه استعمالوی، د مسئلی علمی تحقیق حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب قدس سره کتاب آلات جدیده، کی موجود دی (۱) لهذا صورت مسئوله کی د ننه مکبر الصوت خلاصوولو کی څه شرعی قباحت نسته.

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۱/ ۵/ ۱۴۰۵ هـ

(فتوی نمبر ۸۰۹/ ۳۸ ج)

ایا په لاوډ سپیکر باندی لمونځ صحیح کیږی؟

سوال: اله مکبر الصوت (لاوډ سپیکر) باندی فرض لمونځ جائز دی؟ او که نه که جائز وی نو ولی، کریم اباد بلاك نمبر ۴ په جومات کی دی مسئلی دیر سخت نزاعی حیثیت اختیار کړی دی، دوو ډلو کی دیر سخت جنگ دی.

جواب: لاوډ سپیکر باندی فرض لمونځ جائز دی او بغیر د کراهت څخه کیږی خو ښه داده چی بغیر د ضرورت څخه لاوډسپیکر استعمال نسی، د دی مسئلی تفصیلی دلائل مفتی اعظم حضرت مولانا مفتی محمد فیع صاحب رحمه الله په رساله کی / آله مکبر

(۱) او پخپله د حضرت دامت برکاتهم تفصیلی فتوی مخکی را روانه ده. (مرتب عفی عنه)

الصوت، کی موجود دی دارساله په الات جدیده کی چاپ سوی ده، تفصیل د پاره دی هغه وکتل سی (۱)

والله سبحانه اعلم
۲۲/ ۹۰ / ۱۳۹۲ هـ
(فتوٰی نمبر ۲۴۲۱/ ۲۷ هـ)

ایا په لاوډ سپیکر لمونځ کولو کی زیات ثواب دی؟

سوال: آیا جهری لمونځونه لاوډسپیکر باندی کولو کی ډیر ثواب دی، آواز ترلری پوری ځی.

جواب: ترڅوچی ضرورت نه وئ لمونځ بغیر د لاوډ سپیکر څخه کول ښکار دی په لاوډ سپیکر باندی د لمانځه جواز خو د ضرورت په حالاتو کی دی بغیر د وجی څخه د لاوډ سپیکر استعمال ښه نه دی خاصکر کله چی لری لری پوری آواز ځی چیری چی خلک په خوب یانورو کارونو مشغول وي د دی د استعمال کراهت نورهم زیاتیږی.

والله سبحانه اعلم
۹/ ۱۹/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوٰی نمبر ۹۲۲/ ۲۸ ج)

په جومات کی د خانه کعبی او مسجد نبوی تصویرونه زړیدلی وی نو په دی صورت کی د لمانځه حکم

سوال: په اکثرو جوماتونو کی د کعبی شریفی او مدینی منوری تصویرونه زړیدلی وی په دی حالت کی خو به په لمانځه کی څه نقص نه وی؟

جواب: لمونځ خو کیږی خو د دی تصویرونو د لمونځ کوونکی مخ ته کیدل څه بهتر نه دی.

والله سبحانه اعلم
۱۲/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ

په جوماتونو کی د لاوډ سپیکر شرعی احکام

(۱) او پخپله د حضرت دامت برکاتهم تفصیلی فتوٰی مخکی راروانه ده.

سوال: څه فرمائی علمائی دين چې آله مکبر الصوت (لاوډسپيکر) د تراويحو د پاره دومره تيز استعماليږی چې ټولې محلې ته د هغه آواز رسيږی چې په هغه کی په لاندی ډول قباحتونه معلوميږی.

۱: د محلې ښځو ته د لمونځ اداء کول مشکل کيږی.

۲: د محلې مريضان او ضعيفان چې د هغوی د علاج د پاره زر بيده کيدل ضروری وی. نسی بيده کيدلای.

۳: تلاوت په ادب سره، د سماعت اهتمام د محلې والاو څخه نسی کيدلی.

۴: د سجده تلاوت وجوب که لاوډ سپيکر سره کيږی نو د محلې ضعيفانو او ښځو باندی سجده تلاوت واجب کول او د هغوی د اړخه د هغه ادائيگی اهتمام فقدان يا مشکل کيږی.

په دی سلسله کی د شريعت د احکامو څخه مو ازراه کرم خبر کړئ. بينوا وتوجروا.

العارض

مولانا حکيم محمد اختر عفاالله عنه

(مدرسه اشرف المدارس، گلشن اقبال کراچی)

جواب: په تراويحو کی دومره زيات په لوړ اواز سره لاوډ سپيکر استعمالول چې د هغه په وجه سوال کی مذکوره قباحتونه راځی نو جائز نه دی، چنانچې فقهاء کرامو د دی خبری صراحت کړی دی چې ذکر الله په دومره اواز سره کول چې په هغه سره د چا په عبادت ياخوب کی خلل راځی صحيح نه دی، مشکوٰة شريف کی د حضرت ابو قتاده ﷛ څخه مروی دی چې: حضور ﷺ يوه شپه د باندی تشريف وی وړی، نو وی ليدل چې حضرت عمر ﷛ په لمانځه کی دی او ډير په لوړ اواز سره تلاوت کوی، بياچې کله حضور ﷺ د حضرت ابوبکر ﷛ خواته ورسيدی، نو وی ليدل چې هغه هم په لمانځه کی دی او په کرار اواز باندی تلاوت کوی، بيا چې کله دواړه حضرات د حضور ﷺ په خدمت کی حاضر سول، نو حضور ﷺ ابوبکر صديق ﷛ ته وفرمائيل: چې زه ستاخواته تير سوم او ته په لمانځه وی او په کرار دی تلاوت کوی، حضرت ابوبکر صديق ﷛ عرض وکی ای د الله رسوله! ماهغه ذات ته رسوی د چاسره چې می سرگوسی کوله، بيا حضور ﷺ حضرت عمر ﷛ ته وفرمائيل چې زه ستاخواته تيرسوم ته په لمانځه کی وی او په زوره دی تلاوت کوی، حضرت عمر ﷛ عرض وکی

چې ماخو بولې بیداره کول او شیطان مې ترټې، نو حضور ﷺ وفرمائیل: ای ابوبکر! تاسو خپل آواز لږ لوړ کړئ او حضرت عمر ﷺ ته یې وفرمائیل تاسو خپل اواز لږ ټیټ کړئ. (مشکوٰة شریف ج: ۱ص: ۱۷۰ باب مایقول اذاقام اللیل) ([1])

د دې حدیث څخه هم معلومه سوه چې په دومره لوړ آواز سره تلاوت کول چې په هغه سره د بیمارانو په آرام کې او د ښځو په لمانځه کې خلل واقع کیږي صحیح نه دی . د دې څخه اجتناب کول ضروري دي، او د لاوډ سپیکر استعمال په وخت د ضرورت او په قدر د ضرورت کول پکار دي.

قال الشامی: وفی حاشیة الحموی عن الامام الشعرانی اجمع العلماء سلفًا وخلفًا علی استحباب ذکر الجماعة فی المساجد وغیرها الا ان یشوش جهورهم علی نائم او مصل او قاری اه. (ج: ۱ ص: ۴۴۴) ([2])

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۱/ ذی الحجه ۱۴۰۷ هـ ([3])

په تراویحو کې د لاوډ سپیکر د استعمال حکم او په سپیکر کې د تراویحو په دوران کې د سجدې ایت رواروان وي نو باید څه وسي؟

سوال: زه چې په کوم جومات کې قرآن کریم اورم هغه جومات کوشنی دی او د امام آواز مقتدیانو ته په اسانه رسیږي، د دې باوجود د اتو کالو څخه په دې جومات کې په لاوډسپیکر باندې تراویح کیږي او د اکثریت رایه هم داده چې : په لاوډ سپیکر باندې حسب سابق تراویح دې کیږي، خو یوسړی دوه د دې مخالف دي او هغوی بغیر د لاوډسپیکر څخه په تراویح کولو باندې زور ورکوي. هم په دې دوران کې یوه دوې ورځ اسپیکر خراب وو نو د متصل د کانونو او هوټل څخه د ریکاډنګ اوازونه دومره راخي چې تراویح کول ګران سول د منع کولو باوجود هغوی ونه منل. د دې څخه علاوه که په

([1]) (طبع قدیمی کتب خانه)

([2]) رد المحتار فی رفع الصوت بالذکر ج: ۱ ص: ۶۶۰ (طبع سعید)

([3]) دافتوی د البلاغ شماره محرم الحرم ۱۴۰۷ هـ څخه اخستل سوی ده.

لاوډ سپیکر باندی لمونځ ونه سی نو د مسجد د شاوخوا اوازونه هم خلل اندا کیږی چی د هغه د وجی پریشانی جوړیږی. که موږ په خپل جومات کی حسب سابق لاوډسپیکر باندی تراویح کوو، نو د دی خللونو څخه محفوظ پاته کیدی سی. خو یو دوه کسان جګړه کوی چی بغیر د لاوډ سپیکر څخه تراویح کوه. پرون شپه خو په دی باندی د جګړی نوبت زیات رالی، په دی حالاتو کی شرعًا څه حکم دی؟

۲: د سجدی آیت که د تراویحو په رکعتونو کی راسی نو ایا لاوډ سپیکر به بندولو سره وتیل کیږی؟ او که حسب سابق د نورو رکعتونو، دابه هم لاوډ سپیکر باندی کول کیږی؟

جواب: په سوال کی چی تاسو کوم لیکلی دی د هغه پیش نظر لاوډ سپیکر باندی په تراویحو کی څه مضائقه نسته (١) البته بهتره داده چی د لاوډ سپیکر اواز دومره کم سی چی د جومات څخه د باندی اواز ولاړ نسی.

۲: که د جومات څخه د باندی اواز نه ځی یا ډیر کم ځی نو بیا خو د سجدی آیت هم په لاوډسپیکر باندی وکړی ورنه د سجدی آیت په ویلوسره دی امام خپل آواز نسبتًا ټیټ کړی او که دا ممکنه نه وی نو چی په کومو دوو رکعتونو کی د سجدی آیت راروان وی نو لاوډسپیکر بند کړی.

والله سبحانه اعلم
۲۲/ ۹/ ۱۳۹۷ هـ
(فتوئ نمبر ۹۹۱/ ۲۸ ج)

په ریل کی د سفر په دوران کی څنګه لمونځ بایدوسی؟

سوال: په ریل کی د سفر په دوران کی لمونځ څنګه وسی په ناسته یا په ولاړه؟ او ورسره داهم راته وښایی که د سفر په دوران کی قبلی طرف ته مخ صحیح نه وی نو ایا لمونځ به وسی؟

جواب: هم په ولاړه کول واجب دی (١) او د قبلی طرف ته رُخ کیدل فرض دی د دی څخه بغیر لمونځ نه کیږی که رُخ معلوم نه وی نو معلومولو د پاره خپل پوره کوشش وکړه او کوم طرفته چی غالب ګمان وی هغه طرف ته مخ کولو سره لمونځ وکړه.

(١) تفصیل په سابقه فتوئ وګوری.

والله سبحانه اعلم
۸/ ۱/ ۱۴۲۱ هـ
(فتوی نمبر ۲۵۱ / ۵۸)

په هوائی جهاز کی لمونځ اداء کول جائز دی؟

سوال: د سفر په دوران کی هوائی جهاز کی لمونځ کیږی او که نه؟ په جهاز کی لمونځ کول جائز دی او که نه؟

جواب: جائز دی (۲)؟

والله سبحانه اعلم
۸/ ۱/ ۱۴۱۲هـ
(فتوی نمبر ۲۵/ ۵۸)

د بی لمانځه حکم

سوال: د بی لمانځه څه حکم دی؟ اوریدلی می دی چی بی لمانځه د سپی څخه هم بدتر دی؟ ایا د سپی جهوته جائز ده؟

جواب: بیلمانځه فاسق دی خو کوم مسلمان ته د سپی څخه بدترویل درست نه دی (۳).
فقط والله اعلم

الجواب . صحیح بنده محمد شفیع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
۱۱/ ۲/ ۱۳۸۸ هـ

(۱) وفی تنویر الابصار ج: ۱ ص: ۴۴۴، ۴۴۵ (طبع سعید) من فرائضها.... ومنها القیام فی فرض لقادر علیه.

(۲) د تفصیل د پاره وگوری امداد الفتاوی ج: ۱ ص: ۳۹۴ تر ۳۹۲ پوری.

(۳) وفی مشکوة المصابیح، باب حفظ اللسان والغیبة والشتم ج: ۲ ص: ۴۱۱ (طبع قدیمی کتب خانه) سباب المسلم فسوق وقتاله کفر.

كتاب الجنائز

د جنازی لمونځ او د تجهیز او تکفین مسائل

۱: د جنازی لمونځ ورکولو کی کوم امام باید مقدم سی؟

۲: د سړی د نه موجودیت په صورت کی په ښځی باندی د جنازی لمونځ کول لازم دی؟

سوال: هل امام الجمعة مقدم على امام مصلى العيد لصلوٰة الجنازة ام امام مصلى العيد مقدم على امام الجمعة؟ مع الحوالة

جواب: لم ارمن صرح بهذا والذى ينبغى أن يقدم امام الجمعة لان الرضابه اتم واكثر من امام مصلى العيد وهو العلة فى التقديم فى الصلوٰة الجنازة. والله اعلم.

سوال: اذا نقل الميت من موضعه الى موضعة أخرىٰ لضرورة فأيها أحق بالامامة؟ امام موضعة الميت ام امام موضعة الذى نقل فيها الميت؟

جواب: امام الحى الذى كان يسكنه الميت اولى من امام الحى الذى انتقل اليه لان علة تقدم امام الحى ان الميت رضى بالصلوٰة خلفه حال حياته فينبغى ان يصلى عليه بعد وفاته كماصرح به الشامى وفى رد المحتار (۱) والحلبى فى شرح المنية (ص: ۵۴۱) (۲) وهذه العلة انما توجد فى امام الحى الذى كان الميت يسكنه دون الحى الذى انتقل فيه.

سوال: اذامات الرجل فى نساء ليس فيها احد من الرجال فعلى المرأة صلوٰة الجنازة أم لا؟

جواب: نعم لامانع من وجوب صلوٰة الجنازة على النساء اذا لم يكن فى الحى رجل غير أنه لايجوز لهن غسله وانما عليهم التيمم، لما فى الدر المختار ماتت بين رجال او هوبين نساء يممه المحرم فان لم يكن فالاجنبى بخرقة. (شامى) (۳)

---

(۱) وفى الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۲۰ (طبع ايچ ايم سعيد) امام الحى وفى الشامية تحته .... وانما كان اولى لان الميت رضى بالصلوٰة خلفه فى حال حياته فينبغى ان يصلى عليه بعد وفاته ... الخ.

(۲) غنية المتملى ص: ۵۸۵ (طبع سهيل اكيدمى لاهور)

(۳) الدر المختار ج: ۲ ص: ۴۰۱ (طبع سعيد).

الجواب صحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه

والله سبحانه اعلم

احقر محمد تقی عثماني عفی عنه

۲۳/ ۵/ ۱۳۸۸ هـ

(فتوی نمبر ۲۱۳/ ۱۹ الف)

د جنازی دوړلو په وخت څلويښت قدمونه شمارلو سره میت ته د ايصال ثواب کولو حکم

سوال: د مړی د جنازی لوړولو په وخت زموږ خواته په عوامو کی دا مروج ده چی څلويښت قدمونه شمیرلی سی او مړی ته د هغه ثواب رسول کیږی ایا شرعی طور باندی د دی څه جواز سته؟

جواب: داشان قدمونه شمارل او د هغه د ثواب رسولو شرعًا څه ثبوت نسته، دارسم واجب الترک دی.

والله سبحانه اعلم

۲۲/ ۱۰/ ۱۴۰۱ هـ

(فتوی نمبر ۱۰۹۲/ ۳۲ ج)

مړی ته دوه واره د غسل ورکولو رسم

سوال: زموږ خواته دا رواج دی چی مړی ته دوه واره غسل ورکول کیږی یو غسل د مړکیدلو په وخت فورًا د قرآن شریف د وئیلو د پاره ورکول کیږی او دوهم غسل جنازه اداء کولو په وخت که اول غسل صحيح هم وی څه نجاست وغیره ظاهر هم نه وی نو بیا هم دوهم غسل ضرور ورکوی شرعًا څه حکم دی؟

جواب: مړی ته صرف يووار غسل ورکول مشروع دی او داکار د مرګ څخه وروسته ژر ژر نه کول پکار دی [1] دوه واره غسل ورکولو څه ثبوت په شریعت کی نسته، داطریقه واجب الترک ده.

والله سبحانه اعلم

---

[1] وفی الدر المختار ج: ۲ ص: ۲۳۹ (طبع ایچ ایم سعید) یندب دفنه فی جهة موته وتعجیله وفی الشامية تحته (قوله وتعجیله) ای تعجیل جهازه عقب تحقق موته ..... الخ.

۱۲/ ۲/ ۱۳۹۸ هـ

(فتوی نمبر ۵۹۱/ ۲۹ ب)

د ښځی د انتقال څخه وروسته د خاوند د پاره د هغه مخ کتل څنګه دی؟

سوال: که د یوسړی د ښځی انتقال وسی نو آیا د هغي خاوند ته وروسته د مرګه د هغه د مخ کتلو اجازت سته او که نه؟ او جنازه هم پورته کولی سی او که نه؟ دغه شان ښځه د خپل خاوند مخ کتلی سی او که نه؟

جواب: د خاوند د پاره د خپلی ښځی مخ کتل د مرګ څخه وروسته بالاتفاق جائز دی خو هغه ته غسل یالاس لګولو څخه فقهائی حنفیه منع کړی دہ. او ښځه د خپل خاوند د مرکیدو څخه وروسته هغه کتلی هم سی او غسل هم ورکولی سی

لما في الدر المختار: ويمنع زوجها من غسلها ومسها لا من النظر اليها على الاصح. وهى لاتمنع من ذالك. (شامی) (۱)

والله سبحانه اعلم

۷/ ۲/ ۱۳۹۸ هـ

(فتوی نمبر ۱۴۷/ ۲۹ الف)

په جومات کی د جنازی لمونځ کولو حکم

سوال: د آدم جی نګردمکه مسجد ابادیدلو (۱۵) کاله وسول. د هغه وخت څخه د جنازی لمونځ د جومات په میدان کی کیدی. د امام صاحب د امامت په آخری ورځو کی د محراب په منیځ کی کړکی ماتولوسره دروازه جوړه سوه او د محراب څخه د بندی خلور فته د نکه چوتره جوړه سوه اوس په چوتره باندی جنازه ایښوول کیږی او د محراب دروازه خلاصه سی، د جنازی لمونځ په جومات کی کولی سی. نوی امام صاحب د جنازی داطریقه بنده کړی ده او د اول په شان لمونځ په خلاص میدان کی شروع سو. مولانا مفتی محمد اسماعیل صاحب په ګجراتی کتاب کی چی د فتوی کتاب دی لیکلی دی چی د جنازی لمونځ په هرحالت کی په جومات کی کول په هرمذهب حنفی کی مکروه تحریمی دی. اوس کومه یوه طریقه صحیح ده؟ په بهشتی

---

(۱) الدر المختار ج: ۲ ص: ۱۹۸ (طبع ایچ ایم سعید)

ګوهر کې يې څه مسئله ليکلې ده؟ او ونيل کيږي چې حرمينو کې په جومات کې د جنازې لمونځ کولې سي تاسو واضح کړئ چې څه حکم دی؟

جواب: که مړی د محراب څخه د باندې ايښوولو سره د جنازې لمونځ په جومات کې د ننه وسی نو د راجع قول مطابق داصورت هم مکروه دی خو که شا اوخوا ته د جنازې لمونځ کولو څه بل ځای نه وی نو مجبوراً بيا فقهاوو د دی اجازت ورکړی دی، خو په صورت مسئوله کې د جومات سره هم د جومات خلاص ميدان موجود دی، نو د کوم جومات په باره کې چې سوال دی هلته په جومات کې دننه بغير د عذر څخه مکروه دی، د نوی امام صاحب طريقه درسته ده چې د جنازې لمونځ په خلاص ميدان کې کوی، همداسی پکار دی.

لمافی الدر المختار: واختلف فی الخارجة عن المسجد وحده او مع بعض القوم والمختار الكراهة مطلقًا خلاصة ..... وهو الموافق لاطلاق حديث ابی داود من صلی علی ميت فی المسجد فلاصلاة له (وقال الشامی انما تكره فی المسجد بلاعذر فان كان فلا. شامی) ([1])

بهشتی ګوهر ([2])، امداد الفتاوىٰ ([3]) کې مسئله همداشان ده، او کله چې د جومات سره خلاص ځای موجود دی نو د مکروه تحريمی او تنزيهی په بحث کې غورځيدل نه دی پکار او د باندې لمونځ کول پکار دی، د حرمينو شريفينو امامان صاحبان په مذهب کې حنبلی دی او په مذهب حنبلی کې جومات کې دننه د جنازې لمونځ جائز دی ([4]).

والله سبحانه اعلم

۲۰/ ۲/ ۱۳۹۷ هـ

(فتوىٰ نمبر ۲۴۳/ ۲۸ ب)

په جومات کې د جنازې د لمانځه حکم (فارسی)

سوال: در صحن مسجد پنج وقتی یادر صحن مسجد جامع بصورت غیر معتاد نماز جنازه جائز بلا کراهت است یانه؟

([1]) الدر المختار مع رد المحتار ج: ۲ ص: ۲۲۵، ۲۲۶ (طبع سعيد)

([2]) بهشتی ګوهر ص: ۹۴ مسئله نمبر ۱۷ (طبع مير محمد کتبخانه)

([3]) امداد الفتاوىٰ ج: ۱ ص: ۵۲۳، ۵۲۴)

([4]) وفی المغنی لابن قدامة مع الشرح الكبير ج: ۲ ص: ۳۵۸ (طبع دار الكتاب العربی بيروت) بالصلوٰة علی الميت فی المسجد اذالم يخف تلويثه ..... الخ.

جواب: نماز جنازه در مسجد جائز نیست کذافی کتب الفقه (١) والله اعلم

الجواب الصحیح بنده محمد شفیع عفاالله عنه احقر محمد تقی عثمانی عفی عنه

۲۸ / ۲/ ۱۳۸۸ھ۔

(فتوٰی نمبر ۳۲۲/ ۱۹ الف)

د لحد غورځیدو په وجه دوباره د قبر جوړولو حکم

سوال: مړی په لحد کی کښی ښوول سو او ښخ سو او لحد په مړی باندی پریوتی اوس اکثره خلګ غواړی چی لحد صفا کړی یابل قبر کښی نستلو سره ښخ یی کړی د دی مړی په باره کی د غسل او دوباره کفن به څه حکم وی؟

جواب: غسل خوبه دوباره نسی ورکولی خو د لحد غورځیدو په وجه دوباره قبر جوړولو کی داتفصیل دی که په قبر باندی خاوره نه وی اچول سوی خو بیا خو د مړی رااېستو سره دوباره د قبر جوړولو اجازت دی.

لانه لیس بنبش کما فی البدائع ولو وضع لغیر القبلة فان کان قبل اهالة التراب علیه وقد سردوا اللبن ازالوا ذالك لانه لیس بنبش وان اهیل علیه التراب ترك ذالك لان النبش حرام (بدائع ج: ۱ ص:۳۱۹) (٢)

او که خاوره اچول سوی وی نو مړی دی منتقل نسی بلکی هغه هم هغه خای کی باقی اېښوولو سره د لحد مرتب کول دی وسی.

لمافی الدر المختار ولایخرج منه بعد اهالة التراب الا لحق اٰدمی (٣).

وفی رد المختار وامانقله بعد دفنه فلامطلقا (شامی ج: ۱ ص: ۲۰۲) (٤)

او د مرمت د پاره که څه قبر وکښل سی نو د دی اجازت سته.

لمافی تنقیح الحامدیة: سأل فی ما اذا قرر القاضی زیدا المعماری فی حفر قبور الموتی وتعمیرها واصلاحها للاحتیاج لذالك لاهلیته واتقانه، ویرید بعد الحفارین

---

(١) د حوالي د پاره وګورئ د تیری (ص) حاشیه نمبر ۲۔ ۴ پوری او امداد المفتیین ص: ۴۴۵.

(٢) (طبع ایچ ایم سعید)

(٣) الدر المحتار ج: ۲ ص: ۲۳۷، ۲۳۸ (طبع سعید)

(٤) شامی ج: ۲ ص: ۲۳۹ (طبع ایچ ایم سعید)

منعه ذالك بلا وجه شرعی فهل يمنع المعارض (الجواب) نعم يمنع (تنقيح الحامدية ج: ١ ص: ٨) (١).

والله سبحانه اعلم
٢٢/ ١/ ١٣٩٧ هـ
(فتوی نمبر ١٥٢/ ٢٨ الف)

مړی ته غسل ورکولو څخه وروسته د جسم څخه د وينی بهيدو په صورت کی شرعی حکم

سوال: مړی ته د غسل ورکولو څخه وروسته که د غوږ وينه را وځی نو د پمبو په وجه غوږ کی د وينی بنديدو د پاره اينښوول جائز دی؟ داشان د بدن په نورو اجزاوو کی هم؟

جواب: غسل ورکولو څخه وروسته که د جسم څه حِصی څخه وينه ووځی نو چونکی د غسل دوباره ورکول واجب نه دی (٢) څکه صرف هغه ځای صفا کول کافی دی بياهم د غوږ وغيره څخه وينه راځی نو په هغه ځای کی پمبه کښی ښوول سی بياهم څه حرج نسته ولابأس بجعل القطن علی وجهه وفی مخارقه كدبر وقبل وأذن وفم (الدر المختار علی هامش الشامی ج: ١ ص: ٨٥٣) (٣) والله اعلم

الجواب صحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه احقر محمد تقی عثماني عفی عنه
٢٩/ ١/ ١٣٨٨ هـ
(فتوی نمبر ١٧٣/ ١٩ الف)

د يوځای څخه بل ځای ته د مړی د وړلو حکم

---

(١) (طبع المكتبة الحبيبيه كويته) وفی التاتار خانيه ج: ٢ ص: ١٧٠ اذا خربت القبور فلابأس بتطيينها الماروی ان النبی ﷺ مربقبر ابنه ابراهيم فرای فيه حجرا سقط منه فسده واصلحه ثم قال من عمل عمل فليتقنه وفی حاشية اعلاء السنن ج: ٨ ص: ٢٢٢ (طبع ادارة القرآن) نقلا عن المغنی لابن قدامة عن ابن عمر انه كان يتعاهد قبر عاصم ابن عمر، قال نافع توفی ابن له، وهو غائب فقدم فسألنا عنه فدللنا عليه فكان يتعاهد القبر ويأمر باصلاحه.

(٢) وفی الدر المختار ج: ٢ ص: ١٩٧ (طبع ايچ ايم سعيد) ولايعاد غسله ولاوضوء بالخارج منه.

(٣) الدر المختار ج: ٢ ص: ١٩٨ (طبع مذكور).

سوال: د ډیر سختو او مشکلاتو پیش نظر د هری علاقی سره تعلق لرونکو خپل انجمنونه او رفاهی اجتماع ګانی جوړی کړی دی او د انجمن یا اجتماع په هرعضو په باقاعدګی سره ماهوار چنده مقرر ده چی باقاعد ګی سره اخستل او ورکولی سی او د هر انجمن سالانه انتخابات کیږی چی په هغه کی د انتظامیی ممبران ټاکلی سی وغیره وغیره.

اوس د ټولو کلو سوسائټیانو او انجمنونو د رایوخای کولو سره د پوری علاقی په نوم سره دلته په کراچی کی یوفدریشن جوړ سوی دی چی د هغه نوم یونائیټډ ستی ویلفیر فیډریشن دی د فیډریشن چلولو د پاره د هری یوی سوسائټی څخه ممبران اخستل کیږی، چی د هغوی باقاعده کوټه مقرر ده او هره سوسائټی فدریشن ته ماهانه مقرره چنده ورکوی او داشان د فدریشن نظام په احسن طریقی سره چلیږی بعضی اوقات فدریشن د متعلقه سوسائټیانو څخه هنګامی چنده یارقوم وصولوی.

اوس مندرجه ذیل دوی مسئلی د دی په رڼا کی عنایت کړئ؟

١: زموږ د فدریشن د نګرانی لاندی او اخراجاتو باندی که خدای ناخواسته زموږ د علاقی کوم سړی دلته کراچی کی حادثاتی یاطبعی مرګ باندی مرسی او فدریشن کی شامل چی هری سوسائټی باقاعده ممبر او رکن وی او متعلقه سوسائټی د هغه تصدیق وکړی نو د داسی سړی لاس مړی زموږ فدریشن پوره کفن او ضروری شیانو سره اهتمام کولو سره د هوائی جهاز په ذریعه کورته د رسولو انتظام کوی، او د هغه سره یوبل سړی هم د مړی د خیال ساتلو د پاره او د هغه کورته د میت د رسولو د پاره لیږل کیږی چی مړی د هغه لواحقینو ته په حفاظت سره ورسوی، یا د دی وی چی زموږ د علاقی د دی ځای څخه فاصله کم ترکمه یو زرمیله ده مسئله داپیداکیږی چی:

الف: ایا دلته د کراچی څخه دومره لری د متوفی پلار نیکه کلی کی د هغه لواحقینوته مړی رسول شرعًا جائز دی او که نه؟

ب: که جائز دی نو شرعًا د دی څه حیثیت دی؟

ج: که جائز نه وی نو هم شرعًا یی څه حیثیت دی؟

د جواب ورکولو په وخت د مړی د لیږلو اهمیت او د هغه ضرورت دی مدنظر کښی ښوول سی چونکی بعضی اوقات د علاقی او د قوم څوک سړی دلته طبیعی یاحادثاتی مرګ باندی مرسی نو د خپل کوم سړی یا د علاقی سړی سره د رابطه نه کیدلو په وجه هغه مړی لاوارث ګرځولی سی او ګلا وارث ګڼلو سره یی هم دلته دفن کوی او د هغو

لواحقینو ته هیڅ خبر نه وي، ورسره د علاقي متعلق ډیر نوي خلک د روزګار په سلسله کي دلته کراچي ته راځي، خو د تعلق څوك سړي پيدانه سو یا ملازمت پیدانه سو، نو ډیره پریشاني وي، خپل سړي یاکومه رفاهي اداره نه موجودیت په وجه داسي خلګوته ډير تکليف وي، پوښتنه کول دادي: چي دومره لري خپلي علاقي کي د خپل کلي بي وسه او غریبو خلګو مدد په دي طریقي سره شرعا جائز دي؟

جواب: مړي د دفن کولو څخه مخکي د مرګ د ځای څخه لوړول او بل ښار ته وړل مکروه دي، البته بعضی فقهاوو دی ته جائز وئیلی دي، لهذا داعمل عام جوړیدل درست نه دي چي فتوی هم په کراهت باندي ده خو په څه خاص واقعه کي څه شدید ضرورت داعي وي نو بعضو نورو فقهاوو په قول باندي عمل کولو سره د مړي د منتقل کولو ګنجائش معلومیږي، قال فی شرح المنیة: ویستحب فی القتیل والمیت دفنه فی المكان الذی مات فیه فی مقابر اولئك القوم وان نقل قبل الدفن قدر میل او میلین فلابأس به، قیل هذا التقدیر من محمد یدل علی ان نقله من بلد الی بلد لایجوز او مکروه ولأن مقابر بعض البلدان ربما بلغت هذاه المسافة ففیه ضرورة ولاضرورة فی النقل الی بلد آخر وقیل یجوز ذالك مادون السفر ...... ولایکره فی مدة السفر ایضاً (کبیری جنائز متفرقات) (١) وقال الشامی (قوله ولابأس بنقله قبل دفنه) قیل مطلقا وقیل الی مادون مدة السفر وقیده محمد بقدر میل او میلین لان مقابر البلد ربما بلغت هذه المسافة فیکره فیمازاد. قال فی النهر عن عقد الفوائد وهو الظاهر (شامی) (٢)

والله سبحانه اعلم

٩/ ٨/ ١٣٨٩ هـ

(فتوی نمبر ٩١٧/ ٢٨ ج)

د جنازی لمونځ شروع کولو څخه مخکي د امام نیت وغیره ښوول (د دار الافتاء دار العلوم کراچي د یوصاحب په فتوی باندي د مستفتي اشکال او د هغه جواب

---

(١) غنیة المتملی ص: ٢٠٧ (طبع سهیل اکیډمی لاهور)

(٢) فتاوی شامیه ج: ٢ ص: ٣٣٩ (طبع ایچ ایم سعید) د مړي د یوځای څخه بل ځای ته د منتقل کولو متعلق د حضرت د امت برکاتهم مفصل او مدلل فتوی په ص: (٥٧١) باندي وګورئ.

سوال: ستاسو فتوىٰ ۱۴/ ذى القعده ۱۳۹۲ هـ باندې پيداسوه چې په هغه كې يې داليكلي وو چې:

كه دافعل سنت ګڼلو سره وسې نو واقعًا بدعت دى ځكه چې په خير القرون كې د دې ثبوت نه دې پيداسوى، خو په دې زمانه كې دين طرفته رغبت بالكل نسته، خلګوته د جنازې د لمونځ نيت او د اخترونو وغيره نيت پورى نه ورځي، ځكه هغوى ته ښوولو كې څه حرج نسته، كه چاته د مسئلې ښوولو د پاره يې تيمم د كولو سره ور وښووى نو پخپله يې په زړه كې پخپله د تيمم كولو نيت نسته، بلكې د هغه صرف وښووى مقصود دى، د هغه تيمم به نه كيږي، ځكه چې د تيمم په كولوكې د تيمم اراده ضرورى ده، كله چې يې اراده نه وى او صرف ښوول مقصود وى نو تيمم به نه وى، سائل ليكلي وو چې د امام نيت د اخترونو د لمانځه او د جنازې ښوولو تلقين من الخارج دى ځكه لمونځ فاسديږى او نيت د لمونځ شروع كولو څخه مخكې ښوول كيږي كه نيت ښوول د جهالت د وجې څه حرج نه لرى نو پنځه وخته كې هم ښوول پكار دى هركله چې خير القرون او د صحابه ﷺ څخه د دې ثبوت نسته، چې په اخترونو او د جنازې په لمانځه كې مسلمانانو ته امام نيت جهرًا او په لوړ آواز سره يې ويلي وى، بلكې د نيت الفاظ خو د حديث څخه ثابت نه دى، ماته ستاسو جواب تسلى بخش په نظر رانه لى (خلاصه د مستفتى د سوال او جواب څخه)

جواب: ستاسو تحرير مې په غور سره د قبلولو په نيت ووايه خو چې په مخكنى فتوىٰ كې كومه خبره ليكل سوى ده په هغه كې تبديلي ونه سوه ترڅوچې د حضور ﷺ او صحابه كرامو ﷺ د ثابت كيدو تعلق دى ثابت خو په ژبې سره د نيت الفاظ اداء كول هم نه دى، د دې باوجود د فقهاوو تلفظ بالنيت نه صرف جائز بلكې بهتر يې ګرځولي دى:

فى الدر المختار [۱]: والتلفظ بها مستحب هو المختار وقيل سنة يعنى احبه السلف او سنة علمائنا اذلم ينقل عن المصطفى ولا الصحابة ولا التابعين بل قيل بدعة.

د دې لاندې علامه شامى ليكي:

وقد استفاض ظهور العمل به فى كثير من الاعصار فى عامة الامصار فلاجرم انه ذهب فى المبسوط والهداية والكافى الى انه ان فعله لجميع عزيمة قلبه فحسن فيندفع

---

(۱) ج: ۱ ص: ۴۱۵، ۴۱۲ (طبع ايچ ايم سعيد)

ماقيل انه يكره (شامي ج: ١ ص: ٢٧٨) ([1]) او كله چې تلفظ بالنيت ته يې ښه وروسته، نيل سول نو كه امام مقتديانو ته نيت وښايي نو په دې كې شرعاً څه د منع امر نسته، مګر داچې داسنت نبويه يا واجب اولازم وګڼل سي نو بدعت به سي، خومحض په دې خيال سره چې خلګوته د نيت الفاظ معلوم سي كه امام يې وښايي نو څه حرج پكښې نسته او امام چې كله د نيت الفاظ ښايي نو په دې الفاظو سره به د امام نيت نه متحقق كيږي، بلكې د لمانځه په وخت كې به هغه ته باقاعده نيت كول وي، لهذا د تيمم كوم مثال چې تا وركړى دى، هغه په دې صورت صادق نه راځي، هذا ماعندي.

والله سبحانه اعلم

١٠/ ٢/ ١٣٩٧ هـ

(فتوى نمبر ٢٢٣/ ٢٨ الف)

د مړي د يوځاى ځخه بل ځاى ته د منتقل كولو حكم

سوال: كه د يو سړي په كراچۍ كې انتقال وسي نوميت پنجاب ته ليږل جائز دي او كه نه؟

جواب: دفن كولو څخه مخكې ميت د يو ښار څخه بل ښار ته د منتقل كولو په باره كې د فقهائي حنفيه اختلاف دى بعضى حضرات دې ته جائز وايي او بعضى يې مكروه تحريمي ښايي لهذا د سخت ضرورت څخه بغير د داسې كولو څخه پرهيز كول پكار دي.

قال في شرح المنية: ويستحب في القتيل والميت دفنه في المكان الذي مات فيه في مقابر أولئك القوم وان نقل قبل الدفن قدر ميل او ميلين فلابأس به قيل هذا التقدير من محمد يدل على ان نقله من بلد الى بلد لايجوز او مكروه ولان مقابر بعض البلدان ربما بلغت هذا المسافة ففيه ضرورة ولاضرورة في النقل الى بلد آخر وقيل يجوز ذالك

([1]) شامي بحث النية (ج: ١ ص: ٤١٢) (طبع سعيد) وفي اعلاء السنن ج: ٢ ص: ١٤٩ (طبع ادارة القرآن كراچي) واباحه بعض لمافيه من تحقيق عمل القلب وقطع الوسوسة وماروى عن عمر انه ادب من فعله فهو محمول على انه انما زجر من جهربه فاما المخافتة به فلابأس بها فمن قال من مشائخنا ان التلفظ بالنية سنة لم يرد بها سنة النبي ﷺ بل سنة المشائخ لاختلاف الزمان وكثرت الشواغل على القلوب، وفي الهندية ج: ١ ص: ٦٥ ولاعبرة لذكر باللسان فان فعله لتجتمع عزيمة قلبه فهو حسن كذا في الكافي.

مادون السفر لماروی ان سعد بن ابی وقاص ماة فی قرية علی اربعة فراسخ من المدينة فحمل علی اعناق الرجال اليها وقيل لايكره فی مدة السفر ايضًا. (كبيری ج: ۵۲۳ مسائل متفرقة من الجنائز) (١)

والله اعلم
(۵/ ۷/ ۱۳۸۹ هـ)

د مړی د يو ښار څخه بل ښار د منتقل کولو حکم او په مجتهد فيه امورو کی د نکير درجات
(حضرت مولانا صديق احمد باندوی رحمه الله د تدفين متعلق تفصيلی فتوی)

باسمه سبحانه و تعالی

بقية السلف عارف بالله محی السنة، برکت العصر محترم المقام واجب الاحترام حضرت والا هردوئی دامت برکاتهم، السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته!

بعده: عرض کوونکی په خدمت اقدس کی ډير عاجزانه او د خلوص څخه ډک گذارش دادی: چی حضرت د هرانسان مقدر د نياته د راتلو څخه مخکی ليکل سوی دی تردی چی د اهل علم حضراتو څخه می ډير اوريدلی دی چی د روح د قبض کيدلو وخت او مقام او چيری چی انسان دفن کيږی د هغه ځای خاوره هم مقرره ده، برابره خبره ده که انسان د دنيا په هرگوښه کی وي د هغه مرگ به هغه، هغه ځای ته راکاږی او هلته به يی ورسوی، چيری چی دفن کيدل دی د هغه ځای خاوره به هغه هلته راکاږی، د دی تائيد او تصديق حضرت مولانا قاري سيد صديق احمد باندوي (رح) دوصال څخه وسو حضرت چي بانده سه لکنهوته وړلو نو حضرت انکار وفرمانيلو، او وی فرمانيل چی دا د مرگ تکليف دی، مخکی يی وفرمانيل چی زما سلام ټولو ليدونکو ته وايه! او ټول په شريکه د مدرسی خيال ساتئ، دومره فرمانيلو سره په ذکرکی مشغول سو، تردی چی دوی لکهنوته بوتلل سول هلته د لږ وخت څخه وروسته روح د خپل پيداکوونکی ته وسپارل سو، (اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّااِلَيْهِ

(١) غنية المتملی ص: ۷۰۲ (طبع سهيل اکيډمی لاهور) د تفصيل د پاره راتلونکی مفصله فتوی وگوري.

راجعون، بيا د هغه څخه حضرت دهتوره والاته د ورلو تياری شروع سوه، په دی موقع باندی حضرت مولانا سيد ابو الحسن علی صاحب ندوی دامت برکاتهم انکار وکی چی نه همدلته دی دفن سی، د زرهاکوشش باوجود داسی ونه سول، د دی څخه صفا ظاهره ده چی مرګ او خاوری ته خپل مقام باندی د راکښلو دخل دی، د دی ټولو خبرو باندی د يقين باوجود يوسړی په خپل ضد ټينګ سو چی چيری روح قبض سوی دی هلته دی دفن سی نو زه به په جنازه شريکيږم ورنه نو نه به شريکيږم، او په دی خبره باندی قسم اخستل چی زه به هغه خای ته هيڅکله نه خم چيری چی يی هغه دفن کړی دی، په دی ضد باندی آيا ټينګيدل صحيح دی؟ د حضرت والا څخه مؤدبانه، عاجزانه التماس دی چی د قرآن او حديث په رڼا کی زموږ د خلګو رهبری وکړی عين نوازش به وی، خداحافظ ګستاخی معاف. (محتاج د دعاء مولوی نوراحمد حقانی بلوچستان کویته)

د هردوئی د مدرسی اشرف المدارس د اړخه جواب

جواب: هرمسلمان ته لکه څنګه چی په تقديری امورو باندی ايمان راوړل ضروری دی دغه تشريحی امورو باندی ايمان راوړل هم ضروری دی خو بنده ګان يی د رسول الله ﷺ د بعثت په ذريعه صرف د تشريعی امورو مکلف جوړ کړی دی د تکوينی امورو مکلف يی نه دی جوړکړی: لَا يُكَلِّفُ اللهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا [1] لهذا د کوم مسلمان مرګ چی چيری وسو او چيری کيدل پکار دی مسلمان د دی مکلف نه دی، خو د مرګ واقع کيدو څخه وروسته مړی سره څه معامله کيدل پکار دی، دا د علمائی کرامو څخه د معلومولو څخه وروسته د هغه موافق معامله کول پکار دی، چنانچی فتاوىٰ محموديه ج: ۲ ص: ۴۰۳ (طبع کتبخانه مظهری) يعنی په فتاوىٰ حضرت فقيه الامت مفتی محمود الحسن صاحب ګنګوهی عليه الرحمة کی دی: اصل داده چی د سړی په کوم کلی کی انتقال وسی هم هغه کلی کی دفن کړی نو په هغه وصيت باندی عمل کول لازم نه دی داوصيت باطل دی: (يندب دفنه في جهة موته ای فی مقابر اهل المکان الذی مات فيه او قتل) شامی ج: ۱ ص: ۲۰۲) [2]

حضرت عبد الرحمن بن ابی بکر رضی الله عنه د انتقال څخه وروسته په بل ځای کی دفن سو چيری چی مړسوی وو هلته دفن نه کړو، نو حضرت عائشه رضی الله عنها په سفر باندی روانه

---

[1] سورة القمر: آيت ۲۸۶.

[2] فتاوىٰ شاميه مطلب فی دفن الميت ج: ۲ ص: ۲۳۹ (طبع سعيد)

و.. کله چې د هغه په قبر باندې تيره سوه نو وې فرمائيل: که زماوس وې نو ته به دلته نه دفن کيدې. بياهم په دې مسئله کې دومره تنگې نسته. امام محمد رحمه الله دوه ميله د مرگ د ځاى څخه حسب مصالح ليرې وړل او دفن کولو گنجائش هم ښوولې دى. ولاباس بنقله قبل دفنه قيل مطلقا وقيل الى مادون مدة السفر وقيده محمد بقدر ميل او ميلين لان مقابر البلد ربما بلغت هذه المسافة فيکره فيما زاد قال فى النهر عن عقد الفوائد وهوظاهر فتاوىٰ شامي ج۱ ص۶۰۲. (۱)

ورسره فتاوىٰ دارالعلوم کې حضرت مفتي عزيز الرحمٰن صاحب مفتي اعظم عليه الرحمة، د دې سوال په جواب کې چې ايا د مړي نقل کول حرام دى او که مکروه، تحريمي او که تنزيهي دى، د فقهاوو عبارتونه نقل کولو سره ليکلي دي. چې د دې عبارتونو څخه واضح کېږي، چې مخکې د دفن څخه د مړي په نقل کولو کې اختلاف دى، بعضي ورته جائز وايي او بعضي ناجائز او مکروه او ظاهر د مکروه څخه مراد د هغوئ مکروه تحريمي دى او د صاحب النهر دې ته هو الظاهر ويل د دې ترجيح ته مقتضي دى. فتاوىٰ دار العلوم ديوبند ج۵ ص۳۸۰. (طبع دار الاشاعت کراچي)

او په احسن الفتاوىٰ يعني فتاوىٰ فقيه العصر حضرت مولانا مفتي رشيد احمد صاحب کراچي کې تصريح ده چې د مړي نقل کول مکروه تحريمي دي، ورسره مخکې څه ارشاد دى، وقال الشمس الائمة السرخسى وقول محمد فى الکتاب لاباس ان ينقل الميت قدر ميل او ميلين بيان ان النقل من بلد الى بلد مکروه (۲) قاله قاضيخان، وقال العلامه طحطاوي مکروه اى تحريما (۳) وقد جزم فى التاجية بالکراهة وفى التجنيس وذکر انه اذا مات فى بلدة يکره نقله الى اخرى لانه اشتغال بما لايفيد وفيه تاخير دفنه وکفٰى بذالک کراهة البحر الرائق ج۲، ص۱۹۵. (۴)

د مړي په نقل کولو کې په تدفين کې تاخير او د مړي د فاسد کېدلو څخه علاوه نن صبا لانديني مفاسد هم پيدا سوي دي.

---

(۱) فتاوىٰ شاميه مطلب فى دفن الميت ج۲ ص۲۳۹، طبع سعيد.
(۲) شرح السير الکبير رقم ۳۰۴، ج۱ ص۲۳۲ طابع مولانا نصر الله منصور.
(۳) حاشية الطحطاوى على مراقى الفلاح ج۳۳۷، طبع نور محمد کتب خانه.
(۴) منحة الخالق على هامش البحر الرائق ج۲ ص۹۵، طبع ايچ ايم سعيد.

(۱) د دې التزام شروع سوی دی.
(۲) د مصارف کثيره او د مشقت تحمل.
(۳) ابايي اديره کي په دفن کولو باندې التزام او په دې باندې اصرار، نه دا عقيده ثابتېږي، چي په يو ځای کي دفن کېدونکي مړي په خپل مينځ کي ملاقات کېږي، حالانکي دا عقيده غلطه ده.
(۴) جنازه منتقل کول عموما د جنازي د تکرار سبب جوړېږي، چي ناجائز دی احسن الفتاوی ج۴ ص۲۱۸. (۱)
او په بهشتي زيور کي مذکور دي، چي د دفن ځخه مخکي مړی د يو مقام ځخه بل مقام ته د دفن کولو لپاره وړل خلاف اولی دی، هرکله چي بل مقام د يوه دوه ميلو ځخه زيات ليري نه وي، او که د دې ځخه زيات وي نو جائز نه دی، بهشتي زيور ج۱۱ ص۱۰۲.
او همدارنګه په مشکوة شريف کي دي، من جابر قال لما کان يوم احد جاءت عمتي بابي لتدفنه فی مقابرنا فنادی منادی رسول الله ﷺ ردوا القتلی الی مضاجعهم (۲).
او دغه شان په سنن ابي داؤد شريف کي ج۲، ص۱۰۲، باندې دي، (۳) وقال فی شرح هذا الحديث وکذا من مات فی موضع لاينقل الی بلد اخر قاله بعض علمائنا وقال فی الازهار الامر فی قوله ﷺ ردوا القتلی للوجوب مرقاة شرح مشکوة شريف ج۲ ص۳۷۴، (۴) او بذل المجهود، ج۴، ص۱۹۷ (۵)، د دې پورتني ذکر سوي کتابونو ځخه واضحه سول چي د يو ځای ځخه بل ځای ته د مړي منتقل کول ناجائز او منکر شرعي دي، د دې د اصلاح کوشش د هريوه په ذمه باندې په شرط د قدرت سره چي د هغه توضيح هم فقهاء حضراتو کړی دی، که عام سړی دی نو په شرط د قدرت دي کوي، او صبر دي کوي که مقتداء دی نو نکير سره دي ځني جدايي اختيار کړي، د اصلاح په خاطر ترک کلام او ترک تعلق هم کولی سي، او په دې

---

(۱) احسن الفتاوی باب الجنائز ج۴ ص۲۰۸، ۲۰۹، طبع ايچ ايم سعيد.
(۲) مشکوة المصابيح باب دفن الميت الفصل الثاني ج۱، ص۱۴۸، طبع قديمي کتب خانه.
(۳) سنن ابی داؤد ج۲، ص۹۵ طبع مکتبه حقانيه ملتان.
(۴) مرقاة المفاتيح شرح مشکوة المصابيح رقم الحديث ۱۷۰۴ ج۴، ص۱۸۳، طبع مکتبه حبيبيه کويټه.
(۵) بذل المجهود کتاب الجنائز ج۱۴ ص۱۳۲.

باندې قسم هم اخستی سي، عربي بخاري شريف کې دي، چې حضور ﷺ ازواج مطهراتو سره د هغوئ د اصلاح په خاطر يو وخت يوه مياشت ترک تعلق ساتلی وو (۱) او ابوداؤد شريف جلد دوهم ص ۱۳۳ (۲) کې دی، چې د حضرت زينب ﵂ حضرت صفيه ﵂ يوي سختي جملي د ويلو په وجه د هغه د اصلاح په خاطر د دوو مياشتو څخه زيات هم ترک تعلق کړی وو، او بخاري شريف جلد ۲ ص ۸۹۷ (۳) کې دي چې د حضرت عبد الله بن زبير ﵁ د يوي جملي د ويلو په وجه حضرت عائشي ﵂ د ټول ژوند د خبرو نه کولو قسم اخستی وو، او بيا حضرت عبد الله بن زبير ﵁ د هغې ډيرې خوشامندي وکړې، او په نورو حضراتو سفارش وکی، نو هلته حضرت عائشي ﵂ هغه معاف کی، او د قسم خلاف کولو په وجه يې څلويښت غلامان ازاد کړل.

حضرت عبد الله بن عمر ﵁ خپل د ځوی سره د يوي جملي په وجه چې د هغه څخه د حديث سره د مخالفت وهم کېدی، ترک تعلق وکی او بيا يې ترژونده پورې د هغه سره خبرې ونکړې (مشکوٰة شريف ج۱ ص۹۸) (۴)

وروسته په چاباندې شرعي انکار کول او د هغوئ سره ترک تعلق کول، يا د دې قسم اخستل کله چې هغه دده په عقد کې هم وي او اميدي وي چې هغه به خپله اصلاح وکړي، بغير د شبهې څخه درست دی، بلکې په بعضو صورتونو کې ضروري او لازم دي کما لايخفٰى او قسم اخستل بيا د مصلحتونو په وجه د هغه ماتول او د هغه کفاره اداء کولو اختيار هم حاصل دی، او دا دحديث مذکوره څخه ثابت دی.

تنبيه: ضد وايي په ناحقه باندې ټينګېدلو ته، او په يوې ديني مسئلي باندې ټينګېدل ضد نه دی، بلکې عين اتباع د شريعت ده.

الجواب الصحيح ابرابر الحق ۸، شعبان ۱۴۱۴هـ.

الجواب الصحيح منظور احمد المظاهري مفتي مدرسه جامعة العلوم کانپور.

---

(۱) الصحيح البخاري باب قول النبی ﷺ اذا رائيتم الهلال فصوموا الخ. رقم الحديث ۱۸۱۱. ج۲. ص۲۷۵.
(۲) ابوداود باب ترک السلام علی اهل الاهواء ج۴. ص۱۹۹. بطع دار الفکر.
(۳) صحيح بخاري شريف باب الجهرت ج۲. ص۸۰۷.
(۴) مشکوٰة المصابيح قبيل باب تسوية الصفوف ج۱ ص۹۷. طبع مذکور.

والله اعلم بالصواب العبد شفقت الله ١٧ شعبان، ١٤١٨ﻫ.
الجواب الصحيح بلا ارتياب محمد حنيف غفرله.
الجواب الصحيح محمد انعام الله مفتي مدرسه امداديه مراد اباد واصاب المجيب فيما اجاب الجواب صواب محمد عبد الله پهولپوري.
الجواب الصحيح سبيل احمد غفرله.
الجواب الصحيح فهيم احمد نگينوي نائب مفتي مدرسه اشرف المدارس.
الجواب الصحيح محمد فاروق غفرله مفتي دار العلوم ميرټه.
احقر دی جواب حرف حرف سره اتفاق دی، العبد نظام الدين مفتي دار العلوم ديوبند بنده دي جواب د جزء جزء سره اتفاق دی، مقصود احمد انبيټهوي مظاهر العلوم سهارنپوري.

د جامعه علوم اسلاميه علامه بنوري ټاون فتوی

حامدًا ومصليًا ومسلمًا، امابعد: داچي جواب د استفتاء امر منکر باندې د نکير کولو ترحده پوري مدلل او اقرب الى التحقيق دی، خو ميت دفن کولو څخه وروسته د هغه ځای ته د نه تللو قسم کول د دليل محتاج دی، ځکه چي د منکر سبب ميت نه دی، د ميت د تدفين کولو څخه وروسته مقام دفن ته د نه تللو قسم د ضد مشابه کېدی سي.
الجواب الصحيح محمد عبد السلام عفٰی عنه.
کتبه محمد عبد المجيد دين پوري عفٰی عنه دار الافتاء جامعه علوم اسلاميه بنوري ټاون کراچي ٢٦، ١١، ١٤١٨ﻫ.

د دار الافتاء والارشاد ناظم اباد فتوی

الجواب باسم ملهم الصواب د هر دويي ليکل سوي جواب صحيح دی، د بنوري ټاون په جواب کي چي کومه د ضد شائبه ظاهره سوي ده، هغه صحيح نه معلومېږي ځکه چي د حالف مقصد د مړي سره دښمني او د هغه د مدفن سره ضد نه دی، بلکي اهل ميت ته د دې منکر په ارتکاب باندې تنبيه کول دي، او د هغه په غم کي د نه شرکېدو اظهار دی.
والله سبحانه اعلم
الجواب الصحيح احمد
الجواب الصحيح موسٰی عبد الواحد
دار الافتاء والارشاد ناظم اباد ٣، ذوالحجه ١٤١٨ﻫ

د حضرت مولانا مفتي محمد تقي عثماني صاحب د امت برکاتهم فتوی

پورته ذکرسوي ټولي فتاوي د استاد محترم حضرت مولانا مفتي محمد تقي عثماني صاحب دامت برکاتهم په خدمت کي پيش سوی، حضرت دامت برکاتهم چي کوم جواب وليکی هغه په لاندي ډول دی.

جواب: د ټولو څخه اول خو په دې پوهېدل پکار دي، چي موږ په حيث د مسلمان د تکويني امورو مکلف نه يو، بلکي د احکام شريعت مکلف يو، لهٰذا که د کوم سړي په باره کي دا مقدار وي، چي هغه به په فلاني ځای کي دفن کېږي، نو د دې څخه دا نه لازمېږي چي په هغه ځای کي دفن کول شرعًا جائز يا مناسب وو، لهذا په صورت مسئوله کي دا استدلال درست نه دی، چي چونکي حضرت مولانا صديق احمد باندوي په هغه ښار کي دفن نه سو، چي چېري هغه مړسوی وو، بلکي بل ښارته وي وړل سو، لهٰذا شرعًا همداسي کېدل پکار وه، البته اصل دارو مدار په دې خبره باندې دی چي شرعًا مړی د يو ښار څخه بل ښار ته وړل او دفن کول څه حيثيت لري؟

واقعه داده چي په دي مسئله کي د فقهاء کرامو اختلاف دی، پخپله د فقهايي حنفيه هم په دې کي مختلف اقوال دي، بعضي حضرات دي ته جائز وايي، بعضي مکروه چي په هغه کي بضعو دي ته مکروه تحريمي پوري تصريح کړي ده، لهٰذا دا خبره واضحه ده، چي مړی د هغه ښار په هديره کي دفن کول پکار دي، چېري چي د هغه انتقال سوی دی، او بغير د عذر څخه بل ښار طرف ته منتقل کول نه دي پکار، لهٰذا که کوم بزرگ په دې شرعي مسئلي باندې د عمل کولو لپاره ميت دوهم ښارته د وړلو څخه منع وکړله، او زموږ په زمانه کي په دې نقل مکاني باندې نورهم ډېر مفاسد مرتب کېږي، نو د امور د طعن جوړول هيڅکله درست نه دي، بالخصوص چي کله د هغه بزرگ حيثيت د يو مقتداء وي، او هغه د خلکو د اصلاح او تربيت په خاطر داسي وکړل، دا جلا خبره ده چي په شريعت کي د نکير هم مختلف درجات وي، او په کومه غلطه خبره باندې نکير د هغه د نکارت او مفاسد په قدر پکار دی.

په صورت مسئوله کي د نکير لپاره چي د جنازي د لمانځه څخه انکار او د مړي قبر ته د نه تلو قسم اخستل مذکور دی، په دي کي څه خبره شرعًا ناجائز نه ده، ځکه چي د جنازي لمونځ فرض کفايي دی، نو د چا د جنازي په لمانځه کي شرکت نه کول هرکله چي نورو خلکو د هغه لمونځ کړی وي، ناجائز ورته نسي ويل کېدی، دغه شان د چاقبر ته تلل واجب نه دي، نو هلته

د نه تللو غم ښکاره کول يا په هغه باندې قسم اخستو داسي امر دی، چي ناجائز ورته نسي ويل کېدی، پاته سوه دا خبره چي په دې مسئله کي چي نکير د کومي درجي سوی دی، هغه زيات مناسب وو، يا د دې ځخه د کمي درجي نکير هم کيدی سو؟ نو په دي کي مختلف نظريات کيدی سي، په مختلفو حالاتو کي د دې مختلف جواب کېدی سي، لهذا د کومي درجي نسبتًا سخت نکير د سوال په مخکي جواب کي مذکور دی، هغه ته هم شرعًا ناجائز نسي ويل کېدی، او د هغه نرمي درجي نکير هم اصولا جائز او کافي دی، لکه چي د لاندې ليکل سوو دلائلو ځخه واضحه ده.

يو ښار ځخه بل ښار ته د وړلو شرعي حکم، او په مجتهد فيه مسائلو کي د نکير درجات

ورأينا هذا مبنى على مایاتي:

(۱) ان المسئله فيها اقوال مختلفة للفقهاء الحنفية فضلا عن غيرهم من المالكية والحنابلة كماهو ظاهر من العبارت المحلقة.

(۲) من ذهب الى الكراهة فالظاهر من عبارات القوم انه اراد التنزيهية ولم يصرح بكونها تحريمية الا الطحطاوي فى حاشيته على مراقى الفلاح ولعله اخذ ذالک باطلاق الكراهة وقد صرح من هو اقدم منه بكونه خلاف المستحب كما يظهر من العبارات الملحقة.

(۳) ولئن سلم ان الكراهة تحريمية ولاشک ان العمل به احوط فلا اقل من ان المسئلة محل خلاف بين الفقهاء الحنفية ومثل هذه الامور المجتهد فيها لاتستحق التشدد فى الانكار كما تستحقه المحرمات القطعية.

الانكار ينبغى ان يكون على من يرتكب المنكر وينبغى ان يتوجه التاديب اليه ولاشک ان فى الصورة المسؤله انما نقل الميت اهله فلا انكار على الميت فترک الصلوة عليه او الحلف على عدم الذهاب الى قبره متوجه الى الميت الذى المعروف ان الحلف لايصار اليه الاعند الضرورة قال فى المحيط الافضل في اليمين بالله تعالى تقليلها وفى تكثير اليمين المضافة الى المستقبل تعريض اسم الله تعالى طحطاوي على الدرج ۲، ص ۳۲۴، طبع مکتبه عربيه کويته وبهشتي زيور ج ۳، ص ۲۶۷.

(۵) وقد انكرت عائشه على نقل اخيها عبد الرحمٰن بن ابى بكر الى غير المكان الذى توفى فيه لكنها زارت قبره ولم تترک الزيارة لاجل نقله الى ذالک المكان.

واللہ سبحانہ اعلم

الجواب الصحیح محمد رفیع عثمانی عفی عنہ

الجواب الصحیح سحبان محمود احقر محمد تقی عثمانی عفی عنہ

۱۴۱۹،۵،۲ھ

(فتویٰ نمبر ۳۰۹،۲۳)

اختلاف العلماء فی جواز نقل المیت

المالکیۃ الحنابلۃ صرحوا بجواز نقل المیت من بلد الی اخر قال الدردیر فی شرحہ لمختصر خلیل الشرح الصغیر وجاز نقلہ ای المیت من مکان الی آخروان من بلد لاخر قبل دفنہ او بعدہ لمصلحۃ کان یخاف علیہ ان یاکلہ البحر او السبع وکرجاء برکتہ للمکان المنقول الیہ او زیارۃ اھلہ او لدفنہ بین اھلہ ونحو ذالک ان لم تنتھک حرمتہ، بانفجارہ او نتانتہ ج۱ ص ۵۶۶، طبع دار المعارف مصر، وقال ابن قدامۃ فی المغنی، وقال احمد ما اعلم بنقل الرجل یموت فی بلدہ الی بلد آخر باسا وسئل الزھری عن ذالک فقال قد عمل سعد بن ابی وقاص وسعید بن زید من العقیق الی المدینہ وقال ابن عیینۃ مات ابن عمر ھنا فاوصی ان لایدفن ھٰھنا وان یدفن وان یدفن بسرف. (ج۲، ص۳۹۰) [۱]

واما مذھب الشافعیۃ فما جاء فی شرح الاقناع.

ویحرم نقل المیت قبل دفنہ من محل موتہ الی محل ابعد من مقبرۃ محل موتہ لیدفن فیہ الا ان یکون بقرب مکۃ او المدینۃ او بیت المقدس، وفی حاشیتہ المراد بالقرب مسافۃ لایتغیر المیت فیھا قبل وصولہ والمراد بمکۃ جمیع الحرم

ولاینبغی التخصیص بالثلاثۃ بل لو کان بقرب مقابل اھل الصلاح والخیر فالحکم کذالک لان الشخص یقصد الجار الحسن او جز المسالک ج۴، ص۲۵۳، طبع ادارۃ تالیفات اشرفیہ ملتان. ومثلہ في تحفۃ المحتاج لابن حجر ھیتمي (ج۳ص۲۰۲، ۲۰۳)

اختلاف الاقوال فی مابین الحنفیۃ

قال فی الدر المختار. لاباس بنقلہ قبل دفنہ وقال ابن عابدین تحتہ قول ولاباس بنقلہ قبل دفنہ، قیل مطلقا وقیل الی مادون مدۃ السفر وقیدہ محمد بقدر میل او میلین لان مقابر البلد

---

[۱] المغنی لابن قدامۃ ج۲، ص۴۴۳، طبع دارعالم الکتب، ریاض.

ربما بلغت هٰذه المسافة فيكره في ما زاد قال في النهر عن عقد الفوائد وهو ظاهر، ج۲، ص۲۳۹ طبع سعيد.

تحقيق كراهة النقل

قدمر عن رد المحتار انه يكره نقل الميت قبل الدفن وذكر الطحطاوی فی حاشيته علی مراقی الفلاح، ص۳۳۷، طبع نور محمد كتب خانه، انها تحريمية ولكن الظاهر انه فهم التحريم من اطلاق لفظ الكراهة ولكن يظهر ذالكٰ من عبارات الاتية، قال العلامه بحر العلوم فی رسائل الاركان.

النقل بعد بنش القبر كماهو المتعارف اليوم مكروه تحريما اشد الكراهة لان نبش القبر واخراج الميت لايجوز لانه قدسلم الى الله تعالٰى واما قبل النبش فمكروه والافضل ان لاينقل، رسائل الاركان ص۱۵۹ طبع قديم مطلع يوسفي فرنگي محل لكهنوي)

فصرح العلامة رحمه الله بان النقل بعد الدفن مكروه تحريمًا ثم ذكر مسالة النقل قبل الدفن فاطلق الكراهة ولم يقيدها بالتحريم فظهر انه اراد به ماهو دون الكراهة التحريمية ولذالك اعقبه بقوله. (الافضل ان لاينقل)

وانما ذكروه من انه حيث اطلق الكراهة فالمراد به التحريمية ليست بكلية قال ابن عابدين نقلاعن البحر، المكروه فی هذا الباب نوعان احدهما ماكره تحريمًا وهو المحمل عند اطلاقهم الكراهة... ثانيهما المكروه تزيها ومرجعه الى ماتركه اولى وكثيرا مايطلقونه كما فی شرح المنية فحينئذ اذا ذكروا مكروها فلابد من النظر فی دليله فان كان نهيا ظنيا يحكم بكراهة التحريم الا لصارف للنهی عن التحريم الى الندب فان لم يكن الدليل نهيا بل كان مفيدًا للترک الغير الجازم فهی تنزيهية.

رد المحتار ج۱ ص۱۳۳، طبع سعيد، قبيل مطلوب فی الاسراف فی الوضوء، وانما استدل على كراهة النقل اولا بما روی عن رسول الله ﷺ انه قال فی شهداء احد، ردوا القتلى الى مضاجعهم، ورواه احمد والترمذی وابوداود والنسائی، ولكن قال الامام السرخسی رحمه الله فی شرح هذا الحديث، وهذا حسن ليس بواجب وانما صنع هذا رسول الله ﷺ لانه كره المشقة عليهم بالنقل مع ما اصابهم من القرح، وشرح السير الكبير ، ج(۱) اصل ۲۳۴ فقره نمبر ۳۰۱، والدليل الثاني للكراهة هو حديث عائشة حيث قالت عند زيارة قبر اخيها عبد الرحمٰن ابن

ابی بکر الذی نقل من الحبش الی مکة، واللہ لو حضرتک مادفنت الا حیث مت، وقد علق علیه الامام السرخسی بقوله،

وفیه دلیل ان الاولی ان یدفن القتیل والمیت فی المکان الذی مات فیه في مقابر اولٰئک القوم (شرح السیر الکبیر ج١ ص ٣٣٦ رقم ٣٠٣) واستدل الامام السرخسي بحدیث عائشة علي ان الاولی عدم النقل والنقل خلافه فهو مکروه تنزیها ، وانما اخذ الفقهاء الحنفیة الکراهة من قول الامام محمد في السیر الکبیر ولو نقل میلا اومیلین اونحو ذالک فلا باس به فاستنبطوا من هذا القول ان النقل الی مازاد مکروه ولذلک قال السرخسي رحمه الله،

وفي هذا بیان ان النقل من بلد الی بلد مکروه لانه قدر المسافة التي لایکره النقل ، فیها بمیل اومیلین وهذا لانه اشتغال بما لایفید فالارض فی کلها کفات للمیت قال الله تعالی ، (الم نَجعَلِ الاَرضَ کِفَاتًا احیاءً وَّاموَاتًا ، الا ان الحی ینتقل من موضع الی موضع لغرض له في ذالک وذالک لایوجد في حق المیت ولولم یکن في نقل الا تاخیر دفنه ایا ماکان کافیا في الکراهة ، شرح السیر الکبیر ص، ٢٣٦ و ٢٣٧ فقره نمبر ٣٠٤)

وقد سبق ان الامام السرخسي جعل عدم النقل اولي فظاهر ان مراده من الکراهة هنا التنزیهیة ومایدل علي کون الکراهة تنزیهیة ان کثیرا من الفقهاء صرحوا بعدم الاثم في النقل ومن مقدمتهم صاحب الهدایة کما ذکره ابن الهمام (رح) عنه فقال.

قال المصنف في التجنیس ، في النقل من بلد الي بلد لا اثم، ثم ذکر عن صاحب، الهدایة نفسه انه قال، اذا مات في بلدة یکره نقله الی اخري لانه اشتغال بما لایفید ، (فتح القدیر ج٢ ص١٠١، ١٠٢ طبع مکتبه رشیدیهٔ کوئٹه)

فظهر بهذا ان المراد بالکراهة مایجتمع مع عدم الاثم وهو الکراهة التنزیهیة لذلک ذکر کثیر من الفقهاء عدم الاثم بدون التصریح بالکراهة وانما ذکروا ان المستحب ان یدفن في المکان الذي مات فیه، قال ابن نجیم

ولم یتکلم المصنف علي نقل المیت من مکان الی اٰخر قبل دفنه قال في الواقعات والتجنیس، القتیل او المیت یستحب لهما ان یدفنا في المکان الذي قتل اومات فیه في مقابر اولئک القوم لماروي عن عائشة ؓ انها زارت قبر اخیها عبد الرحمٰن بن ابي بکر ؓ وکان بالشام وحمل من هناک فقالت، لوکان الامر فیه، بیدي مانقلتک ولدفنتک حیث مت،

لکن مع هذا اذا نقل ميلا او ميلين اونحو ذالک فلا باس وان نقل من بلد الى بلد فلا اثم فيه، البحر الرائق ج٣ ص١٩٥ طبع رشيديه کوئټه) وقال العلامة الافندي في مجمع الانهر، ويستحب في القتيل والميت دفنه في المكان الذي مات في مقابر اولئک المسلمين وان نقل قبل الدفن الى قدر ميل او ميلين فلا باس به وكذا لو مات في غير بلده يستحب تركه فان نقل الى مصر اٰخر فلا باس به (مجمع الانهر ج١ ص١٨٧ (١).

وراجع ايضا فتاوي تاتارخانية ج٢ ص١٧٥ (طبع ادارة القران وتعليق الشيخ ابي الوفاء الافغاني على كتاب الاثار ج٣ ص٢٠٣ (٢).

ولقد اطال الشيخ علي القاري رحمه الله واحسن في التوفيق بين العبارات بعبارة نوردها بتما مها،

اما اذا اردوا نقله قبل الدفن او تسوية اللبن فلا باس بنقله نحو ميل او ميلين قال في التجنيس لان المسافة الى المقابر قد تبلغ هذا المقدار وقال السرخسي قول محمد بن سلمه ذلک دليل علي ان نقله من بلد الى بلد مكروه والمستحب ان يدفن كل في مقبرة البلدة التي مات بها، ونقل عن عائشه ﷺ انها قالت حين زارت قبر اخيها عبد الرحمٰن وكان مات بالشام وحمل منها، ولو كان الامر فيه الي مانقلته ولدفنت حيث مات، ثم قال في التجنيس في النقل من بلد الي بلد لا اثم لما نقل ان يعقوب ﷺ مات بمصر ونقل عنه الى الشام ومو، ﷺ نقل تابوت يوسف ﷺ بعد ما اتي عليه زمان من مصر الى الشام ليكون مع اٰبائه ولايخفى ان هذا شرع من قبلنا ولم تتوفر فيه شك ولم تتوفر فيه شروط كونه شرعا لنا الا انه نقل عن سعد بن ابي وقاص انه مات في ضيعة علي اربعة فراسخ من المدنية فحمل على اعناق الرجال اليها وفيه انه نقل وفيه انه نقل حين موته لابعد دفنه فلا دخل له في القضية ويمكن ان يحمل نقل يعقوب ويوسف عن عذر، وايضًا فلاتنافى بين الاثم والكراهة اذ الكراهة محمولة على التنزيه وهو خلاف الاولى الا لعارض قال صاحب الهداية وذكر ان من مات فى بلدة يكره نقله الى اخرى لانه اشتغال بما لايفيد بمافيه تاخير دفنه وكفى بذالک كراهة قلت فاذا كان يترتب عليه فائدة من نقله الى احد الحرمين او الى قرب قبر احد من الانبياء او الاولياء او ليزروه اقاربه

---

(١) مجمع الانهر شرح ملتقى الابحر ج١، ص٢٧٦، طبع دار الكتب العلمية بيروت.

(٢) طبع مذكور.

من ذالک البلد وغیر ذالک فلا کراھۃ الا مانص علیہ من شہداء احد او من فی معناھم من مطلق الشہداء، واللہ اعلم (مرقات ج ۴ ص ۴۷ (۱)).

مسالۃ النکیر علی الامور المجتھد فیھا

قد صرح غیر واحد من الفقہاء والمحدثین بانہ لاینبغی التشدد فی النکیر علی الامور التی اختلف فیھا الفقہاء. فی الاحکام السلطانیۃ لما ورد فی ص ۳۱۵. (۲) اما المعاملات المنکرۃ کالزنا والبیوع الفاسدۃ ومامنع الشرع منہ مع تراضی المتعاقدین بہ اذاکان متفقا علی حظرہ فعلی والی الحسبۃ انکارہ والمنع منہ والزجر علیہ وامرہ فی التادیب مختلف بحساب الاحوال وشدۃ الحظر واما ما اختلف الفقہاء فی حظرہ واباحتہ فلامدخل لہ فی انکارہ الا ان یکون مما ضعف الخلاف فیہ وکان ذریعۃ الی محظور متفق علیہ کربا النقد فالخلاف فیہ ضعیف وھو ذریعۃ الی ربا النساء المتفق علی تحریمہ فھل یدخل فی انکارہ بحکم ولایتہ اولا؟ علی ماقدمناہ من الوجھین وفی معنی المعاملات وان لم تکن منھا عقود المناکح المحرمۃ ینکرھا ان اتفق العلماء علی حظرھا ولایتعرض لانکارھا ان اختلف الفقہاء فیھا الا ان یکون مما ضعف الخلاف فیہ وکان ذریعۃ الی محظور متفق علیہ کالمتعۃ فربما صارت ذریعۃ الی استباحۃ الزنا.

وفی المرقات ج ۸ ص ۸۶۳. طبع مکتبہ حقانیہ پیشاور، ومایتعلق بالاجتھاد لم یکن للعوام مدخل فیہ لان انکارہ علی ذالک للعلماء ثم العلماء انما ینکرون ما اجمع علیہ الائمۃ واما المختلف فیہ فلاانکار فیہ لان علی احد المذھبین کل مجتھد مصیب وینبغی للآمر والناھی ان یرفق لیکون اقرب الی تحصیل المطلوب.

وفی شرح مسلم للنووی رحمہ اللہ ج ۱. ص ۵۱. طبع قدیمي کتب خانہ. ثم انہ انما یامر وینھی من کان عالمًا بما یامر بہ وینھی عنہ وذالک یختلف باختلاف الشی فان کان من الواجبات الظاھرۃ والمحرمات المشھورۃ کالصلاۃ والصیام والزنا والخمر ونحوھا فکل المسلمین علماء بھا وان کان من دقائق الافعال والاقوال ومما یتعلق بالاجتھاد ولم یکن للعوام مدخل فیہ ولالھم انکارہ بل ذالک للعلماء ثم العلماء انما ینکرون ما اجمع علیہ اما المختلف فیہ فلا

---

(۱) مرقاۃ شرح مشکوۃ ج ۴. ص ۱۸۳. ۱۸۴. طبع مکتبہ حقانیہ پشاور.

(۲) ص ۲۵۳. طبع دفتر تبلیغات اسلامي حوزہ علمیہ قم.

انكار فيه لان على احد المذهبين كل مجتهد مصيب وهذا هو المختار عند كثير من المحققين او اكثرهم وعلى المذهب الاخر المصيب واحد والمخطئ غير متعين لنا والاثم مرفوع عنه لكن ان مذهبه على جهة النصيحة الى الخروج من الخلاف فهو حسن محبوب مندوب الى فعله برفق فان العلماء متفقون على الحث على الخروج من الخلاف اذا لم يلزم منه اخلال بسنة او وقوع فى خلاف آخر وذكر اقضى القضاة ابو الحسن الماوردى البصرى الشافعى فى كتابه الاحكام السلطانية خلافا بين العلماء فى ان من قلده السلطان الحسبة هل له ان يحمل الناس على مذهبه فيما اختلف فيه الفقهاء اذا كان المحتسب من اهل الاجتهاد ام لا يغير ما كان على مذهب غيره، والاصح انه لايغير لما ذكرناه ولم يزل الخلاف فى الفروع بيان الخط بين الصحابة ﷺ والتابعين فمن بعدهم ﷺ ولاينكر محتسب ولا غيره على غيره وكذالك قالوا ليس للمفتى ولا للقاضى ان يعترض على من خالفه اذا لم يخالف نصا او اجماعًا او قياسا جليا. والله تعالى اعلم

وفى اكمال المعلم ج١ ص ١٥٣، طبع دار الكتب العلمية بيروت، ثم ما اشتهر حكمه كالصلاة وحرمة الزنا يستوى فى القيام به العلماء وغيرهم ومادق من الافعال والاقوال فانما يقوم به العلماء ثم العلماء لايغيرون الا ما اتفق عليه ولايغيرون فى مسائل الخلاف لانه ان كان كل مجتهد مصيبا فواضح وكذالك على ان المصيب واحد لان المخطئ غير اثم، نعم يندب الى الخروج من الخلاف للاتفاق على رجحان الخروج منه.

وفى اصول الفقه الاسلامى للزحيلى ج٢ ص١٠٩٦ طبع دار احسان دمشق، قد اجمع الصحابة على ترك النكير على من خالف منهم فى المسائل الفقهية كارث الجد مع الاخوة ومسالة الحول ونحوها من مسائل الفرائض وغيرها فكانوا يتشاورون ويتفرقون مختلفين ولايعترض بعضهم على بعض ولايمنع احدهم الاخر من افتاء العامة، ولايمنع العامة من تقليده ولايمنعه من الحكم باجتهاده وهذا كما قال الغزالى متواتر تواتر الاثم فيه مع انهم كانوا فيما قام عليه الدليل القاطع يبالغون فى التاثيم والتشديد كما فعلوا فى تخطئة الخوارج.

وفى الهندية ج٥، ص٣٥٣ طبع مكتبه رشديه كويته، ويقال الامر بالمعروف باليد على الامراء وباللسان على العلماء وبالقلب لعوام الناس وهو اختيار الزندويسى كذا فى الظهيرية الامر بالمعروف يحتاج الى خمسة اشياء، اولها العلم لان الجاهل لا يحسن الامر

بالمعروف، والثاني ان يقصد وجه الله تعالى واعلاء كلمته العليا، والثالث الشفقة على المامور فيامر باللين والشفقة، والرابع ان يكون صبورا حليما، والخامسة ان يكون عاملا بما يامره كيلا يدخل تحت قوله تعالى، لِمَ تَقُولُونَ مَا لاَتَفعَلُونَ، ولايجوز للرجل من العوام ان يامر بالمعروف للقاضي والمفتي والعالم الذي اشتهر لانه اسائة في الادب ولانه ربما كان به ضرره في ذالک العامي لايفهم ذالک كذا في الغرائب.

دغه شان په منکر کي هغه ټولي بدياني او مفاسد داخل دي، چي د هغه د حضور ﷺ د اړخه ناجائز ګرځول معلوم او معروف دي، په دې مقام باندې واجبات او د معاصي په ځای د معروف او منکر عنوان په اختيارولو کي شايد دا حکمت هم وي، چي د منع کولو معامله به صرف هغه مسائلو کي وي چي په امت کي مشهور او معروف دي، او د ټولو په نزد متفق عليه دي، او اجتهادي مسائل چي په هغه کي د شرعيه اصولو لاندې مختلفي رايي کېدی سي، په هغه کي د منع کولو داسلسله نه ده پکار افسوس دی چي عام طور باندې د دې حکيمانه تعليم څخه غفلت کول کېږي، او اجتهادي مسائلو لره د جدال ميدان جوړولو سره د مسلمانانو جماعت ټکري ټکري کېږي، او دا د ټولو څخه لويه نيکي ګرځولی سي، او د دې بالمقابل متفق عليه معاصي او ګناهونه څخه د پاته کېدو طرف ته توجه ډېره کمه ورکول کېږي، د معارف القرآن ج۲، ص۱۴۱ څخه، والله سبحانه اعلم.

د پيدايش څخه فوراً بعد مړ کېدونکی کوچنی نوم ايښوول، د جنازي د لمانځه او د تکفين احکام

سوال: د يوي ښځي د پنځو مياشتو حمل ساقط سو، د پيدايش څخه وروسته دا وايي چي ساه يي اخستي ده، او فورًا مړ سو، د کوچني اعضاء درست وه، چي په هغه سره د مذکر او مؤنث شناخت کېدی، خو ډير کمزوری وو زيد وايي چي دي کوچني په دنيا کي ساه اخستي ده، لهٰذا د ده دي ټول کارونه وسي، مثلا غسل کفن د جنازي لمونځ او قبر دي هم جوړ سي.

کله چي د غسل لپاره خلک راغلل نو هغه د خپلي تجربي په بناء باندې وويل، چي ده هيڅکله ساه نه ده اخستي، د ده هيئت او حالت داسي نه دی چي په ده کي ساه وي که د ده مو ټول کارونه وکړل نو تاسو به ګنهګار ياست، لهٰذا دا کوچنی بغير د غسل او بغير د لمانځه څخه د هديري په يو کونج کي دي په يوي کنډي کي پټ سي.

که دا ټول کارونه ضروري وه، نو اوس چونکي د هغه د جنازي لمونځ يي نه دی کړی، نو ايا د هغه غائبانه لمونځ دي وسي، هرکله چي د جنازي په لمانځه کي د مړي مخ ته کېدل شرط دي. او اورو چي د لويو خلکو د جنازي لمونځ غائبانه کول کېږي، او د دې سلسلي يوه برخه داده چي د داسي کوچنيانو نوم ايښوول ضروري دي، ځکه چي په حشر کي به ورته په کوم نوم اواز کېږي؟ برابره خبره ده که ژوندی يا مړ پيداوي نوم ايښوول يي ضروري دي، تاسو د دې ټولو خبرو په باره کي موږ ته احکام بيان کی؟

جواب: کوچني که ساه اخستي وي او که نه وي، کله چي د هغه ټول اعضاء جوړ سوي وه، نو هغه ته په هر حالت کي غسل ورکول پکار وه، او د هغه نوم هم ايښوول پکار وو، خو د ساه څخه اخستو په صورت کي لمونځ ضروري نه وو، خو چي کله قابل اعتماد داشاهدي ورکوي، چي کوچني ساه اخستي ده نو د هغه شاهدي معتبره ده، او د هغه څخه وروسته هغه ته غسل ورکول نوم ايښوول کفن ورکول د جنازي لمونځ کول ټول ضروري وو، او قبر هم په هر حالت کي ضرور جوړول پکار وو، کما فی رد المحتار ولو شهدت القابلة او الام علی الاستهلال تقبل فی حق الغسل والصلوة عليه لان خبر الواحد فی الدنيات مقبول اذكان عدلا (شامي ج۱ ص۵۹۴) وفی الدر المختار ومن ولد فمات يغسل ويصلی عليه (۱).

۲: که دايي قابل د اعتماد وه نو د هغه په مقابله د غسل ورکونکي قول معتبر نه دی، که د دفن کولو ډېره موده نه وي تيره او تجربه کار خلک دا وايي چي غالب ګمان دادی، چي مړی پړسيدلی يا ځيري سوی نه وي، نو د هغه په قبر باندې د جنازي لمونځ کول واجب دي، په قبر باندې داسي لمونځ وکئ ځنګه چي مړی مخ ته ايښوولو سره لمونځ کول کېږي، او که زياته موده کېږي او غالب ګمان داوي چي مړی به ځيري سوی وي نو بيا لمونځ ورباندې مه کوئ لما فی الدر المختار وان دفن واهيل عليه التراب بغير صلوة او بها بلا غسل او ممن لا ولاية له، صلی علی قبره، استحسانا مالم يغلب علی الظن تفسخه من غير تقدير هو الاصح (۲) وفی رد المحتار قوله صلی علی قبره، ای افتراضا فی الاولیين وجوازا فی الثالثة.

---

(۱) للدر المختار ج۲ ص۲۲۷، ۲۲۸ طبع ايچ ايم سعيد.

(۲) الدر المختار مع رد المحتار ج۲، ص۲۲۴، وفی الهندية ج۱. ص۱۲۵ طبع مکتبه ماجديه. الفصل الخامس کتاب الجنائز ولو دفن الميت قبل صلوة او قبل الغسل فانه يصلی علی قبره الی ثلاثه ايام والصحيح ان هذا ليس بتقدير لازم بل يصلی عليه مالم يعلم انه قد تمزق الخ.

هو نوم ايښوول ضروري دي لکه چي په نمبر۲ کي تير سول.

والله اعلم

۱۳۹۸.۶.۲ھ

(فتویٰ نمبر ۲۵۹. ۲۹ الف)

په دار الحرب کي مړ کيدونکی انسان باندې شرعي احکام جاري کيږي

سوال: يو سړی په دار الحرب کي اسلام قبول کي خو هغه هلته څوک داسي نه کي پيدا چي هغه ته قرآن ووايي او فرائض او واجبات ووايي، هم په دې حالت کي د شپږ مياشتو تيريدلو څخه وروسته هغه مړ کيږي. ايا په ده باندې به د دين احکام جاري کيږي او که نه؟ او که جاري کيږي هغه به څنګه ادا. کوي؟

جواب: په دې صورت کي دې سړي ته پکار وه. چي هغه د دار الحرب څخه هجرت کړی وي. او په داسي ځای کي يې د اقامت اختيارولو کوشش کړی وي. چيري چي ديني معلومات حاصليدل به هرحال هغه مسلمان وي او اسلامي احکام به ورباندې جاري وي، اوس چي د دغه نوي مسلمان انتقال سوی دی. د هغه سره همدردي ساتونکو ته پکار دی چي څو مره کېدی سي هغه ته دي ايصال ثواب کوي.

والله اعلم

الجواب صحيح بنده محمد شفيع عفی عنه

احقر محمد تقي عثمانی عفی عنه

۱۳۸۸.۱.۱۹ھ

(فتویٰ نمبر ۱۴۳. ۱۰ الف)

د دفن کولو په وخت د کفن د غوټې خلاصولو حکمت کي د شرح وقايه حاشيه او د نورو فقهاوو په عبارتونو کي د تضاد تحقيق

سوال: د شرح وقايه په حاشيه کي ليکلي دي، چي د کفن غوټه خلاصيدو کي دا فائده کيږي. چي د سوال او جواب په وخت کي به اساتيا سره مړی کېنيني په هغه کي ممکنه نه دهٔ. تاسو يې واضح کئ؟

جواب: د شرح وقايه د حاشيه (١) د دې بيان ماخذ معلوم نسو ټول فقهاء يې كرام د دې حكم وجه داليكي چي غوټه كول د انتشار د ېرې وو اوس دا خوف پاته نسو لهذا خلاصه دې سي.
كذا في شرح الوقايه (٢) والهدايه (٣) والدر المختار (٤) والله اعلم.
الجواب صحيح بنده محمد شفيع عفا الله عنه، احقر محمد تقي عثماني عفٰی عنه
١٩.١.١٣٨٨هـ
(فتوٰی نمبر ١٩،١٤٣الف)

فصل في ايصال الثواب

د ايصال ثواب متعلق د مسائلو بيان

سوال: كوم خلک چي په كورونو كي ايصال ثواب كوي، هغوئ ته به د قرآن ثواب وركول كېږي او كه نه؟ يا هغه مړي ته چي د چا لپاره يې قرآن خواني كړي ده، هغه ته به ثواب وركول كېږي او كه نه؟
كه د خداى ﷻ په نامه باندې كېړه يا پيسه وركول سي، زموږ په نيت د هغه مړي روح ته ثواب رسول وي، نو ايا هغه ته به ثواب وركول كېږي او كه نه؟ موږ روزانه د قرآن تلاوت يا درود شريف كلمه طيبه ويلو سره د حضرت آدم ﷺ څخه واخله ټولو انبياوو پوري او ټولو مسلمانانو ته چي وفات سوي دي د هغوئ لپاره ايصال ثواب كوو، نو ايا هغوئ ته به ثواب وركول كېږي او كه نه؟
٢: كه د يو سړي ذاتي كاروبار يا د كور كرايه راځي او هغه هغه پرېږدي، او مړ سي نو د هغه سړي لپاره د غه اثاثه چي د هغه اولاد يې استعمالوي ايا صدقه جاريه به وي، او كه نه؟

---

(١) عنها لانها تعقد لخوف الانتشار عند الحمل.
(٢) وفي حاشية شرح الوقايه ج١. ص٢١٠. طبع ايچ ايم سعيد. ويحل للاستغناء فانه انما عقد خيفة انتشار الكفن ليسهل عليه الجلوس في القبر عند سؤال الملكين.
(٣) وفي شرح الوقاية ج١. ص٢١٠ طبع سعيد. ويحلل عقدة العقدة التي على الكفن خيفة الانتشار.
(٤) وفي الهداية فصل في الدفن ج١. ص١٨٢. طبع مكتبه شركت علميه. ويحل العقدة لوقوع الامن من الانتشار وفي الدر المختار ج٢. ص٢٣٢ طبع سعيد. وتحل العقدة للاستغناء عنها وفي الشامية قوله للاستغناء عنها لانها تعقد لخوف الانتشار عند الحمل.

جواب: نفلي عبادت خواه که د قرآن تلاوت وي یا نفلي لمونځ وي یا د صدقه وي، د هغه ثواب کوم مړي ته رسولی سي، او هغه ته ثواب هم رسیږي، (١) او پخپله ایصال ثواب کونکي ته هم ثواب ورکول کیږي، (٢) خو ددې لپاره داسي طریقه اختیارول پکار دی، چي په هغه کي نوم او نمود او ښوونه وغیره نه وي، نن صبا په پاخه کورونو کي باقاعده خلک جمع کولو سره قران خواني کول کیږي، په هغه کي اکثره نام او نمود کول کیږي، او په هغه کي اکثره نام او نمود او ناجائز رسمونه پکښي وي، د هغه څخه پرهیز کولو سره میت ته ثواب ورسوي، روزانه چي کوم تلاوت یا تسبیح وايي د هغه ثواب ټولو وفات سوو مسلمانانو ته رسولی سي (٣) په دې کي هیڅ حرج نسته بلکي انشاء الله موجب د ثواب به وي.

---

(١) ايضاً.

(٢) ايضاً.

(٣) د ایصال ثواب د ثبوت لپاره څو قرآني ایتونه دادي، فاعلم أنه لا إله إلا الله واستغفر لذنبك وللمؤمنين والمؤمنات، سورة محمد ١٩. وفی سورة الحشر، والذين جاءوا من بعدهم يقولون ربنا اغفر لنا ولإخواننا الذين سبقونا بالإيمان ولا تجعل في قلوبنا غلا للذين آمنوا ربنا إنك رءوف رحيم (١٠) وفی سورة نوح ٢٨، رب اغفر لي ولوالدي ولمن دخل بيتي مؤمنا وللمؤمنين والمؤمنات.

د تفاسیرو په کتابونو کي لاندیني کتابونه وګورئ روح المعاني ج٢٧ ص٢٢،٢٧ طبع مکتبه رشیدیه لاهور معارف القرآن ج٧ ص٢١٩ وفي صفوة التفاسير ج٣ ص٣٢٣ طبع مکتبه فاروقیه پشاور رب اغفرلی بدأبنفسه ثم بابويه ثم عمم لجمع المؤمنين والمؤمنات ليكون ذلک ابلغ واجمع وفي كشف الخفاء ومزيل الألباس ج٢ص٣٧١ رقم ٢٢٣٠ طبع مؤسسة الرسالة بيروت من مربالمقابر فقرأ احدى عشرة مرة قل هو الله احد ثم وهب اجره الاموات اعطى من الاجربعدد الاموات...الخ وفي الصحيح البخاري باب ذاقال داری صدقة ...الخ رقم ٢٧٠٥ ج٣ ص١٠١٢ طبع دار ابن كثير يمامة بيروت عن ابن عباس ان سعد بن عبادة توفيت امه وهوغائب عنها فقال يارسول الله ان امی توفيت وانا غائب عنها اينفعها شئ ان تصدقت به عنها قال: نعم! قال: فاني اشهدک ان حائطى المخراف صدقة عليها وفی مشكوة المصابيح ج١، ص١٤١، طبع قديمي كتب خانه. عن معقل بن يسار قال، قال رسول الله ﷺ، اقرؤا سورة يٰسين على موتاكم، رواه احمد وابوداود. وفی شرح الصدور للسيوطی، ص١٣٥، مطابع الرشيد مدينة المنوره، اخرج ابوالقاسم سعدى على الزنجاني في فوائده عن ابى هريره قال قال رسول الله ﷺ من دخل المقابر ثم قرائة فاتحة الكتاب . وقل هو الله احد والهكم التكاثر، ثم قال اللهم انی قدجعلت ثواب ماقرئت من كلامک لاهل المقابر من المؤمنين والمؤمنات كانو اشفعاء له الى الله تعالى وفيه ايضا ص١٣٥، عن انس ان رسول الله ﷺ قال من دخل المقابر فقراء سورة يٰسين خفف الله عنهم وكان له بعدد من فيها حسنات، وفيه ايضا ص١٣٢، اخرج الطبرانی فی الاوسط والبيهقي

عه لجسبح

۲: کو يوسړی په دې نيت کېنلی وي چې دا به زما د کوچنيانو او خپلوانو په کار باندې راځي، نو انشاء الله په دې باندې به ورته د صدقه جاريه ثواب ورکېدو اميد دی.

والله اعلم ۲۲، ۱۰، ۱۴۰۱ھ

(فتوٰی نمبر ۳، ۱۶۰، ۳۲ج)

فی سننه عن ابی هريره قال . قال رسول الله ﷺ ان الله ليرفع الدرجة للعبد الصالح فی الجنة فيقول ياربي اني لي هذه؟ فيقول باستغفار ولدک لک.

ولفظ البيهقی:دعاء ولدك له واخرجه البخاری فی الادب عن ابی هريره موقوفا. وفيه ايضا ص۱۳۵، عن احمد بن حنبل قال اذا دخلتم المقابر فاقرؤا بفاتحة الکتاب والمعوذتين وقل هو الله احد وجعلوا ذالك لاهل المقابر فانه يصل اليهم.

وفی الصحيح للامام مسلم باب ما يلحق الانسان من الثواب بعد وفاته رقم. ۱۲۳۱، ج۳ ص۱۳۵۵، طبع دار احياء التراث العربی بيروت. عن ابی هريره ان رسول الله ﷺ لا انتم قال ثم اذا مات الانسان انقطع عنه عمله الا من ثلاثة الامن صدقة جارية او علم ينتفع بها او ولد صالح يدعو له وراجع ايضا مرقاة المفاتيح ج۲، ص۸۲، طبع مکتبه امداديه ملتان.

وفی شرح العقائد ص۱۷۲، طبع قديمي کتب خانه، وفی دعاء الاحياء للاموات وصدقتهم ای صدقة الاحياء عنهم ای عن الاموات نفع لهم ای للاموات خلا فاللمعتزلة.

د دې قرآني آيتونو او احاديثو او د عقايدو د کتابونو د عباراتو په بناء باندې حضرات فقهائي کرامو ﷭ دغه د ايصال ثواب عقيده صحيح ګڼلي ده، يواځي دانه چې د دې اثبات يې فرمايلی دی، بلکې دايې نبه ګڼلي ده، چنانچې د فقه په کتابونو کې دي:

وفی الهداية، باب الحج عن الغير ج۱، ص۲۹۲، طبع مکتبه شرکت علميه، ان الانسان له ان يجعل ثواب عمله لغيره صلوة او صوما او صدقة او غيرها عند اهل السنة والجماعة، وفی الشامية ج۲ ص۲۴۳، مطلب فی قراءة للميت واهداء ثوابهاله، صرح علمائنا فی باب الحج عن الغير بان للانسان ان يجعل ثواب عمله لغيره صلوة او صومًا او صدقة او غيرها کذا فی الهداية.... الافضل لمن يتصدق نفلاً ان ينوی لجميع المؤمنين والمؤمنات، لانها تصل اليهم ولاينقص من اجره شيئ وهو مذهب اهل السنة والجماعة، وفيه بعد اسطر وفی البحر من صام او صلی او تصدق وجعل ثوابه لغيره من الاموات والاحياء جاز ويصل ثوابها اليهم عند اهل السنة والجماعة، کذا فی البدائع.

وفی معارف السنن ج۵، ص۳۸۲، طبع ايچ ايم سعيد. وقد تعرض فی الهداية الی مسالة الاثابة واهداء الثواب فقال الاصل فی هذا الباب ان الانسان له ان يجعل ثواب عمله عامد لغيره صلوة اوصوما او صدقة وغيرها عند اهل السنة والجماعة، وفيه ايضا ج۵، ص۲۹۱، ثم ان الشافعی لايجوز اهداء ثواب تلاوة القرآن ولايصح عنده الاثابة فيما عدا الدعاء والصدقة ولکن الشافعية افتوا بايصال ثواب التلاوة ويجوز عندنا اهداء الثواب کل شئ، وتبين ان مذهب ابی حنيفة فی هذا الصدد اوسط المذاهب...الخ

د ايصال ثواب لپاره په صدقه جاريه کي کوم شی ښه دی؟

سوال: صدقه جاريه لپاره په لاندېني شيانو کي کوم شی ښه دی؟

الف: د جومات په تعمير کي حصه اخستل، ب د ديني مدرسي امداد کول، ت کوهی جوړول.

ج: يا بل څه کار چي په هغه سره مرحوم ته ثواب حاصل سي.

(۲) خلک وايي د انسان څخه ګناه کبيره او صغيره وسي، نو (۹۰) زره واره کلمه شريفه ووايي، مرحوم ته د هغه ثواب ورکړي، يا يي ور وبخښي نو د هغه ټول ګناهونه خدای ﷻ معاف کوي، او هغه ته د دوږخ د عذاب څخه نجات ورکوي، ايا دا صحيح دي؟

(۳) د ثواب څخه څه مراد دي؟ قران ويلو سره ثواب مرحوم يا مرحومي ته رسولو سره عذاب ختميږي؟

(۴) ما ته د ويلو لپاره داسي شيان ووايه چي هغه زه وايم او د قبر د عذاب څخه محفوظ سم.

(۵) که کلام پاک يا دېرش سپاري په جومات کي کښېږدي نو ايا مرحومي ته به ثواب رسيږي؟

(۶) زما اهليه د هارټ فيل له وجي مړه سوه، د تهجد د لمانځه اداء کولو څخه وروسته د سهار د لمانځه په وخت د لمانځه په انتظار کي ناسته وه چي د هغي انتقال وسو، د داسي ښځي متعلق څه حکم دی؟

جواب: دا ټول د خير امور دي، او صدقه جاريه لپاره د داسي کار انتخاب کول ښه دي، چي د هغه ضرورت هم زيات وي او خلک تر ډېره وخته پوري د هغه څخه فايده اخلي، د خپلو حالاتو په لحاظ سره د دې فيصله هر سړي ته پخپله پکار ده.

د ټولو ګناهونو معاف کېدو خو هيڅ ضمانت نسته، خو کلمه طيبه او قرآن کريم ويلو سره څومره زيات ثواب مړي ته رسولی سي نو ښه دی، [1] د دې جواب هم هغه دی، د قرآن تلاوت ايصال ثواب دي وسي نو په حرف باندي به لس نيکياني مړي ته ورکول کېږي، لهٰذا څومره چي زيات څخه زيات ايصال ثواب وسي، د مړي په عملنامه کي به اضافه کېږي، [2] او په عذاب کي به کمی کېږي خو د عذاب څخه د خلاصون مکمل ضمانت هيڅوک نسي درکولی.

د قرآن کريم تلاوت چي څومره زيات ممکن وي کوه يي، خاص طور سره سورة الملک يعني تبارک الذي بيده الملک) روزانه وايه، په حديث کي دي چي دا سورة انسان د عذاب قبر څخه محفوظ کولو سره مددګار وي، ورسره نور هم وايه، او استغفار په کثرت سره وايه د دې سره ګناهونه معاف

---

[1] د دلائلو او حوالي لپاره تيره فتوی او د هغه حاشيه وګوری.

[2] د تيري صفحي د هغه حاشيه وګوری

کېږي، دوا ړو سره به ثواب حاصلېږي (١) ستا داهليې وفات چي په کوم انداز کي سوی دی هغه د بښخيدو قابل دی، د خدای ﷻ د رحمت څخه هم اميد ساتل پکار دي، چي انشاء الله هغه جنتي دی.
ورسره په ايصال ثواب کي کوتاهي کول نه دي پکار.

والله اعلم

١.١٣٩٧.٩

(فتوٰی نمبر ٦١، ٢٩الف)

د ايصال ثواب عقيده

سوال: په قرآن کريم کي د دې خبري وضاحت دی، چي د هر انسان د نيک عمل کوم ثواب به وي د هغه به صرف کونکی حقدار وي هغه به بل چا ته نسي ورکولی، خو مسلمانان ايصال ثواب کوي تر دې چي حج بدل هم کوي، يا يې په بل چا باندې کوي ايا ايصال ثواب کولی سي؟

جواب: قرآنکريم دا فرمايلي دي، چي انسان ته بطور حق صرف د هغه عمل اجر ورکول کېږي، چي انسان پخپله کړی وي (٢) خو خدای ﷻ پخپل رحمت سره د هغه د استحقاق څخه زيات اجر ورکوي، نو دا د دې خلاف نه دی (٣) چنانچي په احاديثو کي د ايصال ثواب ثبوت دی، هغه د خدای ﷻ د دې رحمت په بنياد باندې دی احاديث چونکي د قرآن کريم تفسير دی، او د قرآن کريم حضور ﷺ معلم جوړ ولو سره راليږل سوی وو، ځکه د حضور ﷺ بيان سوی تفسير مستند ترين تفسير دی.

والله اعلم

١۴٢٢.٨.٢هـ

(فتوٰی نمبر ١٠، ٥٠٥)

تمت بالخير

---

(١) د ص، حاشيه وګورئ.

(٢) وَاَن لَيسَ لِلاِنسَانِ اِلاَّ مَاسَعٰى، سورة نجم، ٣٩.

(٣) وفى شرح صدور للسيوطى باب فى قرائة القران للميت او على القبر ص١٣۴، طبع مطابع الرشيد مدينة منوره، ليس للانسان الاماسعٰى من طريق العدل فاما من باب الفضل فجائز ان يزيده الله تعالى ماشاء قاله الحسين بن الفضل وكذا فى مرقاة المفاتيح ج۴، ص٨٢، طبع مكتبه امداديه ملتان، او همداسي د ايصال ثواب متعلق د نور تفصيل لپاره او خاص طور د مذکور د آيت د مفهوم په خاطر كتاب شرح الصدور للسيوطى باب قرائة للميت او على القبر ص١٣۴، او سابقه فتوٰى او د هغه حاشيه وګورئ. (محمد زبير حق نوان)